تەفسیری „نامی“

بۆ قورئانی پیرۆز

مەلا عبدالکریمی مدرس

داینـاوە

محمد علی قەرەداغی

ئامادەی کردووەو سەرپەرشتی چاپی کردووە

بەرگی شـەشـەم

١٤٠٤ك ـ ١٩٨٤ز

تفسير « نامى »

للقرآن الكريم

تأليف

الشيخ عبدالكريم المدرس

عُني بنشره

محمد على القره‌داغى

الجزء السادس

الطبعة الاولى

١٤٠٤ هـ ـ ١٩٨٤ م

سوورەتی ئەحزاب لەوانەیە لە مەدینە هاتوونەتە خوارەوە ، حەفتاو سێ ئایەتە ، دوای ســـــوورەتی ئالی عیمران هاتوەتــە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يا اَيُّها النَّبِيُّ اتَّقِ الله ، ولا تُطِعِ الكَافِرِينَ والمُنَافِقِينَ ، اِنَّ اللهَ كانَ عَلِيماً حَكِيماً (١) واتَّبِعْ ما يُوحى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ، اِنَّ اللهَ كانَ بِما تَعْمَلونَ خَبِيراً) (٢)

ریوایەتکراوە : کــە ئەبوسوفیانو عەکرەمەی کــوڕی ئەبوجەهلو (ابو الاعور)ی سەلەمی لە کاتی هودنەو صولّح لەگەڵ حەزرەتا ـدـ هاتن بۆ مەدینەی مونەوەرە بۆ خزمــەتی حەزرەتو عەبدوڵلّای کوڕی ئوبەیی و موعتەبی کوڕی قوشەیرو ، جەدی کوڕی قەیسیان لەگەڵ بوو .

جا ئەبو سوفیان وتی : ئەی محەمەد تۆ باسی بتــەکانی ئێمە مەکــەو بڵێ : ئەوانیش حەقی تکایان هەیە ، ئێمەیش واز لە تۆ دێنین لەگەڵ خودای خۆتا . جا ئەم ئایەتانە هاتنە خوارەوە .

ئەڵێ : ئەی خاوەنی پایەی پێغەمەری لە خودا بترسەو پەیڕەوی ئەو کافرانە مەکە کە لە مەکەوە هاتوونو ، ئەو مونافیقانە کەلە مەدینەدا بوون بە هاوڕێیانو قسەی ئەوانە وەرمەگرە ، بە راستی خودای تۆ زانایە بــە هەموو حاڵێو ، خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا .

وە شوێن ئەوە بکەوە کە بە وەحی لە لایەنی خودای خۆتەوە بۆت دێ ، بە راستی خودا ئاگادارە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن •

(وتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وكَفَى بِاللهِ وكِيلاً) (٣)

وە ئیعتیماد بدە لەسەر خودای خۆتو خودا بەسە بۆ ئەوە پشتی پێ ببەسرێو ئیعتیمادی بکرێتەسەر •

(ما جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ، وما جَعَلَ اَزْواجَكُمُ اللّائي تُظاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهاتِكُمْ ، وما جَعَلَ اَدْعِياءَكُمْ اَبْناءَكُمْ . ذلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْواهِكُمْ . واللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وهُوَ يَهدِي السَّبِيلَ (٤) اُدْعُوهُمْ لِآبائِهِمْ هُوَ اَقْسطُ عِنْدَ اللهِ ، فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوا اٰباءَهُمْ فَاِخْوانُكُمْ فِي الدِّينِ ومَوالِيكُمْ ، ولَيسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ فِيما اَخْطَاْتُمْ بِهِ ، ولٰكِنْ ما تَعَمَّدَتْ قُلوبُكُمْ ، وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً (٥) النَّبِيُّ اَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ ، واَزْواجُهُ اُمَّهاتُهُمْ . واُولُوا الاَرْحامِ بَعْضُهُمْ اَوْلى بِبَعْضٍ فِي كِتابِ اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ والْمُهاجِرِينَ ، اِلاّ اَنْ تَفْعَلُوا اِلى اَوْلِيائِكُمْ مَعْرُوفاً • كانَ ذلِكَ فِي الْكِتابِ مَسْطُوراً) (٦)

ڕیوایەتکراوە : کە ئیبنو عەبباس ـخ ـ عەرزیان کرد : تۆ چی ئەڵێیت لە هۆی ئەم ئایەتەوە کە خودا فەرموویەتی (ما جعل الله لرجل من قلبين •••) ؟ ئەویش فەرمووی : ڕۆژێ حەزرەت ـدـ هەستا نوێژی کردو لە نوێژا سەهوێکی بەسەرا هات ، لەوێدا یەکێ لە موناڤیقەکان ـ کە لە

پشتیه‌وه نوێژی ئه‌کرد ـ وتی : ته‌ماشاکه‌ن محه‌مه‌د دوو دڵی هه‌یه ؛ دڵێکی وا له‌گه‌ڵ ئێمه‌داو ، دڵێکی له‌گه‌ڵ خۆیانا ، بۆیه وا سه‌هوی کرد له‌م نوێژه‌دا ! جا ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه •

وه ریوایه‌تکراوه له ئیبن‌و عومه‌ره‌وه ـخ ـ : که زه‌یدی کوڕی حاریثه ـ ئازادکراوی حه‌زره‌ت ـ هه‌ر بانگمان ئه‌کرد (زه‌یدی کوڕی محه‌مه‌د) هه‌تا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه (ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله) جا ئه‌وسا بانگمان کرد (زه‌یدی کوڕی حاریثه) •

وه ریوایه‌تکراوه له ئه‌بوهوره‌یره‌وه ـخ ـ له حه‌زره‌ته‌وه ـد ـ فه‌رموویه‌تی : هیچ خاوه‌ن ئیمانێ نیه ئیللا من نزیکترو دڵسۆزترم بۆ ئه‌و له هه‌موو که‌س له دنیاو له قیامه‌تا ، ئه‌گه‌ر ئاره‌زوو ئه‌که‌ن بخوێنه‌وه : (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم) که فه‌رموده‌ی خودایه‌و نه‌صه له‌وه‌دا که‌وتمان ، جا هه‌ر موسوڵمانێ ماڵێکی له پاش به‌جێ ما با عه‌صه‌به‌ی کۆمه‌ڵی ئه‌و بیبه‌ن هه‌رکه‌سێ هه‌ن ، وه ئه‌گه‌ر قه‌رزی به‌جێهێشت یا منداڵی وردی به‌جێهێشت با بێن بۆ لای من هه‌تا قه‌رزه‌که‌ی بۆ بده‌مه‌وه‌و منداڵه‌کانی بۆ به‌خێو بکه‌م ؛ چونکی من گه‌وره‌و یارمه‌تیده‌ری ئه‌وانم •

جا خودای ته‌عالا فه‌رمووی : خودا بڕیاری نه‌داوه بۆ هیچ پیاوێ دوو دڵی ببێ • وه له‌و رۆژه‌دا که ئه‌و سه‌هوه به‌سه‌ر پێغه‌مه‌را هاتوه له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوه دوو دڵی بوه‌و دڵێکیان له لای خۆی بوه‌و دڵێکیان له لای خزم‌و که‌سی خۆی ، وه‌کو یارۆی مونافیق وتوویه ، به‌ڵکو له‌به‌ر ئه‌وه بوه که خودا سوجده‌ی سه‌هو ته‌شریع بکا بۆ هه‌ر که‌سێ که له نوێژا سه‌هو بکا • وه ئه‌وه‌یش که له‌ناو عه‌ره‌با مه‌شهوور بوه پیاوی زۆر هۆشیار دوو دڵی هه‌یه وه‌کو وتوویانه به (معمر) یاخود به (جمیل) کوڕی ئه‌سه‌دی فیهری (ذو القلبين) ئه‌صلی نیه •

وە خودای تەعالا بڕیاری نەداوە ئەو ژنانە کە ظیهاریان لە گەلاّ ئەکەن دایکی ئێوە بن ، واتە پێیان ئەڵێن (انت علی کظهر امی) یانی تۆ بۆ من وەکو پشتی دایکم وەهای ، وەکو چۆن سواری دایکی خۆم نابم ئیتر سواری تۆیش نابم • ئەم قسە لە عالەمی جاهیلیەتا بە تەلاّق دانراوە ، بەلاّم لە ئیسلاما حوکمی گۆڕراو کەسێ ئەو لەفزە بلێ ژنەکەی لێ حەرام ئەبێ هەتا : یا بەندەیێ ئازاد ئەکا ، وە ئەگەر بەندە نەبوو ـ وەکو لەم چەرخەدا ـ ئەبێ دوو مانگ بەڕۆژوو بێ ، ئەگەر نەخۆش بوو دوکتۆر مەنعی رۆژووی لێ کرد خۆراکی شەصت گەدا بدا یەکی مشتێ گەنم •

وە ئەو کەسانە ئێوە ئەیانگرنە خۆتانو ئەیانکەن بە کوڕی خۆتان خودا نەیکردوون بە کوڕی ئێوە ، ئەم قسە کە ئەڵێن ئەوانە کوڕی ئێمەن قسەیەکە لە دەم دەرئەچێ نەك لە دڵو حەقیقەتی واقیعی نیەو ، خودای تەعالا شتێك ئەفەرموێت کە حەقیقەتێکی عەینی موطابیق بۆ واقیع بێ ، وە خودا ئێوە شارەزا ئەکا بۆ رێگەی راست کە نیسبەتدانی ئینسانە لە باوکی واقیعی خۆی •

وە ئەو کەسانە کە کردووتانن بە کوڕی خۆتان بە ناوی باوکیانەوە بانگیان بکەن ئەوە موافیقی حەقە بە لای خوداوە • جا ئەگەر باوکەکانیانتان نەئەزانی ئەوە براتانن‌و بە برا بانگیان بکەن‌و ، دۆستی ئێوەن بە کەلیمەی (خۆشەویستم) بانگیان بکەن •

وە تاوانتان لەسەر نیە لەوەدا کە پێش ئەم نەهیە بە ناوی غەیری باوکی خۆیانەوە بانگتان کردوون ، یاخود لە پاش نەهیەکە بە هەلە پێت بە دەمتانا • بەلاّم گوناح وا لەوەدا کە بە عەمدی دڵتان بێ ، وە خودای تەعالا تاوان‌بەخش‌و میهرەبانە ، ئەگەرنا لە سەر هەلەکەیش سزای ئەدان •

موسلیمو بوخاریو ترمذیو نەسائیو غـەیری ئەوانیش ریوایەتیان کردوە لە ئیبنو عومەرەوە ـخ ـ : کە زەیدی کوڕی حاریثە بەندەی حەزرەت ـدـ بوو ، هەر بە (زەیدی کوڕی محەمەد) بانگمان ئەکرد ، هەتا ئایەتی (ادعوهم لابائهم ...) هاتەخوارەوە ، لەوێدا حەزرەت فەرمووی : تۆ زەیدی کوڕی حاریثەی کوڕی شەراحیلی •

وە رووداوی ئەم زەیدە وەکو (ابن مردویه) لـە ئیبنو عەباسەوە ریوایەتی کردوە ئەمەیە : ئەڵێ : زەید بە سەردان هاتبوو بۆ لای خاڵۆکانی کە کوڕانی (معن) لە کوڕانی (ثەعل) لە هۆزی (طەی) بوون ، لەوێدا شەڕێ قەوماو ئەو هۆزە تاڵان کرانو ، زەید پێوە بوو بردیانو دوایی هێنایان بۆ بازاڕی (عکاظ) • جا رۆژێ حەکیمی کوڕی حەزامی کوڕی (خویلد) رۆیشت بۆ ئەو بازاڕە شت بکڕێو خەدیجەی خێزانی حەزرەت ـدـ پێی وت : ئەگەر بۆت رێکەوت غولامێکی قسەخۆشی عەرەبیم بۆ بسێنە • جا کاتێ حەکیم گەیشتە ئەو شوێنە کە غولامیان تیا ئەفرۆشت زەیدی چاوپێکەوتو زۆر لە لای جوان بو ، جا کڕیو بردیەوە بۆ مەکەو ، دوای ماندوحەسانەوەی بردی بۆ لای پوورکی ، کە خەدیجە بو ، عەرزی کرد : ئەگەر ئەتەوێ ئەوا غولامەکەم بۆ کڕیوی ، کاتێ خەدیجە چاوی پێی کەوت پێی خۆش بوو لە حەکیمی وەرگرت •

پاش ئەوەکە حەزرەت ـدـ خەدیجەی مارەکرد خەدیجە ئەو غولامەی بەخشی بە حەزرەتو ، زەید لە لای حەزرەت مایەوە هەتا حاریثەی باوکی هەواڵی زانی کە زەید وا لە مەکەدا ، ئەوسا لەگەڵ براکەیو کـوڕێکیـا هاتن بۆ مەکەو حاریثە عەرزی حەزرەتی کرد کە زەیدی پێبداتەوە • عەرزی کرد : ئەی محەمەد ئێوە ئەهلی حەرەمی خودانو ، نان ئەدەن بە داماوانو هـەژاران ، دەی منەت بخـەرە سـەر شانمانو هـەرچەن فیدیەت ئـەوێ

پێشکەشتی ئەکەین ، حەزرەت ـدـ فەرمووی : من مامەڵەیەکی لەمە باشترتان لەگەڵا ئەکەم ، وتیان : چی ئەفەرمووی ؟ ئەویش فەرمووی : قسە لەگەڵ زەیدا بکەن ؛ ئەگەر ئێوەی ویست ئەوە بە بێ فیدیە بیبەنەوە . وە ئەگەر لای ئێمەی پێ خۆش بوو وازی لێ بێنن با بمێنێتەوە • ئەویش وتی : خودا پاداشت بداتەوە • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : ئەی زەید ئەم کۆمەڵە ئەناسی ؟ عەرزی کرد : بەڵێ ئەمە باوکمەو ، ئەوە مامەو ، ئەوەیش برامە • حەزرەت فەرمووی : دەی ئەوە وایە ، جا ئەگەر ئەوانت ئەوێ لەگەڵیانا بڕۆرەوە ، وە ئەگەر منت ئەوێ ئەوە تۆ من ئەناسی •

زەید عەرزی کرد : من هەرگیز لە تۆ بەولاوە کەسم ناوێ‌و تۆ لە شوێنی باوکم‌و مامەمدای • لەوێدا باوکی‌و مامی پێیان وت : ئەی زەید تۆ بەندایەتیت پێخۆشە ؟ ئەویش وتی : من ناتوانم لەم شەخسە جیابمەوە ! جا کاتێ حەزرەت لەوە حاڵی بو کە زەید زۆر ئارەزووی هەیە لە خزمەتیا بمێنێتەوە فەرمووی : ئاگادار بن‌و بە شایەت بن زەید ئازادەو کوڕی منە ، میراتم لێ وەرئەگرێ‌و میراتی لێ وەرئەگرم •

جا کاتێ حەزرەت ئەمەی فەرموو زەید ئازادکرا دڵیان خۆش بوو بەوە رازی بوون کە زەید بە کوڕێتی لای حەزرەت بمێنێتەوە • ئیتر لەو کاتەوە بە زەیدی کوڕی محەمەد بانگی لێ ئەکرا ، تا ئایەتی (ادعوهم لابائهم •••) هاتەخوارەوە • جا حەزرەت بانگی کرد زەیدی کوڕی حاریثە •

وەلحاصل (تبنی) واتە کوڕیخەڵکی بە کوڕی خۆکردن لە جاهیلیەتاو لە ئیسلامدا لە ناو عەرەبا باوبوە ؛ تا ئەو ئایەتە هاتەخوارەوەو موسوڵمانانی لەو کارە مەنع کرد • وە حەدیث هەیە لەسەر ئەوە هەرکەسێ بە درۆ خۆی بکا بە کوڕی کەسێ‌و بزانێ کوڕی یەکێ ترە ، یا هەر پیاوێ منداڵی

نه‌سه‌ب‌نه‌ناسراو یا نه‌سه‌ب‌ناسراو ، به خۆڕایی یا به پاره وه‌ری‌بگرێ‌و بیکا به منداڵی خۆی ئه‌وه تاوانباره‌و خودای لێ زوێره :

١ ـ چونکی بێگانه ئه‌کا بـه (وارث)و واریث نائومێد ئـه‌کا یا به‌شه‌میراته‌که‌ی که‌م ئه‌کا •

٢ ـ بێگانه ئه‌خاته ناو خێزانی خۆیه‌وه‌و ئاماده‌ی ئه‌کا بۆ (خه‌ڵوەت) به شێوه‌ی ناڕه‌وا •

٣ ـ دیاره (عرق‌دساس)ه ـ واته‌ره‌گ دزه ـو وا ئه‌بێ له تایفه‌یه‌کدا بازه نه‌خۆشینێ به میرات دێ وه‌کو : (سیل)و (باداری)و (ئه‌عصاب)•••و ئه‌م ده‌رده‌داره تێکه‌ڵی خێزانی خۆی ئه‌کا ••

وه ئه‌بێ بزانی که (تبنی) جیاوازی له (استلحاق) هه‌یه‌و ئه‌مه‌ی دوایی ره‌وایه‌و بریتیه له‌وه : ئینسانێ چوه‌ته لای ژنێ به گومانو ئـه‌و ژنه منداڵێکی ئه‌بێ‌و له‌و کاته‌دا ژنه‌که منداڵه‌که ئه‌داته پاڵ پیاوێ تر‌و ئه‌م کابرایشه لێی مه‌علوومه منداڵی خۆیه‌تی‌و داوای ئه‌و کوڕه ئه‌کا به سیفه‌تی ئه‌وه کوڕیه‌تی •

وه یاخـود کابرایێ کوڕێکی بـه منداڵی ونبوه لـه پاشا بـه بازێ نیشانه‌دا ئه‌یدۆزێته‌وه‌و داوای ئه‌کاو یه‌کێ تر ئه‌ڕوا به گژیاو مه‌حکه‌مه ئه‌و کێشه ئه‌بڕێته‌وه • ئه‌مانه هه‌موو ره‌وان له‌سه‌ر یاسایێ که شه‌رع به‌یانی کردوه • وه (استلحاقی) پیاو جێگه‌ی ئیعتیباره ، به‌ڵام ئستیلحاقی ژن بایه‌خی نیه بۆ ئه‌وه نه‌بێ که حه‌رامه ماره‌کردنی ئه‌و ژنه له‌و کوڕه له‌سه‌ر داوای ژنه‌که خۆی • وه‌کو له شه‌رعا رووونه •

هه‌روا لـه هۆی هاتنه‌خواره‌وه‌ی ئایه‌تی (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم •••)وه ریوایه‌تکراوه که حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رمانی دا به گه‌ڵێ له

خەڵکی مەدینە کە دەرچن بۆ جەنگی تەبووك ، ئەوانیش بازێکیان وتیان با پرسی باوك‌و دایکمان بکەین • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە کـە مەعنای وەهایە : پێغەمەر ـدـ لایەقترە بۆ موسوڵمانان لە خۆیان لە هەموو شتێکدا ، واتە ئەگەر حەزرەت بانگیان بکا بۆ کارێ نەفسی خۆیان ئارەزووی ئـەو کارەی نـەبێ ئـەوە فەرمانبەری حەزرەت ـدـ واجبەو ئەبێ گوێ بـە ئارەزووی خۆیان نەدەن •

وەلحاصڵ تەفسیری ئایەتە شەریفەکە ئەوەیە کە پێغەمەر ـدـ لایەقترە بـە ریعایەتی ئەحوالی موسوڵمانان لـە نەفسی خۆیان لە هەموو کارێکدا سەلبی یا ئیجابی ، وە موسوڵمانان مافی سەرپێچییان لە فەرمانی حەزرەت نیە ؛ چونکی ئەو زاتە ، راستەو دڵسۆزەو زانایەو خودا ئاگاداری ئەکاو وەحی بۆ ئـەنێرێ • کـە وابێ لـە هەموو شتێکدا حـەق ئەوەیە ئـەو ئەیفەرموێت • وە خێزانەکانیشی وان لە جێگەی دایکیانا لە ڕێزو ئەدەبو چاودێری حاڵا ، نەك لە تەماشکردنو خەڵوەتو باقی ئوموری دنیاییدا •• ئەوە ئەوانە بۆ موسوڵمانان وەکو ژنی بێگانە وەهان • بۆیە عائیشە ـخـ ئەیفەرموو : ئێمە دایکی ژنەکان نین • یانی ئەگـەر دایکی راستی بووینایێ فەرقی پیاوو ژن نەدەبو • وە ئەو خزمانە کە خزمایەتی نەسەبیی ، یا ژنو ژنخوازییان لەگەڵ یەکا هەیە ، بازێ لەوانە لایەقترن بە وەرگرتنی میرات لە غەیری خۆیان لە بڕیاری کتێبی خودادا کە (لوح المحفوظ) ، یا قورئانی پیرۆزە • وە غەیرەکەی خۆیان مەبەس لە (مهاجرین)و (انصار) وە یا (اولو الارحام) لەوانە ، یانی کاتی خۆی لە سەرەتای کاتی کۆچکردنەوە بۆ مەدینە یـەکێ میراتی لە یەکێ ئەبرد بـە هۆی ئەوەوە کە هەردوو بـە یەکەوە کۆچیان کردوە ، یا هەردووکیان لە (ئەنصار)ن • بەڵام ئـەو حوکمە نەسخکرایەوەو تەماشای خزمایەتی ئەکرێ ، ئەوە نەبێ کە لەگەڵ

دۆسته‌کانتانا چاکه‌یێ بکه‌ن ؛ واته وه‌صیه‌ت بکه‌ن به ئه‌ندازێ مانْ پێیان بدرێ ئه‌وه مه‌منووع نیه • وه ئه‌مه له (لوح المحفوظ)دا نووسراوه •

(وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّيْنَ مِيثَاقَهُمْ ، وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ ، وَاِبْرَاهِيمَ ، وَمُوسَى ، وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ، وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقاً غَلِيظاً (٧) لِيَسْئَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ . وَاَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً اَلِيماً) (٨)

ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست باسی ئه‌وه بکه که ئێمه پەیمانمان لە پێغه‌مه‌ره‌کان وه‌رگرتوه‌و ، پەیمانمان لە تۆو ، لە نوح‌و ، ئیبراهیم‌و ، موساو ، عیسای کوڕی مه‌ریه‌م وه‌رگرتوه ، پەیمانێکی زۆر گه‌وره‌و به‌هێزمان لێ‌وه‌رگرتوون له‌سه‌ر گه‌یاندنی ئایین‌و.مودارا به قه‌ی ته‌وانا له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌دا ئایینیان پێ رائه‌گه‌یه‌نن ، وه خۆگرتن له‌سه‌ر ئازاری دڵ‌و، به‌رانبه‌ری نه‌فامان‌و ، خۆبه‌هێزکردن به ته‌وه‌کول‌و ئیعتیماد له‌سه‌ر خودا • وه ئه‌نجامی ئه‌م پەیمانه ئه‌مه‌یه تا خودا پرسیار بکا له‌و پێغه‌مه‌ره گه‌وره راستانه لە ئه‌نجامی راستیه‌که‌یان • واته پێیان بڵێم : که ئێوه به‌و راستیه‌وه خه‌ڵکتان بانگ کرد بۆ خواپه‌رستی ئه‌وان چۆن وه‌ڵامیان دانه‌وه ؟ ئایا کێ به ده‌نگتانه‌وه هات‌و پەیامه‌که‌ی لێ‌وه‌رگرتن‌و ئاماده‌ی فه‌رمانبه‌ری خودا بوو ؟ وه کێ لای لێ‌نه‌کردنه‌وه‌و گوێی به بانگه‌که‌تان نه‌داو سه‌رپێچی کرد ؟ وه خودا بۆ خاوه‌ن باوه‌ڕو کرده‌وه باشه‌کان به‌هه‌شت‌و نیعمه‌ت‌و ئاسایشی ئاماده کردوه‌و ، بۆ کافره‌کانیش سزایه‌کی سه‌خت‌و مه‌ینه‌ت‌و ئازارێکی زۆرمان بۆ داناون‌و ، تۆڵه له قه‌ی کرده‌وه‌یه •

بزانن ! خاوه‌ن ته‌فسیره‌کان گه‌ڵێکیان ته‌فسیری ئه‌م پەیمانه‌یان وا کردوه که بریتیه له‌و پەیمانه که له (عاله‌می ئه‌رواح)دا خودا له‌گه‌ڵ

پێغەمەرەکانا بەستوویە ، وەکو لە ئایەتی (واذ اخذ ربك من بني آدم من ظهورهم ذريتهم ...) لە سوورەتی ئەعرافدایە .

وە بازێ فەرموویانە : ئەو پەیمانە لە زەمانی ریسالەتی ئەوانا بوە لە عالەمی ئەجساما بەو جۆرە کە خودا خۆی ئەزانێ بە ئیلهامە ، یا بە خەوە ، یا بە هەر شێوەیێ ببێ . وە خودا تەوانایە بەسەر ئەوانا .

هەروا بزانن ناوهێنانی ئەو چەند پێغەمەرە بـە ناوی خۆیان لەگەڵ ئەوەدا کە هەموو بەر کەلیمەی (والنبيين) ئەکەون .. لە بەر دەربڕینی زیادە بایەخدانە بەم چەن کەسە کە لە پێغەمەرانی (اولو العزم)نو لە واقیعا زەحمەتیان زۆر بوەو لەگەڵ ئوممەتەکەیانا گەلێ هەوڵیان داوە تا دینەکەیان بلاوکردوەتەوە .

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ . اِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً وجُنوداً لَمْ تَرَوْهَا . وكانَ اللهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيراً) (٩)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە باسی نیعمەتی خودا بکەن لەسەرتان لەو کاتەدا کە سوپای دوژمنەکان هاتن بۆ سەرتان ، جا ئێمەیش سوپای (با)مان نارد بۆ سـەر ئەوانو ، سوپایەکیشمان بۆ ناردن کـە ئێـوە نەتانئەبینین . وە خودای تەعالا بینایە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن .

بزانن ! ئەم ئایەتە باسی (جەنگی ئەحزاب) ئەکا کە ناویش ئەبرێ بە (جەنگی خەندەق) ، وە ئەساسی ئەم جەنگە لەسەر ئەوە بوو کە کۆمەڵێ لە گەورەکانی (بەنی نەضیر) لە جوولەکە لە ماڵ دەرچوونو رۆیشتن بۆ (مەکە)و ، پیاوە گەورەکانی قورەیشیان بانگکردو ، هانیان دان بـۆ جەنگکردن لەگـەڵ حـەزرەتاو ، پێیانوتن : ئێمەیش واین لەگـەڵتانا تا

محه‌مه‌دو پەیڕەوانی له‌ناو ئه‌به‌ین ، وه ئایینی ئیوه له ئایینی محه‌مه‌د چاکتره • جا ئه‌مانه ڕێکه‌وتن له‌گەڵ قوره‌یشاو بڕیاری جه‌نگیان دا له دژی حه‌زره‌تو یارانی •

هەر ئەو کۆمەڵه جووله‌که ڕۆیشتن بۆ لای هۆزی (غطفان)و ئه‌وانیشیان خته‌دا بۆ جه‌نگ له دژی حه‌زره‌تو ئه‌وانیش موافه‌قه‌یان کرد له‌گەڵیانا ، پاش ئه‌مه ڕۆیشتن بۆ لای به‌نی‌فه‌زاره‌و (به‌نی موڕه) ئه‌وانیشیان سازکردو ، له‌گەڵ هه‌موو ئه‌مانه‌دا کاتو شوێنی دیارییان بڕیار دا بۆ جه‌نگ دژی حه‌زره‌ت ، هه‌تا به جارێ خۆی‌و موسوڵمانه‌کان به‌رباد بکه‌ن •

وه حه‌زره‌ت ـدـ به‌م ڕێکه‌وتنه‌ی نێوان جووله‌که‌و هۆزه عه‌ره‌به‌کان‌و قوره‌یشی زانی‌و یارانی کۆکرده‌وه‌و داوای ڕاوێژی لێکردن • وه سه‌لمانی فارسی که له ناویانا بوو ڕێنومایی کردن بۆ دروستکردنی (خه‌نده‌ق) له به‌رده‌می سوپای دوژمنه‌کانا له نزیکی مه‌دینه‌داو ، ئه‌م ڕێنومایيه پەسه‌ندکراو ده‌ستکرا بـه هەڵکه‌ندنی‌و ، پێش هـاتنی سوپای دوژمنه‌کان خه‌نه‌که‌که هه‌مووی ته‌واو بو •

وه ئه‌و ئه‌حزابه بریتی بوون له‌مانه که باسیان ئه‌که‌ین :

یه‌که‌م : قوره‌یش‌و سه‌رله‌شکریان ئه‌بوسوفیان بو •

دوه‌م : به‌نوئه‌سه‌د ، سه‌رۆکیان طوله‌یحه بو •

سێیه‌م : غه‌طه‌فان ، گه‌وره‌یان عویه‌ینه بو •

چواره‌م : به‌نوعامیر ، گه‌وره‌که‌یان عامیری کوڕی طوفه‌یل بو •

پێنجه‌م : به‌نوسوله‌یم ، (ابو الاعور)ی سه‌له‌می گه‌وره‌یان بو •

شه‌شه‌م : به‌نونه‌ضیر ، گه‌وره‌یان (حیی کوڕی اخطب) له‌گەڵ کوڕانی ئه‌بوحه‌قیق بو •

حەوتەم : بەنوقورەیظە ، گەورەی ئەوان کەعبی کوڕی ئەسەد بو • ئەمانە پەیمانیان هەبو لەگەڵ حەزرەتا، بەڵام بە هۆی هاتوچۆو تێکۆشانی (حیی)ەوە ئەو پەیمانەیان شکاند •

وە ژمارەی ئەم سوپای ئەحزابە لـە ریوایەتێکدا دە هەزارو ، لـە ریوایەتێکدا دوازدە هەزارو ، لە ریوایەتێکی تردا پازدە هەزار کەس بوون • وە هاتن لە نزیکی مەدینەی مونەوەرەدا لە نزیکی خەندەکەوە خێوەتیان هەڵدا •

وە لە پێش گەیشتنی ئەوانا حەزرەت بە سێ هەزار کەس لە یارانەوە هاتبوون لـە نزیکی ئـەو خـەندەکەدا کـە هەڵیانکەندبوو دامەزرابوونو ئامادەبوون بۆ هاتنەمەیدانو جەنگکردن •

وە فەرمانی دا کە پیرو داماوو ژنو منداڵ لە مەدینە دووربکەونەوە بۆ سەر بەرزیو شوێنی پەناو خۆیان بشارنەوە ، وە ترسو بیم لەسەر خەڵك زۆر بوو ، ماوەی یەك مانگ ئەم دوو سوپایە بێشەڕکردنی رووبەڕوو دەستەو یەخە لە بەرانبەری یەکدا مانەوە •

وە لەسەر قسەی گەلێ لەوانە کە سیرەتی حەزرەتیان نووسیوە ئەم رووداوە لە مانگی شەوالی ساڵی پێنجی کۆچیدا دەستی پێکرد •

لـەو کاتـەدا موسوڵمانـەکان ئاگـاداربوون لـەوە کە جوولـەکەی بەنیقورەیظە پەیمانەکەیان کە لەگەڵ حەزرەتا بەستبوویان شکاندووەیانەو جوولەکەکانی تریش هاوبیری ئەمانو عەرەبەکانیشیان لەگەڵدانو وەکـو دۆستو برا دەستیان کردوە بە دەستی یەکداو ، لەولایشەوە موناڤیقەکانی دەورو بەری مەدینە دەستیانکرد بە بڵاوکردنەوەی پڕو پاڵاتتەو دیعایەکردن بۆ عەرەبو دیعایەکردن لە دژی حەزرەتو موسوڵمانانو ، زۆر کەسیان

به ناوی ئه‌وه‌وه که مالّو خانه‌واده‌یان چۆلّه ئیزنیان له حه‌زره‌ت وه‌رگرتو گه‌ڕانه‌وه بۆ مه‌دینه .

له ماوه‌ی ئه‌و مانگه‌دا جگه له شه‌ڕه‌به‌رد له دووره‌وه‌و شه‌ڕه تیرێکی ئه‌م‌به‌ره‌وبه‌ری خه‌نه‌که‌که رووداویکی وا رووی نه‌دا ، ئه‌وه نه‌بێ چه‌ند سوارێ له عه‌ره‌ب ، وه‌کو عه‌مری کوڕی عه‌بدی‌وود که به‌رابه‌ر به هه‌زار سوار بوو ، عه‌کره‌مه‌ی کوڕی ئه‌بوجه‌هل‌و ، ضه‌راری کوڕی خه‌طاب‌و ، هه‌بیره‌ی کوڕی ئه‌بو وه‌هه‌ب‌و ، نه‌وفه‌لی کوڕی عه‌بدوڵلاّ ئه‌مانه سوار بوون‌و هاتن له شوێنێکی ته‌نگه‌به‌ری خه‌نه‌که‌که‌وه په‌ڕینه‌وه بۆ لای سوپای حه‌زره‌ت‌و ده‌ستیان کرد به غارو هاتوچۆ ، له ێوان خه‌نه‌که‌که‌و کێوی (سلع)دا ؛ جا عه‌لی کوڕی ئه‌بوطالیب له‌گه‌ڵ چه‌ن که‌سێ له موسوڵمانه‌کانا بۆیان ده‌رچوون هه‌تا ئه‌و ته‌نگه‌به‌ریه که لێی په‌ڕی‌بوونه‌وه گرتیان‌و بازێکیان رووبان کرده سواره عه‌ره‌به‌کان‌و ؛ حه‌زره‌تی عه‌لی عه‌مری کوری عه‌بدی‌وودی کوشت‌و ؛ سواره‌کانی هاوڕێی له ترسا هه‌ڵاتن‌و ؛ (منبه)ی کوڕی عوثمانی کوڕی (عبدالدار)و نه‌وفه‌لی کوڕی (عبدالعزی) کوژران .

وه بازێ ئه‌ڵێن : نه‌وفه‌ل که‌وتبوه ناو خه‌نه‌که‌وه‌و یاران به به‌رد لێیان ئه‌دا ، ئه‌ویش بانگی‌کرد له‌مه جوانتر ئه‌وه‌یه یه‌کێکتان بێته‌خواره‌وه‌و شه‌ڕم له‌گه‌ڵدا بکا ، جا زوبه‌یری کوڕی عه‌وام بۆی دابه‌زی‌و کوشتی . کافره‌کان ده هه‌زار دیناریان نارد بۆ حه‌زره‌ت ـدـ که لاشه‌ی نه‌وفه‌لیان پێ‌بداته‌وه . ئه‌ویش فه‌رمووی : ئێمه پاره‌ی مرداره‌وه‌بوو وه‌رناگرین ، به خۆڕایی بیبه‌نه‌وه ، ئه‌وانیش هاتن لاشه‌که‌ی نه‌وفه‌لیان برده‌وه .

ئه‌م رووداوه وره‌ی موسوڵمانه‌کانی زۆر به‌هێزکردو ، کافره‌کان زۆر په‌ست بوون‌و ، خودا به چه‌ن شتێ یارمه‌تی سوپای ئیسلامی دا .

یەکەم : نەعیمی کوڕی مەسعوودی ئەشجەعی لە ناو کافرەکانا بو هات بۆ لای حەزرەت ـدـ موسوڵمان بوو ، عەرزی کرد هەر کارێ ئەفەرموی ئامادەم بیکەم • حەزرەت فەرمووی : تۆ تاقەکەسێکی بە جەنگ شتێکی وات پێ ناکرێ ، بەڵام ئەگەر ئەتوانی بڕۆ بە فێڵ شتێکیان لەگەڵا بکە ؛ (چونکە جەنگ بە فێڵە)و ئەوان ئێستە نازانن تۆ موسوڵمان بووی • ئەویش عەرزی کرد باشە ، جا هەستاو ڕۆیشت •

لە پێشا ڕۆیشتە ناو (بەنیقورەیظە)و ئەوانیش بە کافریان ئەزانی ، پێیوتن : ئێوە خۆتان مەخەنە داوەوە لەگەڵ قورەیشداو جەنگ لەگەڵ محەمەدا مەکەن هەتا چەن پیاوێ لە قورەیش وەرنەگرن بە بارمتە ؛ چونکی باوەڕم وایە کە قورەیش بە دڵ شەڕِ ناکەن لەگەڵ محەمەداو ، ئێوە ئەکەونە ناو داوی دوژمن لەگەڵ محەمەدا • ئەوانیش قسەکەیان زۆر باشو ـ وەك قسەی دۆست ـ وەرگرت •

پاش ئەوە نەعیم ڕۆیشت بۆ ناو عەرەبەکانو پێیوتن : ئێوە ئاگاتان لەوە نیە بەنیقوریظە لە ژێرەوە لەگەڵ محەمەدانو بڕیاریان داوە کە چەن کەسێ لە قورەیشو غەطەفان بە ناوی بارمتەوە وەربگرنو بیاندەن بە محەمەد بیانکوژێ !

جا ئەگەر ناردیان بۆ ئەم مەبەستە بزانن قسەکەی من راستە • هەروا هات بۆ ناو غەطەفانیشو هەمان قسەی بۆ کردن • بەم شێوە بتوانی عەرەبو جوولەکەی تێکداو کەسیان باوەڕیان بە کەسیان نەما کە دۆست بن ، چجای ئەوە شەڕیان بۆ بکەن •

دووەم : ئەمە بو خودا بایەکی بە هێزی زۆر ساردی نارد بۆ سەریان وایکرد لە خێوەتو شوێنەکەیان مەگەر خودا بزانێ ! مەنجەڵی چێشتی

هه‌ڵگیڕایه‌وه‌و ، ده‌واری فڕه‌داو ورده‌بابه‌تیانی برد به ده‌رو دۆڵاو ، خه‌وش‌و خاڵی باران به‌سه‌ریانا ... وه‌های پێ‌کردن هه‌موو له ژیانی خۆیان نائومێد بوون .

سێهه‌م : به هۆی مه‌لائیکه‌ی خوداوه یارمه‌تی دران . ریوایه‌ت‌کراوه : ژماره‌ی هه‌زار مه‌لائیکه هاتوونه‌ته خواره‌وه‌و له‌گه‌ڵ هاتنی ئه‌وانا خودا بایه‌کی توندی ساردی نارد که مه‌شهووره به (صه‌با) جا ئه‌و بایه تۆزو خۆڵی ئه‌هێناو به هێز ئه‌یدا به ناوچاوانی ئه‌و خه‌ڵکه‌داو ، فه‌رمانی دا به مه‌لائیکه که ته‌نافی خێوه‌ته‌کانیان ئه‌بڕی‌و ، ئاگره‌کانیان ئه‌کووژانه‌وه‌و ئه‌سپ‌و وشتره‌کانیان به‌ردا تێکه‌ڵی یه‌ك بوون‌و بڵاوه‌یان‌کرد به ناو خێوه‌تگاکه‌یاناو ، ترس‌و بیمیان خسته ناو دڵی ئه‌و سوپای ئه‌حزابه‌وه‌و ، مه‌لائیکه له چواردەوری سوپاکه‌یانه‌وه (الله اكبر)ی ئه‌کرد ، هه‌تا طوله‌یحه‌ی کوڕی خوه‌یلیدی ئه‌سه‌دی هه‌ستا وتی : محه‌مه‌د ئه‌مجاره‌یش سیحره‌کانی خۆی هێناوه سه‌رمان ! کوڕینه ده‌رچن رزگار ببن ! جا ئه‌و سوپایه سه‌ریان لێ تێکچو .

وه حوذه‌یفه ـخ ئه‌ڵێ : رۆیشتم بۆ ئه‌وه هه‌واڵێکی ئه‌حزاب بێنمه‌وه ، ته‌ماشام‌کرد پیاوێ ئه‌یتوانی له خێمه‌کانه‌وه بڕواته ده‌ره‌وه ، وه‌ها سه‌ریان لێ شێوا بو ، وه‌ڵاهی ده‌نگی به‌ردم ئه‌بیست ئه‌یدا به‌سه‌ر ده‌فرو شت‌و مه‌کیاناو ، با لێی‌ئه‌دان ، کاتێ گه‌ڕامه‌وه بۆ لای حه‌زره‌ت نه ناوقه‌دی ڕێگه‌دا گه‌یشتم به بیست سواری مێزه‌ر له‌سه‌ر وتیان : هه‌واڵ بده به مجه‌مه‌دی گه‌وره‌ت که : خودای ته‌عالا رزگاری کردن له شه‌ڕکردن له‌گه‌ڵ ئه‌حزابا . ئه‌مه‌م له (روح المعاني) وه‌رگرتوه .

موسلیم ـخ ـ له صه‌حیحه‌یه‌کا ریوایه‌ت ئه‌کا له حوذه‌یفه‌ی کوڕی یه‌مانه‌وه ئه‌ڵێ : له خزمه‌تی حه‌زره‌تا بووم له شه‌وی ئه‌حزاباو ، باو سه‌رمایه‌کی

توند داگیری کردین • لەوێدا حەزرەت ـدـ فەرمووی : پیاوێ نیە هەواڵێکی ئـەو گەلەم بۆ بێنێتەوەو لـە بەهەشتا لەگەڵ منـدا بێ ؟ ئەڵێ : هەموو بێدەنگ بووین ، کەس وەڵامی نەدایەوە هەتا سێ جار • جا فەرمووی : ئەی حوذەیفە بڕۆ هەواڵێکی ئـەو گەلـەم بۆ بێنەرەوە ، بـەڵام مەیان ئاڵۆزێنە لێم •

منیش زۆر بێدەنگ رۆیشتم هەتا نزیکی خێوەتەکەیان بوومەوە ، چاوم کەوت بە ئەبوسوفیان پشتی خۆی ئەدا بە ئاگردا ، منیش تیرێکم خسـتە کەوانەکەم ، ئەگـەر لەبـەر قسەکەی حەزرەت نەبوایێ لێمئەداو ئەمپێکا ، لەوێوە هاتمەوە بۆ لای حەزرەت ئەویش لە زیادەی عەباکەی خۆی بەشی‌دامو نوستم ، هەتا رۆژ بوەوە ، حەزرەت فەرمووی : هەستە ئەی زۆرنوستوو !

وە لە ریوایەتی ئیبن‌و ئیسحاقدا زیادەیەك هەیە : حوذەیفە ئەڵێ : رۆیشتمە ناو گەلەکەوە ، (با) بە هێزی خۆی ـ و لەشکری خودا ـ ئەوەی پێ‌کردن کە پێی‌کردن • نە مەنجەڵی بەسەر ئاگرەوە هێشت‌و ، نە خێوەت بە پێوە ماو ، نە ئاگر ئەگڕا ••• لەوێدا دەستی پیاوێکم گرت کە لـە تەنیشتمەوە بو • وتم : تۆ کێی ؟ وتی : فلانی کوڕی فلانم • لەوێدا گوێم لێبوو ئەبوسوفیان ئەیوت : ئەی گەلی قورەیش وەڵاهی ئەم جێگەمانە جێگەی مانەوە نیە ؛ وڵاخەکانمان لە ناوچوون ، بەنوقورەیظە لەگەڵمان تێکچوون‌و ئەوەی پێمان ناخۆشە لێمان‌بیستن‌و ، بای ساردیش ئەومانە پێ‌ئەکا کە ئەیکا ، هەستن بار بکەن ، وا من بارئەکەم‌و ئەگەڕێمەوە •

لە بەیانی ئەو شەوەدا دەرکەوت کە کافرەکان هەموو باریان‌کردوە • جا حەزرەتیش لەگەڵ سوپاکەیا گەڕایەوە •

وه حه‌زره‌ت ـدـ له شه‌وانی ئه‌حزابا هـه‌ر دۆعای ئه‌کـردو ، لـه رۆژه‌کانیشاو ئه‌پارِایه‌وه له خودا بۆ یارمه‌تیدانی موسوڵمانه‌کان • وه له‌و دۆعایانه که ئه‌یکردن ئه‌مه‌بو : (اللهـم منزل الکتاب ، سریع الحساب ، اهزم الاحزاب ، اللهم اهزمهم وزلزلزهم) • واته ئه‌ی خودایه که قورئانت ناردوه‌و ، حسێبی رۆژی قیامه‌تت به په‌له‌یه ، سوپای کافرانـی ئه‌حزاب بشکێنه ، خودایه بیانشکێنه‌و بیانخه‌ره ناو جوولّه‌و بێئارامییه‌وه •

لـه‌م وه‌زعی حه‌زره‌ته‌وه ده‌رئه‌که‌وێ کـه دۆعاکردن‌و پارِانه‌وه بـه جۆشی دڵ له لای خودا ، به مه‌رجی ئه‌وه که مه‌به‌سته‌که‌ت ره‌وا بێ ، یه‌کێکه له هۆکانی رزگاری له مه‌ینه‌ت‌و گه‌یشتن به ره‌حمه‌ت‌و نیعمه‌ت •

(ِاذْ جاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ ومِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ، وِاذْ زَاغَتِ الاَبْصارُ ، وبَلَغَتِ القُلوبُ الحَنَاجِرَ ، وتَظُنُّونَ بِاللهِ الظُّنُونَا (١٠) هُنَـالِكَ ابْتُلِيَ المُؤْمِنُونَ وزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيداً)(١١)

له کاتێکدا که ئه‌حزاب‌و به‌شی غه‌طه‌فان هاتن بۆ سه‌رتان له لاژووروی شیوی مه‌دینه‌ی مونه‌وه‌ره‌وه له خۆرهه‌ڵاته‌وه‌و ، له خواروی شیوه‌وه لـه خۆرهه‌ڵاته‌وه قوره‌یش هاتن‌و ، لـه کاتێکدا که چاوان لایان دا لـه موسته‌وای دیتنی خۆیان له به‌ر سه‌رگه‌ردانی‌و په‌ڕیشانی دڵتان ، وه دڵتان به‌ته‌په‌ته‌پ کردن به‌رزه‌وه بوو بۆ نزیکی بڕانه‌وه‌ی قورِقورِاچگه‌و له‌و کاتانه‌دا جۆره‌ها گومانتان به خودا ئه‌برد ، موخلیصه‌کان گومانیان باش بوو بـه خـودا •

ئەوانــە دینو ئیمان ئەســـــتوور بـــوون
یانی بــە باوەڕ دەروون پــڕ نوور بـــوون
ئەیانوت : حاشـــــا خودای میهرەبـان
ئێمە کــز ناکـا بۆ گــەلی شـــــــەیتان
نەصرەتمان بــۆ دێ بــە وێنــەی بـاران
ئەرزێتــە ســـــەرمان لــە نــاو دیــاران
ئەوەیش لــە دینـا کـــــە مونـافیق بــو
بــۆ یــارمـــەتی حـــەق نـاموافیق بــو
ئەیانوت : تـازە مەیـــدان نەمـــــاوە
هێزی ســـــوپامان تــەواو شـــــکاوە
هیچ ســـــوودی نیە مانــەوەی ســـــوپا
بــا هــەرکەس بڕوا چی ئــەکـــەن لێـرا
تــا دەرکەوت بۆیـــان لــە کاتی ئەنجـــام
لەگــەڵ حەقــدایــە پادشـــــــای عەللام

لەو کاتەدا موسوڵمانە خاوەن باوەڕەکان تاقیکرانەوەو راستو راسڵ لە مونافیقو لاســار جیابوونەوەو ، هــەموو لایەکیشیان کەوتنە زەلزەلەو پەلەپەلێکی دەروونی بەهێز کە لە کێشدا نەبو •

(وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَـافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ : مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُوراً) (١٢)

وە لەو کاتەدا کە مونافیقەکانو موسوڵمانە بیرو باوەڕ لاوازەکان کە دڵیان نــەخۆش بو ئــەیانوت : خــوداو پێغەمەر وادەمان پێ نادەن بــۆ بایی‌بوونمان نەبێ ، ئەنا پێغەمەر دێ وەعدەی فــەتحی شارەکانی فارسو رۆمان پێ ئەدا کەچی لەبەر ترسی کافرەکانی ناوخۆ ناتوانین لە شوێنی خۆمان دەرچین ! ئەمە قسەی موعتەبی کوڕی قوشەیر بو •

(وَاِذْ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ : يا اَهْلَ يَثْرِبَ لا مُقامَ لَكُمْ ، فَارْجِعُوا ! ويَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ ، يَقُولُونَ : اِنَّ بُيُوتَنا عَوْرَةٌ ، ومَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ، اِنْ يُرِيدُونَ اِلاَّ فِراراً (١٣) ولَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطارِها ثُمَّ سُئِلُوا الفِتْنَةَ لَآتَوْها ، ومَا تَلَبَّثُوا بِها اِلاَّ يَسِيراً (١٤) ولَقَدْ كانُوا عاهَدُوا اللهَ مِنْ قَبْلُ لا يُوَلُّونَ الاَدْبارَ وكانَ عَهْدُ اللهِ مَسْؤُلاً (١٥) قُلْ : لَنْ يَنْفَعَكُمُ الفِرارُ — اِنْ فَرَرْتُمْ — مِنَ المَوْتِ اَوِ القَتْلِ ، واِذاً لا تُمَتَّعُونَ اِلاَّ قَلِيلاً (١٦) قُلْ : مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللهِ ، اِنْ اَرادَ بِكُمْ سُوءاً اَوْ اَرادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؟ ولا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيّاً ولا نَصِيراً) (١٧)

وە باسی ئەو کاتە بکە کە تاقمێ لە کافرەکان وەکو ئەوسی کوڕی قەیظی کۆمەڵەکەی ئەیانوت : ئەی ئەهلی یەثریب (مەدینەی مونەوەرە) ئێوە جێگەی مانەوەتان نیە لەم شوێنەدا لە بەرابەری ئەحزابەوە ، دەی بگەڕێنەوە بۆ لای ماڵو شوێنی خۆتان ، وە لە هەمانکاتا کۆمەڵێکیش لە سوپاکە داوای ئیجازەیان لە حەزرەت ئەکرد بە بیانووی ئەوەوە کە ئەیانوت : ماڵەکانمان وان بە دەرەوەو شووڕای قایمیان نیە بۆ پارازتنیان لە کاتی جەنگو بشێوەدا •• با بڕۆینەوە ئاگامان لە ماڵو منداڵو دارایيەکەمان بێ ، لە راستیشدا خانوەکانیان وا نەبوونو مەبەستیان ئەوە بو خۆیان بدزنەوەو جەنگ نەکەن لەگەڵ ئەحزابا •

وە ئەگەر فیتنەی جەنگی ئەحزاب بهاتایێ بەسەریاناو بڕۆیشتنایەتە ناو ماڵو مەنزڵیان لە ئەترافەوە ، واتە کافرەکان لە هەموو لایەکەوە هێرشیان

ببردایەتە ناو ماڵەکانیانو داوای گەڕانەوە لە ئیسلامیان لێ بکردایەن ئەوان قەبوولیان ئەکردو ماتڵ نەدەبوون تیایا کەمێ نەبێ !

وەلحاڵ ئەو کافرانە پێشتر پەیمانیان لەگەڵ خوداو پێغەمەری خودادا کردوە کە : هەرگیز لە جەنگدا پشت هەڵنەکەن • لە واقیعا بەنوحاریثە کە لە جەنگی ئوحودا دواکەوتن پەیمانیان بەستو گفتیان دا بە حەزرەت کە لەوەودوا هەرگیز دوانەکەوێو ، لـە هەر شوێنێکا هەرایێ ببێ خۆیانی پێوە بنێن •• وە پەیمانی خوداو پێغەمەری خودایش پرسیاری لەسـەر هـەیە •

جا تۆ ئەی ڕەهبەری خاوەن مەقام پێیان بفەرموو : ئەگەر لە مردن یا لە کوشتن هەڵدێن ئەوە ڕاکردنو هەڵهاتن سوودتان پێ نادا ؛ چونکی هەر کەسێ کاتی تایبەتی بۆ مردنو گیاندەرچوونی بڕیاردراوە ، وە ئەگەر ئەو ڕاکردنە سوودێکی ببێ بەم مەعنا بڵێین رزگاربوونیان لە مردن لـەو ڕۆژەدا بەسراوە بە (معلق علیه)ەکەوە کە ڕاکردنەو رزگار ببێ لەو مردنە لەو کاتەدا پاش ئەوە ماوەیەکی کەم نەبێ ناژین ، جا ژیانی ئەو ماوە کەمە چیتان بۆ ئەکا ؟

تۆ بفەرموو ، ئەی پێغەمەری خۆشەویست ، : کێ ئێوە رزگار ئەکا لە قاری خودا ئەگەر خودا خواستی لەسەر ئەوە بێ گیرۆدەی زیانێکی مادی یا نەفسی بین ؟ وە یا کێ ئەتوانێ ئێوە نائومێد بکا ئەگەر خـودا خواستی لەسەر ئەوە بێ کە ئێوە بگەن بە ڕەحمەتو نیعمەتێ ؟ هەرگیز ئەوانەو غـەیری ئەوانە بێجگە لـە خودا دۆستێ بۆ خۆیان نادۆزنەوەو یارمەتیدەرێکیان دەس ناکەوێ •

(قَدْ يَعْلَمُ اللهُ المُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ والقَائِلِينَ لِإِخْوانِهِمْ : هَلُمَّ إِلَيْنَا . ولا يَأْتُونَ البَأْسَ إِلاَّ قَلِيلاً (١٨) أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ . فَإِذَا جاءَ الخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ ، تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كالَّذِي يُغْشى عَلَيْهِ مِنَ المَوْتِ ، فَإِذَا ذَهَبَ الخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ ، أَشِحَّةً عَلَى الخَيْرِ ، أُولائِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا ، فَأَحْبَطَ اللهُ أَعْمالَهُمْ ، وكانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيراً) (١٩)

به راستی خودای تەعالا زانایە بەوانە کە خەڵك دائەکوتنەوە لەناو ئێوەدا ، واتە ئەو کەسانە کە بە پڕوپالاّتە نەفسی خەڵك ئەشکێنن و لەجیهاد دووریان ئەخەنەوە ، وە بەو کەسانە کە بە برا مەدینەییەکانیان ئەڵێن : وەرن بۆ لای ئێمەو لەگەڵ ئێمەدا بن و مەکەونە شوێن محەمەدو ئەو کەسانە کە نایێن بۆ مەیدانی جەنگ کەمێ جار نەبێ و ، حاڵیان وایە زۆر رشدو نەوی تەییعەتن بەرابەر بە ئێوەو خێریان لێ نایێتەوە •

جا بۆ کاتێ کە ترس و بیم لەناوا پەیدا بو ئەیان بینی بە وەزعێکی ناشیرین و بۆت ئەڕوانن و چاویان هەڵئەسووڕێ لە ناو کاسەکەیا وەکو یەکێ لە هۆشی خۆی چووبێ لەبەر نزیکی مردن • جا کاتێ ترسەکەیش نەما لێتان ئەدەن بە زمانایێکی زۆر تیژو حاڵیان وایە زۆر رشدو تەییعەت نەوین بەرابەر بە خێرکردن ، جا ئەم کۆمەڵە خەڵکە ئیمانیان نەهێناوە بە راستی ، جا لەبەر ئەوە کە بێئیمانن خودا کردەوەکانی ئەوانی بێ ئیعتیبارو نرخ داناوەو ، بێنرخکردنو پووچکردنەوەی کارگەلی وەها لەسەر خودا ئاسانەو مادەی پێ ناوێو زۆری پێ ناچێ •

(يَحْسَبُونَ الاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ، وِإنْ يَاْتِ الاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بادُونَ فِي الاَعْرابِ يَسْاَلُونَ عَنْ اَنْبائِكُمْ ، ولَوْ كانُوا فِيكُمْ ما قاتَلُوا اِلاَّ قَلِيلاً (٢٠) لَقَدْ كانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كانَ يَرْجُوا اللهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ وَذَكَرَ اللهَ كَثِيراً) (٢١)

ئەو گەلە کافرە مونافیقانە لە پاش رۆیشتنی ئەحزابیش گومانیان وایە نەڕۆیشتوون ، چونکە خۆیان ترسنۆکو بێ نرخو بێ ورەن ، وە ئەگەر جارێکی تر ئەو ئەحزابە بێنەوە بۆ جەنگ لەگەڵ ئێمەدا ئەو کافرە ترسنۆکانە حەز ئەکەن لە مەدینەدا نەبنو لە دوورێکەوە لەو دەشتەدا لە ناو عەرەبی بەدوا بە جۆرێ پرسیاری ئەحوالی ئێوەو ئەو ئەحزابە بکەنو بێزیان سەیر بکەن ، وە ئەگەر لەو جاری دوومەیشدا لە ناو ئێوەدا بن هەر جەنگیان نەدەکردو جەنگ ناکەن شتێکی کەم نەبێ •

ئەی موسوڵمانەکان بە راستی هەیە بۆ ئێوە لە زاتی پێغەمەرا ـدـ سیفەتێکی جوانی گەورەی وەها کە بۆ ئەوە ئەشێ بکرێ بە سەرمەشقی خوو رەوشتی پیاوانە بۆ ئەو کەسانە کە ئومێدیان هەر بە خودایەو هیوای پاشەڕۆژێکی باش لە لای خوداوە ئەکەنو بە زۆری خەریکی سوپاسو ستایشی خودان •

(ولَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الاَحْزَابَ قالُوا : هذا ما وَعَدَنَا اللهُ ورَسُولُهُ ، وصَدَقَ اللهُ ورَسُولُهُ ، وما زادَهُمْ اِلاَّ اِيماناً وتَسْلِيماً) (٢٢)

خودای ته‌عالا لـه‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دا به‌یانی دامه‌زرانی دڵو ئیمـانی موسوڵمانه‌کان ئه‌کا له‌و رۆژه ته‌نگانه‌دا که پیاوی دڵئه‌ستوور نه‌بێ خۆی ناگـرێ • ئه‌فه‌رموێت : کاتێ کـه موسوڵمانه‌کان ئـه‌و چـه‌ن کۆمه‌ڵه‌یان چاوپێکه‌وت له هۆزه‌کانی عه‌ره‌بو له جوولەکه‌کان که له دووره‌وه به قارو قینه‌وه هێرشیان هێنا بۆ سه‌ر حه‌زره‌تو یارانیو ، عالەم که‌وته په‌ریشانیه‌وه •• موسوڵمانه ساغه‌کان وتیان : گیرۆده‌بوونمان به‌م فیتنه شتێکه خودای ته‌عالا به‌ڵێنی پێداوه له ئایه‌تی : (احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا آمنا وهم لا یفتنون ؟)و له ئایه‌تی : (ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم ؟) داو پێغه‌مه‌ریش به‌ڵێنی پێداوه به فه‌رموده‌ی (کارتان له‌سه‌ر ته‌نگ ئه‌بێ به هاتنی ئه‌حزاب بۆ سه‌رتان ، به‌ڵام سه‌رکه‌وتن بۆ ئێوه ئه‌بێ) وه به فه‌رموده‌ی : (ئه‌و کافرانه پاش نۆ رۆژ یا ده رۆژ دێن بۆ سه‌رتان) •

وه روونه که خوداو پێغه‌مه‌ری خودا راست ئه‌ڵێنو ئه‌م رووداوه زیادی نه‌کرد بۆیان ئیمان به خوداو به‌ڵێنی خوداو ته‌سلیم بوون به ئه‌مری خوداو به قه‌زاو قه‌ده‌ری خودا ـ نه‌بێ •

(مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا الله عَلَيْهِ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَما بَدَّلُوا تَبْدِيلاً (٢٣) لِيَجْزِيَ اللهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ . وَيُعَذِّبَ الْمُنافِقِينَ . اِنْ شاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّ اللهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً) (٢٤)

ڕیوایه‌تکراوه له ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌ڵێ : مامم ئه‌نه‌سی کوڕی نه‌ضر حازری غه‌زای بـه‌دڕ نـه‌بو ، ئه‌ویش وتی : من دواکه‌وتم له یه‌کەم جه‌نگێ کـه

حەزرەت ـدـ کردی ، جا ئەگەر خودا حازری کردم لە جەنگێ لەگـەڵ کافرەکانا خودای تەعالا ئەبینێ چۆن جەنگ ئەکەم • جا کاتێ رووداوی (احد) هاتەپێشەوە زۆربەی موسوڵمانەکان شکان ، ئەویش وتی : خودایە من دووری‌و بێزاری‌و پاکی پێشکەش بە حوزووری تۆ ئەکەم لەوەی کـە ئەو یارانە کردیان وەکو شکان‌و راکردن بێ‌و ، دووری ئەکەم لـەو کارە ناشیرینە کـە ئـەو کافرانە کردیان وەکو جەنگ بێ لەگەڵ حەزرەتا ، جـا پێشکەوت‌و دەستی کرد بە شەڕکردن هەتا کوژرا کە تەماشایان کرد هەشتاو ئەوەندە برینی پێوە بوو لە بەینی لێدانی شیرو پیاچەقان‌و پێکانی رم‌و تیرا کە بۆی هاتبوو لێیدابوو ! جا ئێمە ئەمانوت : ئایەتی (من المؤمنین رجال ••• تاد) لەوو لە هاوڕێکانیدا هاتوەتەخوارەوە •

واتە : لە خاوەن باوەڕەکانە چەن پیاوێ کە راستیان کرد لەگەڵ خودادا لەوانەدا کە عەهدیان پێ‌کردبو ، وەکو خۆگرتن لە جیهادو دەوام‌و دامەزراوی لە خۆشی‌و ناخۆشیدا ، جا لەوانە بازە کەسێ کە (نەذر)ی خۆی بەجێ هێنا ، واتە مردن لە رێگەی خودادا وەکو حەمزەی کوڕی عبدالمطلب‌و ، موصعەبی کوڕی عومەیرو ، ئەنەسی کوڕی نەضرو ••• هاووێنەی ئەمانە • وە لەوانەیشە بازەکەسێ کە چاوەڕوانی هاتنی ئاکامی خۆی ئەکاو لەوەولا بـە پایەی خۆی ئەگا ، وە ئـەمانە شـێوەی دڵسۆزی‌و راسـتی خۆیان نەگۆڕی •

ریوایەت‌کراوە لـە زەیدی کوڕی ثابیتەوە ـخـ ئەڵێ : کاتێ کـە قورئانمان گردئەکردەوە لە موصحەفدا ئایەتێکم وێ‌کردبوو کە وەختی خۆی لە حەزرەتم ـدـ ئەبیست ، گەڕام بە شوێنیا هەتا لای خوزەیمەی ئەنصاری ـ کە حەزرەت شایەتی ئەوی بە شایەتی دوو کەس دانابوو ـ دۆزیمەوە ،

وه ئه‌و ئایه‌ته بریتی بو له ئایه‌تی (من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله ...) •

جا ئه‌نجامی ئه‌مه‌یه خودا جه‌زای راسته‌کان بداته‌وه به هۆی راستیه‌که‌یانه‌وه ئه‌وانه‌یش که به پێچه‌وانه‌ی راستی ره‌فتاریان کرد ، یا سزایان بدا ئه‌گه‌ر خواستی له‌سه‌ر بێ ، یا تۆبه‌یان قه‌بوڵ بکا ؛ چونکی **بێگومان خودا تاوانبه‌خش‌و میهره‌بانه •**

(وَرَدَّ اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنالُوا خَيْراً، وكَفَى اللهُ المُؤْمِنِينَ القِتالَ ، وكانَ اللهُ قَوِيّاً عَزِيزاً) (٢٥)

وه خودای ته‌عالا کافره‌کانی ئه‌حزابی له‌گه‌ڵ کینه‌و قاری دڵدا گه‌ڕانه‌وه‌و هه‌رگیز نه‌گه‌یشتن به‌و خێرو سوده که ئه‌وان پێش‌نیهادیان کردبوو . ودکوو کوشتنی حه‌زره‌ت ـ د ـ و پیاوه دیارییه‌کانی ده‌وری ، یا به‌رباد‌کردنی ئه‌هلی ئایینی ئیسلام وه‌کو شه‌یتان نابوویه ناو دڵیانه‌وه ، به‌ڵێ له سوپای ئیسلام شه‌ش که‌س شه‌هید بوون ؛ یه‌کیم سه‌عدی کوڕی مه‌عاذی ئه‌وسی ، که تیرێ دای له ره‌گی باڵی‌و پاش‌ماوه‌ی مانگێ خوێنی ئه‌و برینه ته‌قییه‌وه‌و به هۆی ئه‌وه‌وه گیانی پاکی سپارد • دوه‌م ئه‌نه‌سی کوڕی ئوه‌یس ، سێیه‌م عه‌بدوڵلاّی کوڕی سه‌هل • چواره‌م طوفه‌یلی کوڕی نه‌عمان • پێنجه‌م ثه‌علبه کوڕی عه‌ثمه • شه‌شه‌م که‌عبی کوڕی زه‌ید ـ خ ـ •

به‌ڵام ئه‌وان ئه‌و سوپا گه‌وره‌یانه بۆ ئه‌م مه‌به‌سته بچووکه گردنه‌کردبوه‌وه‌و مه‌به‌ستیان گه‌ڵێ به‌د بوو •

وه له‌وانیش سێ که‌س کوژرا : له به‌نی (عبدالدار) (منبه) کوڕی عوثمان • له به‌نی مه‌خزووم نه‌وفه‌ل کوڕی عه‌بدوڵلاّ • له به‌نی عامیر عه‌مری کوڕی عه‌بدی‌وود ، که حه‌زره‌تی عه‌لی کوشتی •

وە خودای تەعالا کیفایەتی موسوڵمانەکانی کرد لـە جەنگکردن لـە
رووداوی خەنەکداو ، خودای تەعالا خاوەن هێزو عیزەتە •

(وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَـابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ ، وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ، فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً (٢٦) وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ ، وَدِيارَهُمْ ، وَاَمْوالَهُمْ ، وَاَرْضاً لَمْ تَطَؤُهَا ، وَكانَ اللهُ عَلى كُلِّ شَـيْءٍ قَدِيراً) (٢٧)

ئەو خودایە کە عەرەبەکانی گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیان بە نائومێدی ، ئەو کافرانەیش کـە یارمەتی ئەوانیان دابو ، لە ئەهلی کیتاب ، واتە لـە جوولەکەکانی بەنیقورەیظە ، لە قەڵاکانیانی داپەڕاندنو ، ترسێکی زۆری هاویتە ناو دڵیانەوە بـە جۆرێ خودا ئێوەی زاڵکرد بەسەریانا ؛ خۆیان تەسلیم کردنو ، کۆمەڵێکتان لێکوشتنو ، ئەوانە پیاوە جەنگکەرەکانیان بوون شەسەد کەس بوون ، تاقمێکیشتان لەوانە بە دیل گرت ، کە بریتی بوون لـە حەوسەد کەس لـە ژنو منداڵ • وە خودای تەعـالا زەوی کشتوکاڵیانو ، قەڵاو خانووی نیشتمانیانو ، پارەی نەختینەو ، شتو مەکی ناوماڵیانو ، ئاژەڵیانو ، زەوییەکی تریش کە هێشتا پیایا نەڕۆیشتوون کە زەوی جوولەکەی خەیبەرە •• بە میرات دای بە ئێوە •

وە بازێ فەرموویانە : باقی زەوی دنیایە ئەوەی کە خودا بڕیاری داوە ئەو ئەصحابانە داگیریان بکەن لە فەتحەکانا • وە خودای تەعالا تەوانایە بەسەر هەموو شتێکدا •

کاره‌ساتی به‌نی قوره‌یظه به کورتی :

لـه صه‌حیحه‌کانی موسلیم‌و بوخاریدا هاتوه کـه حه‌زره‌ت ـدـ لـه خه‌ندەك گەڕایەوه بۆ مەدینەی مونەوەره‌و چـه‌کی داناو خـۆی شۆری جوبره‌ئیل ـدـ هاته‌خواره‌وه عه‌رزی کرد : تۆ چه‌کت داناوه ؟ وەڵلاهی ئێمـه هێشتا چه‌کمان دانه‌ناوه • یالڵا ده‌رچۆ بۆ لایان ! فه‌رمووی : بۆ کوێ ؟ ئەویش ئیشاره‌تی کرد بۆ لای به‌نی قوره‌یظه •

جا حه‌زره‌ت ـدـ رۆیشت بۆ لایان‌و فه‌رمانی دا جارچی بانگی کرد به ناو موسوڵمانانا : که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کا له ناو به‌نی قوره‌یظه‌دا نه‌بێ • جـا ئەصحابه که‌وتنه ڕێگه‌و بازێکیان نوێژی عه‌سریان به‌سه‌را هات لـه ڕێگه‌دا • له‌وێدا هه‌ندێکیان وتیـان : نوێژ ناکه‌ین هـه‌تا ئه‌گه‌ینه بـه‌نی قوره‌یظه‌و ، بازێکیان وتیـان : نه‌خـه‌یر نوێژ ئه‌که‌ین‌و حه‌زره‌ت مه‌به‌ستی ئەوه بوه که به پەله بڕۆین بۆ به‌نی قوره‌یظه ، نه‌ك نوێژ نه‌که‌ین له ڕێگه‌دا •

جا حه‌زره‌ت ده‌وره‌ی به‌نی قوره‌یظه‌ی دا ، ئەوانیش له قه‌ڵاکانیانا خۆیان قایم‌کردبوو ، بیست‌و پێنج شه‌و مانه‌وه هه‌تا ئه‌و ده‌وره‌دانه ماندووی کردن‌و خودا ترسێکی زۆری خسته ناو دڵیانه‌وه •

ئیبن‌و هیشام ریوایه‌تی کردوه که که‌عبی کوڕی ئەسه‌د به‌و جوولەکانه‌ی وت : ئه‌ی کۆمەڵی جوولەکه ئێوه ئەزانن وا گیرۆده بوون‌و ، من سێ شت ئه‌خه‌مه به‌رچاوتان کامیان هه‌ڵبژێرن بیکه‌ن • وتیان : ئەوانه چین ؟

وتی : یه‌کەم باوەڕ به‌م زاته ئه‌که‌ین‌و به راستی ئه‌گرین • وەڵلاهی بۆتان ده‌رکه‌وت که پێغه‌مه‌ری نێرراوه‌و ، ئه‌مه ئه‌و که‌سه‌یه که له کتێبی خۆتانا تاریفیتان دیوه • ئه‌گه‌ر ئیمان بێنن ئه‌مین ئه‌بن له‌سه‌ر خوێنی خۆتان‌و

ئەبن بە خاوەنی ژنو منداڵی خۆتان • وتیان : هەرگیز ئەمەمان ناوێو قەت دەسبەرداری حوکمی تەورات نابین •

ئەمجار وتی : کاری دوەم ئەمـەیە بێن ژنەکانو منداڵە وردەکانمان بکوژین ، ئەمجار شیر رووت بکەینو بڕۆین جەنگ لەگەڵ محەمەدو یارانیدا بکەین • ئیتر هەر خۆمان ئەبینو هیچ لە دوامان بەجێ نایەڵین ! تا بزانین خودا چی ئەکا • وتیان : ژنو منداڵی وردە تاوانیان چیە بیانکوژین ؟ ئێمە شتی وا ناکەین •

وتی : جا ئەگەر ئەمەیش ناکەن ، ئیمشەو شەوی شەمەیەو هیوا وەهایە کـە محەمەد لـە شەمەدا مەیدانی ئاسایشمان پێبداو ، سبەینێ بـە ناوی شەمەوە ئەڕۆینە دەرەوە ، بەڵکو فرصەت لە محەمەد بێنینو بیکوژین • وتیان : ئەمەیش ناکەین • ئەمە مەعنای نیە •

وە پاش ئەم ماوە بەنی قورەیظە قەناعەتیان کرد بە حوکمی پێغەمەر لەوانا ، وە لەبەر ئەوە کە یەهوودی بەنی قورەیظە هاوپەیمانی ئەوس بوون لە مەدینەدا حەزرەت ـدـ پێی خۆش بو ئەو حوکمە بەرەوڕووی یەکێ لە گەورەکانی هۆزی ئەوس بکاتەوەو ، حوکمەکەی دایە دەست سەعدی کوڕی مەعاذو ، ئەویش لە واقیعەی خەندەکدا بریندار بووبوو لە خێوەتێکدا بو دەرمانی خۆی ئەکرد • جا کە حەزرەت حوکمەکەی دایە دەست سەعد ـ سـەعد سواری گوێدرێژێ بوو هات بۆ نزیکی مزگەوتی حەزرەت لـە سوپاکەیا ، کە سـەعد نزیکی ئەو مزگـەوتە بوەوە حەزرەت فەرمووی : هەستن بۆ پێشوازی گەورەکەتان ، لـە پاشا حەزرەت فەرمووی : ئـەو کۆمەڵە رازی بوون بە حوکمی تۆ ، جا تۆ حوکمەکەت چیە ؟ سەعد عەرزی کرد : پیاوە جەنگکەرەکانیان ئەکوژینو ژنو منداڵەکانیان دێڵینەوە بـە بەندەو جاریەیی ، جا حەزرەت فەرمووی : حوکمت کرد بە حوکمی خودا •

جا سه‌عد وتی : خودایه تۆ ئاگاداری که‌س نیه من حه‌ز بکه‌م جه‌نگی له دژ بکه‌م به قه‌د ئه‌وانه‌ی که پێغه‌مه‌ری تۆیان به‌درۆخستوه‌ته‌وه‌و له مه‌که ده‌ریان‌کردوه ، خودایه من وا ئه‌زانم ئێتر جه‌نگ له به‌ینی ئێمه‌و ئه‌وانا نه‌ماوه ، جا ئه‌گه‌ر شتێ له جه‌نگی قوره‌یش ماوه ئه‌وه ته‌مه‌نم درێژ بکه هه‌تا جه‌نگیان له‌گه‌ڵ بکه‌م ، وه ئه‌گه‌ر جه‌نگ نه‌ماوه تۆ ئه‌م برینی له‌شی منه بکه‌ره‌وه با خوێنی لێ‌ده‌رچێ‌و بمرم! جا خوێنه‌که‌ی به‌ربوه‌وه‌و به شێوه‌یێ خوێنه‌که‌ی به‌ربوو خوێن گه‌یشته خێوه‌تی به‌نی غه‌فارو خه‌ڵك بانگیان‌کرد : ئه‌ی گه‌لی به‌نی غه‌فار ئه‌و خوێنه چیه که له لای ئێوه‌وه ده‌رئه‌چێ ؟ که چوون ته‌ماشایان کرد خوێنی برینه‌که‌ی سه‌عد بو ! دوای ئه‌وه سه‌عد کۆچی دوایی کرد •

جا پاش ئه‌مه جوولەکه‌ی به‌نی قوره‌یظه له‌سه‌ر ئه‌و حوکمه هاتنه‌خواره‌وه له قه‌ڵاکانیان‌و پیاوه شه‌ڕکه‌ره‌کانیان هێنران بۆ نزیکی چه‌ن خه‌نه‌کێ له مه‌دینه‌داو کوژران‌و ژن‌و منداڵه‌کانیشیان به سه‌بایا دانران •

وه (حیی کوڕی ئه‌خطه‌ب) له ناو کوژراوه‌کانا بو ، ئه‌م زه‌لامه هه‌وڵی دا بۆ هاندانی به‌نی قوره‌یظه بۆ شکاندنی په‌یمان‌و شه‌ڕکردن له دژی حه‌زره‌ت‌و ، به‌م جۆره فیتنه‌ی به‌نی قوره‌یظه بڕایه‌وه‌و موسوڵمانان لێیان رزگار بوون •

ئیبن‌و ئه‌بی شه‌یبه‌و ، ئیبن‌و جه‌ریرو ، ئیبنولموندیرو ، ئیبن‌و ئه‌بی حاتەم ریوایه‌تیان کردوه له قه‌تاده‌وه له حه‌دیثێکی درێژا ئه‌ڵی : پاش ئه‌وه که حه‌زره‌ت حوکمی دا به سه‌عد ـ سه‌عد هه‌ر وه‌کو حوکمی کرد به کوشتنی پیاوه جه‌نگی‌یه‌کان‌و هێشتنه‌وه‌ی ژن‌و منداڵه‌کانیان •• حوکمیشی کرد به‌وه که خانوو به‌ره‌و زه‌وی‌و زاری به‌نی قوره‌یظه بدرێ به (مهاجرین)و نه‌درێ به (انصار) ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که سه‌عد خۆی له ئه‌نصار بو له هۆزی ئه‌وس •

جا ئەنصارەکان پێیانوت : بۆچی وات کرد ؟ سەعد فەرمووی : ئەنصار هەموو زەوی‌و ئاوو خانوو بەرەیان هەیەو موهاجیرەکان ئەوانەیان نیە • وە حەزرەت ئەم حوکمەیشی پەسەند کرد •

ریوایەت ئەکا لە (بەحر)ا : پاش ئەوە کە خودا یارمەتی پێغەمەری داو کۆمەڵە کافرەکانی ئەحزابی گەرانەوەو ، سەرکەوت بەسەر جووڵەکەکانی (بەنی‌نەضیر)و بەنی قورەیظەدا •• خێزانەکانی حەزرەت گومانیان برد کە حەزرەت ـدـ گەلێ ئاڵتوونو زیوو شتی نایابی دەست کەوتوە ، جا لەبەر ئەمە دەستیان کرد بە داواکردنی گەلێ شت ، وەکو : بەرگو پۆشاکی چاکو ، ژیانو ژیواری تایبەتی • وە حەزرەت لەم بارەوە لێیان دڵگران بوو ، بیستو تۆ رۆژ وازی لێ هێناو لەگەڵیان نەنوست ، بە بیانووی ئەوە کە پێغەمەرانو خێزانی ئەوان ئەبێ دوور بن لە رابواردنو دەستبڵاوی لە دنیادا • جا ئەم ئایەتانە هاتنەخوارەوە •

(یـا اَیُّهـا النَّبِیُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ : اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الحَیَاةَ الدُّنْیَاوَزِینَتَهَا فَتَعَالَیْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِیلاً (۲۸) وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الآخِرَةَ فَاِنَّ اللهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْراً عَظِیماً) (۲۹)

واتە ئەی پێغەمەری خودا بفەرموو بـە خێزانەکانت : ئەگەر ئێوە خواستی دڵتان لەسەر ژیانی دنیاو جوانی‌و رەنگامەکردنی بەرگو پۆشاکو رابواردنی ئارەزووی نەفسە ، دەی فەرموون هەتا حەقی موتعەتان بدەمێ‌و تەڵاقتان بدەمو دەستان لێهەڵگرم بـە دەستلێهەڵگرتنێکی جـوانو بێ زوێری‌و دڵگرانی • وە ئەگەر خواستتان لەسەر رەزای خوداو پێغەمەری خوداو پاداشی کردەوەتانە تا سوودی ببێ بۆتانو دڵتان لەسـەر ئاسایشی

ژیانی دنیا نیه •• ئه‌وه خودا بڕیاری داوه بۆ ئه‌وانه‌تان که خاوه‌نی چاکه‌یه پاداشێکی گه‌وره •

بڕانن : ئه‌م شوێنه‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌که‌م : له‌و کاته‌دا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه حه‌زره‌ت ـدـ تۆ ژنی له لا بو ، پێنج که‌سیان له قوره‌یش بوون : عائیشه کچی ئه‌بوبه‌کری صدیق ، حه‌فصه کچی عومه‌ری کوڕی خه‌طاب • (ام حبیبه) کچی ئه‌بو سوفیان • سه‌ودەی کچی ره‌فعه • (ام سلمه) کچی ئه‌بو ئومه‌ییه • وه دوانیان له عه‌ره‌بی نه بوون : مه‌یموونه کچی حه‌رثی هیلالی • زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشی ئه‌سه‌دی • وه دوانیشیان له کیتابیات بوونو موسوڵمان بوون : صه‌فیه‌ی کچی حوییه‌ی له جوونه‌که‌ی خه‌یبه‌ر • جوه‌ویریه‌ی کچی حه‌رث له به‌نی موصطه‌له‌ق •

ئه‌حمه‌دو موسلیمو نه‌سائیو ئیبنو مه‌رده‌ویه له ریگه‌ی ئه‌بو زوبه‌یره‌وه ریوایه‌تیان کردوه له جابیره‌وه ـخـ ئه‌ڵێ : له‌و کاتانه‌دا ڕۆژێ ئه‌بوبه‌کر ڕووی کرده ده‌رگای ماڵی پێغه‌مه‌ر ـدـو خه‌ڵکێکی زۆر له ده‌رگادا بوونو ئیزن نه‌درابوون بڕۆنه خزمه‌تی حه‌زره‌ت ـدـ •

پاش ماوه‌یێ ریگه‌ی ئه‌بوبه‌کرو عومه‌ر ـ خ ـ درا ڕۆیشتنه ماڵه‌وه حه‌زره‌ت ـدـ له ماڵه‌وه دانیشتبو قسه‌ی نه‌ده‌کردو له‌وێدا عومه‌ر ـدـ فه‌رمووی : ئیسته کارێ ئه‌کەم که حه‌زره‌ت قسه بکا ، جا وتی : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئیمڕۆ (کچه‌که‌ی زه‌ید) مه‌به‌ستی ژنه‌که‌ی خۆی بوو •• داوای نه‌فه‌قه‌ی لێ کردم ، منیش دام به ملیا ، له‌وێدا حه‌زره‌ت پێکه‌نی تا دانی لای کاکیله‌ی ده‌رکه‌وتنو فه‌رمووی : ئه‌م ژنانه‌یش به ده‌وری مندا داوای نه‌فه‌قه‌و مه‌عیشه‌تم لێ ئه‌که‌ن • جا ئه‌بوبه‌کر ـخـ راسته‌وه بوو له

عائیشە بداو ، عومەر راستەوە بوو لە حەفصە بداو ئەیانوت : ئای ! ئێوە داوای نەفەقە لە پێغەمەر ئەکەن ؟! حەزرەت ـدـ مەنعی کردنو فەرمووی : وازیان لێبێنن • جا حەزرەت ـدـ دەستی کرد بە قسەکردن لەگەڵ عائیشەداو ، فەرمووی : شتێکت بۆ باس ئەکەم حەز ناکەم پەلەپەلی تێدا بکەی هەتا پرسی دایکو باوکت ئەکەی • ئەویش وتی : چیە ؟ حەزرەت ئایەتەکەی بۆ خوێندەوە : (یا ایها النبي قل لازواجك ••• تاد) جا عائیشە وتی : من لە (اختیار)ی تۆدا پرس بە باوکو دایکم ئەکەم ؟! وەڵاهی من هەر خوداو پێغەمەری خودا هەڵئەبژێرم • وە حەزرەت ـدـ بە وەڵامەکەی عائیشە زۆر کەیفخۆش بوو ، پاش وەڵامدانەوەی ئەو باقی خێزانەکانی هەموو خوداو پێغەمەری خودایان هەڵبژاردو لە ژێر عیصمەتی حەزرەتدا مانـەوە •

باسی دوەم : حەقی موتعە لە مەزهەبی ئیمامی شافیعیدا ـخـ واجبە لەسەر مێردی ژن ، لە چەن شێوەیەکدا نەبێ :

١ ــ ئەو ژنە کە ناوی مارەیی بۆ برابێ ، وە یا لە پاش مارەبڕین بۆی بڕیاردرابێو کابرا لە پێش چوونەلادا لێی جیابووبێتەوە •

٢ ــ ژنێکە بووبێ بە هۆی جیایی لە مێردەکەی بە تەنیا خۆی ، وەکو ئەوە ئەو ژنە لە دین وەرگەڕێتەوە ، یا نیکاحەکەی هەڵوەشانێتەوە لەبەر عەیبی مێردەکەی ، یا مێردەکەی نیکاحەکەی هەڵوەشاندبێتەوە لەبەر عەیبی ژنەکە ، یا لەگەڵ مێردەکەیا ؛ وەکو ئەوە هەردوکیان بە یەکەوە نـە دین وەرگەڕێنەوە •

٣ ــ جیابوونەوەیێ کە بە هۆی مردنەوە بێ ، جا یەکێکیان بمرێ یا هەردووکیان بمرن • لەم شێوانەدا ژنەکە مافی (موتعە)ی نیە •

وه سوننه‌ته ئه‌و مافی موتعه ئه‌ندازه‌ی له نیوه‌ی ماره‌یی که‌متر بێ ، به مه‌رجێ له (۳۰) درهه‌می زیو که‌متر نه‌بێ •

﴿ يا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لها العَذَابُ ضِعْفَيْنِ ، وكانَ ذَلِكَ علَى اللهِ يَسِيراً (۳۰) ومَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّهِ ورَسولِهِ . وتَعْمَلْ صالِحاً نُؤْتِها اَجْرَها مَرَّتَيْنِ ، واَعْتَدْنا لَها رِزْقاً كَرِيماً) (۳۱)

ئه‌ی خێزانانی پێغه‌مه‌ر ـدـ هه‌رکام له ئێوه گوناحێکی گه‌وره‌ی دیاری بکا ئه‌وه سزاکه‌ی له قیامه‌تا دووقات ئه‌کرێته‌وه به نیسبه‌تی غه‌یری ئه‌وانه‌وه ، وه ئه‌م دووقات‌کردنه‌وه له لای خودا ئاسانه • وه هه‌رکه‌سیش له ئێوه ده‌وام بکا له‌سه‌ر به‌نده‌یی خوداو فه‌رمانبه‌ری پێغه‌مه‌ری خوداو ، کرده‌وه‌ی باش بکا له باره‌گاو خانه‌دانی حه‌زره‌تا • واته ئه‌بێ به هۆی خۆشه‌ویستی‌و ئاسایش‌و نابێ به هۆی فیتنه‌و نومایش •• ئه‌وه دوو جار پاداشی ئه‌ده‌ینه‌وه ، جارێ له‌به‌ر ئه‌وه که له زاتی خۆیا ئیطاعه‌ی خودای کردوه . جارێکیش له‌به‌ر ئه‌وه که بوه به هۆی ئارامی ناو خانه‌دانه‌که‌و ، به هۆی ئه‌وه‌یشه‌وه دڵی حه‌زره‌ت ئارام بوه باش بۆی ره‌خساوه خزمه‌تی ئیسلام بکاو ده‌عوه‌تی خه‌ڵك بکا بۆ دینی ئیسلام • وه له به‌هه‌شتا رزق‌و رۆزییه‌کی زۆر خاوه‌ن که‌رامه‌ت‌و ڕێزی بۆ ئاماده ئه‌که‌ین •

﴿ يا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّساءِ . اِنِ اتَّقَيْتُنَّ ، فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ ، وقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفا (۳۲) وقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ . ولا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الجَاهِلِيَّةِ الاُولى ، واَقِمْنَ الصَّلاةَ وآتِينَ الزَّكاةَ ،

وَاَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ ، اِنَّما يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ ـ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً (٣٣) وَاذْكُرْنَ ما يُتْلى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آياتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ ، اِنَّ اللهَ كانَ لَطِيفاً خَبِيراً) (٣٤)

ئەی ژنەکانی پێغەمەر هیچ کامێك لە ئێوە وەکووهیچ کامێك لە ژنانی تر نیە • وە یاخود ئەی کۆمەڵە ژنانی حەزرەت ئێوە وەکو هیچ کۆمەڵێ لە ژنانی عالەم نین •

جا ئەگەر تەقواتان هەیە ئەوە قسەکانتان نەرم مەکەن بە جۆرێ کە بێنی نەرمی بدا نەبادا ئەوانەی کە دڵیان نەخۆشەو بێحەیایی‌و بێشەرمی تیایە تەمای بەدو خەیاڵی خراپتان دەربارە بکەن • وە بە شێوەی جوان‌و دوور لە گومانەوە قسە بکەن •

وە لە ژوورو ماڵەکانی خۆتانا دابنیشن‌و لە کاتی بەرێگەپۆشتندا لەنجە مەکەن بە وێنەی لەنجەی کاتی نەزانی‌و کافرێتی ، وە لە کاتی خۆیا نوێژەکانتان بەجێبێنن‌و ، زەکاتی ماڵتان بدەن‌و ، فەرمانبەری خودا بکەن‌و، فەرمانبەری پێغەمەری ئەو بکەن • خودا کە ئەوەندە ئامۆژگاریتان ئەکا خواستی هیچی نیە ئەوە نەبێ ئەو گوناحانە ناموسی ئینسان پیس ئەکەن دووری بخاتەوە لێتان‌و پاکتان بکاتەوە بە پاککردنەوەیەکی باش لە تاوانباری • وە لە ماڵ‌و شوێنەکانتانا بخوێننەوە ئەوەی ئەخوێنرێتەوە لە ئایاتی خودا کە قورئانی پیرۆزەو ، لە حیکمەت کە فەرموودەکانی حەزرەتە ، بە راستی خودا لەطیفەو ئاگاداراە بەسەر ئەحواڵی ئێوەدا •

بزانن له‌م شوێنه‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌کەم : مه‌به‌ست له جومله‌ی (وقرن في بيوتكن) ئه‌مه‌یه که ئه‌و (أمهات المؤمنين)ه له هۆده‌و شوێنی خۆیانا به ئه‌ده‌ب‌و ڕێزه‌وه دابنیشن بۆ پارازتنی ڕێزی خانه‌دانی پێغه‌مه‌ری • وه بۆ ئه‌وه که ژنانی یاران هه‌رکام بهاتایێ بۆ پرسیارێکی ئایینی له خۆیان یا له حه‌زره‌ت ـ د ـ به هۆی ئه‌وانه‌وه حازر بن‌و وه‌لاّمی ئه‌و ژنانه بده‌نه‌وه • ئیتر مه‌به‌ست ئه‌مه نیه که ئه‌و ژنانه به هیچ جۆرێ له ماڵ‌و شوێنی خۆیان نه‌ڕۆنه‌ده‌ره‌وه • ئه‌گه‌رنا حه‌زره‌ت ئیزنی نه‌ئه‌دان بڕۆنه ده‌ره‌وه بۆ حه‌ج‌و بۆ عومره‌و ، له‌گه‌ڵ خۆیا نه‌یئه‌بردن بۆ سه‌فه‌ری غه‌زاو ، ماوه‌ی نه‌ئه‌دان بۆ دیده‌نی باوک‌و دایک‌و ، چوونه‌لای نه‌خۆشان‌و . پرسه‌ی خزمان‌و ••• ئه‌مانه هه‌موویان به (اتفاق)ی زانایان بوون ، که‌سێ لاری لێیان نه‌بوه • وه (ثابت) بوه که خێزانه‌کانی حه‌زره‌ت حه‌جیان کردوه پاش کۆچی دوایی حه‌زره‌ت ، (سوده)ی کچی (زمعه)و زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش نه‌بێ ـ خ ـ . ‌وه که‌س له زانایانی ئه‌صحابه ئینکاریان نه‌کردوون • وه هیچ کام له خوله‌فای ئه‌و چه‌رخه ده‌ستیان نه‌هێناوه‌ته ڕێگه‌یان •

وه وارید بوه که له پاش هاتنه‌خواره‌وه‌ی ئایه‌تی (وقرن في بيوتكن •••) حه‌زره‌ت فه‌رمووی : (اذن لكن أن تخرجن لحاجتكن) واته خودا ڕێگه‌ی داون که بۆ به‌جێهێنانی پێویستی خۆتان له‌ماڵ بچنه ده‌ره‌وه •

وا به ئاشکرا ده‌رکه‌وت که مه‌به‌ست له‌و ئایه‌ته ئه‌مه بوه چاودێری ویقاری خۆیان بکه‌ن‌و خۆیان له باقی ژنان جیا بکه‌نه‌وه به مانه‌وه‌یان له ماڵی خۆیانا له زۆری کاتاو ، به کۆڵان‌و بازاڕ‌و ڕێگه‌ی گشتیدا ـ وه‌کو خه‌ڵکی تر ـ نه‌گه‌ڕێن ، له به‌ر ڕاگرتنی ڕێزی خانه‌دانی حه‌زره‌ت •

وە لـەو کاتەدا رووداوی خەلیفەی سێهەم رووی دا (أم المؤمنین) عائیشەو (أم سلمە) ــ خ ــ لە مەکەدا بوون چووبوون بۆ حەجو ، کاتێ ئەو کارەساتەیان بیست زۆر زویر بوونو ، هـەر لەو کاتـەدا کـە ئـەوان لە حەجا بوون طلحەو ، زوبەیرو ، نوعمانی کوڕی بەشیرو ، کەعبی کوڕی عەجرە لەگەڵ کۆمەڵێ لە یاران لە مەدینە رایانکرد لە ترسی ئـەو ئـاژاوە چییانە ، چونکی پاش کوشـتی عوثمـان جۆرە فـەخرو دەمـارێکیان پەیداکردبوو ، ئەو کۆمەڵە ئەصحابە رۆیشتن بۆ مەکـەو پەنایان برد بـۆ (أم المؤمنین) عائیشەو ئەویش فەرمووی : وا بە چاك ئەزانم کە نەگەڕێنیەوە بـۆ مەدینـە مـادام ئـەو ئـاژاوەچییانـە وان لـە مەدینـەدا • وە ئەوەیان پەسەند کـرد کـە بڕۆن لە بەصرەدا بمێننەوە تا وەزع ئـارام ئەبێتەوەو ، لە خزمەتی عائیشەدا بوون •

وە تکایان کرد لە عائیشە ـ خ ـ کە ئەویش لەگەڵیانا بێ هەموو لـە بەصرەدا بن • وە مەبەسیان ئەوە بوو لە پاڵ ڕێزی (أم المؤمنین)دا بن ؛ چونکی ئەم زاتە بە (عالمەی أمهات) مەشـهوور بوو ، لە لای حەزرەت خاوەن پایە بو ، وە عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر ، کـە خوشکەزای بـو ، لەگەڵیا بو لەگەڵ خوشکەزاکانی تریا لە (أم کلثوم) خێزانی طەلحـەو ، ئەسمای خێزانی زوبەیر ، وە لە کەژاوەیەکی ئاسنیندا بو ئەم خوشـکە زایانەی بە دەوریا بوون خزمەتیان ئەکرد •

کاتێ ئەمان رۆیان کردە بەصرە ئەم هەواڵە گەیشـت بە ئیمامی عەلی ـ خ ـ لە مەدینەی مونەورەداو ئەو ئاژاوەچیانە هـاتن بـە دەوری ئیمامی عەلیداو زۆر داوایان لێکرد کە هەستێ بە هێزی ئەوانو غەیـری ئەوانەوە بڕۆن بۆ بەصرەو ، بردیانە دڵیەوە کە ئەو کۆمەڵە بیریان لەگـەڵ

تۆدا خراپـه‌و ، دڵی حه‌زره‌تی عه‌لییان هاورده سه‌ر ئه‌وه کـــه بڕۆ بۆ به‌صره •

کاتێ که پەیوه‌ندارانی حه‌زره‌تی عه‌لی ـ د ـ له‌م بیره ئاگادار بوون حه‌زره‌تی حه‌سه‌نو حوسه‌ینو ، عه‌بدوڵلای کوڕی جه‌عفه‌رو ، عه‌بدوڵلای کوڕی عه‌باس ـ خ ـ عـه‌رزی ئیمامی عه‌لییان‌کرد : کـه لـه مه‌دینـه نه‌چێته‌ده‌ره‌وه‌و ، چاوه‌ڕوانی بکا تا له وه‌زعی ئه‌وان ئه‌گا • حه‌زره‌تی عه‌لی گوێی به قسه‌ی ئه‌مان نه‌داو ، به‌ره‌و به‌صره که‌وته ڕێ‌و ، کۆمه‌ڵێ لـــه ئاژاوه‌چیه‌کانیشی له‌گه‌ڵدا بو • کاتێ نزیکی به‌صـــره بوونه‌وه حه‌زره‌تی عه‌لی قه‌عقاعی نارد بۆ لای (أم المؤمنین) بزانێ غایه‌یان چیه ، که ڕۆیشت‌و پرسیاریان لێ‌کرد : بۆچی هاتوون بۆ به‌صره ؟ فه‌رمووی : مه‌به‌ســـتان ئیصلاحه‌و ، ناردی طه‌لحه‌و زوبه‌یر هاتن ، قه‌عقاع وتی : ئه‌و مه‌صله‌حه‌تـه چۆنه ؟ وتیان : تۆڵه‌سه‌ندنه‌وه له قاتیله‌کانی عوثمانه • وتی : ئیســته ئه‌وه ناکرێ تا وه‌زع ئارام ئه‌بێته‌وه ، ئه‌وانیش وتیان : باشـــــه ئێمه به‌م بیره قه‌ناعه‌ت ئه‌که‌ین کـه لـه کاتی فرسه‌تا ئه‌م تۆڵه بـه گوێره‌ی شـــــه‌رع وه‌ربگیرێ •

وه جواب ڕۆیشته‌وه بۆ ئیمامی عه‌لی‌و ئه‌ویش دڵشاد بوو ، مـاوه‌ی سێ ڕۆژ به‌م جۆره هاتوچۆ له‌ناویانا بوو ، بڕیـــار درا ڕۆژی چـــواره‌م ڕێکه‌وتنه‌که رابگه‌یه‌نرێ‌و خه‌ڵك ئارام ببێته‌وه •

ئاژاوه‌چیه‌کان ئه‌مه‌یان پێ‌ناخۆش بوو که‌وتنه مه‌کرکردن‌و ، بڕیاریان دا بڕۆن بده‌ن به‌سه‌ر هاوڕێکانی (أم المؤمنین)دا هه‌تا ئه‌وان وا بزانن ئه‌مه حیله بوه له لایه‌نی ئیمامه‌وه ، وه حاشا ئیمام به‌مه‌ی زانیبێ‌و ئاگـــاداری بووبێ ! که ڕۆیشتن بۆ سه‌ریان‌و دایان به‌سه‌ریانا بوو به هه‌راو هه‌موو له ناکا که‌وتنه ناو به‌ڵاوه‌و ، نه (أم المؤمنین)و نه ئیمامی عه‌لی ئاگایان لـــه‌م

فیتنە نیە ، وە کاتێ کوشتار دەستی پێکرد ئەوەی کە ڕووی دا ــ ڕووی دا (وكان أمر الله قدرا مقدورا) ئەم ڕووداوە لە لایەنی طەبەری و غەیری طەبەریەوە لە ڕاستانو جێی بڕوایان گێڕاوەتەوەو ، هەر قسەیێ بێجگە لەمە بوترێ جێگەی بڕوا نیە •

باسی دووەم : لەفزی (واذكرن ما يتلى) سێ مەعنا هەڵئەگرێ :

١ ــ مەعنای وایە باسی ئەو نیعمەتانە بکەن کە خودای تەعالا پێیداون کە ئەوانی لە خانەدانی پێغەمەرا داناوەو ئایەتەکانو فەرمایشتەکانی پێغەمەری تێدا ئەخوێنرێتەوە •

٢ ــ باسی ئایاتی خودا بکەنو ، باسی سوونەتی پێغەمەر بکەنو ، قیمەتی ئەوانە بزانن و بیر لە ماناکانیان بکەنەوە ، هەتا سوود لە ڕێنوماییەکانیان وەربگرن •

٣ ــ مانای خوێندنەوەو کردنەبەرو لێکدانەوەی لەفزو مانای ئایاتو حەدیثەکان بکەن ، هەتا ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر زانیاری لە دیندا پەیدا بکەن •

باسی سێهەم : وەکو لە تەفسیری قورطوبیدا ئەفەرموێت ، ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەمە کە (ئەهلی بەیت) خێزانەکانی حەزرەتە ــ د ــ وە زانایانی ئەم ئایەتەدا قسەی جوانو ڕاستیان دەربڕیوە • جا عەطاو عەکرەمەو ، ئیبنو عەباس فەرموویانە : مەبەس لە ئەهلی بەیت خێزانەکانی حەزرەتە بە تایبەتیو پیاویان لەگەڵ نیەو ، فەرموویانە : مەبەس لە بەیت ئەو شوێنانەیە کە حەزرەت لەگەڵ خێزانەکەیا تیایا دانیشتوون ؛ چونکی فەرموویەتی : (واذكرن ما يتلى في بيوتكن) •

وه تاقمێ تر فه‌رموویانه : مه‌به‌س حه‌زره‌تی عه‌لی‌و . حه‌زره‌تی فاطیمه‌و ، حه‌سه‌ن‌و ، حوسه‌ینه به تایبه‌تی ، له‌به‌ر ئایه‌تی (ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا) .

وه ئه‌گه‌ر خیطاب له‌گه‌ڵ ژنانا بوایێ ئه‌یفه‌رموو (ليذهب عنكن الرجس ويطهركن تطهيرا) .

وه له حه‌دیثدا هه‌یه کاتێ ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه حه‌زره‌ت عه‌لی‌و ، فاطیمه‌و ، حه‌سه‌ن‌و ، حوسه‌ینی بانگ‌کردو ، حه‌زره‌ت ده‌ستی‌برد عه‌بایه‌کی هێنا دای به‌سه‌ریانا ، جا ده‌ستی به‌رزکرده‌وه بۆ ئاسمان فه‌رمووی : خودایه ئه‌مانه ماڵ‌و خێزانی منن دووریان بخه‌ره‌وه له چڵک‌و چه‌په‌ڵی‌و پاکیان بکه‌ره‌وه به پاککردنه‌وه .

وه له‌م شوێنه‌دا ته‌رجه‌مه‌ی ته‌فسیری (روح المعاني) تان بۆ ئه‌کەم ، بۆ زیاده ئاگاداری . ئه‌فه‌رموێت : بازێ له زانایان فه‌رموویانه مه‌به‌ست له (بیت) خانوی نیشتمانه‌و ، خه‌ڵکی نیشتمانیش له‌سه‌ر ریزی ئایه‌ته پێشوه‌کان‌و له‌سه‌ر ئه‌حادیثی صه‌حیحه‌ی زۆرو . به شایه‌تی عورفیش ئه‌و که‌سانه‌ن که زیاده پەیوه‌ندییان به‌و خانوه‌وه ببێ . یا به دانیشتن‌و ڕێکخستنی پێویستی‌و به مانه‌وه تیایاو دانانی به قه‌رارگای خۆی . وه‌کو ژن‌و منداڵ‌و ، ئه‌و خزمانه که به عاده‌ت هاتوچۆی زۆری بۆ ئه‌که‌ن‌و تیایا دائه‌نیشن ، به بێ داواکردنی خاوه‌ن ماڵه‌که ، وه یاخود ئه‌گه‌ر بێن به حوکمی عاده‌ت مه‌نع نه‌کرێن ، وه‌کو ئه‌و ئه‌ولادانه که ماڵیان جیایه‌و ، مام‌و خاڵ‌و پوورو ئامۆزا[1] .

جا به‌م ڕوونکردنه‌وه ئه‌و حه‌دیثانه که به ڕواڵه‌ت (تعارض) نه‌یانا هه‌یه گردئه‌کرێنه‌وه . واته له‌سه‌ر ئه‌م ڕوونکردنه‌وه خێزانه‌کانی

حەزرەتو کچەکانیو ، کچەزاکانیو ، مامیو ، ئامۆزاکانی هەموویان بەر (أهل البیت) ئەکەونو هـەموو لـە ئەهلی بەیتن ، یێجگە لەوانە کـــە حەزرەت ـ د ـ خۆی داخڵی ئەهلی بەیتی کردوون وەکو حەزرەتی سەلمانی فارسی ـ خ ـ • وە لە صەحیحا هاتوە (سلمان منا أهل البیت) ، وە لـــە ریوایەتێکا هاتوە کە (واثلە) عەرزی کـرد : ئەی پێغەمەری خودا منیش لـە ئەهـلی بەیتم ؟ فـەرمـووی : بەڵێ تۆیش لە ئەهلی منیو ، (واثلە) ئەیفەرموو : ئەم فەرموودەیە گرنگترین وەسیلەی رجای منـە بۆ رەحمی خودای تەعالا •

(اِنَّ المُسْلِمِینَ والمُسْلِماتِ ، والمُؤْمِنِینَ والمُؤْمِنَاتِ ، والقَانِتِینَ والقَانِتَاتِ ، والصَّادِقِینَ والصَّادِقاتِ ، والصَّابِرِینَ والصَّابِرَاتِ ، والخَاشِعِینَ والخَاشِعَاتِ ، والمُتَصَدِّقِینَ والمُتَصَدِّقاتِ ، والصَّائِمِینَ والصَّائِماتِ ، والحَافِظِینَ فُرُوجَهُمْ والحَافِظَاتِ ، والذَّاكِرِینَ اللهَ كَثِیراً والذَّاكِراتِ ••• اَعَدَّ اللهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً واَجْراً عَظِیماً) (٣٥)

ترمذی ریوایەتی کردوە لـە (أم عمارە) وە ـ خ ـ کـە هات بـۆ خزمەتی حەزرەت ـ د ـ عـەرزی کـرد : نابینم ئایەتێ دەربارەی ژنـان بێتەخوارەوەو ، هەرچی دێتەخوارەوە هەر بۆ پیاوانە ! جا ئەم ئـایـەتـە هاتەخوارەوە •

ئەم ئایەتە بەرزە پیرۆزە باسی ئیسلامو ئیمان ئەکاو بە شوێن ئەوانـا باسی بازێ کردەوەی جوان ئەکاو ، بەم شێوە ئاگادارمان ئەکا لەوە کـــە ئیمان باوەڕە بەوە کـە حەزرەت ـ د ـ لـە لایەنی خوداوە هێنـاویەتی •

وه ئیسلام بریتیه له ئیذعانو ئینقیادی دڵو رام‌بوونی بۆ ئه‌وه‌ی کـــه حه‌زره‌ت هێناویه‌تی • وه ئیمانو باوه‌ڕ به بێ ئیسلامو رام‌بوونی دڵ به‌کار نایێ ، ئه‌گه‌رنا گه‌لێ له ئه‌هلی کیتاب ئه‌یان‌زانی ئه‌م زاته پێغه‌مه‌ری خودایه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا به کافر دانران ؛ چونکی ئیســلامو ئینقیاده‌که‌یان نـه‌بـو • به کورتی ئه‌وه‌ی ئینسانی پێ رزگار ئه‌بێ دوو شته : (عیلم)و (فیعل)ه • عیلم به راستی حه‌زره‌تو ئینقیاد بۆ ئه‌وه‌و ، ئه‌مانه که هاتنه جێگه ئه‌مجار ئادابی دین‌و کرده‌وه‌ی باش په‌یدا ئه‌بن وه‌کو دۆعاو پارانه‌وه له خوداو ، به‌نده‌یی‌کردن بۆ خوداو ، خوشووع‌و دامه‌زرانی دڵ بۆ خوداو ، خۆگرتن بۆ ته‌رکی حه‌رام‌و به‌جێهێنانی واجبـات‌و ، سه‌رفکردنی دارایی بـه خێرو چاکه‌ی واجب‌و مه‌ندووب له‌به‌ر ره‌زای خوداو ، رۆژوو گرتن ، کـــه هه‌مووی هه‌ر صه‌بره ، جیـای کرده‌وه له‌به‌ر گرنگی‌دان بـه رۆژوو • وه خۆپارازتن له ئاره‌زووی نه‌فس به پارازتنی پاش‌و پێش • وه له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مانه‌دا ده‌وام له‌سه‌ر زیکری خودا به زمان‌و یادی خودا به دڵ ، جا له‌سه‌ر ئه‌م ئیمان‌و ئیسلام‌و کرده‌وه به‌رزه باشانه لێخۆشبوون‌و پاداشی گه‌وره نه لایه‌نی خوداوه دائه‌مه‌زرێ بۆ خاوه‌نه‌کـه‌یـان • خودا لـه رزی ئه‌وانه‌دا دامان بنێ •

واته به راستی ئه‌و پیاوانه‌و ئه‌و ژنانه که موسوڵمانن‌و دڵیان له‌ســه‌ر خۆشویستنی حـه‌زره‌ت دامه‌زراوه‌و قورئانیان بـه دڵ وه‌رگرتوه‌و ، ئـه‌و پیاوان‌و ژنانه که خاوه‌ن باوه‌ڕن به‌وه‌ی حه‌زره‌ت ــ د ــ له لایه‌نی خوداوه هێناویه‌تی‌و ، ئه‌و پیاوان‌و ژنانه که به‌نده‌یی بۆ خودا ئه‌که‌ن‌و ئه‌وانه کـــه له‌گه‌ڵ خودادا راست ئه‌که‌ن‌و ، ئه‌وانه کـــه خۆگرن له‌به‌ر باری تـه‌رکی حه‌رام‌و کردنی واجباتاو ، ئه‌وانه که دڵ‌و له‌شیان به ئه‌ده‌ب دامه‌زراوه لـه حوزووری خوداداو ، ئه‌وانه که مالّی خۆیان ئه‌ده‌ن به صه‌ده‌قه‌ی واجب‌و

مەندووبداو ، ئەو پیاوو ژنانەی کە رۆژووی واجب ئەگرنو ، بە قەی تەوانا سوننەت بەجێدێننو ، ئەوانە کە عەورەتی خۆیان لە بەکاربردنی لەبێشەرعیدا ئەپارێزنو ، ئەوانە کە بە زمانو دڵ زیکری خودا ئەکەن بە پەنامەکیو ئاشکرا •• ئەوانە خودا تاوانبەخشیو پاداشی گەورەی بۆ ئامادە کردوون •

* * *

هاوار بە مانی ئەوەی ئەنازێ
بە کاری خۆیا بە قەی پیازێ
بیرو باوەڕو کردەوەی چاکت
ئاثارن لە بۆ دڵی روناکت
روناکی دڵت فەیضی خودایە
هۆی ئیرشاداتی ڕەسولەڵلایە
یانی سەراسەر طاعاتو ئیحسان
هەرچی دەربچێ لە دەستی ئینسان
گشت لە خوداوە هاتوون بۆ تۆ
هەروەها نیعمەت بۆ تۆ دێ کۆ کۆ
بەم کارە کەمە تۆ دەری ئەکەی
یا بەم طاعەتە تۆ ڕێی پێ ئەبەی
ناقیصەو ناگا بە پایەی کامیل
لە بۆ سوپاسی نیعمەتی شامیل
ئیتر چی ماوە لەسەر دەستی تۆ
بیکەی بە مایە بۆ مەبەستی تۆ
بە باڕێ ترا زنجیرەی طاعات
لێرەوە بڕوا هەتا سەماوات
لەبەر ڕەزیلەی دەروونی ئینسان
دوورە لە پایەی کردەوەی ئیحسان

دووڕە لــە تــەقوای (ڕب العالمین)
دووڕە لە صــەفای سەروەری ئەمین
قــەبوولّی خــودایش بــۆ (متقین)ە
لــە لای زانــاکان ئــەمــە یــەقینــە
کــە وابێ ئەگەر خەلاصـــت ئەوێ
مایــەی مەرتەبــەی ئیخلاصت ئەوێ
هــەر بــەرەوخــودا بپــارێــرەوە
بــە لاڵــەو پاڵــە ســـــەر بنێرەوە
بڵێ : خودایــا نــاتّیم موخلیصـــم
لــە مایەی ئیخلاص تەواو موفلیسم
بــەڵام مایــەکــــەم رجـــــاو تکایــە
تــکام بــۆ عــەفــوی ذاتی خــودایــە
تکاکارەکــەیش گــەلێ مەســەوودە
دارای مەقــامی بــەرزی مــەحموودە
(نامی) ناوی خۆی نووسی لە دەفتەر
بۆ تکای والای ئــەولای پێغــەمـــــەر

★ ★ ★

(ومَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ ولا مُؤْمِنَةٍ ، إذا قَضى اللهُ ورَسُولُهُ أَمْراً ، أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ، ومَنْ يَعْصِ اللهَ ورَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبِيناً) (٣٦)

ئەم ئایەتە لەو کاتەدا هاتەخوارەوە کــە حەزرەت خوازبێنی زەینەبی پوورزای خۆی کرد بۆ زەیدی کوڕی حاریثە • جا زەینەبو عەبدوڵلای برای موافەقەیان نەکرد •

واتە رەوا نیە بۆ هیچ ژنێکی خاوەن ئیمان ئەمە کە خاترخۆیی و سەربەستییان ببێ لە کاری خۆیانا کاتێ کە خوداو پێغەمبەری خودا حوکمیان دا بە کارێ • واتە زەینەب و عەبدوڵلاّ حەقی موخالەفەیان نیەو ، هەرکەسێ لە خوداو پێغەمبەری خودا یاخی ببێ ئەوە بە راستی رێگەی راستی وزگردوە بە ونکردنێکی دوور •

(وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ : أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ ، واتَّقِ اللهَ • وتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللهُ مُبْدِيهِ ، وتَخْشَى النَّاسَ واللهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ ! فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَراً زَوَّجْنَاكَهَا ، لِكَيْ لا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ ، إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَراً ، وكَانَ أَمْرُ اللهِ مَفْعُولاً) (٣٧)

باسی ئەو کاتە بکە کە بەو کەسەت وتوە ، کە خودا نیعمەتی پێداوە بە هۆی ئەوەوە کە تەوفیقی داوە بۆ ئیسلامو ئیمانو ، تۆیش نیعمەتت هەیە بەسەریەوە بە هۆی ئەوەوە کە ئازادت کردوە ، وەکو زەیدی کوڕی حاریثە ببێ ، کە تۆ پێت‌ئەوت : ژنەکەت رابگرە بۆ خۆتو لە خودا بترسە لە هۆی ئەوەوەو تەلاّقی مەدەو • لە دڵی خۆتا ئەوەت ئەشاردەوە کە خودا دەری ئەخا ، وەکو مارەکردنی زەینەب بێ ئەگەر زەید تەلاّقی بداو ، لە خەڵك ئەترسی کە مارەکردنی ئەو ژنە بکەن بە هۆی تانەو تەشەر لێدانت ! وە خودا شیاوترە بۆ ئەوە کە تۆ لێی بترسی •

جا کاتێ زەینەب ماوەیێ لای زەید مایەوەو پێویستی خۆی پێ جێبەجێ کردو دڵی لێی هەڵکەوتو تەلاّقی دا •• لە تۆمان مارەکرد بۆ

ئه‌وه که ماوه‌ی ترس‌و عه‌یبه نه‌مێنێ له‌سه‌ر موسوڵمانه‌کان له کاتێکا ژنی کوڕی (جه‌علی) خۆیان ماره بکه‌ن بۆ خۆیان ، پاش ئه‌وه ئه‌وان ته‌ڵاقیان دا ، وه هه‌ر ئه‌مرێ که خودا بڕیاری کردنی دابێ ئه‌وه کراوه‌و ئه‌کرێ •

(مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللهُ لَهُ ، سُنَّةَ اللهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ، وَكَانَ اَمْرُ اللهِ قَدَراً مَقْدُوراً) (٣٨)

پێغه‌مه‌ری خودا جێگه‌ی لۆمه‌و توانج نیه له‌م مه‌سه‌له‌دا که خودا بۆی بڕیارداوه وه‌کو ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب بێ‌و ، ئه‌مه ره‌فتاری خودایه له‌گه‌ڵ ئه‌و پێغه‌مه‌رانه‌دا که له‌مه‌وبه‌ر رابوردوون ، واته کۆچیان کردوه ، یانی هه‌ر پێغه‌مه‌رێ له زه‌مانی خۆیا هه‌رچی بۆ حه‌ڵاڵ کرابێ هیچ لۆمه‌ی نه‌کراوه‌و جێگه‌ی ته‌شه‌ر نه‌بوه له‌وه‌دا که خودا بۆی حه‌ڵاڵ کردوه‌و ، ئه‌مرو خواستی خودای ته‌عالا هه‌ر حوکمی قه‌طعی‌و بڕاوه‌و دامه‌زراو بوه •

(الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللهِ ،وَيَخْشَوْنَهُ وَلا يَخْشَوْنَ اَحَداً اِلاَّ اللهَ ، وَكَفَى بِاللهِ حَسِيباً) (٣٩)

ئه‌و پێغه‌مه‌ره پێشوه رابوردوانه ئه‌وانه بوون که پەیامی خودایان به به‌نده‌کانی خودا گه‌یاندوه‌و له‌و خودا ترساون‌و له که‌سی تر نه‌ترساون‌و ناترسن‌و ، خودا به‌سه بۆ حسێبگه‌ری‌و ئاگاداری له کرداری به‌نده‌کانی •

(مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجالِكُمْ وَلكِنْ رَسولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ، وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً) (٤٠)

موحه‌مه‌دی کوڕی عه‌بدوڵڵای کوڕی عه‌بدولموطه‌لیب ، که دایکیشی ئامینه‌ی کچی وه‌هه‌ب ، ئه‌و زاته باوکی که‌سێ له پیاوه‌کانتان نه‌بوه ، به‌ڵام

ئـەوەنـدە هـەیـە رەوانەکراوی خـودایـە بۆ سەر جینو ئینس‌و ، دوا پێغەمەری خودایەو ، خودا رانا بوەو زانایە بە هەموو شتێ • جـا مـادام باوکی کەستان نەبوە ئەگەر یەکێ لە ئێوە ژنی خۆی تەلاق بـدا محەمەد مارەی بکا بۆ خۆی ئەوە هیچ خراپەیەك روو نادا •

باسی زەینەب‌و زەید :

زەینەب کچی جەحش کـە دایکی ناوی ئومەیمە بو ، ئومـەیمە کچی عەبدولموطەلیب بو • پێغەمەر ـ د ـ داوای کرد بۆ زەیدی کوڕی حاریثـە کە بەندەی ئازادکراوی حەزرەت بوو کـاتی خۆی بـە زەیـدی کـوڕی موحەمەد مەشهوور بو • لە پێشەوە زەینەب‌و براکەی بەوە رازی نەبوون‌و، پاش ئەوە کە ئایەتی (ما کان لمؤمن ولا مؤمنـة ••••) هـاتـە خوارەوە خۆی‌و براکەی ملکەچی فەرمانی خودا بوون‌و حەزرەت زەینەبی لە زەیـد مارە کرد کە لە مالی حەزرەتا بوو ، وە تا ماوەیێ لە لای زەید مایـەوە • پاش ئەوە رۆژێ حەزرەت رۆیشت بۆ مالی زەید بانگی بکا بۆ کـارێ ، زەینەب راوەستا بو چاوی پێی کەوتو فەرمووی : (سـبحان الله مقلب القلوب) وە زەینەب ئەم وتەی بیستو گێڕایـەوە بۆ زەیـدی مێـردی ، ئەویش پاش ماوەیێ هات بۆ لای حەزرەت ویستی تەلاقی بدا • حەزرەت فەرمووی : (امسك عليك زوجك واتق الله) • بـەلام سوودی نەبـوو ، تەلاقی دا • جا پاش ماوەی (عِدّە) خودا دای بە حەزرەتو ، ئایـەتی نارەخوارەوە • (فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها) • وە بەم ئایەتە کـە خودا ناردیەخوارەوە • زەینەب بوو بە حەلالی حەزرەت ـ د ـ • بۆیـە جارجار لە ناو خێزانانی حەزرەتدا قسەیان ئەکردو زەینەب ئەیوت : خودا منی بۆ پێغەمەر مارەکردوەو ئێوە وەلی ئەمرتان مارەی کردوون •

دوای بیرکردنه‌وه له‌م رووداوه‌دا چه‌ن حیکمه‌تێ ده‌رئه‌که‌وێ :

یه‌که‌م : خودا ویستی به‌هۆی ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب بۆ زه‌ید له ئه‌وه‌له‌وه ئه‌مه ده‌ربکه‌وێ که له دینی ئیسلاما یاسای چین‌خواهی نیه ، ئه‌گه‌رنا زه‌ینه‌ب که پوورزای حه‌زره‌ته ـ د ـ له زه‌لامێکی وا ماره نه‌ده‌کرا که پێشتر به‌نده بووبێ و ئازادکرابێ •

دووهه‌م : ئه‌مه بو که له پاش ته‌لاقی زه‌ینه‌ب نه لایه‌نی زه‌یده‌وه حه‌زره‌ت ماره‌ی بکاو ، ده‌ربکه‌وێ له جیهانا که ژنی کوڕی ئیعتیباری حه‌لاله بۆ ئینسانو ، به وێنه‌ی نیکاحی ژنی کوڕی نه‌سه‌ب ماره‌ی حه‌رام نیه •

سێهه‌م : ئه‌مه‌یه شتێ که خودا ئه‌مری پێ بکا نابێ ته‌ماشای قسه‌ی نه‌زانانو ئینسانی به‌ددڵی تێدا بکرێ ، چونکی حوکم هه‌ر بۆ خودایه •

ئه‌گه‌رنا ئه‌گه‌ر ئه‌م حیکمه‌تانه دائیر نه‌بوونایێ له به‌ینا حه‌زره‌ت ـ د ـ له پێش ئه‌وه‌دا که زه‌ینه‌ب ماره ببڕێ له زه‌ید خۆی ماره‌ی ئه‌کرد بۆ خۆی •

(یا اَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اذْکُرُوا اللهَ ذِکْراً کَثِیراً (٤١) وَسَبِّحُوهُ بُکْرَةً وَاَصِیلاً (٤٢) هُوَ الَّذِي یُصَلِّي عَلَیْکُمْ وَمَلائِکَتُهُ لِیُخْرِجَکُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّورِ ، وَکَانَ بِالْمُؤْمِنِینَ رَحِیماً (٤٣) تَحِیَّتُهُمْ یَوْمَ یَلْقَوْنَهُ سَلامٌ ، وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْراً کَرِیماً) (٤٤)

ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هێناوه به خوداو پێغه‌مه‌ری خودا زیکری خودا بکه‌ن به زیکرێکی زۆری وه‌ها که نووری ئه‌و زیکره سینه‌و دڵتان داگیر بکاو ، ته‌سبیحی خودا بکه‌ن ، (سبحان الله) بڵێن له‌گه‌ڵ

مولاحەظەی دوورخستنەوەی زاتی خودا لە کاری نابارو ، لە بەیانیو ئێوارەدا بە تایبەتی کە کاتی دڵخاڵێتیو دوورییە لە میحنەتی کارکردن بەم زیکرو تەسبیحە دڵتان روون بکەنەوە •

خودا خودایەکی وایە بارانی ڕەحمەت ئەبارێنێ بەسەرتاناو ، فریشتەکانی لە خودا ئەپارێنەوە بۆ ئەوە کە دەرتان بکا لە تاریکستانی کوفرو گوناهو ڕەوشتی ناهەموار بۆ ڕووناکی ئیمانو طاعەتو ڕەوشتی بەرزو ، خودا هەمیشە میهرەبانە لەگەڵ خاوەن باوەڕەکانا • وە ڕێزو سلاوی موسوڵمانان لە ڕۆژی قیامەتا لە لایەنی مەلائیکەی خوداوە سەلامکردنەو ئەو مەلائیکەتانە ئەچن بە پیری ئەو موسوڵمانانەوەو پێیان ئەڵێن : دروودی خوداتان لەسەر بێ بەو صەبرو خۆڕاگرتنەی کە بووتانو ئەم مالی پاشەڕۆژەیشتان چاکترین مالێکە ، وە خودا پاداشێکی گەورەی بۆ موسوڵمانەکان ئامادەکردوە •

﴿ یا اَیُّها النَّبِیُّ اِنَّا اَرْسَلْناکَ شاهِداً ومُبَشِّراً ونَذِیراً (٤٥) وداعِیاً اِلَی اللهِ بِاِذْنِهِ ، وسِراجاً مُنِیراً (٤٦) وبَشِّرِ المُؤْمِنِینَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلاً کَبِیراً (٤٧) ولا تُطِعِ الکافِرِینَ والمُنافِقِینَ ودَعْ اَذاهُمْ ، وتَوَکَّلْ عَلَی اللهِ ، وکَفَی بِاللهِ وَکِیلاً ﴾ (٤٨)

ئەی پێغەمەری پایەبەرز بێگومان ئێمە تۆمان ڕەوانە کردوە بۆ سەر موکەلەفانی عالەم بۆ ئەوە کە ئیعتیراف بکەن بە پەروەردگارێکی کاملی تەنیاو ، بە یاسای ژیانی دنیاو ژیانەوەی پاشەڕۆژ بۆ حیساب‌و کیتاب‌و گەیشتنی هەرکەس بە مایەی بیرو باوەڕو جەزای کردەوەکانی دنیای •• کە تۆمان بەم جۆرە ناردوە لە حاڵێکدا کە تۆ ئاگادار بی لە سەر عیبادی خودا بزانی کێ ڕەفتاری ڕاستەو کێ ڕەفتاری پەستەو موژدە بدەی بە

فه‌رمانبه‌ران به به‌هه‌شت‌و ، بترسێنی گه‌ردن‌گیره‌کان بـــه سزای رۆژی قیامه‌ت‌و ئاگری سووری دۆزه‌خ‌و ، بۆ ئه‌وه که به ده‌وام به قه‌ی ته‌وانـا هۆشیارانی ئینس‌و جین بانگ بکه‌ی بۆ لای خودا ئه‌مه‌یش لەســـــه‌ر ئیذن‌و ئیجازه‌ی خودایه‌و ، تۆمان ناردوه به حاڵێ پڕته‌و بلاو بکه‌یته‌وه بۆ سه‌ر دڵ‌و ده‌روونی موسوڵمانان ، پڕته‌وێکی وه‌ها که ئیقلیمی وجوودیان رووناك بکاته‌وه • وه موژده بده به‌و موسوڵمانانه‌و به‌و خاوه‌ن ئیمانانـــه به‌مه که هه‌یه بۆ ئه‌وان له لایه‌نی خوداوه فه‌ضل‌و شه‌ره‌فی زیاد به‌ســـــه‌ر باقی ئومه‌ته‌کانا به شه‌ره‌فێکی گه‌وره •

وه ئاشکرایه گه‌لێ له کافران ئه‌یانه‌وێ که تۆ له گه‌ڵیانا ڕێك بکه‌وی‌و، گه‌لێ له کافره دووڕوه‌کان ئه‌یانه‌وێ تۆ هه‌ڵسووڕێنن له باری راست بـۆ باری نابار • جا ده‌خیل تۆ ئیطاعه‌یان نه‌که‌ی‌و واز بێنه له‌و ئازاردانی ئه‌وانه بۆ دڵی خۆت‌و خۆت بگره‌و ، پشت به خودا ببه‌سته‌و ، خودا به‌ســـه بۆ ئێوه بۆ ئه‌وه هه‌موو کارێ حه‌واڵه‌ی ئه‌و بکرێ‌و ئه‌و جێ‌به‌جێیان بکا •

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اِذا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ ، مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ . فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ، فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً) (٤٩)

ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هێناوه کاتێ که ژنانی موسوڵمانتان مـاره کرد بۆ خۆتان‌و له پاشان ته‌ڵاقتان دان ، له پێش ئه‌وه‌دا که بچنه لایـــان ، ئه‌وه حه‌قی عیده‌تان به‌سه‌ریانه‌وه نیه تا حیسابی بکه‌ن له‌سه‌ریان • که وابێ هه‌ر موتعه‌یان پێ بده‌ن‌و دووریان بخه‌نه‌وه لـــه شـــوێنی خۆتان بـــه دوورخستنه‌وه‌یه‌کی جوان ، واته به بێ ئه‌وه زیانیـــان پێ بگه‌یه‌نن بـــه

ئازارگەیاندن بە دڵ یا بە لەشیان ، وە یا بە کەمکردنەوەی بەشـــــیان • وە لە پێش چەن ئایەتێکا لەم سوورەتەدا باسی مافی موتعەمان نووســـی بە شێوەیەکی روونو رەسا •

﴿ يا اَيُّها النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنا لَكَ اَزْواجَكَ اللّاتِي آتَيْتَ اُجورَهُنَّ ، وما مَلَكَتْ يَمِينُكَ ، مِمَّا اَفاءَ اللهُ عَلَيْكَ ، وبَناتِ عَمِّكَ . وبَناتِ عَمّاتِكَ ، وبَناتِ خالِكَ ، وَبَناتِ خالاتِكَ اللّاتِي هاجَرْنَ مَعَكَ ، وامْرَأَةً مُؤْمِنَةً ـ اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَها لِلنَّبِيِّ ـ اِنْ اَرادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَها ، خالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ عَلِمْنا ما فَرَضْنا عَلَيْهِمْ فِي اَزْواجِهِمْ وما مَلَكَتْ اَيْمانُهُمْ ، لِكَيْلا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ، وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (٥٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست بە راستی حەلاڵمان کردوە بۆ تۆ ئـەو خێزانانە کە مارەییەکەیانت پێداونو ئەو جارییانە کـە بوون بـە مولکی شەرعی تۆ لەوانە کە خودا ناردوونی بۆ تۆو بۆ لای تۆی گەڕاندوونەتەوە لە دەسکەوتەکانی جەنگ ، هەروا حەلاڵی کردوە بۆ تۆ کچانی مامتو ، کچانی پووورەکانتو ، کچانی خاڵتو ، کچانی خاڵەکانت لەوانە کە لـــە مەکەوە لەگەڵتا کۆچیان کردوە بۆ مەدینە ، واتە لەوانە کە صـــــیفەتی موهاجیرەیان بۆهاتوەتە چێگە •

هەروا حەلاڵم کردوە بۆ تۆ هەر ژنێکی موسوڵمان ئـەگـــەر خۆی ببەخشێ بە تۆ ، ئەگەر پێغەمەر خواستی لەسەر ئەوە بێ کە ببێ بـە ژنیو هاوڕێتی بکا ، وە حاڵی ئەم ژنە کە خۆی ئەبەخشێ وەهایە بە تایبەتی بـۆ

تۆیه‌و بەس ، نەك بۆ باقی موسوڵمانانیش ؛ چونكی ئێمه ئاگادارین‌و زانایین بەو شته كه فەرزمان كردوه‌و ته‌شریعمان كردوه له‌سەر ئەوان لە بارەی ژنەكانیانەوە‌و له بارەی جاریەی مەملووكەیانەوە ، وە ئەم بەیانە فراوانەمان كرد بۆ تۆ ، وە یا ئەم ته‌شریعاتەم كرد بۆ تۆ هەتا لۆمەو ئەركت نەیەته سەر له بارەی ژنانەوە • وە خودای ته‌عالا تاوانبەخش‌و میهرەبانە بۆ موسوڵمانان •

﴿ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ ، وتُؤْي اِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ . ومَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ ، فَلا جُنَاحَ عَلَيْكَ ، ذلِكَ اَدْنى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ ولا يَحْزَنَّ ، ويَرْضَيْنَ بِما آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ . واللهُ يَعْلَمُ ما فِي قُلوبِكُمْ ، وكانَ اللهُ عَلِيماً حَلِيماً ﴾ (٥١)

وە لەگەڵ ئەوەدا كه ئەم ژنانەم بۆ حەڵاڵ كردووی تۆ ئەتوانی هەر یەكێكیان دوا بخەی له چوونەلایاو ، بانگ بكەی بۆ لای خۆت هەر كامیان كه خواستت لەسەری بێو ، هەر ژێكت ویست‌و داوات كرد لەو ژنانه كه له خۆت دوورخستوونەتەوە ئەتوانی بتەوێو ، تاوانت لەسەر نیه ، وە ئەم خاترخۆییه كه درا به تۆ نزیكتره به شادی‌و چاوڕۆشنی ئەو ژنانەو ، نزیكتره بەوە زویر نەبن‌و ، رازی ببن بەو مامەڵه كه تۆ له‌گەڵ هەموویانا ئەیكەی ؛ چونكی مادام ئەو ژنانه ئاگاداربوون كه ئەم حوكمه له لایەنی خوداوە هاتوەو خودا وای بڕیار داوه ئیتر كەسیان لۆمەی حەزرەت ناكەن بۆ هەر جۆرە رەفتارێ بیكا ؛ چونكی یاساكه بۆ هەموویان یەكسانەو ، خودا ئەزانێ بەوەی وا له دڵتانا ، دەی به دڵ نارەزا مەبن به كاری خودا ، وە خودا حەلیمه بۆیه تۆڵه ناسێنێ له كەسێ كه دڵی به پێچەوانەی ئەم یاسایه بیربكاتەوە •

زانایانی قورئانی پیرۆز تەفسیری ئەم ئایەتەیان وا کردوەتەوە کە خودا پێغەمەری خۆی خاترخۆ کـردوە لـە نوستنی شەوانە لـە لای ژنانیا ، ئارەزووی لەسەر (قەسم) بێ یا ئارەزووی لەسەری نەبێ تاوانبار نەبێ ، بەڵام لەگەڵ ئەمەدا هەمیشە حەزرەت ـدـ بە شێوەیەکی راستو رەسـا شەونوستنی لەگەڵ ژنەکانیا بەش‌کردوە هەتا کۆچی دوایی کردوە •

بزانن ! وا ئەبێ ئینسانێ کە ئاگادار نەبێ لە ئەحوالی حەزرەت ـدـ لەم جۆرە تەشریعاتە سەرسام ئەبێ نیسبەت بە حەزرەت لە رەوابوونی ژنی زۆرا بۆیی‌و ، لـە خاترخۆیی حەزرەت لـە نوستن لەگەڵ ژنەکانیاو ، لـە ئیکتیفا بە بەخشینی هەر ژنێ بۆ نەفسی خۆی بە حەزرەت ـدـ •

بەڵام ئەمە جێگەی سەرسامی نیە ؛ چونکی مادام پێغەمەر ـ د ـ گەلێ شتی لێ حەرام بوەو ، گەلێ شتی لەسەر واجب بوە جێگەی قسە نابێ کە بازە شتێکیش بە تایبەتی بۆ ئەو حەلاڵ بووبێ •

بۆ نموونە ئەو شتانە کە لەسەری واجب بوون ؛ وەکو شەونوێژو ، نوێژی چاشتەنگاوو ، نوێژی جەژنی قوربانو ، نوێژی وەترو ، سیواك‌کردن لە نوێژاو ، دانەوەی قەرزی هەر موسوڵمانێ بـە قەرزاری مردبێو مالی نەبووبێ بۆ دانەوەی ئەو قەرزەو ، راوێژکردن بە خەڵك لە کاری گرنگاو ، خاترخۆی خێزانەکانی لە نێوان : رۆیشتنو ، هەڵبژاردنی حەزرەتا •

وە ئەوانەیش کە لە سەری حەرامکراون ؛ وەکو : زەکاتوەرگرتن ، وە تەماشا بە خیانـەت بە گۆشەی چاو ، وە حـەرام بوە لەسـەری پاش پۆشینی چەکۆ بەرگی جەنگ ئەو چەکۆ بەرگە لە خۆی بکاتەوە تا جەنگەکە دوایی دێت ، وە خواردن بە پاڵەوە ، وە خواردنی شتێ کە بێنی خراپ بێو ، ئاڵو گۆڕ لە نێوان خێزانەکانیاو ، مارەکردنی ژنێ کە حەزی لە هاوسەری

پێغه‌مبه‌ر ـدـ نه‌کردبێو ، ماره‌کردنی (حوره‌)ی کیتابییه‌و ، ماره‌کردنی جاریه •

دەی مادام ئه‌و هه‌موه شته تایبه‌تیه‌ی له‌سه‌ر واجب بوه‌و ، ئه‌و هه‌موه شته‌یشی لێ حه‌رام بوه با بازێ شتیشی بۆ حه‌لاڵ بووبێ که بۆ خه‌ڵکی تر حه‌رام بن • بێجگه له‌مانه ئه‌م زاته تا ته‌مه‌نی گه‌یشته په‌نجاو سێ ساڵ له تاقه ژنێ زیاتری نه‌بوو ، له‌و ته‌مه‌نه به‌ولاوه ماوه‌ی حه‌وت ساڵ ئه‌وانه‌ی بۆ حه‌لاڵ کراوه که له‌ته‌مه‌نی پیری‌و به‌ره‌و بێهێزیدا بوه •

له‌م ئایه‌ته‌دا چه‌ن قسه‌یێ هه‌یه :

یه‌که‌م : بازێ له‌و ژنانه‌ی که ماره‌ی کردوون له‌به‌ر ئه‌وه بوه که بێکه‌س‌و منداڵدار بوه ؛ وه‌کو (ام سلمه) ـخـ • وه بازێ له‌به‌ر دڵنه‌وایی هۆزه‌که‌ی بوه ، وه‌کو (ام حبیبه)ی کچی ئه‌بوسوفیان ، که له‌به‌ر ئه‌وه ماره‌ی کرد به‌ره‌وئیسلام بینه‌وه • هه‌م له‌به‌ر ئه‌وه تا ئه‌حکام‌و پێویستاتی ژنان بڵاوببێته‌وه ؛ چونکی به تاقه ژنێ یا دوو یا سێ وه‌ڵامی خواست‌و پرسیاری ئه‌و هه‌موو ژنانه نه‌ئه‌درایه‌وه •

ئه‌بێ ئه‌وه‌یش ون نه‌بێ که غه‌یری حه‌زره‌ت هه‌ر وه‌کو حه‌زره‌ت ئه‌گه‌ر صه‌د جاریه‌ی ببێ‌و بیکڕێ بۆی دروسته‌و ، جیاوازی له نێوان حوره‌و جاریه‌دا ئه‌بێ چی بێ ؟ که واته ئه‌م مه‌به‌ستی زۆری خێزانه بۆ حه‌زره‌ت جێی ره‌خنه نیه له لای ئینسانی به ئینصاف •

وه مه‌سه‌له‌ی خاترخۆیی حه‌زره‌ت له شه‌ونوستنی له لای خێزانیا هه‌ر شتێ بوه بۆ ته‌شریع بوه ، ئه‌نا له‌گه‌ڵ ئه‌و خاترخۆییه‌دا حه‌زره‌ت هه‌ر چاودێری رێکی به‌شی شه‌وی له‌گه‌ڵ خێزانه‌کانیا کردوه •

وە ئەو مەبەستە کە ژنێ خۆی پێشکەشی حەزرەت کردبێ ، ئەوە لە راستیدا وەلی لە مارەبڕیندا ئەگەر پێویست بێ هەر بۆ دوورخستنەوەی عارە لەو باوکەو ، بوونی شایەتیش بۆ پارازتنی مافی ژنو پیاوە لە زایەبوون • وە ئاشکرایە هەموو موسوڵمانێ بە ژنو ژنخوازی حەزرەت مەمنوون بوەو ، کەسیش بە قەی حەزرەت چاودێری مافی موسوڵمانانی نەکردوە • ئیتر ئەبێ شایەت بۆچی پێویست بێ ؟

لەگەڵ ئەمەیشدا ، وەکو ئیبنو عەباس ریوایەت ئەکا حەزرەت ژنی بە لاوە نەبوە بە مارەبڕاوی یا بە (ملك الیمین) نەبێ •

وە ریوایەت کراوە : ژنێ خۆی پێشکەشی حەزرەت کردوەو حەزرەت قەبوولی نەکردوەو شووی کردوە بە زەلامێکی تر •• زاناکان چەن قسەیان هەیە لە ناویا : بازێ فەرموویانە ناوی (غزیلە) بوەو ، بازێ ئەڵێن : ناوی لەیلای کچی حەکیم بوە • بازێ وتوویانە : مەیموونەی کچی حەریثو بازێ ئەڵێ : زەینەب کچی خوزەیمە بوە ، کە بە (ام المساکین) ناسراوە •

(لا یَحِلُّ لَكَ النِّساءُ مِنْ بَعْدُ ، ولاَ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ ، ولَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ ، إلاَّ مَا مَلَكَتْ یَمِینُكَ ، وكانَ اللهُ عَلى كُلِّ شَیْءٍ رَقِیباً) (٥٢)

پاش بازە قسەیێ کە خاوەن تەفسیرەکان لەم ئایەتەدا فەرموویانە •• وا دەرئەکەوێ ئەم ئایەتە موحکەمە ، واتە مەنسووخ نیە •

وە تەفسیرەکەی ئەوەیە : مادام خێزانەکانت خۆیان رووبانکردە خوداو تۆیان هەڵبژارد ئیتر بۆ تۆ حەڵاڵ نیە هیچ ژنێ بێجگە لەم ژنانی خۆتە • واتە نابێ ژنی تر مارە بکەی زیاد لەمانەو ، حەڵاڵ نیە کە ژێکیان

بگۆڕێ بە غەیری خۆی لە ژنان ، واتە یەکێکیان یا زیاتر تەلاق بدەیو لە باتی ئەو تەلاقدراوە ژنێ تر بێنی ، با ئەو ژنە کە ئەتەوێ بیهێنی ئەوەندەیش جوان بێ سەرنجت رابکێشێ ، ژنێ نەبێ کە جاریەی مەملووکە بێ • وە خودای تەعالا نیگابانەو ئاگاداری بیرو باوەڕو کردەوەی هەموو کەسێکە •

کە واتە وا دەرئەکەوێ ئەم ئایەتە (تحدیدی بعد التحدید) بێ ؛ لە پێشا فەرمووی : ژنەکانی خۆت کە مارەیت پێداون حەلاڵن بۆت ، هەروا چوار تاقمەکەی تریش کە کچانی مامو خاڵۆو پوورن لە باوکەوە یا لە دایکەوە لەگەڵ مەملووکەدا •

وە لەم ئایەتەدا دەربارەی ئەم بەشە زیادانە (اباحە) نەماو بەس هەر ژنەکانی پێشووی خۆت بۆ دروستە لەگەڵ جاریەدا •

﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلاَّ اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلى طَعَامٍ ، غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنَاهُ ، ولكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا . فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا . ولا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ ، اِنَّ ذلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحِي مِنْكُمْ ، واللهُ لاَ يَسْتَحِي مِنَ الْحَقِّ ، واِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْاَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ . ذلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وقُلُوبِهِنَّ ، ومَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللهِ ولا اَنْ تَنْكِحُوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ اَبَداً . اِنَّ ذلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللهِ عَظِيماً (٥٣) اِنْ تُبْدُوا شَيْئاً اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً) (٥٤)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان بە خوداو پێغەمەری خودا هێناوە مەڕۆنە ئەو هۆدانە کە خێزانەکانی حەزرەتیان تێدایە کاتێ نەبێ کە ڕێگە بدرێن بڕۆن بۆ خواردنی خۆراکێ ، ئەمەیش بە مەرجی ئەوە زوو نەڕوونە ماڵەوەو چاوەڕێی پێگەیشتنی چێشتەکە بکەن ، بەڵام لەو کاتەدا کە بانگکران بۆ خواردنی بڕونە ماڵەوە ، جا کاتێ خواردەمەنییەکە خورا ئیتر بڵاوەبکەنو ، پاش خواردن دامەنیشن بۆ قسەو باسو دەمەتەقێ ، ئەم جۆرە حاڵە ئازاری دڵی حەزرەت ئەدا ؛ چونکی پێگانە نەختێ لەسەر دڵی خانەدانو خاوەن ماڵ گرانەو کاتی زایە ئەبێو ، ئاسایشی لێ تێکئەچێو یاسای ڕابواردنو نوستنی لێئەگۆڕێ • ئەو شەرم ئەک پێتان بڵێ بڕونە دەرەوە ، بەڵام خودا شەرم لە دەربڕینی یاسای ڕاست ناکا ؛ چونکی ئەم یاسایانە لە ئەرکانی ژیانی ئینسانانەن •

وە کاتێ داوای شتێکتان لە خێزانەکانی حەزرەت کرد بەرەوڕوویان مەوەستنو لە پشتی پەردەیەکەوە وەکو دیوار یا دەرگا یا پەردەی ناو بارەگاوە داوایان لێ بکەن • ئەم جۆرە پاکترە بۆ دڵی ئێوەیشو ئەوانیشو چاکتریشە بۆ چاودێری ڕێزو دوورترە لە رازو گومان •

وە هەرگیز ڕەوا نەدراوە بۆتان کە ئازاری دڵی پێغەمەری خودا بدەن ؛ چونکی هەر کەسێ ببێ بە مایەی زەحمەت لە بۆ ڕەحمەتی عالەم ، ئەوە ئەبێ بە هۆی مەینەت بۆ بەنی ئادەم • وە بۆتان ڕەوا نەدراوە کە لە ژنانی ئەو ماڕە بکەن لە پاش وەفاتی ئەو هەرگیز • بۆیە خودا ئیعلانی کرد کە خێزانەکانی حەزرەت دایکن لە بۆ موسوڵمانان کە موسوڵمانان وەکو ئەوڵاد لەگەڵیانا ڕەفتار بکەن • ئەم ما ڕەبڕینەیان لای خودا بارێکی زۆر گرانو نابارو ناهەمواڕە •

وه ئه‌گه‌ر ئێوه شتێ له موخالیفی ئه‌م یاسای خودایه ده‌ربڕن یا لـه دڵی خۆتانا رای‌بگرن‌و بۆ فرسه‌ت بگه‌ڕێن ئه‌وه بزانن به بێ گومان خـودا پێیتان‌ئه‌زانێ‌و تۆڵه‌تان لێ‌ئه‌سێنێ ؛ چونکه خودا زانایه به هه‌موو کارێ •

﴿ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ • وَلَا اَبْنَـائِهِنَّ • وَلَا اِخْوَانِهِنَّ • وَلَا اَبْنَاءِ اِخْوَانِهِنَّ • وَلَا اَبْنَاءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ • وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ • وَاتَّقَيْنَ اللهَ • اِنَّ اللهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً ﴾ (٥٥)

ڕیوایه‌تکراوه : کاتێ ئایه‌تی پێشو نازڵ بو ، کـه ئه‌مری بـه حیجاب تێدایه ، باوکو کوڕو خزمانی خێزانه‌کانی حـه‌زره‌ت ـ د ـ وتیـان : ئـه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئایا ئێمه‌یش هه‌ر له پشتی په‌رده‌وه قسه‌یان له‌گه‌ڵدا بکه‌ین ؟ جا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه‌و ئه‌و چه‌ن به‌شه‌ی لـه حوکمی ئـایـه‌تـه‌کـه جیاکرده‌وه •

واته : تاوان نیه له‌سـه‌ر خێزانه‌کانی حـه‌زره‌ت ـ د ـ لـه دێتنی یا دانیشتنی باوکه‌کانیان یا کوڕه‌کانیان یا براکانیان یا کوڕانی براکانیـان یا کوڕانی خوشکه‌کانیان یا ژنانێ له خۆیان ، واته موسوڵمانه‌کانیـان ، وه ئه‌و جاریانه که موڵکیانن •• له‌گه‌ڵیانا • ئه‌ی خێزانه‌کانی پێغه‌مه‌ر له خودا بترسن‌و چاودێری ئه‌حکامی خودا بکه‌ن‌و له‌م یاسا ده‌رمه‌چن • بـه راستی خودا ئاگای له هه‌موو شتێ ـ چاڵو خراپ ـ هه‌یه •

بزانن ! له‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دا چه‌ن که‌ڵکی گرنگ هه‌یه :

یه‌کەم : ئه‌م ئایه‌ته له‌سه‌ر فه‌رموده‌ی کۆمه‌ڵی خاوه‌ن ته‌فسیره‌کـان ئه‌ڵێن : کاتێ که حه‌زره‌ت ـ د ـ زه‌ینه‌بی پوورزای خۆی بوو به خێزانی به

ئایەتی خودا ، حەزرەت ـ د ـ نانی بۆ یارانی دروســـــت‌کردو ، خەڵکی بانگ‌کردو ، لە پاش نانخواردن کۆمەڵێ لەوانە لە ماڵی حەزرەتا دانیشتن بۆ قسەکردن ، زەینەب رووی کردبوە دیواری هۆدەکەو پشـــتی لـــەوان هەڵکردبو ، وە حەزرەت ئەم زیادەدانیشتنەی پێناخۆش بوو ، هەتا ئەنەس ئەڵێ : نازانم من وتم بە حەزرەت : خەڵکەکە چوونەدەرەوە ، یـا حـەزرەت خەبەری دا بە منو ، حەزرەت پەردەی لـە نێوان منو خۆیـدا دادایەوە • ئەم ئایەتە تا (ان ذلك كان عندالله عظيما) هاتەخوارەوە •

دوەم ئەمەیە : ئایا ئەو هۆدانە کـە خێزانەکانی حـەزرەت تیـایـانـدا دانیشتوون پاش کۆچی دوایی حەزرەت ماڵی ئەوانن یا نە ؟ راجیح ئەوەیەکە لە زەمانی حەزرەتدا ماڵی خۆی بوەو لە پاش کۆچی دوایی ئەویش جێگەی خێزانەکانی بوە ، نەك بـە شـــێوەی موڵکایەتی بەڵکو بـە مافی موتعەو دانیشتن تیایانا • بە بەڵگەی ئەوە کە میراتبەرانی ئەو خێزانانە دوای مردنیان داوای میراتیان نەکردوە بە بۆنەی ئەوەوە کە موڵکی خێزانەکان بێ • وە بە گوێرەی فەرموودەی حەزرەت ـ د ـ کە ئەفەرموێ : کۆمـەڵی پێغەمبەران میراتمان لێ ناگیرێو چیمان بەجێهێشت (صەدەقە)یە • بەڵام لەبەر ئەوە کە جێگەی خێزانەکان بوە تا ئەوان لە ژیاندا بوون ئەوان لە پێشتر بوون بۆ ئەو شوێنانە لە کەسانی دیکە •

ســـــێهەم : جوملەی (ولكن اذا دعيتم فادخـــلوا ، فـــاذا طعمتم فانتشروا •••) بۆ ئەوەیە کە تەقییدی کاتی چوونی خەڵك بۆ ئەو هۆدەی حەزرەتە کراوە بە ئیزنی چوونە ماڵ لە پاش دەعوەت • واتە تەنیا دەعوەتەکە نابێ بە هۆی دروستی چوونەماڵ ، بەڵکو پێویستە لەگەڵ دەعوەتەکـــەدا ئیذنی چوونەماڵیش هەبێ •

چواره‌م : (فاذا طعمتم فانتشروا) مه‌عنای ئه‌مه‌یه هه‌ر ئه‌وه‌نده که نانه‌که‌یان خوارد پێویسته ئیتر ده‌رچن ، به به‌ڵگه‌ی ئه‌وه که چوونه‌ماڵه‌وه بێ ئیزن دروست نیه‌و ، ئیزنه‌که‌یش بۆ نانخواردنه‌و به‌س • که وابێ پاش نانخواردن ده‌رچوون له‌و ماڵه پێویسته •

پێنجه‌م : (واذا سألتموهن متاعا فاسألوهن من وراء حجاب) به‌ڵگه‌ی پێویستی په‌رده‌یه له نێوان خێزانانی حه‌زره‌تو پیاوانی نامه‌حره‌م ، وه‌کو به‌یانمان کرد ، له ماڵی زه‌ینه‌بی پوورزای حه‌زره‌تداو له رۆژی شاییه‌که‌یدا هاته‌خواره‌وه • وه وته‌یێ تر هه‌یه ئه‌ڵێ : ئیبنو مه‌سعود ریوایه‌تی کردوه که عومه‌ری کوڕی خه‌طاب ـ خ ـ فه‌رمانی دا به خێزانه‌کانی حه‌زره‌ت که خۆیان به په‌رده له یێگانه داپۆشن • له‌وێدا زه‌ینه‌ب وتی : (یا ابن الخطاب انك تغار علينا ، والوحي ينزل في بيوتنا !) جا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه • به‌ڵام راجیح ئه‌وه‌یه که له رۆژی شایی زه‌ینه‌بدا هاتوه‌ته خواره‌وه •

(إِنَّ اللهَ وملائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ، يا أَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وسَلِّمُوا تَسْلِيماً) (٥٦)

واته بێ گومان خوداو فریشته‌کانی خودا صه‌لاوات ئه‌ده‌ن له‌سه‌ر پێغه‌مه‌ر ، ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هه‌یه به خوداو پێغه‌مه‌ر صه‌لاواتی له‌سه‌ر بده‌نو سه‌لامی لێ بکه‌ن •

له‌م ئایه‌ته‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه‌ن :

یه‌که‌م : خودای ته‌عالا ئه‌مری فه‌رموه به به‌نده‌کانی خۆی که صه‌لاوات بده‌ن له‌سه‌ر حه‌زره‌تی محه‌مه‌دو ، بۆ باقی پێغه‌مه‌ره‌کان ـ د ـ ئه‌و ئه‌مره نیه •

دووهەم : بەکارهێنانی (یصلون) لەم ئایەتەدا لەگەڵ نیسبەتی فیعلەکەدا بۆ لای خوداو فریشتەکان موفیدە بۆ ئەوە کە دروستە لەفزی موشتەرەك بە جارێ لە دوو مەعنادا بەکار بێ ؛ ئیستە (صەلات) نیسبەت بە خودا بە مەعنا رژاندنی خێرو رەحمەتەو ، نیسبەت بە فریشتەکان بە مانای داوای لێخۆشبوونە ؛ هەرچەند ئەم دووشتە گرد ئەبنەوە لە مەعنای لەفزێکی تەنهادا ، وەکو (یهتمون بالنبي علیه السلام) •

سێهەم : خیلاف نیە لەوەدا کە پێویستە لەسەر هەموو موسوڵمانێکی باڵغی عاقڵ کە لە تەمەنی خۆیدا جارێ صەلاوات بدا لەسەر حەزرەت ـ د ـ وە زیاد لەو جارە بازێ ئەڵێین : لە هەر مەجلیسێکدا ناوی ببرێ واجبە جارێ صەلاواتی لێ بدرێو ؛ بازێ فەرموویانە : لە هەموو مەجلیسێکدا جارێ صەلاوات واجبە با ناوی نەبرابێ ؛ وە ئەگەر ناوی برا واجبە بە قەی ژمارەی ناوبردنەکەی صەلاواتی لێ بدرێ •

چوارەم : زۆر سوننەتێکی گەورەیە کە لە شەوو رۆژی جومعەدا صەلاواتی لێبدرێو ، لە حەدیثا هەیە هەرکەسێ لە شەوو رۆژی جومعەدا صەلاوات بدا لە حەزرەت ـ د ـ فریشتە خەبەر ئەدا بە حەزرەت کە فلانی کوڕی فلان صەلاواتی لێدایو سەلامی لێکردیو ، منیش وەلامی ئەدەمەوە •

وە لە حەدیثا هەیە بەرابەر بە هەموو صەلاواتێ خودای تەعالا چاکە بۆ ئینسان ئەتۆسێ •

وە لە پایەو چاکەی صەلاواتا ثابت بوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : هەرکەسێ صەلاوات بدا لەسەر من لە کتێبێکدا مەلائیکە صەلاوات لەو کەسە ئەدەن مادام ناوی من لەو کتێبەدا بێ •

پێنجەم : ریوایەتکراوە کە چەن عیبارەت تەعیین کراوە بۆ صەلاوات لەسەر حەزرەت وەکو صەلاواتی ئیبراهیمی بە چەن ریوایەت بـــە کـــەم و زیاد ، وەکو ئەوەی کە کەعبی کوڕی عەجـرە ئەڵێ : کـاتێ ئایەتی (ان الله وملائکته) هاتەخوارەوە پیاوێ هات بۆ لای حەزرەت ـ د ـ فەرمووی : ئەی پێغەمەری خودا ئێمە ئەزانین سەلام لەسەر تۆ بدەین ، بـەڵام نازانین صەلات بدەین • جا حەزرەت فەرمووی : بڵێ : (اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم ، وبارك علی محمد وعلی آل محمد کمـا بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم ؛ انك حمید مجید) •

وە مەسعودی ریوایەتی کردوە لە عەونی کوڕی عەبدوڵلاّ ، لـە ئەبـو فاخیتەوە ، لە ئەسوەد ، لە عەبدوڵلاّوە کە وتوویە : کاتێ صـــەلاّواتتان دا لەسەر پێغەمەر ـ د ـ بە شێوەیەکی جوان صەلاّواتەکە بدەن ؛ چونکە ئێوە نازانن لەوانەیە ئەو صەلاّواتەی لەسەر بنوێنرێ • ئەڵێ : جا فێریانکردین بەم شێوە صەلاّوات بدەین : (اللهم اجعل صلواتك ورحمتك وبرکاتك علی سید المرسلین ، وامام المتقین ، وخاتم النبیین محمد عبدك ونبیك ورسولك ، امام الخیر وقائد الخیر ، ورسول الرحمة • اللهم ابعثه مقاما محمودا یغبطـه به الأولون والآخرون • اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صـــلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم ، انك حمید مجید • اللهم بـارك علی محمد وعلی آل محمـد کما بـارکت علی ابراهیـم وعلی آل ابراهیم انـك حمیـد مجیـد) •

هەروا ریوایەتکراوە لە سەعیدی کوڕی (مسیب) لە عومەری کوڕی خەطابەوە ـ خ ـ کـە فەرموویەتی : رێگەی دۆعـا نادرێ بەرزبێتەوە تـا صەلاّوات نەدرێ لەسەر پێغەمەر ـ د ـ جا کە صـەلاّوات درا دۆعـاکـە بەرزئەبێتەوە •

شەشەم : ئەمەیە کە صەلاّوات لەسەر حەزرەت ـ د ـ لە کۆتایی تەحییاتی یەکەمدا سونتەتەو ، لە کۆتایی تەحییاتی دووەمدا پێویستەو ، ووکنە لە نوێژداو ، بە بێ صەلاّوات ئەو نوێژە بەتاڵە ، لەبەر ئەو حەدیثە عائیشە ـ خ ـ ریوایەتی کردوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : خودا نوێژ قەبووڵ ناکا بەدەستنوێژەوەو لەگەڵ صەلاّواتدا لەسەر من نەبێ • وە باشتر ئەوەیە بڵێ : (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وآل ابراهيم وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وآل ابراهيم انك حميد مجيد) •

حەوتەم : کە جوملەی (وسلموا تسليما) لە ناو ئەم ئایەتەدا هاتەخوارەوە مەعناکەی ئەوە بو کە خودا ئەمری کرد بە موسوڵمانان تێکڕا بە ئەصحابی پێغەمەر ـ د ـ بە تایبەتی کە سەلام بکەن لەسەر حەزرەت لە کاتی ژیانیاو لە پاش کۆچی دوایی •

نەسائی ریوایەتی کردوە لە عەبدوڵلاّی کوڕی ئەبو طەلحە لە باوکیەوە ، کە پێغەمەر ـ د ـ رۆژێك هات خۆشی لەناو چاویا دیار بو ، منیش عەرزم کرد : ئێمە موژدە لەناو چاوانی تۆدا ئەبینین • فەرمووی : مەلائیکە هات بۆ لامو پێی وتم : ئەی محەمەد خودای تۆ ئەفەرموێ : ئایا تۆ رازی ناکا ئەوەی کە هیچ کەسێ جارێ صەلاّوات نادا لەسەر تۆ ئیللا من دە جار صەلاّواتی لێ ئەدەمو ، هیچ کەسێ جارێ سەلام لە تۆ ناکا ئیللا من دە جار سەلامی لێ ئەکەم ؟

وە محەمەدی کوڕی عەبدوڕەحمان ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ د ـ فەرموویەتی : هیچ کەسێ نیە لە ئێوە سەلام لە من بکا ، کە مردم ، ئیللا لەگەڵ جیبریلا سەلامێ دێتە لامو ئەڵێ : ئەی محەمەد ئەمە فلاّنی کوڕی

فلآنه سه‌لامت لێ ئه‌کا ، منیش ئه‌ڵێم : سه‌لامو ره‌حمه‌تو به‌ره‌که‌تی خودا له‌سه‌ر ئه‌ویش بێ •

نه‌سائی ریوایه‌تی کردوه له عه‌بدوڵلآوه ئه‌ڵێ : پێغه‌مه‌ر ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : خودا چه‌ند فریشته‌یه‌کی هه‌یه له زه‌ویدا ده‌گه‌ڕێن‌و سڵاوی گه‌له‌که‌مم پێ‌ئه‌گه‌یه‌نن •

(إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ ، وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا) (٥٧)

به راستی ئه‌و کافرانه که کاریکی وا ئه‌که‌ن‌و قسه‌یه‌کی وا ئه‌ڵێن خودا حه‌زی پێ‌ناکا وه‌کو ئه‌وه که کافره‌کان هاوڕێ‌و نه‌وه‌و هاوبه‌ش بۆ خودا بڕیار ئه‌ده‌ن‌و ته‌وصیفی خودا ئه‌که‌ن به شتێ که لایه‌ق نه‌بێ بۆی ؛ وه‌کو ئه‌وه که جوله‌که‌کان ئه‌یانوت : ده‌ستی خودا به‌سراوه‌و ، گاوره‌کان ئه‌یانوت : (مه‌سیح) کوڕی خودایه‌و ؛ کافره‌کان ئه‌یانوت : مه‌لائیکه کچانی خودان‌و بته‌کان هاوڕێی خودان :

وه ئیذاو ئازاردانی پێغه‌مه‌ری خودا به‌وه بو که له (ئوحود) ا دانه‌کانی پێشه‌وه‌یان شکاندو ، ئه‌یانوت : شاعیره‌و . ئه‌یانوت : شێته‌و ••• به چه‌ن جۆری تر ئازاری دڵیان ئه‌دا • له‌وانه : کاتێ ئوسامه‌ی کرد به ئه‌میری سوپاه ڕێکی خست بۆ جه‌نگی (ابنی) که ناوی دێیه‌که له لای

(مۆتە)دا ئەو شوێنە کە زەیدی باوکی ئوسامەی تێدا کوژرا لـەگـــەڵ جەعفەری کوڕی ئەبو طالیبو عەبدوڵلای کوڕی رەواحەدا • جا حەزرەت فەرمانی دەرکرد کە ئوسامە بڕوا حەقی باوکی بسێنێ • جا ئەوانە کە شوبهە لە دڵیانا بو تانەیان لەو کارە دا بە بیانووی ئەوە کە بەندەیەو ئازادکراوەو ، لەبەر ئەوە کە جوانە ؛ چونکی لەو کاتەدا تەمەنی هەژدە ساڵ بوو لەو کاتەدا حەزرەت وەفاتی کرد هێشتا ئوسامە لە مەدینە دەرنەچووبو ، جا حەزرەتی ئەبو بەکر رەوانەی کردن •

(وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ؛ بِغَيْرِ مَـــا اكْتَسَبُوا ؛ فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا) (٥٨)

وە ئەو کەسانە کـە ئازاری پیاوانو ژنـانی خاوەن ئیمان ئەدەن ، بێ ئەوە کە ئەوان تاوانێکیان کردبێو ببێ بە هۆی ئازاردانیان ؛ بۆ نمونـــە ئەڵێن : فلان پیاو روانی بۆ فلان ژنو قسەی لەگەڵدا کرد ، وە یا فلانە ژن لەگەڵ فلان پیاوا راوەستا • وە یا لەکەداریان ئەکەن بە سیفەتێکی سووك ؛ وەکو کەناسی ، یا پینەچێتی ، یا دەباغی • یا ناوو ناتۆرەیەکی ناشیرینیان بۆ دروست ئەکەن •• بە راستی ئەوانە قسەو بوختانێکی بێبناغـــەو نارەواو گوناحێکی گەورەیان داوە بە کۆڵی خۆیانا •

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ؛ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ؛ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا) (٥٩)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بە خێزانەکانتو کچەکانتو ژنـــانی موسوڵمانان بفەرموو : با چارشێوەکەیان بدەن بەســـــەر خۆیاناو نزیکی

بخه‌نه‌وه له روخسارو گه‌ردنیان ؛ چونکی ئه‌م شێوه نزیکتره به‌وه که ئه‌وانه بناسرێن کێنو چ که‌سێکن ، جا مونافیقه‌کانو شه‌لاتیه‌کان حاڵی بین که ئه‌وانه ژنانی بێ شانو بێ حورمه‌ت نینو بۆ ئه‌وه ناشێن سه‌ره ڕێگه‌و لاکۆڵانیان لێ‌بگیرێو ، لێیان دوورئه‌که‌ونه‌وه ، ئیتر ئه‌وانه‌یش ئازار نادرێن به کرده‌وه‌ی ناپه‌سه‌ندو به قسه‌ی ناشیرینو ، خودا تاوانبه‌خشو میهره‌بانه ، ئه‌گه‌رنا ولاتی شه‌لاتی وێران ئه‌کرد •

ئه‌وه زانراوه کاتێ حه‌زره‌ت وه‌فاتی کرد نۆ ژنی له پاش به‌جێ ما ؛ پێنجیان له قوره‌یش بوون : عائیشه‌و ، حه‌فصه‌و ، سه‌وده‌و ، (ام سلمه)و ، (أم حبیبه) • سیانیان عه‌ره‌بی غه‌یری قوره‌یش بوون : زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش‌و . مه‌یسوونه‌و ، جوه‌یریه • یه‌کێکیشیان له نه‌وه‌ی هاروون بو که صه‌فیه‌ی ناو بو •

کچنی حه‌زره‌تیش چوار بوون : نه هه‌موویان گه‌وره‌تر زه‌ینه‌ب بوو ، که شووی کرد به ئه‌بولعاصی کوڕی ره‌بیع که پوورزای خۆی بو ، ئه‌مه‌یان سانی هه‌شتی کۆچی له جیهان ده‌رچو • روقیه که شووی کرد به عوتبه‌ی کوڕی ئه‌بو له‌هه‌ب له پێش پێغه‌مه‌ڕێتی حه‌زره‌تا ، دوایی پێش ئه‌وه‌ی بڕواته لای لێی جیابوه‌وه ، شووی کرد به عوثمانی کوڕی عه‌ففان له شاری مه‌که‌دا پێش‌ئه‌وه‌ی هیجره‌ت بکه‌ن ، جا دوو جار هیجره‌تی کرد بۆ (حه‌به‌شستان) نه‌گه‌ڵ عوثمان جا هیجره‌تی کرد بۆ مه‌دینه ، وه کاتێ حه‌زره‌ت ڕێکه‌وت بۆ جه‌نگی به‌در روقیه نه‌خۆش که‌وت‌و عوثمان له‌به‌ر نه‌خۆشی ئه‌و له‌و جه‌نگه دوا که‌وت‌و ، حه‌زره‌ت له به‌در بو روقیه کۆچی دوایی کرد له سه‌ری حه‌قده مانگ له هیجره‌ت •

(أم کلثوم) ئه‌مه‌یان شووی کرد به عوته‌یبه‌ی کوڕی ئه‌بو له‌هه‌ب له مه‌که . دوایی به فه‌رمانی باوکی‌و دوای هاتنه‌خواره‌وه‌ی سووره‌تی (تبت یدا

ابي لهب) تەلاقی‌داو ، نەڕۆیشتبوە لای‌و ، هیجرەتی کـــرد بۆ مەدینەو ، پاش کۆچی دوایی ڕوقیەی خوشکی شووی کرد بە عوثمان‌و . لەبەر ئەمەیە بە عوثمان ئەوترێ : (ذو النورين) ، ئەمیش ساڵی نۆی کۆچی لە جیهـــان دەرچوو •

(فاطيمة) دوا کچی بوو ، پێنج ســـاڵ پێش پێغەمـــەرێتی حەزرەت لەدایك بوەو . لە مانگی ڕەمەزانی ساڵی دووی کۆچیدا شووی کردوە بـە عەلی کوڕی ئەبو طالیب‌و ، لە مانگی (ذی الحجه)دا گواستوویەتیەوە • دوای کۆچی دوایی حەزرەت بە شەش مانگ ئەمیش کۆچی دوایی کـــردو یەکەم کەسێ بو لە ئالی حەزرەت گەیی بە حەزرەت ، ئەم کچانە هەموویان لە خەدیجە بوون ــ خ ــ •

وە کوڕەکانی سیان بوون : قاسم کە مولەقەب بو بە طاهیر ، عەبدوڵلا مولەقەب بە طەیب ، ئەمانەیش لە خەدیجە بوون • ئیبراهیم لـە (ماریە)ی قیبطی بو ، لە (ذی الحجه)ی ساڵی هەشتی کۆچیدا لەدایك بو . لە تەمەنی شازدە مانگیدا لە مەدینەدا وەفاتی کردو • لە (جنة البقيع)دا نێژرا ــ خ ــ •

ئیبن‌و جەریر ڕیوایەتی کردوە لە ضـــــەحاکەوە‌و ئەویش لە ئیبن‌و عەباسەوە ــ خ ــ : ئەم ئایەتە لە شانی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیدا هاتوەتـە خوارەوە ، لەگەڵ چەند کەسێکدا قەذفی (أم المؤمنين) عائیشەیان کـرد ، جا حەزرەت ــ د ــ چوە سەر مینبەرو خوطبەی خوێنـــدەوەو فەرمووی : (من يعذرني في رجل يؤذيني ويجمع في بيته من يؤذيني ؟) •

هەروەها ئیبن‌و جەریر ڕیوایەتی‌کردوە کە لەوانەدا هاتوەتە خـوارەوە تانەیان لە حەزرەت ئەدا لەسەر ئەوە صەفیەی کچی (حیی)ی بۆ خـۆی هەڵبژارد •

وە ضەحاك و سودەی و کەلبی ئەڵێن : لە چەن کەسێکی فاسـق و بەدرەوشتدا هاتوەتەخوارەوە ، کاتێ ژنان شەوان ئەرۆیشتن بۆ سەرئاوو دەست بەئاوگەیاندن ئەکەوتنە شوێنیان و تەعەرۆضیشیان نەدەکرد بۆ جاریيەو خزمەتکار نەبێو ، ئەو چارشێوە بۆ جیاوازی بوە لە نێوان ژنە ئازادەکان و جاریيەکانداو ، هەتا ئازاری دڵی ئەو ژنە داوێنپاکانە نەدەن • کە وابێ ئەم پۆشاکە ئەبێ شێوەی کاتی چوونەسەرئاو بێ •

وە زاهیر وایە ئایەتەکە عامە بۆ هەموو ئەو جۆرانەو بۆ هەموو بەدبیرێ • وە مەبەس ئەمەیە کە ئافرەتانی جیهانی ئیسلام خاوەن ئەدەبو خاوەن شەرم بن و کارێکی وا نەکەن کە فاسقەکان تەعەرۆضیان بۆ بکەن و باسی ئەحوالیان بکەن •

واتە بە سەرپۆشەکەیان زۆربەی ڕوویان داپۆشن هەتا نەبن بە سینەمای بەدرەوشت و سەرسەرییان •

(لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا (٦٠) مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا (٦١) سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا) (٦٢)

بە راستی ئەگەر موناڤیقەکانی مەدینە وەکو عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی و ئەوانە وان لەگەڵیاو ، ئەوانەیش نەخۆشینی کوفرو قارو عینادو بەربەرەکانی کردن لەگەڵ موسوڵمانان وا نە دڵیاناو ئەوانە دەمەمەو پڕوپالاتەچین •• دەست بەردار نەبن تۆ زاڵ ئەکەم بەسەریانا وە پاشی ئەوە ناتوانن موجاوەردی

تۆ بکەن ماوەیەکی کەم نەبێ‌و موراقەبەی ئەو مەلعوونانە بکەن لە هەر لایەکەوە دەردەست بکرێن بگیرێن‌و بکوژرێن بە کوشتێکی موناسب بۆیان • ئەمە یاسایەکە خودای تەعالا دایمەزراندوە لەناو ئەو گەل‌و ئومەتانەدا کە لە پێشدا بوون‌و رابوردن کە بێ‌ئەدەبی‌و بێ‌شەرمییان کرد ، جا خودا گرتنی‌و هەرگیز تۆ نابینی گۆڕان بەسەر یاسای دامەزراوی خودادا بێت •

(يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ، قُلْ : إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللهِ ، وَمَا يُدْرِيكَ ؟! لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيباً !) (٦٣)

ئەو ئادەمیزادانەی نزیکتن‌و وان بە دەورتا پرسیارت لێ ئەکەن لە کاتی هاتنی قیامەت ، تۆیش بفەرموو : زانستی کاتی هاتنی ئەو رووداوە لە لای خودایەو ، تۆ چوزانی لە ئایندەدا چی ئەبێ ؟! هیوا وایە کە قیامەت نزیك بێ ، ئەوسا کە هات ئیتر چۆن لە سزای خودا دەرئەچن ؟

(إِنَّ اللهَ لَعَنَ الكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً (٦٤) خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً ، لا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلا نَصِيراً (٦٥) يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ، يَقُولُونَ : يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولا (٦٦) وَقَالُوا : رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلا (٦٧) رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ العَذَابِ ، وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً) (٦٨)

بە راستی خودای تەعالا کافرەکانی دوورخستوەتەوە لە رەحمەتی خۆی‌و ، ئاگرێکی بڵێسەداری بۆ ئامادەکردوون ، وە حاڵی ئەو کافرانە وەهایە لەسەر حاڵی کردنیان بڕیاریان داوە تیایا بمێننەوە هەتا هەتایەو

دۆستێکیان دەست ناکەوێ لە مەینەت بیان‌پارێزێو ، یارمەتیدەرێ نیە سزایان لێ لابدا ، لەو رۆژەدا کە رووبان لە ناو ئاگرەکەدا هەڵئەسووڕێنرێو ئەڵێن : کاشکی فەرمانبەرداری خوداو پێغەمەرمان بکردایە !

وە لەو رۆژەدا عەرزی بارەگای خودا ئەکەنو ئەڵێن : پەروەردگارا ئێمە بێگومان ئیطاعەی ئەو پیاوە زانایانە کە دەرزی ئێمەیان دائەداو ئەو پیاوە گەورەو بە رێزانەمان ئەکرد ئەوانیش ئێمەیان لە رێگەی راست هەڵەکرد • پەروەردگارا دەی دوو قاتی ئێمە سزا بدە بەسەر ئەوانەدا ؛ قاتێ لەبەر کوفرەکەی خۆیانو ، قاتێکیش لەبەر ئەوە کە بوون بە هۆی کوفری ئێمەو ، لەعنەتیان لێ بکە بە لەعنەتێکی زۆر بە تینو ، لەسەر یاسای حەق خودای تەعالا وەکو ئەوانە ئەڵێن خودا سزای ئەو پیاوە گەورانە ئەدا •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا لا تَکُونُوا کالَّذِینَ آذَوْا مُوسی ، فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمَّا قالُوا ، وکانَ عِنْدَ اللهِ وَجِیهاً) (٦٩)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هەیە بە خوداو پێغەمەر ئێوە وەکو ئەو بەنی‌ئیسرائیلیانە مەبن کە ئازاری دڵی حەزرەتی موسایان دا . جا خودای تەعالا بەری‌کردو پاکی‌کردەوە لەوەی کە ئەوان دەربارەی موسا وتیان ، لە واقیعدا موسا بە لای خوداوە خاوەن جاەو خاوەن رێزو پایە بوو •

بزانن ؟

ریوایەت‌کراوە : جارێ حەزرەت ـدـ مانێکی بەسەر یارانیا بەش ئەکرد ، کابرایەك لەوێدا بو هەستا وتی : ئەم بەشکردنە بە گوێرەی

چاودێری یاسای خودا نیــە ! جا پێغەمەر ــ د ــ قاری لــەو قسە هەستاو فەرمووی : درووی خودا لەسەر موسابێو خودا یارمەتی موسا بدا ! ئەو لەمەیش زیاتر ئازار دراو خۆی گرت •

ئەو ئازاردانی بەنیئیسرائیلە بۆ موسا ئەوەیە کە لــە حەدیثی پیرۆزا هەیە کە بەنیئیسرائیل بە رووتی خۆیان ئەشۆرد ، بەڵام حەزرەتی موسا هەرچۆن ببوایە خۆی دائەپۆشی • لەوێدا کۆمەڵێ لە بەنی ئیسرائیل وتیان : موسا قۆرە ! تاقمێ تر وتیان : بەڵەکە یا ناساغی تری پێوە هەیە • جا رۆژێ حەزرەتی موسا رۆیشت خۆی بشۆرێ لەسەر ئاوێ لە خاکی شاماو ، بەرگەو پۆشاکەکەی دا بەسەر بەردێکدا کە لەوێدا بو ، جا بە ئەمری خودا ئەو بەردە کەوتەجووڵەو رۆیشت بەو دەشتەداو حەزرەتی موسایش رای ئەکرد بە شوێنیاو بانگی ئەکرد : بەردەکە جلەکانم ! بەردەکە جلەکانم ! هەتا گەیشت بە کۆمەڵێ لە بەنیئیسرائیلو هەموو روانییان بۆی و بۆیان دەرکەوت کە عەیب بە لەشیەوە نیەیە . لە هەموویان جوانترو پاکترە •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وقُولُوا قَوْلاً سَدِیداً (۷۰) یُصْلِحْ لَکُمْ اَعْمالَکُمْ . ویَغْفِرْ لَکُمْ ذُنوبَکُمْ . ومَنْ یُطِعِ اللهَ ورَسُولَهُ فَقَدْ فازَ فَوْزاً عَظِیماً) (۷۱)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە خۆتــان بپارێزن لە شتێ کە خودا پێی رازی نیەو ، قسەیێ بکەن کە راســت بێو بەسوود بێو ، قسەی درۆو وانەی بێسوود مەکەن • جا مادام قســەی راست بکەنو لەسەر وتاری بەسوود بڕۆن خودای تەعالا کردەوەکانتــان بۆ باش ئەکا ؛ چونکی راستی ئینسان ئەخاتە ســەر کردەوەی باشو ، کردەوەی باشیش ئینسان ئەبا بۆ بەهەشت • وە تاوانەکانیشتان ئەپۆشێو

هەرکەسێ ئیطاعەی خوداو پێغەمەری خودا بکا ئەوە گەیشتوە بە مەبەستی بە قیمەت بە گەیشتێکی گەورە • واتە لە دنیـــادا بە کەرامەت ئەژی‌و لـــە قیامەتیشا بە بەختیاری دەوام ئەکات •

(اِنَّا عَرَضْنَا الاَمانَةَ علَى السَّماواتِ والاَرْضِ والجِبَالِ . فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَها واَشْفَقْنَ مِنْها ، وحَمَلَها الاِنْسانُ . اِنَّهُ كانَ ظَلُوماً جَهُولاً (٧٢) لِيُعَذِّبَ اللهُ المُنافِقِينَ والمُنافِقاتِ . والمُشْرِكِينَ والمُشْرِكاتِ ، ويَتُوبَ اللهُ علَى المُؤْمِنِينَ والمُؤْمِناتِ ، وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (٧٣)

لەبەر ئەوە لەم سوورەتەدا خودای تەعالا گەلێ ئەحکامی بەیانکـردو باسی گەلێ موخالیفینی خوداو پێغەمەریشی کردو ، باســـــی گەلێ لـــە خزمەتگوزارانی دینی‌و پەیڕەوانی پێغەمەران‌و راستگۆیانی کرد •• هات لە کۆتایی سوورەتەکەدا بۆ هاندانی عاقلان لەســـــەر کردەوەی چاک‌و بـۆ دوورخستنەوەیان لـــە کردەوەی خراپ ئـەم ئایەتـانـەی ناردەخوارەوە‌و فەرمووی : ئێمە ئەو شتانە کە چاودێرییان واجبە وەکو ئەمانەتێ بدرێتـــە دەستی ئینسانێکی ئەمین راماننواندن بەسەر ئاسمان‌و زەوی‌و کێوەکـانـا بۆ ئەوە هەڵیانبگرن ، کەچی هەڵیاننەگرت‌و لەوە ترســـان نەتوانن ئـەو ئەمانەتە بە باشی چاودێری بکەن ، وە ئینسان هەڵی گرتن ، بە راســـــتی ئینسان ستەمکارە ، بۆیە وا ستەمی لە خۆی کردو نازانێ کە ئەنجـــــامی کارەکەی چۆنە •

وە ئەنجامی ئەم وەصیەت‌و ئەمانەتدانانە ئەمەیە کە ئەو کەسانە کـــە مونافیقن لە پیاوان‌و لە ژنان‌و ، ئەو کەسانە کە هاوڕێ بۆ خودا بڕیار ئەدەن لە پیاوو لە ژن سزایان بدات ، وە ئەو کەسانەیش کـــە موسوڵمان‌و دڵپاک‌و

خاوێنن لـه پیاوو لـــه ژن تەوبەیان لێوەربگرێ ، وە خـــودای تەعـــالا تاوانبەخش‌و میهرەبانە •

بزانن ئێردەدا چەن قسەیێ هەیە :

یەکەم : هەرچەن خاوەن تەفسیرەکان هەرکام لەســـەر باوەڕی خۆی تەفسیری ئەمانەتی کردوەتەوە بە شتێ وەکو نوێژ ، یا چاودێری وەدیعـه ، یا غەیری ئەمانە ••• بەڵام مەبەس لە ئەمانەت تەقوای خودایە •

وە تەقوا سەرچاوەی هەموو خێرو بەش‌و بارەیەکی دینییە • تـەقـوا پارێزە لە کوفر هەتا ئیسلامییەت بێتە جێ‌و ، پارێزە لە گوناحی گـــەورە هەتا سیفەتی عەدالەت بێتە جێگەو ، پارێزە لە رۆچوون لە دنیای غـەیـــرە مەقسوودا هەتا سیفەتی ویلایەت بێتە جێ • بەم مانایە هەمـوو بـارەیـەکی بەرئەکەوێ ، موسوڵمان کە واجباتی بەجێهێنا مەعنای وایە وەفای کردوە بە نوێژو رۆژوو زەکات‌و حەج‌و جیهاد لە رێگەی دینا •

بەڵێ لە پاش ئیسلام لە صیفاتی ئینسانا هەر بەجێهێنانی واجبـــات‌و نەکردنی حەرامەکان ئەبێ بە کۆڵەکەی ئینسان بۆ مانەوەی ئیسلامیەت لـه دڵیاو ، لە خوو رەوشتا ، راســـتی لە وتاراو لە وەعدەداو ، لـه پەیماناو ، دڵسۆزی‌و ، میهرەبانی بۆ ئەوە ئەشێن ناویان بیەی بەو ئەمانەتە کە خـودا دای بەسەر ئاسمان‌و زەوی‌و کێواناو ، ترسان لە هەڵگرتنی ئەو بارەدا هەتا ئینسان وەری گرت‌و هەڵی گرت • هیوامان وایە کە خۆبگرین لەبەر بـاری ئەمانەتا هەتا قیامەت •

وە لە بارەی نواندنی ئەمانەتەوە دوو قسە هەیە لە ناو زانایاندا :

١ ـ یه‌كه‌م ئه‌مه‌یه كه ئه‌وه حه‌قیقه‌ته‌و خودا فامی له ئاسمانو زه‌وی‌و كێوه‌كانا دروست‌كردوه‌و قسه‌ی له‌گه‌لا كردوون • ترمذی ریوایه‌تی كردوه ئه‌ڵێ : پێغه‌مه‌ر ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : خودا فه‌رمووی به ئاده‌م : من ئه‌مانه‌تم به‌سه‌ر ئاسمانه‌كانو زه‌ویدا رانواند بۆ ئه‌وه هه‌ڵی‌بگرن به‌ڵام نه‌یانتوانی • ئایا تۆ هه‌ڵی‌ئه‌گری به هه‌رچیوه ها تیـایـا ؟ ئاده‌م وتی : په‌روه‌ردگارا چی تێدایه ؟ خودا فه‌رمووی : ئه‌گه‌ر هه‌ڵت‌گرت‌و پارازتت پاداش ئه‌درێته‌وه ، وه ئه‌گه‌ر له ناوت دا سزا ئه‌درێی ، ده‌ی هه‌ڵی گره به هه‌رچیوه ها تیایا •

٢ ـ وه قسه‌ی دووهه‌م ئه‌مه‌یه كه ئه‌و ئایه‌ته پیرۆزه كینایه‌یه له‌وه كه ئه‌گه‌ر زه‌وی‌و ئاسمان خاوه‌ن فام بن‌و ئه‌م ته‌كالیفه بخه‌یته سه‌ریان ماندوو ئه‌بن له هه‌ڵگرتنیان ، واته باری ئه‌مانه‌ت زۆر گه‌وره‌یه •

چاودێـری دڵ لـه كوفـرو بیرو باوه‌ڕی خـراپ ئه‌مانـه‌تـه ، زمـان ئه‌مانه‌ته ، گوێچكه ئه‌مانه‌ته چاو ئه‌مانه‌ته ، ده‌ست ئه‌مانه‌ته ، پێ‌ئـه‌مانه‌ته ، هه‌ڵگرتنی وه‌دیعه ئه‌مانه‌ته ، راگرتنی نهێنی دۆستان ئه‌مانه‌ته ، چاودێـری واته‌ی مه‌حره‌مانه‌ی دانیشتن ئه‌مانه‌ته ، شه‌راكه‌ت له كاسـبیدا ئه‌مانه‌ته ، به‌جێهێنانـی وه‌زیفـه به گوێره‌ی پێویسـت ئه‌مانه‌تـه ، دادگه‌ری لـه حوكمـدا ئه‌مانه‌تـه ، گه‌یاندنـی زانیاری زانایـان ئه‌مانه‌تـه ، ئه‌مـر به چاكه‌و نه‌هی له خراپه ئه‌مانه‌ته ، به راستی ئه‌مـانـه‌ت باركی گرانـه • ره‌حمه‌ت له‌وه‌ی كه فه‌رمووی :

ئاسـمان بـاری ئه‌مـانـه‌ی نه‌بـرد
بۆ سه‌رشانی من حه‌واڵـه‌یـان كرد
خودایـه وه‌كـو ئـه‌و باره‌ت دانـا
لـه هه‌ڵگرتنیـا بمانكه بـه گـورد

سوورەتی (سەبەء) لە سوورەتە مەکـەییەکانە ، ئایـــەتی شەشی نەبێ ، پەنجاو چوار ئایەتە ، دوای ســـــوورەتی لوقمان هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحَمْدُ للهِ الَّذِي لَهُ ما فِي السَّماواتِ وما فِي الأَرْضِ ، ولَهُ الحَمْدُ فِي الآخِرَةِ ، وهُوَ الحَكِيمُ الخَبِيرُ (١) يَعْلَمُ ما يَلِجُ فِي الأَرْضِ وما يَخْرُجُ مِنْها ، وما يَنْزِلُ مِنَ السَّماءِ وما يَعْرُجُ فِيها ، وهُوَ الرَّحِيمُ الغَفُورُ) (٢)

هەرچی سوپاس و ستایشە لە هەرکەسێکەوە بێ و ، بەرابەر بەهـــەر شتێ ببێ ، یاخود ئەو ستایشە مەعهوودە دیارییە کە خۆی ئاگاداریەتی وەکو حەمدی خۆی .. ئەوە بۆ خودایەکە کە ناوداراە بە ناوی خاوەنبارەی (الله) کە هەموو تەواوییەك ئەگرێتەوەو دوورە لە هەمـــوو نەتەوانـــیو کـــەمو کوورییەك ، ئەو خودایە کە هەر بۆ ئەوە بە خەلقو بە موڵك هەرچی وا لـــە ئاسمانەکانو زەویداو ، ئەم سوپاسانە کە ئەکرێن لـــە دنیادا ئەکرێن لـــە بەرانبەری نیعمەتی خەلقو ئیجادو هیدایەتو ئیرشـــادو رزاندنی رۆزی بەسەر بەندەکانیدا ، وە هەر بۆ ئەویشە سوپاس لە رۆژی قیامەتا بەرابـەر بەو لێخۆشبوونو بەخشش و چاکەیە کە ئەیانکا بەرابەر بە بەندەکـــانیو بەرابەر بەو رەحمەتی تاوانبەخشییەو ، بەرابەر بەو میهرەبانییە کە لەگـــەڵ

بەندەکاندا ئەیانکا بە وەرگرتنی تکای خاوەن پایەی مەقامی مەحموود کە تکا ئەکا بۆ هەموو بەندەکان بۆ رزگاری لە وەستانی ساڵرای قیامەتو تەواوکردنی حیسابو کیتابو ناردنی بەندە دڵسۆزەکان بۆ بەهەشت •

وە ئەو خودا خودایەکە خاوەن حیکمەتە لە کردەوەکاناو ئاگاداری لەسەر هەموو مەخلووقاتی ، زانایەکی وایە ئەزانێ بە هەرچی رۆ ئەچێ بە زەویدا لە روبوباتی هەواو ، بەوەی نە زەوی دەردێ لە گیاو گوڵو گیانلەبەرانو ، بە هەرچی دێتەخوارەوە لە فریشتەو لە کتێبو تەعلیماتی ئاسمانیو ، لە شتی بە کەڵك وەکو گەزۆو شۆکەو باقی رزقو رۆزی گیانلەبەرانو ، بە هەرچی کە سەرئەکەوێ بۆ ئاسمانەکان وەکو فریشتەو ، کردەوەی بەندەو ، بوخارو ، دووکەڵو ، ئەو شتانەی کە ئیستە هەنو بەرەوئاسمان بەرز ئەبنەوەو هەرچی لەمەولایش پەیدا ئەبێ لەو شتانە • وە ئەوخودایە تاوانبەخشو میهرەبانە •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لا تَأْتِينا السَّاعَةُ ! قُلْ : بَلى ورَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ ، عالِمِ الغَيْبِ ، لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقالُ ذَرَّةٍ فِي السَّماواتِ ولا فِي الأَرْضِ، ولا اَصْغَرُ مِنْ ذلِكَ، ، ولا اَكْبَرُ، الاّ فِي كِتابٍ مُبِينٍ (٣) لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ ، اولائِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ ورِزْقٌ كَرِيمٌ (٤) والَّذِينَ سَعَوْا فِي آياتِنا مُعاجِزِينَ اولائِكَ لَهُمْ عَذابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ) (٥)

وە کافرە بێئیمانەکان ئەڵێن : وەختی مەشهوور بە قیامەت کە عالەمی دنیای تازەیە بۆ ئێمە نایەت ! تۆ ئەی پێغەمەری خۆشەویست بفەرموو :

نەخەیر سوێند بە خودای خۆم کە زانایە بە هەموو شتێکی پەنامەکیو ، بە ئەندازەی سەنگی پرووشەی پرتەوی لێ وزنابێ نە لە ئاسمانەکاناو نە لە زەویداو ، نە لەوە بچووکترو نە لەوە گەورەتریش هەیە ئیللا لە ناو نووسراوی خودایە کە ناسراوە بە (لوح المحفوظ)ی روونـاکەرەوەی پەنامەکی •• سوێندم بەو خودایە قیامەتتان بۆ دێتو مەئموری خودا دێتە سەرتانو گردتان ئەکاتەوەو دەوری کردەوەکانتان لەگەلاّ ئەکاتەوە •

ئەوەیش بۆ ئەوە ئەکا هەتا پاداشی ئەوانە بداتەوە کە ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باشیان کردوەو ، لە واقیعا ئەوانە لە لای خوداوە تاوانبەخشیو رۆزییەکی خاوەن نرخیان هەیە •

وە ئەو کەسانەیش تێکۆشیون بۆ دانەدواوەی ئایەتەکانی ئێمەء حاّلیان وابو ئەیانویست لە دەستی ئێمە دەربچن ، ئەوانەیش سزایەکیان هەیە لە ناشیرینو نابارترینی جەزاکانی ئێش بە دلّو لەش گەیێن •

(وَيَرَى الَّذِينَ اوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الحَقَّ • وَيَهْدِي اِلى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) (٦)

وە هەرچۆن ئەو کافرە بەدبەختانە ئینکاری ئەو ئایەتانە ئەکەن کە بۆ تۆ هاتوون ، ئەوانەیش زانیارییان پێدراوەو دلّیان بە نووری خودا روونـاکبوەتەوە زانیاریان هەیەو ئەزانن ئەوەی هاتوە بۆ لای تۆ لە لای پەروەردگاری تۆوە هەر ئەوەیە راستو کێبی راست ، وە ئەو کێبەیە کە عالەمی خاوەن عەقڵ شارەزا ئەکا بۆ رێگەی راستی خودای خاوەن عیزەتی ستایشکراو •

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ (٧) اَفْتَرَى

عَلَى اللهِ كَذِباً؟ اَمْ بِهِ جِنَّةٌ"؟ بَلِ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلالِ الْبَعِيدِ (٨) اَفَلَمْ يَرَوْا اِلَى مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّماءِ وَالاَرْضِ ؟ اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الاَرْضَ ، اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً مِنَ السَّماءِ ، اِنَّ فِي ذلِكَ لآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ) (٩)

وە کافرەکان بازێکیان بە بازێکیان ئەڵێن بە سەرسوڕمانەوە : ئایا شارەزاتان بکەین بۆ لای پیاوێ ـ محەمەد ـدـ کە هەواڵتان پێئەدا کاتێ ئێوە لەشتان رزیو لە یەك بچڕانو بڵاوبوونەوە بە تەواوی دیسان ئێوە ئەکەونەوە عالەمێکی تازەو دروستکردنێکی سەرلەنوێ ؟ بێ گومان ئێمە ئەمە بە درۆ ئەزانین بەڵام نازانین ئایا بە ئارەزوو ئەم درۆیە هەڵبەستوە ؟ یا هەر بە شێتیو بێهۆشی بە دەمیا دێ ؟ جا تۆ گوێ بەوانەو بە وتاری ئەوانە مەدە ، چونکی ئەوانەی کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ نیە ئەوانە هەمیشە وان لە ناو سزایەکی نەفسی وەهادا ماوەی بیرکردنەوەیان نیە تا بیرێکی باش بکەنەوە • وە وان لە ناو گومڕاهییەکی زۆر دوور لە گەڕانەوەدا بۆ ڕێگەی راستان •

ئایا ئەمانە نابڕوانن بۆ ئەوەی کە وا لە پێش دەمیانایەو لە پشتیانەوەیە لە ئاسمانو لە زەویدا ، ئێمە ئەگەر خواستمان لەسەر بێ ئەیان‌بەینە خوارەوە بە زەویدا یا چەن پارچەیەك لە ئاسمانەوە دائەبارێنین ، وە لە بیرکردنەوەو وردبوونەوە لەمەدا بەڵگەی گەورە هەیە بۆ هەر بەندەیێ کە بگەڕێتەوە بۆ لای خودای خۆی •

(وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلاً ، يَا جِبَالُ اَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ! وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ (١٠) اَنِ اعْمَلْ سابِغَاتٍ ، وَقَدِّرْ

فِي النَّـــــرْدِ ، واعْمَلُوا صالِحـــاً ، إنِّي بِمـــا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) (١١)

به راستی ئێمه له باره‌گای ته‌وانایی خۆمانه‌وه دامان به حه‌زره‌تی داود له لایه‌نی خۆمانه‌وه زیاده‌باره‌یێ به‌سه‌ر پێغه‌مه‌ره‌کانی به‌نی‌ئیسرائیلدا : وتمان به کێوه‌کانی نزیکی : ئه‌ی کێوه‌کان کاتێ که داود زه‌بووری خوێنده‌وه‌و زیکری منی کرد ئێوه‌یش نه‌گه‌لیا بیخوێننه‌وه ، هه‌روا باڵنده‌یشمان بۆ رام کرد که زیکر بکه‌ن له‌گه‌لیاو ئاسنیشمان بۆ نه‌رم کردو فه‌رمانمان پێدا که : چه‌ن کراسێکی زرێی ره‌ساو گه‌وره ته‌واو بکـه‌و ، ئه‌ندازه‌ی هه‌ڵقه‌کان ته‌ماشا بکه نه زۆر گه‌وره بن‌و نه‌زۆر بچووك‌و ، فه‌رمانیشمان دا به خۆی‌و خه‌ڵکی خانه‌واده‌که‌ی‌و پەپڕه‌وه‌کانی که : فه‌رمانبه‌ری خودا بکه‌ن‌و به‌نده‌یی‌و کرده‌وه‌ی باش بکه‌ن ، بێگومان من چاوم له کرده‌وه‌کانتانه‌وه‌یه •

له‌م ئایه‌تانه‌وه ئه‌مه ده‌رئه‌که‌وێ : که حه‌زره‌تی داود به میهره‌بانی خودا له پێغه‌مه‌ره‌کانی به‌نی‌ئیسرائیل جیابوه‌ته‌وه‌و بازه به‌شێکی زیاده‌ی دراوه‌تێ ، زیاد له‌وه‌ی هه‌موویان له پێغه‌مه‌ریتیدا هاوبه‌ش بوون •

یه‌که‌م : ده‌نگێکی خۆشی پێدراوه‌و هێزێکی گیانییش له‌گه‌ڵ ئه‌و ده‌نگه‌دا بوو ، هه‌ر کاتێ ئه‌و زیکری ئه‌کرد کێوه‌کان له‌گه‌لیا وه‌ك ئه‌و زیکریان ئه‌کرد ، هه‌روا پەله‌وه‌ری ئاسمانیش رام بووبوون بۆ ده‌نگی‌و ئه‌وانیش زیکریان له‌گه‌ڵ ئه‌کرد ، وه هه‌م به شێوه‌ی ئیعجاز هێزێکی وامان پێدابوو که ئاسن له به‌رده‌ستیا نه‌رم ئه‌بوو وه‌کو مۆم ، هه‌رچی بویستایێ لێی دروست ئه‌کردو پێمان وت : کراسی جه‌نگ دروست‌بکه‌و میزانی هه‌ڵقه‌کانی راگره ، ئه‌ویش ئه‌وانه‌ی دروست‌ئه‌کردو ئه‌یفرۆشتن‌و به‌و پاره‌و ماڵه ژیواری ئه‌کردو ، نانی بێ منه‌تی ئه‌خوارد •

(ولِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ ، ورَوَاحُهَا شَهْرٌ ، وأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ القِطْرِ ، ومِنَ الجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ، ومَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ (١٢) يَعْمَلُونَ لَهُ ما يَشَاءُ مِنْ : مَحَارِيبَ ، وتَمَاثِيلَ ، وجِفَانٍ كالجَوَابِ ، وقُدُورٍ راسِيَاتٍ ... اِعْمَلُوا آلَ داودَ شُكْراً ، وقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ) (١٣)

هەروەکو بـــە میهرەبانی خۆمان داودمان جیاکـــردبوەوە ، هەروا سولەیمانی کوڕی داودیش بووبوو بە جێگەی نیعمەتی ئێمەو : هێزێکی هەوایی تایبەتیمان دابوو بـە سلێمانو بامان بۆ رام کردبوو ؛ تاقی بـەیانی مانگـەڕێ ئەیبردو تاقی ئێوارەیش مانگەڕێ ، وە کـانی ئاسنمان بۆ رام کردبو بە ئارەزووی خۆی بۆ دروستکردنی هەر شتێ پێویستی بە ئاسنی تواوە بوایە لەلایا ئامادە بوو ، وە لـە بەرەی (جین) چـەن کەسمان بۆ ڕامکردبو بە خواستو فەرمانی ئەو کاریان ئەکردو ، هەرکام لەو جینانە لە فەرمانی ئێمە لایانبدایێو سەرپێچییان لە کاری سلێمان بکردایە بە ئاگری دۆزەخ سزا ئەدرێ • ئەو جینانە کاریان بۆ ئەکردو هەرچی بویستیایێ لە : کۆشکو تەلاری بەرزو ، پەیکەری گیانلەبەرو ، دیمەنی کێوو دارو شتی جوانو ، کاسەی زۆر گەورەو قوولو پان وەکـو حەوزی ئاوو ، دێزەو مەنجەڵی دامەزراوی وا کە لەبەر گەورەیی لە شوێنی خۆیان دانەئەگیران ... بۆیان ئەکـرد • وە بانگمان لێکـردن وتمان : ئـەی ئالی داود کـردەوەی سوپاسی خودا بکەن بە باشیو ؛ بەندەی سوپاسگوزارم زۆر کەمن •

لێره‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌که‌م : ئه‌م بایه که خودا رامی کردوه بۆ حه‌زره‌تی سولەیمان بایه‌کی تایبه‌تی بوه که هارکاتێ پێویست بوایێ حازر ئه‌بوو حه‌زره‌تی سولەیمانو ئه‌وانه‌ی که هاوڕێی تایبه‌تی بوایه‌ن له‌گه‌ڵیا سوار ئه‌بوون ؛ وا باوه تاقی به‌یانی له شامه‌وه ئه‌ڕۆیشت بۆ (سه‌با) له ولاتی (یه‌مه‌ن)دا ، وه کاتی ئێواره‌یش له یه‌مه‌نه‌وه بۆ (خۆراسان) ، وه دیاره ئه‌مه موعجیزه بوه ؛ چونکی ئه‌گه‌ر شتێکی هونه‌ری بوایه ئه‌وه پێژوو تۆماری ئه‌کرد ، وه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که له رۆژێکدا ماوه‌ی دوو مانگه‌ڕێگه‌ی ئه‌بڕی له‌وانه‌یش بوه ، به گوێره‌ی خواستی خۆی ، له‌و ماوه که‌متری پێ ببڕێ •

دوه‌م : ئه‌و سه‌رچاوه‌ی ئاسنی تواوه ؛ خاوه‌ن ته‌فسیره‌کان ئه‌ڵێن له شاری (سه‌با) دا بوه له ولاتی یه‌مه‌نا ؛ هه‌رکاتێ پێویستی بوایێ به وێنه‌ی ئاو ڕه‌وان ئه‌بو به ئه‌ندازه‌ی پێویست ، وه پاش ئه‌وه ئه‌بڕایه‌وه •

سێهه‌م : ئه‌و جینییانه که کاریان بۆ حه‌زره‌تی سولەیمان ئه‌کرد هه‌ر ئه‌و چاوی‌پێیان که‌وتوه ئیتر خه‌ڵکی تر نه‌یدیون ، وه دروستکردنی په‌یکه‌ری گیانله‌به‌ر له دینی ئه‌وانا دروست بوه ، له‌سه‌ر خواستی دڵی حه‌زره‌تی سولەیمان جۆره‌ها په‌یکه‌ریان بۆ دروست ئه‌کرد ، چ له گیانله‌به‌رو چ له بێ‌گیان ؛ وه‌کو : په‌یکه‌ری شارو ، کۆسارو ، گیاو ، گوڵو ، دارو ، باخو ، شتی دیکه‌یش •••

(فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ ، فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ) (١٤)

واتــه کاتێ حوکمی مردنمان دا بــه سەر سولەیماناو مراندمان هیچ کەسێو هیچ شتێ ئەو جینانەی تێنەگەیاند لــه مردنی سولەیمان مۆرانە نــەبێ کــه عاساکەی خواردبوو ، کاتێ کــه عاساکه شکاوەو حــەزرەتی سولەیمان کەوت بەڕوودا لــەو زەویەدا ئــەوه دەرکەوت که ئەگەر جینی غەیبزان بوونایێ لەو سزا سەختەدا ئەو ماوه درێژه نەدەمانەوەو به کزی‌و بێنرخییەوه خەریکی دروستکردنی (بیت المقدس) نەدەبوونو بلاوەیان دەکرد •

ریوایەتکراوه : حــەزرەتی ئیبراهیم ـدـ کــاتی خــۆی لـــه پاش دروستکردنی (کەعبه) به چل ساڵ لــه شاری (قودس)دا مزگەوتێکی کردەوه بۆ عیبادەت ، جا حەزرەتی داود ـدـ ویستی به شێوەیەکی بەرزی عالەمی دروستی بکاتەوه ، جا هات ئەو مزگەوته پێشووەی رووخاندو لەو شوێنا دەستی کرد به دروستکردنی مزگەوتێ کــه لــه جیهانا دیاری بێو گەلێ بەشی له بیناکەی کردەوه بەڵام له پێش تەواوکردنیا نەخۆش کەوتو کۆچی دوایی کردو ، وەصیەتی کردبو بۆ حەزرەتی سولەیمان کــه ئــەو مزگەوته تەواو بکا •

جا حەزرەتی سولەیمان لەسەر وەصیەتەکەی باوکی دەستیکرد بــه تەواوکردنی ئەو مزگەوتەو ماوەیەکی زۆری پێچوو ، بەڵام هێشتا بازێکی مابو تەواو ببێ حەزرەتی سولەیمان بــه وەحی زانی کــه ئەمرێو ویستی جینییەکان ، که کاریان ئەکرد له دروستکردنی مزگەوتەکەدا ، پاش مردنی ئەو بلاوه نەکەن ، بۆیه فەرمانی دا که له حەوشی (بیت المقدس)دا هۆدەیەکی بچووکی بۆ بکەن ، بۆ ئــەوه بەندەیی خودای تێــدا بکات • سولەیمان چوه ناو هۆدەکەو دەستی کرد به بەندەییکردن ، کاتێ مردنی نزیك بوەوه ســەری لەسەر عاساکەی داناو بــەو شێوه خــەریکی عیبادەتکردن بو ،

جیبیه‌کانیش هـه‌موو رۆژێ هاتوچۆیان ئه‌کـرد ، کاتێ سوله‌یمان کۆچی دوایی‌کردو سه‌ری به‌سـه‌ر عاساکه‌وه راوه‌سـتا هه‌مـوو کـه‌س ، لـه ئاده‌می‌و لـه جینی بـه زیندوویان ئه‌زانی ، تا مۆرانه عاساکه‌ی خواردو عاساکه که‌وت‌و سوله‌یمانیش که‌وت‌و ئه‌و کاته خه‌ڵك زانییان که سوله‌یمان کۆچی دوایی کردوه •

(لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ : جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ، كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ، بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ) (١٥)

به راستی کاتی خۆی هاتەجێ بۆ گەلی (سەبەء) له نیشتمانی خۆیان له کیشوەری (یەمەن)دا که ناوی (مەئرەب) بو ، له ێیوان ئەو شوێنەو صەنعادا ماوەی سێ رۆژه رێگه هەبوو •• ئاوەدانی‌و هێزی‌و شێوەو شانێ که به بەڵگەی گەوره ئەژمێررا لەسەر تەوانایی خودا ، که ئەو دەستەڵاتەی پێدابوون ؛ دەوڵەت‌و حوکوومەتیان بوو ، دارایی‌و ژیوارێکی رەسـایان هەبوو ، وە به هۆی ئـەو (سەدد)ەوە کـه دروستیان کردبو وڵاتەکەیان ئاوەدان کردبوەوە به کشتوکاڵ‌و باخ‌و بێستان ؛ جا له نزیکی پایتەختەکەی خۆیانا دوو باخی زۆر گەورەو درێژو پانیان دروست‌کردبو ؛ یەکێکیان له لای راستی شارەکەوە ، وە ئەوی تریان له لای چەپـەوە ، وە زمانی حاڵـی وڵات‌و بانگکەری مەعنەوییات ، وە یا پەیڕەوانی ئەو پێغەمەرە کـه لەو وڵاتەدا بوە پێی فەرموون : بخۆن لەم رۆزییە به تام‌و خورمەتە که خودای خۆتان پێیداون‌و سوپاسی بکەن لەسەر نیعمەتەکانی ؛ ئەم شوێنە که ئێوەی تیادامەزراون ، شـارێکی خۆش‌و هـەواپاك‌و بێ زیان‌و رۆزی‌زۆرەو ، پەروەردگاری تاوانبەخشتان هەیە •

ریوایەتکراوە لە حەزرەتەوە ـ د ـ فەرموویەتی : (ســـــەبا) ناوی ولاتەکە نەبوە ، بەڵکو ناوی پیاوێکی عەرەب بوەو ، دە کوڕی چالاکو بە کەرامەتی بوە ؛ شەشیان بە لای راستا ڕۆیشتن ، ئەوانە بریتی بوون لـــە : (ازد) و (شـــعریون)و (حمیر)و (کنـــدە)و (مذحج)و (انمار) • عەرزیانکرد : ئەی پێغەمەری خودا (انمار) کـــام گـەلـەن ؟ فەرمووی : ئەوانەن کە (جثعم)و (بجیلە) لەوانن •

وە چوار کوڕیشیان بەرەوچەپ ڕۆیشتن ؛ ئەوانە بریتین لە (لخم)و (جذام)و (غسان)و (عاملە) •

(فَاَعْرَضُوا ، فَاَرْسَـــلْنا عَلَيْهِمْ سَيْـــلَ العَرِمِ ، وبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَواتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ واَثْلٍ ، وشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ (١٦) ذلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمـا كَفَرُوا ، وهَلْ نُجازِي اِلاَّ الكَفُورَ ؟) (١٧)

جا ئەو گەلە پشتیان هەڵکرد لە پەندو ئامۆژگاری پیاوە ئایینییەکانو یاخی بوون ، ئێمەیش لافاوی بە هێرشی (سەدی عەریم) مان نارد‌سەریانو ئەو لافاوە هات بەسەر باخەکانا لە راستو چەپەوەو هەمووی وێران کرد ، وە ئەو دوو باخە باشەمان گۆڕییەوە بە دوو باخی وێرانەی وا بازێ گیـای خواردەمەنی تاڵ کە ناوی (خمط)و ، بازێ (اثل) = دارگـەزو ، بازێ (مۆرد)مان تێدا رواند ، بەڵام مۆردەکەی کەم بوو •

دە بەو تۆڵەی ڕێشەکێشی وڵاتوێرانکردنو ئینســـــانمراندنو ، بڵاوەکردن بەوەکانی تریان تۆڵەمان لێ سەندنەوە ، بە هۆی ئەوەوە کوفریان بە خوداو نیعمەتی خودا کرد • ئایا ئێمە جەزای وا ســەخت ئەدەینەوە بـۆ

غه‌یری ئه‌وانه که زیاده‌ڕه‌وی بکه‌ن له کوفرا ؟ واته هه‌م کوفری خوداو هه‌م کوفری نیعمه‌ته‌کانی خودا بکه‌ن •

(وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ ، سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ (١٨) فَقَالُوا : رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا ، وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ . فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ ، وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ • إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ) (١٩)

واته له کاتی هاتی گه‌لی (سه‌با)دا داماننابو له نێوان شاری سه‌باو ئه‌و شارانه‌دا که بارانی پیرۆزیمان به‌سه‌را باراندبوون ، وه‌کو شاران‌و دێهاتی شام که بۆی ئه‌چوون بۆ بازرگانی •• چه‌ن دێهاتێکی دیاری‌و ناسراوو به فه‌رمو پیرۆزی‌و ، ئه‌ندازه‌ی هاتوچۆمان بۆ دیاری کردبوون ، ئه‌مانوت پێیان به زمانی حاڵ ، وه یا له‌سه‌ر زمانی ئامۆژگاری‌که‌ری ئه‌و رۆژه : ئه‌ی گه‌ل بڕۆن به‌و ڕێگانه‌دا چه‌ن رۆژێ به هێمنی‌و بێ‌ترسیی ، واته ئه‌و شاری سه‌بامان ، کاتی خۆی ، خۆش‌کرد ؛ نوخته‌کانی ڕێگه‌ی به‌ینی ئه‌وان‌و شاماتمان هه‌موو ڕێکخستبوو به جۆرێ هه‌ر کاروانێ بڕۆیشتایێ بۆ ئه‌و وڵاته نه‌مان‌ئه‌هێشت له ڕێگه‌و بانا ئازاریان بێ •

به‌ڵام ئه‌وان ئه‌وه‌نده کوفری خوداو کوفری نیعمه‌تیان کرد وه‌ك ئه‌وه وابو خۆیان بانگ بکه‌ن له خوداو بڵێن : خودایه دووری بخه‌ره نێوان شوێنه‌کانی ئێمه‌وه ، ئه‌وسا که هه‌رییست کیلۆمه‌ترێ جێگه‌ی مانه‌وه‌و ئاسایشێ بۆ ئیسته له مه‌سافه‌ی چل کیلۆمه‌ترا ، یا مه‌سافه‌ی په‌نجا کیلۆمه‌ترا جێگه‌یه‌کن بۆمان که ئاسایشی تیا بکه‌ین ، وه له واقیعا ئه‌وانه سته‌میان له

خۆیان‌کردبو ، جا ئێمەیش ئەوانمان لەناوبردو باسی ئەوانمان کرد بە قسەی حیکایەتخوانانو ، وردمان‌کردن بە وردکردنێکی زۆر خراپ • جا بێ‌گومان لەم باسی خەڵکی ســـــەبادا نیشـــــانەی گەورەو بەڵگەی دیاری هەیە بۆ تێگەیشتن لە راســـتی بۆ هەموو خۆگرێ کە لـــە هاوڕێی خراپەوە ئازاری تووش بێو ، بۆ هەموو کەسێ کە بە راستی سوپاسی نیعمەتەکانی بکەن •

(ولَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلاَّ فَرِيقاً من الْمُؤْمِنِينَ (٢٠) وما كانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْها فِي شَكٍّ ، ورَبُّكَ على كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ) (٢١)

بە راستی شەیتان گومانی خۆی هێنایە جێگە لەسەر ئەهلی ســـــەبا ، واتە کاتی خۆی لەســـــەر گومانی خۆی بڕیاری دابو ئەوانە گومڕا بکا ، جا گومڕای کردنو هەموویان شـــــوێنی کـــەوتن ئەو کۆمەڵە نەبێ لـــە موسوڵمانەکان کە هەر ئەوان پەیڕەوی ئایینو راگەیەنەرانی ئاینیان کرد •

وە لە راستیدا شەیتان دەستەڵاتێکی وای بەسەر ئەوانا نەبو ، وە ئەو خەڵکە لەبەر ئارەزووبازی خۆیان کەوتنە شوێنی بۆ ئەوە کـــە عیلمی ئێمە تەعەللوق بپەستێ بەو کەسانەوە کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ هەیەو جیـــایـان بکەینەوە لەو کەسانە کە لە هاتنی رۆژی قیامەتا دوودڵیو گومانیان هەیەو ، پەروەردگاری تۆ ئاگاداری هەموو شتێکە •

(قُلِ : ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ لا يَمْلِكُونَ مِثْقالَ ذَرَّةٍ فِي السَّماواتِ ولا فِي الأَرْضِ ، ومَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ ، وما لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ (٢٢) ولا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ

عِنْدَهُ إِلاَّ لِمَنْ أَذِنَ لَهُ، حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقَّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ) (٢٣)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بە کافرەکان : بانگ بکەن لەو بتانە کە گومانتان وایە ئەوان خودان نەك خودای عالەم ، بزانن وەڵامتان ئەدەنەوە ؟ بەڵام من پێتان ئەڵێم : ئەوانە لە ئاسمانەکانو لە زەویدا دارای ئەندازەی (مثقاڵە ذەڕەیێ) نینو هەرگیز بەشیان لە زەویو ئاسمانەکانا نیە ، وە بۆ خودایش نیە لە لایەنی ئەوانەوە پشتیوانێ ، واتە وەکو ئەوان گومان ئەبەن کە ئەو بتانە لەگەڵ خودادا هاوکاری ئەکەن .. وا نیەو ، ئەو بتانە شایاوی ئەو رێزە نینو ، تکاکردن لای خودا سوودی نیە بۆ کەسێ نەبێ کە خودا ئیزنی بدا کە تکای بۆ بکەن ، وە لەو ماوەدا کە تکاکارەکان چاوەڕێی ئیزنو ئیجازەن لە تکاکردنا هەموو لایەکیان ـ تکاکەرو تکابۆکراو ـ وان لە ناو ترسا ، هەتا تۆزێ ئەو ترسەیان نامێنێو ، ئەو داماوانە ئەپرسن لە تکاکارەکان کە : خودای تەعالا چی فەرموو ؟ ئەوانیش لە وەڵاما ئەڵێن : وتارێکی راستی فەرموو کە بریتییە لە ئیزنی شەفاعەت بۆ بازێ کەسو مەنعی لە بازەکەسێ . وە ئەو خودایە بەرزە لە پلەو پایەداو گەورەیە لە تەواناو کرداراو هەرچی خواستی ببێ ئەیکا .

(قُلْ: مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ؟ قُلِ: اللهُ. وَإِنَّا، أَوْ إِيَّاكُمْ، لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ) (٢٤)

ئەی پێغەمەر تۆ پێیان بڵێ : کێ لە ئاسمانەکانو زەویدا رۆزیتان ئەداتێ ؟ جا تۆ خۆت لە باتی ئەوان بڵێ : خودا ؛ چونکی وەڵامی راست هەر ئەوەیەو . پێیشیان بڵێ : من یا ئێوە واین لەسەر هیدایەت یا واین لە گومڕاهییەکی رووندا . دیارە ئەوان گومڕان .

(قُلْ : لا تُسْأَلُونَ عَمَّا اَجْرَمْنَا ، ولا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٢٥) قُلْ : يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ، ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ، وهُوَ الفَتَّاحُ العَلِيمُ) (٢٦)

تۆ ئەی خۆشەویست بەو کافرانە بڵێ : ئێوە مەسئوول نین لە تاوانی ئێمەو ئێمەیش بەرپرسیاری ئێوە نین لەو کارە نابارانەدا کــە دەیانکەن • واتە هەرکەسێ خێرو شەڕی خۆی بۆ خۆیەتیو لەسەر خۆیەتی •

وە پێیان بڵێ : خودای هەموومان گشــتمان لــە رۆژی قیامــەتــا گردئەکاتەوەو ، لە پاشان بە شێوەی راستی حوکم ئەکا لە خوصــوومەتی ئێمەداو ، هەر خودا گرێی تەنگو چەڵەمە ئەکاتەوەو زانای کاری جیهانە •

(قُلْ : اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ ، كَلَّا بَلْ هُوَ اللهُ العَزِيزُ الحَكِيمُ) (٢٧)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست بەو کافرانە بڵێ : ئەوانەم نیشانبدەن کە ئێوە بەرزتان کردوونەتەوەو کردووتانن بە هاوبەش بۆ خودا • حاشــــا صەدجار حاشا ! خودا هاوڕێو هاوبەشی نیەو خودا خاوەن عیززەتو خاوەن حیکمەتە •

(وما اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيراً ونَذِيراً ولَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ) (٢٨)

ئەی رەهبەری جیهان ئێمە تۆمان رەوانە نەکردوە بۆ سەر ئادەمیزاد بە شێوەی گشتیو ، بە موژدەدەرو ترسێنەر نــەبێ ، بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئاگادار نینو شتی گرانو مەعقوول نازانن •

(ويَقولُونَ : مَتى هذا الْوَعْدُ ِانْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ؟! (٢٩) قُلْ : لَكُمْ مِيعادُ يَوْمٍ لا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعةً ، ولاَ تَسْتَقْدِمُونَ) (٣٠)

ئه‌و كافرانه ئه‌ڵێن : كه‌ی كاتی ئه‌و سزا دێت كه ئێمه‌ی پێ ئه‌ترسێنن‌و ؟ كاتی ئه‌و خێرو خۆشییه‌كه‌ی دێت كه موژده‌ی پێ‌ئه‌ده‌ن ئه‌گه‌ر ئێوه راست ئه‌كه‌ن ؟! تۆ له وه‌ڵاما بڵێ : رۆژێكی تایبه‌تی‌و كاتێكی واتان هه‌یه كه ناتوانن سه‌عاتێ چیه پاش یا پێشی بخه‌ن •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لَنْ نُؤْمِنَ بِهذا القُرْآنِ ، ولاَ بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ، ولَوْ تَرى ِاذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ ِالى بَعْضٍ القَوْلَ ، يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : لَوْلا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ !) (٣١)

وه كافره‌كان ئه‌ڵێن : به راستی ئێمه باوه‌ڕ به‌م قورئانه ناكه‌ین‌و ، باوه‌ڕیش به‌وه ناكه‌ین كه له پێش ئه‌م قورئانه‌دا هاتوه وه‌كو ته‌وراتو ئینجیل‌و كتێبه‌كانی تر بێ • وه تۆ ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست ئه‌گه‌ر چاوت لێبوایه له‌و كاته‌دا كه ئه‌و سته‌مكارانه ئه‌وه‌ستێنرێن له حوزووری خوداداو ، له ناو خۆیانا قسه به یه‌كتر ئه‌ڵێن‌و بێ‌ده‌سته‌كان به ده‌سته‌ڵاتداره‌كان ئه‌ڵێن : ئه‌گه‌ر ئێوه نه‌بوونایێ ئێمه باوه‌ڕمان ئه‌كرد •• ئه‌گه‌ر چاوت له‌و دیمه‌نه بوایه شتێكی سه‌یرت ئه‌بینی •

ئه‌م ئایه‌ته له كاتێكا هاته‌خواره‌وه كه موسوڵمانه‌كان به كیتابیه‌كانیان ئه‌وت : باسی شێوه‌ی پێغه‌مه‌ری ئێمه له كتێبه‌كانی ئێوه‌دا هه‌یه ، ئه‌گه‌ر

تەماشایان بکەن بۆتان دەرئەکەوێ کە محەمەد پێغەمـــەری ئاخر زەمانـە ، ئەوانیش تووڕە ئەبوونو ئەیانوت : ئێمە باوەڕمان نە بە قورئان هەیەو نـە بەو کتێبانەیش کە لە پێش قورئاندا هاتوونەتە خوارەوە •

(قالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا : اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الهُدى بَعْدَ اِذْ جـــاءَكُمْ ؟! بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ !) (٣٢)

وە گەورەکان لە وەلامی بێدەستەلاتەکاندا ئەڵێن : ئایا ئێمە ئێوەمـان مەنع کرد لە ڕێگەی خودا پاش ئەوە بە تەواوی ئـەو ئەمری خوداتان بـۆ دەرکەوت ؟! نە وا نیە بەڵکو ئێوە خۆتان گەلێکی تاوانبارو ناپیاو بوونو ، گوێتان بە فەرمانی خوداو پێغەمەر نەدا •

(وقالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ والنَّهارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَكْفُرَ بِاللهِ ، ونَجْعَلَ لَهُ اَنْدَاداً ، واَسَرُّوا النَّدَامَةَ ـ لَمَّا رَاَوُا العَذَابَ ـ وجَعَلْنَا الاَغْلالَ فِي اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ، هَلْ يُجْزَوْنَ اِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ؟) (٣٣)

واتە : دووبارە بێ دەستەلاتەکان بە گەورەکان ئەڵێن : نەخەیر مەکرو حیلەی بەدەوامی شەوو ڕۆژی ئێوە ئێمەی مەنع کرد لە ڕێگەی حەق ، کە هەمیشە ئەمرتان پێ ئەکردین کە کوفری خودا بکەینو هاوڕێو هاوێنەی بۆ دابنێین ، جا هەموو لایەکیان لە دلاّ پەشیمانبوونەوە کاتێ ســـــزای دۆزەخیان بینیو کۆتو زنجیرمان خستە ئەستۆی ئەوانەی کە کافر بوون • جا تەماشا بکەن ئایا تۆڵـە ئەسێنینەوە لـەو کافرانە بەو تۆڵـــە نەبێ کـــە

شیاویانەو ، سزایان ئەدەین بە پێی ئەو ڕەفتارانە نەبێ کە کردوویانن ؟ حاشا تۆلە بە گوێرەی کردەوەیە •

(وما اَرْسَلْنا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوها : اِنَّا بِما اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ) (٣٤)

وە ئەم کوفرو سەرپێچیو ناباڕییە هەر لە کۆنەوە بووە ئێمە هەرگیز هیچ پێغەمەڕێکمان ڕەوانە نەکردوە بۆ هیچ ئاوەدانییەك ئیللا دەستڕۆیشتوەکان پێیان وتوون : ئێمە باوەڕ ناکەین بەوەی کە ئێوە هێناوتانە •

(وقالُوا : نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوالاً وَاَوْلاداً . وَما نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ) (٣٥)

وە خاوەن دەستەلاتەکان لە وەلامی پێغەمەرەکانا ئەڵێن : ئێمە دارایی‌و نەتەوەمان لە ئێوە زۆرترە ، کە وابێ ئەگەر پێغەمەرایەتی مومکین بێو ببێ خودا ئەیدا بەو کەسانە کە خاوەنی شانو نانن ! وە ئێمە لە پاشەڕۆژدا سزا نادرێین ؛ چونکی ئەگەر پێغەمەرێتی لەسەر ئیعتیباری شان بێ ئەوە بۆ ئێمە ئەبێو لە دنیاو لە قیامەتا ئازاد ئەبین • وە ئەگەر ڕیسالەت مومکین نەبێ ئەمجار مادام خودا لە دنیادا شانو ڕێزی پێداوین ئەوە مەعنای وایە کە لە قیامەتیشا ڕێزمان ئەگرێو سزامان نادا •

(قُلْ : اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النّاسِ لا يَعْلَمُونَ) (٣٦)

ئەی ڕەهبەر تۆ پێیان بڵێ : دارایی زۆرو کۆمەڵو دەستەو بەستە نیشانەی ڕێزی لای خودا نیە ؛ چونکی خودا ڕۆزی زیاد ئەکا بۆ هەرکەسێ

بیەوێ ، ئیتر دارایی‌پێدان مانای ڕێز نیەو ، گەدایی مانای بێڕێزی لای خودا نیە • بەڵام زۆربەی خەڵك ئەمە نازانن •

(وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ، فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا ، وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ (٣٧) وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ (٣٨) قُلْ : إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ، وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ، وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ) (٣٩) •

وە هەرگیز دارایی‌و نەوەی ئێوە لەوانە نین کە لە ئێمەتان نزیك بکەنەوە بە هیچ جۆرە نزیك‌کردنەوەیێ ، بەڵام ئەو کەسانە کە ئیمانیان هێناوە بە خوداو پێغەمەری خوداو کردەوەی باشیان کردوە ؛ ئەوە ئەوانە پاداشی چاکەیان دووقات هەیە بە هۆی ئەو کردەوە باشانەوە کە کردوویانن‌و ، لە بالاخانەکانی بەهەشتان بە ئەمینی لە نەخۆشی‌و دڵئازاری‌و ستەمی ستەمکاران • وە ئەو کەسانەیش کە تێئەکۆشن بۆ دانەدواوەی ئایەتەکانی ئێمەو دژایەتی‌و بەرانبەری ئەکەن لەگەڵ ڕەهبەرەکانا ؛ ئەوانە وان لە سزاداو ئامادەکراون بۆ ئەوە کە هەتا هەتایە لەو دۆزەخەدا بمێننەوە •

تۆ نەی خۆشەویست پێیان بڵێ : بە ڕاستی خودای من ڕۆزی زۆر ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی لەسەر بێ لە بەندەکانی خۆی‌و ، وایش ئەبێ کەمی ئەکاتەوە بۆی‌و ، هەرچی لە دارایی خۆتان سەرف بکەن لە ڕێگەی

خوادا ئه‌وه خودا جێگه‌که‌ی پڕ ئه‌کاته‌وه‌و ، خودای ته‌عالا چاکترینی هه‌موو رۆزی‌ده‌رێکه‌و له به‌شکردنه‌کانیا حیکمه‌ت هه‌یه •

(ويَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ : أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ؟ (٤٠) قَالُوا : سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ، بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ، أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ (٤١) فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعاً وَلَا ضَرّاً ، وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا : ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ) (٤٢)

باسی ئه‌و رۆژه بکه که خودا هه‌موویان گردئه‌کاته‌وه ، له پاشان به مه‌لائیکه‌کان ئه‌فه‌رموێت : ئایا راسته ئه‌و کۆمه‌ڵه کافره به‌نده‌یی ئێوه‌یان ئه‌کرد ؟ جا مه‌لائیکه‌کان ئه‌ڵێن : خودایه ! پاکی‌و دووری له هه‌موو عه‌یب‌و که‌مییه‌ك ، تۆ سه‌ردارو گه‌وره‌ی ئێمه‌یی‌و تۆ دۆستی ئێمه‌ی نه‌ك ئه‌م کافرانه‌و ، ئه‌وانه به‌نده‌یی ئێمه‌یان نه‌کردوه ، به‌ڵکو به‌نده‌یی جنی‌و دێویان کردوه‌و زۆربه‌یان باوه‌ڕیان به دێوانه ، واته شوێنی خه‌یاڵی پڕو پووچ که‌وتوون •

وه ئیمڕۆ بازێکتان سوود یا زیان ناگه‌یه‌نن به بازێکتان ، وه به‌و ستەمکارانه ده‌ڵێن : بچێژن سزای ئه‌و ئاگره‌ی که ئێوه باوه‌ڕتان پێ نه‌ده‌کرد •

(وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا : مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ، وَقَالُوا

مَا هٰذَا اِلاَّ اِفْكٌ مُفْتَرًى ! وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ : اِنْ هٰذَا اِلا سِحْرٌ مُبِينٌ) (٤٣)

وە کاتێ ئایاتی روونا‌کی ئێمە بەسەر ئەو کافرانەدا ئەخوێنرێتەوە ئەڵێن : ئەم ئینسانە پیاوێکە ئەیەوێ ئێوە مەنع بکا لەوەی کە باوکۆو باپیرەی ئێوە بەندەیان بۆ ئەکرد ، وە ئەڵێن : ئەم قورئانە هیچ نیە ئەوە نەبێ کە درۆیێو بە دەم خوداوە هەڵبەسرابێ ! ئەگەرنا وتاری خودا نیە • وە کافرەکان ئەڵێن : ئەم کاری پێغەمەرو پەیامەو دەربڕینی ئەم کارانە کە خەڵکی شڵەژاندوە جادوویەکی دیاری نەبێ هیچی تر نیە •

(وما اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ، ومَا اَرْسَلْنَا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ) (٤٤)

وەلحاڵ ئێمە چەن کتێبێکی پیرۆزمان بۆ نەناردوون تا بیانخوێنن ، کە ئەو کتێبانە ئەوانی بانگ کردبێ بۆ ئەوە هاورێ بۆ تۆ بڕیار بدەن ، وە لە پێش تۆیشا رەهبەرێکم رەوانە نەکردوە بۆ لایان هەتا بیانترسێنێ لە لادان لە دینی خۆی هەتا ئەمانە ئیمڕۆ لەوە بترسنو بڵێن : ناتوانین دینی خۆمان تەرک بکەین ، ئیتر بۆچی ئەبێ رێگەی کافریو گومڕاییان گرتبێو ؟ بۆچی بەرانبەری بکەن لەگەڵ پێغەمەری گەورەدا ؟!

(وكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، وما بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ ، فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ؟) (٤٥)

وە لە پێش ئەم کافرانی مەکەدا ئەو کافرانی ئیمڕۆ نەگەیشتوون بە دەیەکی ئەو پایە دابووم بەوان لە داراییو سوپاو هێزی ئاوەدانی ، جا

ئه‌وانه پێغه‌مه‌رانی ئێمه‌یان به‌درۆخسته‌وه ، جا ئه‌زانن چۆن بو ئینکاری من بۆ ئه‌وانو چۆن به گژیانا چوومو چۆن به‌ربادم کردن ؟

(قُلْ : إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ : أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى ، ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ . إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ) (٤٦)

تۆ ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست بڵێ به‌و کافرانه : من ئامۆژگاریتان ناکه‌م به تاقه‌شتێ نه‌بێ که بریتییه له‌مه : که ئێوه یه‌که یه‌که یا دوو دوو راوه‌ستن‌و له پاشان بیر بکه‌نه‌وه که ئه‌م خاوه‌نی ده‌عوه‌تی ئێوه شێتێی‌و نه‌خۆشی ده‌ماخی نیه‌و . هیچ نیه ئه‌وه نه‌بێ که ترسێنه‌ری ئێوه‌یه‌و پێش هاتنی سزایه‌کی سه‌خت ئه‌تانترسێنێ ، ده‌ی مادام ئه‌و زاته ساغه‌و خاوه‌ن ده‌ماخه‌و ئامۆژگاری به‌سوودتان ئه‌کا شوێنی بکه‌ون‌و ده‌رزه‌که‌ی وه‌ربگرن .

(قُلْ : مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ، إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (٤٧) قُلْ : إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ (٤٨) قُلْ : جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ (٤٩) قُلْ : إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي ، وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي . إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ) (٥٠)

تۆ پێیان بڵێ : هه‌رچی له ئێوه داوا بکه‌م له به‌رانبه‌ری گه‌یاندنی فه‌رمانی خوداوه ئه‌وه هه‌مووی بۆ ئێوه ، واته هیچتان لێ داوا ناکه‌م ، من ماف‌و پاداشم هه‌ر له‌سه‌ر خودایه‌و ئه‌و ئاگای له هه‌موو شتێکه .

تۆ پێیان بڵێ : ئێوە حەسوودی مەبەن بە من کە من دارای پەیـــامی خودای تەعالام • خودا بۆ هەرکەســـێ خواســـتی لێ بێ پەیامی خۆی ئەتێرێ ، یاخود هەرکەسێ بیەوێ گەورەی بکا ئەیکاو ، خودا زۆر زانایـە بە ئەسراری پەنامەکی لە جیهانا •

تۆ بڵێ : وا حەق هاتو ئیســـــلام بڵاو بوەوە بـە جیهـــاناو دینی خودابەیەکناسی هاتو گەیشت بە هەموو جێگەیێو ئایینی پووچ کـــــــە هاورێ بۆ خودادانانە هیچ دروست ناکاو هیچ زیندوو ناکاتـەوە • واتـــە ئایینی پووچ دەرچوو لە جیهاناو نرخی نەما لە مەیداناو ، رێزی نەما لە لای ئینسانا •

تۆ پێیان بڵێ : ئەگەر من گومڕا بم ئەوە گومڕاییەکـەم بۆ خۆمـــەو لەسەر خۆمە ، وە ئەگەر شارەزای رێگەی سەربەرزی ئینسان بم ئەوە بـە هۆی ئەو ئایەتە پیرۆزە جوانانەوەیە کە خودای تەعالا بۆم ئەتێرێ ، بێ گومان پەروەردگاری من هەموو شتێ ئەبیسێو نزیکە لە هەموو خاوەن هاوارێو ، بەهاناو هاواری هەموو کەسەوە دێ •

(وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِـــذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ (٥١) وَقَالُوا : آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ؟! (٥٢) وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ (٥٣) وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ) (٥٤)

ئه‌گه‌ر تۆ چاوت بکه‌وێ به‌و کافرانه له‌و کاته‌دا که له مردن ئه‌ترسن یا له‌به‌ر زیندوبوونه‌وه له گۆڕا ، یا له رۆژی به‌درا له‌و کاته‌دا رزگاربوونیان نیه له‌و شته لێی ئه‌ترسن و له شوێنێکی نزیك له مه‌ئموره‌کانی ئێمه‌وه ئه‌گیرێن •

وه له‌و کاته‌دا ئه‌ڵێن : ئێمه باوه‌ڕمان به محه‌مه‌د هه‌یه ، به‌ڵام چۆن ڕێك ئه‌که‌وێ بۆیان بگه‌ن به‌و باوه‌ڕه که ئه‌وان له سزا رزگار بکا له شوێنێکی دووره‌وه ؟ واته جیهانی ته‌کلیف‌و جیهانی ئیمان‌هێنان رابورد •

وه کاتی مردن له به‌درا یا مردنی ئاسایی له ماڵه‌وه ، یاخود له کاتی زیندوبوونه‌وه‌دا جیهانێکی تره بێجگه له جیهانی ته‌کلیف ، تازه مه‌حاڵه قه‌بوڵی ئه‌و شتانه که کاتیان نه‌ماوه • وه‌لحاڵ له‌وه‌به‌ر کوفریان کرد به محه‌مه‌د ـ د ـ و تیری تانه‌یان بۆ ئه‌هاویشت (رجما بالغیب)و به گومانی ڕووت‌و دوور له واقیع له شوێنێکی دووره‌وه • واته ئه‌و به‌دبه‌ختانه ئاگادار نه‌بوون له سیفاتی حه‌زره‌ت‌و له خوو ره‌وشتی به‌رزی‌و ، له دڵسۆزی بۆ خوداو بۆ بڵاوکردنه‌وه‌ی ئایینی ئیسلام • وه به‌ینی ئه‌مان له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا وه‌کو به‌ینی عه‌رزو ئاسمان بو • جا گومانی وا دوور به دوور زۆر دووره له نوور • وه پەرده‌ی حیجاب‌و مانیع دامه‌زرا له نێوان ئه‌وان‌و ئه‌و شته‌دا که ئه‌وان ئاره‌زووی ئه‌که‌ن که بریتییه له رزگاربوون له سزاو زه‌حمه‌ت‌و گه‌یشتن به به‌هه‌شت‌و ره‌حمه‌ت ، وه‌کو چۆن ئه‌و پەرده لێدانه کرا له‌گه‌ڵ هاوڕێنه‌ی ئه‌مانه‌دا له کافرانی چه‌رخه پێشوه‌کان ـ وه‌کو گه‌لی نوح‌و عادو ثه‌مود ـ و ئه‌وانیش کاتێ پەشیمان بوونه‌وه کاتی پەشیمانی نه‌بوو سوودیان وه‌رنه‌گرت ، له‌به‌ر ئه‌وه که ئه‌وان کاتی خۆی له ناو ده‌ریای دوودڵی‌و گومانی ئاری وه‌هادا بوون که خاوه‌نه‌که‌ی ئه‌خسته پەرێشانی‌و ئاره‌حه‌تی‌و بێ ئاسایشییه‌وه • په‌نا به خودا !

پەنا بە خودا هەزاران پەناە
لە دەردی کاری‌ی شوومی (اشتباە)
ئینسانی دوودڵ سیاچارەیە
لە هەردوو چەرخا هەر ئاوارەیە
ئینسانی مەسعوود ، یانی بەختیار ،
شەخصێ یەك دڵە لەسەر ئیعتیبار
بە نووری قودسی دڵی روونا‌ك بێ
لە شوبهەی شەیتان دەروونی پاك بێ
بە روونا‌کی دڵ هەستێتە سەر پێ
مایەی سەعادەت پا‌ك بێنێتە جێ
یانی بە بیرو کردەوەو رەوشت
لە دنیا دەرچو بڕوا بۆ بەهەشت
(نامی) ئومێدی هەیە وا بمرێ
زوو لە بەهەشتا جێگەی خۆی بگرێ

★ ★ ★

سووره‌تی فاطیر لـه ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، چل‌و پێنج ئایه‌ته‌و ، له پاش سووره‌تی (فورقان) هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحَمْدُ لِلّهِ فاطِرِ السَّماواتِ والأَرْضِ . جاعِلِ المَلائِكَةِ رُسُلاً اولِي اَجْنِحَةٍ : مَثْنى ، وثُلاثَ ، ورُباعَ . . . يَزِيدُ فِي الخَلْقِ ما يَشاءُ . اِنَّ اللهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (١)

هه‌رچی ستایش‌و سوپاس هه‌یه بۆ خودایه‌که ئاسمانه‌کان‌و زه‌وی لـه نه‌بوون دروست کردوه‌و ، مه‌لائیکه‌یشی کردوه به پەیغام‌به‌رو ئیلهام‌که‌ر بۆ لای پێغه‌مه‌ران‌و چاکانی به‌نده‌کانی خۆی کـه حاڵیـان وایـه خاوه‌نی چه‌ن باڵن : بۆ بازێ له‌وانه دوو دوو ، بۆ بازێ سێ‌سێ‌و ، بۆ بازێ چوارچوار .. خوای ته‌عالا زیاد ئه‌کا له مه‌خلووقاتی خۆی ئه‌وه‌ی که خواستی لەســـــه‌ر بێ ، بێ‌گومان خودا ته‌وانایه به‌سه‌ر هه‌موو شتێکدا .

مه‌لائیکه له عورفی شه‌رعدا بریتییه : له چه‌ن گیانله‌به‌رێ که ئه‌جسامی ناسکن‌و ، خودا ته‌وانای ئه‌وه‌ی پێداون که بچنه هه‌ر شکڵ‌و شێوه‌یه‌که‌وه که بیانه‌وێ‌و خواستیان له‌سه‌ری بێ ، وه ئه‌م ئه‌جسامانه ێرو مێیان نیـه‌و ، به ئه‌مری خودا پەیدا ئه‌بن نه‌ك به زاووزێ ، وه هه‌موو بێتاوانن‌و هه‌میشه وان له فه‌رمانبه‌رداری خوداداو ، له‌سه‌ر یاسای تایبه‌تی خودا کردوونی بـه مه‌ئموور بۆ گه‌ڵێ شت‌و گه‌یاندنی گه‌ڵێ کارو به‌جێهێنانی فه‌رمانی خودا .

وە کەلیمەی (مثنی ، وثلاث ، ورباع) بۆ بەیانی جیاوازییە لەنـاو فریشتەکانا ؛ چونکی زۆری باڵ بە پێی زۆری کارو فەرمانە •

زاناکان فەرموویانە : ئەم ئایەتە بۆ حەصر نیە لەو ئەندازە (باڵە)دا •

یەکەم : لەبەر ئەوە کە ژمارە (مەفهوومی موخالەفە)ی نیە •

دوەم : لە بەر ئایەتی (يزيد في الخلق ما يشاء) کـە بـە زاهیر ئـەوە ئەگەیەنێ خودا هەرچی ئارەزو بکا دروستی ئەکا ؛ خوا لە ئەنواعی جیاجیا بێ ، وە یا لە ئەوصافی نەوعەکانا • کە وابو وەکو مەلائیکەی وای دروست کردوە کە دووباڵو سێ باڵو چوار باڵی هـەیـە ، لەوانەیە زۆر مەلائیکەی وەهایشی ببێ کە ژمارەی باڵەکانیان زۆر بێ ، وەکـو ریوایـەت کراوە لـە حەزرەتەوە ــ د ــ کە جوبرەئیلی دیوە شەشصەد باڵی بوە •

وە بازێ فەرموویانە : مەبەس لە ئایەتی (يزيد في الخلق ما يشـاء) جوانی شێوەو ، دەنگی خۆشو ، باڵای ڕێکو ، ئازایەتیو ••• شتی دیکە لە ئەوصافی جوان یا لە ناشیرینو ناڕێکو ناڕەوایە •

وە هەڵئەگرێ مەبەس لە جوملەی (يزيد في الخلق) ئەمەبێ کـە ئەتوانێ مەلائیکەی دووباڵ بکا بـە سێباڵو ، سێباڵ بکا بـە چوار باڵو ، چوار باڵ بکا بە دە باڵ (مەثەلا) •

(ما يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا ، ومَـا يُمْسِكْ فَلا مُرْسِـلَ لَـهُ مِنْ بَعْـدِهِ ، وهُوَ العَزِيزُ الحَكِيمُ) (٢)

ئەو ڕەحمەتو نیعمەتو خۆشییە کـە خـودا بـەڕەلای بکـاو بێڕێنی بەسەر بەندەکانی خۆیدا کەس ناتوانێ ڕای بگرێ ، وە ئەوەی کە

خودا رای‌بگرێ‌و نەیدا کەس ناتوانێ بەرەڵای بکا ، وە خودا خاوەن عیزەت‌و خاوەن حیکمەتە •

(یا اَیُّها النّاسُ اذْکُروا نِعْمَةَ اللهِ عَلَیْکُمْ . هَلْ مِنْ خالِقٍ غَیْرُ اللهِ یَرْزُقُکُمْ مِنَ السَّماءِ والاَرْضِ ؟! لا اِلهَ اِلاّ هُوَ . فَاَنّی تُؤْفَکونَ ؟) (٣)

ئەی ئادەمیزادینە باسی ئەو نیعمەتانی خودایە بکەن کە لەسەرتانەو پێیداون ، ئایا پێجگە لە خودا پەروەردگارێ هەیە کە رۆزیتان لە ئاسمان‌و زەوییەوە بۆ بنێرێ ؟ بە راستی کەس نیە لەو زیاتر بەندەیی بۆ بکرێ ، کە مادام ئەمە جوملەیەکی وەها راستە ئێتر ئێوە چۆن لائەدرێن لە راستەوە بۆ لارو لە حەقەوە بۆ بەتاڵ ؟

(وَاِنْ یُکَذِّبوکَ فَقَدْ کُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِکَ . وَاِلَی اللهِ تُرْجَعُ الاُمُورُ) (٤)

وە ئەگەر ئەو کافرانە تۆ بەدرۆئەخەنەوە تۆ بەوە دڵگران مەبە ؛ چونکی ئەمە یاسای ئادەمیزادەو بە راستی گەلێ ئەنبیا لە پێش تۆدا بوون‌و بەدرۆخراونەتەوە ، هەموو ئەمانە کاری خۆیان حەوالەی خودا کردوەو تۆیش هەر وەکو ئەوان حەوالەی خودای بکە ، وە بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە هەموو کارو باری عالەم ، بە قەطعی نەظەر لە پێغەمەران‌و غەیری ئەوانیش •

(یا اَیُّها النّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَلا تَغُرَّنَّکُمُ الحَیاةُ الدُّنْیا . وَلا یَغُرَّنَّکُمْ بِاللهِ الغَرُورُ (٥) اِنَّ الشَّیْطانَ لَکُمْ عَدُوٌّ . فَاتَّخِذُوهُ عَدُوّاً ، اِنَّما یَدْعُو حِزْبَهُ لِیَکُونُوا مِنْ اَصْحابِ السَّعِیرِ) (٦)

ئەی ئادەمیزاد ! یێگومان هەرچی خودا بەڵێنی پێدابێو بڕیاری بوونی دابێ دێتەجێو دنیا تەواو ئەبێ ، با ژیانی دنیا باییتان نەکـــا ، هـــەروا بـا شەیتانی بایی باییتان نەکا ، یێگومان شـــــەیتان دوژمنی ئێوەیـــە ، دەی ئێوەیش بیکەن بە دوژمنی خۆتان ، وە ئەگەر ئێوە ببن بە حیزبێو کۆمەڵی شەیتان ئەبن بە دۆزەخی ؛ چونکی شەیتان کۆمەڵەکەی خۆی، بانگ ئەکـاو ئەبا بۆ ئەوە ببن بە هاوەڵانی ئاگری دۆزەخ •

(الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وأَجْرٌ كَبِيرٌ) (٧)

ئەو کەسانە کافرن سزایەکی سەختیان هەیە ، وە ئەو کەسانەیش کـــە ئیمانیان هێناوەو کردەوەی چاکیـــــان کـــردوە ئەوە پاداشی گـــــەورەو تاوانبەخشییان لە لای خوداوە بۆ هەیە •

(أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً ؟ فَإِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ ويَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ، فَلاَ تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ ، إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِما يَصْنَعُونَ) (٨)

ئایا ئەو کەسانە کە لە لایەنی نەفسو شەیتانەوە کردەوە خراپەکانیـان بۆ جوانکراوەو ، گومانو خەیاڵاتی پڕو پووچ زاڵ بوە بەسەریانا وەکـــو ئەو کەسانەن کە عەقڵیان زاڵە بەسەر نەفسیاناو گومانی شەیتان لـە خۆیـان دوور ئەخەنەوەو باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا ئەکەنو لەســـەر ڕێگەی راست ئەڕۆن بە ڕێدا ؟ حاشا ئەم دوو تاقمە وەکو یەك نین •

جا ئەگەر تۆ ، ئەی خۆشەویست ، لە پاش گەیاندنو ڕوونکردنەوەی پەیامی خوداو تێکۆشین بۆ ئیمانهێنانی ئەو خەڵکە •• تاقمی وەهات بینی

کە کردەوەی خراپیان جوانە لەبەرچاویاناو بە باشیان ئەزانن •• تۆ خۆت ماندوو مەکە ؛ چونکی یێگومان خودا گومڕا ئەکا ئەوانەی بیەوێ گومڕایان بکا ، وە هیدایەتی ئەوانەیش ئەدا کە خودا بیەوێ هیدایەتیان بدا • وە خودای تەعالا کەس گومڕا ناکا هەتا کابرا بە هێزی خۆی نەڕوا بە گژی فەرمانی خوداو پێغەمەرا • کە وایە ئاگات لە خۆت بێ با نەفسی تۆ لەبەر ئێشو خەفەتو خەمخواردن بۆ ئەوان بە زایە نەڕوا • یێگومان خودا ئاگای لەوەیە ئەوانە ئەیکەن •

(واللهُ الَّذِي اَرْسَلَ الرِّياحَ ، فَتُثِيرُ سَحَاباً ، فَسُقْنَاهُ اِلى بَلَدٍ مَيِّتٍ ، فَاَحْيَيْنا بِهِ الاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها ، كَذلِكَ النُّشُورُ) (٩)

خودا خودایەکە باکان ئەێرێ تا هەور بەرزبکەنەوە بۆ ناو کرۆکەی ئاسمان ، جا لەوێوە لێی ئەخوڕین بۆ شارێکی وێران لەبەر بێبارانی ، جا بە رژاندنی باران بەسەریا زیندووی ئەکەینەوە لە پاش مردنی ، وە هەستانو راستەوەبوون لە گۆڕستانی زەویداو دەرچوون بۆ مەیدانی حسێب وەکو ئەم زیندوبوونەوەی زەویەتە لە پاش ئەوە کە وشکو بێ گیا بو •

(مَنْ كانَ يُرِيدُ العِزَّةَ فَلِلّهِ العِزَّةُ جَمِيعاً ، اِلَيْهِ يَصْعَدُ الكَلِمُ الطَّيِّبُ ، والعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ، والَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، ومَكْرُ اولائِكَ هُوَ يَبُورُ) (١٠)

ئەم ئادەمیزادە بۆچی ئەوەندە بەدبەختە ؟ بۆچی پشت لە رەهبەرانی خودا هەڵئەکا ؟ ئەگەر بۆ ئەوەیە کە داوای بەرزیو سەربەرزی ئەکا با

بزانێ هەرچی بەرزی‌و سەربەرزی هەیە هەمووی لای خودایە ، وە سەربەرزییەکەیشی بەوەیە کە ئینسان وتارو رەفتاری باش بێ ؛ چونکی وتاری باش وەکو : (شەهادتین)و زیکرو ، تەهلیلەو ، خوێندنەوەی قورئانو ، تەربیەو ، فێرکردنو ، دەرزدانی چاکەی ێوان ئادەمیزادو ، دوورخستنەوەی خراپە لێیان ... بۆ لای خودا بەرز ئەبێتەوە • وە هەروەها رەفتاری باش وەکو : جیهاد لە رێگەی خوداداو ، ناندان بە داماوانو ، بەندەیی بەدەنیو ... هەموو بۆ لای خودا بەرز ئەبنەوە •

وە دەمارکردنو خۆبەزل‌گرتنو نەبیستنی حەق لە بەدبەختی زیاتر هیچ ئەنجامێکی نیە ، وە ئەو کەسانە کە مەکرو فێڵ لەگەڵ موسوڵمانانا ئەکەن بە دانانی داوی ناشیرین بۆیان ئەوە سزای سەختو ناهەمواریان هەیە لە پاشەڕۆژاو • مەکری ئەو خاوەن مەکرانەیش لە دنیادا بێ ئەنجامەو بە زایە ئەچێ •

(واللهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرابٍ ، ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ، ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْواجاً ، ومَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثى ، ولاَ تَضَعُ اِلاَّ بِعِلْمِهِ ، ومَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ ولا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ اِلاَّ فِي كِتَابٍ ، اِنَّ ذلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ) (١١)

ئەی ئادەمیزاد ! خۆتان بناسنو خودای خۆیشتان بناسن ، خودا ئێوەی دروستکردوە لە گڵو کردی بە مایەی باپیرەگەورەتان ، کە ئادەمە ، وە لە ئادەمیش دایەگەورەتانی دروست کرد ، پاش ئەوە دروستکردنی ئێوەی لەسەر تۆم دانا ، وە لە دوای دروستکردنی (ئادەم)و (حەوا) دروستکردنی ئێوەی کرد بە یاسای ژنو ژنخوازیو ئێوەی کرد بە ژنو مێرد ، بۆ درێژەدان بە رشتەی ئادەمیزاد ، وە هیچ مێینەیێ منداڵێ

له منداڵدانیدا هه‌ڵناگرێ‌و دای‌نانێ له کاتی خۆیدا به زانست‌و ئاگاداری خودا نه‌بێ ، وه هیچ ئینسانێکی ته‌مه‌ن‌درێژ ـ ته‌مه‌ن درێژ ناکاو ، هیچ ئینسانێکی ته‌مه‌ن کورت ـ ته‌مه‌ن کورت ناکا ئیللا ئه‌ندازه‌ی ئه‌و ته‌مه‌نه درێژه یا ئه‌و ته‌مه‌نه کورته‌ی وا له (لوح المحفوظ)دا ، وه ئه‌مه بۆ خودا ئاسانه •

وه ئه‌توانین بڵێین هیچ که‌سێ ته‌مه‌نی زیاد ناکرێ‌و هیچ که‌سێ ته‌مه‌نی کورت ناکرێ ئیللا ئه‌و درێژکردنه‌ی وه یا ئه‌و کورتکردنه‌وه‌ی ته‌مه‌نه‌ی هه‌یه له (لوح المحفوظ)دا ، ئه‌مه لای خودا ئاسانه •

ئه‌و که‌سه که ئه‌ڵێ : له عیلمی خودادا دامه‌زراوه ته‌مه‌نی فلاّن‌که‌س صه‌ده یا هه‌شتایه •• ئیتر زیادو که‌م کردن بێ مه‌عنایه ! ئه‌وه ئه‌و که‌سه له مه‌به‌ست حاڵی نه‌بوه • ئاشکرایه زانستی خودا ره‌سایه‌و خیلافی زانستی ئه‌و مه‌حاڵه • به‌ڵام له زانستی خودادا رابوردوه یارۆ که بریندار بو ئه‌گه‌ر ده‌رمانی برینه‌که‌ی نه‌کا پاش ماوه‌یه‌کی که‌م ئه‌مرێ ، وه ئه‌گه‌ر ده‌رمانی بکا ئه‌وه کابرا خۆش ئه‌بێته‌وه‌و تا صه‌د ساڵ ئه‌ژی •

هه‌ر به‌و شێوه‌ی ده‌رمانه‌یه دۆعای خێری موسوڵمان بۆ موسوڵمان‌و خێرات‌و چاکه‌کردن بۆ گێڕانه‌وه‌ی قه‌زاو ده‌ردو به‌ڵا • وه له حه‌دیثا هه‌یه که دۆعاو به‌ڵا موداڤه‌عه‌ی یه‌ك ئه‌که‌ن هه‌تا دوا کات •

که وابێ وه‌کو ئه‌ندازه‌ی ته‌مه‌نی ئینسان له لای خودا زانراوه •• ئه‌وه‌یش زانراوه که ئه‌و ته‌مه‌نه درێژه له‌به‌ر ده‌رمانکردن یا دۆعاکردن یا صه‌ده‌قه‌کردنه‌و ، به‌م شێوه ئیشکال نامێنێ •

(وما يَسْتَوِي البَحْرَانِ ، هذا عَذْبٌ فُرَاتٌ سائِغٌ شَرَابُهُ ، وهذا مِلْحٌ اُجَاجٌ ، ومِنْ كُلٍّ تَأْكُلونَ لَحْماً طَرِيّاً ،

وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ، وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ . وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) (١٢)

واتە وەکو یەك نین دوو دەریای وەها کە یەکێکیان ئاوەکەی خۆش بێو تێنوێتی بشکێنێو ، ئەویان ئاوەکەی سوێر بێو قورگ بسووتێنێ • وەلحالّ لە هەردوویاندا گۆشتی تازە لە ماسیو باقی حەیواناتی دەریایی ئەخۆن ، وە لە هەردوویان دوڕو مادەی جوان دەردێنن کە ئەیانکەن بە زێوەر بۆ گەردنو بەرۆڵەو بەرگی ژنانو ئەیانپۆشن ، وە لە هەردووکیشیانا ئەبینن کەشتیەکان ئاو ئەبڕنو ئەڕۆن بۆ ئەوە کە نیعمەتو رۆزی خودایی داوا بکەنو دەردەستی بکەن ، واتە تیجارەتو موعامەلە بکەن بۆ زۆرکردنی دارایی ، وە رجا هەیە سوپاسی نیعمەتەکانی خودا بکەن •

بزانن ! ئەم دوو دەریا وێنەن بۆ ئینسانی موسوڵمانو ئینسانی کافر ، واتە ئینسانی موسوڵمانو ئینسانی کافر وەکو یەك نین ؛ ئەمیان وتاری تەوحید لە دەمی دێتەدەرەوە کە زەلاّلەو تینوێتی دڵی ئینسان ئەشکێنێ ، وە ئەویان کوفرو ئیشراك لە دەمی دەردەچێ کە قورگی ئینسان پڕ ئەکا لە گرێو گۆڵو ئەبێ بە تاریکی بۆ دڵو بە درکو دالّ بۆ سینە ، ئەگەرچی هەردوو ئینسانەکان هاومیزانن لە بازێ سوودا ، وەکو شێوەی جوانو خۆشی صوحبەتو کارکردن لە دووکانو محەلو ژووری بازرگانیداو ، لە هەردوویان بازە عیلمێ وەرئەگیرێ ، کە بۆ ئینسان ئەبێ بە زینەت وەکو جلی جوانو زێوەرداروغەیری ئەمانەیش •

(يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ ، وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ . وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ . كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى . ذَلِكُمُ

اللهُ رَبُّكُمْ ۚ لَهُ الْمُلْكُ ۚ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ) (١٣)

ئەو خودایە پەروەردگاری جیهانە لەکاتی شەو ئەخاتە سەر رۆژ لە زستانو بەهاراو ، لە کاتی رۆژ ئەخاتە سەر شەو لە هاوینو پاییزا ، بۆ ئەوە کە سوود لە درێژی رۆژ وەربگرن بە کاسبی‌کردنو دارایی پەیداکردنو ، لە درێژی شەو ئاسایشی لەشتان دەست بکەوێ بە رابواردنو نوستن ، وە رۆژو مانگی رام کردوە ، هەر یەکەو ئەجوولێ تا وادەی دیاری خۆی ، ئەوەی کە ئەمانە ئەکا خودای ئێوەیەو ناوی (الله)یەو سەرداری‌و دارایی هەر بۆ ئەوەو ، ئەو بتانە کە ئێوە بانگیان ئەکەنو ئەیانپەرستن بێجگە لە زاتی خودا دارای (قطمیر)ێ ـ واتە پەردە ناسکەکەی سەر ناوکی خورما ـ نین •

(إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ ۖ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ) (١٤)

ئەگەر بانگ بکەن لەو بتانە بانگەکەتان نابیێن ، وە ئەگەر بانگەکەتن ببیێن هیچتان بۆ ناکەنو وەلامتان نادەنەوە ؛ چونکی ناتوانن هیچ بکەن ، وە لە رۆژی قیامەتیشا کاتێ کە خودا گیانیان ئەکات بە بەرا بۆ ئەوە بازێ راستی دەربکەوێ ئەوان ئینکاری ئەم پەرستیاری ئێوە بۆ ئەوان ئەکەن • ئەمە کە بەیانم کرد راستیەو کەس خەبەرت ناداتێ بە رووداوێ وەکو یەکێ کە ئاگاداری ئەو رووداوە بێ •

(يـا اَيُّها النّاسُ اَنْتُمُ الفُقَراءُ اِلى اللهِ ، واللهُ هُوَ الغَنِيُّ الحَمِيدُ (١٥) اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ ويَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (١٦) وما ذلِكَ علَى اللهِ بِعَزِيزٍ) (١٧)

ئەی ئادەمیزادەکان ئێوە هەمووتان موحتاجی خودان لە وجوودی خۆتاناو لە صیفاتو ئەحوالّتانا ؛ هیچیان بە بێ تەعەلوقی خواستی ئـەو پەیدا نابێو بە بێ ئیرادەی ئەو مانەوەیشیان بەردەوام نابێ • وە هەر خودا بێنیازە لە عالەمو خاوەن نیعمەتەو شایاوی سوپاسو ستایشە • وە ئەگەر خواستی لێ بێ ئێوە لەناو ئەباو تاقمێ ئادەمیزادی تر دێنێ کە لـە ئێوە باشترو فەرمانبەردارتر بن ، وە ئەمە لەسەر خودا گران نیەو لەگەڵ ئەوەدا کە خودا بێنیازە لە ئێوە دادگەرە لەسەرتانو حوکمەکان عەدالەتن •

(ولا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرى ، وِاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلى حِمْلِها لا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ ، ولَوْ كانَ ذا قُرْبى ، اِنَّما تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ ، واَقامُوا الصَّلاةَ . ومَنْ تَزَكّى فَاِنَّما يَتَزَكّى لِنَفْسِهِ ، واِلى اللهِ المَصِيرُ) (١٨)

وە هیچ نەفسێکی تاوانبار تاوانی نەفسێکی تر هەڵناگرێ ، وە ئەگەر نەفسێ کە بە تاوانباری گران کرابێو بانگ بکا لە نەفسێکی تر بۆ ئەوە کـەمێ لـەو بارەی بۆ هـەڵبگـرێ ئـەوە بۆی هـەڵناگـرێ هـەرچـەند بانگکراوەکەیش خزمی بانگکەرەکە بێو پەیوەندییان بە یەکەوە بێ ، وە لەمە زیاتر بانگکردنی ئەو گەلە سوودی نیە ؛ چونکی تۆ کەسێ ئەترسێنێ بە سزای خودا کە لە سزای خودا بترسێ لە پەنامەکیداو نوێژەکانی بکا بە رەسایی ، وە هەرکەس خۆی پاك بکاتەوە لە تاوان ئەوە قازانجی بۆ خۆیەتیو گەڕانەوەی بۆ لای خودایە •

(وما يَسْتَوِي الأَعْمى والبَصِيرُ (١٩) . ولا الظُّلُماتُ ولاَ النّورُ (٢٠) ولاَ الظِّلّ: ولاَ الحَرُورُ (٢١) ومَا يَسْتَوِي الاَحْيَاءُ ولا الاَمْواتُ . اِنَّ اللهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ، ومَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي القُبُورِ (٢٢) ، اِنْ اَنْتَ اِلاَّ نَذِيرٌ) (٢٣)

خودای تەعالا باسی جیاوازییەکانی نێوان موسوڵمانو کافر ئەکا لە نێوان ئەوانەدا ئامادەن بۆ وەرگرتنی فەرمانی خودای تەعالاو ئەوانە کە دوورن ئەڵێن وەکوو یەک نین کوێرو چاودار ، وە تاریکییەک کە لە چەند پەردە تاریکی پەیدا بووبێ لەگەڵ پرتەوداو ، سێبەرو گەرمای زۆر سەختو ، مردووانو زیندووان ، واتە ئەوانە کە قسەی تۆ وەرئەگرن وەکو بیناو رووناکیو سێبەری بێ زیانو ، زیندووی هۆشیاری زانا وەهان ، وە ئەوانە کە دەرزی تۆ وەرناگرن وەکو کوێرو ، تاریکیو ، گەرمای سەختو ، مردوون •• لە نێوان ئەم دوو تاقمەدا جیاوازییەکی تەواو هەیەو ، خودای تەعالا قسەی راست ئەخاتە گوێچکەی ئەوانەوە کە خواستی لەسەر ئەوەیە حەق ببیسێ ، وە غەیری ئەوانە وەکوو مردوو وانەو ، خودا نایەوێ حەق ببیسن • وە تۆیش خۆت ناتوانی بە بێ فەرمانی خودا قسە بەبیتە گوێچکەی ئەوانەوە کە لە گۆڕستاندانو لە گۆڕاندانو • تۆ ترسێنەریو بەس •

(اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالحَقِّ بَشِيراً ونَذِيراً . واِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلاَّ خَلا فِيها نَذِيرٌ) (٢٤)

بە راستی ئێمە تۆمان ناردوە لەگەڵ قورئانا بە موژدەدەر بۆ ئەهلی چاکەو ، ترسێنەر بۆ ئەهلی تاوان ، وە ئەم رەوانەکردنەیش شتێ نیە کە هەر لەم چەرخی تۆدا بێ ، نەخەیر یاسایەکی کۆنی خودایە ، وە هیچ گەلێ نیە لە

دنیادا کە پێغەمەرێکی ترسێنەر لـە تاوانباریو تۆلەی ناباری بۆ رەوانە نەکرابێ •

(وَاِنْ یُکَذِّبُوکَ فَقَـــدْ کَذَّبَ الَّذِینَ مِن قَبْلِهِمْ ؛ جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالبَیِّنَاتِ ، وبِالزُّبُرِ ، وبِالکِتَابِ المُنِیرِ (٢٥) ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِینَ کَفَرُوا ، فَکَیْفَ کَانَ نَکِیرِ ؟) (٢٦)

وە ئەگەر تۆ بەدرۆئەخەنەوە ئەمە شتێکی تازە نیە لەم کافرانەوەو ، بە راستی ئەو کافرانەیش کەلە پێش زەمانی ئەمانەدا بوون ئەوانیش پێغەمەرانی خۆیانیان بەدرۆخستەوە کاتێ کە پێغەمەرەکانیان بە فەرمانی خوداوەو بە موعجیزاتـەوەو بـە پـەیامی جـوانی ئاسـمانیو بـە کتێبی گـەورەی دڵڕوونا ککەرەوەوە هاتن بۆ لایان ، جا پاش ئەو ناباریو بەدرۆخستنەوەی پێغەمەرانە ئەو کافرانەمان گرت ، جا چۆن بو ئینکارو بەرپەرچی ئێمە بۆ بەدرۆخستنەوەکەی ئەوان ؟ ئایا زاڵ بووین بەسەریانا یا نە و ، یارمەتی پێغەمەرەکانمان داو سەرمانخستن بەسەریانا یا نە ؟ دیارە ئەوەی شیاوی رێزی رەهبەران بێ کردمان •

پێغەمـەرەکـان یـارمـەتیدران
کافرەکـانیش سـەرەوژێر کران
حەق بەرزە حەقدار گەیی بە بەرزی
بـەتـاڵیش لـە ژێـر سـزادا رزی

★ ★ ★

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَاَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفاً اَلْوانُها ، ومِنَ الجِبَالِ جُـدَدٌ بِیضٌ وحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوانُها ، وغَرابِیبُ سودٌ ؟ (٢٧) ومِنَ النَّاسِ والدَّوَابِّ

والأنعام مختلف ألوانه كذلك ، إنما يخشى الله من عباده العلماء ، إن الله عزيز غفور) (٢٨)

ئایا تۆ نابینی کە خودای تەعالا لە ئاسمانەوە ئاو ئەڕژێنێتە خوارەوە ، جا دروستمانکرد بە هۆی ئەو ئاوەوە چەن جۆر بەری ڕەنگاو ڕەنگ‌و ، نابینی کە خودای تەعالا لە کێوەکانا چەن جۆر ڕێگەی دروست‌کردوە لە سپی‌و لە سووری جۆرجۆر لە ڕەنگاو ، چەن قەلی ڕەشی زۆر ڕەشی دروست‌کردوەو ، لە ئادەمیزادو لەو گیانلەبەرانە بە زەویدا ئەڕۆن‌و ، لە بزن‌و مەڕو وشترو گای ڕەنگامە چەێکی دروست کردوە ؟ ئەگەر تۆ ئەمانەت نەبینیوە بڕۆ بیانبینە هەتا زانیاریت بە کردگاری خودای تەعالا زیاد بکا ، چونکی بە راستی کەس لە بەندەکانی خودا لە خودا ناترسێ زاناکان نەبێت •

زانا ئەزانێ ئەم جۆرە کارە
دەستی تەبیعەت تیایا بێ کارە
زانا ئەزانێ لە تافە داڕێ
چلۆن چەن ئاثار دێنە ڕووی کارێ
زانا ئەزانێ لە کەژو کۆسار
چەن جۆر گوڵانە دێنە دەر بەهار
یەکێ ڕەنگزەردە ، یەکێ تر ئاڵە
یەکێکیان تۆخە ، یەکێکیان کاڵە
لە دایەو بابێ چەن جۆرە منداڵ
یەکێکیان پاکەو ، یەکێکیان بەدحاڵ
لە ئینسانی ڕەش نەتەوەی سپی
نەك جارێ چەن جار ، بەم چاوانەم دی
بە غەیری خواستی زانای نەوانا
کێ ئەم ئەوزاعەی لە چەرخا دانا ؟

ئـەوەی دەمـــاخی تێیـدا بێ شـــوعوور
جیـــائـەکـاتـەوە تـاریـکی لـــە نـوور
ئـەزانێ خـاکی بێ شـــــوعوورو فـــام
نابێ بـە ئەسـاس بۆ رشـــــتەی نیظام
ئـەزانێ تـەنیـــا خواســـــتی خودایـە
بـایێ (وەبـا)یـە بـایێ شـــــیفایە
لـە ئاســمانی ســـــایەقەی بێ هـەور
بـە چـەن دەقیقـە تـاریـك ئـەبێ دەور
دنیـــا پـڕ ئـەبێ بـە وێنـــەی دەریـا
ســـەرگەردان ئـەکـا ئینســـانی وریـا
ئەگـەر تەبیعـەت فـاعیـــل بێ بـۆ کـار
لەســەر یـەك یاســـــا ئەبو رۆژگار ؟
ئیتر بـــە ئـەوهـــام مـەڕۆرە کـــایـــە
عەقڵو هۆشـــــی خۆت مـەدە بـە زایـە
بـزانـە عـالـــەم جـامیـــدو (نـامی)
بـە خواســـــتی حەقـە رشتەی نیظامی

* * *

بە راستی خودای تەعالا خاوەن عیزەتو دەستەڵاتە لەسەر هەر شتێ خواستی لێ بێو تاوانبەخشە ، ئەگەرنا بێ ئیمانەکانی بە ماوەیەکی کـــەم لەناو ئەبرد •

(اِنَّ الَّذِینَ یَتْلُونَ کِتَـــابَ اللهِ ، وَاَقامُوا الصَّلاةَ ، وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْناهُمْ سِرّاً وَعَلانِیَةً یَرْجُونَ تِجارَةً لَنْ تَبُورَ (٢٩) لِیُوَفِّیَهُمْ اُجُورَهُمْ وَیَزِیدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ، اِنَّهُ غَفُورٌ شَکُورٌ) (٣٠)

به راستی ئه‌و که‌سانه که قورئان ئه‌خوێننه‌وه له‌سه‌ر ئه‌ساسی ئه‌وه کتێبی خودایه‌و ، ئیمانیان هه‌یه به‌وه که دووره له عه‌یبی (بوطلان)و جیاوازی‌و ، نوێژه‌کان به‌جێ‌دێنن به‌و جۆره شه‌رع پێی رازی بێ‌و ، سه‌رف‌ئه‌که‌ن له‌و شتانه کردوومانه به رۆزی خۆیان به پەنامه‌کی‌و ئاشکرا •• ئه‌وه داوای تیجاره‌تێ ئه‌که‌ن که قه‌ت که‌سادی به سه‌را نایێ •

وه ئه‌و تیجاره‌ته‌یان بۆ ئه‌وه کردوه که خودای ته‌عالا پاداشه‌کانیان به ته‌واوی بداته‌وه‌و له فه‌زڵی خۆیشی زیاد له پاداشه‌که‌یان پێ‌بدا ، به راستی خودای ته‌عالا تاوانبه‌خشه‌و تاعه‌ت وه‌رگره •

(وَالَّذِي اَوْحَيْنا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الحَقُّ مُصَدِّقاً لِما بَيْنَ يَدَيْهِ ، اِنَّ اللهَ بِعِبادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ (٣١) ثُمَّ اَوْرَثْنا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنا ، فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ ، وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ، وَمِنْهُمْ سابِقٌ بِالخَيْراتِ بِإِذْنِ اللهِ ، ذلِكَ هُوَ الفَضْلُ الكَبِيرُ) (٣٢)

وه ئه‌وه‌ی که به جوبره‌ئیلدا ناردوومانه بۆ لای تۆ له ئایاتی قورئان ئه‌وه‌یه حه‌ق‌و موطابیقی واقیع‌و ، حاڵی وه‌هایه راستی ئه‌و کتێبانه ئه‌سه‌لێنێ که له پێش خۆیدا هاتوونه‌ته‌خوار وه‌کو ئینجیل‌و ته‌ورات ، به راستی خودای ته‌عالا به‌رابه‌ر به به‌نده‌کانی خۆی بیناو ئاگاداره •

جا پاش ئه‌وه وه‌حیمان کرد بۆ لای تۆ ئه‌و کتێبه‌مان وه‌کو میرات دا به‌و به‌ندانه که هه‌ڵم‌بژاردبوون بۆ ئه‌وه رێنومای ئوممه‌ت بکه‌ن ، جا بازێ له‌و به‌ندانه که من هه‌ڵم‌بژاردن سته‌میان له خۆیان‌کردو به بێ موبالاتی خۆیان دا به ده‌ستی نه‌فس‌و شه‌یتانه‌وه‌و گیرۆده‌ی گوناح بوون ، وه بازێکیشیان میانه‌بوون‌و نه ئه‌ونه تێکۆشان بۆ دین‌و ، نه بێ‌موبالاتیش

بوون ، وە بازێکیش لەوان زۆر زۆر بە دڵ مەشغوولی بەندەیی بۆ خـــودا بوونو رایان ئەکرد بە شوێن چاکەکردندا بە ئیزنو تەوفیقی خودا ، وە ئەم بارە کە بۆ ئەو هەیە فەزڵێکی گەورەیەو حەقی ئەوەیە کە گەلێ کەس بکەون بەسەر تەوێڵداو کورِنووشی سوپاسگوزاری بۆ خودا بیەن •

ئەم ئایەتە بەسەر ئەو زانایانەدا تەتبیق ئەکرێ کـە ئەو کتێبـە بەرزە بەڕێزەی خودا ناردیە خوارەوە بۆ پێغەمەرو کەوتـە دەستیانو بە ئیـــزنی خودا هەڵبژێران بۆ گەیاندنی • ئەمانە لە واقیعا سێ بەشن :

بەشێکیان زۆر زۆر باشن بۆ خۆیانو غەیری خۆیان ، وە بەشێکیان میانەن ، وە بەشێکیان هەر ئەوەیە کە وان لە ناو کۆمەڵەکەدا ، ئەنا تەنانەت لە کردنی واجیباتو نەکردنی خراپەدا نیسبەت بە خۆیان ستەم لە خۆیـــان ئەکەن پەنا بە خودا !

(جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلونَها ، يُحَلَّوْنَ فِيها مِنْ اَساوِرَ مِنْ ذَهَبٍ ولُؤْلُؤاً ، ولِباسُهُمْ فِيها حَرِيرٌ" (٣٣) وقَالُوا : الحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ، اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ" شَكُورٌ" (٣٤) الَّذِي اَحَلَّنَا دارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ ، لا يَمَسُّنَا فِيها نَصَبٌ" ، ولا يَمَسُّنَا فِيها لُغُوبٌ") (٣٥)

ئەو بەهەشتانە کە بۆ مانەوە تیایانا بەکار دێن ئەم بەندە هەڵبژاردانەیان، تێئەچن ، ئەم بەندانە لەو بەهەشتانەدا جوانئەکرێن بە بازنو دەســتبەندی ئاڵتوونو ، بە دوڕی پڕتەودارو ، پۆشاکیان لە بەهەشتا حەریری نــەرمو ناسکەو ، بە شادییەوە ئەڵێن : سوپاسو ستایش بۆ ئەو خودایەتانێ کـــــە خەمو زویری لە دڵی ئێمە دەرکرد ، بە راستی پەروەردگاری ئێمە تاوانبەخشو

تەوبەوەرگرە . ئەو خودایە کە ئێسەی لە خانەی مانەوەدا دامەزراند هەتاهەتایە لە میهرەبانی خۆیەوەو ، لەو بەهەشتەدا بێئاسایشی لێمان ناداو ئازارو بێزاریمان پێ ناگا •

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ، لا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا . وَلا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ، كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ) (٣٦)

واتە ئەوانەیش کافرن ئاگری دۆزەخیان بۆ هەیەو ، حوکم نادرێ بەسەریانا هەتا بمرنو رزگاربنو ، سزاکەیشیان لەسەر سووکناکرێ ، جا بەو شێوە تۆڵە لە هەموو کافرێکی بەردەوام لەسەر کافرێتی ئەسێنینەوە •

(وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا : رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ! أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ ، وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ؟! فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ) (٣٧)

وە ئەوانە لەناو ئاگری دۆزەخا هاوار ئەکەنو ئەڵێن : پەروەردگارا لەم جیهانی سزامان دەرکەو بمان گێڕەوە بۆ دنیا ، ئەگەر ئەوەمان بۆ بکەی کردەوەی باش ئەکەین غەیری ئەو جۆرە کردەوە کە زوو ئەمانکرد ! جا لە لایەنی خوداوە وەڵامیان دەدرێتەوەو پێیان دەوترێ : ئایا ئێمە بە ئەندازەیەکی وا تەمەنمان نەدا بە ئێوە لە دنیادا کە بەس بێ بۆ بیرکردنەوە بۆ کەسێ کە ئەهلی بیر بێو ، رەهبەری خەڵکترسێن نەهات بۆ لاتان ؟! دەی سزای دۆزەخ بچێژن ، ئیتر یارمەتیدەر بۆ ستەمکارەکان نیە •

(اِنَّ اللهَ عالِمُ غَیْبِ السَّماوَاتِ والاَرْضِ ، اِنَّهُ عَلِیمٌ بِذَاتِ الصُّدورِ) (٣٨)

بێگومان خودا زانایە بەو شتانە کە پەنهانن لە ئاسمانەکاناو لە **زەویداو زانایە بەو خەیالاتەیش کە بە سینەکانا هاتوچۆ ئەکەن •**

(هُوَ الَّذِي جَعَلَکُمْ خَلائِفَ فِي الاَرْضِ ؛ فَمَنْ کَفَرَ فَعَلَیْهِ کُفْرُهُ ، ولا یَزِیدُ الکافِرِینَ کُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلاَّ مَقْتاً ، ولا یَزِیدُ الکافِرِینَ کُفْرُهُمْ اِلاَّ خَساراً) (٣٩)

خودا ئەو خودایە کە ئێوەی کردوە بە جێنشینی خۆی لەسەر زەویدا ، یا کردوونی بە کۆمەڵە ئینسانێ چین لە دوای چین دێنو ئەڕۆنو ، مانەوەی تا سەر بۆ کەس نیە لە دنیادا ، جا هەرکەسێ ئینکاری خودا ئەکا زیانی کرفرو ئینکارییەکەی بۆ خۆیەتی ، وە ئەو کەسانە کە کوفری خودای خۆیان ئەکەن کوفرەکەیان هیچ زیاد ناکا بۆ ئەوان ئائومێدی لە رەحمەتی خودا نەبێ ، یا زیانکاری نەبێ •

(قُلْ : اَرَاَیْتُمْ شُرَکاءَکُمُ الَّذِینَ تَدْعُونَ مِنْ دونِ اللهِ ؟ اَرُونِي ماذَا خَلَقُوا مِنَ الاَرْضِ ! اَمْ لَهُمْ شِرْکٌ فِي السَّماوَاتِ ، اَمْ آتَیْنَاهُمْ کِتَاباً فَهُمْ عَلى بَیِّنَةٍ مِنْهُ ؟ بَلْ اِنْ یَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً اِلاَّ غُرُوراً) (٤٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بەو کافرانە : خەبەرم پێ بدەن لەو شەریکانە کە ئێوە بانگیان ئەکەنو ، بە هۆی ئەوانەوە لە خودا لائەدەن ! ئا پیشانم بدەنو پێم بڵێن بزانم چی شتێکیان لە زەویدا دروست کردوە ! یاخود ئەڵێن : ئەوانە هاوبەشیان لەگەڵ خودادا هەیە لە

ئاسمانەکانا ، یا خەیر لەبەر هاوبەشی نیە کە ئەیانپەرستن بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە کیتابێکم پێداون ئەیخوێنێنەوەو ئەوان لەسەر بەڵگەو بورهانن لە ئیشی خۆیانا لەسەر فەرمانی ئەو کتێبە ؟ نەخەیر ئەمانە هیچیان نیەو تەنها ئیعتیماد لەسەر قسەی ناوخۆیانو بەڵێنی خۆیانەو ، ئاشکرایشە ئەم کافرە ستەمکارانە کە بەڵێن ئەدەن بە یەکتری بەڵێنی راست نادەنو بەڵێنەکانیان لەسەر بناغەی ناڕاستیو بایی‌بوونە •

(انَّ اللهَ يُمْسِكُ السَّمَاواتِ والاَرْضَ اَنْ تَزُولا ، وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ، اِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً) (٤١)

بە راستی خودا ئەوەندە تەوانایە ئاسمانەکانو زەوی راگرتوەو مەنعی‌کردوون لەوە کە لە شوێنی خۆیان لابچن ، وە بە راستی ئەگەر لە جێگەی خۆیان دەربچن کەس نیە راگیریان بکا پاش خودای تەعالا ، بە راستی خودای تەعالا بە حیلمە کە زووبەزوو تۆڵە لە کافرەکان ناسێنێتەوەو تاوانبەخشیشە •

(واَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ اَيْمانِهِمْ : لَئِنْ جاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدى مِنْ اِحْدَى الاُمَمِ ، فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ ما زَادَهُمْ اِلاَّ نُفُوراً (٤٢) اسْتِكْبَاراً فِي الاَرْضِ ومَكْرَ السَّيِّئِ . ولاَ يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ الاَّ بِاَهْلِهِ ، فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ سُنَّةَ الاَوَّلِينَ ؟ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلاً. ولَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَحْوِيلاً) (٤٣)

ئەم ئایەتە دەربارەی کافرەکانی قورەیش هاتـوەتـە خوارەوە ، کاتی خۆی سوێندیان ئەخوارد : ئەگەر رەهبەری (موعود) بێتە لایان ئەبن بـە گەلێکی چاکتر لە گەلە پێشوەکان کە گاورو جوولەکەن ، کەچی کاتێ خودا حەزرەتی نارد بۆ لایان دەستیان کرد بە ئینکارو بەرهەڵستی‌کردنی •

جا خودا فەرموویەتی : پڕ بە دڵو بە هەموو هێزیان سـوێندیان ئەخوارد : ئەگەر پێغەمبەرێکی موژدەدەرو ترسێنەریان لە لای خوداوە بـۆ بێت ئەمان باشترو پیاوچاکتر ئەبن لە یەکێ لەو دوو گەلە ناسراوو دیارییە ، کەچی کاتێ پێغەمبەری سەربەرز هات بۆ لایـان ئەو هاتنە هەر دووری‌و نەفرەتی لە دین بۆ زیادکردن •

ئەم نەفرەتەیشیان هەر لەبەر خۆبەزلگرتن لە زەویداو مەکری خراپ بو بۆ رێگەی موسوڵمانان ، ئاشکرایشە کە مەکری خراپ هەر بۆ سـەر خاوەنەکەی ئەگەڕێتەوەو زیانەکەی هەر بۆ خۆی ئەبێ • جا ئایا ئەم کافرە مەکربازانەو ئەم گەلە بەدکارانە هەر چاوەڕێی یاسای خودا ئەکەن کـە لە چەرخە پێشوەکانا چۆن بوە وەهایش بێ بۆ ئەمان کە بریتییە لەوە ئەم گەلە بە تەواوی لەناو بەرێ ؟ وە بە هیچ شێوەیێ تۆ گۆڕان لە سـونەتو یاسای خودادا نابینی ، بەم جۆرە یاسای سزاو وێرانکردن بکا بە یاسـای ئاوەدانکردنەوە ، هەروا گۆڕانیش بۆ یاسای خودا نابینی بەم شێوە ئـەو سزا کە کاتی هاتوە بۆ گەلێ بیدا بەسەر گەلێکی تری بێتاوانی داماوا •

(اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، وكانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؟ وما كَانَ اللهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّماوَاتِ ، ولا فِي الاَرْضِ ، انَّهُ كَانَ عَلِيماً قَدِيراً) (٤٤)

ئایا ئەم گەلە سەرکێشە نەگەڕاون بەسەر زەویدا هەتا تەماشا بکەن کە چلۆن بوە ئەنجامی ئەو گەلانە کە لە پێش ئەمانا بوونو ، ئەوان زۆر بەهێزتر بوون لەم کافرانەو خودا لێیداونو لەناوی بردوون ؟ وە خودا لەوانە نیە کە هیچ شتێ عاجزی بکا لە ئاسمانەکانو لە زەویدا ، بە راستی خودای تەعالا زانایە بە ئەحوالی عومووم و ، تەوانایە لەسەر هەرچی خواستی خۆی لەسەر بێ ئەیکا •

(ولَوْ یُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِما کَسَبُوا ما تَرَکَ عَلی ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ ، ولکِنْ یُؤَخِّرُهُمْ اِلی اَجَلٍ مُسَمّیً ، فَاِذَا جاءَ اَجَلُهُمْ ، فَاِنَّ اللهَ کانَ بِعِبادِهِ بَصِیراً) (٤٥)

واتە لەگەڵ ئەوەدا کە خودای تەعالا زانایە بە بیرو باوەڕی ناهەموارو کردەوەی ناباری ئادەمیزاد ، وە تەوانایە لەسەر هەموو تۆڵەیێو ، خودای تەعالا بە حیلمەو صەبر ئەکا ، ئەگەر خودا ئادەمیزادی بگرتایە بە هۆی کاری ناپەسەندی ئەوانەوە ئەوە کەسی بە سەر پشتی زەویەوە نەئەهێشتەوە ، بەڵام خودا دوایان ئەخا هەتا ئەگەن بەو کاتە کە خودا بەڵێنی پێداوەو بڕیاری داوەو دیاری کردوە بۆیان ، جا کاتێ ئەو کاتە هات ئەوسا خودا زانایە بە بەندەکانی خۆیو بینایە بە ئەحوالیشیان ؛ ئەو کەسەی عەفوی ئەکا ئەوە دیارە لوطفی خۆی دەرئەبڕێ بۆیو ، ئەوەیش عەفوی نەکا ئەوە عەدلی خۆی بۆ ئەخاتە کار •

سوورەتی یاسین ، لە سوورەتە مەکییەکانە ئایەتی چل‌و پێنج نەبێ ، هەشتاو سێ ئایەتە ، پاش سووڕەتی (جن) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يس (١) والقُرْآنِ الحَكِيمِ (٢) إِنَّكَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ (٣) عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٤) تَنْزِيلَ العَزِيزِ الرَّحِيمِ (٥) لِتُنْذِرَ قَوْماً مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ) (٦)

یاسین یا ناوی سوورەتەکەیە ، واتە ئەم سوورەتە سوورەتی یاسینە ، وە یاخود بە مەعنای (یا انسان)ەو مەبەس لەو ئینسانانە حەزرەتی محەمەدە ـ د ـ لەبەر ئەوە مادام ئینسانی کامیل ئەبێ وەهابێ دروستە بە (یا انسان) بانگی لێ بکرێ ، وە یاخود تەواوی (یاسین) لەقەبی حەزرەتە ، وەکو ریوایەتکراوە لە سەعیدی کوڕی جوبەیرەوە : کە یاسین ناوێکە لە ناوەکانی حەزرەت ـ د ـ بە بەڵگەی ئەوە کە خیطابی بە (انك لمن المرسلين) لەگەڵا کراوە .

واتە : ئەی پێغەمەری مولەقەب بە یاسین ! قەسەم بەو قورئانە کە هاتوەتەخوارەوە بۆ لای تۆو خاوەن حیکمەتە لە دەرزی ئادەمیزاداو لە تەربییەو تەوجیهیاتا ! بە راستی تۆ لەو پێغەمەرانەی کە بەسەر ڕێگەی راستا ڕەوانەکراون کە ڕێگەی دانانە بە بوونی پەروەردگاری تاقی تەنیای تەوانای تەواو لە سیفاتو کردارا ، وە ئەو قورئانە حەکیمەیش

هاتوەتەخوارەوە بۆ لای تۆ لە لایەنی ئەو خـوداوە ، کـە خاوەن عیزەتـو خاوەن رەحمەتـو میهرەبانە ، وە تۆیش بۆ ئەوە نێرراوی هەتا گەلێکی وا لە سزای خودا بترسێنی کە باوکـو باپیرە نزیکەکانیان پێغەمەرێکی وەهایـان بۆ نەهاتوە کە لە سزای خودا بیانترسێنێ ، کە وابێ ئەوانە بێئاگان لـە حوکمی خوداو ، بێئاگایش هەتا ئاگادار نەکرێتەوە تەکلیف رووی تێ ناکا •

بزانن ! ئەم ئایەتەو ئایەتی سوورەتی سەجدە (لتنذر قوماً ما أتاهم من نذیر من قبلك)و ئایەتی سوورەتی (قصص) : (لتنذر قوما ما أتـاهـم من نذیر من قبلك) دەلیلی قەطعین لەسەر ئەوە کە لە پێش رەوانەکردنی حەزرەتی محەمەدا ـ د ـ پێغەمەرێ نەهاتوە بۆ سەر عەرەب لەو نزیکانەدا ، وە ئایەتی سوورەتی مائیدە (قد جاءکم رسـولنا یبین لکم علی فترة من الرسل ان تقولوا ما جاءنا من بشیر ولا نذیر) دەلیلی قەطعییە لەسەر ئەوە کە هاتنی حەزرەت رێکەوتی کاتی (فەترەت)ی کردوەو ، دیارە هەرکەس بێ ئاگا بێ لە ئەحکامی خوداو لە ئەهلی فەترەت بێ موکەلەف نیە •

کە وابو نەتیجە ئەدا باوکـو باپیرەی حەزرەت ـدـ ئەهلی نەجاتبوون لە سزای قیامەتـو سزای بەرزەخ • وە ئەگەر حەدیثێ بە پێچەوانەی ئەمەوە بێ حەمل ئەکرێتەسەر ئەوە : لەو کاتەدا ئەم حوکمە لەم ئایەتانەدا دەرئەکەوێ هێشتا مەعلووم نەبوە ؛ چونکی حوکمێ کە بە وەحی بێتەخوارەوە لە پێش وەحیەکەدا مەعلووم نیە •

(لَقَدْ حَقَّ القَوْلُ عَلی اَکْثَرِهِمْ ، فَهُمْ لا یُؤْمِنُونَ) (٧)

بە راستی کەلیمەی قار دامەزراوە لەسەر زۆربەی ئەو کافرانە ، ئیتر ئەوانە ئیمانناهێنن ، وە لە عیلمی خودادا رابوردوە کە لەسەر ئـەم حالە دەوام ئەکەن تا مردنیان •

(اِنَّا جَعَلْنَا فِي اَعْنَاقِهِمْ اَغْلالاً ، فَهِيَ اِلى الاَذْقانِ ، فَهُمْ مُقْمَحُونَ (٨) وجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدّاً ومِنْ خَلْفِهِمْ سَدّاً،فَاَغْشَيْناهُمْ فَهُمْ لا يُبْصِرُونَ)(٩)

ئەم ئایەتانە دوو مەعنایان بۆ بەیان کراوە :

یەکەم : ئەمەیە کە تەقریری دەوامی ئەو کافرانە ئەکا لەسەر کوفر ، وەکو یەکێ دەستی برابێ بۆ گەردنیو زنجیر کرابێو نەتوانێ بجووڵێتەوەو لە پێش دەمو پشتیەوە پەردەیەکی قایم دروستکرابێو کابرا نەتوانێ خۆی دەرباز بکا •

واتە : لە ملی ئەوانەدا چەن زنجێرێکی وەهامان داناوە کە گەردنی پڕکردوونو ، ئەو زنجیرانە گەیشتبوون بە چەناکەیانو سەری ئەوانە بەرزبوەتەوە بە هۆی ئەو زنجیرانەوە کە پێچراوە بە ملیانەوەو ناتوانن بۆ بەردەمی خۆیان بڕوانن ، وە لەبەردەمی ئەوانەدا بەستو پەردەمان داناوەو لە پشتیشیانەوە بەستو پەردەمان داناوەو بە تەواوی داگیرمان کردوونو چاویان نابینێ ؛ چونکی لە واقیعا بەستی ئەتراف رێگەی تەماشای لێبڕیون ، واتە ئەو کافرانی قورەیشە وەها دامەزراون لەسەر کوفر چارەیان بڕاوە ، وەکو ئینسانێ کە زنجیرکرابێو بەستی زۆر لە چواردەورییەوە دروست کرابێ •

دوەم : ئەمەیە ئەم ئایەتە بەیانی شێوەو حاڵی ئەبوجەهلو دوو هاوڕێکەی لە بەنی مەخزووم ئەکا ، کە هاوپەیمان بوون ، ئەبوجەهل سوێندی خواردبوو : ئەگەر محەمەد ببینێ نوێژ بکا بە بەرد سەری پانبکاتەوە ! جا کاتێ چاوی پێکەوت نوێژی ئەکرد بەردێکی هەڵگرتو رۆیشت بۆ لای ، کەلێی نزیك بوەوە بەردەکەی بەرز کردەوە پیدا بەسەریا

دەستی گەڕایەوە بۆ گەردنی‌و پێیەوە چەسپ بوو بەردەکەیش لەدەستی کەوتەخوارەوە • جا هاتەوە باسەکەی گێڕایەوە ، یەکێ لە هاوڕێکانی کە وەلیدی کوڕی موغیرە بو وتی : من ئەڕۆم سەری پانئەکەمەوە ، کە چوو بۆی‌و لێی نزیك کەوتەوە هەردوو چاوی کوێر بوون ! ئەویش بە نائومێدی گەڕایەوە • جا هاوڕێی دووهەمی هەستاو سوێندی خوارد کە سەری پانبکاتەوە ، کە نزیکی بوەوە بەڕاکردن گەڕایەوە ، وتیان : ئەوە چییە ؟ وتی : وەللاهی کە نزیکی کەوتمەوە شێرێ کەوتە بەینی منو ئەوەوو لە ترسا گەڕامەوە !

(وَسَواءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا يُؤْمِنُونَ (١٠) إِنَّما تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمانَ بِالْغَيْبِ ، فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ) (١١)

وە یەکسانە لەسەر ئەوان بیانترسێنی یا نەیانترسێنی ئەوان هەر ئیمان نایەنن • تۆ ئەو کەسانە ئەترسێنی کە پەیڕەوی قورئان بکەنو لە خودا بترسن لە پەنامەکییەوە • جا موژدە بدە بەو کەسانە بەوە کە خودا تاوانیان ئەبەخشێ‌و پاداشێکی گەورەیان ئەداتێ •

(إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتى وَنَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وَآثارَهُمْ ، وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِينٍ) (١٢)

ئێمە ئەو کەسەین کە مردوەکان زیندووئەکەینەوەو ئەو کردەوانەیش کە زوو کردوویانە لەگەڵ شوێنەوارەکانیانا هەموی ئەنووسین • مەبەست لە شوێنەوار ئەوەیە کە : یەکێکیان فێری زانستو خوێندن کردبێ ، یا کارێزێکیان لێدابێ ، یا پیرێکیان هەڵکەندبێ ••• وە هەموو شتێکمان لە کتێبێکی دیاریدا کە (لوح المحفوظ)ە ژماردوەو ئامادەمان کردوە •

(واضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً اَصْحابَ القَرْيَةِ ، اِذْ جاءَهَا المُرْسَلُونَ (١٣) : اِذْ اَرْسَلْنا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا . فَعَزَّزْنا بِثالِثٍ ، فَقالُوا : اِنَّا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ) (١٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ چیرۆکو پەندی رووداوی خەڵکی دێکە ـ کە مەشهوورە بە خاوەنی دێی (ئەنطاکیە) ـ بێنەرەوە بۆ خەڵکی مەکە ، لەو کاتەدا فورستادەکانی حەزرەتی عیسا هاتن بۆی ، کاتێ کە دوو کەسمان لەوانە نارد لە پێشا ، جا ئەهلی دێکە ئینکاریان کردن ، جا پاش ئەوە یارمەتیمان دانو بەهێزمان کردن بە زەلامێکی تر ، واتە فورستادەیەکی سێهەممان لەگەڵ ناردن ، جا هەموویان وتیان : بە ئەهلی ئەو دێیە : ئێمە رەوانەکراوی حەزرەتی عیساین بۆ لای ئێوە ، یا وتیان : ئێمە خودا ناردووینی بۆ لای ئێوە .

(قالُوا : ما اَنْتُمْ اِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنا وَما اَنْزَلَ الرَّحْمانُ مِنْ شَيْءٍ ، اِنْ اَنْتُمْ اِلاَّ تَكْذِبُونَ !) (١٥)

ئەهلی دێکە بەو سێ کەسەیان وت : ئێوەیش ئادەمیزادن وەکو ئێمەو ، لەوە زیاتر نینو ، خودا کەسی نە ناردوە بۆ سەر ئێمەو ، ئێوە هیچ نین چەن ئینسنایێکی وا نەبێ کە درۆ بە دەم خوداوە ئەکەن .

(قالُوا : رَبُّنا يَعْلَمُ اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ (١٦) وَمَا عَلَيْنا اِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِينُ) (١٧)

ئەوانیش فەرموویان : خودای ئێمە ئەزانێ بە راستی ئێمە بۆ لای ئێوە نێرراوینو . ئێمە هیچمان لەسەر نیە گەیاندنی فەرمانی خودا نەبێ بە ئێوە .

(قالُوا : اِنّا تَطَيَّرْنا بِكُمْ ، لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ ، وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنّا عَذابٌ اَلِيمٌ) (١٨)

خەڵکەکەی ئەنطاکیە بە فورستادەکانیان وت : ئێمە تەشائوم ئەکەین بە ئێوەو وتارو کرداری ئێوەمان بە لاوە باش نیە ، بە راستی ئەگەر دەسبەرداری ئەم وتارانە نەبن سزایەکی سەختتان لە لایەنی ئێمەوە بێ ئەگات و سەنگەسارتان ئەکەین •

(قالُوا : طائِرُكُمْ مَعَكُمْ ، اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ؟ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ) (١٩)

ئەوانیش لە وەڵامی خەڵکەکەدا فەرموویان : ئێوە نەگبەتی و شەئامەتی خۆتان لەگەڵ خۆتانایە . نەڵ بە هۆی گەلێکەوە کە بێن باسی دین و پەیڕەوی ڕەهبەرتان بۆ بکەن • ئایا هەر لەبەر ئەوە کە ڕێنومایيتان کرد تەشائوم ئەکەن ؟ نەخێر هەر گەلێکی لە ئەندازە لادەرن و ناپیاون و سنووری عەقڵ ڕاناگرن ، ئەگەرنا ئێمە خۆمان و وتارمان و کردەوەمان هەر پیرۆزو باشە •

(وجاءَ مِنْ اَقْصَى الْمَدينَةِ رَجُلٌ يَسْعى ، قالَ : يا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلينَ (٢٠) اتَّبِعُوا مَنْ لا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْراً وَهُمْ مُهْتَدُونَ) (٢١)

لە لای ژووروی شارەکەوە پیاوێ بە هەڵەدەوان هاتو گەیشت • قەرەبالغەکە کە قسەیان لەگەڵ فورستادەکانی عیسادا دەکرد ، وتی : ئەی گەلی من شوێن ئەم فورستادانە بکەون ، شوێن کەسێ بکەون کە داوای پاداش و کرێتان لێ ناکا لەسەر گەیاندنی پەیامی خوداو بانگکردنتان بۆ

ڕێگه‌ی ڕاست ، وه ئه‌وانه کۆمه‌ڵێکن خاوه‌ن ڕوشدو بینایی‌و وڕایین‌و له‌سه‌ر ڕێگه‌ی ڕاست ڕۆیشتوون •

(وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ؟) (٢٢)

من چیم ده‌ست ئه‌که‌وێ له‌وه‌دا که به‌نده‌یی بۆ ئه‌و خودایه نه‌که‌م که دروستی‌کردووم‌و ، ئێوه‌یشی دروست‌کردوه‌و ، منیش‌و ئێوه‌یش بۆ لای ئه‌و ئه‌گێڕێنه‌وه ؟

(أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً ؟ إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَانُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا . وَلَا يُنْقِذُونَ (٢٣) إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٢٤) إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ) (٢٥)

ئایا من بێجگه له‌و خودا که دروستی کردووم چه‌ن خوداێ تر بۆ خۆم دائه‌نێم ؟ ئه‌گه‌ر جارێ له جاران خودای میهره‌بان لێم زویر ببێ‌و گیرۆده‌ی زیانێکم بکا هیچ سوودێ نادا به من تکاو پاڕانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌و نه‌و ده‌ردو مه‌ینه‌تەم ڕزگار ناکا • ئه‌گه‌ر من وابم ئه‌ڵبه‌ته وام له‌ناو گومڕاییه‌کی دیاریدا ، به ڕاستی وا من ئیمانم هێنا به خودای ئێوه ، ده‌ی ئه‌م ئیمان‌و ئیقراره‌م لێ‌ببیسن • جا که ئه‌م قسانه‌ی کرد هێرشیان بۆ هێناو کوشتیان •

(قِيلَ : ادْخُلِ الْجَنَّةَ ! قَالَ . يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ (٢٦) بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ !) (٢٧)

جا هه‌ر ئه‌وه‌نده گیانی ده‌رچو پێی وترا : بڕۆره به‌هه‌شته‌وه ! واته گۆڕه‌که‌ت بۆ بوه به‌هه‌شت ، ئه‌ویش له گۆڕه‌که‌یدا وتی : کاشکی گه‌له‌که‌م ئه‌یانزانی به‌وه که خودا لێم‌خۆش بوه‌و کردوومی به ئینسانێکی به ڕێزو داخڵی کۆمه‌ڵه‌ی به‌ڕێزه‌کانی کردووم •

(وما اَنزَلْنا عَلى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّماءِ ، وما كُنَّا مُنْزِلِينَ (٢٨) اِنْ كانَتْ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً فَإِذا هُمْ خامِدُونَ) (٢٩)

وە ئێمە لە پاش (حەبیبی نەجارِ) ـ ئەو کەسەی کە خەڵکی ئەنطاکیە کوشتیان ـ لە ئاسمانەوە سوپایەکمان نەنارد بۆ بەربادکردنی گەلەکەیی و شتی وەهایش ناکەین ، بەس هەر ئەوەندە هاتە جێ کە فریشتەی پیرۆزمان ناردو گرمەیەکی کرد بەسەر ئەو کافرانەداو کوتوپڕ هەموویان کووژانەوەو خامۆش بوون ، واتە مردن •

ریوایەتکراوە : خەڵکی شاری ئەنطاکیە بتپەرست بوون ، جا حەزرەتی عیسا ـدـ دوو کەسی لە یاریدەدەرەکانی خۆی ـ بولس و یوحنا ـ نارد بۆ لایان ، کاتێ نزیکی شارەکە بوونەوە حەبیبی دارتاشیان بینی و بانگیان کرد بۆ ئایین ، ئەویش وتی : ئایا موعجیزەیەکتان لە لایە ؟ وتیان : بەڵێ ئێمە شیفای نەخۆش ئەدەین بە ئیذنی خوداو ، کوێری سکوما خۆش ئەکەینەوە ، ئەویش لەو کاتەدا منداڵێکی نەخۆشی هەبوو هێنای بۆ لایانو ، دەستیان هێنا بە لەشیاو چاک بوەوە ! ئەم قسە لە شارەکەدا بڵاوبوەوە ، هەتا پادشا بیستیو ناردی بە شوێنیانا ، کاتێ هاتنو قسەیان لەگەڵ پادشادا کرد ، پادشا حەپسی کردن • کاتێ حەزرەتی عیسا ئەمەی بیست بانگی کرد لە شەمعوونو ناردی بۆ لای خەڵکی ئەنطاکیە بەڵکو ئەم ببێ بە هۆی بەرەڵاکردنی ئەو دووانە ، جا رۆیشتو گەیشت بە دەستەو دایرەی پادشای ولاتو گفتوگۆی لەگەڵ کردنو ، بە هۆی ئەوانیشەوە گفتوگۆی لەگەڵ پاشادا کردو ، کارێکی وای کرد کە پاشا حەپسیەکان بەربداو پاشا بەری دانو ئیمانیان پێهێنان ، بەڵام قەرەبالغێکی زۆر لە خەڵکی شارەکە

له‌سه‌ر ئه‌و کوفره مانه‌وه • به ریوایه‌تێ تر ئه‌لێن : پاشا قاری گرت لـه شه‌معوونیش وه‌کو ئه‌و دوانه‌کان •

به‌هه‌رحاڵ • کاتێ حه‌بیب به‌مه‌ی زانی له لاژووروی شاره‌وه بـه هه‌ڵه‌داون هات بۆ لای ئه‌و سێ فورستاده‌یه‌و ، رووی کرده گه‌له‌که‌یی‌و وتی : ئه‌ی ئه‌م سێ که‌سه داوای پاداش ئه‌که‌ن له ئێوه به‌رابه‌ر به ته‌بلیغات ؟ وتیان : نه‌خه‌یر • وتی : ده‌ی چاك وایـه ئیمانیان پێ‌بێنن‌و ، ئه‌مانه چـه‌ن که‌سێکی پاکی شاره‌زای حه‌قن‌و ، من ئـه‌بێ چیم ده‌ست بکه‌وێ ئه‌گه‌ر به‌نده‌یی بۆ خودای خۆم نه‌که‌م ؟ ئـه‌و خودایه کـه لـه نه‌بوون دروستی کردووم‌و ئه‌نجامی هه‌موومان هه‌ر بۆ لای ئه‌وه • چۆن من بێجگه لـه‌و خودای به‌ڕوه‌ردگاره که‌سێ تر به خودا ئه‌گرم بۆ خۆم ؟! ئه‌گه‌ر خـودا خواستی نه‌سه‌ر زیانم بێ بـه هیچ جۆر تکاو رجای که‌سێ تر سوودم پێ نادا ، ئه‌گه‌ر کاری وا بکه‌م من له گومڕاهیدا ئه‌بم ، حاشا من قه‌ت شتی وا ناکه‌م • وه بزانن که من به راستی ئیمانم به په‌روه‌ردگاری خۆم هێناوه ، ده‌ی خه‌ڵکه لێم ببیسن •

کاتێ حه‌بیب به دڵگه‌رمییه‌وه ئه‌م قسانه‌ی کرد گه‌له‌که هێرشیان بۆ هێنـان‌و حـه‌بیب‌و فورستاده‌کانی عیسایان کوشت ، هـه‌ر بـه کوشتن‌و گیان‌ده‌رچوونیان موژده‌ی به‌هه‌شتیان پێ درا ، ئه‌ویش ئه‌و ته‌مه‌نایه کرد ئه‌گه‌ر گه‌له‌که‌ی ئاگادار بوونایه له‌م میهره‌بانی خودایه‌و له‌م باره گه‌وره که پێی به‌خشیوه •

لێ‌ردا تێبینیه‌ك هـه‌یه ، لـه ریوایـه‌تێکدا هـه‌ر کۆمـه‌ڵه کافره‌کان ئه‌مانه‌یان کوشت‌و پادشاو ده‌سته‌و به‌سته‌که‌ی موسـوڵمان بوون ، بـه‌ڵام پێ‌ده‌سته‌ڵات بوون‌و به‌رهه‌ڵستیان پێ نه‌کرا •

وە لە ریوایەتێ ترا : پادشایش هەر بە کافری مایەوەو بە هەموویان ئەم کارەیان کرد • ئەوەی لە ئایەتەکە وەرئەگیرێ و قارگرتنی خودایش لە گشتیان پشتگیری ئەم رای دواییە دەکەن •

(یا حَسْرَةً علی العِبادِ ! ما یَأْتیهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلّا کانُوا بِهِ یَسْتَهْزِئُونَ) (۳۰)

ئەی غەمو پەژارە بۆ بەندەی بەدبەختی ئاوارە ! ئەوەندە سیاچارەیە کاتی هەلی پیرۆزی خۆی هەڵە ئەکا ، لە باتی ئەوە کاتێ رەهبەرێ تەشریفی هێناو پەیامی بەختیاری بە خەڵکا راگەیاند هەموو بە دڵو داواوە بکەونە شوێنی ، کەچی قەت نەبوەو نابێ پێغەمەری رەهبەریان بۆ بێت ئیللا ئەڕۆن بە سووکی بۆی ئەڕوانن و بە دەوری نوختەی لاوازیدا ئەگەڕێن و ، شوێن باوەڕی راست ناکەون •

(اَلَمْ یَرَوْا کَمْ اَهْلَکْنا قَبْلَهُمْ مِنَ القُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَیْهِمْ لا یَرْجِعُونَ ؟) (۳۱)

ئایا نەیانزانیوە کە چەن قەرنمان لە پێش ئەوانا بەربا کردوە لەبەر ئەوە بەرابەر بەوان بێشەرمییان کرد ؟

(وَاِنْ کُلٌّ لَمّا جَمِیعٌ لَدَیْنا مُحْضَرُونَ) (۳۲)

وە بە راستی هەموو ئەم گەلانە لە لای ئێمەدا حازرئەکرێن بۆ حسێبی کردەوەو وەرگرتنی تۆڵەو پاداشیان •

(وآیَةٌ لَهُمُ الاَرْضُ المَیْتَةُ اَحْیَیْناها وَاَخْرَجْنا مِنْها حَبّاً فَمِنْهُ یَأْکُلُونَ (۳۳) وَجَعَلْنا فِیها جَنّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ

وَاَعْنَابٍ . وَفَجَّرْنَا فِيهِ مِنَ الْعُيُونِ (٣٤) لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ؟ (٣٥)

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا . مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ) (٣٦)

وە بەڵگەیەکی گەورەو روونا‌کە بۆ ئەوان لەسەر وجوودو تەوانایی ئێمە ئەمە کە ئەو زەویە مردوە وشکە بێ‌گوڵ‌و گیایە بە باران زیندوو ئەکەینەوەو ، ئەو تۆمانە وان لە سکیا دەریان ئەکەین‌و پێیان ئەگەیەنین‌و دانەوێڵەی وەکو گەنم‌و جۆو زەرات‌و برنج‌و ... وێنەی ئەوانەیان لێ دەرئەکەین‌و ، لەوانە ئەخۆن بۆ ژیوار • وە لەو زەویەدا چەن بەهەشتێ واتە باخ‌و بێستانی پڕ لە دارخورماو ترێ‌و غەیری ئەوانەیش دروست ئەکەین ، وە چەن سەرچاوەمان لێ هەڵقوڵاندوە بۆ ئەوە کە لە بەری ئەوانە بخۆن ، هەروەها لەوانەیش کە خۆیان دروستی ئەکەن وەکو دۆشاوی خورماو ترێ‌و شەربەتی هەنارو پرتەقاڵ‌و ... غەیری ئەوانە • ئایا هێشتا سوپاسی خودا ناکەن ؟

جا دوورو بەری لە عەیب نەو خودایە کە ئەنواع‌و ئەسنافی خواردەمەنی لەوانە دروستکردوە کە زەوی ئەیانڕوێنێ‌و ، ئەصنافی ئینسانی نێرو مێی دروستکردوە لە شەخصی خۆیان‌و چەن جۆری تری لەوانە دروستکردوە کە هێشتا ئەوان نەیانزانیون‌و عیلمیان پێی نەگەیشتوە •

(وَآيَةٌ لَهُمُ : اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ) (٣٧)

وە بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر تەوانایی ئێمە ئەوە کە پێستی سپی و جوانی ڕۆژ لە شەوی تاریك دائەڕنین ، جا کوتوپڕ ئەوان ئەکەونە ناو تاریکییەوە •

وائە ئەم کورەی زەوییە لە کاتی شەوی تاریکدا وەکو گۆشتی مەڕێ وەهایە کە ڕەشەگۆشتێکی موناسبی ببێ و رووناکی ڕۆژ لەسەریا وەکو پێستێکی خوری سپی وایە کە ئەو ڕەشەگۆشتەی داپۆشی بێ . کاتێ ویستمان زەوی تاریك بکەین ئەو پێستە سپیە جوانەی لێدائەڕنین وەکو حەیوانێ لە پێست دەربێنی و ، تاریکی شەو بۆ هەموو کەس دایێ و ئەکەونە ناو تاریکییەوە •

جا لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئەتوانی نەفسی شەو بکەی بە ئایەت بۆ گەورەیی خوداو ، ئەیشتوانی دارنینی پێستی ڕۆژی لەگەڵدا ئیعتیبار بکەی و ظاهیری ئایەتەکە ئەمەیە •

(وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (٣٨) والقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (٣٩) لا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ ، ولا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ، وكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ) (٤٠)

وە ئەو ڕۆژە رووناکە کە ئێوە ئەیبینن هەمیشە بە ڕێگەی خۆیا ئەڕوا هەتا ئەو کاتە بە فەرمانی خودا ئەوەستێ و لە جووڵە ئەکەوێ •

کاتی خۆی لەسەر بیرو باوەڕی وێنانیەکان خەڵك وایان ئەزانی کە ڕۆژ بە دەوری زەویدا ئەخولێتەوە ، تەئویلی ئەم ئایەتەیان لەسەر ئەو بیرە ئەکرد • وە پاش ماوەیێ بە بەڵگەی زانستی دەرکەوت کە زەوی و ئەستێرە

خولۆکەکانی تر بە دەوری رۆژا ئەگەڕێن‌و ئەسووڕێنەوە ، وە رۆژ لـــەو شوێنی خۆیەداو بە دەوری مـەرکـەزی خۆیـا خولئەخـوات • وە پـاش ماوەیەکی تر بۆیان دەرکەوت کە رۆژ وەکو بـە دەوری خۆیـا ئەخولێتەوە هەروا لەگەڵ ئەو کۆمەڵەی خۆیا کە مەشهوورن بە (مەجموعەی شەمسییە) لە عالەما ئەجوولێ‌و ئەڕواو بەم شێوە دەوام ئەکا هـەتـا خـــودا ئیرادەی وێرانکردنی ئەم عالەمە ئەکا •

وە (سیارە) خولۆکەکان بە دەوری خۆیانا ئەسووڕێنەوە‌و هەروا بە دەوری رۆژیشدا ئەسووڕێنەوە • بۆ نموونە : ئەڵێن : کورەی زەوی لـــە لەشا ملیۆنێکی رۆژە ، واتە رۆژ ملیۆنێ جار لە زەوی گەورەترە •

وە ئەم زەوییە هەموو بیست‌وچوار سەعاتێ بە دەوری مەرکەزی خۆیا هەڵئەسووڕێ‌و بەم هەڵســـووڕانە شـــەوو رۆژ پەیدا ئەبێ‌و لە ماوەی ساڵێکیشدا جارێ بە دەوری رۆژا ئەسووڕێتەوە‌و ، بەم هەڵســـووڕانـە بەهارو هاوین‌و پایزو زستان بۆ بازێ ولاّت پـەیـدا ئەبێ‌و ، بۆ بازێ تـر جۆرێ تر‌ە •

وە دەرکەوت کـــە قورئانی پیرۆز موعجیزەیـەو حەقیقەتی جوولاّنی رۆژی دەرخست بە پێچەوانەی گومـانی خەڵـك ، وە ئـەم جوولاّنـەیش تەقدیری ئەو خودایە کە خاوەن عیزەتەو زانایە بە هەموو شتێ •

وە مانگیشمان کردوە بە خاوەن پایەو شێوەی جیاجیا ، لە یـەکـــەم شەودا وەکو دەمە داسێکی لاواز دەرئەکەوێ‌و ، بۆ شەوی دووهەم کەمێ زیاد ئەکا ، هەتا لە شەوی چواردەدا پڕ ئەبێتەوە ، جا بە پێچەوانەی یەکـەم جار وردە وردە بچووك ئەبێتەوە ، هەتا لە کۆتایی مانگدا شەوێ وەك ئەبێ ، ئەمجار دووبارە لە سەرەتای مانگی تازەوە وەکو لقە خورمایـەکی کـــۆنی چەماوە دەرئەکەوێ •

ئەرۆژ ئەتوانێ و بۆی ئەکرێ لە چەسپانیدا بگا بە مانگ ؛ واتە لە سی یا بیست و تۆ رۆژا وەکو مانگ چەرخەی خۆی تەواو بکاو ، نەمانگیش ، کە ئەستێرەی شەوە ، ئەتوانێ بگا بە رۆژ ، واتە وەها بە سستی و لاوازی لە مەداری خۆیدا بگەڕێ هەتا لە ساڵێکدا چەرخەیەک تەواو بکا •

وە یاخود بڵێ : نە شەو ئەتوانێ پێش رۆژ بکەوێ بەم مەعنا نەیەڵێ رۆژ بێتە جێ ••• واتە ئەمانە نابن ، وە پێویستە لەسەر ئەم یاسا جوانە دەوام بکەن ، وە هەرکام لەم مانگ و رۆژە بەڵکو لە باقی ئەستێرەکانیش لە مەداری خۆیاو لە فەلەکی خۆیا ئەسووڕێتەوە ، بە بێ ئەوە کە یەکێکیان بەرهەڵستی ئەوی تر بکا ، وەکو خودا فەرموویە : (وکل في فلك يسبحون) •

وە بۆ هەرکام لەم ئەستێرانە مەداری هەیە ، یانی لە عورفی قورئاندا (فەلەک)ێ هەیە ئەو ئەستێرەی تیادا دەسووڕێتەوە و لێی دەرناچێ ، وە هەرکام لەمانە لەگەڵ یەکێ ترا مەسافەیەکی وای هەیە وەکو خۆی ئەمێنێتەوە ، بۆ وێنە مەسافە لە نێوان زەوی ئێمە و رۆژا دوو صەدو چل ملیۆن میلە ، وە لە نێوان زەوی و مانگدا نەوەدو سێ ملیۆن میلە ، وە هەرچی ئەستێرە بە چاو ئەبینرێن ، گەورەو بچووک ، دوورو نزیک ، هەموو وان لە یەکەم ئاسمانا لەسەر زاهیری ئایەتی (انا زينا السماء الدنيا بمصابيح) واتە ئێمە ئاسمانی نزیکمان بە گەڵێ چرای پڕتەودار ــ کە ئەستێرەکانە ــ جوان کردوە •

هەروا بە زاهیری ئایەت ئەبێ بەهەشت نزیک بێ لە (سدرة المنتهى)وە کە لەسەر زاهیری حەدیث وا لە ژووری هەر حەوت ئاسمانەکانەوە ، ئەم ئاسمانانە هەموو (ئەجسامی ئەثیری)ن زانین و دۆزینەوەی حەقیقەتەکەیان حەوالەی زانست و لێکۆڵینەوەی زانیارییانەیە •

(وآيَةٌ لَهُمْ : اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (٤١) وخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ ما يَرْكَبُونَ (٤٢) وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ ، فَلا صَرِيخَ لَهُمْ ، ولا هُمْ يُنْقَذُونَ (٤٣) اِلاَّ رَحْمَةً مِنَّا ومَتَاعاً اِلى حِينٍ) (٤٤)

وە بەڵگەیەکی گەورە لەسەر تەوانایی‌و میهرەبانیم لەگەڵ ئادەمیزادا ئەوەیە : کە ئێمە نەوەی ئادەمیزادەکانمان لە پشتی باپیرەکانیانا لە کەشتیەکەی نوحدا ـ د ـ هەڵگرتوە •

یاخود بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر خواستی ئێمە بۆ کەسبی زیان‌و ژیواری باش کە ئێمە نەتەوەی ئادەمیزاد لە کەشتی بازرگانیدا هەڵئەگرین لەسەر رووی دەریای دوورو درێژدا ، بە هێزی ئەو زانیاریەی پێمداون ، لەگەڵ ئەوەدا کە کەشتیەکان پڕن لە ئینسان یا لە خواردەمەنی‌و لە وڵاتی دوورەوە ئەیانگەیەنم بە مەبەستی خۆیان ، وە لە وێنەی ئەو کەشتیانەیش شتی وام بۆ دروستکردوون کە لە رووی یا لە بنی دەریادا ، یا لە سارادا یا لە بۆشایی هەوادا سواری‌ئەبن • وە ئەگەر بسانەوێ بیانخنکێنین ئەیانخنکێنین لە ناو دەریاداو ، هەناسەیان ئەبڕین لە فەزاداو هیچ فەریادڕەسیان بۆ نابێ‌و نەجات نادرێن نە مردن مەگەر بە هۆی میهرەبانی منەوە نەبێ بۆ ئەوان‌و بۆ خۆشی پێدانیان تا کاتی دیاری •

(وَاِذا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا : ما بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وما خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (٤٥)

هەر کاتێ لە رووی ئامۆژگاریەوە بەو کافرانە بوترێ : خۆتان لە سزای دنیاو قیامەت بپارێزن ، واتە گوناح مەکەن بەڵکو خودا رەحمتان پێ بکا ، ئەوان گوێ بەو ئامۆژگاریە نادەن‌و زۆرتر روو ئەکەنە تاوانکاری •

(وما تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ اِلاَّ كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ) (٤٦)

وە هیچ ئایەتێ لە ئایەتی خودا نایێ بۆ لای ئەوان بۆ ئەوە پەندی لێ وەربگرن ئیللا ئەوان ئیعرازی لێئەتێن •

(وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ : اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا : اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللهُ اَطْعَمَهُ !؟ اِنْ اَنْتُمْ اِلاَّ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٤٧)

کاتێ بە کافرە دەوڵەمەندەکان بوترێ : کە شتێ لە دارایی خۆتان صەرف بکەن بۆ هەژارانو داماوان ، ئەوە ئەو کافرانە دەڵێن بە موسوڵمانەکان : چۆن خۆراك ئەدەین بە کەسانێ کە ئەگەر خودا مەیلی لەسەر زیانی بوایێ خۆی خۆراکی ئەدایێو ئەیژیان ؟! ئێوە ئەوە نەبێ هان لە گومڕاهییەکی ئاشکرادا شتێکی تر نین •

(وَيَقُولُونَ : مَتَى هذا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ؟) (٤٨)

ئەو کافرانە بە موسوڵمانەکان ئەڵێن ـ لە ڕووی سەرپێچیو ئیستینکارەوە ـ : ئەو بەڵێنی سزایە کە داوتە بە ئێمە کەی دێتەجێو ؟ کوانێ بۆچی دیار نیە ؟

(ما يَنْظُرُونَ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ (٤٩) فَلا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً ولا اِلى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ) (٥٠)

ئەو کافرانە کە وا بە گاڵتەوە داوای وادەی هاتنی سزا ئەکەن چاوەڕێ ناکەن بۆ تاقە دەنگێکی ناباری فریشتەی فەرمانبەری سزا نەیێت کە بیانگرێت لە کاتێکدا کە ئەوان لەناو خۆیانا خەریکی بگرەو بەردەو دەمەقاڵەو کێشەن لەسەر کارو باری دنیاو ، بێئاگانو بیریان بۆ لای مردن ناچێت ، وە لەو کاتەدا کە ئەوان ئەو دەنگو گرمەی فریشتەی سزایانە بەسەردا دێت ماوەی ئەوەیان نیە کە ئامۆژگاریو وەصیەت بکەن بۆ دانەوەی مافی خەڵکو قەرزو قۆڵەی بەندەکانی خودا ، وە نایشتوانن بگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆیان بۆ ناو خزمو خێزانو منداڵیان •

(ونُفِخَ فِي الصُّورِ ، فَإِذَا هُمْ مِنَ الأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ) (٥١)

وە لە کاتی هاتنی رۆژی قیامەتا فوو ئەکرێ بە (صور)ا ، جا کوتوپڕ ئەوانەو ـ خەڵکی تریش بە گشتی ـ زیندوو ئەکرێنەوەو لە گۆڕەکانیان دەردەچنو سەر بەرزدەکەنەوەو بەرەو قەرارگای عالەم بۆ حساب بەڕێدەکرێن •

(قَالُوا : يَا وَيْلَنَا ! مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا ؟ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (٥٢) إِنْ كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً ، فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ) (٥٣)

جا لەو کاتەدا ئەڵێن : ئەی هاوار بۆ ئێمە ! کێ ئێمەی زیندووکردەوەو راستیکردینەوە لەم گۆڕو شوێنی نوستنمانەدا ؟ ئەمە ئەوەیە کە خودای میهرەبان وەعدەی پێدابووینو پێغەمبەرە ڕەوانەکراوەکان راستیانفەرموو •

وە ئەم رووداوە کە هاتەجێ لەسەریان تەنها دەنگێگی ترسناکی خودایی بو لەگەڵ خواستی خودادا بۆ زیندوبوونەوەی مردوەکان ، کە ئەو دەنگە

هاتەجێ ئیتر بە بێ مۆڵەت هەموو لە لای ئێمەدا حازرکران ، واتە کوتوپڕ لە پاش دەنگەکە زیندووبوونەوە ، ئەمجار فریشتەی فەرمانبەری تایبەتی دانیەبەر بۆ شوێنی پرسیارو حساب •

(فَالْيَوْمَ لا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً ، ولا تُجْزَوْنَ اِلاَّ ما كُنْتُمْ تَعْمَلونَ) (٥٤)

جا لە ئیمڕۆدا هیچ نەفسێ کەمو زۆر ستەمی لێناکرێو ، ئێوە پاداش نادرێنەوە یان تۆڵەتان لێناسێنرێ بە گوێرەی کردەوەی خۆتان نەبێ •

(اِنَّ اَصْحَابَ الجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فاكِهُونَ (٥٥) هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلاَلٍ عَلى الاَرائِكِ مُتَّكِئُونَ (٥٦) لَهُمْ فِيها فاكِهَةٌ ، ولَهُمْ ما يَدَّعُونَ (٥٧) سَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ) (٥٨)

ئەوانە کە ئەهلی بەهەشتن ئیمڕۆ وان لە ناو نیعمەتو خۆشیدا بە جۆرێ کە ئەوان مەنع ئەکا لە شتی ترو لەزەت وەرئەگرن لە هاوڕێتیو لە نیعمەتو لە نیشاطی رۆح ، ئەو کەسانە خۆیانو خێزانەکانیان وان لەبەر سێبەراو ، لەسەر تەختی جوانلەخت پاڵ ئەدەنەوە ، وە بۆ ئەوان هەیە میوەی عادەتیو ، بۆ ئەوان هەیە هەرچی داوا بکەن لەوەی کە نەفس داوای بکاو چاوپێی رووناك بێتەوە ، وە بۆ ئەوان هەیە لە لایەنی خودای تەعالاوە سەلام ، کە فەرموودەیەکە لە لای خودای میهرەبانەوە ، واتە یا خودا خۆی سەلامیان لێ ئەکا بۆ ڕێزلێنانیان ، یا فریشتە بە فەرمانی خودا دێن سەلامیان لێ ئەکەن •

(وامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّها المُجْرِمُون !) (٥٩)

وە لەو کاتەدا کە موسوڵمانە پاکەکان ئەڕۆن بۆ بەهەشت لە لایەنی مەلائیکەوە بانگ لە کافرەکان ئەکرێ و پێیان ئەوترێ : کە خۆتان بکەنەوە لە موسوڵمانەکان جیابینەوە ئەی تاوانبارەکان •

(اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يا بَنِي آدَمَ : اَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّيْطانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ؟! (٦٠) وَاَنِ اعْبُدُونِي هٰذا صِراطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦١) وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلاًّ كَثِيراً ، اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ؟) (٦٢)

لە لایەنی خوداوە بانگیان لێئەکرێت : ئایا من بە هۆی ڕەهبەرەکانەوە نەهێدە نەگەڵ نەکردنو ئامۆژگاریم نەکردن ــ ئەی ئادەمیزاد ! ــ کە بەندەیی بۆ شەیتان نەکەن ؟! واتە مەکەونە شوێن بیرو ڕای ئەو • بە ڕاستی شەیتان دوژمنێکی ئاشووبخوازو فیتنەهەڵسێنەو ئینسان خەڵەتێنێکی دیارییەو بەندەیی هەر بۆ من بکەنو ، هەر کردەوەیەکتان کرد لەبەر من بیکەن گوێ بە هیچ مەدەن لە بەندەییکردندا ؟ ئەمەیە ڕێگەی ڕاست • بێگومان شەیتان چەند تاقمی لە ئێوە گومڕا کرد نەك یەكو دوو ، بەڵکو بە ژمارەیەکی زۆرو ، دەرکەوت بۆ ئادەمیزادی خاوەن هۆش کە پەیڕەوی شەیتان ناشیرینە ، هێشتا هەر عەقڵ ناگرنو لە حیلەکان حاڵی نابن ؟

(هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ (٦٣) اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِما كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) (٦٤)

ئەم دۆزەخە کە وا لە پێش چاوتانا ئەو دۆزەخەیە کە ئێوەی پێئەترسێنرا ،دەی بڕۆنە ناویەوەو ئەمڕۆ سزاکەی بچێژن •

(اليَوْمَ نَخْتِمُ عَلى اَفْوَاهِهِمْ ، وتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ ، وتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ) (٦٥)

ئەمڕۆ کە ڕۆژی لێکۆڵینەوەی دەفتەری بیرو باوەڕو کردەوەیە مۆر ئەنێین بە سەردەمیاناو قسەیان پێناکرێو ، دەستەکانیان دێنە زمانو قسەمان بۆ ئەکەنو ، قاچەکانیان شایەتی ئەدەن بەو کردەوانە کە کردوونیان .

جا کە ئەندامەکانی لەشی ئینسان خۆی لێی بێنە دەمو کردەوەکانی بە راستی دەربخەن ئیتر قسەی کێ بایەخی هەیە هەتا ببێ بە موحامی بۆ ئەو تاوانبارانە ؟

(ولَوْ نَشاءُ لَطَمَسْنا عَلى اَعْيُنِهِمْ فاسْتَبَقُوا الصِّراطَ فَاَنّى يُبْصِرُونَ ؟ (٦٦) ولَوْ نَشاءُ لَمَسَخْناهُمْ عَلى مَكانَتِهِمْ ، فَما اسْتَطاعُوا مُضِيّاً ، ولا يَرْجِعُونَ) (٦٧)

ئێمە ئەگەر مەیلمان لێ بێ چاوەکانی ئەو کافرانە ساف ئەکەین لەگەڵ گۆشتەکەیا کە شوێنەواری بەدەرەوە نەمێنێ ، وە یا خود هەموو شوێنی چاوەکە ببێ بە گۆشتێکی عادەتی وەکو روخسار ، جا کاتێ بیانوێستایە بڕۆن بە ڕێگەیەکدا ئەوانە کێ بەرکێیان ئەکرد لەگەڵ هاوڕێکانیانا بۆ پێشکەوتن لە ڕێگەدا ، بەڵام پاش ئەو سافکردنی چاوە چۆن چاوی ئەبینێ ؟ وە ئەگەر خواستمان ببێ ئەوان لە شوێنی خۆیانا دائەکوتین ، جا ئیتر تەوانای ئەوەیان نامێنێ بڕۆن بۆ لای مەبەستەکەیانو ، ئیشتوانین بگەڕێنەوە .

(ومَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الخَلْقِ ، اَفَلا يَعْقِلُونَ ؟) (٦٨)

وە هەرکەس تەمەنی زۆر بکەینو بگاتە تەمەنی پیری هەڵئەگێڕینەوە لە وەزعی زیادکردنی مادەو خوێنی لەشا ئەوسا مانگ بـە مانگ زیادمان ئەکرد ، ئیستە رۆژ بە رۆژ کەمو کوورِی ئەکەینەوە لە مادەو خوێنی لەشا ، ئایا ئیتر ئەمانە نازانن خودایێ کە ئەمانەی پێ بکرێ ئەیشتوانێ چاوەکانی ساف بکاتەوە بە گۆشت دایانپۆشێو ئینسان لە شوێنی خۆیا دابکوتیتەوەو لە جوولەی بخا هەتا ئەمرێ ؟

(وما عَلَّمْنَـــاهُ الشِّعْرَ ، ومَا يَنْبَغِي لَهُ ، اِنْ هُوَ اِلاَّ ذِكْرٌ وقُرْآنٌ مُبِينٌ (٦٩) لِيُنْذِرَ مَنْ كانَ حَيّاً،ويَحِقَّ القَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ) (٧٠)

یانی ئێمە بـە ناردنی قورئانی پیرۆز بۆ سـەر محەمەد ـدـ یاسای هۆنینەوەی شیعرمان نیشانی محەمەد نەداوەو ئەو کارەیش شیاوی پایەو شانی ئەو نیە •

وە ئـەمە کـە ناردوومانە بۆ ئـەو هـەر زیکری خودایەو ئیرشادی هۆشیارانە بۆ رێگەی پیرۆزی هەردو دنیاو قورئانێکەو کتێبێکی پیرۆزی ئاسمانی بەکە ئاشکراو روونا کە •

وە بۆ ئەوە ئەم قورئانەمان بۆ ناردوە هەتا محەمەد ئەو کەسانەی لە سزای قیامەت پێ بترسێنێ کە هۆشیارنو دڵیان زیندوە ، وە بۆ ئەوەیش سزادانو سزای قیامەت دابمەزرێو قەرار بگرێ لەسەر کافرەکان •

ئایەتی (وما علمناه الشعر •••) بەرپەرچی قسەی کافرەکان ئەداتەوە کە ئەیانوت : (محەمەد شاعیرەو ، ئەوەیش ئەیخوێنێتەوە شیعرە) •

جا بەڵگەی ئەوە کە قورئان شیعر نیە : قورئان لە شێوەو رستەو شێوازدا لە شیعر ناچێ ؛ چونکی لەسەر کێشو قافیەی شیعر نیە ، لـە

بەحرەکانی شیعری عەرەبی ناچێ کـە ناوو شێوەیان ناسراوو زانراوە • هەروەها لە مەعنایشدا لە شیعر ناچێ ؛ چونکی مەعنـای شیعری عـەرەب لەسەر پیاهەڵدانو ستایش یا جنێوی درۆیە ، وە یا لەسەر هەڵنانە لە شتی پووچدا ، وە یا لەسەر دوورخستنەوەیانە لە شتی باش وە ئەم قورئانە یا خودا بە یەکناسیو زیکری خودایە ، یا وەعدو وەعیدە ، یا ئەحکامی بەندەیی خودایە یا رێنومایییە بۆ رەوشتی جوان •

وە بەڵگەی ئەوە کە شیعر بۆ حەزرەت ناشێ ئەوەیە : ئەگەر شیعرەکە لە بابەتی شتی موخالیف بۆ واقیع بێ ئەوە لەگەڵ پایەی رەهبەریدا رێك ناکەوێ ، وە ئەگەر شتی واقیعیش بێ هەر بۆ حەزرەت دەس نادا ؛ چونکی لەبەر ئەوە کە شاعیران زۆربەیان سەرگەرمی وتاری ناشیرینو هەرکەسێ وابێ عەیبدار دێتە پێش‌چاو ، وە ئەو پلەو پیرۆزییە کە بۆ پێغەمبەران هەیە لە دڵی خەڵکدا دوورئەکەوێتەوەو پلـەی شیعر لـە پلـەی پێغەمبەری کـەم دەکاتەوە •

جا پێویستە بزانن :

قورئـانی پیرۆز دووره لـه ئەشـعار
بە وێنەی دووری نووری حەق لە نار
رشـــتەی هۆنراوە ئـەبێ وەهـابێ
خاوەن کێشی راست،هەم (مقفی) بێ
لە دوو مەصرەعدا حەرەکەو سوکوون
بە قەدەر یـەك بن بۆ بوونو نەبوون
مەعنای ئەشـعاریش موخەییەلاتە
خیـلافی کـاری رووی سـەربساتە
زەمی بێجێـگەو ئـەنـای نـارەوا
تاریکی بـۆ رۆژ پڕتـەو لـە شـەوا

هـــەر موبالـەغـەو لەطیفی حیـــلە
بۆ رەواجی شـــیعر بوو بـە وەسیلە
ناشێ بۆ پایـەی بەرزی رەهبـەری
نیشـانەو ناوی شـیعرو شـــاعیری
هەرکەس لە چەرخا ئەژی بـە شانێ
ئەدۆزرێتـەوە بـە ناونیشـــانێ
نیشانەی شەخصی رووحیو قودسیە
یاخود دارایی‌و بـەرزی کورســـیە
نیشـــانەی خارێج ئەغڵەب یارانـە
یـانی رەفیـقی رۆژگـــارانـە
ئەگەر شاعیر بێ ئەبێ بە هاوشـــان
بۆ خاوەن بەزم‌و نـەزمی پەرێشـان
چون گەلێ شاعیر لە شوعوور دوورن
بێبەش لە پڕتـەو بێبـارەی نوورن
واتـەیـان ئەغڵەب لەسەر نوقصانە
بۆ نەشری عەیب‌و نەقصی ئینســـانە
یـا لـە بۆ مەدح‌و ثـەنـای درۆیـە
یانی هەدەفیـــان جـەوالّو جـۆیـە
یان لەســـەر شـەوقی شەهوەترانییە
لەســـەر تەوجیهی دێنی نەفســـانییە
کەمیـان بـە حیکمەت دێنە حیکایەت
دوورنەکەونەوە لـــە بای شـیکایەت
جا گەلێ دووڕە لە پایـەی ســـەروەر
بە ثیلقای ئەشـــعار ببێ بە رەهبەر

* * *

یێجگە لەمانــە بــە رووی ئەمــانــە
یــەکێ بــڕوانێ بــۆ لای زەمـــانــە
ئەزانێ حەزرەت لــە پێش رەهبەری
چل ســـاڵ مایەوە بێ پێغــەمــەری
فاریغ لــە شانو نیشـــانەی رەسوول
دوور لە تەشریعی فورووعو ئوصوول
کەس نەیدی بدوێ بـــە هۆنینــەوە
بۆ شــەرحی باسێ لــە رووی دینەوە
لــە پاش چــل ساڵەیش ناگەڕێتەوە
صـــیاغەی ئەشـــعار بدۆزێتەوە

★ ★ ★

بەڵێ ئەیــزانی ئەییـــامی عــەرەب
زۆر ئاگــادار بو لــە ئەهلی ئــەدەب
فەرمووی بە لەفزی گەوهەردانەی بەحر
لە وەصــفی بەیان یا تاریفی شـــیعر
بــازێ لــە بــەیــان عەینی حیکمەتــە
بازێ لە شیعریش سیحری ئوممەتــە
لەگــەڵ ئەمەیشـــا مەقامی رەهبەر
بــەرزە لــەمـــانــە (الله أکبـــر)
(نامی) بەیـــانی حەقیقــەت ئەکــا
کەشـــفی راستڕین طەریقەت ئەکــا
چەن خــودا پاکــە کــەلامیش وەهــا
رەهبەریش بەرزە بــە قــەدرو بەهــا

(اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّا خَلَقْنا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَیْدِیْنَـــا اَنْعَاماً فَهُمْ لَها مَالِکُونَ ؟ (٧١) وذَلَّلْنَاهَـــا لَهُمْ ؛ فَمِنْهـــا

رَكُوبُهُمْ ومِنْها يَأْكُلونَ (٧٢) ولَهُمْ فِيها مَنَافِعُ ومَشَارِبُ ، اَفَلا يَشْكُرُونَ ؟ (٧٣) واتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ (٧٤) لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ (٧٥) فَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ، اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ ومَا يُعْلِنُونَ) (٧٦)

ئایا ئەو ئادەمیزادانە نازانن کە ئێمە بە دەستی تەوانایی خۆمان بۆ سوودی ئەوان لە دین‌و دنیادا حەیوانی وەکو بزن‌و مەڕ‌و گاو مانگاو وشتر ... مان دروستکردوەو ، ئەوان خاوەنی هەموو ئەوانەن‌و بەکاریاندێنن‌و سواریان ئەبن‌و باریان پێ ئەبەن‌و بە کڕین‌و فرۆشتن کەڵکیان لێ وەردەگرن . وە ئەو حەیوانانەم رامکردوە لە بەردەستیانا بازێکیان سواریان ئەبن ؛ وەکو وشتر بە زۆری‌و گا بە کەمی‌و ، بازێکیشیان سەریان‌ئەبڕن ؛ وەکو وردەو درشتەیان لەسەر دڵخواز . وە گەلێ سوودی تر لەو ئاژەڵانە وەردەگرن ؛ وەکو پێست‌و خوری‌و مەرەزو کورگیان بۆ بەرگ‌و پۆشاک‌و نوێن‌و رایەخ‌و پێویستیەکانی تری ئادەمیزاد ... وە چەن تەڕی خاوەن فەڕی خۆرا ، وە لە شیرو دۆو غەیری ئەمانەیش ؛ وەکو فرۆو ، ماست‌و ، قەیماخ‌و ، خەستەی تووەکەو ، تۆراخ‌و ، کەرەو ، رۆن‌و ، کەشک‌و ، سیرێج‌و ، پەنیر ... کە ئەمانە هەموو ئاسایشی ئادەمیزادن . وە لە هەمان وەختا ئەگەر وشترێ یا گایێ هار بێ مەگەر بیکوژن ئەنا ئەیانکوژێ . کەچی خودا هەمووی بۆ رامکردوون‌و هێشتا سوپاسی خودای خۆیان ناکەن !

لەگەڵ ئەو هەموو نیعمەتەدا کە پێمداون لە باتی ئەوە بەندەییم بۆ بکەن‌و بپەرستن‌و سوپاسم بکەن رۆیشتوون لە خودا لایانداوەو چەن

بێکی داری وشکی رەق و تەقیان ناوە بە یەکەوە وەکو گاڵتەی منداڵان و بە دەوریاندا هەڵئەخەنەوە ، بە هیوای ئەوە لە لایەنی ئەوانەوە یارمەتی بدرێن کاتێ کەوتنە نەهاتی ، لەگەڵ ئەوەدا ئەوانە ناتوانن یارمەتی ئەم شتپەرستانە بدەن ، بەڵکو ئەمان بۆ ئەوان سەربازی سوپایی و حازرکراوی دەورو بەری ئەوانن بۆ خزمەت و پارازتنیان ئەنا گورگ و رێوی گمێژیان پێدا ئەکەن ، جا کە ئەوەندە بێ هۆش و گۆشن قسەی ئەوان لە تاریفی بتەکانیاناو بێحەیاو شەرمی لەگەڵ ئێمەداو ، لە تانەو تەشەر لە تۆو پەیڕەوانی تۆدا زویر مەبەو ، با واتەی ئەوانە پەستت نەکا ، چونکی ئێمە ئاگادارین و ئەزانین بە هەر شتێ لەوانەوە دەرئەچێ لە وتارو کردارا لە پەنامەکی و ئاشکراداو ، تۆڵەی هەموویان لێ ئەکەینەوە ، بۆ کوێ دەرئەچن لە دەستم ؟

لە هەر شوێنی بن لە وشکی و دەریا
وا لە راسەریان فریشتەی وریا
ئەنجامی ئەوان بارەگای منە
جێ جەزاو جیزیای دۆزەخ و دوژمنە

(اَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ" ؟ (٧٧) وضَرَبَ لَنَا مَثَلاً ، وَنَسِيَ خَلْقَهُ ، قَالَ : مَنْ يُحْيِي العِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ"؟(٧٨) قُلْ: يُحْيِيها الَّذِي اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ ، وهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ" (٧٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الأَخْضَرِ ناراً فَإِذَا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ) (٨٠)

ڕیوایەتکراوە : ڕۆژێ ئوبەیی کوڕی خەلەف هات بۆ لای پێغەمبەر ـ د ـ و ئێسقانێکی ڕزیوی بە دەستەوە بوو ، دەستی لێتوند ئەکردو هەڵئەوەری ، وتی : ئەی محەمەد تۆ گومان ئەبەی کە ئەم ئێسکە

رزیوه خودا زیندووی ئه‌کاته‌وه ؟! حه‌زره‌ت فه‌رمووی : به‌ڵێ ! تۆیش زیندوو ئه‌کاته‌وه‌و ئه‌یشتخاته ناو ئاگری دۆزه‌خه‌وه ! کابرا مه‌به‌ستی له‌و نیشاندانه ئینکاری زیندووبوونه‌وه‌ی ئینسان بو ، بۆیه حه‌زره‌ت وه‌ها وه‌ڵامی دایه‌وه • جا ئه‌م ئایه‌تانه هاتنه‌خواره‌وه •

ئه‌فه‌رموێت : ئایا ئینسان نازانێ‌و نه‌یبیستوه له زانای شاره‌زا ، یا له وه‌هبه‌ری نازار ، یا له پیرو باوه‌ڕی ئینسانی هۆشیار که بێگومان ئێمه له تنۆکێ ئاوی ژن‌و مێرد ئه‌و ئینسانه‌مان دروست‌کردوه‌و هه‌موو ئه‌ندامه‌کانی له‌شیان جیاکردوه‌ته‌وه‌و شێوه‌ی باوکو دایکیمان تێدا راگرتوه‌و گه‌ڵێ شوێنه‌وارو نیشانه‌ی وردمان تێدا ته‌ماشا کردوه‌و ، کاتێ بوو به ئینسانی زانا له‌و کاته‌دا له باتی ئه‌وه‌ی دان به بوونی پەروه‌ردگارا بنێ کوتوپڕ لێم‌ده‌ڕێته‌پەڕێ‌و ئه‌بێ به دوژمنێکی ناباری بێ‌شه‌رمی ره‌خنه‌گری ئاشکراو ، له ناو خه‌ڵکا قسه‌یه‌کی زۆر سه‌رسوڕهێنه‌ر ده‌ڕئه‌بڕێ‌و ، خۆی‌و دروستکراوه‌ی خۆی فه‌رامۆش ئه‌کاو ئه‌ڵێ : ئه‌وه کێیه ئێسقانی رزیو زیندوو ئه‌کاته‌وه ؟

ئه‌ی خۆشه‌ویست تۆ پێی بڵێ : ئه‌و پەروه‌ردگاره زانای ته‌وانایه زیندووی ئه‌کاته‌وه که یه‌کەم‌جار له نه‌بوون یا له مایه‌ی بێ‌گیانی زه‌بوون دروستی‌کرد ، وه ئه‌و خودایه زانایه به هه‌موو شتێ‌و دروستی ئه‌کاو هیچ دروستکراوێ به ڕێکه‌وت‌و بێ‌ئاگایی نه‌بوه‌و نابێ‌و پەروه‌ردگار دروستی ئه‌کا ، هه‌موو ماده‌و مه‌عنای ته‌ماشا ئه‌کاو ماوه‌ی مانه‌وه‌و ژین‌و ژیواری‌و بێ‌به‌ختی‌و به‌ختیاری‌و بێ‌هۆشی‌و هۆشیاری‌و به‌سه‌رهاتی ئیسته‌و داهاتووی ••• ئه‌زانێ‌و ئه‌زانێ ئه‌م مه‌خلوقه توانای خۆی چۆن سه‌رف ئه‌کاو ئه‌نجامه‌که‌ی چۆنه • ئه‌و خودا خودایه‌که ئاگری سووری له داری ته‌ڕی سه‌وزا داناوه •

تەماشا بکەن لە داری (فەرخ)و (عفار) لە سارای عەرەبستا کاتێ ئەو داری فەرخە ئەساون بە عەفارا چۆن گڕیان لێئەبێتەوەو چۆن بە هۆی ئەوانەوە وەکو شقارتەی کارخانە ئاگر ئەکەنەوە ؟ جا بڕوانن چۆن لە داری تەڕی خاوەن ئاو ئاگری سووزندەی سەخت دروستئەکەم کە دژی یەکترنو چۆن گومان نیە لەوەداو لەبەر چاودایە وەها لە ئەصڵی مادەی لەشی مردوو لە هەر شوێنی بێ وا لەبەر زانایی ئێمەداو لەسەر ئەوە بە وێنەی جاران دروستئەکرێتەوە •

(اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّماوَاتِ والاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؟ بَلَى ! وهُوَ الخَلاَّقُ العَلِيمُ (٨١) إِنَّمَا اَمْرُهُ ، إِذَا اَرَادَ شَيْئاً ، اَنْ يَقُولَ لَهُ : كُنْ ! فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبْحانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (٨٣)

ئەگەر ئێوە تەماشای دروستکردنی خۆتان ناکەن یا بە بێ نرخی ئەزانن •• بۆ تەماشای ئەم کردگاری پەروەردگارە ناکەن ؟ بۆ چاوێ هەڵنابڕن تەماشای ئەم جیهانەو ئەم ئەستێرانەو ئەم ڕۆژو مانگە خاوەن پڕتەوانەو ئەم خولۆکە سەربەرزە پڕتەوبەخشانە ناکەن ؟ بۆ تۆزێ بیر ناکەنەوە هەتا لە بیری تاریکی نەفامی دەربێنو دانیشن لەسەر دووربینی عەقڵی ئینسانی بە تەمکین ؟ ڕۆژ کە بە قەی ملیۆنێ جار لە زەوی تۆ زلتر بێو بەو پایە بەرزەوە هەزاران ساڵە مەخشەڵان بکاو پڕتەو بدا لە جیهان ئابێ کەسێ دروستی کردبێ ؟ وە ئەم ئەستێرە خولۆکانە کە بە هەزاران چەرخ بە موویێ مەداری هەڵسووڕانی خۆیان تێکنادەن بە بێ مودیرو موەبیر چۆن ئەبن ؟ ئایا ئەو کەسەی کە ئاسمانەکانو زەوی دروستکردوە

ته‌وانا یه بۆ ئه‌وه که وێنه‌ی ئه‌و ئینسانه له‌سه‌ر ریشه‌ی خۆی دروستبکاته‌وه‌و به ئیراده‌و خواستی خۆی رایان‌په‌ڕێنێ بۆ دادگای خۆی ؟ به‌ڵێ ! وه‌ئا بێ گومان ته‌وانایه که له‌سه‌ر ئه‌و ذه‌ڕه ماده‌یه که خۆی زانایه‌و ئاگاداریه‌تی سه‌ر له‌نوێ ئینسان دروستبکاته‌وه‌و ، هه‌ر شتێ مه‌یلی بێ بیکاته‌وه بێ جیاوازی له‌گه‌ڵ جاران‌و ئاسانتر له گوڵاڵه‌ی به‌هاران ، وه ئه‌و خودایه خالیقی که‌م‌و زۆره‌و زانایه به هه‌موو شتێ‌و ، ته‌وانایه کاتێ خواستی بووتی شتێکی هه‌بێ فه‌رمانی ئه‌وه‌یه بفه‌رموێت (ببه) ئه‌ی صووره‌تی مه‌حفووظی عیلمی من ببه به صووره‌تی عه‌ینی کائینات ، له عیلمه‌وه بۆ عه‌ین ، به‌ڵکو له عه‌ینێکه‌وه بۆ عه‌ینێکی تریش ، واته صووره‌تی عیلمی باری ته‌عالا هه‌موو واقیعین به‌ر له دروستکردنیان‌و ، له پاش دەرکردنیان بۆ وجوودی عه‌ینی ئه‌و عه‌ینه‌یش عه‌لاوه‌ی عیلمه‌که‌ی ئه‌بێ جا مادام ئه‌م ئه‌مره صادیر بو ئه‌و مورادە پەیدا ئه‌بێ •

ده‌ی پاك‌و دووره له عه‌یب ئه‌و په‌روه‌ردگاره که له ده‌ستی قودره‌تی ئه‌ودایه ریاسه‌ت به‌سه‌ر هه‌موو شتێکداو ئیظهاری هه‌موو شتێ بۆ وجوودو له ئه‌نجامیشدا هه‌ر بۆ لای ئه‌وو بۆ دادگای ئه‌و ئه‌ڕۆنه‌وه بۆ ده‌رکردنی فه‌رمانی جه‌زاو بۆ جه‌زاخانه‌ی ئه‌و ئه‌ڕۆن له عاله‌می نه‌ودا ، ئه‌وه‌ی بۆ ئاگر کاری کردوه جێگه‌ی ئاگری بۆ ئاماده‌کراوه‌و ئه‌وه‌یش بۆ ره‌زای په‌روه‌ردگاره ئه‌نجامی به‌هه‌شت‌و لیقای ئه‌نواره •

سوورەتی صافات ، لە سوورەتە مەکیيەکانە ، صـــەدو هەشتاو دوو ئایەتە .

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

﴿ وَالصَّافَّاتِ صَفّاً (١) فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراً ، (٢) فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراً : (٣) إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ (٤) رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ، وَرَبُّ الْمَشَارِقِ) (٥)

سوێند بەو فریشتانە کە بۆ فەرمانبەرداری و بەندەیی خودا ریزیـــان بەستووە ، سوێند بەو فریشتانە کە مەنعی شەیاطین ئەکەن لە زیانگەیاندن بە ئادەمیزاد ، جا بەو فریشـــتانە کە ئایاتی خودای تەعـالا ئەخوێنەوە لـــە ئاسمانەکانا ، وە یا بەسەر رەهبەرانا ! خودای ئێوە یەکێ خودایە .

خود سوێند بەو نوفووسە فیدائییانە کە ریز ئەبەستن بۆ جیهـــاد ، جا بەو ئـ کە مەنعی کافرەکان ئەکەن لە دەسدرێژکردن بۆ وڵاتی ئیســـلام ، جا بەو موسوڵمانانە کە قورئان ئەخوێنن ! سوێند بەوانە گشتیان خـودای ئێوە یەکێ خودایە ، پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی و ناوبەینی ئەوانـەو خاوەنی ئەو دەرەجەو مەقامانەیە کە رۆژی خاوەن پرتەو سەر دەرئـەکـــا لێیەوە بۆ نوورپەخشـــانی بـە جیهانا ، واتە ئاســمان سێیەمدو شەست دەرەجەیەو ، رۆژ هەر رۆژێ لە یەکێ لەو دەرەجانەوە هەڵدێ و ، لـــە بەرانبەری ئەوانەوە ئەوەندەیش نوختە هەیە بۆ ئاوابوونی رۆژ کە ئەمـانـە تەواو بوون ساڵ تەواو ئەبێ .

(إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ (٦) وَحِفْظاً مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ (٧) لا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الأَعْلَى ، وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ (٨) دُحُوراً وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ (٩) إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ) (١٠)

ئێمە ئاسمانی نزیکی زەویمان جوانکردوەو ئارایشمان داوە بە زینەتی ئەستێرەکان ، وە ئەو ئەستێرانەمان کردوە بە هۆی پارێز لە هەموو جنۆکەیەکی نافەرمانی سەرسەخت بۆ ئەوە بە ئاسمانا سەرنەکەوێو گوێ رانەگرن لەو وتوویژە لە (ملأ الاعلی) لە مەجلیسی گەورەی زۆر بەرزی فریشتەکاندا ئەکرێو ، کاتێ ئەو شەیاطینە سەرکەوتن بە ئاسمانا تیری شەرارەی نەیازیکیان بۆ ئەهاوێژرێ لە هەموو لایەکەوە بە هاوێژتنی بەهێز ، ئیتر ئەو شەیاطینە هەرگیز ناتوانن قسە وەربگرن ، شەیطانێ نەبێ کە بە فڕکە لە هەلدا قسەیێ بیسێو بیفڕێنێ ، ئەوەیش ئەکەوێتە شوێنی ئەو یەکێ لەو نەیزەکانە کە ئاسمان رۆشنئەکەنەوەو تاریکی ئەدڕێنن .

بزانن ! لەم ئایەتانەوە دەرئەکەوێ کە وجوودی کەواکیبو ئەستێرەکان زۆر پەیوەندییان بەو شەهابانەوە هەیە ؛ چونکی بە شوێن ئەوا کە ئەفەرموێت ئاسمانی نزیکمان جوانکردوە بە کەواکیب ئەفەرموێت (وحفظاً من کل شیطان مارد) ئیتر تەحقیقی ئەم وەزعە بەسراوە بە رووناکردنەوەی عیلمەوە ، ئاخۆ کەی ئەبێو ، پەیوەندەکە چۆنە ؟

(فَاسْتَفْتِهِمْ ! أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ؟ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لازِبٍ) (١١)

جا تۆ پرسیار بکە لەو کافرانە : ئایا ئەوان بەهێزترن لە جیهەتی مادەی دروستکردنەوە یا ئەو ئاسمانو زەوی و فریشتە پیرۆزانە ؟ دبارە کە ئاسمانو

زه‌وی به‌هێزترن ؛ چونکی به راستی ئێمه ئه‌م ئاده‌میزادانمانه لـــه قوڕێکی (مـــج) دروســـتکردوه کـــه زوو بازێکی ئه‌لکێ بـــه بازێکـــه‌وه ، وه زیندوکردنه‌وه‌یانو دروستکردنه‌وه‌ی ته‌رکیبی له‌شیان گه‌لێ ئاســـانه لای ئێمه .

(بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ (١٢) وَإِذَا ذُكِّرُوا لا يَذْكُرُونَ (١٣) وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ (١٤) وَقَالُوا: إِنْ هذا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ (١٥) أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُراباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ؟! (١٦) أَوَ آبَاؤُنَا الأَوَّلُونَ !) (١٧)

به‌ڵکو تۆ سه‌رت‌سوڕئه‌مێنێ له گه‌وره‌یی‌و ته‌وانـایی خـوداو ، ئـه‌و کافرانه‌ێ ئه‌که‌ن‌و گاڵته به‌وه ئه‌که‌ن که تۆ باوه‌ڕت به به‌عث‌و نوشـــوور زیندوبوونه‌وه‌ی موکه‌للەفان‌و حه‌شـــــرو نه‌شریان هه‌یه‌و ، هـــه‌رکـــاتێ ئامۆژگاریان بکرێ بیریکه‌نه‌وه ناوی خودای ته‌یـــا نابه‌ن ، وه کـــاتـــێ چاویان به موعجیزه‌یێ بکه‌وێ ده‌ڵاڵه‌ت له‌سه‌ر راستی ره‌هبه‌ر بکا گاڵتـــه‌ی پێ‌ئه‌که‌ن ، ئه‌ڵێن : ئه‌مه هیچ نیه سیحرێکی ئاشکرا نه‌بێ ! ئایا ئێمه کاتێ مردین‌و بووین به گڵ‌و ئێسقانی کۆن ئێمه زیندوئه‌کرێینه‌وه ؟! ئایا له‌گـــه‌ڵ باپیره پێشوه‌کانیشمانا !

(قُلْ : نَعَمْ وَأَنْتُمْ داخِرُونَ (١٨) فَإِنَّمـــا هِيَ زَجْرَةٌ واحِدَةٌ . فَإِذا هُمْ يَنْظُرُونَ (١٩) وَقَالُوا : يا وَيْلَنَا ! هذا يَوْمُ الدِّينِ (٢٠) هذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ !) (٢١)

تۆ ئه‌ی خۆشه‌ویست بفه‌رموو : به‌ڵێ زیندووئه‌کرێنه‌وه‌و ئێوه داماو ئه‌بن ، جا کاتێ ئه‌و ڕۆژه هات ئه‌وه ئه‌و زیندوبوونه‌وه بـه تاقه ده‌نگدانێکه

کوتوپڕ تەماشـــا ئەکەی هەموو وان بە دەرەوەو ئەڕوانن‌و ، لـەو کاتـەدا ئەڵێن : ئەی هاوار بۆ ئێمە ئەمە رۆژی تۆڵەیە ! ئەمـە ئـەو رۆژی حوکمی فەصڵەیە کە کاتی خۆی باوەڕتان پێ‌نەدەکرد •

(اُحْشُروا الَّذِينَ ظَلَمُوا واَزْواجَهُمْ ومَاكانُوا يَعْبُدُونَ (٢٢) مِنْ دونِ اللهِ ، فَاهْدُوهُمْ اِلى صِراطِ الجَحِيمِ (٢٣) وقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤولُونَ) (٢٤)

جا خودا فەرمان ئەدا بە فریشتەکان‌و ئـەفەرموێت : ئـەو کـــافـــرە ستەمکارانە خۆیان‌و هاو وێنەکانیان لە بتپەرستەکان گردبکەنەوەو لەگـەڵ ئەو بتانەدا کە ئەیانپەرستن‌و موبالاتیان بـە خودا نەدەکـــرد ، جا ڕێگـەی دۆزەخیان نیشان بدەن‌و ، ڕایان‌بگرن ، بە ڕاستی ئەوانە بەڕپرســـــیارن‌و پرسیاریان لێ‌ئەکرێ •

(مـــا لَكُمْ لاَ تَنَاصَـــرُونَ ؟ (٢٥) بَـــلْ هُمُ اليَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ (٢٦) واَقْبَـــلَ بَعْضُـــهُمْ عـلَى بَعْضٍ يَتَساءَلُونَ : (٢٧) قالُوا : اِنَّكُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ اليَمِينِ) (٢٨)

پرسیاریان لێ ئەکرێ : ئەوە چیە ؟ بۆچی بازێکتان یارمەتی بازێکتـان نادەن‌و ، بەڵکو هەمووتان ملکەچ‌و بێ‌دەنگن ؟ جا لەو کاتەدا بازێ لـــەو کافرانە ڕوو ئەکەنە بازێکیان‌و قسەیان لەگەڵدا ئەکەن • بە گەورەکـانیـان ئەڵێن : ئێوە لە لای ڕاستەوە ئەهاتن بۆ لامان ، واتە بە عەزم‌و بە هێـــزی دڵەوە ئێمەتان بۆ لای خۆتان هەڵئەسووڕان‌و ، نەتان‌ئەهێشت بـاوەڕ بـــە ڕەهبەر بکەین‌و واز لە بتپەرستی بهێنین •

(قالُوا : بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٢٩) وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ، بَلْ كُنْتُمْ قَوْماً طَاغِينَ (٣٠) فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ (٣١) فَأَغْوَيْنَاكُمْ ، إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ) (٣٢)

جا گەورەکان لە وەلامیانا ئەڵێن : نەخەیر ئێوە هـەر خۆتان خاوەن ئیمان نەبوون و ، ئێمە هیچ دەستەلاتێکمان بەسەر ئێوەدا نەبو ، بەڵکـو خۆتان کۆمەڵێکی وا بوون کە بایی‌بوون و لە یاساو رێگە لاتان‌دابوو • جا وا فەرموودەی خودا لەسەر هەموومان هاتەجێ ، بە راستی ئێمە لە سزای دۆزەخ ئەچەژین و ، ئێمە ئێوەمان گومڕاکرد ، راستە ئێمە گومڕا بووین بەڵام ئێوەیش ئەو حاڵەتان پێ خۆش بو ، وا هەردوو لامان تووشی مەینەت بووین •

(فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ (٣٣) إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ) (٣٤)

جا بە راستی ئەوان لەو رۆژەدا هەموو لە سزادا هاوبەشن و سزائەدرێن ، بێگومان ئێمە ئاوا لە تاوانباران ئەکەین و تێکڕا سزایان ئەدەین •

(إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ (٣٥) وَيَقُولُونَ : أَإِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ؟ (٣٦) بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ) (٣٧)

ئەو کافرانە حاڵیان وەهایە کاتێ یەکێ لەگەڵ ئەوانا (لا اله الا الله)ی بکردایەو داوای لێبکردایەن ئەو کەلیمەی تەوحیدە بڵێن •• خۆیان بـە گەورە تەماشا ئەکردو بە عاریان ئەزانی خودا بەیەك بناسنو ، ئەیانوت :

ئایا ئێمە تەرکی بتەکانی خۆمان ئەکەین بۆ قسەی شاعیرێکی شێت !؟ جا وا نیە ؛ بەڵکو ئەو زاتە شیرین‌کرداره ئایینو کتێبێکی راستی هێناوەو تەصدیقی پێغەمەرەکانی پێش خۆی کردوە •

(اِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الاَلِيمِ (٣٨) وَمَا تُجْزَوْنَ اِلاَّ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٣٩) اِلاَّ عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ) (٤٠)

بـە راستی ئێوە ئـەی کافـرە بەدبیرو باوەڕەکان سزای ئێشگەێێن ئەچەژنو جەزایشتان نادرێتەوە بـە پێی ئـەو کـردەوە نابارانە نەبێ کـە ئەتانکردن ، بەڵام بەندە پاککراوەکانم لە بیرو باوەڕی نابارو کردەوەی ناهەموار ئەوانە سزا نادرێن ، بەڵکو بە پێچەوانەوە لە ناو مەقامی کەرامەتا ئەمێنن •

(اُولاَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ (٤١) فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ (٤٢) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (٤٣) عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ (٤٤) يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِنْ مَعِينٍ (٤٥) بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ (٤٦) لا فِيهَا غَوْلٌ وَلا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ (٤٧) وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ (٤٨) كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ) (٤٩)

واتە ئەو بەندە پاکانە رۆژێکی دیاری‌کراویان هەیە لە لای خوداوە بریتیە لە چەن جۆر میوە ؛ وە ئەوانە لە لایەنی خوداوە رێزیان گیراوە کە ئەو میوە جوانانەیان پێ‌دراوەو ، ئەوانە وان لە ناو چەن بەهەشتێکدا کە غەیری نیعمەت هیچی تریان تیا نیەو ، وان بەسەر چەن کورسییەکەوە لە بەرانبەری یەکەوە ، واتە ئەهلی بەهەشت هەرگیز خەمی دووری دۆستیان ناخۆنو

هەمیشە هەموو وان لەسەر چەن کورسییەکی وەها کە بەرانبەری یەك دانراون .

وە یاخود ئەفرادی خانەدان وەکو باوك‌و دایك‌و خوشك‌و براو کچ‌و کوڕ .. هەموو وان بەیەکەوەو وان لەسەر چەن کورسییەك لە بەرانبەری یەکتر‌ەوە . وە هاتوچۆ ئەکرێ بۆ لایان لەگەڵ پیالەی شەرابی وەها کە جاری ئەبێ بەسەر زەویدا وەکو ئاوی زەلاڵ‌و پیالەکە سپییەو . هۆی لەزەتە بۆ ئەوانە ئەیخۆنەوە ، وە هەر لەو شەرابی بەهەشتەدا غائیلەو فەساد نیە ، ئەنا هەموو شەرابێ هەر شتێکی لەوانە تێدایە ، وە ئەوانیش هەر لەو شەرابەدا عەقڵیان تێك ناچێ ، وە لە لای ئەوانە لە حۆرییەکانی بەهەشت ، حۆریگەلێك کە چاویان بڕیوەتە مێردەکانی خۆیان‌و بۆ کەسی تر ناڕوانن‌و چاویشیان رەش‌و گەش‌و گەورەیەو وەکوو هێلکەی وشترمری دوور لە تۆزو غوبارن ئەوەندە سپی‌و جوانن .

(فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ (٥٠) قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ : إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ (٥١) يَقُولُ : أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ؟ (٥٢) أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ؟ (٥٣) قَالَ : هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ؟ (٥٤) فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ) (٥٥)

واتە ئەم کۆمەڵەی ئەهلی بەهەشتە بازێکیان رووئەکاتە بازێکیان‌و لەناو خۆیانا پرسیار ئەکەن ، جا یەکێ لەوان ئەڵێ : من لە دنیادا هاوڕێیەکم بوو ئەیوت پێم : ئایا تۆ ئەوەندە بڕەماخی باوەڕ بەوە ئەکەی کاتێ مردین‌و بووین بە گڵ‌و ئێسکی کۆن ئایا ئێمە زیندووئەکرێینەوە بۆ حسێبی پیرو باوەڕو کردەوە ؟ جا هەر ئەم شەخصە بە هاوڕێکانی ئەڵێ : ئایا ئێوە ئاگاتان

لە ئەهلی دۆزەخ هەیە ؟ یا ئەتانەوێ هەواڵیان بزانن ؟ جا ئەم کابرایە خۆی ڕۆیشت بۆ سەیری ئەو دۆزەخە کە ئەو هاوڕێیانەی تێدابوو ، تەماشای کرد هاوڕێکەی خۆی لە ناوەڕاستی دۆزەخدا بینی •

(قَالَ : تَاللهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِيْنِ (٥٦) وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ (٥٧) اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ (٥٨) اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ؟ (٥٩) اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ (٦٠) لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُوْنَ) (٦١)

جا ئەو شەخصە موسوڵمانە کاتێ چاوی بە برادەرەکەی دنیای لە ناوەڕاستی دۆزەخا کەوت پێی‌وت : وەڵڵاهی بە راستی نزیك بو کە تۆ لە دنیادا من لەناوبەری‌و منیش وەکو خۆت کافر بکەی ، وە ئەگەر فەضل‌و ڕەحمەتی خودای خۆم نەبوایە منیش لەوانەبووم کە حازر بکرێم لە دۆزەخدا لەگەڵ تۆدا • ئایا راست وەکو ئەوە بو کە تۆ ئەتوت : ئێمە نامرین مردنی یەکەم نەبێ کە مردنی دنیایەو ئێمە زیندوو ناکرێینەوەو لەسەر کوفرو تاوانباری سزا نادرێین ؟ جا ئەم نیعمەت‌و خۆشییە کە بە ئێمە دراوە لە بەهەشتا ئەوە بەشی ڕەسای گەورەیەو بۆ وێنەی ئەم بەشە با تێکۆشێ ئەوەی تێبکۆشێ •

(اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ؟ (٦٢) اِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِلظّٰلِمِيْنَ (٦٣) اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي اَصْلِ الْجَحِيْمِ (٦٤) طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُءُوْسُ الشَّيَاطِيْنِ (٦٥) فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ (٦٦) ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيْمٍ (٦٧) ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ) (٦٨)

واتە ئایا ئەم ڕۆزی بەهەشتەو ، ئەم تەماشاو سەیرانی گوڵگەشتەو ، ئەم خواردنو خواردنەوەی مادەی بەلەزەتەو ، ئـەم رابواردنو هاوڕێتی دۆستانی میهرەبانەو ، ئەم دەوامە بە سەلامەتیو بێدەردی‌سەرییەو ، ئـەم جیلوەی ئەنواری لیقـای خودایەو ... ئـەمانە باشن بۆ پێشکەشکراوی میوانی قیامەت ؟ یا بەری داری (زەقوم) کە بۆ دۆزەخییەکان دانراوە ؟ ئێسە ئەو دارەمان کردوە بە هۆی سزاو نارەحەتی بۆ ستەمکاران ؛ چونکی لە دۆزەخدا لە بەری ئەوە ئەخۆن • وە یاخود باسی ئەو دارەم کردوە بـە فیتنە بۆ ستەمکارە بێدینە بێعەقڵەکان کە ئەڵێن : چۆن ئەبێ لەناو ئاگرا داری سەوزی خاوەن بەر بژی ؟! ئـەو داری زەقوومە دارێکە لـە بێخی دۆزەخەوە دەرئەچێو لق‌و پۆپەکانی ئەڕوا بە هەموو دەرکەکانی دۆزەخاو بەرەکەی وەک کەلە سەری شەیتان وایە ! وە ئەو کۆمەڵی ئەهلی دۆزەخە لە کاتی بڕسێتیدا لێی‌ئەخۆنو گەدەی خۆیانی لێ پڕئەکەن ، پاش خواردنیان لەو بەرە زەقوومە تینوویان ئەبێو بۆ ئەوان هەیە بەسەر ئەو زەقوومەدا ئاوێ لە عەینی ئاوی گەرمی دۆزەخ ، وە لە پاش ئەوە لەو ئاوەیان خواردەوە ئەگەڕێنەوە بۆ شوێنی خۆیان بۆ دۆزەخو سزای پێشووی خۆیان •

عالەمی دۆزەخ عالەمێکە مادیو واقیعیو بـە بیرو باوەڕی ئـەهلی سونەت ئیستە لەگەڵ بەهەشتا هەردووکیان هەنو دروستکراون • وە خودا وەکو تەوانایە لەسەر ئەوە لە دارا مادەی ئاگر دروست بکا وەهایش تەوانایە لە ناو ئاگرا دار بڕوێنێو بەربگرێ • وە ئەمانە بە نیسبەتی واقیعەوە پاش ئیخباری خودا جێگەی باوەڕی موسوڵمانانە •

(إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ (٦٩) فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ (٧٠) وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ (٧١) وَلَقَدْ

اَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ (٧٢) فانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ (٧٣) اِلاَّ عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ) (٧٤)

ئەگەر ئازانن بۆچی ئەو کافرانە موستەحەقی ئـەو سزا ناهەمواردن بزانن هۆی ئەوەیە ئەم کافرانە باوکو باپیرەی خۆیان بە گومڕا دەستکەوتو ئەمانیش بـە شوێنی ئەوانا بە تووندی رایانکرد ، وە لـە پێش ئەوانیشدا زۆربـەی پێشینانەکەیان هـەر گومڕا بوون • وە بـە راستی گەلێ لـە پێغەمەرانی ئینسانترسێنمان بۆ ناردن ، کەچی ئەوان سەرکێشیو نافەرمانییان کرد ، بەندە چاکە پاکەکان نـەبێ • جا تەماشا بکـە بزانە ئەنجامی کاری ئەوانە کە ترسێنراوو گوێیان بە ترسەکە نەدا چۆن بو ؟

(ولَقَدْ نَادانَا نُوحٌ ، فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ (٧٥) ونَجَّيْنَاهُ واَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ (٧٦) وجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ (٧٧) وتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الآخِرِينَ (٧٨) سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِي الْعالَمِينَ (٧٩) اِنَّا كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (٨٠) اِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُؤْمِنِينَ (٨١) ثُمَّ اَغْرَقْنَا الآخَرِينَ) (٨٢)

نوح ـدـ پاش ئەوە کە لە ئیمانهێنانی گەلەکەی نائومێد بوو •• بانگی کردین بۆ ئەوەی کە فریای بکەوینو لە دەستی گەلەپەستەکەی رزگاری بکەین ، جا خۆیو خێزانو منداڵەکەیمان لەو مەینەتو ئاوو لافاوە بێئامانە رزگارکردو تەنیـا نەتـەوەکەی ئـەومان لەسـەر زەویدا هێشـتەوە ، وە هێشتمانەوە بۆ ئەو لـە ناو گەلانی دواییدا وشـەی (سلام علی نوح في العالمین) ، واتە : هەموو گەلەکانی دوایی هەر سەلامی لێ ئەکەن ، ئێمە ئا بەو شێوە پاداشی خاوەن چاکەکانو پیاوچاکان ئەدەینەوە •

ئەوەی بـە راستی بۆ خودا راستە
خودا لە بۆ ئەو ســەلام خواســتە
هەرچی رێگەی حــەق ئیعتیبــار بکا
خــوا بۆ ئەو ســــەلام ئیختیار ئەکا

بە راستی نوح ــ د ــ لە بەندە دڵزیندوە بە باوەڕەکانی من بو ، ئیتر ئەودوای ئادەمیزادی ئەو چەرخەمان هەموو بە ئاوی لافاو خنکاند •

(وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ (٨٣) إِذْ جاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ (٨٤) إِذْ قالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ : ماذا تَعْبُدُونَ ؟ (٨٥) أَإِفْكاً آلِهَــةً دُونَ اللهِ تُرِيدُونَ ؟! (٨٦) فَمَــا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ العالَمِينَ ؟) (٨٧)

وە بە راستی لە هاوباوەڕو هاوکێشی نوحە لە ئوصوولی دینو خــودا بەیەکناسیدا ئیبراهیم ــ د ــ هاوڕشتەی ئەوبوو کــە رووی‌کردە خــودای خۆی بە دڵێکی ساغی دوور لە کوفرو پاك لە خۆڵو خاشاکی بیروباوەڕی ناپاکەوە . هاویاسای ئەو بو کە فەرمووی بە باوکیو بە گەلەکەی : ئــەوە ئێوە بەندەیی چی ئەکەن ؟ ئایا بە درۆو دەلەسە چەن خودایەکی درۆتــان بۆ خۆتان خواستوە بۆ ئەوەی بەندەییان بۆ بکەن ؟ ئەوە ئێوە گومانتــان چۆنە دەربارەی ئەو خودایە کە پەروەردگاری جیهانە ؟ چۆن لە بەیەکناسی ئەو لائەدەنو ئەو دارو بەردە ئەخەنە پاڵی •

(فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ (٨٨) فَقالَ : إِنِّي سَقِيمٌ (٨٩) فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ (٩٠) فَراغَ إِلى آلِهَتِهِمْ ؛ فَقالَ : أَلا تَأْكُلُونَ ؟ (٩١) ما لَكُمْ لا تَنْطِقُونَ ؟ (٩٢) فَراغَ عَلَيْهِمْ ضَرْباً بِالْيَمِينِ) (٩٣)

ئەویش لەسەر یاسای ئەو رۆژە کە تەماشای هاتوچۆی ئەستێرەیان ئەکردو ، دەرکەوتنو ئاوابوونیان ئەکرد بە نیشانەی ساغیو نەخۆشیو ئارامیو نائارامی دنیا •• تەماشایەکی ئەستێرەی کردو فەرمووی : وا دەرئەکەوێ کە من نەخۆشم ، چاك وایە ماوەیێ لە خەڵك کەناربگرم ؛ چونکی لە وەزعی ئەستێرەوە وا دەرئەکەوێ کە من نەخۆشم • جا خەڵکەکەیش پشتیان لە ئیبراهیم هەڵکردو لێی دوورکەوتنەوە ، سا یا لە ترسی ئەوەی ناساغیەکەی ئەویان بۆ بێ یا لەبەر ئەوە بڕوا وچانێ بداو ماندوێتی بحەسێتەوە •

کاتێ لە یەکدی جیابوونەوە بە پەناپسکێ رۆیشت بۆ لای بتەکانیانو فەرمووی پێیان : ئەوە بۆچی ئێوە هیچ ناخۆن ؟ کاتێ ماتڵبوو ئەوانیش وەڵامیان نەبوو پێی وتن : ئەوە بۆچی قسە ناکەن ؟ جا لای کردەوە بەلایاناو بە راستە تێی سرەواندنو پێیانا هات بە لێدان •

(فَاَقْبَلُوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ (٩٤) قَالَ : اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ؟! (٩٥) واللهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ) (٩٦)

کاتێ گەلەکەی هاتنو چاویان بە بتەکان کەوت بە سەرو گوێلاك شکاویو وردکراوی •• رایانکرد بۆ لای ئیبراهیم بۆ پرسیار لە شکانی ئەو بتانە ، ئەویش لە وەڵامیانا فەرمووی : ئایا ئێوە بەندەیی شتێ ئەکەن کە خۆتان تاشیوتانن ؟ لەگەڵ ئەوەدا کە دروستکەر هەر خودایەو ئەو ئێوەو ئەوانەیش کە ئەیانپەرستنو ئەیانتاشن دروستی کردوون •

(قَالُوا : ابْنُوا لَهُ بُنْيَاناً فَاَلْقُوهُ فِي الجَحِيمِ : (٩٧) فَاَرَادُوا بِهِ كَيْداً ، فَجَعَلْنَاهُمُ الاَسْفَلِينَ) (٩٨)

جا پاش پرسیارو وەڵامێکی زۆر لە لایەنی بتپەرستەکانەوە لەگەڵ حەزرەتی ئیبراهیمداو پاش ئەوەی کە ئیبراهیم هەر سوور بوو لەسەر بانگکردنی گەلەکەی بۆ خوداناسیو وازهێنان لە بتپەرستی •• بڕیاریان دا کە بیسووتێننو ، وتیان : شوورایێ دروستبکەنو ناوەکەی پڕبکەن لە دارو ئاگری تێبەردەنو جا ئیبراهیم بهاونە ناو ئاگرەکەوە ! جا ئەم کارەیان ئەنجامداو ئیبراهیم خرایە ناو ئاگرەکەو . ویستیان فێڵ بکەنو بە فڕوفێڵ بەرپەرچی بەڵگەی راستی ئیبراهیم بدەنەوە،بەڵام ئێمە ئەوانمان فڕەدایە پلەی پەستیو بێنرخمان کردنو هەرچییان لەگەڵا کرد بێسوود دەرچوو ، ئەو گەلە لە پلەی خوارووی هەموو پلەو جێگەیەکەوە داکەوتنو ، ئەوانمان کرد بە خوارتر لە هەرچی خوارکەوتوو هەیە •

دەڵێن : ئەو ئاگرەیان لە دەشتی (بیتوین)دا ، [کە دەشتێکە لە قەزای رانیەی سەر بە پارێزگای سلێمانی] کردوەتەوەو لەوێدا ئیبراهیمیان خستوەتە ناو ئاگرەوە ، بەڵام خودا رزگاری کرد • سوپاس بۆ خودا •

(وقَالَ : اِنِّي ذَاهِبٌ اِلى رَبِّي سَيَهْدِينِ) (٩٩)

وە پاش ئەوە کە لە ئاگرەکە رزگار بو فەرمووی : من ئەڕۆم بۆ لای پەروەردگاری خۆم ، بێگومان ئەو رێنومایيم ئەکا بۆ بەختیاریو پیرۆزی هەردوو دونیا •

حەزرەتی ئیبراهیم لە لایەنی خوداوە پێیوترا : کە عیراق بەجێبێڵێو بەرەو شام بڕوا خودا یارمەتی ئەدا ، لەسەر ئەو فەرمانە لەگەڵ (سارە)ی خێزانیو (لوط)ی برازایا رۆیشت بۆ (حرّان) ، پاش ماوەیێ لە حەڕانەوە چوو بۆ فەلەستینو ، لە فەلەستینەوە چوو بۆ میصرو ، لە میصرەوە گەڕایەوە بۆ فەلەستینو ، پادشای میصر جارییەیەکی (هاجەر) ناوی پێدا •

(رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ (١٠٠) فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ) (١٠١)

کە هاتەوە فەلەستین لە خودا پارایەوەو فەرمووی : پەروەردگارا رۆلەیەکم پێ ببەخشە کە لە پیاوە باشەکان بێ ، ئێمەیش دۆعاکەیمان وەرگرتو موژدەمان پێدا کە کوڕێ خاوەن هۆش و خاوەن حەوسەلەت پێئەدەین . جا (ئیسماعیل)مان لە هاجەر ـ جاریيە میصریەکە ـ پێدا . پاش ماوەیێ فەرمانی پێدرا کە ئەو کوڕەو دایکەکەی ببا لەو شوێنەدا کە ئیستە حەرەمی کەعبەیە دایان‌بنێ . ئەویش فەرمانەکەی بەجێهێنا .

(فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ، قَالَ : يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ ! فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى ؟ قَالَ : يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ، سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ الصَّابِرِينَ (١٠٢) فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ (١٠٣) وَنَادَيْنَاهُ : أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ (١٠٤) قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ، إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١٠٥) إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ (١٠٦) وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ (١٠٧) وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ (١٠٨) سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ (١٠٩) إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١١٠) إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ) (١١١)

جا کاتێ ئیسماعیل گەورە بوو گەیشتە پایەیێ کە بتوانێ لەگەڵ باوکیدا بگەڕێو کار بکا ، ئیبراهیم بە ئیسماعیلی فەرموو : ئەی کوڕی خۆم من لە خەودا وەهام دیوە کە سەرتئەبڕم ! جا بیربکەرەوەو بزانە ئەتوانی خۆت بگری ؟ ئەویش لە وەڵامدا عەرزی‌کرد : ئەی باوکی خۆم ئەوەی تۆ ئەتەوێ

بیکەیو ئەوەی فەرمانت پێدراوە بیکەی فەرموو بیکە ، ئینشائەڵڵا ئەمبینی بە خۆگریو لە خۆگران ئەبم بەرابەر بەم فەرمانی خودا •

جا کاتێ باوکو کوڕ هەردووکیان خۆیان تەسلیمی خودا کردو بەلای راستدا دایبەزەویداو ، لەو کاتەدا تەوێڵی دای بە زەویدا فەرمانمان دا بە بەخشینی ئیسماعیلو رزگارکردنی لەو مەینەتەو ، بانگمان کرد وتمان : ئەی ئیبراهیم بە راستی خەوەکەی خۆت بە راســـــت گێڕاو ، فەرمانەکەت بەجێهێناو گومان نەما لە خۆبەختکردنتانا لە رێگەی بەجێهێنانی فەرمانی خودادا ، وە لە بەر ئەو خۆبەختکردنەتان ئێمە چاوپۆشیمان لێکردنو ، بەو شێوە پاداشی چاکەکـــەرانو پیاوچاکان ئەدەینەوە • بە راســـتی ئـەمـە بەراوردێکی دیاری بوو فیدیەی ئیسماعیلمان دا بە کوشتێکی گـــەورەی گۆشتنی قەڵەوو بەجێمان هێشت بۆ ئەو لە ناو گەلانی دواییـدا جوملـەی سەلامکردن لەسەر ئیبراهیم • ئێمە بەو شێوە پاداشی چاکەکەران ئەدەینەوە ، بە راستی ئیبراهیم لە بەندە خاوەن باوەڕەکانی ئێمەیە •

(وبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيّاً مِنَ الصَّالِحِينَ (١١٢) وبَارَكْنَا عَلَيْهِ وعَلَى إِسْحَاقَ ، ومِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِـــنٌ وظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ) (١١٣)

وە موژدەمان دا بە ئیبراهیم بە پەیدابوونی ئیسحاق کە حاڵی وەهایە پێغەمبەرێکە لە رشتەی پیاوچاکان ، یا خودی خۆی چاکـــەو نـــە پیـاوە باشەکانە ، وە بارانی پیرۆزیمان رژاند بەسەر ئیبراهیمو ئیســـحاقاو لـە نەتەوەی ئەوانیشا ئینسانی خاوەن ئیحسانو ئینسانی ستەمکاری ئاشـــکرا هەیە کە ستەمی لە خۆی کردوە •

(وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وهارُونَ (١١٤) ونَجَّيْنَاهُمَا وقَوْمَهُمَا مِنَ الكَرْبِ العَظِيمِ (١١٥) ونَصَرْنَاهُمْ ، فَكانُوا هُمُ الغَالِبِينَ (١١٦) وآتَيْنَاهُمَا الكِتَابَ المُسْتَبِينَ (١١٧) وهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ المُسْتَقِيمَ (١١٨) وتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الآخِرِينَ (١١٩) سَلامٌ عَلَى مُوسَى وهارُونَ (١٢٠) إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي المُحْسِنِينَ (١٢١) إِنَّهُمَا مِنْ عِبادِنَا المُؤْمِنِينَ) (١٢٢)

وە بە راستی منەتمان نا بەسەر موساو هاروونا کاتێ خۆیانو گەلەکەیانمان لە بەلای گەورە ، کە زاڵبوونی فیرعەون بوو بەسەریانا ، رزگار کرد • دەیشگونجێ بەلای گەورە دەریای نیل بێ کاتێ خودا فیرعەونو گەلەکەی تێدا خنکاندو موساو هاروونو پەیڕەوانیانی رزگار کرد •

وە یارمەتیمان دانو لە ئەنجامدا ئەوان زاڵبوون بەسەر فیرعەونـاو لە سەرکەوتووان بوون ، وە ئەو کتێبە روونـاکەم پێداونو ڕێگەی راستم نیشانداونو لەناو کۆمەڵە دواییەکانا ناوو سەلامم بۆ بەجێهێشتوون ، کە گەلانی دوایی سەلام لە موساو هارون ئەکەن • ئێمە ئاوا پاداشی چاکەکەرانو پیاوچاکان ئەدەینەوە ، بە راستی ئەوان لە بەندە موسوڵمانەکانی ئێمەن •

(وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ (١٢٣) إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ : أَلا تَتَّقُونَ ؟ (١٢٤) أَتَدْعُونَ بَعْلاً وتَذَرُونَ أَحْسَنَ الخَالِقِينَ ؟! (١٢٥) اللهَ رَبَّكُمْ ورَبَّ آبائِكُمُ الأَوَّلِينَ (١٢٦) فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ (١٢٧) إِلاَّ عِبادَ اللهِ المُخْلَصِينَ (١٢٨) وتَرَكْنا عَلَيْهِ فِي الآخِرِينَ (١٢٩) سَلامٌ عَلَى

اِلْياسِينَ (١٣٠) اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١٣١) اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ) (١٣٢)

بێگومان ئیلیاسی کوڕی یاسین کچەزای هاروونی برای حەزرەتی موسا لە پێغەمبەرەکانە ، لەو کاتەدا کە فەرمووی بە گەلەکەی : بۆچی تەقوای خودا ناکەن ؟ ئایا ئێوە بانگ لە (بەعل) ـ ناوی بتەکەیانە ـ ئەکەنو واز لە خودا دێنن کە باشترینی پەروەردگارە کە ناوی ئەللایەو خودای ئێوەو باوکو باپیرە گەورە پێشوەکانتانە ؟! ئەوانیش بەدرۆیان خستەوە ، جا بە راستی ئەوان حازرئەکرێنو رائەکێشرێن بۆ مەیدانو لەوێوە بۆ شوێنی سزا ، بەڵام بەندە پاکەکانم دوورو پارێزراون لە سزا . وە دوای خۆیان ، لەبەر رێزی ئەوان . ناوو سەلامان هێشتەوە بۆ (الیاسین) تا نیشانەی رێزی پیاوچاکان بێ لای خوداو ، ئێمە بەو جۆرە پاداشی پیاوچاکان ئەدەینەوەو بە راستی ئیلیاس لە بەندە خاوەن باوەڕەکانی ئێمەیە .

(وَاِنَّ لوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (١٣٣) اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ اَجْمَعِينَ (١٣٤) اِلاَّ عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ (١٣٥) ثُمَّ دَمَّرْنَا الآخَرِينَ (١٣٦) وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ (١٣٧) وَبِاللَّيْلِ اَفَلا تَعْقِلُونَ ؟) (١٣٨)

بێگومان حەزرەتی (لوط)ی برازای ئیبراهیم لە پێغەمبەرە بەڕێزەکانە لە لای خودای تەعالا ، جا باسی ئەوە بکە کە خۆیو ئەهلو خێزانی هەموویان پیرەژنێ نەبێ کە لەوانە حسابکرابو کە بەر قاری خودا ئەکەون .. رزگارمان کردن لە سزای وێرانکردنی نیشتمان بەسەریانا ، وە پاش ئەم ئەهلە ئەو دوای ئەو گەلەم هەموو وێرانو وەیلان کردو ، ولاتەکەم بەسەردا هەڵگێڕانەوە ، وە ئێوە بەیانیانو ئێواران بەلایاناو بەسەر

ولاتەکەیانا رائەبوورنو شوێنەواری وێرانەیانو ئەنجامی سەرسەختیو بەدبەختی ئەبینن ، ئایا پاش ئەو دیتنو تەماشاکردنە هێشتا هەر عەقڵی ئەوەتان نیە کە بیر بکەنەوە لەوەدا کە فەرمانبەرداری خودا باشەو نافەرمانی خراپە ؟

(وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (١٣٩) إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (١٤٠) فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ (١٤١) فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ (١٤٢) فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ (١٤٣) لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ (١٤٤) فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ (١٤٥) وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ (١٤٦) وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ (١٤٧) فَآمَنُوا ، فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ) (١٤٨)

وە بە راستی یونس کوڕی مەتی لە فورستادەکانی خودایە بۆ تەمێی ئادەمیزاد . لەو کاتەدا کە دڵی زوێر بوو لە گەلەکەی هەڵهات بۆ ناو ئەو کەشتییە کە پڕ بو لە ئادەمیو لە کووتاڵی پێویستی ئینسان ، جا کاتێ کەشتییەکەیان لە دەریادا وەستاو پەکی کەوت قورعەیان کێشا یەکێکیان بخەنە دەریاکەوە ، قورعە بۆ یونس دەرچوو خستیانە ناو دەریاوەو نەهەنگێ قووتی دا ، لەو کاتەدا یونس لۆمەی خۆی ئەکرد : بۆچی وای کرد بە خۆیو خۆی نەگرت بەرابەر گەلەکەی ؟ جا ئەگەر یونس لەوانە نەبوایە کە لە کاتی هێمنیدا زیکری خودای ئەکرد ، یا ئەگەر لە ناو سکی نەهەنگەکەدا نەیوتایێ (لا إله الا أنت ، سبحانك ! اني كنت من الظالمين) لە سکی ئەو نەهەنگەدا ئەمایەوە هەتا ئەو رۆژە کە ئادەمیزاد زیندووئەکرێنەوە لە قیامەتا ، جا بە هۆی پیرۆزی ئەو زیکرو تەسبیحاتەوە فەرمانمان دا نەهەنگەکە

هاته که‌ناری ده‌ریاو ده‌می کرده‌وه تا یونس ئاماده بوو فڕه‌مان دا ده‌ره‌وه بۆ شـــــوێنێکی خـاڵی له دارو له گیاو ، ئه‌ویش نه‌خۆش بو . لـــه‌وێـــدا دارکوو‌له‌که‌یه‌کمان به‌سه‌ردا رواند ؛ چونکه ئه‌و داره مێشی لێ نانێشـــی‌و ئه‌ویش له‌شی زۆر ناسك بووبوه‌وه ، ئه‌گه‌ر مێشی لێ بنیشتایه ئازاری ئه‌دا ، وه به‌و جۆره مایه‌وه تا که‌مێ له‌شی به‌شـــــێکی له ساغی وه‌رگرت ، جـا ره‌وانه‌مان کرد بۆ لای گه‌لێ له ئاشوورییه‌کان له موصڵدا که ژماره‌یـــان صه‌د هه‌زار که‌س بوون‌و به‌ڵکو له‌و ژماره‌یش زیاتر بوون . جا باوه‌ڕیـــان پێ‌کردو ئێمه‌یش خۆشی‌و رابواردن‌و ســـــه‌ربه‌رزیمان پێـــدان تا کاتێکی دیاری‌کراو .

(فاسْتَفْتِهِمْ ! اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ؟! (١٤٩) اَمْ خَلَقْنَا الْمَلائِكَةَ اِنَاثاً وَهُمْ شاهِدُونَ ؟! (١٥٠) اَلا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ (١٥١) وَلَدَ اللهُ !وَ اِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ (١٥٢) اَصْطَفَى الْبَنَـــاتِ عَلَى الْبَنِـــينَ ؟ (١٥٣) ما لَـكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ؟ (١٥٤) اَفَلا تَذَكَّرُونَ ؟ (١٥٥) اَمْ لَكُمْ سُلْطانٌ مُبِينٌ ؟ (١٥٦) فَاْتُوا بِكِتابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ) (١٥٧)

جا له‌و کافره بێ‌هۆشانه ، کـــه مه‌لائیکه بـه کچی خـــوا دائه‌نێن ، بپرسه : ئایا خودا کچانی بۆ خۆی هه‌ڵبژاردوه‌و بۆ ئه‌وانه کوڕان ؟ یا خه‌یر هه‌ر له بناغه‌دا من فریشته‌کانم به مێینه دروســـــت‌کردوه‌و ئه‌وان حازری دروستکردنیان بوون ؟! بێدار‌بنه‌وه ! ئه‌مه له درۆی ئه‌و کافرانه‌یه کـــــه ئه‌ڵێن خودای ته‌عالا نه‌وه‌ی هه‌یه‌و ، ئه‌وان درۆزن‌و ، به تایبه‌تی له‌م وتاره‌دا درۆ ئه‌که‌ن .

ئایا لەسەر فەرزی نەتەوە ئەو کچان هەڵئەبژێری‌و کوڕان هەڵنابژێرێ ؟ چیتان لێ قەوماوە ؟ چۆن ئەم حوکمە ناماقوڵانە ئەدەن ؟ ئایا بیرێ بۆ خۆتان ناکەنەوە هەتا بزانن پێویستە ئینسان قسەیێ بکا رێگەو جێگەیەکی ببێ ؟ یا خەیر ئەگەر کەسێ داوای بەڵگەتان لێ بکا ئێوە بەڵگەیەکی روونا‌کتان هەیە لەسەر بیروباوەڕەکەتان ؟ دەی ئەو کیتابە کە ئەم جۆرە داوایە دەسەلێنێ لە کوێیە ؟ بی‌هێنن ئەگەر راست ئەکەن •

(وجَعَلُوا بَيْنَهُ وبَيْنَ الجِنَّةِ نَسَبًا . ولَقَدْ عَلِمَتِ الجِنَّةُ انَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ (١٥٨) سُبْحانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ (١٥٩) الاَّ عِبادَ اللهِ المُخْلَصِينَ (١٦٠) فَانَّكُمْ ومَا تَعْبُدُونَ (١٦١) ما انْتُمْ عَلَيْهِ بِفاتِنِينَ (١٦٢) الاَّ مَنْ هُوَ صالِ الجَحِيمِ) (١٦٣)

وە ئەو کافرە درۆزنانە بڕیاریان داوە لە نێوان خوداو جینەکانا پەیوەندی‌و ژنخوازی ، ئەڵێن خودا ژنی خواستوە لە جین‌و لە بەر شەرەفی خودا مەلائیکە پەیدا بوە ، وە بە راستی جینەکان ئەزانن‌و بیستوویانە کە لە رۆژی قیامەتا سزا ئەدرێن‌و حازر ئەکرێن بۆ سزا • خودا زۆر پاک‌و دوورە لەو پەیوەندییە بێ‌نرخانە کە ئەوان دروستیان کردوون ، بەڵام بەندە پاکەکان دوورن لە سزا ، بە راستی ئەی جینەکان ئێوەو ئەوانە کە بەندەیان بۆ ئەکەن ناتوانن ئیفسادی ئادەمیزاد بکەن لەسەر خودا ، مەگەر یەکێ لە عیلمی خودادا رابوردبێ کە ئەبێ داخڵی دۆزەخ ببێ •

(ومَا مِنَّا الاَّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ (١٦٤) وانَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ (١٦٥) وانَّا لَنَحْنُ المُسَبِّحُونَ) (١٦٦)

ئەم ئایەتانە چەن جوملەیەکی سەربەخۆن و بەیانن بۆ ئیقراری فریشتەکان بەوە کە ئەوان بەندەی فەرمانبەرداری خودان و ، ئامادەی خزمەتن و ، پەیوەندی رشتەی وەلادەت و خزمایەتییان لەگەڵ خوادا نیە وەکو کافرەکانی قورەیش وتوویانەو بە ناو خەڵکا بلاویان کردوەتەوە •

واتە هیچ تاقمێ لە ئێمەو هیچ یەکێ لە مەلائیکە نیە ئیللا جێگەو شوێنێکی دیاری لە خوداناسیداو ، لە بەندەیی کردناو ، لە بەجێهێنانی فەرمانی خوادا لە زەویدا یا لە دەریادا یا لە هەواو ئاسماندا ••• هەیە ، واتە هەرچۆن فەرمانمان پێئەدرێ ملکەچین بۆ بەجێهێنانی •

وە هەموو ئێمە بە ریز ئەوەستین و ئامادەین بۆ بەجێهێنانی فەرمانو ئێمە هەموو تەسبیحی زاتی خودا ئەکەین و بەیانی ئەوە ئەکەین کە خودا دوورە لە کەمو کووڕی و خاوەنی سیفاتی تەواوو کردەوەی جوانە •

جا مادام فریشتەکان ئەم بەیانە ئەکەن لە ئاسمانا یا لە زەویدا ئیتر ئەو داوا پڕو پووچانە کە کافرەکان ئەیانکەن بێ مەعناو بێ سوودن •

(وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ : (١٦٧) لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْراً مِنَ الْاَوَّلِينَ (١٦٨) لَكُنَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ (١٦٩) فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ !) (١٧٠)

وە بە راستی کافرەکانی قورەیش ئەیانوت : ئەگەر ئێمە کتێبێکمان بۆ بهاتایێ لە لایەنی خوداوەو بە هۆی فورستادەی ئەوەوە وەکو کتێبی گەلە پێشوەکان ئێمەیش لە بەندە موخلیصەکانی خودا ئەبووین و باوەڕێکی بە هێزو کردەوەیەکی جوانمان ئەکرد • کەچی لە پاش ئەوە کە خودا کتێبێکی بەرزی بەڕێزی بۆ ناردن ، کە قورئانە ، ئینکاریان کردو وتیان : کەلامی

خودا نیە ! جا لەمەولا لە دنیادا یا لە قیامەتا باش حاڵی ئەبن‌و ئـەزانن ئـەو قورئانە کەلامی خودایە یا نە !

(ولَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ : (١٧١) انَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ(١٧٢)وإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ(١٧٣) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ (١٧٤) وَابْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ (١٧٥) اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ (١٧٦) فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ (١٧٧) وتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ (١٧٨) وَابْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ) (١٧٩)

بە راستی رابوردوەو دامەزراوە وتاری ئێمەو وەعـدەمان بـۆ ئـەو بەندانەمان کە کراون بە پێغەمەرو رەوانەکراون ، بە راسـتی ئـەوانـە کەسانێکی وەهان کە لە لایەنی خوداوە یارمەتییان ئەدرێ‌و ئەوانە سـوپای ئێمەن‌و ، هەرچی سەربازو سوپای ئێمە بێ ، بە راستی ، ئەوە هەر ئەوانن زاڵ‌و سەرکەوتوو بەسەر دوژمنەکانی دینا • دەی وازیان لێ بێنە تا ماوەیێ ، تا کات‌و سەعاتی تۆڵە لێسەندنیان دێ ، جا بۆیان بڕوانە بزانە چییان بەسەر دێ ، لەوەولا چاویان بە ئەنجامی خۆیان ئەکەوێ ! ئایا ئەو کافرانە پەلەپەلی هاتنی سزای سەختی ئێمە ئەکەن ؟ کاتێ ئەو سزا بەردەرگایان پێبگـرێ‌و گەمارۆیان بدا ئەو کاتە سبەینێیەکی بەدو ناشیرینە سبەینێی ئەو گـەلـە ترسێنراوانە • دە پشتیان لێ هەڵبکە تا ماوەیێ‌و بڕوانە بۆ حاڵیان لەمەولا چاویان بە خۆیان ئەکەوێ !

(سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ (١٨٠) وسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ (١٨١) والْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (١٨٢)

خودای تۆ ، ئەی خۆشەویست ، پاکە لە عەیبی هاوسینفی و هاوجۆری و هاوجینسی لەگەڵ هیچ شتێکداو ، پەروەردگاری خاوەن عیزەت پاکە لەو عەیبانە کە ئەو کافرانە نیسبەتیانی لێ ئەدەن • وە سەلام و هێمنی لە هەموو عەیب و مەکرووهێ بێتەخوارەوە بۆ سەر پێغەمبەرە مورسەلەکان و ، هەرچی سوپاس و ستایش هەیە بۆ خودایە ئەو خودا کە پەروەردگاری هەموو عالەمە •

سوورەتی (ص) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، هەشـــــتاو هەشت ئایەتە ، دوای سوورەتی (قەمەر) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(ص والقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ! (١) بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وشِقَاقٍ) (٢)

ئەم سوورەتە پێی ئەڵێن : صاد ، سوێند ئەخۆم بەم قورئانە کـــە هۆی ڕێزو کەرامەتە بۆ ئەوانە کـە باوەڕی پێ ئەکـەن ، وە هۆی ڕێنومایی‌و ئامۆژگارییە بۆ ئەوانـە دەرزی ئەدەب وەرئەگرنو ، بـە زیکری خـودا ئەژمێررێ بۆ ئـەو کەسانە قورئان ئەخوێنن ، سوێند بـەم قورئانە کـە باسمانکرد ! بۆ ئەوە ئەشێ بکرێ بە پێشەوا بۆ هۆشیارانو بکرێ بـە هۆی بەختیاری بەختیاران .

بەڵام تۆ وازبێنە لەوە کـە بـە ڕاستی قورئان پایەدارە ، کافرەکان هەمیشە وان لە دەماربازی‌و ئاشووبسازیدا بەرابەر بـەو ، وە خەریکی موخالەفەکردنی خوداو پێغەمەری خودان ، کە وایێ پێویستە دینخواهان خۆبگرنو خذمەتی قورئان بکەن هەتا ئەمرن .

(كَمْ اَهْلَكْنا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنادَوْا ولاتَ حِينَ مَناصٍ !) (٣)

گەلێ ئەهلی چەرخی پێشوومان لەناوبرد لەسەر بەدبیریو بێباوەڕیو بەدکرداریو ، کاتێ گیرۆدە بوون دەستیان کرد بە هاوارکردنو پاڕانەوە لە خودا بو رزگاربوون ، بەڵام ئەوە کە ئەوان تیایا پاڕانەوە لە خودا وەخت بەسەرچووبوو ، ماوەی پەنابردن نەمابوو •

(وَعَجِبُوا اَنْ جاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ، وقَالَ الْكَافِرُونَ : هذَا ساحِرٌ كَذَّابٌ ! (٤) اَجَعَلَ الآلِهَةَ إِلهاً واحِداً ؟! اِنَّ هذا لَشَيْءٌ عُجَابٌ (٥) وانْطَلَقَ المَلأُ مِنْهُمْ : اَنِ امْشُوا واصْبِرُوا عَلى آلِهَتِكُمْ اِنَّ هذا لَشَيْءٌ يُرادُ (٦) ما سَمِعْنَا بِهذَا فِي الْمِلَّةِ الآخِرَةِ ، اِنْ هذا اِلاَّ اخْتِلاقٌ (٧) أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ؟! بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي ، بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ) (٨)

وە ئەو کافرانە سەریان سوڕئەما لەوە کە پێغەمەرێکی خەڵکترسێن لە نەتەوەی خۆیان هاتوە بۆ لایانو ئەیانترسێنێ لە سزای قیامەتو ، کافرەکان بەو سەرسوڕمانەوە نەوەستان ، بەڵکو هێرشیان بردەسەریو وتیان : ئەم شەخصە جادووگەرە ئەیەوێ بە فێڵ خۆی بە ڕەهبەر نیشان بداو زۆر درۆزنە ، ئایا ئەمە عەقڵ وەریئەگرێ کە چەن خودای چەرخ بەسەرا هاتوو بەتاڵبکاتەوەو بڵێ خودا هەر یەکێکە ! بە راستی ئەمە شتێکە جێگەی سەرسوڕمانە ، وە کۆمەڵەی پیاوەگەورەکانیان لە مەجلیسی ئەبوطالیب دەرچوونو وتیان : بڕۆن بە ڕێگەی یاسای خۆتاناو خۆتان بگرن لەسەر بەندەییو پەرستنی خوداکانتان ، بە راستی ئەمە کە ئەم شەخصە بەیانی ئەکا بۆ ئێوە شتێکە قەصد ئەکرێ ، واتە ئەکرێو روو ئەدا ، دنیا

خاڵی نیە لە بەرانبەرکێو دژایەتی • وە یاخود ئەم جۆرە داوایانە ئەم شەخصە ئەیانکا مەقصوودە بۆی بۆ گەیشتنی بە پایەی سەرۆکیو گەورەیی •

ئەمەی کە ئەم پیاوە ئەیڵێ شتێکی تازەیەو لەم چەرخە دواییەدا نەمانبیستوە ، ئەمە درۆو دەلەسە هەڵبەستن نەبێ هیچی تر نیە ، ئایا ئایەتی خودا لە ناو ئەم هەموە کۆمەڵی قورەیشەدا تەنها بۆ ئەو هاتوەتە خوارەوە ؟!

جا خودا بۆ بەرانبەری ئەوان ئەفەرموێ : ئێوە واز لەم کافرانە بێنن ، ئەمانە دوودڵو گوماناوین لە هاتنی قورئاندا ، واتە لە ناردنەخوارەوەی ئایەتی منداو ئەڵێن : پەیامو هاتنەخوارەوەی وەحی لە ئاسمانەوە درۆیەو بناغەیەکی نیە • نەء ، ئەمانە بۆیە ئەوەندە بێ شەرمن هێشتا سزای ئێمەیان نەچەشتوە ، ئەگەرنا ئەوەندە بێشەرم نەدەبوون •

(اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ العَزِيزِ الوَهَّابِ ؟(٩) اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والاَرْضِ ومَا بَيْنَهُما ، فَلْيَرْتَقُوا فِي الاَسْبَابِ (١٠)جُنْدٌ مَا هُنالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الاَحْزَابِ) (١١)

ئایا ئەم کافرانە گەنجینەی میهرەبانی خودای خاوەن عیزەتی بەخشندەیان لە لایە هەتا بە ئارەزووی خۆیان پلەو پایە ببەخشنەوە ؟ یاخود گەورەییو سەرداری ئاسمانو زەویو نێوان ئەوانیان هەیەو بە بێ ئەوان هیچ کەس بە هیچ مەبەستێ ناگا ؟ جا ئەگەر وەهایە با سەرکەون بە هۆی پەینجەوە بە ئاسمانەکاناو ، بڕۆن بۆ ئاسمانو بۆ عەرشو ئەو شوێنانەیش داگیر بکەن ! خاك بەسەریان سوپاگەلێ هەن لە هەموو تاقمە عەرەبەکان کە بەم زووانە ئەشکێنو بەرباد ئەبن •

﴿ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وعادٌ وفِرْعَوْنُ ذو الاَوْتادِ (١٢) وثَمودُ وقَوْمُ لوطٍ واَصْحابُ الأَيْكَةِ اولائِكَ الأَحْزابُ (١٣) اِنْ كُلٌّ اِلاَّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقابِ ﴾ (١٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئەم سەرپێچیو بەربەرەکانیە لەگەڵ پێغەمەرانا هەر ئیمرۆ نەبوە ، ئەمە کۆنەو لە پێش ئەم کافرانی قورەیشەدا گەلی نوحو ، گەلی عادو ، گەلی فیرعەونی ستەمکاری خاوەنی چوارمێخە • واتە فیرعەون یەکەم کەسێ بو کە تاوانباری قانوونی ولاتی خۆی ئەهێناو چوارپەلی ئەبەستنەوە بە چوار مێخ لە دووری یەکەوە هەتا هەر یەکێ لەوانە رابکێشرێ بۆ لایێو کابرا بەو سزاوە بسرێ • بەمە دەوترێ : (چوار مێخە کێشانەوە) •

وە گەلی ثەمودو ، گەلی لوطو ، ئەو کۆمەڵە کە لە نزیکی بێشەڵانو مێرگدا بوون • واتە گەلی شوعەیب • ئەم گەلانە هەر یەکە لە لای خۆیەوە هێرشیان بردوەتە سەر پێغەمەرەکانی خۆیان • وە هەموو ئەمانە هیچ نەبوون ئەوە نەبێ کۆمەڵێ بوون بێشەرمو پێغەمەرەکانی خۆیان بەدرۆخستەوە ، جا قارو تۆڵەی من هات بەسەر هەموویانا •

﴿ وما يَنْظُرُ هؤلاءِ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً ما لَها مِنْ فَواقٍ (١٥) وقالُوا : رَبَّنا عَجِّلْ لَنا قِطَّنا قَبْلَ يَوْمِ الحِسابِ ﴾ (١٦)

وە ئەو کۆمەڵە کافرانی دەوری تۆیە تەماشای هیچ ناکەنو چاوەڕوانی ناکەن بۆ دەنگێکی ترسناکی وا نەبێ کە پاش ئەو دەنگدانە ماتڵ بوون نیە بە قەی ئەوەنەی کە وشترێ رائەگیرێ لە نێوان دوو دۆشینا بۆ ئەوە شیر بدا بە خاوەنەکەی • وە ئەو کافرانی مەکە حاڵیان وەها بوو ئەیانوت :

پەروەردگارا بەشی خۆمان پێبدە لەو سزایە کە بۆت ئامادە کردووین لە پێش رۆژی حسابا •

(اصْبِرْ عَلى ما يَقُولُونَ . واذْكُرْ عَبْدَنا داوُدَ ذا الأَيْدِ ؛ إِنَّهُ أَوَّابٌ (١٧) إِنَّا سَخَّرْنَا الجِبالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالعَشِيِّ وَالإِشْراقِ (١٨) وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ (١٩) وَشَدَدْنا مُلْكَهُ . وَآتَيْناهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الخِطابِ) (٢٠)

خۆت بگرە لەسەر وەرگرتنی تاڵی ئەو قسانە کە ئەو کافرانە ئەیانکەنۆ . باسی بەندەی خاوەن پایەو دڵڕووناککەرەوە (داود)م بۆ بکە ؛ کە خاوەن هێزو کۆشش بوو بۆ بەرگری لە مافی رەوای خۆیدا ، بە ڕاستی ئینسانێکی گەڕاوە بوو بۆ لای خودای جیهان •

ئێمە کێوەکانمان بۆ رامکردبوو ؛ بۆ ئەوە بەیانیو ئێوارە تەسبیحاتی خودای لەگەڵدا بکەن ؛ وە پەلەوەریشمان لە هەموو لایەکەوە بۆ گردکردبوەوە دارایی و حوکوومەتی داودمان باش بەهێز کردو ، هێزی زانستی رەسامان پێدا ؛ هەروەها وتارێکی وامان پێبەخشی کە داوەری دەکرد نە نێوان ناکۆکاندا بێ لادانو ستەم نە هیچ بەرەیەکیان داواکەی دەبڕیەوەو ؛ وتەکانی رەواو بێفێڵو تەڵەکە بوون •

(وَهَلْ أَتاكَ نَبَأُ الخَصْمِ ! : إِذْ تَسَوَّرُوا المِحْرابَ (٢١) إِذْ دَخَلُوا عَلى داوُدَ ؛ فَفَزِعَ مِنْهُمْ . قالُوا : لا تَخَفْ : خَصْمانِ بَغى بَعْضُنا عَلى بَعْضٍ ؛ فَاحْكُمْ بَيْنَنا بِالْحَقِّ ؛ وَلا تُشْطِطْ ؛ وَاهْدِنا إِلى سَواءِ الصِّراطِ) (٢٢)

ئایا ئەی خۆشەویست هەواڵی دوژمنەکانی لای حەزرەتی داودت بۆ هاتوە ؟ : کاتێ کە بە دیواری مزگەوتەکەیدا سەرکەوتنو چوونە ماڵەوە بەسەر داوداو داود لێیان ترسا ؛ چونکی لە ناکاواو لە رێگەی نائاساییەوە چوونە لای • کاتێ تێگەیشتن کە داود لێیان ترساوە ، پێیان وت : لێمان مەترسە ئێمە مەبەستمان لەگەڵ تۆدا خراپ نیە • ئەوەندە هەیە ئێمە دوو کەسین نیزاعێك لە نێوانماندا هەیەو بازێکمان چوە بەسەر بازێکمانا ، جا تۆ داواو باسەکەمان لێوەربگرەو داوەریمان بکە بە شتێ کە راست بێو ، لە داوەرییەکەدا ستەم مەکەو رێگای راستمان پێنیشان بدە •

(إِنَّ هٰذا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً ، وَلِيَ نَعْجَةٌ واحِدَةٌ ، فَقالَ : أَكْفِلْنِيها ، وعَزَّنِي فِي الْخِطابِ (٢٣) قالَ : لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤالِ نَعْجَتِكَ إِلى نِعاجِهِ ، وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ الْخُلَطاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلى بَعْضٍ ، إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ ، وقَلِيلٌ مّا هُمْ ، وظَنَّ داوُدُ أَنَّما فَتَنّاهُ ، فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وخَرَّ راكِعاً وأَنابَ (٢٤) فَغَفَرْنا لَهُ ذٰلِكَ ، وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنا لَزُلْفى وحُسْنَ مَآبٍ (٢٥) يا داوُدُ إِنّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الأَرْضِ ، فَاحْكُمْ بَيْنَ النّاسِ بِالْحَقِّ ، ولا تَتَّبِعِ الْهَوى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ ، إِنَّ الَّذِينَ يُضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِيدٌ بِما نَسُوا يَوْمَ الْحِسابِ) (٢٦)

جا بۆ رووبەرکردنەوەی مەبەستەکەیان یەکێکیان بە داودی وت : ئەمە وا لەگەڵما برامەو نەوەدو نۆ کاوڕە مێچکەی هەیەو من تاقە کاوڕێکم هەیە ، کەچی براکەم ئەڵێ : ئەو کاوڕی خۆمە پێبدەو ، بە قسە زەوتی ناکەم •

جا داود فەرمووی : بە راستی ئەو برا زۆری لێ کردووی لەوەدا کـە داوای ئەو تاقە کاوڕەی لێکردووی تـا بیخاتـە پاڵ کـاوڕەکـانی خـۆی [با لەصەد کەمی نەبێ !] بە راستی گەلێ لەوانە کە وا ماڵیان بەیەکەوەیەو ئاژەڵو شتیان ئامێتەیە زیادەڕەوی ئەکەنو دەسدرێژی ئەکەن بەسـەر بازێکیانا ، ئەوانە نەبێ کە باوەڕیان هێناوەو کردەوەی باشـیان کردوە ـ ئەوانەیش زۆر کەمن ـ •

جا کابراکان رۆیشتنو ، حەزرەتی داود ـ د ـ لەم هاتنە ناوادەو لـەم رۆیشتنە بە بێ هەراو قاڵەدا بیدار بوەوە بۆ تەماشـاکردنی حاڵی خۆیو ، حاڵی بو کە ئێمە گیرۆدەی ئەو ترسە ناوەختەو ئەو پرسیارەمان کردوە بـۆ ئەوە کە خۆی زۆر چاودێری نەفسی خۆی بکاو بە قەی پیرۆزی پێغەمەران پاکی نەفسـیەتی خۆی رابگرێو دووری بخـاتـەوە لە خەیاڵی نـابـار • جا لەبەر ئەوە کەوتە پاڕانەوەو کەوت بەڕووداو بۆ لای خودا گەڕایەوە • ئێمەیش لەو خەیاڵاتە کە بە دڵیدا هاتبوون بەخشیمان • بە راستی بۆ داود لە لای ئێمەوە پایەی نزیکیو سەرئەنجامی جوان لە قیامەتا لـە کاتی بەقـادا هەیە • وە بانگمان کرد : ئەی داود ئێمە تۆمان کـرد بە جێگەنشـینی پێغەمەرانی پێشـوو لە گەیانـدنی فەرمانی خـوداو تەمێکردنی ئادەمیو حوکمدان لە نێوان ئەوانا ، ئادەمیزاد دێنە لاتو داوای داوەریت لێ ئەکەن دەی بە حەق داوەریان بکەو لە رێگە لامەدەو مەکەوە شـوێن ئارەزووی نەفس تا لە رێگەی خودا لات نەدا ، بـە راستی ئەوانە کـە ئـەو رێگەیە ونئەکەن خودا سزایەکی سەختی بۆ داناون بە هۆی فەرامۆشکردنی رۆژی حیسابو رۆژی کێشانەکردنەوە •

وە ئەوەی کە زانایانی تەفسیر لەم شوێنەدا لەسەری یەك قسـەن ئەمەیە : کە جارێ لە جاران باسو تاریفی خێزانی یەکێ لـە لای حـەزرەتی

داودا کراو ، زۆر باسی جوانیو شۆخی ئەو ئافرەتە کرا • ئەویش لـە دڵی خۆیدا وتی : خۆزگە ئەو ژنە بە حەڵاڵی بۆ ئەو بوایە • لەگەڵ ئەوەیشـــدا خۆی لەوگاتەدا گەلێ ژنو جارییەی جوانی هەبوو • جا خودا بەم کارەساتە ئاگاداری کردەوە کە ڕەوا نیە بۆ پێشەوای مەزن خەیاڵی ئەوە بکا نیعمەتێ درابێ بە یەکێ دەردەستی بکا بۆ خۆی وە یا بە دڵ ئارەزووی بکا •

وە زیاد لەمە هەر قسەو باسێ بکرێ هەمووی بێ بایەخو بێ بنـەیـەو لەگەڵ ئەو ستایشەدا ناگونجێ کە خودا بۆ ئەوی کردوە • ئەنا چۆن ئەکرێ ئینسانێ ڕەهبەرو پێغەمەر بێو کەژو کێوو پەلەوەر زیکری خودای لەگەڵدا بکەنو ، زۆربەی ژیانی لە جیهاد لە ڕێگەی خودادا سەرف کردبێو ، خودا بڵێ لای ئێمەوە پایـەیـەکی بەرزو ڕێزو نزیکی لـە ئێمەوە بۆ هـەیـە ••• چۆن ئەبێ زاتی ئاوا خەریکی بیری نارەوا بێ ؟!

زاتێ لـە لـەوحی عیلمی ئـەنوەری
نـاوی نووســرابێ بۆ پێغەمــەری
جا بێتـە وجوود بۆ چەرخی جیهـان
لەگەڵ ڕەوشـــتی مەردانەی جـوان
کاتێ هاتە نـاو لـە بـۆ کارو بـــار
ببێ بـە مایەی خۆشـــی ڕۆزگـار
کاتێ کە دەرچوو بۆ جیلوەی جیهـاد
پاڵـەوانێ بێ ســـەربەرزو ئـازاد
بڕازێتـەوە بـــە ئەمـری خـــودا
بۆ نیشـــاندانی ئـادابی هـــودا
ببێ بـە ئوستاد بۆ تەمێی ئینســان
ببێ بـە مایـەی کـــەرەمو ئیحسان

ببێ بـــە مەرگەز بۆ دەوری مەردی
بۆ ئیرشادی عام بـــە بێ دڵســـەردی
بە جۆشـــــی دڵو دەروونی بوریـــان
مادەی جەمادات بێنێتە گریـــان ...
قەت قابیـــل نیـــــە داوێنەی چـــاکی
بـــدووریتـــەوە دەزووی نـــاپاکیـــی
خەیـــاڵی نـــابوود قیاســـی نەفسە
قیاس لـــەم کارا وەســـیلەی نەقصە
ئەوەی (نامی) بێ نـــاوی لـــە دینـــا
رێ ناکـــا مەگـــەر بـــە جێی ئەمینـــا

(وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا . ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا . فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ (٢٧) أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ ؟ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ؟ (٢٨) كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ . لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ . وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ) (٢٩)

ئێمە ئەم ئاسمانو زەوی‌و نێوانی ئەوانمانە بە خۆڕایی دروســـــت نەکردوە . ئەمە گومانی ئەو کەسانەیە کە کافرنو باوەڕیان بە خودا نیەو . باوەڕیان وایە ئەم دنیا سارای زۆرانبازی‌و هاتوچۆی بێ سەرو سەرداڕە ! حاشا هەرچەن گیانداری بەهێز گیانداری بێ هێز داگیر ئەکا ، بەڵام هێزێ هەیە کە لەو خاوەن هێزە بە قیمەتتر بێ ، وە ئەو کردەوانـــە ئـــەبێ هـــەموو وەڵامیان بدرێتەوە ، هەرگیز ئێوە گومـــانی خراپی وەهـــا مەبەن وەکـــو کافرەکان . هاوار بۆ کافرەکان لە سزای ئاگری دۆزەخ ! قەت ئێمە شـــتێ دروست ئەکەین کە بێ حیکمەت بێ ؟ یا خەیر خاوەن ئیمانەکان ئەکەین بـــە

هاوشانی بێ ئیمانو ، خاوەن کردەوەی باش ئەگەین بە هاوشانی بەدرەوشتەکان ؟ حاشا هەزار حاشا • یاسای ئێمە دادگەریو چاودێرییەو ، رووناکیو تاریکی خودایان یەکێکە • ئەم قورئانە کتێبێکە ناردووومانەتە خوارەوە بۆ لای تۆ بەرزو پیرۆزە بۆ ئەوە کە هۆشیاران بیر لە ئایەتەکانی خودا بکەنەوە • وە بۆ ئەوە ئینسانی عاقڵ تەمێی پێبگرێو پەندی لێ وەربگرێ •

(ووَهبْنَا لِداوُدَ سُلَيْمانَ نِعْمَ العَبْدُ ، اِنَّهُ اَوَّابٌ (٣٠) اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِناتُ الجِيادُ (٣١) فَقالَ : اِنِّي اَحْبَبْتُ حُبَّ الخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوارَتْ بِالحِجابِ (٣٢) رُدُّوها عَلَيَّ ، فَطَفِقَ مَسْحاً بِالسُّوقِ والاَعْناقِ) (٣٣)

وە بەخشیمان بە داود کوڕێکی نەجیب ناوی سولەیمان بوو ، زۆر بەندەیەکی باش بوو ، بەندەیەکی وەهابوو بە زیکرو تەسبیحاتو یادی خودا لە کاتی شەوو رۆژا بۆ لای خودا ئەگەڕایەوە • واتە یادی خودا کاتی داگیر کردبوو •

لەو کاتەدا کە پاش نیوەڕۆ خەریکی ڕەووگی ئەسپی ڕەسەنی وەها بو کە دەستو پێیان بلاوبوو ، یاخود لەسەر یەک سم ڕائەوەستانو ئەوەیش نیشانەی ولاخی ڕەسەنەو ، ئەو ئەسپانە خۆشڕەوت بوونو پێیانەوە مەشغوول بوو هەتا ویردی عیبادەتی ئەو رۆژەی دواکەوت ، کاتێ کە لەو کارەساتە ئاگادار بوو ئەو کارەی زۆر پێناخۆش بو • فەرمووی : من خۆشەویستی ئەو ڕەووگەم هەڵبژاردو بەجێهێنانی ذیکری خودای خۆم دواخست هەتا پەردەی کەنارەی ئاسمان رۆژی شاردەوە • ئەو ڕەووگەم بۆ

بگێڕنەوە . کە گێڕانیانەوە بۆ لای حەزرەتی سولەیمان •• دەستی کرد بە بڕینی سەرو قاچیان ، واتە سەری ئەبڕینو پاش ئەوە دەستو پێیشی ئەبڕین •

ڕیوایەتکراوە : کە حەزرەتی سولەیمان غەزای دیمەشقو نەصیبینی کردو ، لەو وڵاتانەدا هەزار ئەسپی بە غەنیمەت گرتو هێنانیەوە بۆ فەلەستینو . لە ڕۆژێکدا لە ڕانواندنی ئەو ئەسپانەدا وێردو زیکری پاشی عەصری لەبیرچوو • جا ئەویش بۆ کەفارەتی ئەوە ئەسپەکانی سەربڕیو کردنی بە قوربانی لە ڕێگەی خودادا • لەو چەرخەدا قوربانیکردن بە ئەسپ باو بوە •

وە بازێ لە خاوەن تەفسیرەکان فەرموویانە : مەبەس لە مەسحی (سوق)و (أعناق) ئەمەیە کە حەزرەتی سولەیمان ئەو ئەسپانەی نیشانە کردوە لە گەردنو پەلیاناو دوایی لە ڕێگەی خودادا وەقفی کردوون بۆ جیهادو بۆ ئەوەی پیاوانی جەنگی سواریان بن بۆ غەزا •

(وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَاَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَداً ثُمَّ اَنَابَ (٣٤) قَالَ : رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي . اِنَّكَ اَنْتَ الوَهَّابُ (٣٥) فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِاَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ اَصَابَ (٣٦) وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ (٣٧) وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الأَصْفَادِ (٣٨) هذا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٣٩) وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ) (٤٠)

بە راستی ئێمە سولەیمانمان گیرۆدەکرد بە رووداوێکی وەها کە دڵی ئینسانی تێك ئەدا ، بەم جۆرە کە لەشێکی ناتەواومان فڕەدایە سەر کورسییەکەی ، جا پاش ئەوە کە لە نهێنی ئەو فیتنە گەیی بە لاڵەو پاڵەو پاڕانەوەوە گەڕایەوە بۆ لای خودای خۆی • وە عەرزی بارەگای کردو وتی : پەروەردگارا لێم خۆش بەو تاوانم بپۆشەو دارایییەکی وایشم بدەرێ کە پاش من بۆ کەس رێك نەکەوێ دارایی وای بێ ، تا ببێ بە موعجیزەیەکی وا دەمی تانەو خراپەی گەلی بەنی ئیسرائیل بگرێ ، خودایە بە راستی تۆ بەخشندەی •

جا ئێمە (با)مان بۆ رامکرد ، لە هەوادا بە فەرمانی سولەیمان بە نەرمی ئەڕۆیی بۆ هەر شوێنێ سولەیمان بیویستایێ ، وە شەیاطینیشمان بۆ رامکرد لە هەموو جۆرە کارکەرێ ؛ وەکو : خانوودروستکەر بۆ دروستکردنی کۆشك‌و قەلاّی بەرزو ئەستوور ، وە وەکو ئەوانە رۆئەچن بە دەریادا بۆ دەرهێنانی جەواهیرات ، وە کۆمەڵێ تر لە شەیاطینی بەدڕەوشتمان بۆ رام کردبوو ، کە لە زنجیرا ریز کرابوون ، وە بانگمان کرد لە سولەیمانو بە وەحی پێمان وت : ئەمەی کە پێماندراوی بەخششی ئێمەیە ، جا بەخشش ئەکەی بێکەو نایکەی مەیکە ، بە بێ ئەوە لێپرسینەوەت هەبێ • وە بە راستی بۆ سولەیمان هەیە لە لای ئێمە نزیکی‌و ئەنجامی باش •

بزانن ! لە بەیانی ئەو لەشەدا کە فڕەدراوەتە سەر کورسییەکەی حەزرەتی سولەیمان فەرموویانە : جارێ سولەیمان ـ د ـ فەرموویەتی : ئیمشەو ئەڕۆم لە ناو خێزانەکانما ئەنووم‌و ، لە هەرکام لەوانە کوڕێکی وام ئەبێ سوار ببێ‌و جیهاد بکا لە ڕێگەی خودادا • بەڵام ـ بە قەزاو قەدەری خودا ـ لە بیری چوو بڵێ (ان شاء الله) ، دوایی ئەو ژنانە هیچیان سکیان نەکرد یەکێکیان نەبێ ، ئەویش منداڵێکی ناتەواوی بوو کە نیوە ئینسانێ

بوو ! جا کاتێ مامانەکەیان ئەو مەلۆتکەیە دی کەوتە خوارەوە زۆر سەری سوڕماو ، هێنای لەسەر کورسییەکەی حەزرەتی سولەیمان ـ د ـ فڕەی دا • کاتێ حەزرەتی سولەیمان چاوی پێیکەوت ئاگادار بوەوەو زانی ئەمە ئەنجامی ئەوەیە کە (ان شاء الله)ی نەکردوە ، بۆیە بە لاڵەو پاڕانەوەوە گەڕایەوە بۆ لای خوداو داوای لێخۆشبوونی لێکرد • (والله أعلم) •

(وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ اِذْ نَادَى رَبَّهُ :أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ (٤١)اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ : هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ (٤٢) وَوَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ . رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ (٤٣) وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثاً فَاضْرِبْ بِهِ وَلا تَحْنَثْ . اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ . اِنَّهُ اَوَّابٌ) (٤٤)

باسی بەندەی پاکی ئێمە بکە کە ئەییوبی کوڕی عیسی کوڕی ئیسحاقو ژنەکەی (لیا)ی کچی یەعقووب بوە ، لەو کاتەدا کە بانگی لە خودای خۆی کرد : بەوە کە شەیتان ئازارو سزای گەیاندوە بە دڵی من ، وە ئێمە چوویین بە دەمی ئەو هاوارەوەو وەحیمان بۆ نارد : پێت‌بکوتە بەزەویدا ، ئەوە ئاوێکە بۆ ئەوە باشە خۆتی پێ‌بشۆی‌و لێیشی بخۆیتەوە ، کە لێت‌خواردەوە دەردو ناساغی ناوسکت هەموو لائەچن ، وە کاتێ خۆیشت پێ شۆری بڕینی لەشت لە دەرەوە هەمووی خۆش ئەبێتەوە ، ئەویش پێی‌کوتا بە زەویداو ئاوەکەی بۆ دەرچوو خۆی پێ‌شۆری‌و لێی خواردەوە • وە هەرچی منداڵی لەناوچووبوو هەموم پێ‌داوەو بۆم زیندووکردەوەو بە قەی ژمارەی ئەوانەیشم لەگەڵ ئەوانی تردا پێدایەوە • ئەمەیش لە میهرەبانی

خۆمەوەو ، تا ببێ بە یادگاریش بۆ ئەوانە کە پەند لە رووداوی جیهـــان وەرئەگرن •

وە لەبەر ئەوە کە سوێندی خواردبوو صـــــەد داریش بـدا لـــە خێزانەکەی ئێمە وەحیمان بۆ نارد : بازێ لقەوردەی تووڵ بگرە بە دەستەوە کە صەد دانە ببێ بەو کۆمەڵە وردە تووڵە بدە لە ژنەکەتو سوێندی خـۆت مەخە • ئەویش لەسەر فەرمانی ئێمە ڕەفتاری کرد • ئێمە ئەییووبمان بـــە خۆگر هاتە پێش‌چاو ، ئەییووب بەندەیەکی چاکی خودایە ؛ چونکی زۆر پەنا بۆ خودا دەبات‌و دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا •

بێداری ! بازێ فەرموویانە : کـــە ئەییووب کوڕەزای عیص بووە ، ژنەکەیشی ڕەحمەی کچی ئەفراییم کوڕی یوسفە •

هەروا بازی فەرموویانە : تاقە جارێ پێی کوتا بە زەویداو یەك ئاو دەرچوو بۆ غوسڵو خواردنەوەیش • وە بازێ ئەڵێن : دوو جار پێی داوە بە زەویداو دوو ئاو دەرچوە ؛ یەکێ بۆ غوسڵو ، یەکێ بۆ خواردنەوە •

وە ڕۆژێ لە ڕۆژانی ناساغی ئەییووبدا خێزانەکەی سا (لیا)ی کچی یەعقووب بوە یا ڕەحمەی کچی ئەفراییم •• ڕۆیشت بۆ دەرەوە بۆ ئیشێك‌و درەنگ هاتەوە بۆ ماڵەوە • لەو ماوەدا ئەییووب سوێندی خوارد وتی : کاتێ هاتەوە صەد داری لێ‌ئەدەم ! جا خودای تەعالا ئـــەم جۆرە کارەی نیشان دا بۆ ئەوە کە سوێندەکەی نەکەوێ •

وە بازێ لـــە زاناکان ئەفـەرموون : ئـــەم حوکمە بۆ ئایینی ئێمەیش بەکار دێ •

وە بازێ لە تەفسیری (ووهبنا له اهله)دا فەرموویانە : یانی منداڵـــە مردوەکانم بۆ زیندووکردەوەو ، بازێ ئەڵێن : وێنەی ئەوانەی پێدا ، بـــەم جۆرە لە خێزانەکەی بوون پاش چاکبوونەوەیو ، ئەوەندەی تریش •

ریوایەتکراوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە ، لە حەزرەتەوە ـ د ـ کـە ئەییووب ـ د ـ لەو تەنگانەدا هەژدە ساڵ ماوەتەوە بە جۆرێ کە گۆشـتی بەدەنی دائەڕزایە خوارەوە • وە بازێ ئەڵێن : حەوت ساڵ مایەوە • جا کاتێ خودا لەو ئازارە رزگاری کردو ئاوی خواردەوەو خۆی شۆرییەوە هات لە شوێنێکدا دانیشت ، کاتێ خێزانەکەی هاتەوە نەیناسیو وتی : ئەی بەندەی خودا نەخۆشێ لێرەدا بوو چی لێ هات ؟! وە ماوەیێ قسەی لەگەڵ کـــرد نەیناسی ، تا ئەییووب فەرمووی : بۆچی باوەڕ ناکەی ؟ من ئەییووبم‌و خودا شیفای دام ! جا ژنەکەی قەناعەتی کرد • وە رۆژێ حەزرەتی ئەییووب خۆی ئەشۆری ، تەماشای کرد ئاڵتوون وەکو کوللە بەسەریا ئەباریو ئەییووب بە پەلە گردی ئەکردەوە • جا خودا وەحی بۆ نـاردو فەرمووی : ئـەوە تێرت نەخواردوە لە نیعمەتەکەی من ؟ ئەویش عەرزی کرد : نەوەڵلاڵ کەس لـــە نیعمەتی خودا تێر ناخوا ! با بێت بەسەرما هەتا هەرکاتێ کە دێ •

(واذْكُرْ عِبادَنا اِبْراهِيمَ وَاِسْحاقَ ويَعْقُوبَ ، اُولِي الاَيْدِي والاَبْصارِ (٤٥) اِنَّا اَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ (٤٦) واِنَّهُمْ عِنْدَنا لَمِنَ المُصْطَفَيْنَ الاَخْيارِ) (٤٧)

وە باسی بەندە باشەکانم بکە کە ئیبراهیمو ئیســـــحاقی کوڕیو ، یەعقووبی کوڕەزایەتی ، کە ئەمانە خاوەن دەستو چاو بوون • واتە خاوەن هێز بوون لە ڕاگەیاندنی ئایینداو ، دووربینو خاوەن چاوڕوونی بوون لـــە فەرمانبەرداری خودادا • وە ئێمە ئەم زاتانەمان پاك کردوەتەوە لە خراپە بە هۆی یەك سیفەتی چاکەوە کە باسی ڕۆژی قیامەتە • واتە بە زۆری باســـی قەبرو قیامەتو لێپرسینەوەی ڕۆژی قیامەتیان ئەکرد ، بۆ ئەوە مەبادا خودایان لە بیربچێو نەفسیان بایی بێ • وە ئەو زاتانە لە لای من لەو ئینســـــانە باشانەن کە لە ناوچەکانا هەڵبژێرراون •

(واذْكُرْ اِسمَاعِيلَ ، واليَسَعَ ، وذَا الكِفْلِ ، وكُلٌّ مِنَ الأَخْيَارِ) (٤٨)

وە باسی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیم بکە کە چەن فەرمانبەرداری باوکی دایکی بوو ، وە چەن ئینسانێکی راستگۆو بە ئیدارە بوو لەگەڵ هەموو کۆمەڵێکدا • وە باسی ئەوەی بکە کە لە لایەنی ئێمەوە رەوانە کرابوو بۆ راگەیاندنی شەریعەتی ئیبراهیمی باوکی •

وە باسی (الیسع) بکە کە کوڕی (اخطوب) بوو ، حەزرەتی ئیلیاس کردی بە جێداری خۆی لەسەر بەنی ئیسرائیلو ، پاش ماوەیێ خودا وەحی بۆ ناردو کردی بە پێغەمبەر •

وە باسی (ذا الکفل) بکە ، ئەویش ناموزای (الیسع) بوو لە بەنی ئیسرائیل بوو • یاخود مەبەس لە (ذو الکفل) بیشری کوڕی ئەیبووبە •

ریوایەت کراوە : کە نزیکەی صەد کەس لە پێغەمبەرانی بەنی ئیسرائیل لە دەس فیتنە رایانکرد بۆ لای ، ئەویش کەفالەتی کردن بۆیە بە (ذو الکفل) ناسرا • وە مەشهوور وایە مەرقەدی لە نزیکی شاری حیللەدایە لە عیراقدا •

وە ئەم زاتانە هەموو لە پیاوە باشەکانن •

(هذا ذِكْرٌ ، وإنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ (٤٩) جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الأَبْوَابُ (٥٠) مُتَّكِئِينَ فِيهَا ، يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وشَرَابٍ (٥١) وعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ (٥٢) هذا ما تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الحِسَابِ (٥٣) إنَّ هذا لَرِزْقُنَا ما لَهُ مِنْ نَفَادٍ) (٥٤)

ئەمەی کە باسم کرد لە هەواڵی ئەم زاتانە شەرەفە بۆ ئینسان بیانزانێ ؛ چونکی نابێ عاقڵ بێئاگابێ لە مێژووی پیاوی گەورە • وە بێگومان هەیە بۆ ئەوانە کە ئەهلی تەقواو خۆیان لە سزای خودا ئەپارێزن ئەنجامی جوان کە بریتییە لە بەهەشتو گەیشتن بە خوداو بەردەوامی لە خەیرو شادمانیدا ، وە ئەو شوێنە کە جێگەیانە بەهەشتی ناسراو بە (عدن)ە ، کاتێ دەرگاکانیان بۆ کراوەتەوە ، لەو بەهەشتەدا لەسەر کورسی پاڵئەدەنەوەو لەوێ بانگ لە خزمەتەی بەهەشت ئەکەن کە میودی هەمە جۆریان بۆ بێتو ، خواردنەوەی پاکیزان بۆ بکرێتە ناو پەرداخەودو لایاندا حازربێت • وە چەن حۆری وایان لەلادایە کە لە مێردەکانی خۆیان بەوڵاوە بۆ کەس ناڕوانن و دڵیان بۆ کەسی تر ناچێ • ئەو حۆرییانە هەموو هاوتەمەنی مێردەکانیانن • ئەمە ئەوە بوو کە بەڵێنتان پێدرا بۆ رۆژی لێپرسینەوە • بە راستی ئەمە هەموو رۆزی ئێمەیە بۆ ئێوەو تەواوبوونی نیە •

(هذا وَاِنَّ لِلطّٰغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ (٥٥) جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ (٥٦) هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ (٥٧) وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَزْوَاجٌ (٥٨) هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ ، لَا مَرْحَباً بِهِمْ ! اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ (٥٩) قَالُوا : بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَباً بِكُمْ ، اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ (٦٠) قَالُوا : رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَاباً ضِعْفاً فِي النَّارِ (٦١) وَقَالُوا : مَا لَنَا لَا نَرَى رِجَالاً كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ؟ (٦٢) اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيّاً ؟ اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ؟ (٦٣) اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ) (٦٤)

ئەوەی لە پێشەوە باس‌کرا لە : شـــــوێنی خۆش‌و ، میوەی هەموو چەشنەو ، خواردنەوەی پاك‌و ، ژنی جوان‌و ... ژیانی خەڵکی بەهەشت بوو • وا لێرەیشدا دیمەنێکی ناو دۆزەخ دەخوێنینەوە :

حەق ئەوەیە کە باسم‌کرد ، بە راستی هەیە بۆ ئەو کافرە بێبووانـــە ئەنجامی ناهەموارو ناشیرین کە بریتییە لە دۆزەخ‌و ئەڕۆنە ناوی‌و جێگـەو مەنزڵگایەکی نابارە • ئەمە حاڵیانە جا با بیچەژن : خواردنەوەکەیان ئـاوی گەرمی سك‌سووتێنەو ئاوی برینی خەڵکی دۆزەخە • وە جۆرێکی تریش لە خواردنەوە یا لە سزای دۆزەخ هەیە بۆ ئەو کافرانە لە وێنەی ئەو زووخاوو زیکچاوە ، وە ئەمانە چەن بەشێکن لەیەك ئەچـن • جا لەو کەدا کـــە کافرەکان ئەبرێن بۆ دۆزەخ‌و ئەخرێنە ناو دۆزەخەوە بازێ لە کـــــــرە گەورەکان کە لە دنیادا دەوریان گیرابوو ئەڵێن بە بازێکیان : ئەمە کۆمەڵێکە لە کافران وا دێنە دۆزەخەوە لەگەڵ ئێوەدا • واتە لەو کافرە ســـــووکە بێ‌نرخەکان بەخێر نەیەن‌و مەرحەبایان لێ نەبێ ! بە راستی ئەمانە شـــیاوی ئاگری دۆزەخن‌و ئەڕۆنە ناو ئاگری دۆزەخەوە • جا کافرەکانی تر کە لـــە دنیادا لە خوار ئەوانەوە بوون‌و پلەیـان لەوان کەمتر بوە ئەڵێن بەو بـــازە گەورە : ئێوە بەخێر نەیەن‌و مەرحەباتان لێ نەبێ ، ئێوە ئەم سزا نابارەتـان بۆ ئێمە سازاند ، واتە ئێوە بوون بە هۆی ئەم رۆژە رەشەی ئێـمە • ئـەم دۆزەخە کە ئێوە ئێمەتان بۆ هێنا شـوێنێکی زۆر خراپ‌و نـابـەو ، ئێوە ئێمەتان دووچاری کرد • جا دوایی ئەم کافرانە بە جۆشـەوە ئەپارێنـەوەو ئەڵێن : خودایە هەرکەس ئەم سزایە خستە پێش‌دەمی ئێمەو ئاوا تووشـــی کردین •• تۆ سزای دوو قاتی بدەرێ‌و ئەو قاتەی بۆ زیاد بکە بەـــــەر هەموو خەڵکەکانی تری دۆزەخدا •

وە هەموو کافرە بایی‌بوەکان ئەڵێن : ئـەوە چیمان لێقەومـاوە ئـەو پیاوانە کە لە دنیادا بە خراپو شوومان ئەزانین ئیـتە لە دۆزەخـدا نایان‌بینین چاومان پێیان ناکەوێ ؟ ئایا ئەوان پیاوی باش بوون‌و جێگەیان بەهەشتەو ئێمە بە نارەوا لە دنیادا گاڵتەمان پێئەکردن ، یاخود ئەوان هـەر خراپ بوون‌و ئیستە وان لـە نـاو دۆزەخاو بـەڵام چاوی ئێمە لایـان‌داوەو تێکچوون‌و ئەوان نابینن ؟ جا ئا ئەم باسە بۆم کردن یانی دوژمنایەتی ئەهلی دۆزەخ ڕاستەو بە راستی بزانن •

(قُلْ : إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ . وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللهُ الوَاحِـدُ القَهَّارُ (٦٥) رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا العَزِيزُ الغَفَّارُ (٦٦) قُـلْ : هُوَ نَبَـأٌ عَظِيمٌ (٦٧) أَنْتُمْ عَنْـهُ مُعْرِضُونَ (٦٨) مَـا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالمَـلَأِ الأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ (٦٩) إِنْ يُوحَى إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ (٧٠)

تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو بەو کافرانە : من هیچ نیم ئەوە نـەبێ ئادەمیزادو جینی ئەترسێنم لە سزای خوداو ، هیچ خوداێ نیە ئەو زاتـە نەبێ کە ناوی (الله)یەو تاق‌و تەنیایە لە زات‌و لە صیفاتاو ، بالادەسـتی هەموو کەسێکە ، پەروەردگاری ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوانەیشـە وان لە نێوانیاندا ، خودایەکی خاوەن عیزەتەو تاوانبەخشە • تۆ بفەرموو بـەو کافرانە : ئەوەی کە من بەیانم‌کرد لە کتێبی خـودا هـەواڵێکی گرنگ‌و گەورەیە . بەس ئێوە لەبەر بێئاگایی خۆتـان لێی لائـەدەن‌و خۆتـانی تێناگەیەنن ، وە عاقڵ لەوە بێخەبەر نەبێ ؛ چونکی بوونەکەی بە شایەتی شوێنەوار دامەزراوەو ، یەکیەتییەکەیشی بە دەلالەتی دەوامی یاسـای ڕۆزگار ئابتە ، وە صیفاتەکانی دەرئەکەون بۆ کەسێ بـە شوعووری ورد تەماشای جوانی شوێنەوارەکانی بکا •

وە ئەگەر عاقڵ بوونایێ بە بێ دوودڵی باش ئەتانزانی کـــــە مـن پێغەمەری خودام ؛ چونکی ئەو قســـە باسی زەوی‌و ئاسمانە چۆن لـــە خۆمەوە ئەزانم ؟ من هەرگیز ئاگاداری‌و زانســـــتیم نەبوە بە کۆمەڵەی مەجلیسی زۆر بوڵەندو بالاّ لە کاتێکدا لەناو خۆیانا ئەکەونە رەدو بەدەڵو قسە بە زۆراندان •

(ِاذْ قالَ رَبُّكَ لِلْمَلائِكَةِ : ِانّي خالِقٌ بَشَـــــراً مِنْ طِينٍ (٧١) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ ، ونَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (٧٢) فَسَجَدَ المَلائِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعونَ (٧٣) . ِالاّ ِابْلِيسَ ، اسْتَكْبَرَ وكانَ مِنَ الكافِرِينَ (٧٤) قالَ : يا ِابْلِيسُ ما مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ؟ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ العالِينَ ؟ (٧٥) قالَ اَنَا خَيرٌ مِنْهُ : خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ) (٧٦)

وە ئەو قسە بەیەکادانەیان لەو کاتەدا بوو کە خودا بە مەلائیکەکـانی فەرموو : من ئەمەوێ ئادەمیزادێ لە قوڕ خەلق بکەم ، جا لە کاتێکدا تەواو ڕێکم‌خست‌و فوومان پێداکرد بەو ڕۆحی حەیاتی تەواوە کە لە توانای منداییە ئەوە ئێوە بە ڕوودا بکەون‌و کڕنووشی ڕێزی بۆ ببەن ، لە واقیعا کاتێ کـە خودای تەعالا ئادەمی دروست‌کردو ڕۆحی کرد بە بەریا هەموو مەلائیکەکان ـ ئیبلیس نەبێ ـ سوجدەیان بۆ برد ، ئەو فیزی کـردو سوجدەی نەبردو لە کافرەکان ژمێررا • جا خودا فەرمووی : ئەی ئیبلیس بۆ سوجدەت بۆ ئادەم نەبردو ، چی نەهێشت سوجدە بۆ ئەو کەســـە بەری کـــە خـــۆم موباشەرەی کاری دروستکردنی ئەووم کردوەو ، بە هێزو تەوانایی خۆم گیانم کردوە بەبەردا ؟

ئایا خۆت بە گەورە دانا بە بێ ئەوە لایەقت بێ ! یاخود لە زاتی خۆتا لە واقیعا پایەبەرزو گەورەی ؟ ئەویش هاتە وەڵامو وتی : بە خۆڕایی خۆم بە زل نەگرت ، بەڵکو من هەر بە تەبیعەتی خۆم لەو گەورەترم ؛ تۆ منت لە ئاگری ناسكو نوورانی دروستکردوەو ئادەمت لە گڵێکی خەستو تاریك دروستکردوە ، کە وابێ من لەو بەرزترمو سوجدەی بۆ نابەم •

(قالَ : فَاخْرُجْ مِنْها ، فَإِنَّكَ رَجِيمٌ (٧٧) وإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلى يَوْمِ الدِّينِ (٧٨) قَالَ : رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ! (٧٩) قالَ : فَإِنَّكَ مِنَ المُنْظَرِينَ (٨٠) إِلى يَوْمِ الوَقْتِ المَعْلُومِ (٨١) قالَ : فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (٨٢) إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ المُخْلَصِينَ (٨٣) قالَ : فَالحَقُّ والحَقَّ أَقُولُ (٨٤) لَأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ (٨٥) قُلْ : مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وما أَنَا مِنَ المُتَكَلِّفِينَ (٨٦) إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ (٨٧) ولَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ) (٨٨)

جا خودای تەعالا فەرمووی : مادام تۆ خۆت وا تەماشا ئەکەی دەرچۆ لە بەهەشتی کەرامەتسەرای من . بە راستی تۆ لە میهرەبانی من دوورخراویتەوە نەفرینو لەعنەتی منت لەسەرە تا رۆژی قیامەت ؛ چونکە هیچ نەبێ ئەزانی دروستکردنی ئادەم لە گڵو دروستکردنی تۆ لە ئاگر بە خواستی خودایە ، نەك بە خواستی خۆتان • پێویست بوو ئەوەندە تەماشا بکەی کە بوونو نەبوونی تۆ وا لەسەر خواستو ئیرادەی ئێمە •

جا ئیبلیس عەرزی بارەگای خودای کرد : مادام وای لێهات ماوەی مانەوەم پێ بدە هەتا ئەو رۆژە کە ئادەمیزادو باقی هۆشیاران زیندوو ئەکرێنەوە ! خودای تەعالا فەرمووی : تۆ لە مۆڵەتدراوەکانی هەتا هاتنی ئەو کاتە دیاریيە •

جا شەیتان بە جەسارەتەوە وتی : سا قەسەم بە گەورەیی خۆت هەموویان لە رێگە لائەدەمو گومڕایان ئەکەم ، ئەو بەندانە نەبێ کە زۆر پاککراونەتەوە لە خەوش و خاڵی تەعەلوقاتی ناهەموار •

جا خودای تەعالا فەرمووی : من حەقم و راستم و قسەی حەقیش ئەکەمو ئەڵێم : دۆزەخ بەو گەورەییە کە هەیە پڕی ئەکەم لە تۆو لەو کەسانە ئەکەونە شوێنی تۆ لە ئادەمیزادو لە پەری هەموو لایەکیان بە تێکڕایی •

جا ئەی خۆشەویست تۆ بفەرموو من داوای مااڵو مادە لە ئێوە ناکەم لەسەر ئەم بەیانەو ، من لەوانە نیم بە (تصنع)و زۆر قسە بکەم • ئەم قورئانە کەلامی منەو رەوانە کراوەو ، زیکرو رێنومایی و ئامۆژگارییە بۆ جیهانو ، لەمەولایش گەورەیی قورئانو سوودو قازانجی بۆ هۆشیاران ئەزانن و ، بۆتان دەرئەکەوێ قورئان بەسوودە بۆ رێنومایی و خزمەتی هۆشیارانی ئادەمیزاد تەنانەت لە خزمەتو رەفتاری باش لەگەڵ گیانلەبەراتا •

سوورەتی (زمر) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٧٥و ٥٣و ٥٤ نەبێ ، ٧٥ ئایەتە ، پاش ســـــوورەتی (سبأ) هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (١) إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصاً . لَهُ الدِّينَ (٢) أَلَا لِلهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ، وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِـــــهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللهِ زُلْفَى ، إِنَّ اللهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ، إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (٣) لَوْ أَرَادَ اللهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَداً لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ . سُبْحَانَهُ هُوَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ) (٤)

ئەمە کە هاتوەتە خوارەوە بۆ لات ، کتێبێکە لە لای خودایەکی خاوەن عیزەتەوە بۆت هاتوە ، ئەو خودایە دەستی بەسەر هەموو شتێکدا ئــەڕواو خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا .

بە راستی ئێمە قورئانمان نارد‌ەخوارەوە بۆ لای تۆ بە هۆی خواستی دامەزراندنی بیرو باوەڕی راستو کردەوەی باشـــــەوە . دەی بەندەیی بـۆ خودا بکە لە حاڵێکدا کە کردەوەی خۆت لە هەموو تۆزو گــەردێ پـــاك بکەیتەوە . وە بزانن کردەوەیێ کە پاك بێ هەر بۆ خودایەو خودا هەر دینی

پاکی ئەوێ • وە ئەو کەسانە کە بێجگە لە خودا دۆستانیان بۆ خۆیان بڕیار داوەو بەهانەیان ئەوەیە ئەڵێن : ئێمە بۆیە بەندەیی بۆ ئەو بتانە ئەکەین تا لە خوامان نزیك‌بخەنەوە بە چەن پلەیێ •• ئەوە خودا ئەو بەهانە بێ‌مەعنایانە وەرناگرێو ، بە راستی خودایش حوکم ئەکا لە بەینی ئەوانو بەینی ئەهلی ئیمانا لەو شتانەدا کە ئەوان جیاوازییان تیایانا هەیەو ، لەسەریان تێکچوون • واتە بەندەیی هەر بۆ خودایەو بە هیچ بەهانەیەکەوە بەندەیی بۆ غەیری خودا وەرناگیرێ ، وە ئەمانە کافرو درۆزنن‌و ، بە راستی خودا هیدایەتی کافرو درۆزنو ساختەچی نادا • خودا راستەو راستی خۆش ئەوێ • وە لە غەیری ئەو یاسای شەرعە داینا‌وە بۆ بەندەیی هەرکەس هەر یاساو رێبازێ تر بگرێ پووچەو بە قەی پووشێ بایەخی نیە •

وە هەر وەکوو هاوبەش‌دانانەکەیان بۆ خودا کوفرە •• نەوە دانە پاڵ‌خودایش کوفرە ، لەبەر ئەوە نەتەوە لەسەر هاونەوعی ئەڕواو ئەوەیش سەبارەت بە خودا مەحاڵە ؛ چونکە ئەگەر خودا خواستی نەوە بکات ئەبێ لەو شتانە وان بە لایەوە ، لە دروستکراوی خۆی ، هەڵبژێرێ ئەمەیش شتێکی موستەحیلە ؛ چونکی مەخلووق هاونەوعی خالیق نیە •

﴿ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالاَرْضَ بِالْحَقِّ ، يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ ، وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ، وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالقَمَرَ ، كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ، اَلا هُوَ العَزِيزُ الغَفَّارُ (٥) خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا ، وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ ، يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقاً مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلاثٍ ، ذَلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، لَهُ المُلْكُ لا اِلهَ اِلاَّ هُوَ ، فَاَنَّى تُصْرَفُونَ ؟) (٦)

ئەو خودایە خودایەکە ئاسمانەکانو زەوی بە حەق دروستکردوە ، شەو دێنێتەوە بەسەر رۆژاو رۆژ دێنێتەوە بەسەر شەوا ، واتە جاربەجار شەو رۆژ داپەپۆشێو جاربەجار بە پێچەوانەوە • وە رۆژو مانگی رام کردوە بۆ هاتوچۆو هەڵسووڕانو هەرکام لەوان دێتو ئەچێ هەتا ئەو کاتە بڕیاردراوە بۆیان کە راوەستن • بێدارەوەبن کە هەر خودا خاوەن عیززەتو تاوانبەخشە •

ئێوەی لە یەك نەفس دروستکردوە کە ئادەمەو ، لەو نەفسە ژنەکەی دروستکردوە کە (حەوا)یە • وە لە بارەگای بەرزی میهرەبانی خۆیەوە هەشت جۆر لە حەیواناتی بۆ ناردوون بۆ ئیستیفادەو ژیواری ئێوە لەسەریان :

دوو وشتری بەرز بێ داواو بێ گەڕ
دوو بزنو دوو مەڕ
دوو گای خاوەن فەڕ

وە خودا دروستتان ئەکاو پێتان ئەگەیەنێ لەناو سکی دایکتانا بە دروستکردن پاش دروستکردن ، گیانلەبەرێکی رێك لە پاش پارچەگۆشتی لە پاش نوطفەو خوێن • وە لە سێ تاریکیدا پاراستوونی : تاریکی منداڵدان ، تاریکی رەحەم ، تاریکی سك • جا ئەو کەسە کە ئەمانە ئەکا زاتی خودایەکە وا پەروەردگاری ئێوەیە، هەر بۆ ئەوە سەرۆکایەتیو تەصەڕوفات هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، جا ئیتر ئێوە چۆن لە رێگەی راست لائەدرێن ؟

ڕێگەی ڕاســـتەڕێ ڕێگەی خودایە
غەیری ڕێگەی حەق ڕێگەی هەوایە
کەوتیتە هـــەوا هـــەر دائەکەوی
چونکی هەوای نەفس فەوتانی تیایە

(إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ، ولاَ يَرْضى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ . وإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ، ولاَ تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرى . ثُمَّ إِلى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ . إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) (٧)

ئەگەر ئێوە لەسەر کوفرەکەتان ئەمێننەوە ئەوە بزانن خودا بێنیازە لە ئێوە ، وە خودا ڕازی نیە بە کوفر بۆ بەندەکانی خۆی • وە ئەگەر ئیمان دێنن و سوپاسی خودا ئەکەن ئەوە خودا بەوە لە ئێوە ڕازی ئەبێ • وە هیچ نەفسێکی موکەللەفی بارهەڵگر باری یەکێ تر هەڵناگرێ ، لە پاشـــــان گەڕانەوەتان بۆ لای خودایە ، جا هەواڵتان پێئەدا بـە جەزای کردەوەکانو کردەوەکان خۆیان • بە ڕاستی خودا زانایە بەو خەیاڵانە وان لە سینەدا ، یانی کە بە دڵدا ڕائەبوورن •

(وإِذا مَسَّ الإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعا رَبَّهُ مُنِيباً إِلَيْهِ ، ثُمَّ إِذا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ ما كانَ يَدْعُو إِلَيْـهِ مِنْ قَبْلُ ، وجَعَلَ لِلّهِ اَنْدَاداً لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ، قُلْ : تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلاً ، إِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ) (٨)

کاتێ نەخۆشییەک یا گەدایی و نەبوونییەک یا ترسێ لـــە زۆرداڕێ •• بدا لە ئینسانێ بە گەڕانەوەوە بۆ لای خوداو بە پاڕانەوەوە بۆ لای بانگی

لێ ئەکاو هاواری بۆ ئەبا ، پاش ئەوە کە خودا بەهاواریەوە هاتو بەڵاکەی لەسەر لابردو نیعمەتێکی لە لایەنی خۆیەوە داپێی گورج ئەو بەڵاو مەینەتو پارانەوەی پێشووەی لەبیر ئەچێو ، چەند وێنەو نەیارێکی زۆر بۆ خودا بڕیار ئەدا بۆ ئەوە خەڵك گومڕا بکاو لە ڕێگەی راست لایان بدا • جا تۆ بەو کەسە بڵێ : ماوەیەك رابوێرەو لەزەت لە کوفرەکەت وەربگرە لە ماوەیەکی کەمدا کە ماوەی ژیانی دنیایە ؛ چونکە تۆ لە ئەهلی ئاگری دۆزەخی •

(اَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّيْلِ ساجِداً وقائِماً يَحْذَرُ الْآخِرَةَ ويَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ؟ قُلْ : هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ والَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ ؟ اِنَّما يَتَذَكَّرُ اولُوا الْأَلْبابِ) (٩)

ئایا کەسێ کە بەندەیی خودا بکا لە سەعاتەکانی شەواو لە کاتی ڕاوەستانا بەپێوەو ، لە کاتێکا کە سوجدە بۆ خودا بباو لە سزای قیامەت بترسێو ڕجای ڕەحمەتی خوای ببێ وەکو کەسێ وەهایە کە دوور بێ لەم صیفەتانە ؟ تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو : وەکو یەك نینو ، ئایا هەرگیز وەکو یەك ئەبن ئەوانە کە زانان بە زاتو صیفاتی خودا لەگەڵ ئەوانەدا کە هیچ نازانن ؟ بە ڕاستی بیر ناکاتەوە بە جۆرێ کە قازانجێکی دینی یا دنیایی ببێ کەسانێ نەبێ کە عەقڵی ساغیان هەیە •

(قُلْ : يا عِبادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ، لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هذِهِ الدُّنْيا حَسَنَةٌ ، وارْضُ اللهِ واسِعَةٌ ، اِنَّما يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسابٍ (١٠) قُلْ : اِنِّي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ (١١) واُمِرْتُ لِاَنْ

اَکُونَ اَوَّلَ المُسْلِمِینَ (١٢) • قُلْ : اِنِّي اَخَافُ ــ اِنْ عَصَیْتُ رَبِّي ــ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیمٍ (١٣) • قُلِ : اللهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ دِینِي (١٤) فاعْبُدُوا ما شِئْتُمْ مِنْ دونِهِ • قُلْ : اِنَّ الخَاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ واَهْلِیهِمْ یَوْمَ القِیامَةِ ، اَلا ذلِكَ هُوَ الخُسْرانُ المُبِینُ (١٥) لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ ، ومِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ، ذَلِكَ یُخَوِّفُ اللهُ بِهِ عِبَادَهُ ، یا عِبَادِ فَاتَّقُونِ) (١٦)

ئەی پێغەمەر تۆ لە لای منەوە بە خاوەن باوەڕەکان بڵێ : ئەی بەندە خاوەن باوەڕەکان لە خودا بترسن‌و خۆتان لە نافەرمانی ئەو بپارێزن ، هەیە بۆ ئەو کەسانە کە لە دنیادا رەفتاری باش ئەکەن لە پاشەڕۆژا پاداشێکی باش • یاخود هەیە بۆ چاکەکەرەکان لەم دنیادا چاکییەك کە عافیەت‌و ژیواری دنیایەو ، لە پاشەڕۆژیشدا چاکەیەکیان بۆ هەیە کە چوونە بەهەشتە • وە ئەگەر لە ولاتی خۆتانا ماوەی طاعەت‌و بەندەیی خوداتان کەم بوو ئەوە بزانن خاکی خودا زۆر گوشادو بڵاوەو زەوی فراوانە ، بڕۆن بۆ شوێنێکی ترو لەوێ بەندەیی خودا بکەن ، بە راستی ئەو کەسانە کە خۆگرن لەبەر باری ئالۆزی دنیاداو خۆگرن لە عاستی بێ ماوەیی‌و کەم دەستەلاتیداو لەسەر نوێژو فەرمانبەری دەوام ئەکەن بۆ خاتری ئیمانڕاگرتن •• ئەوانە لە رۆژی قیامەتا بێ ئەندازە پاداشیان ئەدرێتەوە •

تۆ پێیان بڵێ : بە راستی من فەرمانم پێدراوە کە بەندەیی خودا بکەم‌و ئایینی خۆم پاك بکەمەوە لە دووڕوویی‌و تەمەڵی‌و ناتەوانی ، وە فەرمانم پێدراوە کە من ببم بە یەکەم موسوڵمانی جیهانی خۆم •

تۆ بڵێ : من ئەگەر نافەرمانی خودا بکەم ئەترسم سزایەکی گەورەم لە لایەنی خوداوە بۆ بێت • تۆ بڵێ : من بەندەیی تەنها بۆ خودای خۆم ئەکەمو دینی خۆم بۆ خودا پاك ئەکەم • جا ئێوە بـە ئـارەزووی خۆتان هـەرچی ئەپەرستن بیپەرستن •

تۆ بڵێ : زیانکارەکان ئەوانەن کە نەفسی خۆیانو ماڵو خێزانیـان لەکیس چوە ؛ چونکە بەندەیی لەگەڵ باوەڕا هۆی پارێزی ئینسانو ئەهلی ئینسانە ، خۆ ئەوان نە خۆیانو نە ئەهلیان باوەڕیان نیە ، کە وابوو زیانکاری قیامەتن • جا بێدار ببنەوە ئەم زیانی نەفسو خێزانە زیانێکی زۆر ئاشکرایە •

ئەمانە بۆیان هەیە لە لای سەروویانەوە چەن تەبـەق لـە ئاگرو لـە ژێریشەوە چەن تەبەق ، بەم سـزایە خودای تـەعـالا بەندەکـانی خۆی ئەترسێنێ ، ئەی بەندەکانم لـە خودا بترسنو خۆتان لـە نافەرمانیو کوفرو ئینکاری حەقو لە تاوانباری بەکردەوەی ناحەقو بە رۆچوون لە دەریـای دنیا پەرستیدا •• بپارێزن •

(وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرَى ؛ فَبَشِّرْ عِبَادِ (١٧) الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ • اولائِكَ الَّذِينَ هَـداهُمُ اللهُ واولائِكَ هُمْ اُولُو الأَلْبابِ (١٨) اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ العَذابِ ؟ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ؟ (١٩) لكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِها غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِها الاَنْهارُ ، وَعْدَ اللهِ ، لا يُخْلِفُ اللهُ المِيعادَ) (٢٠)

وە ئەو بەختیارانە کە لە ئیبلیسی لـە ڕێگەلاداو دوورکەوتوونەتەوە ، واتە لە بەندەیی و پەرستیاری ئەو دوورکەوتوونەتەوەو گەڕاونەتەوە بۆ لای خودا .. ئەوانە موژدەیان بۆ دێ بە پاداشی چاکە لەسەر بیرو باوەڕی پاکو کردەوەی چاک . جا تۆ موژدە بدە بەوانە کە بەندەی ساغو تایبەتی منن کە کەسایێکن گوێ ئەگرنو دڵ ڕائەگـرن بۆ فامی دەرزو ئامۆژگاریو لـە حەرامو مەکرووهـ دوورئەکەونەوەو ، لە واجیبـاتو مەنـدووبات نـزیـك ئەبنەوە ، وە لەناو ئەمانەدا لەسەر یاسای دین ئەکەونە شوێنی ئەوە کـە جواتترە لە هەموو ، گرنگتر پێش گرنگ ئەخەن ، بۆ نموونە لە خـوان لێبوردنو تۆڵەدا لێبوردن هەڵئەبژێرن ... ئەوانە کۆمەڵێکن کـە خودا هیدایەتی داون بۆ خێری دنیاو قیامەت ، وە ئەوانە خاوەنی عەقڵو هۆشـی ساغن . ئیتر ئەو کەسانە کە ئەوەندە ئامۆژگاریت کردن بە تەواوی ماندوو بووی و ، دەرزی حەق ناڕوا بە دەماخیانا وازیان لێ بێنە ، ئەوانە کەسایێکن فەرمانی سزادانیان دەرچوە .

جا ئایا کەسانێ کە کەلیمەی سزا لەسەریان دامەزرابێ بە جۆرێ هـەر لە ئیستەوە وا ئەزانێ وان لە ناو ئاگردا ، ئایا تۆ ئەتوانی تەئثیری لێ بکەیو تۆ کەسێ رزگار ئەکەی کە لەناو ئاگری دۆزەخدا بێ ؟

بەڵام ئەوانە کە خۆیان لە نافەرمانی خودا ئەپـارێـزن ئەوە چەنـد باڵەخانەی بەرزیان هەیە کە لە ژووری ئەوانیشەوە باڵەخانە هەیە کـە دروستکراوو دامەزراونو لە ژێریشیانا ئاوی جۆبار ڕەوان ئەبێ . ئا ئەمـە خودا بەڵێنی داوە بەوەی بیان دا بە ئەهلی تەقوا لە بەندەکـانی خـۆی ، وە هەرگیز لاریو پێچی لە بەڵێنی خودادا نیە .

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الأَرْضِ ، ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً اَلْوَانُهُ ، ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ، ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَاماً ؟ اِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرىٰ لِأُولِي الأَلْبَابِ) (٢١)

ئایا نابینی کە خودای تەعالا ئاو لە ئاسمانەوە ئەبێرێتە خوارەوەو باران ئەبارێنێ و ئەو ئاوە ئەبا بە ناو چەن کورگەیێ لە زەویدا لەو کورگانە کە وان لە ناو زەویدا ئاو دەرئەکاو بە جۆبار ئەگەن بە کشتوکاڵ ، لە پاش ماوەی خۆی کشتوکاڵی ڕەنگامەی پێدەرئەکا ، لە پاش ماوەیێ زۆر ئەستێنێ و دێ بەیەکا ، پاش ئەوە بە زەردی ئەبینی ، پاش ئەوە ئەیکا بە مادەیەکی شکاو لە ژێر زەویداو لەبەرپێدا ؟ بە راستی هەیە لەم کردارە بەرزانەدا هۆی بیرکردنەوە بۆ خاوەن عەقڵی ساغ و هۆشی دامەزراو •

(اَفَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ؟ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللهِ ، اُولَائِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) (٢٢)

ئەم ئایەتە دەربارەی حەمزەو عەلیو . ئەبو لەهەبو کورەکەی هاتوەتە خوارەوە •

ئایا ئەو کەسانە کە خودای تەعالا سینەی گوشادکردوونەتەوە بۆ دامەزرانی ئیمانو ئیسلام لە ناویاو جا هەمیشە خاوەنی نوورو پرتەوی ئیحسانە لە لایەنی خودای خۆیەوە وەکو ئەو کەسانە ئەبن کە سینەتەنگ و دڵ تاریکو باوەڕ بێسوودن ؟ حاشا فەرقیان زۆرەو لە یەکەوە دوورن • وە وەیلو ناخۆشیو چارەڕەشی هەیە بۆ ئەوانە کە دڵیان ڕەقەو دوورە لە یادی خودا ، وە ئەوانە وان لە ناو گومڕاهییەکی دیاریدا •

(اللهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ ، كِتَاباً مُتَشَابِهاً مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ، ثُمَّ تَلِينُ جُلودُهُمْ وقُلوبُهُمْ اِلى ذِكْرِ اللهِ ، ذلِكَ هُدى اللهِ ، يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ (٢٣) اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيامَةِ ؟ وقِيلَ لِلظَّالِمِينَ : ذُوقُوا ما كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ) (٢٤)

ریوایەتکراوە : جارێ لە جاران یارەکانی پێغەمبەر ـ د ـ کەمێ دڵگرانییان بەسەرا هات ، جا ئایەتی (الله نزل أحسن الحديث) هاتەخوارەوە •

واتە خودای تەعالا جوانترینو لەبارترین واتەیەکی ناردوەتە خوارەوە کە بخوێنرێتەوە ، ئەو واتە جوانە کتێبێکە بازێکی لەگەڵ بازێکیا هاوبەشو هاوشانو رێکە • وە ئەو واتە جوانە لە خوێندنەوەدا چەند پاتئەکرێتەوە بۆ هێزدان بە دڵ ، وەکو چۆن ئاو ئەخورێتەوەو خواردەمەنی ئەخورێ بۆ ژیواری گیان • وە لە کاتی خوێندنەوەیا پێستی موسوڵمانەکانی پێ گرژ ئەبێ • ئەوانە کە لە خودای خۆیان ئەترسن ، لە پاشان پێستی لەشیان نەرم ئەبێتەوەو لە هەردوو حاڵەکەدا دڵیان رووی کردوەتە خودا • واتە لە خودا بێئاگا نین •

جا ئایا کەسێ دەستی ببەسرێ لە دۆزەخاو بە دەمو چاوی بەرگری لە سزای سەختو ناباری دۆزەخ بکا لە رۆژی قیامەتا وەکو ئەو کەسانەیە کە بەخۆشی لە بەهەشتا رائەبوێرن ؟ حاشا ئەمانە جیاوازییان زۆرە • وە لەو رۆژە رەشەدا بە ستەمکارەکان ئەوترێ : بچەژن تۆڵەی ئەو کردەوە خراپانە کە لە دنیادا ئەتانکردن •

(كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ . فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ (٢٥) فَأَذَاقَهُمُ اللهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ) (٢٦)

ئه‌و گه‌لانه‌ که‌ له‌ پێش زه‌مانی قوره‌یشدا بوون پێغه‌مه‌ره‌کانی خۆیان به‌درۆخسته‌وه‌ ، جا سزای خودایان بۆ هات له‌ شوێنێکه‌وه‌ که‌ پێیان نه‌ئه‌زانی‌و گومانیان نه‌ده‌برد که‌ له‌و شوێنه‌وه‌ سزایان بۆ دێ .

جا خودای ته‌عالا رسوایی پێ چه‌شتن له‌ ماوه‌ی ژیانی دنیادا وه‌کو : گۆڕینی شێوه‌و ، رۆچوون به‌ زه‌ویداو ، کوشتن‌و ، به‌دیل رۆیشتن‌و .... وه‌ سزای پاشه‌ڕۆژیان له‌م سزای دنیا گه‌وره‌تره‌ . ئه‌گه‌ر بیانزانیایێ‌و باوه‌ڕیان پێی ببوایه‌ خه‌ریکی تاوانباری نه‌ده‌بوون‌و باوه‌ڕیان به‌ خوداو پێغه‌مه‌ری خودا ئه‌کرد .

(وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ، لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٢٧) قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ ، لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (٢٨) ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا : رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ ، وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ ، هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ، الْحَمْدُ لِلَّهِ ، بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (٢٩)

به‌ راستی له‌م قورئانه‌دا چیرۆکێکی سه‌رسوڕهێنه‌ری وه‌هامان بۆ ئاده‌میزاد باس‌کرد که‌ سوودی تیابێ بۆ ته‌مێ‌کردن ، به‌ هیوای ئه‌وه‌ که‌ ئه‌و کافرانه‌ ببربکه‌نه‌وه‌و باوه‌ڕ به‌ خودای ته‌نیا بکه‌ن . وه‌ ئه‌و قورئانه‌ ده‌ستبه‌رداری تاوان بین‌و روو بکه‌نه‌ ئاده‌میزاد ، حاڵ‌و شه‌ئنی ئه‌و قورئانه‌ وایه‌ به‌ زمانی عه‌ره‌بییه‌و هیچ هه‌ڵه‌و لاری‌و ناباری تێدا نیه‌ ، به‌ هیوای ئه‌وه‌ که‌ ئاده‌میزاد له‌ خودا بترسن‌و خۆیان بپارێزن له‌ هاوڕێ‌بڕیاردان بۆ خودا .

وە خودا نموونەو وێنەیەکی جوان بۆ خەڵك دێنێتەوە تا بەو نموونە جیاوازی نێوان کوفرو هاوڕێ‌بڕیاردان بۆ خـــوداو خودابەیەکناسییان بۆ روون بکاتەوە • نموونەکە ئەوەیە : دوو پیاوی بەنـدە هـەن ؛ یەکێکیـان بەندەی چەن کەسێکی نارێك‌و ناجۆری بەدڕەوشتەو ، هەر یەکە بە لایەکدا رایدەکێشێ‌و بۆ کارێکی دەوێ • ئەوی دیکەیان بێ زیان‌و بێ کێشـــــەو دەردی‌سەری لەبەردەستی یەك گەورەدایە •• ئایا ئەم دوو پیاوە بەندە وەك یەك ژیان بەسەر ئەبەن ؟ حاشا ! دیارە یەکەمیان وا لە ناو ئاگری ئاشووبو داوای خزمەتی ئەو چەن ئاغا بێ دەماخەداو ، نازانێ چۆن‌و لە چ تاریکییەکی ژیاندایە • ئەوی تریان هێمن‌و ئارام کەمێ کار ئەکاو گەلێ ئاسایش ئەبینێ ، چەنێك شانی ئازادە دڵی لەوە زۆرتر شادە • سوپاس بۆ خودا کە نموونەی هاوڕێ بۆ خودا بڕیاردەرو ، خودابەیەك‌ناس دەرکەوت • بەڵام زۆربەی ئەو کافرانە لە جیاوازی ئەم دوو پیاوەیش تێ‌ناگەن‌و ڕاستی نازانن •

(اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ (٣٠) ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ (٣١) فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَاءَهُ ؟ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ؟! (٣٢) وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ اُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (٣٣) لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (٣٤) لِيُكَفِّرَ اللهُ عَنْهُمْ اَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا ، وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ) (٣٥)

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست ئەو کافرانە لەسەر بناغەی بێ‌دەمـــاخی چاوەڕێی مردنی تۆ ئەکەن ، وەکو تۆ ئەمری ئەوانیش ئەمرن ، وە نەمردنی تۆ پاداشی گەیاندنی پەیامی تۆ کەم ئەکاتەوەو ، نەمردنی ئەوان ئەبێ بە هۆی

رزگاربوونیان له سزای پاشه‌ڕۆژ • هه‌روا نه‌مردنی تۆ ئه‌بێ به هۆی نه‌مانی ته‌کلیف له‌سه‌ر ئه‌وانیو ، نه‌مردنی ئه‌وان ئه‌بێ به هۆی ئه‌وه که ئیستە موکه‌للەف نه‌بن، وه پاش ئه‌وه که خودای ته‌عالا به هۆی ره‌هبه‌رانه‌وه ئیعلانی ته‌وحیدی خۆی کرد له جیهانا ئه‌م یاسا دامه‌زرا •

وه هه‌رکه‌س غه‌یری ته‌وحید بکا به یاسا بۆ خۆی ئه‌وه گومڕایه •

وه پاش هاتنی ڕۆژی خۆی ئێوه له لای خودای خۆتانا ئه‌وه‌ستن‌و به‌ربه‌ره‌کانی یه‌کتر ئه‌که‌نو ، تۆ پێیان ئه‌ڵێی من بانگم کردن بۆ ئایینی خودابه‌یه‌کناسی‌و ئێوه نه‌هاتن‌و •• ئێوه ئینکار ئه‌که‌ن تا ئه‌نجام ئه‌ندامه‌کانی له‌شی خۆتان لێتان دێنه وتارو شایه‌تی ئه‌دەن له‌سه‌رتان •

ترمذی ریوایه‌تی کردوه له عه‌بدوڵڵای کوڕی زوبه‌یره‌وه ـ خ ـ : کاتێ ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه عه‌رزی کرد : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئایا جارێکی تر به‌ربه‌ره‌کانێ‌و دوژمنایه‌تی لە تێوان تۆو خه‌ڵکدا رووئه‌دا ؟ ئه‌ویش فه‌رمووی : کاتێ ئه‌وه روو ئه‌دا کاری ئادەمیزاد له‌و ڕۆژه‌دا دشوارو ناهه‌مواره •

جا کێیه له‌و که‌سه ستەمکارتر بێ که درۆ به دەم خوداوه هه‌ڵبه‌سێ به نیسبه‌تدانی هاوڕێ یا نه‌وه بۆ لای خوداو ، حوکمی خودا ، که راسته‌و له‌گەڵ واقیعدایه ، به‌درۆ بخاته‌وه •• وه‌کو ئه‌وانه که حه‌زره‌تی محه‌مه‌د ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : له لایه‌نی خوداوه کاتێ ئه‌و حوکمه بێته لای ئه‌و که‌سه واته کاتێ پێی بزانێ ؟ وه وه‌ڵامی ئه‌م پرسیاره ئه‌مه‌یه ئه‌و که‌سه کافرەو کەس نیه له کافر ستەمگارتر بێ • وه تۆڵه‌ی ئه‌و که‌سه ئه‌وه‌یه ئه‌چێته دۆزه‌خه‌وەو دۆزەخ جێگه‌یه‌تی ، ئایا له دۆزەخدا جێگه‌ی کافران نیه ؟! به‌ڵێ جێگه‌یان دۆزەخه •

وە ئەو کەسەیش کە دینی راست یێنێ ، یا وتاری راست یێنێ بۆ لای عالەمو باوەڕی پێ بکا •• ئەوانەیش لە خوداترس و ئەهلی تەقوان ، وە بۆیان هەیە لە لای خودای خۆیانەوە ئەوەی دڵخوازیان بێ ، وە ئەمە پاداشـــــی خاوەن چاکەکانە • وە خودای تەعالا خراپترین و ناشیرینترین کردەوەیێ کـە کردوویانە دایئەپۆشێ و پاداشیان ئەداتەوە بە بەرانبەری باشـــــــترین کردەوەیانەوە •

(اَلَیْسَ اللّٰهُ بِکَافٍ عَبْدَهُ ؟ وَیُخَوِّفُونَکَ بِالَّذِینَ مِنْ دُونِهِ ؛ وَمَنْ یُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (٣٦) وَمَنْ یَهْـدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ، اَلَیْسَ اللّٰهُ بِعَزِیزٍ ذِي انْتِقَامٍ ؟) (٣٧)

ئایا خودای تەعالا بەس نیـــە بۆ چاودێری ئەو بەندەی خۆیـە کـــە محەمەدە بۆ پارازتنی لە فیتنەو بەڵاو مەینەتی ؟ وە ئەو کافرانە بەو بتـانـە کە ئەوان ئەیانپەرستن تۆ ئەترسێنن ، وە کەسێ خودا گومڕای بکا کەس نیـە هیدایەتی بداو ، کەسێکیش خودای تەعالا هیدایەتی بداو شارەزای بکا بۆ ڕێگەی باش کەس ناتوانێ گومڕای بکا • ئایا خودای تەعالا بە دەستەڵاتو تەوانا نیە بەسەر خواستی خۆیاو تۆڵەسێن نیە لەو بەدکارانە ؟

(وَلَئِنْ سَـــأَلْتَهُمْ : مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالاَرْضَ ؟ لَیَقُولُنَّ : اللّٰهُ • قُلْ : اَفَرَاَیْتُمْ ما تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ؟ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ کَاشِفَاتُ ضُـــرِّهِ ؟ اَوْ اَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِکَاتُ رَحْمَتِـــهِ ؟ قُلْ : حَسْبِيَ اللّٰهُ ، عَلَیْـهِ یَتَوَکَّلُ الْمُتَوَکِّلُونَ) (٣٨)

ئه‌گه‌ر تۆ له‌و کافرانه بپرسی‌و پێیان بڵێی : کێ ئاسمانه‌کانو زه‌وی دروست‌کردوه ؟ له وه‌ڵامدا ئه‌ڵێن : خودا دروستی کردوون • جا تۆ پێیان بڵێ : مادام خودا ئاسمانو زه‌وی دروست‌کردوه ئیتر پێم بڵێن : ئه‌وانه که ئێوه ـ بێجگه له خودا ـ بانگیان ئه‌که‌نو هاواریان بۆ ئه‌به‌ن ئه‌گه‌ر خودا خواستی زیانێکی ببێ بۆ من ئه‌و بتانه ئه‌توانن ئه‌و زیانه‌م له‌سه‌ر لابه‌نو لێم دوور‌بخه‌نه‌وه ؟ یا ئه‌گه‌ر خودا خواستی قازانجێکی ببێ‌و بیه‌وێ خێرێ بدا به من ئه‌و کافرانه ئه‌توانن به‌رگری ئه‌و خواستی خودا بکه‌نو نه‌یه‌ڵن ئه‌و خێره‌م بگاتێ ؟ دیاره ئه‌ڵێن : نه‌ء ، نه‌ء • جا که وایه تۆ بڵێ : خودام به‌سه‌و هه‌ر پشت به‌و ئه‌به‌ستم‌و په‌نا به‌و ئه‌به‌م‌و ، هه‌روه‌ها ئه‌وانه‌یش خاوه‌ن ره‌شادن پشت به‌و ئه‌به‌ستن‌و په‌نا بۆ لای ئه‌و ئه‌به‌ن •

(قُلْ : يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ ، إِنِّي عَامِلٌ ، فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (٣٩) مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ ، وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ (٤٠) إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ، فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ، وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) (٤١)

ئه‌ی خۆشه‌ویست تۆ بڵێ : ئه‌ی گه‌لی من ئیش بکه‌نو خه‌ریکی فڕوفێڵ‌و ئه‌سبابی بایی‌بوونی خۆتان بن به گوێره‌ی توانای خۆتان منیش وا له‌سه‌ر فه‌رمانی خودا کار ئه‌که‌م ، جا له‌مه‌ولا ئه‌زانن کێ سزایه‌کی وه‌های دێته‌سه‌ر که له دنیادا رسوای بکاو له پاشه‌ڕۆژیشا سزای نه‌بڕاوه‌ی ئاگری دۆزه‌خی دێته‌سه‌ر •

ئێمه قورئانمان ناردوه‌ته خواره‌وه بۆ لای تۆ بۆ ڕێنومایی ئاده‌میزاد • جا هه‌رکه‌سێ به گوێی قورئان‌و ڕێنومایی قورئان بکا ئه‌وه قازانجه‌که‌ی بۆ

خۆیەتی ، وە هەرکەسێکیش پەیڕەوی قورئان نەکا ئەوە گومڕا ئەبێ و لەسەر زیانی خۆی گومڕا ئەبێ ، وە تۆ نەکراوی بە وەکیل لەسەر ئەوانەو ، تۆ بەرپرسیاری حاڵی ئەوان نیت •

هەرکەس لە ماوەی کاتی ژیانی هەر بۆ خۆیەتی سوودو زیانی

(اللهُ يَتَوفَّى الاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا ، والَّتي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ، فَيُمْسِكُ الَّتي قَضى عَلَيْهَا الْمَوْتَ ، ويُرْسِلُ الأُخْرى اِلى اَجَلٍ مُسَمّىً ، اِنَّ فِي ذلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) (٤٢)

بزانن (رۆح) جەوهەرێکی پاکی قودسییەو لە ئاوو ئاگرو هەواو بروسکە ناسکترە • وە ئەوەندە حەقیقەتەکەی پەنهانە خودا ئەوەندە مەیدانی باسکردنی داوە کە فەرموویەتی بە پێغەمەر : تۆ بە خەڵك بڵێ : رۆح لەو شتانەیە کە بە تەنیا فەرمانی خودا پەیدا ئەبێ ، ئیتر لە عالەمی مادەو خەلقو تەرکیب نیە • جا ئەم رۆحە کاتێ پەیوەندیی بە هەموو لەشی گیاندارەوە ببێ ــ دیارو نادیاری ــ ئەوە کاتی بێداری عادەتییە ، وە کاتێ پەیوەندی هەر بە ئەجزای نادیارییەوە ببێ کە دڵو خوێنیو ئەجزا لەطیفەکانەو پەیوەندی بە حەواسەوە نەمێنێ ئەوە کاتی نوستنە کە ئینسان زیندوە بەڵام ئاگای لە خۆی نیە ، وە کاتێ ئەو پەیوەندییە لە ئەجزای دیاریو پەنامەکی بڕا ئەوە کاتی مردنەو نە عەقڵو نە شوعوور نامێنێ •

جا مەعنای ئایەتەکە ئەمەیە کە خودای تەعالا گیانی گیانلەبەر وەرئەگرێو پەیوەندی ئەبڕێ لە لەش لە دیاریو پەنامەکیدا لە کاتی مردنی ئەوانا ، وە گیانی ئەوانەیش کە ئاکامیان نەهاتوە لە نوستندا گیانیان

وەرئەگرێ و پەیوەندی بە زاهیری حەواسەوە ئەبڕێ ، لەم کاتەدا پەیوەندی بە باقی ئەعزاکانی لەشەوە ، وەکو دڵ و خوێن و لەطائیفی وجـــود ئەبڕێ ، هەتا کاتی مردنی دێ ، وە ئەمە بەڵگەیە لەسەر گەورەیی زاتی خوداو کرداره عەجیبەکانی لە جیهانا • وە لەم کرداره سەرسوڕهێنەرانەدا بەڵگەی زۆر هەیە بۆ گەلێ کە بیر لە شوێنەواری هێزو تەوانایی خودا بکەنەوە •

(أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دونِ اللهِ شُفَعَاءَ ؟ قُلْ : أَوَلَوْ كـانُوا لا يَمْلِكُونَ شَـــيْئاً وَلا يَعْقِلُونَ ؟ (٤٣) قُلْ : لِلهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٤٤) وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِـــرَةِ ، وَإِذَا ذُكِـــرَ الَّذِينَ مِنْ دونِـــهِ إِذَا هُـمْ يَسْتَبْشِرُونَ) (٤٥)

یا خەیر ئەو کافرانە بتو پەرستیار بڕیار نادەن بەڵکو مەبەســـتیان تکاکاری قیامەتەو داوای ئەوە ئەکـەن کـە ئەم بتانە تکایان بۆ بکەن لـــە قیامەتا • جا تۆ بڵێ : با ئەگەر ئەو بتانە خاوەنی هیچ نەبن و عەقڵیان بە هیچ نەشکێ لەبەر ئەوە کە وشك و بێ گیانن •• تۆ بڵێ : هەرچی شەفاعەتە موڵکی خودایـەو بە بێ ئیـذنی خودا کەس ناتوانێ شـــەفاعەت بکا ، وە موڵکی ئاسمانەکان و زەوی بۆ خودایەو ، لە پاش عالەمی حەیـــاتی دنیـــاو ماوەی بەرزەخ بۆ لای خودا ئەگەڕێنەوە •

وە هەرکاتێ زاتی خودا بە تەنیا ناو ببرێ کافرەکان دڵیان تەنگ ئەبێ و بەو ناوی خودا تێك ئەچن ، وە کاتێ غەیری خودا لە بتەکان باس بکرێ ئەو کافرانە لەو کاتەدا شادمان ئەبن •

(قُلِ : اللّهُمَّ فاطِرَ السَّماوَاتِ والأرْضِ ، عالِمَ الغَيْبِ والشَّهادَةِ ، اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبادِكَ فِي ما كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) (٤٦)

جا تۆ بڵێ : ئەی خودا ، ئەی خالیقی ئاسمانەکانو زەوی ئەی زانای پەنهانو ئاشکرا تۆ فەرماندارو فەرمانڕەوای لە نێوان بەندەکانتا لە هەر شتێکدا کە ئەوان جیاوازییان تیایاندا هەیە .

(ولَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ما فِي الاَرْضِ جَمِيعاً ، ومِثْلَهُ مَعَهُ لافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذابِ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، وبَدا لَهُمْ مِنَ اللهِ مالَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ (٤٧) وبَدالَهُمْ سَيِّئاتُ ما كَسَبُوا وحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (٤٨)

ئەگەر هەرچی شت لە زەویدایەو ئەوەندەی تریش بە قەد ئەوانە هی ئەو کەسانە بوایە کە ستەمیان کردوەو ستەمکار بوون .. هەموویان ئەدا لە رێگەی ئەوەدا کە لەو سزاخراپە رزگاریان بکا کە بە هۆی ستەمکارییەکەیانەوە بۆیان ئامادەکراوە ، وە ئەو ساتە بۆیان دەرئەکەوێ لە لای خوداوە لە سزا ئەوەی کە گومانیان بۆی نەئەچوو بیریان لێ نەدەکردەوە . وە بۆیان دەرئەکەوێ کردەوە ناشیرینەکانیانو تۆڵەو سزای ئەو کردەوانەیان کە لە دنیادا بە گاڵتەیان ئەزانیو گاڵتەیان پێئەکرد .

(وِاذا مَسَّ الإنْسانَ ضُرٌّ دَعانا ، ثُمَّ اِذا خَوَّلْناهُ نِعْمَةً مِنَّا قالَ : اِنَّما اُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ ! بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ ، ولكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لا يَعْلَمُونَ (٤٩) قَدْ قالَها الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، فَما اَغْنى عَنْهُمْ ما كانُوا يَكْسِبُونَ (٥٠) فَاَصابَهُمْ سَيِّئاتُ

ما كَسَبُوا ، والَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هؤلاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ ما كَسَبُوا ، ومَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ (٥١) اَوَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ ويَقْدِرُ ؟ اِنَّ فِي ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) (٥٢)

یا سای غالب وەهایە کاتێ زیانێ لە پایە یا نە مآڵ یا لە نەفسدا بگا بە یەکێ ئەو کەسە لێمان ئەپارێتەوەو هاوارمان بۆ دێنێ بۆ چارەسەری دەردەکەی ، وە هەر کاتێ لە لای خۆمانەوە نیعمەتێکی پێبدەین ئەڵێ : ئەم نیعمەتەم بە هۆی زانستی خۆمەوە پێدراوە ، واتە بە ئازایی خۆم پەیدام کردوە • نەء وا نیە ، ئەم شتە کە دەستتکەوتوە هۆی گیرۆدەییو تاقیکردنەوەیە ، بەڵام زۆربەی ئێوە ئەم راستییە نازانن •

ئەو کەسانەیش کە لە پێش ئەمدا بوونو رابوردن هەمان قسەیان کرد ، بەڵام ئەوەی کە بوویان لە پلەو پایەو ئەوەی بە دەستیان هێنابو ـ بە خەیاڵی خۆیان بە ئازایەتی خۆیان ـ هیچ سوودێکی پێنەدانو لە هیچ گرفتارییەك دووری نەخستنەوە • وە تۆڵەو سزای کردەوە ناشیرینەکانیان پێگەیشت ، ئەوانەیش لەمانە ستەم ئەکەن لەمەولا تۆڵەی کەسبو کاری ناپەسەندی خۆیان پێئەگاو ، ئەوان ناتوانن لە دەستی خودا دەرباز بین •

ئایا ئەم خەڵکە نەیانزانیوەو نازانن کە خودای تەعالا رۆزی خۆی زۆر ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی لێی ببێو کەمیو کووڕیشی ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی ببێ • بە راستی لەم کردارانەدا بەڵگەو ئایەتی زۆر هەیە بۆ ئەو گەلانە کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە •

(قُلْ : يا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلى اَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ ، اِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً ، اِنَّهُ هُوَ

الغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥٣) واَنِيبُوا اِلى رَبِّكُمْ ، واَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ العَذَابُ ثُمَّ لا تُنْصَرُونَ) (٥٤)

تۆ ئەی ڕەهبەری خۆشەویست لە لایەنی ئێمەوە بەو ئامێرادانە بفەرموو : ئەی بەندەگەلێکی وەها کە زیادەڕەوییان لەسەر نەفسی خۆیان کردوەو تاوانیان کردوە بە جۆرێ گومانیان وایە نابەخشرێن •• پێیان بڵێ : هیوابڕاو مەبن لە ڕەحمەتی خودای تەعالا بە راستی خودای تەعالا هەموو گوناهان ئەبەخشێ بە مەرجێ ڕوو بکەنە خوداو باوەڕی پێبکەنو داوای لێخۆشبوونی لێ بکەن ، بە راستی خودا تاوانبەخشو میهرەبانە •

وە بگەڕێنەوە بۆ لای خودای خۆتانو فەرمانبەرداری ئەو بکەن لە پێش ئەوەدا کە سزای خوداتان لە ناکاوا بۆ بێتو ئێوە ئاگاتان لە خۆتان نەبێو هەست بە هاتنی ئەو سزا نەکەن •

ڕیوایەتکراوە لە ئیبنو عەبباسەوە : کە کۆمەڵێ لە کافرەکان هاتن بۆ خزمەتی حەزرەتو ـ د ـ ئەوانە کەسانێکی وابوون خەڵکی زۆریان کوشتبوو ، زیناو خراپەی زۆریان کردبوو ، عەرزیان کرد : ئەوەی کە تۆ ئێمەی بۆ بانگ ئەکەی باشە ئەگەر خەبەرمان بدەیتێ دەربارەی کردەوە خراپەکانمان ئایا کەفارەتیان هەیە ؟ جا ئایەتی : (والذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر ، ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون)و ئایەتی (قل : يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ، ان الله يغفر الذنوب جميعا) هاتە خوارەوە •

(واتَّبِعُوا اَحْسَنَ ما اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ، مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً واَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ (٥٥) اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ : يَا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ وَاِنْ

كُنْتُ مِنَ السَّاخِرِينَ ! (٥٦) اَوْ تَقُولَ : لَوْ اَنَّ اللهَ هَدانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (٥٧) اَوْ تَقولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ : لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً فَاكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ! (٥٨) بَلى قَدْ جاءَتْكَ آياتِي فَكَذَّبْتَ بِها واسْتَكْبَرْتَ وكُنْتَ مِنَ الْكافِرِينَ)(٥٩)

وە بکەونە شوێن جوانترین ئایاتو ئەحکامێ کە نازلکراون بۆ لای ئێوە لە لایەنی خودای خۆتانەوە لە پێش ئەوەدا کوتوپڕ سزای خودا بێتە سەرتانو ئێوە هەست بەو سزا نەکەن که هاتوه بۆ سەرتان • مەبادا نەفسێ لە نفووسی بەشەری لەو دنیادا هاوار بکاو بڵێت : ئەی دریغ لەسەر ئەو کەمو کووڕییە دەرحەق تۆ کردم ! وە بە راستی من لەو کاتەدا گاڵتەم بە پیاوچاکانو بەندەکانی خودا دەکرد • یاخود یەکێ هاوار بکاو بڵێ : ئەگەر خودا ڕێنومایی بکردمایە لە پیاوە باشە خاوەن تەقواکان ئەبووم • یاخود لەو کاتەدا کە سزای خودا ئەبینێ بڵێ : ئەگەر جارێ تر بگەڕایەمەوە بۆ دنیا ئەبووم بە یەکێ لە پیاوە چاکەکان • نەخێر ئایاتی زۆرو زەبەندەی ئێمە هاتن بۆ لاتو تۆ بە درۆتدانانو خۆت بە زل زانی ، وە تۆ لە کافرەکانیت •

(وَيَوْمَ الْقِيامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللهِ وجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ، اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوىً لِلْمُتَكَبِّرِينَ ؟ (٦٠) ويُنَجِّي اللهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفازَتِهِمْ ، لا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ ، ولا هُمْ يَحْزَنُونَ) (٦١)

وە لە رۆژی قیامەتا ئەبینی ئەوانەی درۆیان بۆ خودا هەڵبەستوەو ، ئەڵێن : خودا کچی هەیە ، یا هاوبەشی هەیە •• ئەیان‌بینی روویان وەکو قیر رەشە لە بەر قاری خودا • وە یا ئەکەونە ناڕەحەتیو بێ‌ئاسایشییەوەو

ناوچاویان بە تۆزی ئازار رەش ئەبێتەوە • جا لە لایەنی فریشتەکانی خوداوە ئەوترێ : ئایا لە دۆزەخا جێگەی ئەوانە نیە کە خۆیان بە زل ئەگرنو حـەق وەرناگرنو ئیمان نایەنن ؟ بەڵێ جێگەیان هەیەو ، دۆزەخ جێگەی تۆڵەیە •

وە خودای تەعالا ئەوانە رزگار ئەکا کە لـە خودا ئەترسنو بـە هۆی ئەو ترسانو پارێزەوە لە خوداو بە هۆی ئەو رزگاربوونەوە خراپـەیـان تووش نابێو زویرو دڵگیر نابن •

(اللهُ خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ وكِيلٌ (٦٢) لَهُ مَقالِيدُ السَّماوَاتِ والأَرْضِ ، والَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللهِ اولائِكَ هُمُ الخَاسِرُونَ) (٦٣)

زاتی پەروەردگاری زانای تەوانـا کـە ناوی ئەڵلایـە خالیقی هەموو شتێکە لە کائیناتا لە خێروشەڕو قازانجو زیانو بەسەر هەموو شتێکدا زاڵەو خاوەن دەستەڵاتەو ، جڵەوی ئیشو کاری ئاسمانەکانو زەوی لە دەسـتی توانایی ئەودایەو کەس دەستی بەسـەریاندا ناڕوا خودا نەبێو ، ئەو نەبێ کەس توانای هەڵسووڕاندنیانی نیە • وە ئەو کەسانە باوەڕیان بـە ئـایـاتی خودا نیەو ، ئینکاری قورئان ئەکەنو ، باوەڕ بـە موعجیزات ناکـەن •• ئەوانەن زیانکارو بێسوودو بێخێر دەرئەچن لە رۆژگارا •

(قُلْ : اَفَغَيْرَ اللهِ تَأْمُرُونِّي اَعْبُدُ اَيُّها الجَاهِلُونَ ؟ (٦٤) ولَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وإلى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ : لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ، ولَتَكُونَنَّ مِنَ الخَاسِرِينَ (٦٥) بَلِ اللهَ فَاعْبُدْ وكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ) (٦٦)

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست بڵێ بەو کافرانە : ئەی نەزانەکان ئایا ئێوە داوای ئەوەم لێ ئەکەن کە من بێجگە لە خودا بەندەیی بۆ بتانێ یان شتانێکی دیکە بکەم ؟ ئەی ڕەهبەر وەحی هاتوە بۆ لای تۆو بۆ لای ڕەهبەرانی پێش تۆیش ئەگەر هاوبەشو هاوڕێ بۆ خودای جیهان بڕیار بدەی هەر کردەوەیەکی چاکەت هەبێ هەمووی پووچ و بێسوود دەرئەچێ ئەبی بەوانە کە زیاتۆمەندن • بەڵکو تۆ هەر تەنیا بەندەیی بۆ خودای خۆت بکەو لەوانە بە کە بە دڵو زمانو چاوو دەست سوپاسی خودا بکەن •

(وما قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ ، والأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ القِيامَةِ ، والسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ، سُبْحَانَهُ وتَعالى عَمَّا يُشْرِكُونَ) (٦٧)

ئەو کافرانە وەک پێویستو شیاو ڕێزی خودایان نەگرتوەو حەقی ئەویان ڕانەگرتوە ، وە ئەم زەویە بەم زۆرییە هەمووی وەکو شتێ وایە کە لە شتێکدا بێ بەو جۆرە وا لەبەر قەبزەی قودرەتی خودادا • وە ئاسمانەکان بە هێزی خودایی ئەپێچرێنەوە ، خودا پاکەو دوورە لەو شتانە کە ئەو کافرانە ئەیانکەن بە هاوڕێ بۆ خودای تەعالا •

(ونُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّماوَاتِ ومَنْ فِي الأَرْضِ ، إلاَّ مَنْ شاءَ اللهُ ، ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى ، فَإِذَا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُونَ) (٦٨)

وە بڕیاردراوە کە لە لایەنی فریشتەی ئامادەی فەرمانەوە فوو بکرێ بە (صور) ا بۆ وێرانکردنی کەژو کۆسارو مردنی گیاندار ، جا کاتێ فووی پێداکرد ئەوەی لە ئاسمانو زەویدایە هەموو بێهۆش ئەکەون ، کەسانێ

نەبێ کە خودا خواستی وابێ بمێننەوە ، وەکو چوار فریشـــــتەی نزیکی بارەگا : جوبرەئیلو ، میکائیلو ، عیزرائیلو ، ئیسرافیل • وە ئەوانە کـــە هەڵگری عەرشن •

وە پاش ئەم جارە فووکردنە چل ساڵ جیهان چۆڵو وێرانە ئەبێ ، دوای ئەوە بۆ جاری دوەم فووی پیاکەرێو هەموو گیانلەبەران زیندووئەبنەوەو کوتوپڕ هەمووی بە راوەستاوی دەبینرێن •

وە لەم ئایەتە پیرۆزەدا تەنیا باسی دوو نەفخەکە هەیـە ، وە لـە پـاش نەفخەی دووهەم هەموو گیانلەبەران رەوانەی سارای مەحشـــەر ئەکرێنو چاوەڕوانی لێپرسینەوە ئەکەن •

(وَاَشْرَقَتِ الاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا ، ووُضِـعَ الْكِتَابُ ، وجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ والشُّهَدَاءِ ، وقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وهُمْ لا يُظْلَمُونَ (٦٩) ووُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَـــا عَمِلَتْ ، وهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ) (٧٠)

وە لەو کاتەدا رۆژی ئاسمان نەماوەو مانگو ئەستێران لەناوچووندو ، زەوی وەکو بەینی بەیانیو هەتاوکەوتن روونـاك ئەبێتەوە بە پرتەوێ کـــە خودا دروستی ئەکاو ، پەیوەندی بە هیچ ئەستێرەیەکەوە نیە ؛ چونکی ئەو خودایە :

وا نوور دەرئەکا لـە جەبهەی هەتاو
پرتـەو دەرئەکا بێ‌رۆژ لە مەهتـاو

وە پاش ماوەی چاوەڕوانی خەڵك لـەم ســـاراداو تکای گـــەورەی حەزرەت بۆ دەستکردن بە لێپرســـینەوە •• کێتـــابی کردەوە دائەنرێو

پێغەمەرەکان ئەهێنرێن بۆ شایەتی لەسەر بەندەکانی خودا • وە ئەو کەسانەیش کە ئاگادارن لە ئەحوالی ئەفرادی ئوممەت وەکو مەلائیکەی نووسەری کردەوە ، وە ئەو موسوڵمانانە ئاگادارن لەسەر کردەوەکان ، وە یاخود نەفسی شەهیدانی جەنگ بۆ ئەوە شایەتی بدەن لەسەر جەنگەکەیان ، یا هەر لەبەر دەرخستنی پایەی بەرزیان ، وە حوکم ئەدرێ لە نێوان بەندەکانی خودادا بە حەق ، وە ئەوانە کەسیان ستەمیان لێ ناکرێ ، وە هەرکەسێ بە گوێرەی ئەو کردەوە کردوویەتی جەزای ئەدرێتەوە • وە لەگەڵ ئەوەدا کە خودا زانایە بە کردەوەی خەڵکو پێویستی بە شایەتو مەحکەمە نیە خودا ئەم مەحکەمە ئەکاو ، شتێکی دیمەنییە ، لەبەر ئەوەی کەس نەڵێت فلانە شتم نەکردوە ، یا فلان خێرم کردوە • ئەنا پێویست ناکا •

(وسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَراً ، حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا ، وقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا : أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ ، ويُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هذا ؟! قَالُوا : بَلَى : ولَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ على الكَافِرِينَ (٧١) قِيلَ : ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ، فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ) (٧٢)

لە پاش جیابوونەوەی کافران لە موسوڵمانان •• کافرەکان ئەدرێنەبەر بۆ دۆزەخ کۆمەڵ کۆمەڵ. کاتێ گەیشتنە دۆزەخ دەرگاکانیان بۆ ئەکرێتەوە، ئەوانە کە کاربەدەستو دەرگاوانی دۆزەخن بە سەرزنشتەوە پێیان ئەڵێن : **ئایا پێغەمەرانێ لە خۆتان نەهاتن بۆ لاتان کە ئایەتەکانی خوداتان بەسەرا بخوێننەوەو بتانترسێنن لە پێگەیشتنی ئەم رۆژە رەشە ؟! ئەوانیش لە وەڵاما** ئەڵێن : بەرێوەڵلا رەهبەرەکان هاتنو ئامۆژگارییان کردین ، بەڵام کەلیمەی

سزا لەسەرمان دامەزرابوو لەبەر بێشوعووری خۆمانو کافربووین • جا لـە لایەنی ئەو فریشـــتانەوە پێیـان ئـەوترێ : دەی بڕۆن بـەو دەرگـایـانی دۆزەخەداو ئەوە بزانن و بڕیاری بـــدەن کە ئەمێننەوە تیایا هەتاهەتایـــە • جا بە راستی قەرارگای کافرەکان زۆر ناباڕە ؛ چونکی خۆیان لە دنیـــادا بە گەورە تەماشا ئەکردو ئەمەیش ـ کە جێگەیەکی پیســـە ـ جێگەی ئـەو کەسانەیە کە خۆیان بە زل ئەزانن •

(وسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَراً ، حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا ، وفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا ، وقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا : سَـــلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ (٧٣) وقَالُوا : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وأَوْرَثَنَا الأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ، فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ (٧٤) وتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ ، يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ، وقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ ، وقِيلَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (٧٥)

وە لە کۆمەڵی موسوڵمانانیشدا ئەوانەیان کە تەقوای خودایان کردوە بەرەو بەهەشت ئەدرێنەبەر ، کۆمەڵ کۆمەڵ لەسەر پایەو مایە ، هەتا کـاتێ ئەگەنە بەر بەهەشت دەرگاکان کراونەتەوەو ؛ دەرگاوانەکان پێیان ئەڵێن : درووی خوداتان لەسەر بێو پاك بن لە چڵکی تاوان • دەی بێن بەســەری چاوان ، فەرموون بڕۆنە ناو بەهەشـــتەکانو بڕیـار بـدەنو بزانن تیایانـا ئەمێننەوە هەتاهەتایە •

جا ئەوانیش لە خۆشییانا ئەڵێن : سوپاس و ستایش بۆ خودا کە بەڵێنی خۆی لەگەڵدا جێبەجێ کردین ، وە ئەم وڵاتی بەرزی بەڕێزەی بەهەشـــتی

بێ کەرەم کردین‌و ، بێ ئیستیحقاقی ئێمە کردی بە خەڵات وەکو ماڵی میرات، بۆ خۆمان دائەنیشین‌و لە بەهەشتا جێگە ئەگرین لە هەر شوێنێکا بمانەوێ • زۆر جوانە پاداشی چاکەکەران • جا لەوێدا فریشـــتەکان ئەبینرێن دەورەی عەرشی خودایان داوەو سوپاس‌و ستایشی خودای خۆیان ئەکەن ، وە لـــە لایەنی ئەوانەوە ، یـا لـە لای خوداوە دەوتـرێ : (الحمد لله رب العالمين) سوپاس بۆ خودای جیهان •

سوورەتی غافیر لە سـوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٥٦و ٥٧ نەبێ ، هەشتاو پێنج ئایەتە ، دوای سـوورەتی (زمر) هاتوەتە خوارەوە .

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (٢) غَافِرِ الذَّنْبِ . وقَابِلِ التَّوْبِ . شَدِيدِ الْعِقَابِ . ذِي الطَّوْلِ ، لا إِلهَ إِلاَّ هُوَ . إِلَيْهِ الْمَصِيرُ (٣) ما يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللهِ إِلاَّ الَّذِينَ كَفَرُوا . فَلا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلاَدِ) (٤)

ئەم سوورەتە (حامیم)ە ، وە ئەم ئایەتانە کـە لەمەولا ئەخوێنرێنـەوە ئایاتی کتێبێکن کە لە لایەنی خودای خاوەن عیزەتو زانسـتەوە نێرراونەتە خوارەوە ، ئەو خودایە کە تۆڵەسەندنەوەی زۆر بە هێزو تینەو ، خـاوەن فەزڵیشە . گەلێ جار دەس لە تۆڵەسەندنەوە هەڵئەگرێ ، هیچ مەعبـوودێ نیە ئەو نەبێو گەڕانەوە بۆ لای ئەوە ، شۆڕو ئاشووب ناگێڕی بەرابەر بـە ئایەتەکانی ئێمە ئەو کەسانە نەبێ کافروبێ باوەڕن بە ئێمە . با تۆ بایی نەکـا هاتوچۆی ئەوان لە شارەکانا ، واتە مۆڵەتدانی ئەو کافرانە مەکە بە بەڵگەی رزگاربوونیان . من ئەگەر ماوەیێ مۆڵەتیان بدەم پاش ئەوە ئەیانگرم .

وە بزانـن جیدانو ئاشـووبنانـەوە ئەگـەر بـە بەتاڵ بێو بـۆ ونکردنی راستی بێ ئەوە خراپەو پێویستە لەسەر دەستڕۆیشتووان خەڵك

لەو جیداله مەنع بکەن ، بەڵام گەلێ جار جیدال ئەکرێ بۆ دەرخستنی راستیو دەفعی بازێ موعاریضین لە قسەکردن .. ئەم جۆرە جیدالە دروستە ، بەڵکو واجبە بۆ پاراستنی قورئان .

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ ، وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ . وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ . وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ، فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ؟ وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا . أَصْحَابُ النَّارِ) (٦)

لە پێش ئەم گەلی چەرخی تۆدا گەلی نوحو چەن کۆمەڵێ لە کافرانی دنیا لە پاش ئەوان ، واتە لە پاش گەلی نوح ، چوون بە گژ پێغەمەرەکانیاناو بەدرۆیان خستنەوە ، وە هەر گەلێ لەو گەلانە ویستی پێغەمەرەکەی خۆی بگرێو شوێنەواری پەیامو پەیامبەران نەیەڵن ، وە گەلێ بەربەرەکانی پووچیان کرد بۆ ئەوە حەق ونبکەن ! جا منیش ئەوانم گرت ، جا بزانن تۆڵەی من چەنێ بەهێز بوو بۆ ئەوان ؟

ئاوا بەو شێوە دامەزراوەو جێگیر بوە فەرمانی خودای تۆ لەسەر بەدئەنجامی ئەوکافرانە کە لایان دا لە فەرمانی خوداو پێغەمەرو چوون بە گژی یاسای دیناو فەرمانەکەی ئەمەیە ئەو دوژمنانی حەقە وان لە ئاگری دۆزەخا .

(الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ، وَيُؤْمِنُونَ بِهِ ، وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا : رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا ، فَاغْفِرْ

لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ . وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٧) رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ . وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ . إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٨) وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ . وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ ، وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) (٩)

واتە ئەو فریشتە پیرۆزانە کە عەرشی خودا هەڵئەگرنو ئەو فریشتانەیش کە وان بە دەوری عەرشا کە خودا نەبێ کەس نازانێ چەندێ زۆرن سوپاسو ستایشی خودای خۆیان ئەکەنو باوەڕی پێ ئەکەنو ، داوای لێخۆشبوونو تاوانبەخشیو گوناحپۆشی ئەکەن بۆ ئەو کەسانە ئیمانیان هێناوە ، ئەڵێن : ئەی پەروەردگاری ئێمە تۆ هەموو کائیناتت داگرتوە بە میهرەبانیو زانیاری ، زانیاریت چەند رەسایە لە جیهانا میهرەبانیشت ئەوەندە رەسایە ، دەی تاوانی ئەوانە بپۆشە کە باوەڕیان پێکردوویتو کەوتوونەتە شوێن ڕێبازو شەریعەتی تۆ ، وە لە سزای دۆزەخ بیانپارێزە ، پەروەدگارا بیشیانبەرە ناو بەهەشتی عەدن ، ئەو بەهەشتەی کە بەڵێنت پێداون لە بەرابەری باوەڕو کردەوەی باشیانەوە ، وە بەڵێنیشت داوە بە هەرکەسێ ڕێك کەوتبێ لەگەڵ یاسای ئایینا لە باوك‌و باپیرەکانیانو ژنەکانیانو نەتەوەکانیان . بە راستی هەر تۆی کە زاڵی بەسەر هەموو مومکینێ لە مومکیناتاو هەر تۆی خاوەن حیکمەتی لە کارەکانتا ، وە لە دنیایشا بیانپارێزە لە بیرو باوەڕی نابەرو لە کردەوەی ناهەموارو بیشیانپارێزە لە سزای ناباری رۆژی قیامەت ، وە هەرکەسێ کە تۆ بیپارێزی لەو خراپانە ئەوە بە راستی میهرەبانیت لەگەڵدا کردوە ، وە ئەم لە سزا پاراستنە ئەنجامی گەورەی عالەمییە بۆ بەختیاران .

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ : لَمَقْتُ اللهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ، إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ)(١٠)

بە راستی ئەو کەسانە کافر بوون بە خوداو پێغەمەری خوداو لەسەر ئەو کوفرە مردن لە رۆژی قیامەتا ، لەو کاتەدا کە بۆیان دەرئەکەوێ کە کارێکی خراپیان بە خۆیان کردوەو کاتێ کە لۆمەو سەرزەنشتی خۆیان ئەکەن لەسەر کوفرەکەیان •• بانگئەکرێن و پێیان ئەوترێ : ئەو سەرزەنشتو لۆمەیە کە ئیمرۆ خودا ئەیکا بە ئێوە زۆر لە سەرزەنشتو لۆمەکانی خۆتان بۆ خۆتان گەورەترە ؛ چونکە سەرزەنشتەکەی خودا لەگەڵ فەرمانی سزاو چوونەناو دۆزەخدایە •

وە ئەم سەرزەنشتە گەورەی خودایە بۆ ئێوە لەبەر ئەوەیە کە لە دنیادا بانگئەکران بۆ ئیمان و ئێوە کوفرتان هەڵئەبژارد بە سەر ئیمانا •

(قَالُوا : رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ ، فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا ، فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ؟) (١١)

ئەو کافرانە کاتێ سزا ئەدرێن و لە ئاگری دۆزەخدا سزا ئەچەژن ، ئەڵێن : پەروەردگارا تۆ دوو جار ئێمەت مراندوەو دوو جاریش زیندووت کردینەوەو ، تۆ زاتێکی تەواناو زانای و ، ئێمە پێمان لە تاوانباری خۆمان نا ، ئایا رێگەیەك هەیە بۆ دەرچوونمان لە ئاگری دۆزەخ ؟ وە خودایش ئەفەرموێت : نەخەیر ناتوانن لە دۆزەخ دەرچن و بگەڕێنەوە بۆ دنیا •

(ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ، وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ) (١٢)

وە ئەم سزا نابارە کە ئێوەی تێکەوتوون لەبەر ئەوەیە کاتێ خودا بـە تەنیا بانگ‌بکرایە کوفرتان ئەکردو بـــە خودابەیەکناسی رازی نەدەبوون ، بەڵام ئەگەر هاوڕێو هاوبەشی بۆ بڕیاربدرایێ باوەڕتان پێ‌ئەکرد لەگـــەڵ هاوبەشەکەدا ، دەی فەرمان بۆ خودایە کە دووڕە لـە هاوبەش‌و ، گەورەو خاوەن دەستە کە فەرمان ئەدا بەسەر کافرەکانا بە سزا هەتایە •

بزانن ! ئەو دوو مردنو دوو زیندووکردنەوە بە دوو جۆر مانـایـان لێ‌دراوەتەوە :

یەکەم : ئەمەیە مراندنی یەکەم بوونی ئینســـــانە بە مادەی بێ‌گیان‌و نوتفەی بێ رۆح • مردنی دوەمیش مردنی کاتی هاتنی ئەجەلە لە دنیـــادا • وە زیندووکردنەوەکان ؛ یەکەم لەو کاتەوەیە کە لە سکی دایکیا زیندووئەبێ‌و رۆح ئەکرێ بە بەریا • زیندووکردنەوەی دوەم ئەوەیە کە لە رۆژی قیامەتا ئینسان لە گۆڕ دەرئەکرێ‌و بەرەو سارای لێپرسینەوە ئەدرێتەبەر •

مانای دوەم : مراندنی یەکەم مراندنە لە دنیاداو لـە کاتی ئاکـامـاو ، دوەم مراندنە لە گۆڕا لە پاش پرسیاری ناوگۆڕ لە بارەی ئایین‌و باوەڕەود • وە زیندووکردنەوەی یەکەم ئەوەیە کە خودا گیان ئەکا بە بەری ئینسـانـا لە سکی دایکیا پاش ئەوە کە چوارمانگی تەواو کرد • وە زیندووکردنەوەی دوەم یا زیندووکردنەوەیە پاش ناشتن‌و خستنەگۆڕ بۆ پرسیاری فریشتە • وە یا زیندووکردنەوەی پاش هاتنی رۆژی قیامەتە •

بەڵام مانای یەکەم باشـــترە ؛ چونکی ئـەم زینـــدووکردنەوەی گۆڕە زیندووکردنەوەیەکی لاوازەو هەر ئەوەندەیە کە لە پرسیاری فریشتەکـــان بگاو ، بەمە دەوترێ (زیندووکردنەوەی بەرزەخی) •

(هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ ، وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ، وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ (١٣) فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (١٤) رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ، لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ (١٥) يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ . لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ؟ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (١٦) الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ . لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ . إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) (١٧)

ئەو خودایە کە ئیّوە بانگئەکرێن بۆ ئەوە کە بە یەکی بناسن خودایەکە نیشانەو بەڵگەی یەکیەتی خۆیو بەڵگەی ئەوە کە هەموو کەمالێکی هەیەو دووری لە عەیب نیشانی ئیّوە ئەدات و ، لە ئاسمانەوە رۆزیتان بۆ ئەنێرێتە خوارەوە ؛ باران ئەبارێنێ تا کشتوکاڵو گیاو گوڵی زەردو ئاڵ بڕوێنێو گیای خواردەمەنی زۆربن ، وە لە ئاسمانەوە گەزۆتان بۆ ئەبارێنێو ، شۆکەتان بەسەردا ئەڕژێنێو ، پەلەوەری شەلاقە دائەبارێنێ بەسەرتاناو هەوای ئاسمان وەها ئەگۆڕێ کە چەن جۆر بەرو بەرامە لە دنیادا پێ بگا ، بەڵام کەسایێکی هۆشیار نەبێ بیر لەوە ناکەنەوە کە ئەم نیعمەتانە لە خوداوەندو ئەو بۆی بەرهەم هێناوین • وە بۆ لای خودا بگەڕێنەوە • دەی بانگ لە خودا بکەن بە حاڵی ئیخلاصی دینەوە هەرچەن کافرەکان پێیان ناخۆش بێ • پایەی کەمالاتی ئەوەندە بەرزە عەقڵ پیایا ناگاو لێی تێ ناگا ، هەروەها لە مەعنای زۆریو رەسایی زانستو تەوانایی خودا حاڵی نابێ • خودا خاوەنی عەرشە ، فریشتە گەورەکە ، کە جیبریلە ، ئەینێرێ بۆ سەر هەرکەسێ بیەوێ بیکا بە پێغەمبەر لە بەندەکانی ، هەتا خەڵك بترسێنێ لە

رۆژی گەیشتنیان بە خوداو ، بە جەزای بیرو باوەڕو کردەوەکانیان ، ئـــەو رۆژە کە ئەوان لە سارای قیامەتا دەرئەکەون کەس لەوان لە خودای تەعـالا ون نابێو لەبەرچاوی ئاگاداری خودادا دیارە • جا لەو رۆژەدا کە عالـــەم وا لەبەر هێزی هەیبەتی خوداداو کەس هیچ جۆرە هێزێکی نیـە ئـەگـــەر پرسیار بکرێ کە سەرۆکایەتیو گەورەیی ئەمڕۆ بۆ کێیە ؟ وەلاّمەکـــەی ئەوەیە کە بۆ خودای تاقی تەنیای قەهارە •

جا لەم رۆژەدا هەموو کەسێ بە پێی کردەوەی خۆی پاداشـــــــی ئەدرێتەوەو ، کەس ستەمی لێ ناکرێ • خودا چەسپانحسێبە ، واتە زۆر بە زوویی لێپرسینەوەی هەموو بەندەکانی خۆی تەواو ئەکا •

(وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ : اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ ، كَاظِمِينَ ، مَا لِلظّٰالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ (١٨) يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ (١٩) وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ، وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ، اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ) (٢٠)

وە ئەو خەڵکە بترسێنە لە رۆژی قیـــامـــەت ، کـــە هاتنی نزیکە ، بیاترسێنە لەو کاتە کە لەبەر ترسو پەرێشانی لەوانەیە دڵیـــان دەربێتو ، دڵیان گەیوەتە نزیکی قورگیان لە بەر قارو خەمی دڵیان • لەگـەڵ ئـەوەدا ئەو خەمی خۆیانە بە ناچاری رائەگرنو دان بە خۆیانا ئەگرن ، لەو کاتو ساتەدا ستەمکارەکان نە دۆستێکی گەرمی وەهایان هەیە یارمەتییان بداو ، نە تکاکارێکیشیان هەیە کە گوێی بۆ بگیرێ •

دە ئەو خەڵکە تێگەیەنە کە خودا زانایە بە نیگای خەیانەت لە چاواناو بەو وردەخەیاڵانە کە وان لە دڵداو ، خودای تـەعـــالا هـــەر حوکمێ بکا

حوکمەکەی حەقەو ئەوانە کە خەڵك بانگیان ئەکەن ، یێجگە لە خودا ، وەکو بتەکان ئەوە هیچیان پێ ناکرێو حوکمو دەستەلاتی هیچیان نیە ، بە راستی هەر خودایە شنەواو بینایە •

(اَوَلَمْ یَسِیرُوا فِي الأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عاقِبَةُ الَّذِینَ کانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ، کانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وآثاراً فِي الأَرْضِ ، فَاَخَذَهُمُ اللهُ بِذُنُوبِهِمْ ، وما کانَ لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ واقٍ ؟ ؟ ! (٢١) ذلِكَ بِاَنَّهُ کانَتْ تَاْتِیهِمْ رُسُلُهُمْ بِالبَیِّناتِ فَکَفَرُوا ، فَاَخَذَهُمُ اللهُ ، اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِیدُ العِقابِ) (٢٢)

ئایا ئەو کافرانە بۆ ناگەڕێن بە زەویدا تەماشا بکەن بزانن ئەنجامی ئەوانە کە لە پێش ئەمانا بوون چۆن بوە ؟ ئەوانە لەمانە بەهێزتر بوون لە بابەتی ئەسبابەوەو شوێنەوارەکانیان وەکو قەڵای ئەستوور لە زەویدایە ، جا خودا بە بۆنەی گوناحەکانیانەوە گرتنیو کەسیان دەس نەکەوت کە لە قاری خودا بیانپارێزێ • ئەمە لەبەر ئەوە بو کە پێغەمەرەکان ئەهاتن بۆ لایان لەگەڵ موعجیزاتا کەچی ئینکاریان کردو دەستیان کرد بە بەربەرەکانێ لەگەڵیانا ، جا خودای تەعالایش گرتنی بە قار بە راستی خودا بەهێزەو تۆڵەوەرگرتنی سەختە •

(ولَقَدْ اَرْسَلْنا مُوسى بِآیاتِنا وسُلْطانٍ مُبِینٍ (٢٣) اِلى فِرْعَوْنَ وهامانَ وقارُونَ ، فَقالُوا : ساحِرٌ کَذَّابٌ (٢٤) فَلَمَّا جاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنا قالُوا : اقْتُلُوا اَبْناءَ الَّذِینَ

آمَنُوا مَعَهُ واسْتَحْيُوا نِساءَهُمْ. وما كَيْدُ الْكافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلالٍ) (٢٥)

به راستی موسامان لەگەڵ ئایاتو موعجیزاتی دیاری خۆماناو لەگەڵ بەڵگەی بەهێزدا وەکو عاساکەی بێ کە لە جیهانەوە دیار بوو •• نارد بۆ لای فیرعەونو هامانی وەزیریو قاروونی خزمی موسا ، ناردمان بۆ لای فیرعەونو هامان بۆ ئەوە لە فەساد دابەزنو ، واز لە بەدکاریو تەسخیری بەنی ئیسرائیلو ئازاردانیان بێنن و بۆ ئەوە خۆی ئیمان بێنێو روو بکاتە خوداو ڕێگەی ئیسلامو ئیمان بگرێ • وە بۆ لای قاروون بۆ ئەوە بەو ئەندازە ماڵە دەستی کەوتوە بایی نەبێو واجیباتی شەرعی لێ بداو ، دەسگرۆیی هەژارو داماوانی لێ بکاو ، بەشی هاوڕێکانی بدا • کەچی ئەوان لە باتی ملکەچکردن بۆ فەرمانی موسا وتیان : ئەم کابرا جادووگەڕێکی درۆزنە !

جا کاتێ موسا دەستی کرد بە دەعوەتیان بۆ لای خوداو ئەو پەیامە راستانە کە لە لای ئێمەوە پێیدرابوو نیشانی ئەوانی دا ، وتیان : ئەو کەسانە کە شوێن موسا کەوتوون هەموو منداڵە تێرینەکانیان بکوژنو هەرچی منداڵی مێینەیان هەیە بیانهێڵنەوە با هێزی دڵیان بشکێو نەکەونە شوێن موسا • بەم جۆرە دەستیان کرد بە فڕۆفێڵو لە واقیعدا فڕۆفێڵی کافران هەر لە ونبوونو زایەبوونایە •

(وقالَ فِرْعَوْنُ : ذَرونِي أَقْتُلْ مُوسى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ! إِنِّي أَخافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ ، أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الأَرْضِ الفَسادَ (٢٦) وقالَ مُوسى : إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي ورَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسابِ) (٢٧)

وە فیرعەون پاش تەبلیغاتی موسا ـ د ـ قاری هەستاو وتی بە دەستەو بەستەکەی بارەگای خۆی : وازم لێبێنن موسا ئەکوژم ، جا با موسا هاوار لە خودای خۆی بکا چی ئەکا بیکا ! چونکی بە راستی من لە موسا ئەترسم کە دینو ئایینی ئێوە بگۆڕێو هەموو بڕۆنە سەر دینی ئەو • وە یاخود لەم زەوی میصرەدا فەسادی دووبەرەکی دەربخاو خەڵك تێکبچن • وە موسایش فەرمووی : بە راستی من پەنا ئەگرم بە خودای خۆمو خودای ئێوە ، کە یەڵك خودایە ، لە ئاشووبو ئازاری هەر خاوەن دەمارێ کە ئیمانی بە رۆژی لێپرسینەوە نیە •

(وقالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمانَهُ : أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللهُ ؟! وقَدْ جاءَكُمْ بِالْبَيِّناتِ مِنْ رَبِّكُمْ ؛ وإِنْ يَكُ كاذِباً فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ، وإِنْ يَكُ صادِقاً يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ، إِنَّ اللهَ لا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ (٣٨) يا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظاهِرِينَ فِي الأَرْضِ ، فَمَنْ يَنْصُرُنا مِنْ بَأْسِ اللهِ إِنْ جاءَنا؟ قالَ فِرْعَوْنُ : ما أُرِيكُمْ إِلا ما أَرى ، وما أَهْدِيكُمْ إِلاَّ سَبِيلَ الرَّشادِ) (٢٩)

جا کاتێ فیرعەون ئەو هەڕەشەیە کردو موسا بەیانی پەنابردنی خۆی بە خودا کرد لە ئاشووبی فیرعەون ، پیاوێکی خاوەن باوەڕ بە موساو لە دەستەی فیرعەون لە رووی خێرخواهیو ئامۆژگارییەوە بە گەلەکەی وت : ئایا ئێوە کەسێ ئەکوژن کە بڵێت (الله) خوداو پەروەردگاری منە ؟ نەگەڵ ئەوەیشدا گەلێ موعجیزەی لە لای خودای خۆیەوە بۆ هێناون ! ئەگەر

بڵێین درۆ ئەکا ئەوە ئۆبانی درۆکە بە ئەستۆی خۆیەتی ، وە ئەگەر راست بکا ئەوە بازێ لەو سزایانە کە ئەو هەڕەشەیان پێ ئەکا ئەگا بە ئێوە • جا لەمە زیاتر زیادەڕەوی مەکەن لەگەڵ پێغەمەری خودادا ، بە راستی پیاوی ئاوا خەریکی زیادەڕەوی بێو ئەوە پێشەی بێ لە بەرابەری خوداو پێغەمەرانیەوە خودا دەستی پێ ناداو شارەزای ناکا بۆ رێگەی پیرۆزی • ئەی گەلی من ئێوە ماڵو دارایی زۆرتان هەیەو لە زەویدا دەستڕۆیشتوون ، جا خودانەخواستە ئەگەر بازێ زەحمەت بێت بەسەرمانا ئەوە کێ یارمەتیمان ئەداو رزگارمان ئەکا لەو سزای خودایە ؟

جا لەوێدا فیرعەون بە گەلی میصری وت : من پیشانتان نادەم ئەوە نەبێ کە خۆم ئەبینمو شارەزاتان ناکەم بۆ رێگەی چاکو پیرۆزی ئینسانییەت نەبێ •

(وقالَ الَّذِي آمَنَ : يا قَوْمِ : إنِّي أخافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الأحْزابِ (٣٠) مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وعادٍ وثَمُودَ والَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ، وما اللهُ يُرِيدُ ظُلْماً لِلْعِبادِ (٣١) ويا قَوْمِ إنِّي أخافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنادِ : (٣٢) يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ما لَكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ عاصِمٍ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ (٣٣) ولَقَدْ جاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّناتِ ، فَما زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جاءَكُمْ بِهِ ، حَتَّى إذا هَلَكَ قُلْتُمْ : لَنْ يَبْعَثَ اللهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولاً ، كَذلِكَ يُضِلُّ اللهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ) (٣٤)

وە ئەو پیاوە خاوەن باوەڕە کە لە خزمو دەستەی فیرعەون بوو لە شێوەی دڵسۆزیدا وتی : ئەی گەلی من لەم بێباوەڕی‌و سەرپێچی ئێوە ئەترسم ، ئەترسم سزای چەن رۆژێکی سەختی وەکو رۆژەکان کە هاتن بەسەر کۆمەڵ کۆمەڵی گەلە پێشوەکانا ، وەکو بیستووتانە خودا هەمووی لەناوبردن ، بێت بەسەر ئێوەیشا • دوایی بێت بەسەرتانا ئەوەی بەسەر گەلانی نوح‌و ، عادو ، ثەموودو ، ئەوانەیش بە شوێن ئەوانا هاتن ، وەکو گەلی لوط ، ئەترسم شتێکتان بەسەرا بێ وەکو ئەوان‌و ئەو ئومەتانەیش لە دوای ئەوان هاتن کە هەموو بەرباد بوون • وە ئاشکرایە خودا نایەوێ ستەم لە بەندەکانی خۆی بکات •

وە ئەی گەلی خۆم من ترسم لە ئێوە هەیە کاتێ کە ساتی بانگکردنی خەڵکی قیامەت دێت‌و بازێکیان بانگ لە بازێکیان ئەکەن‌و هاوار لەیەک ئەکەن بۆ فریاکەوتن‌و کەس بە کاری کەس نایێ •• دوو چاری ئەو رۆژە بین •

ئەو رۆژە کە پشت لە سارای لێپرسینەوە هەڵئەکەن‌و ئەتانەوێ رابکەن‌و ئەتان‌گێڕنەوە ، وە یا کە ئەتانبەن بۆ دۆزەخ‌و کەس لە ئێوە کەس نیە بیپارێزی لە زەحمەت‌و سزای خوداو ، لە واقیعدا ئەو مەینەتانە هەمووی ئەنجامی گومڕاهی دنیایەو هەرکەس خودا گومڕاهی بکا لە بەر بەدڕایی خۆی کەس نیە بتوانێ هیدایەتی بدا •

وە بە راستی لەمەوپێش حەزرەتی یوسفی کوڕی یەعقوب هات بۆ لاتان‌و ، ئەحکامی خودای تەعالای پێگەیاندن‌و گەلێ موعجیزەی روونا‌کی نیشاندان ، کەچی ئێوە هەر لەسەر دوودڵی لە عاستی پەیام‌و پەیامبەراندا مانەوە‌و باوەڕتان بەوە نەکرد کە ئەو بۆی هێنابوون ، هەتا کاتێ کۆچی کرد وتتان : ئیتر لە پاش یوسف خودای تەعالا کەسی تر نایێرێ بۆ رەهبەری

ئادەمیزاد • واتە وەکو گومانتان بو لە پێغەمەرایەتی یوسفدا سووریش بوون لەسەر ئەوە کە لە پاش ئەو خودا پێغەمبەر نانێرێ ، واتە کوفرە کۆنەکەتان مابوو کوفرێکی تازەیشتان کرد بە سەرباری •

یاخود لە پاش کۆچی دوایی یوسف ئەوەندە صـــــیفاتی گەورەی یوسفتان لەبەرچاودا جێگیر بووبوو ئەتانوت : ئیتر کەســـــی وەها ئـەم صیفەتانەی نییێ لە عالەما نابێ ، بێئاگا بوون لەوە کە خودا تەوانایە بەسـەر ئەوەدا هەرکەسێ خواستی لێی نییێ دروستی بکا • جا ئاوەها خودا گومڕا ئەکا ئەو کەسەی کە دەربارەی خوداو پێغەمبەری خودا زیادەڕەوی ئـەکـاو گومانی لە خودادا هەیە •

(الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ ، كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ) (٣٥)

ئەو کەسانە کە موجادەلەو شۆڕی بەتاڵ ئەکـەن لـە ئایاتی خوداداو بێباوەڕی نیشان ئەدەن بەو ئایەتانە بە بێ ئەوە بەڵگەیان هەبێ یان بۆیـان هاتبێ •• ئەوانە تاوانیان زۆر گەورەیەو گەلێ لە رەحمەتی خوداوە دوورن ، هەروا تاوانیان لای موسڵمانو خاوەن باوەڕەکانیش گەلێ گـەورەیە • وە ئەمانە بۆیە ئەو جەدەلو شۆڕە ئەکەن ؛ چونکی خودای تەعالا مۆری ناوە بەسەر دڵیانا و نووری حەقیەرستی نارواتە ناو دڵیانەوە لـەبـــەر دەمـــارو خۆبەزل گرتنو گاڵتەکردنیان بە دین • وە هەرکەسێ خۆی بە زل بـزانێو ستەمکار بێ بێگومان ئەوانە خودا مۆر ئەنێ بە دڵیانا •

بزانن : بە گوێرەی سیاقی ئایەتەکان ئیحتیمالی بەهێز هەیە لەســـــەر ئەوە کە ئەم ئایەتە ناوەرۆکی قسەی پیاوە موسوڵمانەکەی گەلی فیرعـەون

بێو کۆتایی ئامۆژگاری‌و رێنوماییەکەی ئەو بێ • وە هەڵیش‌ئەگرێ کە هەر (استئناف) بێ نە لایەنی خوداوە بۆ بەیانی حاڵی ئەو کافرانە •

(وقالَ فِرْعَوْنُ : يا هامانُ ابْنِ لِي صَرْحاً . لَعَلِّي ابْلُغُ الْأَسْبابَ (٣٦) اسبابَ السَّماواتِ ، فَاَطَّلِعَ الى الهِ مُوسى ، وانِّي لَاَظُنُّهُ كاذِباً . وكَذلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ ، وصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ، وما كَيْدُ فِرْعَوْنَ الّا فِي تَبابٍ) (٣٧)

وە فیرعەون فەرمانی دا بە هامان ، کە وەزیری گەورەی بوو ، وتی : ئەی هامان قەڵایەکی بەرزم بۆ دروست بکە ، وەها کە لە جیهانەوە دیار بێ ، بە هیوای ئەوەم بگەم بە زانستی هەواڵی ئەو ئەستێرانە لە ئاسمانا کە دەڵالەت ئەکەن لەسەر کارەسات‌و رووداوەکانی دنیا ، تا بە هۆی ئەو زانستەوە ئاگاداری کردارو کاروباری خودای موسا ببم لە ئاسمانا ، ئەگەر ببێ ، بزانم هەیە یا نیە ، وە ئەگەر هەیە بزانم موسای کردوە بە ڕەهبەر بۆ پێشەوایی ئینسان لەم چەرخەدا ، یاخود لە خۆیەوە بە درۆ قسە ئەکا ؟ جا بەم شێوە لەبەر دڵی فیرعەونا کردەوە ناپارەکانی جوان کرابوو لە ڕێگەی حەق مەنع کرابوو • وە فڕوفێڵی فیرعەون زیانکاری نەبێ بۆ خۆیی‌و پەیڕەوەکانی هیچ ئەنجامێ تری نەبوو •

وا دیارە لەو چەرخەدا بتپەرستی‌و ئەستێرەناسی‌و ئیستیدلال بە ئاڵ‌وگۆڕی ئەستێرە لەسەر کارەساتی دنیا زۆر بوە ، بۆیە فیرعەونیش بۆ خۆی ویستوویەتی ئەو ڕێگە بەکار بێنێ بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری خۆی • وە یاخود گومانی وا بردوە کە خودای موسا مادەیەکە وا لە ئاسماناو ویستوویەتی پێی بگاو تێی بگا •

(وقالَ الذي آمَنَ : يا قَوْمِ ! اتَّبِعُوني أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشادِ (٣٨) يا قَوْمِ ! إِنَّما هذِهِ الْحَياةُ الدُّنْيا مَتاعٌ ، وَإِنَّ الآخِرَةَ هِيَ دارُ الْقَرارِ (٣٩) مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلا يُجْزى إِلاَّ مِثْلَها ، ومَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثى وهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولائِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيها بِغَيْرِ حِسابٍ) (٤٠)

وه‌ئه‌و پیاوه خاوه‌ن باوه‌ڕه که له گه‌لی فیرعه‌ون بوو وتی : ئه‌ی گه‌لی من ! شوێن من بکه‌ون با ڕێگه‌ی گه‌یشتن به مه‌قسوودی شه‌رعی راستان نیشان بده‌م • ئه‌ی گه‌لی من ئه‌م ژیانی دنیایه هۆی رابواردنی کاتییه ، پاشه‌ڕۆژو شوێنی موسوڵمانان له پاشه‌ڕۆژا خانووی ئارامگای هه‌تاهه‌تایه • جا هه‌رکه‌سێ له‌م دنیادا کرده‌وه‌ی خراپ بکا هه‌ر به گوێره‌ی کرده‌وه‌که‌ی خۆی تۆڵه‌ی لێ ئه‌سێنرێته‌وه ، ئیتر دووقاتو سێقاتی لێ ناسێنرێته‌وه ، وه هه‌ر که‌سێ کرده‌وه‌ی باش بکا ێرینه بێ یا مێینه بێ ـ مادام خاوه‌ن باوه‌ڕ بێ ـ ئه‌وه ئه‌وانه ئه‌چنه به‌هه‌شتو ڕۆزییان له‌وێدا به ئاره‌زووی خۆیان پێ ئه‌درێ ، به بێ ئه‌وه که میزانی به قه‌ی کرده‌وه‌که‌ی بێ • واته یه‌ك به‌ده‌و حه‌وصه‌د هه‌زار ئاسانه له بۆ پاشای که‌ره‌م‌کار •

(ويا قَوْمِ ! ما لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجاةِ وتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ؟ (٤١) تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللهِ وأُشْرِكَ بِهِ ما لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ ، وأَنا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ (٤٢) لا جَرَمَ أَنَّما تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيا ولا فِي الآخِرَةِ ، وأَنَّ مَرَدَّنا إِلَى اللهِ ، وأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحابُ النَّارِ (٤٣) فَسَتَذْكُرُونَ ما أَقُولُ لَكُمْ ، وأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ ، إِنَّ اللهَ

بَصِيرٌ بِالعِبَادِ (٤٤) فَوَقَاهُ اللهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا ، وحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ العَذَابِ : (٤٥) النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وعَشِيًّا ، ويَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ادْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ العَذَابِ) (٤٦)

وه یارۆی خاوەن ئیمان بانگی کردن وتی : ئەی گەلی من - من چ زیانێ ئەکەم کە ئێوە بانگ ئەکەم بۆ رزگاری و ئێوە چ قازانجێ ئەکەن من بانگ ئەکەن بۆ ئاگری دۆزەخ ؟ واتە بۆ کوفرو نەنجامی دۆزەخ ، ئێوە من بانگ ئەکەن بۆ ئەوە کوفری خودا بکەم و بکەم بە شەریك و هاوڕێی کەسانێ کە من زانستم نیە بەوە کە ئەوان قابیلیەتی هیچیان بێ لە گەورەیی و ، من ئێوە بانگ ئەکەم بۆ لای خودایێ خاوەن عیززەت و تاوان بەخشە •

وه هیچ لادان لەم واتە راستە نیە کە من بەیانی ئەکەم ئەوەیش ئەوەیە کە ئەوەی ئێوە من بانگ ئەکەن بۆ پەرستیاری هیچ مەجالی دەعوەت و عیبادەت و عیزەتی نیە نە لە دنیاداو نە لە قیامەتا ، وە هەموو گەڕانەوەمان بۆ لای خودایە ، وە ئەوانە کە زۆر یاخی و لەحەقلادەرن وان لە ناو ئاگراو هەرگیز لێی جیانابنەوە •

وە لەمەولا کاتێ سزای قیامەتتان چاوپێکەوت بیری ئەم قسانی منە ئەکەنەوە ، ئیستە من هەموو کارێکی خۆم حەوالەی خودا ئەکەم ، بە راستی خودا بینایە بە هەموو بەندەکانی •

جا خودا پیاوە خاوەن باوەڕەکەی لە فڕو فێڵی فیرعەون پاراست • یاخود حەزرەتی موسای لە مەکری فیرعەون پاراست ، وە تاقمەی فیرعەونیش سزا ئەدرێن بە چ سزایێ ؟! سزایەکی زۆر نابار بەم شێوە کە بەیانی و ئێوارە رائەنوێنرێن بە سەر ئاگرداو ، لە رۆژی قیامەتیشا

فریشتەی بەرپرسیاری سزا بانگ ئەکرێو پێی ئەوترێ : گەلی فیرعەون ، واتە خۆیو دەستەو بەستەی بخەنە ناو سزایەکی زۆر سەختەوە ، بە جۆرێ لە هەموو سزاکان بەتینتر بێ •

(وَ اِذْ يَتَحاجُّونَ فِي النَّارِ ، فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً ، فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيباً مِنَ النَّارِ ؟ (٤٧) قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : اِنَّا كُلٌّ فِيهَا ، اِنَّ اللهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ) (٤٨)

باسی ئەوە بکە کە تاقمە بێدەستو نەداراکانی دنیا لە کافران بە گەورەو زۆرداراەکانیان ئەڵێن ، کاتێ هەموویان لە دۆزەخدان : ئێمە پەیڕەوو دەستەو دائیرەی ئێوە بووین ، ئایا ئێوە ئەمڕۆ شتێ لەو ئاگری دۆزەخەمان لەسەر لائەدەن ؟ جا گەورەکان بەو بێ دەستانە ئەڵێن : ئێمە هەموومان واین لە ناو ئاگری دۆزەخدا • بە راستی خودا فەرمانی داوەو بڕیاری تۆڵەو پاداشی بۆ بەندەکانی خۆی داوەو هەموو شتێ بڕاوەتەوە •

(وقالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ : ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْماً مِنَ الْعَذَابِ (٤٩)، قالُوا: اَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ؟ قالُوا : بَلى ، قالُوا : فَادْعُوا ! وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلاَّ فِي ضَلالٍ) (٥٠)

وە لە رۆژی قیامەتا ئەو کەسانە وان لە ناو ئاگری دۆزەخا بە دەرگاوانو بەرپرسیارەکانی دۆزەخ ئەڵێن : داوا لە خودا بکەن بەڵکو رۆژێ سزامان لەسەر لا ببا ! ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن : ئەوە نەبوو پێغەمبەرەکان هاتن بۆ لاتانو موعجیزەی خۆیان نیشاندانو ئێوە باوەڕتان پێنەکردن ؟

ئەوانیش ئەڵێن : بەرێوەڵلا راست وابوو • جا دەرگاوانەکان پێیان ئەڵێن : دە هەر دۆعا بکەنو بپارێنەوە بە بێ سوود ! دۆعاو پارانەوەی کافـــــران سوودو نرخی نیەو لە سزا رزگار نابن •

﴿ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ (٥١) يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ، وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ، وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ) (٥٢)

ئێمە یارمەتی پێغەمەرەکانی خۆمانو خاوەن باوەڕەکان ئەدەین لـــە ماوەی ژیانی دنیادا بە حوججەتو گەیشتن بە مەبەست ، هەروا لە رۆژێکا کە شایەتەکان رائەوەستێنرێن بۆ شایەتیدان لەسەر تاوانباران ، لەو رۆژەدا کە سوود نادا بە ستەمکارەکان هەرچی بیانوویێ بهێننەوەو لەعنەتو دووری لە رەحمەت بۆ ئەوانەو ، قەرارگای بێ ئارامیش هەر بۆ ئەوانە •

﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى ، وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ (٥٣) هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ (٥٤) فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ) (٥٥)

ئێمە شتێکی وەهامان دا بە موسا کە ببێ بە هۆی شارەزایی‌و چـاوو دڵ رووناکی ئەوانە کە دڵیان لەســـــەر حەقە • وە کێتـــابی ئاســـمانی ـ تەورات ـ مان هێشتەوە پشت لە دوای پشت لە ناو پێغەمەرەکانا ، یا چین لە دوای چین لە ئومەتەکەدا بە حاڵێ کە بوو بە هۆی شارەزابوونیان بـۆ ئەحکامی دین‌و بە ئامۆژگاری‌و ڕێنومایی بۆ شـــوێنکەوتوانی دینەکەیان لەوانە کە خاوەنی عەقڵ‌و هۆشی ساغن •

جا تۆ ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست خۆت بگره له‌سه‌ر ئازاری ئه‌و کافرانه . به راستی ئه‌و به‌ڵێنه که خودا داویه‌تی به تۆ بۆ یارمه‌تیدانت راسته‌و دێته جێگه ، وه داوای چاوپۆشی بکه له خودای میهره‌بان له‌سه‌ر ئه‌و شتانه که به (خلاف الاولی) به‌سه‌ر تۆدا هاتووه‌و ، ته‌سبیحی خودای خۆت بکه له‌گه‌ڵ سوپاس‌و ستایشیدا له ئێواران‌و به‌یانیاندا به تایبه‌تی . یاخود ئه‌م ته‌عبیره کینایه‌یه له ده‌وامدان به ته‌سبیح‌و ستایشی خودای ته‌عالا له هه‌موو کاتێکدا . به‌م مه‌عنایه به قه‌ی هه‌ناسه‌دانێ خودای له یاد نه‌چێ‌و ، له موراقه‌به‌ی ئه‌و بێ‌ئاگا نه‌بێ ؛ چونکه :

پایه‌ی ره‌هبه‌ران ئه‌وه‌نده به‌رزه
نابێ سێبه‌ریان بدا له‌م عه‌رزه

(اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ اِنْ فِي صُدُورِهِمْ اِلاَّ كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ ،فَاسْتَعِذْ بِاللهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (٥٦) لَخَلْقُ السَّماوَاتِ وَالاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ ،وَلَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ) (٥٧)

ئه‌و که‌سانه که موجاده‌له له ئایاتی خودادا ده‌که‌ن به بێ ئه‌وه به‌ڵگه‌یه‌کیان ده‌ست‌که‌وتبێ‌و پێیان گه‌یشتبێ ، ئه‌وانه دڵیان فیزو خۆ‌ا به‌زل گرتنێکی ناباری ناڕه‌وا نه‌بێ هیچی تری تێدا نیه ، که له واقیعا ئه‌وان ناگه‌ن به پایه‌ی ئه‌و فیزه‌و خۆیان به هه‌وا داوای ئه‌که‌ن ، که وابێ ئه‌وانه ئه‌هلی هه‌وان‌و شوێنکه‌وتووی شه‌یتانن‌و ، تۆیش په‌نا بگره به خودا له شه‌ڕی ئه‌و شه‌یاطینه خاوه‌ن ده‌مارانه ، به راستی خودا هه‌موو قسه‌یێ ئه‌بیسێ‌و هه‌موو شتێ ئه‌بینێ .

یێگومان دروستکردنی ئاسمانو زەوی لە دروستکردنی ئادەمیـــزاد گەورەترە ، کە وابێ کەسێ بتوانێ ئاسمانو زەوی دروســت بکا ئەتوانێ ئادەمیزادیش زیندووبکاتەوەو دروستیبکاتەوە بۆ پاشەڕۆژ • ئیتر بـۆچی موجادەلــە ئەکــەن لـە ئایەتەکـانی زینـــدووبوونـــەوەو گردکردنەوەو لێپرسینەوەی عالەمدا ؟

وە یاخود دروستکردنی ئاسمانو زەوی لە دروستکردنی ئینســـــان گەورەترە ، هەزار جار فیزو دەمار بخاتە مێشـــکیەوە بە هیچ ناچێو نرخی نیە ، ئیتر بۆچی وا خۆی زل ئەکاو بە فیزەوە رائەبوێرێ ؟ ئەمە کە بەیانمان کرد شـــێکی دیاریبە بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەوەندە پەردەی عەنـاد وا بەسەر دڵیانەوە لە حەق حاڵی نابن •

(وما يَسْتَوِي الاَعْمى والبَصِيرُ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، ولا المُسِيءُ ، قَلِيلاً مَّا تَتَذَكَّرونَ) (٥٨)

کوێرو چاوساغ وەکو یەك نین ، هەروەها ئەوانەی خاوەنی باوەڕنو کردەوەی باشیانکردوە لەگەڵ بەدکارو بەدڕەوشت جیانو دوورن لە یەك ، ئێوە کەمێ جار بیر ئەکەنەوە •

(إِنَّ السَّاعَةَ لآتِيَةٌ لا رَيْبَ فِيها ، ولكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يُؤْمِنُونَ) (٥٩)

یێگومان قیامەت دێتو هیچ گومان لە هاتنەکەیدا نیە ، بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەم راستییە نازانن و ، باوەڕیان پێی نیە •

(وقالَ رَبُّكُمُ : ادْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ ، إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِي سَيَدْخُلونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ) (٦٠)

بزانن پەروەردگاری ئێوە فەرموویەتی : ئێوە من بانگ بکەنو منیش بە دەنگتانەوە دێمو پاداشی چاکتان ئەدەمەوە ، کەچی بازێ کەس خۆیان بێ عەقڵ ئەکەنو خۆیان بە گەورە ئەگرن لە عاستی بەندەیی خودادا • وە منیش بە تۆ ئەڵێم : ئەو کەسانە کە خۆیان بە زل ئەزانن لە عاستی بەندەیی منداً ئەبێ لەمەولا مل دانەوێنن و بە داماوی بچنە ناو دۆزەخەوە •

(اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ ، والنَّهَارَ مُبْصِراً . إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ ، ولَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يَشْكُرُونَ) (٦١)

خودا ئەو کەسەیە شەوی بۆ ئێوە دروستکردوە تا ئارامی تیا بگرن ، وە رۆژیشی کردوە بە شتێکی وا کە چاوتان مادە ئەبینێ تیایا • بە راستی خودای تەعالا خاوەنی زیادە نیعمەتە بەسەر ئێوەو ئادەما ، بەڵام زۆربەی خەڵك سوپاسی نیعمەتی خودا ناکەن •

(ذٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ، لا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ فَاَنَّى تُؤْفَكُونَ ؟! (٦٢) كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كانُوا بِآيَاتِ اللهِ يَجْحَدُونَ) (٦٣)

ئەو کەسە کە ئەو شتانەی باس‌کران کارو کردەوەی ئەون •• زاتێکە ناوی ئەڵڵایەو پەروەردگاری ئێوەیە ، هەموو شتێکی دروستکردوەو دروستکەری هەموو شتێکە ، هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، دەی چۆن لائەدەن ، یا لاتان پێ‌ئەدرێ لە بەندەیی خودا ؟! ئەوانەی کە سەرپێچییان لە فەرمانی خودا ئەکردو ئینکاری ئایاتی خودایان ئەکرد بەو شێوە لائەدرێن •

﴿ اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ قَراراً ، والسَّمَاءَ بِنَاءً ، وصَوَّرَكُمْ ؛ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ، ورَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، ذٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، فَتَبَارَكَ اللهُ رَبُّ العَالَمِينَ (٦٤) هُوَ الْحَيُّ ، لا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ ، فادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ، الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ (٦٥) قُلْ : إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي ، وأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (٦٦)

خودا ئەو خودایە کە زەوی کردوە بە قەرارگاو نیشتەجاگا بۆ ئێوە ، وە ئاسمانی کردوە بە بیناو خەیمەگاو ، پەیکەری بۆ کردوون بە شێوەی ئینسانیو پەیکەرەکەی جوان دروستکردوونو ، رۆزی ئێوەی داوە لەو شتە خۆش‌خواردەمەنییانە ، ئەمانە ئیشی خودای پەروەردگاری ئێوەن ، ئەو خودایە کە پەروەردگاری هەموو جیهانە زۆر گەورەو بالآدەستە .

خودا زیندوە بە زاتو ، هیچ پەرستیارو پەروەردگارێ نیە بە حەق ئەو نەبێ ، دەی بانگی بکەنو بەندەیی بۆ بکەنو لێی بپارێنەوەو ، دینو کردەوەی خۆتان پاڵو پاڵفتە بکەن بۆ ئەوو بۆ فەرمانی ئەوو لەبەر رەزای ئەوو بەس ، سوپاسو ستایش هەمووی بۆ خودای پەروەردگارە ، پەروەردگاری هەموو جیهانو ئەوەی لە جیهانایە .

تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو : من نەهیم لێکراوە کە بەندەیی بۆ ئەو شتانە بکەم کە ئێوە بەندەییان بۆ ئەکەنو پێجگە لە خودا بانگیان ئەکەن لە کاتێکا موعجیزەو ئایەتی قورئانی پیرۆزم بۆ هاتوە ، هەروەها فەرمانم پێدراوە بەندەیی بکەمو ملکەچ بکەم بۆ پەروەردگاری جیهان .

﴿ هو الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ، ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ، ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ، ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ، ثُمَّ لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ ، ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخاً ، وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ ، وَلِتَبْلُغُوا اَجَلاً مُسَمًّى ، وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٦٧) هو الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ، فَإِذَا قَضَى اَمْراً فَإِنَّما يَقُولُ لَهُ : كُنْ ! فَيَكُونُ ﴾ (٦٨)

ئەو خودایە کە ئێمە ئەپەرستین و داوا ئەکەین ئێوەیش پەرستیاری بن ئێوەی لە گڵ دروستکردوە ، بە ئیعتیباری باوکی هەموومان ئادەم ، دوای ئەوە حەوای لە پەراسووی ئادەم دروست کرد • دوای ئەوە نەوەکانی دروستکردوە لە پێشدا لە تۆوی باوکو دایك ، ئەوسا ئەو تۆوە بوە بە پارچەیێ خوێن ، ئەوسا پاش ماوەیێ کە دروستبوون لە سکی دایکدا خودا دەری کردوونەتە دەرەوە بە منداڵیو مەلۆتکەیی ، پاش ئەوە بەخێوی کردوون تا بوون بە ئینسانێکی پاڵەوانو گەیشتوون بە هێزو توانایی خۆتان، پاش ئەوە هێشتوونیەتیەوە تا پیربوونو لاوازو لێکەوتە بوون ، وایش ئەبێ هەندێکتان پێش ئەو تەمەنە ئەمرن ، هەموو ئەم کەمو زۆرە بۆ ئەوەیە بگەن بە وادەی ناوبراوو دیاری‌کراو بۆ ئەوە لە کردارو تەوانایی خۆتان بگەن لە ماوەی ژیانتانا •

وە هەر خودایە مردنو زیندووبوونەوە ئەکاتو ، کێ خۆی بیەوێ ئەیمرێنێو کێ بیەوێ ئەیژیێنێ ، جا هەر کاتێ ویستیو فەرمانی دا بە کردنی شتێ هەر ئەوەندەی ئەوێ بفەرموێ : بە ! ئیتر ئەو شتە کە فەرمانی پێدراوە ئەبێ •

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ ؟ (٦٩) الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وبِمَا اَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ! (٧٠) اِذِ الاَغْلالُ فِي اَعْنَاقِهِمْ والسَّلاسِلُ يُسْحَبُونَ (٧١) فِي الْحَمِيمِ ، ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ (٧٢) ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ : اَيْنَ ما كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ (٧٣) مِنْ دونِ اللهِ ؟ قالُوا : ضَلُّوا عَنَّا ! بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئاً ، كذلِكَ يُضِلُّ اللهُ الْكَافِرِينَ (٧٤) ذَلِكُمْ بِما كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ، وبِما كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ (٧٥) ادْخُلُوا اَبْوابَ جَهَنَّمَ خالِدِينَ فِيها . فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ (٧٦) فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ ، اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ) (٧٧)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئایا تۆنارِوانی بۆ ئەو کافرانە کە موجادەلە ئەکەن بۆ بەرپەرچدانەوەو دانەدواوەی ئایاتی خودا ! ئەوە چۆن لائەدرێن لە باوەڕ بەو ئایەتە روونا کە بەرزانە کە پێویستی سەرشانی ئینسانی عاقڵە باوەڕیان پێ بکا ؟ وە ئەوانە کە موجادەلە لە ئایەتەکانی خودادا ئەکەن کەسانێکن کە ئەو ئایەتانە بۆ تۆ هاتوون کە قورئانەو کتێبەکانی پێغەمەرەکانی پێش تۆیشیان بەدرۆخستوەتەوەو ، ئەمە پیشەی کۆنیانە . جا لەمەولا تێ ئەگەن ! کاتێ کۆتو زنجیر ئەخرێتە گەردنیانو لەناو ئاوی گەرمی کوڵبەکوڵدا رائەکێشرێن ، جا پاش ئەوە لە ئاگردا ئەسووتێنرێن ، پاش ئەمانە پێیان ئەوترێ : ئەوە ئەوانەی کە بە هاوبەشی خوداتان ئەزانینو

کردبووتانن بە دۆستی خۆتان لە کوێن ؟ بۆ دیـــارنین یارمەتیتان بـدەن ؟ ئەوانیش لە وەلآمدا ئەڵێن : ئەوانەمان لێ گوم بوو ! زیاد لەوە بۆمـــــان دەرکەوت کە ئێمە لەمەوپێش نەفـامو نـەزان بووینو ، هیچ کـەسو هیچ شتێکی بەسوودمان بانگ نەکردوەو نەمانناسیوە ؛ چونکە ئەوانەی کـــە بانگ ئەکران لە گیانی خۆیانا هیچ نەبوون • جـا ئاوەها خـودا کافـرە بەدکردەوەکان گومڕا ئەکا •

وە ئەم کارەساتی رۆژی قیامەتو سزای دۆزەخە لەوەوە پەیدا بوو کە لە دنیادا بە ناحەق شادمانیتان ئەکردو بە گاڵتەو رابواردنی بێ بایەخ لـــە زەویدا ئەژیانو کاتی بەنرختان بـە بـەندەیی بتو دارو بەردەوە خـــەرج ئەکرد • جا لە رۆژی قیامەتا پێیان دەوترێ : دەی بچنە ناو دۆزەخەوە لـەو دەرگایانەوە کە بۆتان کراوەتەوە ؛ هەرکەس بـە گوێرەی کـارو کردەوەی بەدی خۆی شوێنو جێگەی تایبـەتی خۆی بۆ بڕیار دراوە • کـــە ئەچنـە دۆزەخەوە ئەوە بزانن و با دڵتان یەکلا بێتەوە کە هەتا هەتایە لە دۆزەخـــدا ئەمێننەوە • وە شوێنو مەڵبەندی ئەوانە کە خۆیان بە زل ئەگرتو فیـــزو دەماریان ئەکرد جێگەیەکی زۆر خراپو ناهەمواڕە •

ئەی خۆشەویست خۆت بگرە لەبەر ئازاری وتـارو کـــرداری ئـەو کافرانەدا ، بە راستی بەڵێنی خودا بە یارمەتی تۆو بە لەناوبردنی ئەوان لـــە دنیاداو ، بە بەهەشت بۆ تۆو پەیڕەوانی تۆو بە دۆزەخ بۆ ئەوانو هاوبابەتو هاو وێنەیان راستەو جێگەی گومان نیە •

جا یا بازێ لەو کارانە کە بەڵێنم داوە بە هەردوو لا نیشـــــــانت ئەدەین ، وە یا خـــود رۆحی پیرۆزت وەرئەگرینو ئەوانیش بـــۆ کـــوێ دەرئەچن ؟ هەموویان بۆ لای ئێمە ئەگەڕێنەوە •

زەرِه لـه عەرزا یـا لـه ئاسـمان
یاخود لـه بێخی دەریـای بێسامان
ئەمێنێتـەوه لـه بـارەگـادا
لـەبـەر قـودرەتی زاتی خـودادا

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ ، مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ ، ومِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ . وما كانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ اِلاَّ بِاِذْنِ اللهِ ، فَاِذَا جَاءَ اَمْرُ اللهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ ، وخَسِرَ هُنالِكَ الْمُبْطِلُونَ) (٧٨)

وه به راستی له پێش تۆدا چەن پێغەمەرمان رەوانەکرد ، هەندێ لـەو پێغەمەرانەم بۆ تۆ باسکردوه ، وه هەیشیانه بۆم باس نەکردووی ، وه هیچ یەکێ لەو پێغەمەرانه نەیتوانیوه ئایەتێ بێنێو بیخوێنێتەوه بـه ئیزنی خودا نەبێ • جا کاتێ فەرمانی خودا هات به سزا بۆ یەکێ یا بۆ کۆمەڵێ له دنیادا یا له قیامەتا ئەوه ئەو سزا جێبەجێ ئەکرێو هەرکەسێ خاوەن عەقیـــدەی ناڕەوا بووبێ لەوێدا دەرئەکەوێ که زیانی کردوه •

(اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْها ، ومِنْها تَأْكُلُونَ (٧٩) ولَكُمْ فِيها مَنَافِعُ ، ولِتَبْلُغُوا عَلَيْها حاجَةً فِي صُدُورِكُمْ ، وعَلَيْها وعَلَى الفُلْكِ تُحْمَلُونَ (٨٠) ويُرِيكُمْ آياتِهِ ، فَأَيَّ آياتِ اللهِ تُنْكِرُونَ ؟) (٨١)

خودا خودایەکی وایه چوارپێکانی دروستکردوه بۆ ئەوەی کـــــه سواری بازێکیان بین وەکو وشترو ، له بازێکیشیان بخۆن ، وەکـو بزن و

مەڕو گاو مانگا • وە ئەو چوارپێیانە چەند قازانجێکیان بۆ ئێوە هەیە لە : نووکو ، موو ، مەڕەزو ، کورگو ، غەیری ئەواونەدا • وە لە : شیرو ، دۆو ، ماستو ، کەشکو ، رۆن ••• وە دروسمان کردوون بۆ ئەوە بە هۆی ئەوانەوە بگەن بە بازێ نیازی وا کە لە دڵتانایە ، وە بە سواری ئەوانو بە سواری کەشتی لە وشکانو لە دەریادا ئەڕۆنو هەتوچۆ ئەکەن • وە خودا بەڵگەی گەورەیی خۆیتان پیشان ئەدا • کە وابێ ئێوە ئینکاری کام ئایەت لە ئایەتەکانی خودا ئەکەن ؟

(اَفَلَمْ یَسِیرُوا فِي الاَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، کَانُوا اَکْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الاَرْضِ ، فَمَا اَغْنَی عَنْهُمْ مَا کَانُوا یَکْسِبُونَ ؛ (٨٢) فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا کَانُوا بِهِ یَسْتَهْزِؤُنَ (٨٣)

فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوا : آمَنَّا بِاللهِ وَحْدَهُ وَکَفَرْنَا بِمَا کُنَّا بِهِ مُشْرِکِینَ (٨٤) فَلَمْ یَکُ یَنْفَعُهُمْ اِیمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ــ سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ، وَخَسِرَ هُنَالِکَ الْکَافِرُونَ) (٨٥)

ئایا ئەم کافرانە بە زەویدا ناگەڕێن هەتا تەماشا بکەن کە چۆن بوە ئەنجامی ئەو کافرانە لە پێش زەمانی ئەمانەدا بوون . کە لە ژمارەدا ئەمان زۆرتر بوونو ، هێزی دارایيو دەستو پایەیان لەمان زیاتر بوو ، شوێنەوارو پاشماوەی ساختمانو کۆشکو تەلاریان ئەمان فراوانتر بوو ••• کەچی سوودی پێ نەدان ئەوەی ئەوان کردبوویانو نەپارازتنو کەنکی نەبوو •

جا کاتێ پێغەمەرەکانی ئێمە هاتن بۆ لایان ئەو کافرانە شـــــادمانییان دەربڕی بەوەی لە لایانا هەیە لە دارایی‌و حاڵ‌و ماڵ ، تا لە ئەنجاما جـــەزاو تەزای ئەو دینە کە ئەوان گاڵتەیان پێ‌ئەکرد دەوری دان‌و گرتنی •

جا کاتێ بە چاوی خۆیان سزای ئێمەیان بینی وتیان : باوەڕمان بـــــە خودای تاق‌و تەنیا هەیەو کوفر ئەکەین بەوانەی کـــە زوو باوەڕمان وابوو هاوبەشی خودان‌و ، حاشا هاوبەشی خودا نەبوون ! بەڵام ئەو باوەڕە کە لەو کاتەدا دەریان‌بڕی هیچ سوودی پێ نەدان ؛ چونکی باوەڕەکە لە کاتێکا بـو کە سزای ئێمەیان دی‌و باوەڕکردن لە کاتی وادا بێ‌ســـــــوودەو وەختی بەسەرچوە • ئێوە تەماشای ئەو یاسا بکەن کە خودای تەعالا لە چەرخەکانی پێشـــــوەوە دایمەزراندوەو لە ناو بەندەکانیدا رابوردوەو ، لەمـەولایش هەروایە کە بڕیتییە لەوە هەرکەس پەیڕەوی رەهبەری کرد رزگـار بـوو ، وە هەرکەس لە پێشدا باوەڕی پێ‌نەکردو بەڵام دوایی پەشیمان بوەوە ئەوە چارەسەری ئەکرێ ، وە هەرکەس لەسەر بێ‌باوەڕی مایەوە هەتا سـزاکەی بەسەردا باری ئەوە ئیتر هەرچی بکا بێ‌سوودە • وە لـەو پایەی دواییـەدا کافرە بێ‌باوەڕە بێ‌بارەکان زیانکار ئەبێننەوە !

یاســـای چەرخی بەرز (ســـــنة الله)یە
کەســـــێ داینـاوە بـە حـەق ئاگـایـە
قـــەت ئادەمیـــــزاد بێ رابـەر نـاکـا
نـەزان‌و زانیـــــار بـەرانبـــەر نـاکـا
کـە رەهبـەری نارد بـە دەرزی بەسـوود
هەرکەس وەری‌گرت گەیی بـە مەقسـوود

ئەوەی تەرکی کرد بەڵام هاتەوە
بەشی سوودی خۆی هەر ئەباتەوە
ئەوەی کەوتە سەر باری نابارى
بەری بۆ دەرچوو لە زیانکارى
ئەو کەسەی لە حەق روو هەڵسوورێنێ
دنیا بۆ ئەو بێ زوو ئەیەوێرێنێ
جا کاتی نەهات کە کەوتە هاوار
لە دەستی چەرخی گەرمی جەفاکار
هەزار هەزار جار بپارێتەوە
سوودێ لە بۆ خۆی نادۆزێتەوە
چارەی موشکیلات لە پێشدا ئەکرێ
نەخۆش لە پێش مەرگ دەوای بۆ ئەبرێ
(نامی) بسە فەیضی ناوی خودای خۆی
وەری گرت بەشێ دانرابوو بۆی

سوورەتی (فصلت) لە سوورەتە مەکەییەکانەو ، پەنجـــاو چوار ئایەتەو ، پاش سوورەتی (مؤمن) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ (٢) كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٣) بَشِيراً ونَذِيراً ، فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لا يَسْمَعُونَ) (٤)

واتە ئەم سوورەتە (حامیم)ەو لـە لایـەنی خودایەکـەوە بێرراوەتـە خوارەوە کە میهرەبانە لە دنیاو قیامەتداو هەمیشە بۆ مەصلەحەتی دنیـــاو قیامەت کیفایەت ئەکا .

وە ئەمە کە بێرراوەتە خوارەوە کتێبێکە ئایەتەکانی لەیەك جیاکراونەتەوە بە بابەتی لەفزەوە لە بابەتی مەعنایشـــەوە ، هەندێکیان بەڵێنی خۆش و ، هەندێکیان هەڕەشەیەو . هەندێکی تریان تەوانایی خودا دەرئەخاو ، بـازێ تریان باسی پێغەمبەر ئەکا . وە ئەم بێرراوە قورئانێك و خوێنراوەیەکە بـــە زمانی عەرەبی هاتوەتە خوارەوە بۆ گەلێ کە عەرەبی ئەزانن . هـــــەروا موژدەدەرو خەڵکترسێنە . وە ئەو کافرانە زۆربەیان لایانداو سەرپێچیان کردە لە پەفتارپێکردنی جا ئەوانە گوێیا نین و نابیسن .

(وقالُوا : قُلوبُنَا فِي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا اِلَيْهِ ، وفِي آذانِنَا وَقْرٌ ، ومِنْ بَيْنِنَا وبَيْنِكَ حِجَابٌ . فَاعْمَلْ اِنَّنَا عامِلُونَ) (٥)

وە ئەو کافرە لاداوانە وتیان : دڵمان وا لە پەردەیەکی وادا نایەڵێ ئەوە بیسین کە تۆ بانگمان ئەکەی بۆی ، وەکو باسی خودابەیەکناسی و باسی پێغەمەرایەتی ئەو پێغەمەرانە کە راستن • وە گوێچکەمان کەڕەو کەڕی تێدایەو لە نێوان ئێمەو ئێوەدا پەردە هەیە • واتە پەردەیێ کە نایەڵێ دەرزی تۆ بگا بە ئێمە • دەی تۆ بڕۆ ئیش بکەو خەریکی کاری خۆت بە ، تۆ شەوو رۆژ هەوڵی بەرزکردنەوەی ئەو ئایینەت بێ کە هێناوتە بۆ ئێمە ، ئێمەیش لە ئاوەدانیدا کارو کۆشش بۆ ئێوە ئەکەین •

(قُلْ : اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ واحِدٌ ، فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ واسْتَغْفِرُوهُ ، ووَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (٦) الَّذِينَ لا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ، وهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ) (٧)

ئەی خۆشەویست بفەرموو : من هیچ نیم ئەوە نەبێ ئادەمیزادێکم لە لای خوداوە وەحیم بۆ دێ کە خوداو پەرستیار بۆ ئێوە نیە ئەو خودا نەبێ کە تاقو تەنیایە ، دەی ڕێگ بن لەسەر ڕووکردن بۆ لای ئەوو داوای پۆشینی تاوانی لێ بکەن • وە (وەیل) کە شوێنێکی شوومی تایبەتییە لە دۆزەخدا ، یا بە مەعنای هاوارە •• بۆ ئەو کافرانە کە سەرەڕای کوفرەکەیان زەکاتی ماڵیان نادەن بە گەداو بێنەواکان لە بەر دڵڕەشی و نامیهرەبانییان ، وە ئەوانە باوەڕیان بە پاشەڕۆژیش نیە •

لەم ئایەتانەو وێنەی ئەمانەوە دەرئەکەوێ کە کافر (مکلف)ن بە فەرعەکانی ئەحکام وەکو نوێژو رۆژوو زەکاتو حەج ، نەك لەسەر بناغەی ئەوە کە ئەمانە لە کاتی کوفردا بەجێ‌ناێنن ، بەڵکو لەبەر ئەوە کە لەسەریانە ئیمان بێنن ، جا دوای ئیمانو باوەڕ ئەمانە بەجێ‌ناێنن •

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) (٨)

ئەو کەسانەیش کە باوەڕیان بە خودای تەنیاو تاك کردوەو کردەوەی باشیان کردوە لە (واجبات)و (مستحبات) ئەوانە لە رۆژی خۆیدا پاداشێکی نەبڕاوەیان هەیە •

(قُلْ أَإِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ ، وتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَاداً ؟ ذلِكَ رَبُّ العَالَمِينَ (٩) وجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا ، وبَارَكَ فِيهَا ، وقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ ، سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ (١٠) ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ ـ وهِيَ دُخَانٌ ـ فَقَالَ لَهَا ولِلأَرْضِ : ائْتِيَا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً : قَالَتَا : أَتَيْنَا طَائِعِينَ (١١) فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ ، وأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ، وزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وحِفْظاً ، ذلِكَ تَقْدِيرُ العَزِيزِ العَلِيمِ) (١٢)

بۆ بنەڕەوو بەو کافرانە : ئایا ئەوەندە بێ‌هەستو نەفامن ئینکاری بوونی ئەو پەروەردگارە ئەکەن کە لە دوو رۆژدا زەوی دروستکردوەو ، ئەچن دوژمنو وێنەی بۆ بڕیار ئەدەن بە درۆو ئەو خودایە پەروەردگاری هەموو عالەمە • وە لە ناو ئەو زەویەدا چەن کێوێکی بەرزی دروستکردو

پیرۆزی هاویتە سەر ئەو کێوانە لە : هەڵگرتنی بەفرو بارانی زۆرو ، رواندنی جۆرەها گیاو گوڵو دارو درەختو ، دەرکردنی گەڵێ شتی زەوی کە بۆ خواردنو ژیوار بشێنو ، لە دروستکردنی چەشمەو جۆبارو ئەودوای کانەکان • وە لە هەر زەوییەکدا ژیواری ئەوانەی دیاری‌کردو بڕیاری دا کە تیایا ئەژین ، هەموو ئەمانەی لە دوو رۆژا کرد لەگەڵ دوو رۆژە پێشوەکەدا کە ئەکەنە چوار رۆژ •

ئەم ژمارەی رۆژوە دروستکردنی ئەوزاعی زەوییە بە نیسبەتی هەموو کەسێکەوە پرسیار بکا وەکوو یەکە ؛ چونکی حەقیقەتەو حەقیقەت ناگۆڕێ •

جا رووی خواستی خۆی کرد لای بەرزی لە کائینات . کە بە ئاسمان ناوی ئەبەین ، لەو کاتەدا هەموو شتێکی تاریك بوو وەکوو دووکەڵ . لەبەر ئەوە لەو کاتەدا هەتاو دروست نەکرابوو • جا فەرمووی بە ئاسمانو زەوی : بێن بۆ مەیدانی وجوودی خاوەن بەهرەو سوود ! با ئاسمان رۆژو مانگو ئەستێرەکانی بێنە پرتەودان بە جیهاناو ، زەوی‌و دەریا بێنە سەر هەڵخستنی باو بوخار ، وە با هەور هەستێو باران بڕێژێ بە رووی زەوی‌و ساراو کێوو کۆسارا • وە با هەموو جۆرە شتێکی بەسوود بێتە وجوود • ئەم هاتنەتان لەسەر خواستی منە بتانەوێو نەتانەوێ . پێویستە خواستم تەواو بێتە جێ ، وتیان : ئامادەین فەرمانت هەرچۆن بێ . وا بە ملکەچی هاتین • جا خودای تەعالا ئاسمانەکانی کرد بە حەوت ئاسمانو حەوت پایە لە ماوەی دوو رۆژی ترا • ئەمە شەش رۆژ • وە لە هەموو ئاسمانێکدا کاری ئەو ئاسمانەو پێویستی ئەئیرو ئەستێرەکانی هەمووی تەدبیر کرد ؛ وە ئەو ئاسمانەیانمان ـ کە یەکەم ئاسمانە بە نیسبەت دنیاوە ـ جوانکردو

رازاندمانەوە بە چرای هەڵکراوی عالەمتابی ئەستێران • وە پارازتماندن لە مەوانیعی وجوود ، یا لە شەیاطینی نامەردی نابوود • ئـەم کارە هەمووی تەدبیری پەروە ردگارێکە خاوەن عیزەتو خاوەن علیمو زانیاری ڕەسایە •

جا ئەتوانین لەسەر بیری ڕوونـاك بڵێین : بە گوێرەی ظاهیری ئـەم ئایەتە بەرزە پیرۆزە هەرچەن ئەستێرە هەن ، چ نزیكو چ دوور ، هـەتا ئەوانەیشیان کـە ئیستە دۆزراونەتەوەو ئەڵێن بـە ملیۆنها ساڵ بـە تیژی حەرەکەی دەنگ لـە ڕۆژەوە دوورن •• هەموو ئەمانە وان لـە ئاسمانی یەکەمدا •

(فَإِنْ اَعْرَضُوا ، فَقُلْ : اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَـةً مِثْـلَ صَاعِقَةِ عادٍ وثَمُودَ (١٣) اِذْ جـاءَتْهُمُ الرُّسُـلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ ومِنْ خَلْفِهِمْ : اَلاَّ تَعْبُدُوا اِلاَّ اللهَ . قالُوا : لَوْ شاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلائِكَةً . فَإِنَّا بِمـا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ!) (١٤)

جا ئەگەر لایاندا لە پیستنی ئایاتی خوداو ئیمانیان نەهێنا تۆ پێیان بفەرموو : من ئەتانترسێنم بە داهاتنی تریشتەو بەڵایێ وەکوو ئـەوە کـە بەسەر گەلی عادو ثەموودا هات ، لەو کاتەدا کە پێغەمەرەکان هاتن بۆ لایان لە بەردەمەوو لە پشتەوە ، واتە بە هەموو جۆرێ • بە خۆشیو ناخۆشیو ، لە هەموو شوێنێکدا ، لـە ماڵەوەو لە دەرەوەو ، لـە هەموو کاتێکدا بـە درێژی ساڵ خەریك بوون بۆ ئەوە ئیمان بێنن • پێیان ئەوتن : لـە خودا بەولاوە بەندەیی بۆ کەس مەکەنو بتپەرستی مەکەن • کەچی ئەوان هـەر بە ڕەهبەرەکانیان ئەوت : ئەگەر خودا بیویستایێ ڕێنومایی ئێمە بکـات فریشتەی بۆ ئەناردین نەك ئادەمیزاد ! مادام فریشتەی بۆ نەناردووین ئیتر بڕوەڕ بەوە ناکەین کە ئێوە بۆتان هێناوین •

(فَأَمَّا عادٌ فاسْتَكْبَرُوا فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الحَقِّ وقالُوا : مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ؟ أَوَ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ، وكانُوا بِآياتِنا يَجْحَدُونَ ؟! (١٥) فَأَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي أَيَّامٍ نَحِساتٍ ؛ لِنُذِيقَهُمْ عَذابَ الخِزْيِ فِي الحَياةِ الدُّنْيا • ولَعَذابُ الآخِرَةِ أَخْزى ، وهُمْ لا يُنْصَرُونَ (١٦) وأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْناهُمْ ؛ فَاسْتَحَبُّوا العَمى عَلى الهُدى ، فَأَخَذَتْهُمْ صاعِقَةُ العَذابِ الهُونِ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ (١٧) ونَجَّيْنا الَّذِينَ آمَنُوا وكانُوا يَتَّقُونَ) (١٨)

جا بزانن کە قەومی عاد خۆیان بە گەورە دانا لە زەویدا ، وە یا خۆیانیان گەورە کرد لەسەر زەویدا کەس بە نزیکی دەستی بەسەریانا نەئەڕۆیشت ، بەڵام کە خۆیان بە گەورە دائەنا بە ناڕەواو پێچەوانەی واقیع خۆیان وا ئەزانی ؛ چونکی هەر گەلێ کە هۆشیار بێ ئەزانێ هەموو کاتێ مرۆڤ بێ هێزو لاوازە لە بەر هێزو دەسەڵاتی خوداو ، ڕەوا نیە خۆی بە گەورە بژمێرێ •

وە یاخود کە خۆیان گەورە کرد بەسەر خەڵکا بە کاری ناڕەوا خۆیان گەورە کرد ؛ بە کوشتنی ئادەمیزادو ، داگیرکردنی مـاڵو دارایی‌و زەوی‌و ئاوی خەڵک‌و ؛ کاری ناباری خۆیان گەورە کـرد ، نەك لـە ڕێگەی ڕەواو کاسبی‌و بەرهەمهێنانی زەوی‌و ئاوو ماڵی خۆیانەوە •

بە هەر حاڵ •• ئەو گەلە گەیشتنە پایەیێ ئەیانوت : ئەوە کێ لـە ئێمە دەسدارترو زۆردارترە لە بابەتی هێزی عادەتییەوە ، وەکو ژمارەی تیـرەو

به‌ره‌و ، دارایی‌و ، چه‌كو ، ئه‌سبابی جه‌نگ ؟ جا خودای ته‌عالا ده‌مكوتیان ئه‌كاو ئه‌فه‌رموێ : ئایا نازانن كه ئه‌و خودایه ئه‌وانی دروست‌كردوه له‌وان به‌هێزتره ؟! ئه‌بوو ئه‌وه‌یان بزانیایه • وه له‌گه‌ڵ ئه‌و وتاره ناهه‌موارەیشا ئینكاری ئایه‌ته‌كانی ئێمه‌یان ئه‌كرد كه به هۆی (هوود)ه‌وه ناردبوومانن •

بۆیه ئێمه‌یش بۆ تۆڵه‌ڵێسه‌ندنه‌وه‌یان بایه‌كی زۆر ساردمان لـه ماوه‌ی چه‌ند رۆژێكی ناهه‌موارا ناردە سه‌ریان • له چوارشه‌مه تا ئه‌و چوار شه‌مه نه مانگی (شه‌وال) یا له مانگی (صه‌فه‌ر)دا ، بۆ ئه‌وه كه سزای رسواییان پێ بچێژم له ژیانی دنیاداو به جۆرێ بیانكوژم كه‌سیان سه‌ر كه‌سیانی نه‌په‌رژێ • وه به راستی سزای پاشه‌ڕۆژ زۆرتر هۆی رسواییه ؛ چونكی له دنیادا ئینسان له لای گه‌ێكدا رسوا ئه‌بێ ، به‌ڵام له پاشه‌ڕۆژا له لای عاله‌مێ ، وه ئه‌وانه‌یش كه ئاوایان لێ ئه‌كرێ به هیچ جۆرێ یارمه‌تی نادرێن •

هه‌رچی وه‌كو گه‌لی ثه‌موودیش ، ئه‌وه به هۆی ره‌وانه‌كردنی (صالح)ه‌وه ـ د ـ بۆ لایان شاره‌زامان‌كردن بۆ رێگه‌ی حه‌ق كه‌چی ئه‌وان رێگه‌ی كوێری‌و حه‌ق‌نه‌بینییان هه‌ڵبژارد رێگه‌ی راستیان به‌ردا ، ئه‌وانیش تریشقه‌ی هۆی سزای رسواكردن گرتنی به هۆی ئه‌و كاره ناباراناوه كه كردبوونیان • وه ئه‌وانه كه خاوه‌ن باوه‌ڕ بوون‌و له خودا ترسان ـ له هه‌ردوو گه‌له‌كه ـ هه‌موومان رزگار كردن •

(ویَوْمَ یُحْشَرُ اَعْداءُ اللهِ اِلی النّارِ • فَهُمْ یُوزَعُونَ (١٩) حَتّی اِذا ما جاؤُها شَهِدَ عَلَیْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِما كانُوا یَعْمَلُونَ (٢٠)

وقالوا لِجلودِهِمْ : لِمَ شَهِدتُمْ عَلَيْنَا ؟ قالوا : انطقَنَا اللهُ الَّذِي انْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ ، وهُوَ خَلَقَكُمْ اوَّلَ مَرَّةٍ ، وإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٢١) وما كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ انْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ ولاَ أبْصارُكُمْ ولا جُلودُكُمْ ، ولكِنْ ظَنَنْتُمْ انَّ اللهَ لا يَعْلَمُ كَثِيراً مِمَّا تَعْمَلُونَ (٢٢) وذلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدَاكُمْ ، فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الخاسِرِينَ (٢٣) فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوىً لَهُمْ ، وإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَما هُمْ مِنَ المُعْتَبِينَ (٢٤) وقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ ما بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وما خَلْفَهُمْ ، وحَقَّ عَلَيْهِمُ القَوْلُ فِي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الجِنِّ والإِنْسِ ، انَّهُمْ كانُوا خاسِرِينَ) (٢٥)

باسی ئەو رۆژە بکە کە دوژمنەکانی خودا بانگ‌ئەکرێن‌و کۆ ئەکرێنەوەو بەرودوایان یەك ئەخرێ‌و بەرەو ئاگری دۆزەخ ئەدرێنەبەر ، تا کاتێ دێنە لای ئاگرەکەو دەست ئەکرێ بە سزادانیان کافرەکان ئەڵێن : چیمان کردوە بۆچی وەها سزامان ئەدرێ ؟ جا لەو کاتەدا گوێچکەیان‌و چاویان‌و پێستیان لێیان دێنە زمان‌و شایەتیان ێ ئەدەن لەسەر ئەو کردەوە نابارانە کە کردوونیان • گوێچکە ئەڵێ : ئەو جێوەو ئەو غەیبەتەم بیست • چاو ئەڵێت : تەماشای ئەو بێگانەم کرد • پێست ئەڵێت : لکام بەو شتە ناڕەواوە • وە یاخود ئەم حەواسانە شایەتی لەسەر خاوەنەکانیان ئەدەن بەو کردەوانە کردوویانە ، ئەویانە گوت‌و ئەویانە کرد •

جا خاوه‌نه‌كانیان به‌و ئه‌ندامانه ئه‌ڵێن : ئێوه بۆچی شـــــایه‌تیمان لێ ئه‌ده‌ن ؟ ئه‌وانیش ئه‌ڵێن : ئێمه ناچارین ، ئه‌و خوایـه كـه هه‌موو خـاوه‌ن زوبانێ دێنێته گوفتار ئێمه‌ی هێناوه‌ته گوفتار ، وه ئه‌و خوایه كـــه لـه پێشدا دروستی‌كردوون له دواییشدا بۆ لای ئه‌و ئه‌گه‌ڕێنه‌وه .

خۆ كاتی خۆی كه گوناحتان ئه‌كردو خۆتان دائه‌پۆشی له چاوی خه‌ڵك له‌بەر ئه‌وه نه‌بو كه ترستان بوو گوێتان یا چاوتان یا پێستتان شـایه‌تیتـان لێ بده‌ن . بۆیه خۆتان دائه‌پۆشی گومانتان وه‌ها بوو خودا گه‌لێ شـــت له كرده‌وه‌كانی ئێوه نازانێ‌و ته‌نیا دراوســێكانتان پێتان ئه‌زانێ‌و ئێوه‌یش خۆتان له‌وانه ئه‌شارده‌وه . وه ئه‌و گومانتانـه گومانێكی نارِه‌وا بوو بـه په‌روه‌ردگاری زانای خۆتان . ئه‌و گومانه نارِه‌وایه بوو ئێوه‌ی به‌رباد كردو له ئایین دووری خستنه‌وه‌و بوون به كۆمه‌ڵێكی زیانكاری تاوانبار .

جا ئه‌گه‌ر له ناو ئاگره‌كه‌دا خۆیان ئه‌گرن ئه‌وه ئاگر شوێن‌و جێگه‌یانه، وه ئه‌گه‌ر ئه‌یانه‌وێ بۆ دنیا بگه‌ڕێنه‌وه ئه‌وه لێیان وه‌رناگیرێ‌و ناگه‌ڕێنه‌وه .

وه كـاتی خۆی ئـه‌م كافرانـــه له‌بەر به‌دخوویی‌و نه‌فـامی خۆیـــان‌و پشتهه‌ڵكردنیان له ره‌هبه‌ر چه‌ن شه‌یاطینیم بۆ رێكخســـتبوون كه ده‌وره‌ی دڵی ئه‌وانیان دابوو ، جوانیان كردبوو له پێش چاویانا ئه‌وه‌ی بوویان‌و لـه به‌رده‌ستیانا بوو له‌و ئاره‌زووبازییانه كۆیان ئه‌كردنـــه‌وه‌و ئـه‌یـانكردن . هه‌روه‌ها جوانیان كردبوو له به‌رچاویانا ئه‌و كرده‌وه نابارانه كه له داهاتوودا پێیان‌ئه‌گه‌ن . واته دڵیان له‌سه‌ر ئه‌وه دامه‌زرابوو وه‌كو لـه حاڵی حـــازرا كاری نابار ئه‌كه‌ن ، له داهاتوویشدا هه‌ر كاتێ بۆیان رێكه‌وێ هه‌ر بیكه‌ن . وه به‌م بۆنه‌وه كه‌لیمه‌ی سزاو به‌دبه‌ختی پاشه‌ڕۆژیان له‌ســـه‌ر دامه‌زرابوو له‌گه‌ڵ چه‌ن گه‌لێكی ترا له پێش ئه‌مانه‌دا له دنیادا بوون‌و كرده‌وه‌ی خراپیان

کردبوو لە پەری‌و ئادەمی ، واتە ئەم کافرانەیش بوون بە گەلێ لەو گەلە گومڕاهانە کە ئامادەکراون بۆ دۆزەخ • جا بە راستی ئەوانە زیانبارو بەدبەخت بوون •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لا تَسْمَعُوا لِهذا القُرْآنِ والْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ (٢٦) فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَاباً شَدِيداً ، ولَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كانُوا يَعْمَلُونَ (٢٧) ذلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللهِ ، النَّارُ لَهُمْ فِيها دارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِما كانُوا بِآيَاتِنا يَجْحَدُونَ (٢٨) وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : رَبَّنَا أَرِنَا اللَّذَيْنِ أَضَلاَّنَا مِنَ الْجِنِّ والإِنْسِ نَجْعَلْهُما تَحْتَ أَقْدامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الأَسْفَلِينَ) (٢٩)

کافرەکان وتیان : گوێمەگرن لەم قورئانەو لە کاتی خوێندنەوەیا دەنگ بەرز بکەنەوە بە قسەی پووچی عادی بە هیوای ئەوە کە ئێوە زاڵ بین بەسەر قورئانەکەدا • جا بەراستی ئێمە سزایەکی سەختی نابار بەو کافرانە ئەچێژین‌و تۆڵەیان لێ ئەکەینەوە بە گوێرەی خراپترین کردەوەیێ ئەوان بیکەن • ئەمە جەزای ئەو دوژمنانی خودایە کە ئاگری دۆزەخە • وە ئەو کافرانە لە دۆزەخدا خانووی دەوامدارو هەمیشەییان هەیە ، بۆ ئەوە تۆڵەیان لێبکرێتەوە بە هۆی ئەوەوە کە ئینکاری ئایاتی ئێمەیان ئەکرد •

وە لە رۆژی قیامەتدا کافرەکان ئەڵێن : خودایە ئەو (شیاطین الانس)ە یا ئەو (شیاطین الجن)ە کە لە دنیادا ئێمەیان گومڕا کرد نیشانمان بدە هەتا بیانخەینە ژێر پێمان‌و باش بیانساوینەوە هەتا ببن بە ژێر پێ‌و لە خواری هەموو شتێکەوە بن • واتە پەشیمان ئەبنەوەو هەڕەشە لەو کەسانە ئەکەن کە لە دنیادا گومڕایانکردوون •

(إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا : رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ، تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلائِكَةُ : أَلاَّ تَخَافُوا وَلاَ تَحْزَنُوا ، وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ توعَدُونَ (٣٠) نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ ، وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ ، وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ (٣١) نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ) (٣٢)

بێگومان ئەوانەی کە ئەڵێن : پەروەردگاری ئێمە تەنیا ئەو زاتەیە کە ناوی ئەڵلاێەو لەسەر یاسای خودابەیەکناسی ئەڕۆنو لێی لانادەن هەتا ئەمرن ئەوە فریشتەی بەرپرسیاری یارمەتیدانی موسوڵمانان دێن بۆ لایانو پێیان ئەڵێن : مەترسن لەوەی کە دێتە ڕێگەتانو دڵزوێریش مەبن بۆ ئەوەی کە بەجێتانهێشتوەو موژدەگیر بن بە گەیشتن بەو بەهەشتە کە لە دنیادا بەڵێنتان پێدرابوو ، وە ئەو فریشتانە پێیان ئەڵێن : ئێمە دۆستانو یارمەتیدەرانی ئێوەین لە ژیانی دونیاتاناو لە پاشەڕۆژیشتانا ، وە بۆ ئێوە هەیە لەو بەهەشتانەدا ئەوەی کە نەفستان ئارەزووی ئەکا • وە بۆ ئێوە هەیە ئەوەی کە داوای ئەکەن ، هەرچەن لە خواردەمەنیش نەبێ ، وە ئەمانە کە بۆ ئێوە هەیە بۆتان ئامادە کراوە وەکو ئەوەی بۆ میوان ئامادە ئەکرێ ، کە بۆیشتان ئامادەکراوە لە لایەنی خودای میهرەبانەوەیە •

بزانن ! عەطا ریوایەتی کردوە لە ئیبنوعەباسەوە ــ خ ــ : کە ئەم ئایەتە **لە شانی ئەبو بەکری صەدیقدا هاتوەتەخوارەوە ، کاتێ کافرەکان ئەیانوت : خودای ئێمە ئەڵلاێەو مەلائیکەکان کچی خودانو بتەکان تکاکاری ئێمەن لای خوداو ، لەسەر خودابەیەکناسی نەبوونو هاوبەشو هاوڕێیان بۆ بڕیار ئەدا ، جا حەزرەتی ئەبو بەکر فەرمووی : خودای ئێمە ئەڵلاێە هاوبەشی نیە ، محەمەد ــ د ــ بەندەو پێغەمەری ئەوە •**

وە لە مانای (ثم استقاموا)دا چەن قسەیێ ریوایەتکراوە : ئەبو بەکری صەدیق ـ خ ـ فەرموویەتی : مانای ئەوەیە کە هاوبەش بۆ خودا بڕیار نەدەن •

وە عومەری کوڕی خەطاب فەرموویەتی : یانی دەوامیان کردوە لەسەر پەیڕەوی فەرمانی خوداو فڕو فێڵیان تێدا نەکردوە •

وە عوثمان فەرموویەتی : یانی ئیخلاصیان بوە لە طاعەتا •

وە عەلی فەرموویەتی : یانی طاعەتی خودایان بەجێ هێناوەو خۆیان لە گوناح لاداوە •

وە زانایانی تابیعینو غەیری ئەوان چەن تەفسیری تریان لەم شوێنەدا بەیان کردوە ، لە هەموو قسەیێ باوتر ئەمەیە : ئیستیقامەت بریتییە لە دەوام لەسەر عەقیدەو پیروباوەڕی راستو ، لەسەر تەرکی حەرامو کردنی واجب ، خوا ئەم حەرامو واجبە وتار بن یا کردار • لەبەر ئەوە لە ئەنەسەوە ریوایەتکراوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : (هم امتی ورب الکعبة) واتە ئەو خاوەن ئیستیقامەتانە ئوممەتی منن سوێند بە خودای کەعبە • کە وابێ مەبەست عادیلانی ئوممەتی حەزرەت بێ ، وە عەدالەت نایەتە جێگە بە بیرو باوەڕی ساغو وتاری چاکو کردەوەی پاك نەبێ • وە ریوایەت کراوە کاتێ حەزرەتی حەسەن ـ خ ـ ئەم ئایەتەی ئەخوێندەوە ئەیفەرموو : (اللهم أنت ربنا ، فارزقنا الاستقامة) •

ئەمجار با باسی هاتنەخوارەوەی فریشتەکان بۆ سەر ئەهلی ئیستیقامەت بکەین •

جا ئیبنو زەید فەرموویەتی : ئەم هاتنەخوارەوەی فریشتەو موژدەدانە لە سێ کاتدایە :

١ ـ کاتی مردنی کابرای خاوەن ئیستیقامەت ، وە لەو کاتەدا مەلائیکە دێن بۆ سەری ، یا بە ئیلهامی دڵ وە یا لەگەڵ چاوپێکەوتنا پێیان ئەڵێن : نە زوێر بین لەسەر بەجێهێشتنی ماڵو منداڵو پەیوەندی دنیاو نە بترسن لە ڕووداوی خراپ لەمەولا •

٢ ـ کاتێ ئەخرێتە گۆڕەوەو خەڵک بەجێی ئەهێڵن ، ئەو مەلائیکەتانە دێن بۆ لای ئەڵێن : ئێسە لە دنیادا کردەوەی تۆمان ئەنووسیو لە گەڵتا بووینو ئیستەیش موژدەت پێ ئەدەین بۆ لەمەولات •

٣ ـ لە کاتی زیندووبوونەوەیانا بۆ حەشـــــرو لەو کاتەدا ئەڕۆن بۆ مەحشەر ئەو مەلائیکەتانە دێن بۆ لایانو دڵخۆشـــــییان ئەدەنەوەو پێیان ئەڵێن : ئێسە دۆستی ئێوە بووین لە دنیاداو ئیسڕۆیش کە قیامەتە هەر لەگەڵتا ئەبینو بەجێت نایەڵین هەتا ئەڕۆیتە جێگەی خۆت لە بەهەشتا •

وە بازێ فەرموویانە : ظاهیر وایە ئەم هاتنەخوارەوەی فریشـــــــتە نەبەستراوە بەم سێ کاتەوە . بەڵکوو هاتنەخوارەوەیان لـە هەمـــوو کاتی ناخۆشیو تەنگانەدایە ، ئیتر هەرچۆن ڕێبکەوێو ئەو کارەساتە چۆن بێت بەسەریانا ؛ بە هۆی زیانی نەفسی ، یا دارایی ، یا شانو پایە ، یا شـــــتی تردوە ••• وە هاتنەخوارەوەی فریشتەکان بە گوێرەی حاڵو صـــــیفەتی کابرای (مستقیم)ە ؛ وا ئەبێ کە فریشتەکان ئەبینێ ، وەکو کاتێ فریشـــتە هاتن بۆ لای عیمرانی کوڕی حصەین کە باوەو عیمران قســـــــەی لەگەڵ ئەکردن • یاخود بە شێوەی ئیلهامو دڵخۆشکردن بێ ، یاخود بە خەوبینین بێ ؛ وەکو تەماشا ئەکەین گەلێ ئینسانی باش تووشی زیانی گـــەورە ئەبن کەچی حاڵیان تێك ناچێو بە پێی حاڵ سوپاسو ستایشی خودا ئەکەن •

(ومَنْ اَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا الى اللهِ وعَمِلَ صالِحاً وقالَ : اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ؟ (٣٣) ولا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ ولا السَّيِّئَةُ ، ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ ، فإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وبَيْنَهُ عَداوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ (٣٤) وما يُلَقَّاها اِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا ، ومَا يُلَقَّاها اِلاَّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ (٣٥) واِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ ، اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) (٣٦)

ئەفەرموێ : ئەوە کێ وتاری جوانترو شیرینتره لەو کەسە کە ئادەمیزادو هۆشیاران بۆ لای خودا بانگ ئەکاو بۆ رەفتارکردن بە پێی فەرمانی خودا رێنومایان بکاو خۆیشی رەفتاری چاك بێو بیشڵێت : بە راستی من خۆم لە موسوڵمانانم بە شێوەیێ کە شانازی بە ئایینی پیرۆزی ئیسلامەوە بکا ؟ وە بزانە هاوکێش نین تۆڵەسەندنەوە لە یەکێ خراپەی کردبێ لەگەڵتا ، لەگەڵ رەوشتێکی جوان کە کابرای پێ دڵشاد بکەی ، وەکو بەخشینی بێ جا تۆ بەو صیفەتە کە زۆر جوانە شتی خراپو نابار لە ناوا مەهێڵە ؛ ئەگەر واتکرد تەماشا ئەکەی ئەو کەسەی کە لە نێوان تۆو ئەودا دوژمنایەتی هەیە وای لێ دێت وەکو خزمێکی نزیکی خۆشەویستت بێ • بەڵام ناگا بەم پایە ئەو کەسانە نەبێ کە خۆیان ئەگرن لە کاتی دوژمنایەتیو ناحەزیداو ، هەروا ناگا بەو پایە کەسانێ نەبێ کە خاوەنی بەشێکی گەورە بن لە فەرمانبەریو لەخوداترسیدا • وە یاخود کەسێ کە بەشی گەورە کە بەهەشتە بۆی دانرابێ •

وە ئەگەر لە لایەنی شەیتانەوە ختە درای بۆ ئەوە بەرابەر بە نەیارو ناحەزەکانت بوەستیو بەرابەری خراپە بە خراپە بکەی •• ئەوە گوێ بەو ختەدانو هەڵنانی شەیتانە مەدەو پەنا بگرە بە خودا لە شەیتانو بڵێ :

﴿ اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) چونکی به راستی خودا گۆیایەو دەنگی قسەو وەسواسەی تۆ ئەبیسێ و ئاگای لە رازو نیازی دڵێ تۆو غەیری تۆیشە •

بزانن ! لێرەدا چەن قسەیێ هەیە :

یەکەم : حەسەنی بەصری ، ئیبن و سیرین ، سودەی ئەڵێن : مەبەس لە (ومن احسن •••) حەزرەتە ـدـ • وە حەسەنی بەصری کە ئەم ئایەتەی ئەخوێندەوە ئەیفەرموو : ئەوە پێغەمەری خودایە ، ئەوە خۆشەویستی خودایە ، ئەوە هەڵبژاردەی خودایە ، وەڵلاهی خۆشەویستترینی خەڵکی سەر زەوییە لە لای خودا • فەرمانبەرداری خودای کرد لە (دەعوەت) او ئادەمیزادی بانگ کرد بۆ ئەو شتە کە خۆی باوەڕی پێی بوو پەیڕەوی کرد •

وە عەکرەمەو ، قەیس و ، موجاهیدو ، عائیشە ئەڵێن : ئەم ئایەتە دەربارەی بانگوێژەکان هاتوەتە خوارەوە •

وە بازێ ئەڵێن : مەبەس هەرکەسێکە کە ئادەمیزاد بۆ ڕێگەی چاکو پیروباوەڕی پیرۆز بانگ بکا ، وەکوو خودابەیەکناسی و زیکری خوداو ، دەرس وتنەوەو ، فێرکردنی موسوڵمانان بۆ ئەحکامی دین • وە حەزرەتی ئەبوبەکریشی بەرئەکەوێ ، چونکە ستایشی حەزرەتی کرد لە کاتێکا کە حەزرەت لە دەوری کەعبەدا نوێژی ئەکردو عوقبەی کوڕی ئەبو موعەیط هات و شانی حەزرەتی گرتو ، ئەو جلەی بە شانیەوە بوو خستیە ملی و توندی کردو لەوانەبوو کە بیخنکێنێ ! جا ئەبوبەکر هات فریای کەوتو شانی ئەو کافرە بەدبەختەی گرتو پاڵی پێوەنا بۆ دواوەو حەزرەتی رزگارکردو فەرمووی (أتقتلون رجلا ان يقول : ربي الله وقد جاءكم بالبينات ؟) واتە : ئایا پیاوێ ئەکوژن لەسەر ئەوە کە بڵێت : پەروەردگاری

من خودایەو ، لەگەڵ ئەو وتارە جوانەیشا گەلێ موعجیزەی لە لای خوداوە بۆ هێنابن ؟

ئەم عوقبەیە لـــە جەنگی بەدردا کوژراو بـــە کافـــری رەوانـــەی دۆزەخ کرا .

دووهەم : مەبەس لە (وعمل صـــالحا) دوو رکات نوێژە لـــە بێوان بانگ‌و قامەتا . وە عەکرەمە ئەڵێ : یانی نوێژ بکاو رۆژوو بگرێ ، وە کەلبی ئەڵێ : یانی فەرزەکان بەجێبێنێ . وە ئەمە جوانتریانە ، بـە مەرجێ کابـرا خۆی لە حەرام بپارێزێ‌و سوننەتەکانیش بکا .

سێهەم : (ادفع بالتي هي أحسن) فەرموویانە : بە ئایەتی (سەیف) نەسخ بوەتەوە‌و وجووبەکەی نەمـــاوە . بەس ئەوەنـــدە ماوەتەوە کابرا موجامەلەو دراوسێتی جوانی بێ‌و باری ئازار هەڵبگرێ‌و چاوپۆشی بکا .

ئیبن‌وعەباس ـ خ ـ فەرموویەتی : بە حیلم‌و حەوسەڵەی خۆت نەفامی‌و نەزانی کەسێ کە قسەی تاڵت لەگەڵا ئەکا بدەرە دواوە‌و وەلامی خراپە بـە چاکە بدەرەوە .

هەروا لە ئیبن‌و عەباسەوە ریوایەت‌کراوە کـــە فەرموویەتی : ئەمـــە مەعنای ئەوەیە کاتێ کەسێ جنێوی پێدای‌و وتی : فاســـقی نوێژنەکـــەر یـــا شـــتێکی تر ئەم بڵێت : ئەگەر راست ئەڵێیت خـــودا لێم خۆش بێ . وە ئەبوبەکری صەدیق جارێك ئەمەی بەسەرا هاتوە .

چوارەم : ئایەتی (فاذا الذي بينك وبينه ... الآية) لە شانی حەزرەتا هاتوەتەخوارەوە ، لەگەڵ ئەبوســـــوفیانی کورِی حەربـدا کاتی خـۆی دوژمنایەتیەکی ناباریان بوو ، دوایی حەزرەت (أم حبيبه)ی کچی ئـەوی مارەکرد بۆ خۆی ، ئەبوسوفیان بوو بە دۆستێکی راستی‌و لـــە بـەردەمی

حه‌زره‌تا له جه‌نگی (حونه‌ین)دا به رم چاوێکیان ده‌رهێنا • وه له زه‌مانی عومه‌ری کوڕی خه‌طابیشدا هه‌م له غه‌زادا چاوه‌که‌ی تریان ده‌رهێنـــاو بـه کوێری له ڕێگه‌ی ئیسلامدا کۆچی دوایی کرد •

(ومِنْ آياتِهِ اللَّيْلُ والنَّهارُ والشَّمْسُ والْقَمَرُ ، لا تَسْجُدوا لِلشَّمْسِ ولا لِلْقَمَرِ ، واسْجُدوا للهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ ، انْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدونَ (٣٧) فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْـــد رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ والنَّهارِ ، وهُمْ لا يَسْأَمُونَ) (٣٨)

وه له ئایه‌تو به‌ڵگه‌ی گه‌وره‌یی زاتی خودایه کاتی شـــه‌وو ڕۆژ ؛ تاریکی ئه‌وو ڕووناکی ئه‌مو به‌یه‌کاچوونیان به زیادو که‌مو ئاشووب‌و ئارامی له‌وانا ، وه له به‌ڵگه‌ی ته‌وانایی‌و زانایی خودایه ڕۆژو مانگ هاتوچۆیـــان‌و هه‌ڵسووڕانیان له دائیره‌ی خۆیاندا به پرته‌وی جیهانگیره‌وه ••• ئه‌مانـــه هه‌موو ئه‌ندامی له‌شی جیهان‌و جیهان نه‌وجه‌وانێکه ئاماده‌کراوه بۆ خزمه‌تی ڕاستی‌و دادپه‌روه‌ری ، هه‌ر جوزئێ له‌م کائیناته‌دا نرخی به قه‌ی ڕاســـتی‌و دادپه‌روه‌ری خۆیه‌تی • جا که وابوو ئه‌مانه هه‌موو ئه‌ندامی خزمه‌تکارن ، ئێوه سوجده بۆ خزمه‌تکاره‌کان مه‌به‌ن ؛ سوجده بۆ ڕۆژو مانگ مه‌به‌ن ؛ سوجده بۆ ئه‌ستێره‌ی گه‌ش‌و گای ره‌ش مه‌به‌ن ، سوجده بۆ ئه‌و خودایـه ببه‌ن ئه‌وانه‌ی دروست‌کردوه ئه‌گه‌ر ڕاست ئه‌که‌ن ئێوه به‌نده‌یی هه‌ر بۆ ئه‌و ئه‌که‌ن •

جا ئه‌گه‌ر کافره‌کان ده‌مار گرتنی‌و خۆیان به گه‌وره نیشـــــانداو سوجده‌یان بۆ په‌روه‌ردگار نه‌برد •• با بزانن ئه‌وانه که وان له لای خودای ته‌عالا ، وه‌کوو مه‌لائیکه‌کان ، ئه‌وه به شه‌وو ڕۆژ ته‌سبیحات بۆ خودای تاکی ته‌وانای زانا ئه‌که‌ن ، وه ئه‌وانه هه‌رگیز لـــه‌م ته‌سبیحاته مه‌لوول‌و ماندوو نـابـن •

(ومِنْ آياتِهِ : انَّكَ تَرى الأَرْضَ خَاشِعَةً ، فَإِذا انْزَلْنَا عَلَيْهَا الماءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ، إِنَّ الَّذِي اَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى ، إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (٣٩)

وە لە بەڵگەکانی تەوانایی خودایە لەسەر ئەوە کە خودا ئەتوانێ مردوەکان زیندووبکاتەوە ئەمە : کە تۆ ئەبینی زەوی داماوو کزو کەنەفتو وشکو بێ گوڵو گیایە ، جا کاتێ ئاوی بارانمان بەسەرا بارااند ئەو زەویە ئەکەوێتە هاتوچۆو بەشی سەرەوەی نم وەرئەگرێو بەرز ئەبێتەوەو ئاوو هەوا ئەمژێ هەتا ئەو ریشەو تۆوە کە وا لە ناویا ئەتەقێو کڵاوەی زەوی ئەدڕێو سەر دەردێنێو بە قەی تەوانای خۆی پەل بڵاو ئەکاتەوەو ئەگا بە پایەی مایەبەخشی خۆی بۆ سوودوەرگرتنی ئەوانە کە چاوەڕێن بۆ پێتی ئەو • جا بە راستی ئەو کەسە کە ئەو زەویە مردوە زیندوو ئەکاتەوەو لە ناوکە خورمایێ داربکی کەشکەشانی دەرئەکاو لە دەنکە گوێزێ داربکی گومەزی ئەڕوێنێ •• ئەوە مردوەکانیش زیندوو ئەکاتەوە ، بە راستی خودا تەوانای بەسەر هەموو (مومکین)یکدا هەیە •

(إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ، أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ ؟ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ! إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٤٠) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ، وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ (٤١) لا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلا مِنْ خَلْفِهِ ، تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ) (٤٢)

ئه‌و که‌سانه له ئیستیقامه‌ت لائه‌ده‌ن لـــه به‌رابه‌ری ئایـــاتی قورئانی ئێمه‌وه‌و تانه‌ی لێ‌ئه‌ده‌نو ئه‌ڵێن : ئه‌فسانه‌یه • یا تانه له خاوه‌نه‌که‌ی ئه‌ده‌نو ئه‌ڵێن : شێته ، یا جادووگه‌ره ، یا له خه‌ڵکه‌وه فێری ئه‌و ئایه‌تـانـه بوه •• ئه‌وانه ون‌نابن ئێمه ئاگامان لێیانه‌و به تۆڵه‌و رۆژی خۆیان ئه‌گه‌ن ، وه لـه قیامه‌تا ئه‌خرێنه ناو ئاگره‌وه • جا ئایا که‌سێ بخرێته ناو ئاگره‌وه باشـــــه یا که‌سێ کـــه بـه هێمنی بێ مه‌ترسی بێت شـــــوێنی خۆی بگرێ ؟ زۆر ئامۆژگاریتان کراو وه‌رتان‌نه‌گرت ، وه هه‌ربیری خۆتان به‌لاوه په‌سه‌نده • جا که وایه چی‌ئه‌که‌ن بیکه‌ن ، به راستی خودای ته‌عالا بینایه‌و چاوی لـــه کاره‌کاتتانه‌وه‌یه •

به راستی ئه‌و که‌سانه که ئینکاری راستی‌و زیکری خودا ئه‌که‌ن کـــه ئایاتی قورئانه کاتێ بێته لایان ـ له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا کـــه ئه‌و کیتابـه کیتابێکی به‌ڕێزو به‌نرخه ـ شتی پێچه‌وانه‌ی راستی‌و واقیعی تیا نیه‌و شتی پووچی تێ ناچێ نه له پێشه‌وه‌و نه له پاشه‌وه • واته : هه‌رچی وا تیایا راسته چی باسی ئیمڕۆو چی باسی ئه‌مه‌ولا • وه له لای خودایه‌که‌وه هاتوه‌ته خواره‌وه که له لایه‌نی هۆشیارانه‌وه ستایشی ئه‌کرێ‌و خاوه‌ن حیکمه‌ته لـه واقیعدا ، گوێ به‌و که‌سانه مه‌ده‌ن که نه‌فامن بێ نوورو بێ شوعوورن •

(ما يُقالُ لَكَ اِلاّ ما قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ، اِنَّ رَبَّكَ لَذو مَغْفِرَةٍ وذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ (٤٣) ولَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآناً اَعْجَمِيّاً، لَقَالُوا : لَوْلا فُصِّلَتْ آياتُهُ !؟ أَأَعْجَمِيٌّ وعَرَبِيٌّ!؟ قُلْ : هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدىً وشِفَاءٌ ، والَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ ، وهُوَ عَلَيْهِمْ عَمىً ، اولائِكَ يُنادَوْنَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ) (٤٤)

لە بارەی دڵدانەوەوە بە تۆ ناوترێ شێوەو جۆری ئەوە نەبێ کە بە پێغەمەرە پێشوەکان وتراوە لە کاتێکا کافرەکان ئازاری دڵیان داون • بێگومان خودای تۆ خاوەن بەخشش‌و میهرەبانیە بۆ ئەوانە کە رووی تێ ئەکەن ، وە خاوەن سزاو تۆڵەیشە بۆ ئەو کەسانە کە دوژمنی پێغەمەرەکانن •

ئەو کافرانە جارجار ئەڵێن : ئەوە بۆچی قورئانەکەی بە زمانی عەجەمی نیە ؟ تۆ ئەو جۆرە قسەت نەچێ بە گوێدا ؛ چونکە ئەگەر ئەو قورئانەمان بە شێوەی عەجەمی بنارداید ئەیانوت : شتی وا چۆن ئەبێت ؟ بۆچی ئایەتەکانی بە جۆرێ نەهاتوون کە لێیان تێ بگەین ؟ ئایا شتی وا ئەبێ وتار عەجەمی بێ‌و خاوەن وتار عەرەبی بێ ؟ جا ئەم جۆرە رەخنە ئەوان ئەیگرن لەسەر واقیع نیەو ، تۆ بەو خەڵکە بڵێ : ئەم قورئانە بۆ ئەو کەسانە کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە هۆی رێنومایی‌و شارەزاکردنە بۆ حەق‌و ، شیفاو رزگاربوونە لە نەخۆشینی بیرو باوەڕی نابار لە ناو دڵدا • وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان نیە ئەوە بارێ (قورص) وا لە ناو گوێچکەیاناو، روونا‌کی ئەو قورئانە بۆ ئەو دڵمژۆڕانە ئەبێ بە هۆی کوێری‌و شەوارەی پێ ئەکەن ، وە ئەو کۆمەڵە کافرە لە هۆی بیستنی حەقەوە ئەوەندە کەڕو نەژنەوان وەکوو ئەو کەسانە وەهان کە لە شوێنی دوورەوە بانگیان لێ‌بکرێ‌و قسەکە نەبیسن •

(وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ، وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ (٤٥) مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ، وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) (٤٦)

ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست ! وه نیه کافران ته‌نیا به‌رابه‌ر به کێشه‌ی تۆ ڕه‌خنه‌یان گرتبێ‌و عه‌ییان لێ‌ده‌رهێنابێ ، سه‌باره‌ت به کێشه‌ی باقی پێغه‌مه‌رانیش هه‌ر وابوون ، به راستی ئێمه کێتابمان دا به موسا که له پێغه‌مه‌رانی (أولو العزم) ه ؛ ته‌وراتمان بۆ نارد که هه‌موو یاسایه‌کی تێدا بوو ، که‌چی به‌نی ئیسرائیلیه‌کان ئیختیلافیان تێدا په‌یداکردو ؛ بازێ باوه‌ڕیان پێ نه‌کردو ، بازێ ئینکاریان کرد • وه ئه‌گه‌ر وشه‌ی بڕیاری سزای به‌نی ئیسرائیلیه‌کان دیاری نه‌کرابایێ زوو حوکم له به‌ینیانا ئه‌کراو کافره‌کان به‌رباد ئه‌کران ، به‌ڵام له‌به‌ر ئه‌وه سزاکه‌یان دواکه‌وت که واده‌ی بڕیاری دیاری له پاشه‌وه بوو • به راستی ئه‌و به‌نی ئیسرائیلانه وان له گومانێکی دڵ‌تێکده‌را به‌رابه‌ر به ته‌ورات • وه یاخود ئه‌و کافرانه وان له گومانێکی تابارا به‌رابه‌ر به قورئان •

هه‌رکه‌سێ کرده‌وه‌ی باش بکا ئه‌وه قازانجی بۆ نه‌فسی خۆیه‌تی‌و ، هه‌رکه‌سێ کرده‌وه‌ی خراپ بکا ئه‌وه زیانه‌که‌ی له‌سه‌ر خۆیه‌تی‌و ، خودای ته‌عالا له زاتی خۆیا یا به فه‌ضل ره‌فتار ئه‌کا له‌گه‌ڵ به‌نده‌کانی خۆیا ؛ به بێ به‌رانبه‌رو ره‌نجی زۆر پایه ئه‌دا به بازه که‌سێ (یختص برحمته من یشاء) • وه یاخود به عه‌داله‌ت ره‌فتار ئه‌کاو به گوێره‌ی کرده‌وه پاداشی ئینسان ئه‌داته‌وه • له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که هه‌رچی بکا له‌گه‌ڵ به‌نده‌دا هه‌ر ستەم نیه ؛ چونکی خالیقه‌و خاوه‌نی ماده‌و مه‌عنایه‌و خاوه‌ن ته‌صه‌ڕوفه له مولکی خۆیا جا له‌سه‌ر یاسای عه‌داله‌تی خۆی فه‌رموویه‌تی خودای تۆ ستەمکار نیه بۆ به‌نده‌کانی •

بزانن ! بازێ ره‌خنه‌یان گرتوه‌و وتوویانه : (ظلاّم) صیغه‌ی موباله‌غه‌یه یه مانا زۆر ستەمکار ، وه له‌م شوێنه‌دا نه‌فی روو ئه‌کاته قه‌یدو مه‌عنای

(وما ربك بظلام)و وای لێ دێ (که خودای تۆ ستەمی زۆری نیە هەرچەند ئەصڵی ستەمەکەی ببێ) ئەم مەعنایش هەڵەیە ! وەڵامەکەی سێ شتە :

یەکەم : ئەم کەلامە لە سەر شێوەو ڕێبازی کەلامی خەڵك هاتوە ، واتە ئەو کافرانە وتوویانە : خودا (ظلام) نیە ، ئیتر مەبەس کەمو زۆر نیە •

دووەم : ڕووکردنی مەعنای نەفی بۆ (قید) واجب نیەو دروستە ڕوو بکاتە (مقید) • واتە هەر ستەمی نیە چ جای زۆر •

سێهەم : (ظەللام) صیغەی نیسبەتە وەکوو (خشاب)و (تمار)و (لبان) • وە فەرموویەتی : خودا (ظەللام) نیە ، یانی نیسبەتی ظولمی لێ نادرێو هەر لە بناغەدا ستەمی لەگەڵ ڕێك ناکەوێ •

(اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ، وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا ، وما تَحْمِلُ مِنْ اُنْثَى ، وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِ ، وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ : اَيْنَ شُرَكَائِي ؟ قَالُوا : آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ (٤٧) وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ ، وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ) (٤٨)

هەر بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە زانستی کاتی وێرانبوونی ئەم جیهانی ئێمەیەو کەسی تر لەوبەولاوە نایزانێو ، بەری هیچ دارێ لە پەردەی قەباغەکەی دەرناچێو ، منداڵدانی مێینە هیچ هەڵناگرێ یا دایناێ بە بێ زانستی خودا • وە لەو ڕۆژەدا کە خودا بانگ لەو کافرانە ئەکاو ئەڵێ : کوا هاوبەشەکانم لە کوێن ؟ ئەوانیش لە وەڵاما ئەڵێن : ئێمە ئاگادارمان کردیو ئەڵێین کەس لە ناو ئێمەدا ئاگادار نیەو کەس شایەتی بەوە نادا کە هاوبەشێ بۆ تۆ هەیە • ئەوانەیش کە زوو بانگمان ئەکردن لێمان وڵبوونو نازانین

چییان لێ هات • وە باوەڕیان دێتە سەر ئەوە کە ماوەی راکردنیان نیــە تــا لە دەستی خودا دەربچن‌و لەسەر کوفرەکەی دنیایان‌و لە تۆڵەی بێباوەڕیدا سزا ئەدرێن •

(لا يَسْأَمُ الإنْسَانُ مِنْ دُعاءِ الخَيْرِ، وإنْ مَسَّهُ الشَرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ (٤٩) ولَئِنْ أذَقْناهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ : هذا لِي ، وما أظُنُّ السَّاعَةَ قائِمَةً ، ولَئِنْ رُجِعْتُ إلى رَبِّي إنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسنى ! فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِما عَمِلُوا ، ولَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذابٍ غَلِيظٍ (٥٠) وإذا أنْعَمْنا عَلى الإنْسانِ أعْرَضَ ، ونَأى بِجانِبِهِ ، وإذا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعاءٍ عَرِيضٍ !) (٥١)

ئادەمیزاد لە داواو دۆعای خێرو خۆشی مەلوول نابێ ، بەڵام ئەگەر دووچاری خراپەیەك ببێ نائومێد ئەبێو تەنگی دنیای لێ دێتە یەك‌و هیوابڕی میهرەبانی‌و بەزەیی خودا ئەبێ •

وە ئەگەر لە لایەنی خۆمانــەوە • دوای ئەوەی تووشی زیانێ بوو ، خێرو خۆشییەکی بدەینێو لایەکی لێبکەینەوە ئەڵێت : ئەم خێرە مالّی خۆم‌و بەشی خۆمەو هیچ منەتی کەسی تێدا نیەو ، گومانم نیە کە پاشەڕۆژ هەبێتو بێتو لێپرسینەوە هەبێ ! وە ئەگەر شتێکی وا ببێو لە فەرزێکدا پاشەڕۆژو لێپرسینەوە هەبێ من لەو رۆژەیشدا ئینسانێکی بەپایەو شان ئەبم‌و لای خودا شوێن‌و پلەی جوان‌و بەرزم ئەبێ • جا بێگومان ئێمە ئەو کافرانە ئاگادار ئەکەینەوەو هەوالّی تۆڵەی کردەوەی ناباری خۆیانیــان ئەدەینێو تالّی‌و ژاراوی سزایەکی سەختیان پێ ئەچێژین •

وە کاتێ نیعمەتێ بڕێژین بەسەر ئینسانێکدا پشت لە راستی هەڵئەکاو لا ئەکاتە ئێمەو سوپاس ناکا • وە کاتێکیش شەڕو گەڕو ئاشووبێکی پێ بگا ئەبینی دۆعاو پاڕانەوەیەکی درێژو پانی هەیە •

(قُلْ : اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ؟) (٥٢)

ئەی خۆشەویست تۆ بەو کافرانە بفەرموو کە باوەڕیان بە قورئان نیە بڵێ : ئەگەر قورئان لە لای خوداوە بێو ئێوە ئینکاری بکەن ئەوە کێیە لەو کەسانە گومڕاتر بێ کە وان لە لای موخالیفی حەقو حەقیقەتەوەو لە ڕاستی دوورن؟ واتە مادام دەربکەوێ قورئان کەلامی خودایە ئەوە ئێوە هەر گومڕایی‌و بەدبەختیتان بۆ ئەمێنێتەوە •

(سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ، اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ" ؟ (٥٣) اَلَا اِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ ، اَلَا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ") (٥٤)

واتە بە ڕاستی لە داهاتووی نزیکا ئایات‌و بەڵگەی خۆمیان نیشان ئەدەم لە جیهاناو لە نەفسی خۆیانا هەتا بۆیان دەربکەوێ کە خودا ڕاستەو تەنیایەو تەوانایەو زانایە ، وە یا بۆیان دەربکەوێ کە پەیام‌و پێغەمەرێتی حەزرەتی محەمەد حەقەو ڕاستە • وە یا بۆیان دەربکەوێ قورئان حەقەو کەلامی ذاتی خودایەو پەیوەندی بە فریشتەو پەڕی‌و ئادەمیزادەوە نیە • ئایا بۆ تۆ بەس نیە کە پەروەردگاری تۆ ئاگاداری هەموو شتێکەو ئەزانێ کێ دۆستی تۆیەو کێ دوژمنتە هەتا یارمەتی دۆستەکانت بداو دوژمنەکانت لەناو بەرێ ؟

بیداربیه‌ره‌وه ! به راستی ئه‌م کافرانه له‌به‌ر ئه‌وه کـه ژه‌نگی نه‌فامی‌و نه‌زانین له‌گه‌ڵ شوێنکه‌وتنی وشکدا سه‌رو سینه‌و دڵی داگیرکردوون ، هه‌ر وان له گومانو دوودڵیدا ده‌رباره‌ی خودای خۆیانو ، وا ئه‌زانن خودا نیه ، وه ئه‌گه‌ر ببێ ئه‌م دنیا نافه‌وتێ ، وه ئه‌گه‌ر بفه‌وتێ هۆشـــــیاران زیندوو ناکرێنه‌وه‌و ناگه‌ن به باره‌گای خوداو لێپرسینه‌وه‌یان نابێ • جا بێداربینه‌وه خودا له باره‌ی زانست‌و هێزو ته‌واناوه هه‌موو شتێکی داگیرکردوه‌و که‌س له ده‌ستی توانای ده‌رناچێ •

بزانن ! ده‌لاله‌تی (ئافاق) و (انفس) له‌سه‌ر ذاتی خودا

به ده‌لاله‌تی قه‌طعی له رووی ئیمکانو حودووثه‌وه‌یه • واته ئافاق . ئاسمانو زه‌وی . ساراو ده‌ریاو کـــه‌ژو کۆسار هه‌مووی لـــه حه‌وادیث‌و مومکیناتن ، مادام مومکین بوونو نه‌بوونی وه‌کوو یه‌که به بێ (مرجح) نابێ ، وه (مرجح) که خاریج له مومکیناته خودایه • هه‌روا حودووثی مومکینات ئه‌ویش موحتاجی موحدیثه‌و به بێ موحدیث نابێ •

وه ده‌لاله‌ته‌که‌یان به ده‌لاله‌تی ئیقناعی ئه‌وه له رووی جوانی‌و پوخته‌یی‌و یاساو نیظامی کائینات له زه‌وی‌و ئاسماناو له ده‌قایقی ئاثاری نه‌فسی له : شادی‌و مه‌لوولی‌و ، نه‌خۆشی‌و ساغی‌و ، زیره‌کی‌و که‌وده‌نی‌و ••• ئه‌مانه بۆ ئینسانی به ویژدان ده‌لاله‌ت ئه‌که‌ن له‌ســه‌ر وجوودی (واجب الوجود)ی کامیل له صیفاتاو دوور له عه‌یب‌و نوقسان •

وه ده‌لاله‌تی ئافاق له‌سه‌ر ریساله‌تی حه‌زه‌رتی محـــه‌مه‌د ئه‌مه‌یه یـــه‌کێ ئاگای له مێژووی جیهان بێ ئه‌زانێ جیهان له پێش هاتنی حه‌زه‌تا پڕ بوو له تاریکی ره‌وشتی په‌ست‌و به‌نده‌یی ناڕه‌وا بۆ به‌ردو دارو ئاگرو گیانله‌به‌رو . پڕ بوو له ره‌وشتی دوور له ئه‌ده‌ب‌و یاسا •• به هاتنی حه‌زره‌ت ره‌نگی جیهان

جوان بوو بە یاسای پاکـو ، بە رەوشتی چاك رازاوە ، بە جۆرێ کـە دڵی ئینسانی دڵدارو هۆشیار قەناعەتی پێ ئەکا •

وە دەلالەتی (انفس) لەسەر ریسالەتی حەزرەتی محەمەد ئەمەیە : ئەو کەسە کە باوەڕی نەبێ بە رەهبەری گەورە سەرگەردانەو بێ یاسـایەو پەرێشانە ، وە ئەو کەسە کە باوەڕی ببێ بە ریسالەتەکەیی‌و تەماشـای صیفاتی بکا بۆ خۆی ئارام ئەبێ ، لای کەمی بە سـوپاسی نیعمەت‌و بـە خۆگرتن لەسەر زەحمەت ، وە ئەمە بەسە بۆ قەناعەتی نەفسی ئینسان بـەوە کە ریسالەت حەقەو ئەو ئیمانە چرای شەوی جیهانە •

وە دەلالەتی ئافاق‌و ئەنفوس لەسەر راستی قورئان ئەوەیە : قورئـان باسی ئاسمان‌و ئەستێرەو جم‌و جوڵی کەوکەبەکان ئەکاو ، بـاسی گـەلێ سوودی سەرزەوی ئەکا ، ئەگەر قورئان وتاری خودا نەبوایە ئەو بەیاناتەی بۆ نەدەکرا • لە لایێ ترەوە لە هەموو ئافاقی جیهانا هیچ فەصـیحێ‌و هیچ بەلیغێ نەیتوانی وێنەی قورئان دابنێ •

هەروەها دەلالەتی (أنفس) لەسەر راستی قورئان لە زۆر روەوەیە ، گرنگیان ئەمەیە کە ئەو صیفەتانە قورئان باسیان ئەکا بۆ ئینسان هەرکەسـێ وەریان بگرێ بە پیرۆزی ئەژی • وە ئەو قورئانە جۆرە تەئثیرێکی هەیە لە دڵدا وەکوو تەئثیری ئاگرە لە مادەی تەڕاو تەئثیری هەتاوە لە تاریکستاناو تەئثیری چاوە لە رێگەداو ، تەئثیری دەلیلە لە ولاتی غەریبیدا • وە بـە هۆی قورئانەوە دڵ وشك ئەبێتەوەو چڵك‌و چەپەڵی لەسەر نامێنێ‌و تاریکی گومڕایی‌و نەزانی لائەچێ‌و رێگەی راست دەرئەکەوێ • وە لە هەر کارێکدا بیەوێ بیکا ئەزانێ چۆنی بکا •

ئافاق‌و ئه‌نفوس یه‌ك یه‌ك سه‌راسه‌ر
ده‌لیلن له‌سه‌ر خالیقی ئه‌كبه‌ر
ده‌لیلن له‌سه‌ر زات‌و صیفاتی
صیفاتی به‌رزی پڕ كه‌مالاتی
ده‌لیلن له‌سه‌ر مه‌قامی ئه‌حمه‌د
كه‌ هات به‌ ره‌حمه‌ت به‌ فه‌یض‌و مه‌ده‌د
بوو به‌ وه‌سیله‌ی زانستی ئادەم
بوو به‌ وه‌سیله بۆ عیلم‌و عه‌له‌م
ده‌لیلن له‌سه‌ر مه‌قامی قورئان
كه‌لامی حه‌قه بێ عه‌یب‌و نوقصان

سوورەتی (شورا) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٢٣و ٢٤و ٢٥ نەبێ ، ٥٣ ئایەتە ، دوای سوورەتی (فصلت) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) عسق (٢) كَذٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣) لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ . وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٤) تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ . وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ، وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ . أَلَا إِنَّ اللهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (٥)

ئەم سوورەتە ناوی (حامیم عەین سین قاف)ە ، وەکوو ئەم مەعناو مەفهوومانە کە لەم سوورەتەدانو فامئەکرێن ئاوەها وەحی ئەێرێ بۆ لای نۆو بۆ لای پێغەمبەرە پێشوەکان ئەو خودا کە خاوەن عیزەتەو خاوەن حیکمەتە لە هەموو کارێکدا .

وە هەر بۆ خودایە بە موڵکو تەصەرروف هەرچی وا لە ئاسمانو زەویداو ئەو خودایە بەرزە لە پایەداو گەورەیە لە دەستەڵاتا .

لەوانەیە لە ترسو هەیبەتو گەورەیی خودا ئاسمانەکان لەسەرەوە تا خوار لەتلەتو پارچە پارچە بین ، وە فریشتەکان تەسبیحو ستایش بۆ

خودای خۆیان ئەکەنو داوای تاوانبەخشی لە خودا ئەکەن بۆ ئەوانە وان لەسەر زەویدا • بێدارینەوە ! بە راستی هەر خودای تەعالا تاوانبەخش و میهرەبانە •

(والَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دونِهِ اَوْلِياءَ ، اللهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ ، وما اَنتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) (٦)

وە ئەو کەسانە ، بێجگە لە خـــودا ، چەن دۆســـتێکیان بۆ خـودا دروستکردوە ئەوە خودا ئاگای لێیانەو ئەو ئەتوانێ تۆڵەیان لێ بکاتەوە ، وە تۆ وەکیلی خودا نیت لەسەریان •

(وكذلِكَ اَوْحَيْنا اِلَيْكَ قُرْآناً عَرَبِياً لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرى وَمَنْ حَوْلَها ، وتُنْذِرَ يَوْمَ الجَمْعِ لا رَيْبَ فِيهِ ، فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ ، وفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ) (٧)

وە هەر بە وێنەی ئەوە لەمەوپێش ناردوومانە بۆ لای پێغەمەرانی پێش تۆ وەحیمان بۆ تۆیش ناردوە ئەو وەحیەیش قورئانێکە بـــە عەرەبی لـــە لوغەتاو لە شێوازا بۆ ئەوە کە ئەهلی (آم القری) واتە شاری مـەکـــــەو هەرکەس بە دەوری ئەوێدا هەیە بیانترسێنی لە سزای رۆژی قیـامـــەتو عالەم بترسێنی لە بیمی رۆژی گردبوونەوەیان لە مەحشەرا کە هیچ گومانی تێدا نیەو لەو رۆژەدا تاقمێ وان لە بەهەشتاو ، تاقمێ وان لەناو دۆزەخا •

(ولَوْ شاءَ اللهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً واحِدَةً ، ولكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشاءُ فِي رَحْمَتِهِ • والظّـــالِمُونَ ما لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلا نَصِيرٍ (٨) اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِياءَ ؟ فَاللهُ هُوَ الْوَلِيُّ ، وهُوَ يُحْيِ الْمَوْتى ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (٩)

ئەگەر خودای تەعالا بیویستایێ ئەیتوانی هەموو ئەم کۆمەڵانە بکا بە یەک کۆمەڵ ، یا هەموویان بکا بە گەلێکی هۆشیارو شارەزا بۆ ئاشتی ، وە یا بە گەلێکی گومڕای سەرلێێکچوو . بەڵام خودا ئەو خواستە ناکا . بەڵکو تەماشای خواستی خەڵک ئەکا ؛ ئەوانە کە خۆیان حەز لە ڕێگەی باش ئەکەن ئەوانەن کە جیائەکرێنەوە بۆ پیرۆزی و خواستی خودایش وا ئەبێ کە بیانهاوێتە ناو ڕەحمەتی خۆیەوە ، وە ئەوانەیش کە خواستیان لەسەر ستەمکاری و بەدبەختییە ئەمانەیش لە ڕەحمەت دوور ئەخاتەوە بە جۆرێ کە ماوەی ئەوە نابێ دۆست و یارمەتیدەر لە پاشەڕۆژا یارمەتییان بدەن .

تۆ واز لەم باسە بێنە ئەو کافرانە بە هەڵبژاردنی بەدو خراپی خۆیان چەن دۆستێکی نارەوایان بۆ خودا یان بێجگە لە خودا ، وەرگرتوەو بە دەوریانا ڕائەبوێرن ، ئەمانە نافامن بگەڕێن بە شوێن دۆستی ڕاستدا ئەنا ئەگەر بە شوێن دۆستی خاوەن سوود بۆ دنیاو قیامەتدا بگەڕێن هەر خودا بە دۆست ئەگرن و ئەو دۆستە ڕاستە خودایەو ، ئەو مردوەکان زیندوو ئەکاتەوەو ئەو بەسەر هەموو شتێکدا هێزو تەوانایی هەیە .

(وما اختلفتم فيه من شيء فحكمه الى الله ، ذلكم الله ربي ، عليه توكلت واليه انيب (١٠) فاطر السموات والارض ، جعل لكم من انفسكم ازواجا ، ومن الانعام ازواجا ، يذرؤكم فيه ، ليس كمثله شيء ، وهو السميع البصير (١١) له مقاليد السموات والارض ، يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر ، انه بكل شيء عليم) (١٢)

ئەوەی ئێوەو کافرەکان جیاوازیتان تیایاندا ئەبێ ؛ وەکوو تەوحیدو ، هاوبەش بۆ خودادانانو ، ریسالەتی محەمەد ـ د ـ و ، هاتنـــەخوارەوەی قورئان لە لایەنی خوداوە ئەوە حوکمەکەی وا لە لای خوداو ئەو خودایە خودای منە ، هەر لەسەر ئەوە تەوەکولو ئیعتیمادمو ، هەر بـــۆ لای ئەویش ئەگەڕێمەوە ، ئەو خودایە کە دروستکەری ئاسمانەکانو زەوییە ، وە لـــە نەفسی نەوعی خۆتان ژنی بۆ داناونو ، لە بزنو گاو مەڕو وشترو ... چەن هاولفی بۆ دروستکردوون ، ئێوەو حەیوانەکانی ئێوە زۆر ئەکا بـــە هـــۆی ئیجادەوەو هیچ شتێ وەکوو ئەو نیە ، ئەو گوێیاو بینایە ، وە خەزینەکـــانی ئاسمانو زەوی بۆ خودایە ، وە یا رستی ئاسمانو زەوی بە دەستی توانایی ئەوەو ، رۆزی گوشاد ئەکاتەوە بۆ هەرکەسێ خواستی لەسەر بێ ، وە کەهو کووڕیشی ئەکا بۆ کەسێ بیەوێ کەمی بکاتەوە • بە راستی خودا زانایـــە بە هەموو شتێ •

(شَـــرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصّٰى بِـــهِ نُوحـــاً ، والَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ ،وما وَصَّيْنَا بِهِ اِبْراهِيمَ ومُوسى وعِيسى : اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ ولا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ، كَبُـــرَ على المُشْـــرِكِينَ ما تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ ، اللهُ يَجْتَبِي اِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ . ويَهْـــدِي اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ (١٣) ومَا تَفَرَّقُوا اِلاَّ مِنْ بَعْدِ مـــا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ . ولَوْلا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ الى اَجَلٍ مُسَمّىً لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وِانَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ) (١٤)

ئه‌ی ئاده‌میزاد ئه‌م دینه که محه‌مه‌د ـ د ـ هێناویه‌تی بۆ ئێوه کـــــه دینی خودابه‌یه‌کناسییه دینێکی دامه‌زراوی کۆنه ، خودا ئه‌ڵێ : دینێکی وام بۆ دامه‌زراندوون بریتییه له‌وه که نوح وه‌صیه‌تی پێ‌کردبوو ، وه ئه‌وه‌ی که به وه‌حی ناردم بۆ لای تۆ که وتم : (فاعلم انه لا اله الا الله) ، وه ئه‌وه‌ی که وه‌صیه‌تم پێ‌کردبوو بۆ ئیبراهیم‌و موساو عیسا : که ئه‌و دینه ته‌فسیر ئه‌کرێته‌وه به فه‌رمان به راگرتنی دین که بریتییه له ئیمان به‌وه‌ی واجبه بۆ هه‌موو گه‌ڵێ به‌جێی بێنێ له ئوصـــــــوول‌و یاســـــای بیرو باوه‌ڕی خودابه‌یه‌کناسی‌و ، نه‌هی له ئیختیلاف‌و له‌یه‌ك‌جیاوه‌بوون له ئوصوولدا ، وه ئه‌م دینی خودابه‌یه‌کناسییه راسته‌و ، کافره‌کان زۆر دوور ئه‌که‌ونه‌وه‌و ، زۆر گه‌وره‌و گرانه ئه‌وه‌ی که تۆ ئه‌و کافرانه‌ی بۆ بانگ ئه‌که‌ی ، به‌ڵام خـودا خۆی ئه‌زانێ بۆ کێ ئه‌بێ‌و خۆی کەســێ هه‌ڵئه‌بژێرێ بۆ ئه‌م دینـــه‌و بـــۆ راگرتنی که خۆی خواستی له‌سه‌ری بێ‌و ، وه شـــاره‌زا ئه‌کا بۆ ئه‌م دینه کەسێ که به راستی ئه‌گه‌ڕێته‌وه بۆ لای خودا .

وه ئه‌م دینی خودابه‌یه‌کناسییه له هه‌موو چه‌رخه پێشـــــــوه‌کانا باوو ناسراو بوو ، گه‌له پێشوه‌کان له بیروباوه‌ڕدا لـــه یه‌ك جیانه‌بوونه‌وه دوای ئه‌وه نه‌بێ که زانستیان به ئایینی خودابه‌یه‌کناسی په‌یداکردو زانییان ئایینێکی راسته ، وه جیابوونه‌وه‌که‌یان له‌سه‌ر ئه‌ساسی عه‌ناد بوو له ناو خۆیانا له به‌ر داواکردنی ته‌ماعی دنیا ، وه ئه‌گه‌ر فه‌رمانێ له لایه‌نی خوداوه رانه‌بوردایه نه‌ســـه‌ر مۆڵه‌تیان هـــه‌تا واده‌یه‌کـــی دیاری کراو حوکـــم ئـــه‌درا لـــه ناویانا به به‌ربادکردنی کافره‌کان ، وه ئه‌وانه‌یش که له ره‌هبه‌ره پێشوه‌کانه‌وه کیتابیان ده‌س‌که‌وتوه ؛ وه‌کوو کیتابیه‌کانی زه‌مانی محه‌مه‌د ـ د ـ وان لـــه گومـــانو دووڵی‌و بێ‌باوه‌ڕییـــه‌کی زۆر دڵ ئازارده‌را لـــه هـــۆی خودابه‌یه‌کناسییه‌وه ، واته ئاره‌زووی خودابه‌یه‌کناسییان نیه .

(فَلِذٰلِكَ فادْعُ ، واسْتَقِمْ كمَا اُمِرْتَ ، ولا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ ، وقُلْ : آمَنْتُ بِما اَنْزَلَ اللهُ مِنْ كِتَابٍ . واُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ، اللهُ رَبُّنَا ورَبُّكُمْ ، لَنَا اَعْمَالُنَا ولَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ، لا حُجَّةَ بَيْنَنَا وبَيْنَكُمْ ، اللهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ، وإلَيْهِ المَصِيرُ (١٥) والَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، وعَلَيْهِمْ غَضَبٌ ، ولَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) (١٦)

جا لەبەر ئەو زانستە رەسایە خودا پێیداوی هەر ئادەمیزادانو هۆشیاران بانگ بکە بۆ رێگەی خودابەیەکناسیو بۆ ئەوە کە یاسای دین بگرنە گەردن ، وە ئیستیقامەت بکە لەسەر کاری خۆت کە بانگکردنی خەڵکە بۆ لای حەقو ، هەرگیز مەکەوەرە شوێن ئارەزووی پووچی ئەوان ، وە بۆ ئارامکردنەوەی دڵیان بفەرموو : باوەڕم هەیە بەو کتێبانە کە خودا ناردوونی هەر کیتابێ ببێ ، وە هەموو شەریعەتو ئایینی خودا کە لەمەوپێش بوون ، وە هەرچی ئیستایش وا لە ناوا کە بڕیتییە لە قورئان .. هەموویان حەقن ، وە فەرمانم پێدراوە کە عەدالەت بکەم لەناوتانا لە ناکۆکێو مامەڵەو ئیشو کارتانا ، خودا پەروەردگاری ئێمەو ئێوەیە ، هەموو لە بەندەیی خودادا وەکوو یەکین ، بەڵام هەرکەس راستتر بێ پێشکەوتووترە ، کردەوەی خۆمان بۆ خۆمانەو کردەوەی ئێوەیش بۆ خۆتانەو ، کێشەو بەرەڕ جیدال نیەو غەوغاو هەرای ناوێ ، ئینسان بە هەراو قاڵە ناگاتە مەبەستو ، حەسوود سوود وەرناگرێ . خودا هەموومان لە پاشەڕۆژا گردئەکاتەوەو گەڕانەوەو ئەنجامی ئێمە بۆ لای ئەوە .

وە ئـــەو کەسانە کـــە دەمەدەمەو جیدال لە ئایینی خودابەیەکناسیدا دەکەن . دوای ئەوەی چی پێویست بێ لـــە ڕاگەیاندنی دینو ڕێنومایی و ئامۆژگاری پێی گەیاندن ، ئەوە بەڵگەو دەلیلیان پووچ و بێ نرخە لە لای خودا . لە دنیادا قاری خودایان دێتەسەرو لە پاشەڕۆژیشا سزای سەختیان هـــەیە .

(اللّٰهُ الَّذِي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ والْمِيزَانَ ، ومَـــا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيب" ؟ (١٧) يَسْتَعْجِلُ بِهـا الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِها ، والَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْها ، ويَعْلَمُونَ اَنَّها الْحَقُّ ، اَلا اِنَّ الَّذِينَ يُمارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَـــلالٍ بَعِيدٍ (١٨) اللّٰهُ لَطِيف" بِعِبادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ ،وهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ) (١٩)

خودا ئەو خودایە کە کتێبی لە غەیبەوە ناردوە بـە هۆی بەجێهێنانی ئادابی ڕاستەوەو میزانی تەماشاکردنی مافی گشتیو تایبەتی ناردوە بۆ ئەوە هەمـوو خـاوەن مافـــی خـۆی بـدرێتێ وە بـۆ ئـــەوە ئامادەییو توانای نـەفسیو شـەخسی ئادەمیزاد وێ نەکرێ ، ئیتر ئـەوان عەلاقەیان چیە بە هاتنی کاتی قیامەتەوەو ؟ کێ تۆ ئاگادار ئەکات لە هاتنی ؟ هیوا وایە نزیك بێ!ئەو کەسانەکە باوەڕیان بە هاتنی ڕۆژی قیامەتنیە پەلەپەل ئەکەن لە هاتنی قیامەتاو پرسیار دەربارەی ئەکەنو ، پرسیارەکەیان جۆرە گاڵتەو گەپێکە . ئەگەرنا یەکێ باوەڕی بەو ڕۆژە بێو بزانێ سامو ترسی کارەساتەکە چۆنە زۆر لە هاتنی ئەو ڕۆژە ئەترسێو ، بە بیمەوە باسی ئەکا . وە ئەوانە کە باوەڕیان بەو ڕۆژە هەیەو ئەزانن قیامەت دادگایەکی حەقـەو

پێویستە لەسەر حیکمەتی خودا دابنرێ بۆ ئەوە هەرکەس بگا بە پاداشی خۆی ، ئەوانە لەو رۆژە ئەترسنو بە ترسەوە باسی ئەکەن .

جا بێداربنەوە ئەوانە کە دەمەدەمە ئەکەن لە هاتنو نەهاتنی پاشەڕۆژا وان لە لایەکی دوور لە حەقەوەو وان لە گومڕاییەکی زۆر دوورا .

خودا زۆر میهرەبانە لەگەڵ بەندەکانی خۆیاو رۆزی ئەدا بە هەر کەسێ خواستی لەسەر بێو خودا خاوەن هێزو خاوەن عیزەتە .

(مَنْ كانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ، ومَنْ كانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيا نُؤْتِهِ مِنْها ، ومَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ) (٢٠)

هەرکەسێ خواستی لەسەر کشتی قیامەتە لەو کشتەو لە بەرهەمی ئەو کشتەی بۆ زیاد ئەکەین ، وە هەرکەس کشتی دنیای ئەوێ لە دنیادا بەشی ئەدەینو لە قیامەتا بەشی نیە .

(أَمْ لَهُمْ شُرَكاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ ما لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللهُ ؟ ولَوْلا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ (٢١) تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وهُوَ واقِعٌ بِهِمْ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ فِي رَوْضاتِ الْجَنَّاتِ ، لَهُمْ ما يَشاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، ذلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (٢٢) ذلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللهُ عِبادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ ، قُلْ : لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى ، ومَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً ، إِنَّ اللهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) (٢٣)

یا خەیر ئەو کافرانە چەن هاوبەشێکیان هەیە کـــە بە خەیاڵی پووچ دایانناون بۆ خۆیان ، وە ئەو هاوبەشانە چەن رێگەو یاسایەکی دینی وایان بۆ داناون کە خودا حەزیان لێ ناکا • جا ئەگەر وشەی بڕاوەی نەگۆڕاوی ئێمە نەبوایە لەسەر بڕیاری کاتێکی تایبەتی بۆ سزادانیان •• حوکم ئەدرا نە دونیا ، وە ئەم داوا پووچانە وەکوو هاوبەش دانان بۆ خوداو ، باوەڕنەکردن بە زیندووبوونەوەی ئادەمیزاد بـــۆ ئێپرسینەوەی رۆژی قیامەتو ، کارکردن هەر بۆ دنیایان لێ وەرنەدەگیرا ، بەڵام ئەو وشە رابوردووە ، بە راستی ئەو ستەمکارانە سزایەکی سەختو ئازاراوییان بۆ هەیە •

جا تۆ لە رۆژی قیامەتا ستەمکارەکان ئەبینی وان لە ترسو بیمی تۆڵەی ئەو کردەوانەدا کە لە دنیادا کردوونیانو لە واقیعدا ئەو سزاو تۆڵەیان پێ ئەگا • وە ئەو کەسانەیش باوەڕیان بە ئایین بووەو کردەوەکانیان باشە وان لە ناو باخەکانی بەهەشتاو ئەوەی ئارەزووی بکەنو دڵیان بۆی بچێ هەیەو لای خوداوە بۆیان دێ • جا ئەم پایە بەشێکی زۆر گەورەیە ، ئەم پایەو شوێنە بازێ لەوانەیە کە خودای تەعالا بە شێوەی موژدە ــ موژدەی پێ ئەدا بەوانە کە باوەڕیان هەیەو کردەوەیان باشە لە بەندەکانی خودا • جا تۆ بەو کافرانە بڵێ : من ڕاگەیاندنیم لەسەرەو لەسەر ئەم زەحمەتکێشانە بـــۆ شارەزاکردنی ئێوە بۆ رێگەی ئیسلام هیـــچ موزدو حەقێکم ناوێ ئـــەوە نەبێ کە منتان خۆش بوێ لە بەر ئەو خزمایەتییە وا لە ناومانداو من هەم وام لەگەڵتانا • یا ئەوە نەبێ کە خۆتان لەگەڵ خزمەکاتتان باش بنو • یا ئەوە نەبێ کە لەگەڵ خزمەکانی منا باش بن ، ئەنا من پێویستیم بە پایەو مایەی ئێوە نیە • وە هەرکەسێ چاکەو طاعەتێ لەبەر ڕەزای خودا بکا ئەوە لـــە پاداشی ئەوەدا جوانی زیاد ئەکەین بۆی. واتە پاداشەکەی چەن قات ئەکەینەوە بە خواستی خۆمان ، بە راستی خودا تاوانبەخشو طاعەتوەرگرە •

(أَمْ يَقُولُونَ : افْتَرَى عَلَى اللهِ كَـــذِباً ؟! فَإِنْ يَشَأِ اللهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ ، ويَمْحُ اللهُ البَـــاطِلَ ، ويُحِقُّ الْحَـقَّ بِكَلِمَاتِهِ ، إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) (٢٤)

یا خەیر ئەم کافرانە دڵیان دانامەزرێو ، ئەڵێن : محەمەد درۆی بـە دەم خوداوە هەڵبەستوە کە ئەڵێت منی کردوە بە ڕەهبەرو ئـەم قورئانە کەلامی ئەوە ! نافامن کە تۆ ترست لە خودا هەیەو تۆ درۆ بە دەم خوداوە هەڵنابەستی ؛ چونکی باوەڕت هەیە ئەگەر خودا بیەوێ ئەتوانێ دڵت مۆر بکا ، وە ئینسانی خاوەن باوەڕ قەت درۆ هەڵنابەستێ زیاد لەوە خودا یاسای وەهـایە شتی پڕو پووچ لـە ناو ئـەباو شتی حەق‌و ڕەوا دائـەمەزرێنێو ئەیهێڵێتەوە بە قەزاو قەدەری خۆی ، دەی چۆن ڕێگەی ئەوە ئەدا کـە کەسێ بێت شتی بێ بناغە بکا بە بنجو بنەوان بۆ ئایینی دامەزراو ؟ بـە ڕاستی خودا زاناو ئاگایە بەو خەیاڵانە وان لە دڵاندا .

(وهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَـــادِهِ ، ويَعفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ ، ويَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ (٢٥) ويَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، ويَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِـهِ ، والْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) (٢٦)

خـودا خودایـەکی وایـە تـەوبەو گەڕانـەوە لـە بەندەکانی خـۆی وەرئەگرێ‌و ، ئەیانبەخشێ لە کردەوە ناهەمواڕەکانیان‌و ، زانایشە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن ، وە نزاو پاڕانەوەی ئەوانە گیرا ئەکا کە کردەوەی باش ئەکەن‌و لـە کەرەمی خۆیەوە پاداشـیان بۆ زیاد ئـەکاو کافرەکان سزای سەختیان هەیە .

(ولَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ ، ولكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ ، انَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ (٢٧) وهُو الَّذِي يُنَزِّلُ الغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا ، ويَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ، وهُوَ الْوَلِيُّ الحَمِيدُ) (٢٨)

ئەگەر خودای تەعالا رۆزی بۆ بەندەکانی خۆی زۆر بکردایە دەستیان ئەکرد بە ستەمکردنو داگرتنی بازێکیان بۆ ماڵو نەفسی بازێکیان ، بەڵام خودا لەسەر تەقدیری خۆی ئەوەندە خواستی ببێ رەوانەی ئەکا ، بە راستی خودا زاناو بینایە بە بەندەکانی خۆی •

وە خودا خودایەکە باران لە ئاسمانەوە ئەبارێنێ پاش ئەوە کە ئادەمیزاد بێ ئومێد ئەبن ، وە رەحمەتی خۆی بڵاوئەکاتەوە بە دنیادا ، وە خودا گەورەیەو شیاوی سوپاسو ستایشە •

(ومِنْ آياتِهِ خَلْقُ السَّماوَاتِ والأَرْضِ ومَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دابَّةٍ ، وهُوَ عَلى جَمْعِهِمْ اذَا يَشاءُ قَدِيرٌ (٢٩) وما اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ ، ويَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ (٣٠) وما اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ ، ومَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ مِنْ وَلِيٍّ ولاَ نَصِيرٍ) (٣١)

وە لە نیشانەی گەورەیی خودایە دروستکردنی ئاسمانەکانو زەوی و ئەوەی کە بڵاوی کردوەتەوە لەوانا لە گیانلەبەرێ کە بڕوات بەسەر زەویدا وەکو ئینسانو گیانلەبەرەکانی تر لە درندەو چەرندەو پەلەوەرو گیانلەبەرانی وشکانو دەریاو (وە ئیمامی رازیو غەیری ئەویش ئەڵێن : دوور نیە گیانلەبەری وەکوو ئێمە لە کەواکیبی ئاسمانا هەبێ) وە هەرکاتێ خودای

تـەوانا بیەوێ ئەتوانێ لـە دنیادا گردیان بکاتەوە بـەم جۆرە بـە هۆی رووداوێکەوە چەن خەڵك لە دێهاتو شارانا لە یەك شوێنا حازر بکات ، وە یا لە قیامەتا زیندوویان بکاتەوەو گردیان بکاتەوە •

وە هەر شتێکتان لە بەڵاو ئازارو ناساغیو مەینەتی تر پێ بگات ئەوە بە هۆی ئەو کردەوە نابارانەوەیە کە دەستی خۆتان کردوونیو لـە زۆر کردەوەی ناباریشتان ئەبووڕێ •

وە ئێوە لەوانە نین لـە دەستی توانایی ئێمە دەربچنو ئـەو بـەڵاو ئازارانە لە خۆتان دوور بخەنەوە کە ئێمە بۆتانی ئەێرین لە زەویداو ، کاتی گیرۆدەیی دۆستو یارمەتیدەرتان نیەو کەس نیە بە هاناو هاوارتانەوە بێت •

بزانن ! خاوەن تەفسیرەکان فەرموویانە : ئـەم ئایـەتە تایبەتە بـە تاوانبارەکانەوە ؛ چونکی ئەوەی بە بێ تاوان ئەگا هۆی تری هەیە بە پێی حیکمەتی خودا لە ئیشو کاری خۆیا وەکوو خواستی بۆ بەرزیی پلەو پایەی ئەو کەسەی گیرۆدەی بەڵاو مەینەت ئەبێ •

بازێ ئەڵێن : (مصیبة) ناوە بۆ زەحمەتێ کە لە تاوانبارییەوە پەیدا ئەبێ ؛ وەکوو : دەس‌بڕینی دزو ، کوشتنی جەردەو ، حەددی زیناو ••• وێنەی ئەمانە • بەڵام ئەو دەردە کە لە تاوانبارییەوە پەیدا ئەبێ وەکو دەردی سنداڵو ، دەردو زەحمەتی پێغەمەران ـدـو بەڵایێ کە دێتە سەر پیاوچاکان ئەوە (مصیبة) نیـە بەڵکو (بەڵا)یە وەکوو لـە فەرموودەی حەزرەتەوە دەرئەکەوێ کە فەرموویەتی (اشد الناس بلاء الانبیاء ، ثم الصالحون • الامثل فالامثل) •

(ومِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالأَعْلاَمِ (٣٢) إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ، إِنَّ فِي ذَلِكَ

لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (٣٣) اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا .
ويَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ (٣٤) ويَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا
ما لَهُمْ مَحِيصٍ (٣٥) فَمَا اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا . ومَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ وَاَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وعَلَى رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ) (٣٦)

وە لە نیشانەی گەورەیی خودایە ئەو کەشتییانە کە لە دەریادا ئەڕۆن وەکوو کێوی بەرز بـە هۆی بای بەهێزەوە ، ئەگەر خودا بیەوێ ئەو بایە ئەگرێتەوەو کەشتییەکان بە وەستاوی لەسەر ئاوەکە ئەمێننەوە ، بە راستی هەیە لەم جۆرە کارانەدا بە شەپۆلدان بە بای بەهێزو بە گرتنەوەیان چەن بەڵگەو نیشانە بۆ گەورەیی خودا ، هەر وەها چەن بەڵگە هەیە بۆ پەندگرتن بەرابەر بە ئینسانێ خۆگر بێ لە بەر فەرمانی خوداو سوپاسی خودا بکا .

یاخود ئەگەر هەر بیەوێ ئەو کەشتییانەو سەرنشینانی ئەوان بە هۆی شوومیو نەگبەتی تاوانی ئەوانەوە لەناو بیا لەناویان ئەباو ، خودا لە گەلێ تاوان ئەیانبەخشێ . وە بۆ ئەوە لەناویان ئەبا کە تۆڵەیان لێبکاتەوە ، وە ئەوانەیش کە باوەڕیان بە خودا نیەو موجادەلە ئەکەن لە ئایەتەکانی منـدا بزانن ماوەی رزگاربوونیان نیە . جا بزانن ئەوەی کە بە ئێوە دراوە لـە ماڵو دارایی ئەوە هۆی ژیانو رابواردنی ئینسانە لـە ژیانی دنیادا ، وە ئەوەیش کە لـە لای خودایە لـە پاداشی پاشەڕۆژ باشترە بۆ ئەوانە کە باوەڕیان هەیەو پشت بە خودای خۆیان ئەبەستن .

(والَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الإِثْمِ والفَوَاحِشَ . وإِذَا مَا
غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧) والَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا

الصَّلاةَ ، واَمْرُهُمْ شُورى بَيْنَهُمْ ، ومِمَّا رَزَقْناهُمْ يُنْفِقُونَ (٣٨)والَّذِينَ اِذا اصابَهُمُ البَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ(٣٩) وجَزاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُها ، فَمَنْ عَفا واَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللهِ ، اِنَّهُ لا يُحِبُّ الظّالِمِينَ (٤٠) ولَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولائِكَ ما عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ (٤١) اِنَّما السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النّاسَ ، ويَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ، اولائِكَ لَهُمْ عَذابٌ اَلِيمٌ (٤٢) ولَمَنْ صَبَرَ وغَفَرَ اِنَّ ذلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ) (٤٣)

وە ئەو بەشە وا بـە لای خوداوە باشە بۆ ئەو کەسانە کە لـە تاوانە گەورەکان دوورئەکەونەوە ، وەکوو پیاوکوشتنو فـەرمانە ئابڕووبەرەکان وەکوو زیناکردن ، وە لە کاتێکدا رقیان ئەستوور بوو لە خۆیانەوە رقەکە ئەخۆنەوەو عـەفو ئەکەن ، وە بۆ ئەو کەسانەیش کە فەرمانی خودا بەجێ دێنن‌و نوێژەکان بە پوختەیی لـە سەرەتای کاتەکانا ئەکەن‌و ئیش‌و کاری گرنگیان بە راوێژ دەرئەخەن ، وە لەوەیش کە کردوومانە بە رۆزی‌و بڕیو بۆیان صەرف ئەکەن • وە بۆ ئـەو کەسانەیش کاتێ زۆریان لێ بکرێ‌و ستەمیان پێ بگـا ئەتوانن حـەقی خۆیان وەربگرنەوە ، وە پاداشی خراپە خراپەیەکە وەکوو خۆی ، جا ئەگەر کەسێ خەڵك ببەخشێ‌و چاکەو ناوبڕی بکا لـە نێوان خەڵکا ئەوە پاداشەکەی لەسەر خودایە ، بە راستی خودای تەعالا ستەمکارانی خۆش ناوێ • وە هەرکەسێ کە حەقی خۆی بسێنێ پاش ئەوە کە ستەمی لێ کرا ئەوە ئەوانە رێگەی لۆمەو سەرزەنشتیان لەسـەر نیە ، رێگەی لۆمە لەسەر ئەوانەیە کە ستەم لە ئادەمیزاد ئەکەن‌و زیادەڕەوی ئەکەن لە زەویدا بەناڕەوا ئـەوە ئەوانە لـە پاشەڕۆژا سزایەکی سەختیان

هەیەو ، بە راستی کەسێ خۆگر بێ لەسەر ئەو زەحمەتانە کە تووشی ئەبێو تاوانبەخشیش بێ ئەوە بە راستی یەکێکە لە خاوەن عەزمو باوەڕە بەهێزەکانو دروستە باسی بکەی بە رەهبەری بەماریفەت •

(ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ، وتَرى الظّالِمِينَ لَمّا رَأَوُا الْعَذابَ يَقُولُونَ : هَلْ إِلى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ؟ (٤٤) وتَراهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْها خاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ ، يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ، وقالَ الَّذِينَ آمَنُوا : إِنَّ الخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وأَهْلِيهِمْ يَوْمَ القِيامَةِ ، أَلا إِنَّ الظّالِمِينَ فِي عَذابٍ مُقِيمٍ (٤٥) ومَا كانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِياءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ سَبِيلٍ) (٤٦)

ئەو کەسەی کە خودا گومڕای بکا ئیتر بێجگە لە خودا دۆستێکی نیە شارەزای رێگەی بکاو ، تۆ ستەمکاران ئەبینی کە لە رۆژی قیامەتا هاوار ئەکەنو ئەڵێن : ئایا رێگەمان هەیە بۆ گەڕانەوە بۆ دنیا ؟

وە ئەیانبینی رائەنوێنرێن بەسەر ئاگری دۆزەخا حاڵیان وایە سەردانەویون لەبەر کزیو داماوی ، لە ژێرەوە ئەڕوانن بۆ ئەو ئاگرە دۆزەخە • جا خاوەن ئیمانەکان ئەڵێن : بە راستی زیانکار ئەو کەسانەن کە خۆیانو خێزانیان لە کیس چوە لە رۆژی قیامەتا • بێدار بنەوە ستەمکارەکان واز لە ناو سزایەکی زۆر ناباراو بێجگە لە خودا هیچ کەسێ لە دۆستو یارمەتیدەریان نیە لە سزای دۆزەخ رزگاریان بکا • وە هەرکەسێ خودا گومڕای بکا ئیتر هیچ رێگەیەکی پاندو پۆڕی نیە •

(اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللهِ ، ما لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ يَوْمَئِذٍ ، وما لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ (٤٧) فَإِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً ، اِنْ عَلَيْكَ اِلاَّ الْبَلاَغُ ، وِاِنَّا اِذا اَذَقْنا الْإِنْسانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِها ، وِاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِما قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْإِنْسانَ كَفُورٌ) (٤٨)

واتە فەرمانبەرداری خودای خۆتان بکەن لە پێش ئەوەدا کە رۆژێکی واتان پێ بگات کە گەڕانەوەی نیە لـە لایەنی خوداوەو ، هیچ پەنایێ بۆ ئێوە نیە لـەو رۆژەداو ناتوانن نارەزایی لەو وەزعە دەربڕن کە لەو کاتەدا دەیبینن ، جا ئەگەر ئەو کافرانە پشتیان لەم ئامۆژگارییانەی تۆ هەڵکرد ئەوە تۆ حەقت نەبێ ؛ چونکی ئێمە تۆمان نەناردوە بە پارێزەری ئەوان لە کوفر ، تۆ هەر راگەیاندنت لەسەرەو دریغیت نەکردوە لەو کارەدا • وە کاتێ ئێمە لە لایەنی خۆمانەوە خێرو خۆشییەك بە ئینسانێ بچەژین پێی شادمان ئەبێ ، وە ئەگەر بەڵایەکی تووش ببێ بە هۆی ئەو کردەوە خراپانەوە کە پێشتر کردوونی ئەوە زۆر نائومێدو بێ حاڵ ئەبێ •

(لِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ ، يَخْلُقُ ما يَشَاءُ ، يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ اِنَاثاً ، ويَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ (٤٩) اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْراناً وِاِناثاً ، ويَجْعَلُ مَنْ يَشاءُ عَقِيماً ، اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ) (٥٠)

واتـە هـەر بۆ خودایە مولکی ئاسمانەکانو زەوی ، چی خواستی لەسەر بێ دروستی ئەکا ؛ نەتەوەی مێینە ئەبەخشێ بە بازە کەسێو ، نێرینە

ئەدا بە بازێکی تر ، یاخود بۆیان جووت ئەکا تێرینەو مێینە ، وە هەرکەسێکیش ئارەزووی لێ بێ ئەیکا بە نەزۆک • بە راستی خودا زاناو بە تەوانایە •

(وما كانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللهُ اِلاَّ وَحْياً ، اَوْ مِنْ وَراءِ حِجَابٍ ، اَوْ يُرْسِلَ رَسولاً ، فَيوحِيَ بِإِذْنِهِ ما يَشاءُ ، اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) (٥١)

واتە نەبوە بۆ ئادەمیزاد کە خودا قسەی لەگەڵا بکا بە یەکێ لە سێ جۆر نەبێ :

یەکەم : قسەی لەگەڵا بکا بە شێوەی ئیلهامو مانا هاوێتنە ناو دڵەوە بە بێ ئەوەی کەسێ لە نێواندا بێو ، بە بێ ئەوە حەرف وەربگیرێ ؛ وەکوو ئەوە کە وەحی نارد بۆ دایکی حەزەتی موسا • واتە تێگەیاندنی مەفهووم نەڵێ بە حەرفو لەفز •

دووەم : ئەمەیە قسەی لەگەڵا بکا بە بێ واسیطەی کەس بەڵام بە شێوەی وەرگرتنی حەرفو دەنگ لە پشتی پەردەوە ، وەکوو ئەوە کە خودا قسەی کرد لەگەڵ حەزرەتی موساداو ، وەکوو ئەوەیش کە قسەی لەگەڵ حەزرەتی محەمەدا کرد لە شەوی میعراجدا •

سێهەم : ئەمەیە بە واسیطەی کەسێکەوە قسەی لەگەڵا بکاو بە حەرفو دەنگ ، وەکوو ئەوە فریشتەیێ بنێرێ بۆ لای پێغەمبەرەکەو فەرمایشتی خودای پێ بگەیەنێ ، وەکوو زانراوە لە دینا خودا جوبرەئیلی ناردوە بۆ لای پێغەمبەرەکان لە ئادەمەوە تا خاتەم ـدـو جوبرەئیل فەرمایشتی خودای گەیاندوە بە پێغەمبەر ـدـ بە ئیذنی خودا ئەوەی کە خودا ویستی پێی بگا • بە راستی خودا بەرزە لە پایەداو خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا •

بزانن ! لەسەر ئەم تەقریرە قسەکردنی خودا لەگەڵ دایکی موسادا بە ئیلهام بەر کەلامی خودا کەوت لەگەڵ بەشەرا ، بەڵام دایکی موسایش نابێ بە پێغەمەر ؛ چونکی یەکێ لە مەرجی پێغەمەرێتی پیاوەتییە ..

وە قسەکردنی پێغەمەر لەگەڵ یەکە یەکەی گەلەکەیا بەر کەلامی خودا ناکەوێ لەگەڵ بەشەرا .

وە بازێ وتوویانە : مانای ئەم ئایەتە ئەمەیە : کە خوداقسە ناکا لەگەڵ بەشەردا بە وەحی بە واسیطەی جوبرەئیل یا لە پشتی پەردەوە نەبێ . ڕەکوو قسەکردنی لەگەڵ موساو قسەکردنی لەگەڵ حەزرەتا لـە شەوی میعراجا ، یاخود پەیامبەرێ لە بەشەر بنێرێ جا وەحی بنێرێ بۆ لای ئەو پەیامبەرە کە ڕەوانەی ئەکا ئەویش وەری ئەگرێو رای ئەگەیەنێ بە ئادەمیزادا ، لەم کاتەدا ئەڵێن خودا قسەی لەگەڵا کردوون ؛ چونکە بـە واسیطەی پێغەمەرەکەوە قسەی لەگەڵ ئەو کۆمەڵە ئادەمیزادەدا کردوە کە لەو کاتەدا بوون .

(وكذلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيكَ رُوحاً مِنْ اَمْرِنَا ، ما كُنْتَ تَدْرِي ما الْكِتَابُ ولا الإيمانُ ، ولَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوراً نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنَا ، وِانَّكَ لَتَهْدِي اِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ (٥٢) صِراطِ اللهِ الَّذِي لَهُ ما فِي السَّماوَاتِ وما فِي الأَرْضِ ، اَلا اِلى اللهِ تَصِيرُ الأُمُورُ) (٥٣)

وە هـەر بـەو جۆرە باسمانکرد وەحیمان نارد بۆ لای تۆو کتێبێکی پیرۆزی وەهامان داپێت کە ئەبێ بە هۆی ڕۆح و ژیانی هەمیشەیی لە دڵی بەندەدا ، وە ئەم کتێبە پیرۆزەیش لە فەرمانی ئیحسانی منەوە دەرچوەو ، تۆ لەمەوبەر نەتئەزانی حەقیقەتی کتێبی خودایی چییەو نەتئەزانی حەقیقەتی باوەڕ بە خودا چییەو ، نەتبیستبوو کە خودای تەعالا کاتی خۆی ئیبراهیمی

کردوه به پێغه‌مه‌رو کۆمه‌ڵێ ئاده‌میزاد باوه‌ڕیان پێکردوه • ئیتر ئاگاداری ئه‌وه نه‌بووی که کیتاب که‌لامی خودایه‌و ، حه‌قیقه‌ته‌که‌ی صیفه‌تی زاتی‌ی ئه‌وه‌و هاتنه‌خواره‌وه‌ی بۆ سه‌ر پێغه‌مه‌ران ئه‌بێ به هۆی پیرۆزی جیهانو به‌ختیاری ئاده‌میزاد • وه نه‌تئه‌زانی باوه‌ڕ بریتییه له زانستێکی وا هه‌موو دڵ داگیر بکاو پڕته‌وی بکات به (مشاعر) به جۆرێ خاوه‌نه‌که‌ی نوورانی بکا ، هه‌موو وتارو کرده‌وه‌یه‌کی بکا به هۆی فه‌رو پیرۆزی بۆ خاوه‌نه‌که‌ی ••• به‌ڵام ئێسه به ڕێژنه‌ی میهره‌بانی خۆمان دڵی تۆمان کرد به پڕته‌وگاو جیلوه‌گای ئه‌و کتێبه پیرۆزه‌و ئه‌و باوه‌ڕه‌و ، ئه‌و کتێبه یا ئه‌و باوه‌ڕه‌مان کرد به ڕوونکیه‌ك ببێ به هۆی شاره‌زایی بۆ هه‌رکه‌سێ خواستمان له‌سه‌ر شاره‌زایی ئه‌وه بۆ ڕێگه‌ی راست که ڕێگه‌ی ئیسلامه ، که ڕێگه‌ی خودایه‌کی وایه بۆ ئه‌وه به دارایی‌و ته‌صه‌ڕوف هه‌رچی وا له ئاسمانه‌کانداو هه‌رچی وا له زه‌ویدا • بێداربیه‌ره‌وه هه‌ر بۆ لای خودایه گه‌ڕانه‌وه‌ی عالەم به فریشته‌و ئاده‌می‌و په‌ری‌و غه‌یری ئه‌وانیشه‌وه •

هه‌زاران ملیار سوپاسی لایق
ته‌قدیم بێ له بۆ باره‌گای خالیق
ئه‌و خودا که‌وا به میهره‌بانی
ره‌هبه‌رانی نارد بۆ زینده‌گانی
له بۆ ژیانی گیانی ئاده‌می
بۆ نیشاندانی ڕێگه‌ی سالمی
ڕێی سه‌لامه‌تی له مه‌کری شه‌یتان
بێ مه‌لامه‌تی له ده‌ردی جیهان
هه‌رکه‌س که‌وته دووی ئه‌و ره‌هبه‌رانه
ئه‌وه ئازادی هه‌ردوو جیهانه
(نامی) خادیمه بۆ ڕێگه‌ی ره‌هبه‌ر
هه‌ر له ئیسته‌وه تا ڕۆح دێته‌ده‌ر

سوورەتی زوخروف لە سـووڕەتە مەکەییەکانە ، ئایەتی ٤٥ نەبێ ، هەشتاو نۆ ئایەتە ، دوای سوورەتی (شووڕا) هاتوەتـە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) والْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٣) وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ (٤) أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ؟!) (٥)

ئەم سوورەتە سوورەتی حامیمە ، سوێند بـەم قورئانە کە کتێبێکی دیاریو بەرزە ! ئێمە ئەم کتێبی تۆمانە کرد بە کتێبێکی بەرزی جیهانیو ، کردمان بە خوێنراوەیەکی عەرەبی بە هیوای ئەوە کە ئێوە عەقڵ بگرنو لە مەعناکەی تێبگەن ، یاخود خێرو شەڕی خۆتان بفامن ، وە ئـەو قورئانە عەرەبییە لە ناو (ام الکتاب)دا بە لای ئێمەوە زۆر پایەی بەرزەو خاوەنی حیکمەتە . جا ئایا لەبەر ئەوە کە ئێوە گەلێکی موسریفو دەس‌بلاون ئێمە ئـەم قورئانەتان لێدوورئەخەینەوە کـە هـۆی زیکـرو باسی ئێوەیە بـە دوورخستنەوەی لە دڵتان ؟! نەخەیر ، ئێوە موسریف یا موخلیص بن ئێمە قورئانی خۆمانتان هەر بۆ ئەێرین هەتا بیانووتان بە دەستەوە نەمێنێ .

﴿ وكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الأَوَّلِينَ ؟ (٦) وما يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلاَّ كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ (٧) فَأَهْلَكْنَا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشاً ، ومَضى مَثَلُ الأَوَّلِينَ ﴾ (٨)

زۆرم رەوانەکرد لە پێغەمەران لە چەرخە پێشوەکانو لـە ناو خەڵکە پێشوەکاناو ، هیچ پێغەمەرێ نەئـەهات بۆ لایان ئیللا ئـەوان گاڵتەیان پێئەکرد • جا ئێمەیش قارمان لێ گرتنو کامیان زۆرتر بە هەڵمەتو بە تین بوو لەناومان بردن • وە قسەو باسو بەسەرهاتی گەلە پێشوەکان کە من بۆم باس کردوون لە قورئاندا رابوردوە •

﴿ ولَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ والأَرْضَ ، لَيَقُولُنَّ : خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ (٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ مَهْداً ، وجَعَلَ لَكُمْ فِيها سُبُلاً لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (١٠) والَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ ، فَأَنْشَرْنا بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً ، كَذلِكَ تُخْرَجُونَ (١١) والَّذِي خَلَقَ الأَزْواجَ كُلَّها ، وجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الفُلْكِ والأَنْعامِ ما تَرْكَبُونَ (١٢) لِتَسْتَوُوا عَلى ظُهُورِهِ ، ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ ، وتَقُولُوا : سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنا هذا ، ومَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴾ (١٣)

ئەگەر تۆ لەو کافرانە بپرسیو بڵێی : کێ ئاسمانەکانو زەوی دروستکردوە ؟ ئەوان بە تەئکیدەوە ئەڵێن : ئەو خودایە دروستی کردوون کە خاوەن عیزەتەو زانایە بە هەموو شتێ ، ئەو خودایە کە زەوی بۆ کردوون بە بێشکەو شوێنی ئارامو ، چەن ڕێگەی بۆ داناون بۆ ئەوە بەسەریانا

بڕۆنو بگەن بـە مەبەستی خـۆتان ، بـە هیوای ئەوە کە شارەزا ببن بۆ مەبـەستی راست ، وە خودایەکی وەهایە لـە ئاسـمانەوە ئاوو بارانی بۆ باراندوون بە ئەندازەیێ قازانجی بێو زیانی نەبێ ، وە بەو بارانە شارێکی وێرانو ولاتێکی وشکی بێ گیـاو بێ بەرمان ژیانەوەو زینـدوو کردەوەو پڕمان کرد لە خێرو فەڕی ژیواری عالەم • جا ئێوەیش پاشەڕۆژ ئاوا لـە گۆڕستان دەردێنو زیندووئەکرێنەوەو ئەبرێن بۆ سارای لێپرسینەوە • وە خودایەکی وەهایە کە هەموو جۆرێ لە مەخلوقاتی دروستکردووەو ، لـە کەشـتیو گیانلەبەرانی گـەورە ئـەندازێکی وەهـای دروستکردوە کـە سوودیان لێوەرئەگرنو سواریان ئەبن •

ئەمەیشم بۆیە کرد کە تا ئێوە سواریان ببنو رێگەو بانی ولاتیان پێوە بگـەڕێنو بیری نیعمەتو کـەرەمی خـودا بکەنەوە کاتێ کـە لەسـەریان دامەزرانو بڵێن : پاکیو بێ عەیبی بۆ ئەو خودایە کە ئەم ئاژەڵانەی بۆ ئێمە رامکردوەو ئێمە خۆمان بە بێ یارمەتیدانی خودا بۆمان رام نەکراون •

(وانَّا اِلی رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ) (١٤)

وە ئێمەیش کـە ئـەم کەشتیو وڵاخی سواریانە بەکار دێنینو بـە ئارەزووی خۆمان رائەبوێرین لە دنیادا هەر بۆ لای خوداو بۆ بارەگای ئەو ئەگەڕێینەوە •

(وجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَـادِهِ جُزْءً ، اِنَّ الإنْسانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ)(١٥)اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ واَصْفَاكُمْ بِالبَنِينَ (١٦) واِذا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِما ضَرَبَ لِلرَّحْمنِ مَثَلاً ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وهُوَ كَظِيمٌ (١٧) اَوَ مَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وهُوَ

فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ؟ (١٨) وجَعَلُوا الْمَلائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبادُ الرَّحْمانِ إِناثاً ، اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ؟ سَتُكْتَبُ شَهادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ) (١٩)

ئەو کافرانە بڕیاریانداو دایان نا لە بەندەکانی خوادا بەشێ بۆ خودا ، یانی بڕیاریان وەها دا کە نەوەی ببێو مەلائیکەیش کچی خودا بن ، جا بە راستی ئینسان کافرێکی ئاشکرایە • ئایا خودا لە ناو ئەم جیهانی زەوی‌و ئاسمانەدا کە مەخلووقی ئەون‌و دروستی کردوون بۆ نەتەوە کچی بۆ خۆی‌و کوڕی بۆ ئێوە هەڵبژاردوە ؟ کەچی کاتێ یەکێ لەوان ئەگەر موژدەی ئەوەی پێ بدرێ کە بۆ خودای ئەکرد بە (مەثەل) واتە پێی‌بوترێت : کچت بوە دەم‌و چاوی رەش دائەگیرسێ‌و دڵی پڕ ئەبێ لە قارو قین ، ئایا بڕیار ئەدرێ بۆ خودا کەسێکی وەها کە لە ناو خشڵی جوانا بژی‌ولەکاتی موجادەلەو بەیانی خۆیا لە موحاکەماتا ناتوانێ قسەی رەوان بکا ؟ وە ئەو مەلائیکەتانە کە بەندەی ساغی خودای میهرەبانن کردنیان بە مێینەو کچی خودا ! ئایا ئەم کافرانە حازرو ئاگادار بوون لە کاتی دروستکردنیانا هەتا بزانن کە مێینەن ؟ ئێمە لەمەولا شایەتی ئەنووسین‌و پرسیاریشیان لێ ئەکرێ لەسەر ئەم دوو درۆیە : یەکەم بەندەی دوور لە نێری‌و مێیان دانا بە مێ • دوەم دایان‌نان بە کچانی خودا ، لەگەڵ ئەوەدا خودا دووری لە نەوەو پەیوەندی •

(وقالُوا : لَوْ شاءَ الرَّحْمانُ ما عَبَدْناهُمْ ، ما لَهُمْ بِذلِكَ مِنْ عِلْمٍ ، إِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ (٢٠) اَمْ آتَيْناهُمْ كِتاباً مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ؟ (٢١) بَلْ قالُوا : إِنَّا وَجَدْنا آباءَنا عَلى اُمَّةٍ ، وَإِنَّا عَلى آثارِهِمْ مُهْتَدُونَ) (٢٢)

وە کافرەکان ئەڵێن : ئەگەر خودا ئارەزووی وا بوایە کە تەنیا بەندەیی ئەو بکەینو بەندەیی مەلائیکەکان نەکەین هەرگیز ئێمە بەندەیی ئەو مەلائیکانەمان نەئەکرد • وە ئەم قسە ئەکەن بە بیانوو بۆ بەندەییکردنیان بۆ فریشتەکانو لە راستیدا ئەم قسە پووچو بێ کەڵکە ؛ چونکە بەڵگەهێنانەوە بۆ سەلماندنی بیروباوەڕ ئەبێ بە بەڵگەی وا بێ جێگەی گومان نەبێو لە (مقدماتی یقینی) دروست بکرێ • وە ئەم کەسانە قسەکانیان هەر لەسەر گومانو تەخمینە • ئایا ئێمە پێش قورئان کتێبو زانیارێکی وامان پێداون شتی وای تێدا بێ تا دەستی پێوەبگرنو لەسەر یاسای ئەو بڕۆن بە ڕێدا ؟ نەخەیر ئەوانە ئەڵێن : ئێمە باوکمانو باپیرەی خۆمانمان دیوە لەسەر شێوەو یاسایەکو ، تێکڕا لەسەر ئەو یاسایە ڕۆیشتوونو ، ئێمەیش شارەزای شوێنەواری ئەوانینو بەو شوێنەدا ڕێگەی خۆمانمان گرتوە • ئاشکرایە شوێنکەوتنی باوکو باپیرەی نەزانو بێ عیلمو کیتاب پووچو بێ سوودە •

(وكذلِكَ ما اَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوها : اِنَّا وَجَدْنا آباءَنا على اُمَّةٍ ، وَاِنَّا عَلى آثارِهِمْ مُقْتَدونَ (٢٣) قَالَ : اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آباءَكُمْ ؟ قالُوا : اِنَّا بِما اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ (٢٤) فانْتَقَمْنا مِنْهُمْ ، فانْظُرْ كَيْفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ !) (٢٥)

وە نەبێ ئەم جۆرە بەڵگەهێنانەوە تایبەتی ئەمانە بێ لە زەمانی تۆدا ، بەڵکو ئێمە هیچ پێغەمەرێکمان لە پێش تۆیشدا نەناردوە بۆ ترساندنی گەلەکەی لە سزای خودا لە هیچ ئاوەدانییەکدا ئیللا دەستڕۆیشتوەکانیان ئەیانوت : ئێمە باوکو باپیرەی خۆمان لەسەر یاسایەکی کۆمەڵایەتی تایبەتی دیوەو ئێمەیش بە شوێنەوارای ئەوانا ئەڕۆینو ئەوان ئەکەین بە پێشەوای خۆمان •

جا ئەو پێغەمەرە پێی وتن : ئایا ئەگەر من شتێکیشم بۆ هێنابن کە باڕەوهیدایەتتر بێ لەوەی کە باوکو باپیرەی خۆتانتان لەسەر دیوە هێشتا هەر لەسەر ئەو شوێنکەوتنە ئەمێننەوە ؟ ئەوانیش لە وەلآمیا وتیان : بە راستی ئێمە باوەڕ ناکەین بەوەی کە ئێوە بۆتان هێناوینو شوێنکەوتنەکەی خۆمانمان لا چاکترە ! جا ئێمەیش تۆڵەی ئەو کوفرەمان لێ سەندن ، دە تەماشای ئەنجامی ئەوانە بکەو بزانە ئەوانە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەر نەبوو ئەنجامیان چۆن بو ؟ واتە زیانی دنیاو سزای ڕۆژی قیامەت بوو •

(وَإِذْ قالَ إِبْراهِيمُ لِأَبِيهِ وقَوْمِهِ : إِنَّنِي بَراءٌ مِمَّا تَعْبُدونَ (٢٦) إِلاَّ الَّذِي فَطَرَنِي ، فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ (٢٧) وجَعَلَها كَلِمَةً باقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) (٢٨)

باسی ئەو ڕووداوە بکە کاتێ کە ئیبراهیم بە باوکیو گەلەکەی وت : بە ڕاستی من بەریو دوورم لەوەی ئێوە ئەیپەرستن ، ئەو خودایە نەبێ کە لە نەبوون دروستی کردووم ، بە ڕاستی ئەو شارەزام ئەکا • ئیبراهیم ئەم وشەی بەندەیی بۆ خودای پەروەردگارەی لەناو نەتەوەو ئەولادی خۆیا هێشتەوە هەتا هەتایە ، بە هیوای ئەوە ئەوانەیان کافرن بە هۆی ئەوانەوە خوداپەرستن بگەڕێنەوە بۆ لای ئایینو خودابەیەکناسی •

(بَلْ مَتَّعْتُ هؤلاءِ وآباءَهُمْ حَتَّى جاءَهُمُ الْحَقُّ ورَسولٌ مُبِينٌ (٢٩) ولَمَّا جاءَهُمُ الْحَقُّ قالُوا : هٰذا سِحْرٌ وإِنَّا بِهِ كافِرُونَ) (٣٠)

نەخەیر نەخێنی ئەم سەرکێشیو کوفرە ئەوەیە من دەمێ ساڵ گوزەرانی خۆشم داوە بەم کافرانەو بە باوکو باپیرەیشیان ، هەتا بانگی ئیسلامی هات

بۆ لایانو بانگکران لـه لایەنی خوداوەو قورئانیان بۆ هـاتو پێغەمەری ئاشکرایان لەگەڵ موعجیزەدا بۆ هات • جا کاتێ ئـەو راستییەیان بۆ هات وتیان : ئەم قورئانە جادووەو ئێمە باوەڕی پێ ناکەین !

(وقَالوا : لَوْلا نُزِّلَ هذا القُرْآنُ عَلى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ! (٣١) اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ ؟! نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا ، ورَفَعْنا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ ؛ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِيّاً ، ورَحْمَةُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ) (٣٢)

کافرەکانی قورەیش وتیان : بۆچی ئەم قورئانە نەهاتوە بۆ پیاوێکی گەورەی (مەکە) یا (مەدینە) ؟ ئایا ئەوان رەحمەتی خودا بەش ئەکەنەوە هەتا بـە گوێرەی ئارەزووی خۆیان پایەی رەهبەری بدەن بـە خەڵک ؟! حاشا ! هەر ئێمەین کە پایەی بژیوو رۆزی دنیایان بەسەرا بەش ئەکەینو ، ئێمەین بازێ لەوان بەرز ئەکەینەوە بەسەر بازێکیانا بۆ ئەوە کە بازێکیان گاڵتە بـە بازێکیان بکەن لـە پایەی ژیانی دنیاداو ، مادام هەرچی بەرزیو نزمی دنیایە بە دەستی ئێمەیەو ئەوان لەم کارەدا هیچیان پێ ناکرێ •• لـە کاری مەعنەویدا وەکوو رەهبەریو پێغەمەری چیـان پێ ئەکرێ ؟ دەی پێویستە هیچ قسە نەکەنو بە بەشی خودا رازی بن • خودا پلەو پایە بە هەرکەس بدا ئارەزووی خۆیەتیو ، بزانە ئەو رەحمەتەیش خودا داویەتی بە تۆ کە پێغەمەریێتییە لە هەرچی ئەو دنیایە کە ئەوان گردی ئەکەنەوە باشترە •

(ولَوْلا اَنْ يَكُونَ النّاسُ اُمَّةً واحِدَةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمنِ ـ لِبُيُوتِهِمْ ـ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ ، ومَعارِجَ

عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ (٣٣) ولِبُيُوتِهِمْ اَبْوَاباً وسُرُراً عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ (٣٤) وزُخْرُفاً ، وِانْ كُلُّ ذلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُنْيَا ، والْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ) (٣٥)

ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کە ئادەمیزاد هەموو ببن بە یەک کۆمەڵ کافرو لەبـەر خۆشەویستی جوانی دنیـا هەموو کافر ببن •• سەرمیچی خانووی کافرەکانم بۆ ئەکردن بە زیوو ، چەن پلەکانی زیوم بۆ ئەکردن کە پیایانا سەرکەون بۆ هۆدەکانو بۆ سەربانو ، چەن دەرگای زیوینم بۆ هۆدەکانیان دروست ئەکردو چەن کورسی زیوینم بۆ ئەکردنو ••• چەن جوانی تریشم بۆ ئەکردن • وە ئەگەر هەموو ئەمانەیشم بۆ بکردایەن هیچ نەدەبوون جگە لـە مەتاو هۆی رابواردن لـەم ماوەی ژیانی دنیاداو سوودێکی باشـیان نەدەبوو ، وە خانووی پاشەڕۆژ بە رازاوەیی هەر بۆ ئەوانەیە کە لە خودا ئەترسنو خۆیان لە خراپە ئەپارێزن •

(ومَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَانِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَاناً فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ (٣٦) وِانَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ ، ويَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ (٣٧) حَتَّى ِاذَا جاءَنَا قالَ : يا لَيْتَ بَيْنِي وبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ ؛ فَبِئْسَ الْقَرِينُ (٣٨) ولَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ ــ ِاذْ ظَلَمْتُمْ ــ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ) (٣٩)

هەرکەسێ کوێر ببێ لە تەماشاکردنی زیکری خودای میهرەبان ئـەوە شەیتانێکی بۆ هەڵئەبێین ، جا ئـەو شەیتانە هەر بۆ ئەو کەسە ئەبێ بـە هاوڕێو ئەو کەسانە کـە کوێرن لـە عاستی زیکری خودادا ئەو شەیتانانە

مەنعیان ئەکەن لە رێگەی راستو ، گومانیش ئەبەن کە شارەزانو رێگەی راست ئەزانن ، تا کاتێ کـە ئـەو شەخسە کوێرە دێ بۆ لای ئێمە ئەڵێ : کاشکی بـە قەی نێوان رۆژهەڵاتو رۆژئاوا لـە بەینی منو ئەو شەیتانەدا بوایە ، جا بۆی دەرئەکەوێ گەڵێ زیانی لێکەوتوەو ئەو شەیتانە هاوڕێو هاودەمێکی زۆر بـەدو نابار بوە • وە ئـەو کاشکیکردنو ئاواتخوازتنە ئەمڕۆ هیچ سوودو قازانجێ نادا بە ئێوە ؛ چونکی ئێوە لە دنیادا ستەمتان لـە خۆتان کردو رێگەی ناڕاستتان گرت ، وە مادام لە ئەسبابی سزاکەدا هاوبەش بوون ئیمڕۆیش ئەبێ لە سزاکەدا هاوبەشو هاوڕێ بن •

(اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ . اَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ ، وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ؟! (٤٠) فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ . فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ (٤١) اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ ، فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ (٤٢) فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي اُوحِيَ اِلَيْكَ ، اِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٤٣) وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ ، وَسَوْفَ تُسْاَلُونَ) (٤٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئـەو کافرانە کەڕن لـە بیستنی ئایاتو کوێرن لە چاوپێکەوتنی موعجیزات ، جا ئایا تۆ ئەتوانی قسە بگەیەنی بـە گوێچکەی کەڕەکان ، یا ئەتوانی کۆمەڵی کوێران شارەزا بکەی بۆ رێگەی راستو ، ئەتوانی ئەوانە کـە وان لـە گومڕاییەکی ئاشکرادا شارەزایان بکەی ؟! حاشـا ! ئەمانە بـە تۆ ناکرێن ، جـا یا بـە تەواوی تۆ لـەناودا هەڵئەگرینو ئەوسـا بـە تەواوی تۆڵەی ئەوەڵو ئاخریان لێ ئەستێنمەوە • یاخود بازێ لەوانەی کـە بەڵێنم داوەو بڕیارم داوە بەسەر کافرەکانیا بێنم نیشانتی ئەدەمو ، ئێمە هێزو تەوانایمان هەیە بەسەریانا •

تۆ هــەر دەست توند بگرەو لەســەر بەجێهێنانی ئەوەی بۆت هــاتوە بمێنەرەوەو بەردەوام بە ؛ چونکی بە راستی تۆ وای لەسەر رێگەی ڕاستو ڕەوان ، وە ئەم قورئانەیش ناوو شۆرەتو پایەیە بۆ تۆو گەلەکەتو ئەمەولا پرسیارتان لێئەکرێ لە بارەی قورئانو ڕەفتارکردن بە قورئانەوە ٠

(واسْأَلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا : اَجَعَلْنَا مِنْ دونِ الرَّحْمَانِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ؟) (٤٥)

ئەی خۆشەویست تۆ پرسیار لەوانە بکە کە لە پێش تۆدا هەناردوومن لە پێغەمەرەکانی ئێمە : ئایا بێجگە لە خودا چەن خودایەکی ترمان داناوە کە پەرستیاری بکرێن ؟

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسى بِآيَاتِنَا الى فِرْعَوْنَ وَمَلَإِهِ ، فقَالَ : اِنِّي رَسولُ رَبِّ العَالَمِينَ (٤٦) فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا اِذَا هُمْ مِنْها يَضْحَكُونَ (٤٧) ومَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِها ، واَخَذْنَاهُمْ بِالعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٤٨) وقَالُوا : يا اَيُّها السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ، اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ (٤٩) فَلَمَّا كَشَفْنَ عَنْهُمُ العَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ) (٥٠)

جا خودا بۆ دڵدانەوەی حەزرەتو بۆ وەڵامدانەوەی ئەوە کە وتیان بۆچی ئەم قورئانە بۆ سەر دوو پیاوی گەورە نەهاتوە ٠٠ باسی موسای بۆ گێڕایەوەو فەرمووی : موسای کوڕی عیمرانمان نارد بۆ سەر فیرعەونو کۆمەڵەکەی و پێی فەرموون : من ڕەهبەرم و لە لای خودای جیهانەوە ڕەوانەکراوم ، کاتێ لەگەڵ موعجیزەیەکدا کە پێمدابوو چوە لایان ئەتبینی

پێی پێ‌ئه‌که‌نین‌و گاڵته‌یان به ئایه‌ته‌کان ئه‌کرد ! به دوای ئه‌وه‌دا گه‌لێ کاری گه‌وره‌و موعجیزه‌م پێ‌نیشان‌دان ، وه هـه‌ر ئایه‌ت‌و نیشانه‌یه‌کیشم پیشان ئه‌دان ئه‌وه‌ی پێشوو گه‌وره‌تر بوو ، بۆ ئه‌وه که بترسن‌و بگه‌ڕێنه‌وه بۆ لای خودا . وه ئه‌و ئایه‌تانه بریتی بوون له موعجیزه‌کانی حه‌زره‌تی موسا وه‌کوو عاساکه‌یی‌و ، ده‌ستی هه‌ڵگیرساوی‌و ... وه ئه‌و فیرعه‌ونه‌و کۆمه‌ڵه‌که‌یمان گرت بـه سزا وه‌کوو قاته‌سانی‌و ، به‌ره‌ڵابوونی کوڵله بۆ کشتوکاڵیان‌و ، جانه‌وه‌ر بۆ سه‌ر به‌رگ‌و پۆشاکیان‌و خوارده‌مه‌نییان بـه هیوای ئه‌وه بیر بکه‌نه‌وه‌و بگه‌ڕێنه‌وه بۆ لای خودا ، که‌چی لـه به‌رانبه‌ری ئـه‌م هـه‌موو رووداوه‌دا فیرعه‌ون‌و کۆمه‌ڵه‌که‌ی بـه موسـایان ئه‌وت : ئه‌ی جادووگه‌ر بانگ بکه با به هۆی ئه‌و پایه‌وه که هه‌ته له لای خودا به‌ڵکو ئه‌م سزامان له‌سه‌ر لابیا ، جا کاتێ موسا دۆعای کردو سزاکه‌مان له‌سه‌ر لابرد ته‌ماشات ئه‌کرد ئه‌وان په‌یمانه‌که‌یان شکاندو گوێیان به دین‌و ئایین نه‌دا .

﴿ ونَادى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ ، قَالَ : يا قَوْمِ اَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ ، وهـٰذِهِ الأَنْهارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي ؟ اَفَلا تُبْصِرُونَ ؟ (٥١) أَمْ اَنا خَيْرٌ مِنْ هذا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ، ولا يَكادُ يُبِينُ ؟ (٥٢) فَلَوْلا اُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ ؟ اَوْ جاءَ مَعَهُ الْمَلائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ (٥٣) فاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطاعُوهُ ، اِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ (٥٤) فَلَمَّا آسَفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ ، فَاَغْرَقْناهُمْ اَجْمَعِينَ (٥٥) فَجَعَلْناهُمْ سَلَفاً ومَثَلاً لِلآخِرِينَ) (٥٦)

وه فیرعه‌ون جارێ دا بـه ناو گه‌له‌که‌یاو وتی : ئـه‌ی گه‌لی من ئایا سه‌رۆکایه‌تی وڵاتی میصر بۆ من نیـه ؟ بڕوانن وام له‌م کۆشکه به‌رزه‌داو

جۆگەی ئاوی زەلاڵ لە ژێر تەختەکەمەوە رەوان ئەبێ ، ئایا من باشتر نیم لەم موسایە کە پیاوێکی سووکو بێنرخەو لەوانە نیە بتوانێ لەبەر ناباری زمانی مەبەستی خۆی بدرکێنێو ئەوەی ئەیەوێ بیلێ ؟

ئەگەر راست ئەکا کراوە بە گەورەی ئایینی بۆچی چەن بازنەی ئالتوونی نەخراوە بەسەرا ؟ واتە لەو چەرخەدا یاسا وا بوە پادشا هەرکەسێکی بکردایە بە گەورەی ناوچەیێ بازنی ئالتوونیان ئەکردە دەستیو ، گەردنبەندی زیو یا ئالتوونیان ئەکردە ملی ، بۆ نیشانەی پلەو پایەی • یاخود ئەگەر ئەم گەورەی دینە بۆچی کۆمەڵێ لە مەلائیکە نەهاتوون لەگەڵیا بەیەکەوە ؟ وە مادام هیچ کام لەوانەی نیە دیارە داواکەی درۆیە • جا داوای کرد لە گەلەکەی لە بەرهەڵستی موسادا فەرمانبەریو پەیرەوی بکەنو (گەلەکەی خۆی بە سووک سەیر کرد) ئەوانیش پەیرەوییان کرد ، بە راستی ئەوانە گەلێکی فاسق بوون • جا کاتێ موخالەفەیان کردینو قاریان جوولانین تۆڵەمان لێ کردنەوەو لە ئاوی نیلدا هەموویانمان خنکاند • وە ئەوانمان کرد بە پێشکەوتوو لە فەوتانو پاشکەوتنی قیبطیەکاناو ، کردمانن بە هۆی پەندو دەرز بۆ دواکەوتووان •

(وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً إِذا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ (٥٧) وقَالُوا : أَآلِهَتُنا خَيْرٌ أَمْ هُوَ ؟ ما ضَرَبُوهُ لَكَ إِلاَّ جَدَلاً ، بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ (٥٨) إِنْ هُوَ إِلاَّ عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ ، وجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِبَنِي إِسْرائِيلَ (٥٩) ولَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلائِكَةً فِي الأَرْضِ يَخْلُفُونَ (٦٠) وإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ ، فَلا تَمْتَرُنَّ بِهَا واتَّبِعُونِ هذا صِرَاطٌ

مُسْتَقِيمٌ (٦١) ولا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ . إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ) (٦٢)

کاتێ له لایه‌نی (ابن زبعری)یه‌وه باسی حه‌زره‌تی عیسا ئه‌کرێ به خاوه‌ن مه‌ثه‌ل و پایه‌ی گه‌وره نه‌و کاته‌دا گه‌له‌که‌ت که کافرانی قوره‌یشن له هۆی ئه‌و په‌ندو مه‌ثه‌له‌وه شادمان ئه‌بن‌و دێن به‌یه‌کاو ئه‌ڵێن : ئایا خوداکانی ئێمه که مه‌لائیکه‌کانه له عیسا باشترن یاخود عیسا له‌وان باشتره ؟ جا ئه‌و کافرانه وه‌کو (ابن زبعری)و هاوبیره‌کانی باسی حه‌زره‌تی عیسایان نه‌ئه‌هێنایه پێشه‌وه بۆ ئه‌وه نه‌بێ بیکه‌ن به هۆی موجاده‌له‌و هاوردوبردی قسه‌و تا له‌و رێگه‌وه زاڵبن به‌سه‌رتانا .

(ابن زبعری) وتی به حه‌زره‌ت : که گاوره‌کان عیسای کوڕی مه‌ریه‌م ئه‌په‌رستن‌و ئێمه مه‌لائیکه‌کان ئه‌په‌رستین‌و مه‌لائیکه‌کان له عیسا باشترن‌و په‌رستیاری مه‌لائیکه عه‌یبی تیا نیه ، وه ئه‌م باسه‌یان بۆ ئه‌وه له‌گه‌ڵ تۆدا کرد تا سه‌رکه‌ون به‌سه‌رتاو ده‌مکوتت بکه‌ن ، به‌ڵام من پێتان ئه‌ڵێم : نه مه‌لائیکه شیاوی په‌رستیاریه‌و نه عیسای کوڕی مه‌ریه‌م . عیسی هیچ نیه ئه‌وه نه‌بێ به‌نده‌یه‌که ئێمه نیعمه‌تمان به‌سه‌ردا رژاندوه‌و کردوومانه به خاوه‌ن مه‌ثه‌ل بۆ به‌نی‌ئیسرائیل‌و کردمان به نموونه‌یه‌کی تایبه‌تی جیهان که به بێ باوك دروستمان کرد ، وه ئه‌گه‌ر خواستمان له‌سه‌ری بێ بازێ له ئێوه‌م ئه‌کرد به مه‌لائیکه‌ی وه‌ها له‌سه‌ر زه‌ویدا ببوونایێ به جێگری ئێوه‌و دوای ئێوه بمانایێ .

واته هه‌رچه‌ن حاڵی حه‌زره‌تی عیسا سه‌رسوڕهێنه‌ره به‌ڵام خودا نه‌وانایه به‌سه‌ر شتی له‌وه سه‌رسوڕهێنه‌رترا ، به‌هه‌ر حاڵ ئه‌مانه چ عیساو

چ مەلائیکە هەموو بەندەی خودانو کەسیان شیاوی ئەوە نین کە پەرستیاری بکرێن •

وە وجوودی عیسا نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەتو گومانو دوودڵی مەکەن لە پاشەڕۆژاو پاشەڕۆژ وەسیلەی بەجێهاتنی عەداڵەتە ، وە پەیڕەوی شەریعەتی یا کیتابی من یا پێغەمەری محەمەد بکەن ، ئەمەیە رێگەی راست ، وە ئاگاتان لە خۆتان بێ تا شەیتان لاتان نەدا لە رێگەی راستو دوورتان نەخاتەوە لە پەیڕەوی حەق ، بە راستی شەیتان دوژمنێکی ئاشکرای ئێوەیە •

بزانن ! وشەی (وانه لعلم للساعة) بە چەن شێوە مانای لێدراوەتەوە :

یەکێکیان ئەمەیە : کە وجوودی عیسا مایەی زانستە بە نزیکی پاشەڕۆژ ، لە واقیعا ئەو زاتەو حەزرەتی محەمەد هەردووکیان لە نزیکی قیامەتا هاتوون •

یەکێکی تریان ئەمەیە : کە پەیدابوونی عیسا لەناو گەلی حەزرەتی محەمەدا لە ئاخرزەمانا نیشانەی پاشەڕۆژە • لە حەدیثی پیرۆزا هەیە کە عیسا لە ئاسمان دێتەخوارەوە بۆ سەر شوێنێ لە خاکی پیرۆزی شاماو رمێکی بە دەستەوەیەو بەو رمە (دەجال) ئەکوژێ • جا ئەچێ بۆ (بیت المقدس)و لەو کاتەدا موسوڵمانان خەریکی نوێژی سبەینێنو پێش نوێژەکە دێتە پاشەوەو عیسا ئەیخاتەوە پێشو لە دوایەوە نوێژ ئەکا لەسەر شەریعەتی حەزرەتی محەمەد ـدـ ، جا فەرمان ئەدا بە کوشتنی بەرازو لابردنی چاخو ، لە گاورەکان رازی نابێ بە موسوڵمانبوونو شوێنکەوتنی ئایینی حەزرەتی محەمەد ـدـ نەبێ •

(ولَمَّا جاءَ عِيسى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ : قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ، فَاتَّقُوا اللهَ وَاَطِيعُونِ (٦٣) اِنَّ اللهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ ، فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦٤) فَاخْتَلَفَ الأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ، فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ) (٦٥)

جا کاتێ عیسا ـدـ بەو موعجیزە روونا‌کانەوە وەکوو : زیندووکردنەوەی مردوو ، چاککردنەوەی کوێری سکوماو ، خۆشکردنەوەی نەخۆش‌و ، سارێژبوونەوەی بەڵەکی‌و غەیری ئەمانە لە حیکمەت‌و دەرزی دین ... هات بۆ لایان فەرمووی بە گەلەکەی : وا من لە لای خوداوە هاتووم بۆ لای ئێوە بە دەرزی حیکمەت ، کە مەبەس یا شەریعەتی ئاسمانییە بە گشتی ، یا هەر کتێبی ئینجیلە ، یا باقی زانیاری شەخصی خۆیەتی لەگەڵیاناو ، هەرواهاتووم بۆ دەربڕینی بازێ لەوانە کە ئێوە جیاوازیتان هەیە تیایانا ، دەی لە خودا بترسن‌و پەیڕەویم بکەن • بە راستی خودا دروستکەری من‌و ئێوەیە‌و بەندەیی ئەو بکەن ، ئەمە رێگەی راستە‌و خودا وەری ئەگرێ• جا بە دوای ئەم بەیانی حەزرەتی عیسادا ـدـ ئەو تاقم‌و کۆمەڵانە کە لە ولاتەکەدا بوون لەناو خۆیانا تێکچوون‌و بازێکیان باوەڕیان بە حەزرەتی عیسا کردو بازێکیان باوەڕیان پێ‌نەکرد • جا هاوار بۆ ئەوانە کە ستەمیان لە خۆیان کرد بە ئینکاری ئەو پەیامانەی لە لای خوداوە هاتوون‌و ، ستەمیشیان لە خەڵك کرد بە تێکدانی دڵیان ، هاوار بۆ ئەوانە لە سزای سەخت‌و بە ئازاری رۆژی قیامەت •

(هَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ ؟) (٦٦)

ئایا ئەو کافرانە جگە لەوە کە رۆژی قیامەت لە پڕێکدا بێتو یەخەیان بگرێ چاوەڕێی شتێکی تر ئەکەن ؟

(الأَخِلاَّءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلاَّ الْمُتَّقِينَ (٦٧) يَا عِبَادِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلاَ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ (٦٨) الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ (٦٩) ادْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ (٧٠) يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ ، وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الأَعْيُنُ ، وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٧١) وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٧٢) لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَاْكُلُونَ) (٧٣)

جا لەو رۆژی قیامەتەدا ئەم دۆستانە کە وان لە خۆشیدا لە دنیادا لەو رۆژەدا ئەبن بە دوژمنی یەکتر ، واتە بازێکیان ئەبێ بە دوژمنی بازێکیان ؛ چونکە ئەو پەیوەندی دنیایە نامێنێ ، بۆ ئەوانە خودا بانگیان ئەکاو ئەفەرموێت : ئەی بەندەکانی من ! ئەی کەسانێ کە ترسی خودا وا لە دڵتاناو خۆتان ئەپارێزن هیچ ترستان لە خراپەیێ نەبێ کە لە پاشەڕۆژا رووتان تێبکاو هەرگیز بۆ شتێ زویر مەبن کە بەجێتان هێشتوە • ئەم بانگە بۆ ئەو بەندانەیە کە باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە بوەو پەیڕەوی یاساکانی ئیسلامیان کردوە • فەرموون بڕۆنە ناو بەهەشتەوە ، خۆتانو ژنەکانتانو لەوێدا شادمانن بە شادمانییەکی زۆرو ، چەند کاسەی ئالتوونو چەن گۆزەو پەرداخی بێ دەستو لوولە ئەگیڕرێ بە دەورتاناو ، لە بەهەشتەکەیشتانا هەیە ئەوەی کە دڵی ئێوەی بۆ بچێو ئارەزووی بکەنو ،

چاو بۆی بڕوانێ‌و له‌زه‌تی پێ‌بگه‌یه‌نێ‌و ، ئێوه له‌و به‌هه‌شته‌دا نه‌مرن • وه ئه‌م به‌هه‌شتانه‌ی ئێوه‌ی وان تیا ئه‌و به‌هه‌شتانه‌ن که به هۆی ره‌فتاری باشی خۆتانه‌وه ده‌ستان‌که‌وتوون • وه له‌و به‌هه‌شته‌دا بۆتان هه‌یه میوه‌یه‌کی زۆری وه‌ها که له‌وانه ئه‌خۆن‌و ، ئه‌و به‌هه‌شتانه‌تان بۆ رازاوه‌ته‌وه‌و بۆتان ئارایش‌دراوه‌و بوه به به‌ش‌و به‌رات‌و میراتتان به هۆی کرده‌وه‌و ره‌فتارتانه‌وه له دنیادا •

(إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ (٧٤) لا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ ، وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ (٧٥) وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ ، وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ (٧٦) وَنَادَوْا : يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ، قَالَ : إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ (٧٧) لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ) (٧٨)

وه‌کوو چۆن موسوڵمانه بێ‌تاوانه‌کان وان له‌و به‌هه‌شتی ره‌حمه‌تی پڕ له نازو نیعمه‌ته‌دا •• تاوانباره‌کانیش که باوه‌ڕیان به ئایینی ئیسلام نه‌ده‌کرد ئه‌وانیش وان له دۆزه‌خاو تیا ئه‌مێننه‌وه هه‌تا هه‌تایه‌و ، سزایان له‌سه‌ر سووك ناکرێ‌و هیوای رزگاربوونیان له‌و سزا نیه • وه ئێمه به‌م ته‌ڵه‌سه‌ندنه‌وه له‌و کافرانه سته‌ممان لێ نه‌کردوون به‌ڵام ئه‌وان سته‌میان له خۆیان کرد • وه ئه‌و کافرانه بانگ له ده‌رگاوانی دۆزه‌خ ئه‌که‌نو ئه‌ڵێن : ئه‌ی مالیك داوا له خودای خۆت بکه با فه‌رمانی له‌ناوبردنی هه‌میشه‌یی بدا به‌سه‌رماناو له‌م سزا رزگار بین ! ئه‌ویش ئه‌ڵێ : نه ، نه ، ئه‌بێ له‌م شێوه‌و سزادا بمێننه‌وه ، کاتی خۆی ئێمه حه‌قمان بۆ هێنان‌و هاوارمان لێ کردن که خوداو یه‌کێتی‌و خودابه‌یه‌کناسین راسته‌و ، پێغه‌مه‌رێتی راسته‌و قورئان راسته‌و باوه‌ڕیان پێ بکه‌ن ، به‌ڵام ئێوه سه‌رکێشیتان کردو زۆربه‌تان ئه‌م

حەقەتان پشت‌گوێ خست‌و بە ناشیرین تەماشاتان کردو ، بڕیارتان دا هەتا هەتایە ئێوەو ئــەو باوەڕە یــەك ناکەون ، جا خــودا لــە بەرانبەری ئــەو بیروباوەڕی هەتا هەتای ئێوەوە ئــەم ئــازارە هەتاهەتاییــەی بۆ داناون‌و پێویستە تیا بمێننەوە •

(اَمْ اَبْرَمُوا اَمْراً ؟ فَإِنَّا مُبْرِمُونَ (٧٩) اَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لا نَسْمَعُ سِــرَّهُمْ ونَجْوَاهُمْ ! بَلى وَرُسُــلُنا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ (٨٠) قُلْ : اِنْ كــانَ لِلرَّحْمــانِ وَلَدٌ فَأَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ (٨١) سُــبْحانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ والْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ (٨٢) فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا ويَلْعَبُوا حَتَّى يُلاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) (٨٣)

یا خەیر ئەو کافرانە بێجگە لەوەی خۆشیان لە ئایینی ئیسلام نەدەهات شتێکی تریان لەناو خۆیانا دامەزراند وەکوو دوژمنایەتی دین‌و خاوەنەکەی بێ ، مادام ئەوان وایان کردوە ئێمەیش شتێکمان بۆ ئەوان بڕیار داوە وەکوو تۆڵەی دۆزەخ بێ• یا خەیر گومانیان وایە کە ئێمە ئاگاداری ئەوان نین‌و قسەی ئاشکراو پەنهانەکی ئەوان نابیسین ، نەخەیر فریشتە فوروستادەکانمان وان بەلایانەوە بیرو باوەڕو وتارو کردەوەی ئەوان ئەنووسن •

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بەو کافرانە : کە بڕیاری ئەوەتان داوە مەلائیکە کچانی خودا بن ئەمە ئێوە دەیڵێن راست نیە ؛ چونکی خــودا بــێ نیــازە لــە نــەتــەوەو ، ئەگــەر بە فــەرزی مــەحــاڵ خودای میهرەبــان نەتەوەی ببێ ئەوە مــن یەکەم کــەسێکم کە بەندەیی بۆ بکەم ؛ چونکە ڕەهبەران لە هەموو کەسێ باشتر زانان بەوەی بۆ خــودا

ئەشێ یا ناشێ ، بەڵام شتی وەها نەبوەو نابێ ؛ چونکە بێنیاز لەگەڵ نیازمەندا یەك ناکەوێو موناسەبەیان نیە .

پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەوی و پەروەردگاری عەرش پاك‌و خاوێن‌و دوورە لەو هاوبەش‌و وێنانە کە کافران بە گومان بۆ خودایان بڕیار ئەدەن‌و باسیان ئەکەن .

زاتێ کە وەصفی بێنیشانی بێ
ئەبێ چۆن مەخلووق بە هاوشانی بێ ؟
ئەم خەیاڵاتە هەموو ئەوهامن
هەموو لە بیری گەلی عەوامن

دەی مادام ئەوان هەر وا لەسەر بێشوعووری ئەڕۆن‌و نووری ڕەهبەر وەرناگرن لێیان بگەڕێ تا ڕۆچن بەم بیرە تاریکەداو لەگەڵ هاوقەتارەکانیانا گاڵتە بکەن هەتا ئەگەن بەو ڕۆژە ڕەشە کە وادەیان پێدراوە .

(وهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلٰه" ، وفِي الأَرْضِ إِلٰه" ، وهُوَ الْحَكِيمُ العَلِيمُ (٨٤) وتَبارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ وما بَيْنَهُمَا ، وعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ، وإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٥) ولا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلاَّ مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ ، وهُمْ يَعْلَمُونَ) (٨٦)

ئەو خودای جیهانە خودایەکە مەعبوودە بۆ ئەنیاو ئەولیاو ڕۆشنبیران لە ئاسماناو لە زەویداو ، جیهان لەبەر تەوانایی ئەوا ڕامەو ، خودایەکە خاوەن حیکمەتەو خاوەن زانستە بە هەموو شتێ کەمو زۆر . وە زۆر

گەورەیە ئەو خودایە کە دارایی ئاسمانو زەوی ، هەرچۆن بنو هەرچەن بنو ، دارایی تێوان ئەوانیش بۆ ئـەوە • وە زانستی کاتی هاتنی رۆژی قیامەتو بـەربادبوونی ئـەم جیهانـە لای ئـەو خودایـەو ، بۆ لای ئـەو خودایەو ، بۆ لای ئەو ئەگێڕرێنەوە • وە ئەو بتو مەلائیکانە ئەوان هیوای تکاو شەفاعەتیان پێیان هەیەو بانگیان ئەکەنو بە هۆی ئەوانەوە لـە خودا لائەدەن هەرگیز خاوەنی هیچ نینو دارای تکاکاری نین بۆ ئەوان ، ئـەو فریشتانە نەبێ کە شایەتی بدەن بـە حەقو ئەدای ئیمانهێنانی ئـەو کافرانە بکەنو بە راستی بزانن کە ئیمانیان هێناوە ، ئەوسا لەوانەیە کە مەلائیکە شەفاعەتیان بۆ بکەن •

واتە هەرکام لەم کافرانە ئیمان بە خودای تەنیا بێنێو فریشتەکان بەم ئیمانەیان بزانن ئەوسا تکایان بۆ ئەکەن لەلای خودادا ئەگەر تاوانێکیان بێ لە پاش ئیمانهێنانیان بە حەق •

(وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ : مَنْ خَلَقَهُمْ ؟ لَيَقُولُنَّ اللهُ . فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ؟ (٨٧) وَقِيلِـهِ : يَـا رَبِّ إِنَّ هَـؤُلاءِ قَـوْمٌ لا يُؤْمِنُونَ (٨٨) فَاصْفَحْ عَنْهُمْ ، وَقُلْ سَـلامٌ . فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) (٨٩)

وەکـوو ئـەو پیرو باوەڕە بێنرخانەیش دەرئەخەن ئەگـەر تۆ پێی پرسیاریان لێ بکەیتو بڵێیت : کێ دروستی کردوون ؟ بە پشتەسووریو چاوڕوونییەوە ئەڵێن : خودای جیهان دروستی کردووین • جا لەگەڵ ئـەم باوەڕەدا چۆن لە بەندەیی خودا هەڵئەگێڕێنەوە بۆ بەندەیی دارو بەرد ؟

وە هەر وەکوو خودا زانایە بە رۆژی جەزاو پاداش کە قیامەتە زانایشە بە خۆشەویستی خۆی کە حەزرەتی محەمەدە ، کە هاوار ئەکا ئەلێت : ئەی پەروەردگاری من بە راستی ئەم بتپەرستانە گەلێکن ئیمان نایەنن . وە مادام زانایە بە رۆژی پاداشو تۆلەو زانایشە بە پارانەوەی تۆ . لایان لێ بگرەو بانگیان مەکەو واتەیێ بڵێ کە لەسەر ئارامی بێ لەمەولا بە ئەنجامی بیرو باوەڕو کردەوەی شەڕی خۆیان ئەزانن .

سووره‌تی (دوخان) لـه ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، (٥٩) ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی زوخروف هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) والْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) إِنَّا أَنْزَلْنَـــاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ ، إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ (٣) فِيهَـــا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (٤) أَمْراً مِنْ عِنْدِنَا . إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ (٥) رَحْمَـــةً مِنْ رَبِّكَ ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٦) رَبُّ السَّـــمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ (٧) لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ، رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الأَوَّلِينَ) (٨)

ئەم سووره‌ته سووره‌تی حامیمه ، سوێند به‌و قورئانه کـه حه‌قیقه‌تی بیروباوه‌ڕو کرده‌وه‌ی باش ده‌رئه‌خاو له بیرو باوه‌ڕو کرده‌وه‌ی خراپیان جیا ئه‌کاته‌وه ، ئێمه ئەم قورئانه‌مان له شه‌وێکی پیرۆزا ناردوه‌ته خواره‌وه‌و ئێمه ترسێننده‌ی هۆشیاران بووین له سزا ، وه له‌و شه‌وه‌دا هه‌ر کارێکی خاوه‌ن حیکمه‌ت هه‌بێ جیا ئه‌کرێته‌وه بۆ جێبه‌جێکردن ، وه ئه‌و کاره کارێکه له لایه‌نی ئێمه‌وه صادیر کراوه ئه‌بێ بێته جێگه‌و به راستی ئێمه پێغه‌مه‌ر بۆ ئه‌وه ئه‌ێرین ببێ به پڕته‌وی فه‌ڕو پیرۆزی له جیهاناو ببێ به هۆی رووناکی دڵو ئارامی‌و ره‌حمه‌ت له لایه‌نی په‌روه‌ردگاری تۆوه ، به راستی خـودا بیسه‌ره‌و زانایه بـه هه‌موو کارو بارێ . وه ئـه‌و خودایه په‌روه‌ردگاری

ئاسمانەکانو زەوی‌و ناوبەینی ئەوانە ئەگەر باوەڕتان هەیە • وە هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، مردوو زیندووئەکاتەوەو زیندوو ئەمرێنێ ، پەروەردگاری ئێوەو باوکۆو باپیرە پێشینەکانتانە •

بزانن ! لە دیاریکردنی ئەو شەوە پیرۆزەدا چەن قسە هەیە :

یەکەم : ئەو شەوی (لیلة القدر)ەیە کە لە مانگی رەمەزانی پیرۆزایە ، بە چەن بەڵگە :

١ ـ خودا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة القدر) ، وە لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة مباركة) ، کە وابێ پێویستە ئەو شەوە پیرۆزە (ليلة القدر) بێ ، هەتا ناجۆری لە یێوانی ئەو دوو ئایەتەدا پەیدا نەبێ •

٢ ـ خودا فەرموویەتی : (شهر رمضان الذي انزل فيه القرآن)و بەیانی ئەوەی کردوە هاتنەخوارەوەی قورئان لە مانگی رەمەزانا بوەو لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة مباركة) کە وابێ ئەبێ ئەو شەوە پیرۆزە لە مانگی رەمەزانی پیرۆزا بێ تا ئایەتەکان یەک بکەون •

٣ ـ خودا لە باسی شەوی (ليلة القدر)ا فەرموویەتی : (تنزل الملائكة والروح فيها باذن ربهم من كل امر سلام)وە لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (فيها يفرق كل امر حكيم) • وە ئەمە موناسبە بۆ فەرموودەی خودا (تنزل الملائكة والروح فيها)وە لەم سوورەتەدا فەرموویەتی : (امرا من عندنا)وە لە سوورەتی (قەدر)دا ئەڵێ : (بأذن ربهم من كل امر) • وە لەم سوورەتەدا ئەفەرموێ : (رحمة من ربك)وە لەوێ ئەڵێ : (سلام هی) • وە مادام باس‌و وەصفەکان نزیکی یەکن پێویستە مەوصووفەکانیش یەکێ بن •

٤ ـ طەبەری لە تەفسیرەکەیا لە قەتادەوە ئەگێڕێتەوە کە : صەحیفەکانی ئیبراهیم لە یەکەم شەوی ڕەمەزانا هاتوونەتە خوارەوەو ، تەورات نە شەوی شەشی ڕەمەزانا هاتوەتە خوارەوەو ، زەبوور لە دوازدەیاو ، ئینجیل لە هەژدەی ڕەمەزاناو ، قورئان لە بیستوچواری ڕەمەزانا هاتوەتە خوارەوە • کە واتە پێویستە ئەو شەوە پیرۆزە (لیلة القدر)بێ •

٥ ـ (لیلة القدر) بۆیە بەو ناوە ناوبراوە ؛ چونکە قەدر شەرەفی گەورەیە لە لای خودای تەعالاو دیارە شەرەفی کات لە بەر زاتی خۆی نیە ؛ چونکی هەموو کاتێ هەر کاتە ، بەڵکو لەبەر شەرەفی ئەو شتەیە کە لەو کاتەدا بوە وەکوو هاتنەخوارەوەی قورئان کە یاسایەکە ئەبێ بە هۆی ژیانی پیرۆزانەی ئادەمیزادو بوە بە هۆی دامەزرانی پەیامو پێغەمەرێتی حەزرەتی محەمەد کە (رحمة للعالمین) • وە بوە بە هۆی زانستو کردەوەی باش و بەندەیی بۆ خودا • کە وابێ ئەگەر قورئان لە شەوێکی ترا غەیری (لیلة القدر) بهاتایەتە خوارەوە ئەبوا ئەو شەوە گەورە بوایە نەك (لیلة القدر) کە وابێ پێویستە کە (لیلة القدر)و (لیلة مبارکة) یەکێ بن •

قسەی دوەم ئەوەیە کە : شەوی پیرۆز شەوی نیوەی مانگی شەعبانەو ، عوثمانی کوڕی موغیرە ئەگێڕێتەوە کە حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : ئاکامو کۆتایی ژیانی ئینسان لەم شەعبانەوە بۆ ئەو شەعبان بڕیار ئەدرێ •

وە لە حەزرەتەوە ریوایەت کراوە کە شەوی نیوەی شەعبان هات ، شەوەکەی زیندووبکەنەوە بە بەندەیی خوداو ، ڕۆژەکەی بەڕۆژوو بن ؛ چونکی خودا جیلوەی بەهرەو بەخششی خۆی لەم شەوەدا بۆ بەندەکانی خۆی دەرئەخا •

وە ئەو شەوە چوار ناوی هەیە : (اللیلة المبارکة) لەبەر فەرو پیرۆزی • (لیلة البراءة) ؛ چونکی شەوی رزگاریە لە تاوان • (لیلة

الصلك) لەبەر ئەوە چەکی عەفو ، واتە نامەی بەخشینی تاوانبارانی تێدا دێتە خوارەوە • (ليلة الرحمة) لەبەر میهرەبانی خودا تیایا • بەڵام ریوایەتەکانی ئەم قسە دامەزراو نین‌و جێگەی قسەن •

وە لە تەفسیری قورطوبیدا ئەڵێ : قورئان هەمووی لە نیوەی مانگی شەعباندا هاتوەتە خوارەوە بۆ (بيت العزه) لە ئاسمانی یەکەم ، جا بە پێی پێویست لە شەوی (ليلة القدر) لە مانگی رەمەزانا دەستکراوە بە هاتنەخوارەوەی تا بە بیست‌و سێ ساڵ تەواو بوە • جا ئەگەر ئەم قسە بەڵگەیەکی بەهێزی هەبێ ئەوە ئەبێ بە هۆی یەکخستنەوەی ئەو ریوایەتانە کە بازێ لەوان لەسەر نیوەی شەعبانەو بازێکیان لەسەر شەوی (ليلة القدر)ەو هەردووکیان دائەمەزرێن •

(بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ (٩) فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ (١٠) يَغْشَى النَّاسَ ، هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ (١١) رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ (١٢) أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ؟ (١٣) ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ! (١٤) إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ (١٥) يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى ، إِنَّا مُنْتَقِمُونَ) (١٦)

بەڵکو ئەو کافرانە وان لە ناو گومانی بەداو لە ناو دوودڵیدا لە وجوودی خوداو یەکیەتی خوداداو ، گاڵتە ئەکەن بە ژیانی خۆیان‌و ، لە شتی بێسوودا زایەی ئەکەن • جا تۆ چاوەڕێ بکە بۆ رۆژێ کە ئاسمان لەبەر بێبارانی تۆزێکی رەشی بەدڕەزا دێنێ بەسەر زەویدا کە هەموو کەس

به چاو ئه‌ییێو سه‌راسه‌ر جیهان دائه‌گرێ ، وه ئه‌وه هۆی سزایه‌کی به ئێشی ناباره‌و ئه‌و خه‌ڵکه‌یش هاوار ئه‌که‌نو له خودا ئه‌پارێنه‌وه‌و ئه‌ڵێن : په‌روه‌ردگارا ئه‌م سزایه‌مان له‌سه‌ر هه‌ڵبگره ، ئێمه خاوه‌ن باوه‌ڕین ! جا خودا وه‌ڵامیان ئه‌داته‌وه‌و ئه‌فه‌رموێت : ئه‌مانه له کوێوه یا چۆن بیر ئه‌که‌نه‌وه‌و بۆ لای خودا ئه‌گه‌ڕێنه‌وه ؟ وه‌لحاڵ پێغه‌مه‌رێکی به‌رزی خاوه‌ن فه‌رموده‌ی رووناك هات بۆ لایان ، له پاشان ئه‌وان پشتیان لێهه‌ڵکردو بازێکیان وتیان : ئه‌م شه‌خصه که‌لامی خودامان بۆ ناخوێنێته‌وه ، به‌ڵکو که‌لامی غولامێکی هۆزی (ثقیف)ه‌و وه‌ری ئه‌گرێو ئه‌یخوێنێته‌وه به‌سه‌رمانا • بازێکیشیان وتیان : نه‌خه‌یر ئه‌مه شێته‌و قسه‌کانی بێسوودن •

وه ئێمه به پیرۆزی دۆعای پێغه‌مه‌ره‌وه ئه‌و قاتییه تا ئه‌ندازه‌یێ لائه‌به‌ین ، به‌ڵام ئه‌وان پاش کوفره‌که‌ی پێشوویان ئه‌گه‌ڕێنه‌وه بۆ سه‌ر کوفر • وه له‌و رۆژه‌دا که هه‌ڵمه‌تی گه‌وره‌یان بۆ ئه‌به‌ین له قیامه‌تا یا له رۆژی به‌درا تۆڵه‌ی کوفره‌که‌یان لێ ئه‌سێنینه‌وه •

عه‌بدوڵڵا ـخـ ئه‌ڵێ : کاتێ که قوره‌یش سه‌رکێشی‌و به‌درییان له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا کرد •• دۆعای لێکردن که چه‌ن ساڵێ قاتی بێته سه‌ریان وه‌کوو ساڵه‌کانی یوسف ـدـ • ئه‌وانیش تووشی قاتی هاتن هه‌تا ئێسقانی حه‌یوانیان ئه‌خوارد ، وا ئه‌بوو پیاوێ سه‌ری به‌رز ئه‌کرده‌وه بۆ ئاسمان‌و له به‌ینی خۆی‌و له به‌ینی ئاسمانا وه‌کوو تۆز ئه‌هاته به‌رچاوی ، جا خودای ته‌عالا ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارده خواره‌وه هه‌تا (هذا عذاب الیم) •

جا په‌نایان بۆ حه‌زره‌ت هێناو عه‌رزیان‌کرد : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا داوای باران بکه بۆ گه‌لی (مضر) له خودا ، وا خه‌ریکه له‌ناو ئه‌چن • جا حه‌زره‌ت دۆعای بۆ کردن‌و باران به‌سه‌ریانا باری ، جا ئه‌م ئایه‌ته

هاتەخوارەوە : (انا كاشفوا العذاب قليلا) • جا كاتێ بووژانەوەو هەرزانی كەوتەوە ناویان گەڕانەوە سەر حاڵی پێشووی خۆیان ، جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە : (يوم نبطش البطشة الكبرى •••)

(وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ . وجاءَهُمْ رَسولٌ كَرِيمٌ : (١٧) اَنْ اَدّوا اِلَيَّ عِبادَ اللهِ ، اِنّي لَكُمْ رَسولٌ اَمِينٌ (١٨) واَنْ لا تَعْلُوا علَى اللهِ ، اِنّي آتِيكُمْ بِسُلْطانٍ مُبِينٍ (١٩) وَاِنّي عُذْتُ بِرَبّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ (٢٠) وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ (٢١) فَدَعا رَبَّهُ : اَنَّ هؤلاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ (٢٢) فَاَسْرِ بِعِبادِي لَيْلاً اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ (٢٣) واتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْواً ، اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ) (٢٤)

بە راستی ئێمە لەمەوبەر گەلی فیرعەونمان خستە ناو ئیمتیحانەوە ، بە هێزو دارایی تاقیمانکردنەوە هەتا بایی بوون ، وە لەو كاتی بایی‌بوونەدا پێغەمبەرێكی كەریمو بەرزو بەڕێزمان نارد بۆ لایان ، وە پێی فەرموون : ئەو بەندانی خودایەمان پێبدەرەوە با ئیمان بێنن‌و بكەونە شوێن یاسای ئایینی خۆیان ، بە راستی من پێغەمبەرێكی هێمنم بۆ ئێوە ، وە بەرزی‌و خۆبەزل‌گرتن‌و دەمار بەسەر خودادا مەفرۆشن ؛ بەم جۆرە كە گوێ بە من نەدەن كە من پێغەمبەری خودام ؛ چونكی بە راستی من بەڵگەیەكم هەیە لە لای خوداوە كە موعجیزەیەكی دیاریيە ، وە من پەنا بە خودای خۆم‌و خودای ئێوە ئەگرم كە ئازاری دڵم بدەن بە لێدان یا بە واتەی نابار ، وە ئەگەر باوەڕم پێ ناكەن لێم دوورگەونەوەو كەنارم لێ بگرنو ، من حەقم بەسەر

ئێوەوە نیەو ئێوەیش حەقتان بەسەر منەوە نەبێ •• جا ئەوان بەڕانبەری ئەم وتارە جوانەیان بە وتاری نارەوا کردو کەوتنە ئازاردانی گەلی بەنیئیسرائیل • جا حەزرەتی موسا دۆعای کردو لە خودا پارایەوە : کە ئەمانە گەلێکی تاوانبارن • جا خودایش وەحی نارد بۆ لای موساو فەرمووی : هەر بە شەوا بەندەکانم ، کە بەنیئیسرائیلەییانبە لەگەڵ خۆتا ، بە ڕاستی فیرعەونو دەستەو بەستەکەی ئەزانن و شوێنتان ئەکەون ، کاتێ گەیشتییە دەریای نیل لە دەریاکە بپەڕەوە بە کراوەیی وەکوو کۆلانی شار ، وە فیرعەونو سوپاکەی ئەکەونە شوێنتان ، وە مادام کەوتنە شوێنتان ئەوان سوپایەکن بڕیار دراوە لە ئاوی نیلدا بخنکێن •

(كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ؛ (٢٥) وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ (٢٦) وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ؛ (٢٧) كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْماً آخَرِينَ (٢٨) فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالأَرْضُ ، وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ (٢٩) وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ : (٣٠) مِنْ فِرْعَوْنَ . إِنَّهُ كَانَ عَالِياً مِنَ الْمُسْرِفِينَ (٣١) وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (٣٢) وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الآيَاتِ مَا فِيهِ بَلاءٌ مُبِينٌ) (٣٣)

وە لەسەر بڕیاری ئێمە هاتن بە شوێن بەنیئیسرائیلداو سواری ئاوی نیل بوونو هەموو لە ئاوەکەدا یەکانگیر بوونو ، پاش ئەوە ئەو دەریایە هات داپۆشینو خنکانو لەناوچوونو ، گەلێك باخی جوانو ، سەرچاوەی ئاوی زەلاڵو . کشتوکاڵو ماواو شوێنو جێگەی بەڕێزو ، نیعمەتو ئەو شتانە کە هۆی لەزەتو رابواردنی ئینسانن کە ئەوان لەناو ئەو نازو نیعمەتەدا خاوەن ئاسایش بوون ••• بەجێهێشتو ، ئەو هەموو داراییمانە دا بە

گەلێکی تر غەیری ئەوان ، خواە بەنی ئیسرائیل بووبن یا گەلێکی تر ، وە هەرگیز ئاسمانو زەوی بەسەریانا نەگریانو مۆڵەتیشیان نەدرا بۆ کاتێ تر تیا بفەوتێن •

ئەم عیبارەتە لەسەر ئەو ئەساسەیە کە ئینسانی موسوڵمان جێگە دەفتەری لە ئاسماناو شوێنی کردەوەی لە زەویدا بەسەریا ئەگرین • یا لەسەر شێوەی گاڵتەیە بەو کافرانە ؛ چونکی وا باوە لە ناو ئینسانی عەواما کە ئینسانی گەورە بمرێ ئاسمانو زەوی بۆی ئەگرین • واتە ئەڵبەتە ئەمانە لەو پیاوە گەورانە نین •

وە بە راستی بەنیئیسرائیلەکانمان رزگار کرد لە سزای ئینسانسووکەر : رزگارم کردن لە دەستی فیرعەون ، بە راستی فیرعەون ستەمکەرو دەماخبەرز بوو لە زیادەڕەوەکان بوو •

وە بە راستی بەنیئیسرائیلیەکانم بەسەر خەڵکی زەمانی خۆیانا هەڵبژاردو زانایش بووین بەوە کە ئەوانە شیاوی ئەو ڕێزە بوون • وە لە نیعمەتگەلێکی وەهام پێدان کە هۆی تاقیکردنەوەیەکی دیاریان تێدابوو ، وە ئەوە بوو دەریاکەمان بۆ کردن بە کۆڵانو رزگاربوونیان لە چنگی فیرعەونو دەستەو بەستەکەیو ، باراندنی گەزۆو شەلاقە بەسەریانا •

(اِنَّ هٰؤلاءِ لَيَقُولُونَ : (٣٤) اِنْ هِيَ اِلاَّ مَوْتَتُنَا الأُولى ومَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ (٣٥) فَأْتُوا بِآبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ (٣٦) اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ والَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ؟ اَهْلَكْنَاهُمْ ، اِنَّهُمْ كانُوا مُجْرِمِينَ) (٣٧)

بە راستی کافرانی مەکەو نزیکی ئەو ئەڵێن : ئەم مردنی یەکەمە نەبێ کە لە دنیادا ئەمرین ئیتر نە مردنو نە ژیان بە دوایا نایێو نیە ، وە دوای

ئەم مردنە زیندووبوونەوەو قیامەت نیە • ئەگەر راست ئەکەن پاش مردن زیندوبوونەوە هەیە بڕۆن باوکۆو باپیرە پێشوەکانمان بێنن بۆمان زیندووبکەنەوە •

ئەمانە بۆ بیر ناکەنەوەو عەقڵ ناگرن ؟ بۆ دان بە هێزو تەوانایی خودادا ناێنن ؟ ئایا ئەوان حوکوومەتو دەوڵەتی وایان هەیە بە قەی دەوڵەتی (تەبابیعە) بێ ؟ یا ئەمان لە گەلی (تبع) چاکترن ؟ یا ئەمان لە گەلە عەرەبە کۆنەکانی وەکوو عادو ثەمود بشترن ؟ ئەمانە هەموومان دا بە بای فەنادا ؛ چونکە گەلێکی بەدو تاوانبار بوون •

(وما خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ والأرْضَ وما بَيْنَهُمَا لاعِبِينَ (٣٨) ما خَلَقْنَاهُمَا إلاَّ بِالْحَقِّ . ولَكِنَّ اكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ (٣٩) انَّ يَوْمَ الفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اجْمَعِينَ (٤٠) يَوْمَ لا يُغْنِي مَوْلىً عَنْ مَوْلىً شَيْئاً . ولاَ هُمْ يُنْصَرُونَ (٤١) — إلاَّ مَنْ رَحِمَ اللهُ — إنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) (٤٢)

ئێمە ئاسمانەکانو زەوی‌و نێوانی ئەوانمان بێ سوودو هوودە دروست نەکردوە . دروستمان کردوون بۆ پەندو دەرس‌وەرگرتن‌و فرمێسک‌ڕژاندن لە کاتی کارەساتاو ، بۆ بەندەیی‌کردن بە پاکی‌و راستی بۆ ئەو خودایە کە تاکو تەنیایە • بۆ کردەوەو زانیاری پاک • بۆ خوو رەوشتی مەردانە ، بۆ ئامادەکردنی هێزی پارازتنی ئایین ، بۆ بەجێهێنانی واجباتی ئینسانی لە هەموو بابەتێکەوە ، بۆ ڕێکخستنی ئابووری بە شێوەیەکی ڕێک ••• نەک بۆ نەزانین‌و نەتوانین‌و خزمەتکاری شەیتان ؛ بەڵام زۆربەی ئەو کەسانە کە گومانی هەڵە ئەبەن ئاشنای ئەم راستییانە نین‌و نهێنی دروستکردنی جیهان نازانن •

جا رۆژی بڕینەوەی داواو دوژمنایەتیو دامەزراندنی حوقووقو دیاریکردنی پاداشو تۆڵە ، کاتێکی وایە بڕیار دراوە بۆ هەموو عالەمو بۆ هەموو گیانلەبەرێو بۆ هەموو ئینسانێ ، کە ئەو رۆژە رۆژێکە هیچ دۆستو یارمەتیدەرێ بە کاری هیچ دۆستو یاریدەدەرێ نایێ بە کەمو زۆر • وە ئەو کافرە بەدچارانەیش لە لای خوداوە یارمەتی نادرێن لە بەر ناڕەزایی و ، لە لایەنی خەڵکەوە لەبەر ناتەوانی ـ کەسێ نەبێ کە خودا ڕەحمی پێ کردبێو تەوفیقی دابێو ئیمانی هێنابێ ، ئەوە دیارە ئەوانە خودا ڕەحمیان پێ ئەکاو لەوانەیە تکاو ڕجای خەڵك بەکاریان بێ • بە ڕاستی خودا خاوەن عیزەتەو دەستی بەسەر هەموو شتێکدا ئەڕواو میهرەبانیشە بە ئەهلی ئیمان •

(اِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ (٤٣) طَعَامُ الْاَثِيمِ (٤٤) كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ (٤٥) كَغَلْيِ الْحَمِيمِ (٤٦) خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ اِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ (٤٧) ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَاْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ (٤٨) ذُقْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ (٤٩) اِنَّ هذا مَاكُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ) (٥٠)

بە ڕاستی بەری داری زەقووم خواردەمەنی تاوانبارانە ، بەری ئەو دارە وەکوو خەڵتەی ڕۆنی زەیتوون وایەو لە ناو سکا ئەکوڵێ وەکوو چۆن ئاوی گەرم ئەکوڵێو چەپۆکان ئەکا • جا لە لایەنی فەرمانداری دۆزەخەوە فەرمان ئەدرێ ئەڵێ : ئەم تاوانبارە بگرنو ڕای کێشن بۆ ناوەڕاستی دۆزەخ ، پاش ئەوە بۆ سزادانی ئاوی گەرمی کولاو بڕێژن بەسەریاو بۆ سووککردنو گاڵتەپێکردنی پێی بڵێن : بچێژە ئەم ڕێزو خزمەتە تایبەتییە ، چونکە تۆ خاوەن ڕێزو کەرامەتی لە ناو کۆمەڵدا !

بێگومان ئەم جۆرە سزا بوو کە ئێوە لە دنیادا گوماتتان تیایا بوو باوەڕتان پێ نەدەکرد •

(اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ (٥١) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (٥٢) يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ (٥٣) كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٥٤) يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ (٥٥) لا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلاَّ الْمَوْتَةَ الأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٥٦) فَضْلاً مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (٥٧) فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٥٨) فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ) (٥٩)

بە راستی ئەو کەسانە کە لە دنیادا خۆیان ئەپارازتو لە خوداو سزای خودا ئەترسان لە پاشەڕۆژدا وان لە شوێنێکی هێمناو ، ترسی هیچ جۆرە ئازارێکیان نیە ، وان لە ناو باخاتو سەرچاوەی ئاوا ، بەرگ ئەپۆشن لە حەریری زبرو نەرمو ، بۆ رابواردنو کات بەسەربردن لە بەرانبەری یەکەوە دائەنیشنو ، ژنیشیان بۆ دێنین لە (حۆری عین) یانی سپیو سافی چاو گەورە • داوای هەموو جۆرە میوەیێ ئەکەنو ، بۆیان حازر ئەکەن ، بێ بیمن لە زیانی ئەو میوەجاتە • لە مردنەکەی یەکەم جار زیاتر ــ کە مردنی دنیایە ــ مردن ناچێژنو خودا لە سزای دۆزەخ پارازتوونی • وە گەیشتن بەم جۆرە پایە هەتاهەتاییە زیادە کەرەمێکە لە لایەنی خوداوە زۆر گەورەیە • جا ئێمە لەبەر ئەوە ئەم قورئانەمان بە زمانی تۆ بۆ ناردن بە هیوای ئەوە کە ئەو گەلە تێی بگەنو رەفتاری پێ بکەن • جا تۆ چاوەڕوانی بکە بۆ ئەنجامی کاری ئەو کافرانە • بە راستی ئەوانیش چاوەڕوانی ئەوە ئەکەن تۆ نەمێنی ، بەڵام ئەمانە نافامن •

چرایێ خودا هەڵی کا لە نوور
پڕتەو ئەبەخشێ بە نزیكو دوور
نەك هەر بۆ شەوێ یا بۆ مانگو سااڵ
كووژانەوەی ئەو مەحاڵە مەحاڵ
نووری كە جوانی‌ی لە نووری حەق بێ
لە بۆ ئیرشادی دڵی موطڵەق بێ
تا دڵ بمێنێ لە كائیناتا
تاگول بمێنێ لەناو باغاتا
تا یەك ئادەمی بفامێ بۆ خۆی
بەشێ لەو نوورە پڕتەو ئەدا بۆی
خودا بۆ رجای ئەو خاوەن نوورە
ئەو مجەمەدە ناوی مەشهوورە
بۆ ئەو قورئانە كە ناردت لە بۆی
لەبەر دەوامی پیرۆزی لە بۆی
بۆ ئەو كۆمەڵەی ئالی نازاری
چوونە ژێر عەبای صەفای دڵداری
بۆ ئەو یارانە بە وێنەی باران
رژان بە رەحمەت لەسەر كۆساران
بۆ شەهیدانی مەیدانی جیهاد
بۆ ئەهلی حوضوود بۆ ئەهلی ئیرشاد
بۆ ئەو مەردانە بوون بە فیدایی
لە بۆ تەحریری دینی خودایی

ئیجتیهادیان کرد لە ڕێی خودادا
ئایینیان گەیاند بە ڕووی دنیادا
بۆ ئەو کەسانە بە بەرزیی هیممەت
بوون بە پاسەوان بۆ حەوزەی ئوممەت
بۆ ئەو کەسانە بە ئیستیقامەت
خادیمی حەق بوون هەتا قیامەت
تەوفیقمان بدە لەسەر ڕێگەی خۆت
بەڵکو خزمەتێ پێشکەش بکەین بۆت
خزمەتێ بکەین بە دینی ئیسلام
مایەی بمێنێ تا (یوم القیام)
طەبعی حوبی حەق بکە لە دڵما
چرای حەق هەڵکەن لە ناو مەنزڵما
(نامی) بژێنە بۆ خزمەتی دین
لەبەر تەوحیدی (رب العالمین)
بە بەرزی ڕەهبەر فەخری کائینات
بۆ خوێو گەلی سەلامو صەلات

سووره‌تی (جاثیه) ، له ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، ئایه‌تی چواره‌هه‌می نه‌بێ ، ٣٧ ئایه‌ته ، دوای ســـــووره‌تی دوخـــان هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ (٣) وَفِي خَلْقِكُمْ ، وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ ، آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (٤) وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَمَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ ، فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ، وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (٥) تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ، فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ؟) (٦)

ئه‌م سووره‌ته سووره‌تی حامیمه . وه ئه‌م قورئانه کتێبێکه له لایه‌نی خودای خاوه‌ن عیزه‌ت‌و خاوه‌ن حیکمه‌ته‌وه ێێراوه‌ته خواره‌وه . بێ‌گومان له ئاسمانه‌کان‌و زه‌ویدا به‌ڵگه‌ی هه‌یه بۆ خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کان بـه خوداو کتێبی خودا . وه له دروستکردنی ئێوه‌داو له‌و گیانله‌به‌رانه‌دا که خودا بڵاوی کردوونه‌ته‌وه چه‌ن به‌ڵگه هه‌یه بۆ گه‌لێ که خاوه‌ن زانستی یه‌قینی راستن . وه له به‌شوێنیه‌کا هاتنی شه‌وو رۆژا به بێ وچان‌و بچڕان‌و له گۆڕانیانا به کورتی‌و درێژی‌و له جیاییانا به خۆشی‌و ناخۆشی‌و ، گه‌رمی‌و ساردی‌و ،

شۆڕش‌و ئارامی‌و ، هەیە لەوەدا کە خودا لە ئاسمانەوە بارانی باراندوە کە مادەی ئەساسییە بۆ ژیوارو جا ئەو زەوییە وشکە مردوەی پێ زیندووکردەوە لە پاش مردنی • هەروا هەیە لـە گۆڕانی بادا بـە پێی جیهاتی جیهان لـە خۆرهەڵات‌و خۆرنشین‌و لە باکوورو باختەریدا •• چەن بەڵگەی گەورە بۆ گەلێ بیری ئەوەیان هەبێ لە بەڵگە بگەن‌و عەقڵیان بێ •

ئەم ئایەتانە کە ئەیان‌نێرینە خوارەوە ئایەتی خودان‌و خودا ناردوونی بۆت بە بێ پەیوەندی فریشتەو پەری‌و ئادەمی‌و ، ئەیانخوێنینەوە بەسەرتا بە شێوەی راستی بێ کەم‌و زیاد • جا ئیتر ئەو کافرانە بە چی کەلامێ پاش کەلامی خوداو ، بە چی ئایەتێ پاش ئایەتەکانی خودا باوەڕ ئەکەن ؟

(وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ (٧) يَسْمَعُ آيَاتِ اللهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِراً ، كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا . فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ (٨) وَاِذا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئاً اتَّخَذَهَا هُزُواً ، اولائِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (٩) مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ ، وَلا يُغْنِي عَنْهُمْ ما كَسَبُوا شَيْئاً ، وَلا ما اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اَوْلِياءَ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٠) هَـذا هُدىً . وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ) (١١)

هاوارو ئازار بۆ هەموو درۆزنێکی تاوانبار کـە ئایەتەکانی خـودا ئەبیسێ بەسەریا ئەخوێنرێتەوە لە پاشان کابرا لەسەر کوفرەکەی ئەمێنێتەوەو ، وەک ئەوە وایە کە ئەو ئایەتانەی هەر نەبیستبێ • جا موژدە بدە بەوانە بە سزایەکی سەختو بە ئازار • وە کاتێکیش شتێ لە ئایەتەکانی ئێمە ئەبیسێ بیر لەوە ناکاتەوە کە ئەو ئایەتە یا بانگکردنە بۆ خودابەیەک‌ناسین ، یا بەڵێنە بـە فەرمانبەران ، یا هەڕەشەیە بۆ نافـەرمانان ، یا گێڕانەوەی کارەساتێکی

چه‌رخ‌و رۆژگاری کۆنه که له ئه‌نجامی نافه‌رمانیدا به‌سه‌ر گه‌لێکدا هاتوه بۆ ئه‌وه پەندی لێوه‌ربگرێ •• ئه‌و بیر له‌مانه ناکاته‌وه‌و قورئانه‌که ئه‌کا به مادەی گاڵته‌و گه‌پ‌و پێیه‌وه رائه‌بوێرێ بۆ ئه‌وه بیکا به زیاده‌باری تاوان‌و بنووسرێ له ناوچاوانی • ئه‌م جۆره ئینسانه بێ ده‌ماخانه سزایه‌کی ئینسان‌سووك‌که‌ریان هه‌یه له دنیاداو له دوایشیانه‌وه قیامه‌ت ، ئه‌مجار کۆکردنه‌وه ، ئه‌مجار لێپرسینه‌وه ، ئه‌مجار دۆزه‌خ‌و سزا • وه ئه‌وه‌ی له دنیادا پەیدایان کردوه له ڕێزو له دارایی‌و له یارمه‌تیده‌ر به قه‌ی پووشێ قازانجیان پێ ناداو که‌م‌و زۆر سزایان لێ دوور ناخاته‌وه • وه ئه‌وانه‌یش که پێجگه له خودا کردوویانن به دۆستی خۆیان وه‌کوو بت‌و دارو به‌ردو فریشته که به خه‌یاڵی خۆیان سوودیان هه‌یه بۆیان •• به هیچ جۆرێ سوودیان پێ ناگه‌یه‌نن ، وه ئه‌مانه سزایه‌کی گه‌وره‌یان هه‌یه • ئه‌م قورئانه که من بۆم ناردووی هۆی شاره‌زابوونه بۆ ڕێگه‌ی پیرۆزی ئێوه ، وه ئه‌و که‌سانه‌یش کوفری ئایه‌ته‌کانی خودای خۆیان ئه‌که‌ن سزایه‌کیان هه‌یه له پیستڕینی سزاو ئێشێکی سه‌ختی ناباریان پێ ئه‌گه‌یه‌نێ •

(اللهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ ، وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ، وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٢) وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مِنْهُ ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (١٣) قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا : يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللهِ ، لِيَجْزِيَ قَوْماً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (١٤) مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ، ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ) (١٥)

خودایەکی وەهایە دەریای بۆ رامکردوون بۆ ئەوە کەشتییەکان لەسەر فەرمانی خودا هاتوچۆیان تێدا بکەن ، وە بۆ ئەوە رۆزی خۆتان بە دەست بهێنن لە ولاتانا بە هۆی کەرەمی خوداوە ، وە بۆ ئەوە پاش ئەم نیعمەتانەیش سوپاسی خودا بکەن • وە ئەگەر خودا دەریای رامنەکردایەو فەرمانی بدایە کە یاسای جەزرو مەد بە جۆرێکی زیاتر لەم ئەندازە بوایە ئەوە ماوەی کەشتیرانی نەدەبوو بە ئاسانی لە دەریادا •

هەروا بۆی رامکردوون هەرچی وا لە ئاسمانەکانو زەویدا هەموو سەرپاك لە لایەنی خوداوە ، رۆژو مانگو ئەستێرەکان جۆرە خزمەتێکیان هەیە بۆ پڕتەو بلاوکردنەوە لە رۆژو لە شەوا ، وە بۆ ئەوە ببن بە هۆی شارەزاییو رێگەناسینەوەو بۆ گەلێ سوودی تر • وە زەوی پڕکردوە لە کانو خاکی بەسوودو گوڵو گیاو کشتوکاڵو گیانلەبەران •• جا لەم کردارانەدا گەلێ نیشانەو بەڵگەی گەورەیی خودا هەیە بۆ گەلێ بیر لە شوێنەوارەکانی گەورەیی خودادا بکەنسەوە • دە تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو بەوانە کە خاوەن باوەڕن :چاو بپۆشن لەوانە کە هیوای رۆژانێکیان نیە کە خودا یارمەتی موسوڵمانانیان تیادا بداو وەها ئەزانن موسوڵمانان هەروا دواکەوتوو ئەبن • وە بۆ ئەوە چاوپۆشییان لێ بکەن هەتا پاداشی گەلێ بدرێتەوە بەو کردەوانە کە کردوویانن ؛ هەرکەسێ کردەوەی باش بکا ئەوە خێری بۆ خۆیەتی ، وە هەرکەسێ کردەوەی خراپ بکا ئەوە خۆی سزا ئەکێشێو دووچاری ئازار ئەبێ ؛ لە پاشان بۆ لای پەروەردگاری خۆتان ئەگەڕێنەوە •

ڕیوایه‌تکراوه : ئایه‌تی (قل للذین آمنوا ...) ده‌رباره‌ی حه‌زره‌تی عومه‌ر هاته‌خواره‌وه ، له کاتێکدا برایه‌کی غیفاری جنێوی پێدوا عومه‌ر ویستی لێی بدا • جا ئه‌م ئایه‌ته له‌و کاره‌ی مه‌نع‌کرد •

(وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ . وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (١٦) وَآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ ، فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ . إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) (١٧)

بە راستی دامان بە بەنی‌ئیسرائیل کتێبی ئاسمانی کە تەوراتەو ، حیکمەتی پێری‌و کردەوەیی‌و ، پێغەمبەرایەتیش بە هۆی ناردنی حەزرەتی موساوە دە • واتە بە هۆی ناردنی حەزرەتی موساوە بۆ لای بەنی‌ئیسرائیل ئەو گەلە بوون بە خاوەن کتێب‌و حیکمەت‌و پێغەمبەرێتی • وە خواردەمەنی جوان‌و باشم بۆ کردن بە بژیوو ڕۆزی‌و گەورەم‌کردن بەسەر جیهانداو ، گەلێ بەڵگەو موعجیزەم لەناویانا بڵاوکردەوە کە هۆی چاوکردنەوە بوون بۆ گەلەکەی لە دین‌و دنیادا • وە ئەو گەلە جیاوازی نەکەوتە ناویان دوای ئەوە نەبێ کە زانیارییان بە حەقیقەتی کار پەیداکرد ، وە ئەم جیاوازی پاش زانیارییە لەسەر بناغەی دوژمنایەتی‌و حەسوودی بازێکیان بە بازێکیان پەیدا بوو ، بێگومان خودا لە ڕۆژی قیامەتا حوکم ئەکا لە ناویانا لەو شتانەدا کە ئەوان جیاوازییان بوە تیایانا •

(ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا . وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ (١٨) إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ

مِنَ اللهِ شَيْئًا ، وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ . وَاللهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ (١٩) هذا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وهُدىً ورَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) (٢٠)

لە پاشان تۆیشمان دانا لەسەر شەریعەتێکی بەرزو دامەزراو لە کاری دینـا ، دەی سـا شوێنی ئـەو شەریعەتی خۆتە بکەوەو مەکەوەرە شوێن ئارەزووی پووچی ئەوانە هیچ نازانن‌و ئاگایان لە حەقیقەتی شتی بەسوود نیە ، چونکە ئەوانە بـە کەم‌و زۆر سوودت پێ‌ناگەیەنن لە لای خوداوە • واتـە سوودێکی وات پێ ناگەیەنن لـە لای خودا نرخی هەبێ • وە ئـەو ستەمکارانە هـەندێکیان دۆست‌و یارمەتیدەری هـەندێکیانن‌و ، خودایش یارمەتیدەری ئەوانەیە کـە خۆیان ئەپارێزن‌و لـە خودا ئەترسن • جا ئـەم قورئانە هۆی چاوڕۆشنی ئادەمیزادەو ، شارەزاکردن‌و رەحمـەتە بۆ گەلێ خاوەنی زانستی ساغ بن •

(اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَـــواءً مَحْيَـــاهُمْ ومَمَاتُهُمْ ؟! سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ (٢١) وخَلَقَ اللهُ السَّـــمَاوَاتِ والأَرْضَ بِالْحَقِّ ولِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ . وهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ) (٢٢)

یا خەیر ئەو کەسانە کە کردەوەی خراپ‌و ناپەسەند ئەکەن وا گومان ئەبەن وەك ئـەوانەیان لێ بکەین کـە کردەوەی باشیان کردوەو باوەڕیان هەبوەو مردن‌و زیندووبوونەوەیان وەك مردن‌و زیندووبوونەوەی ئـەوان وابێ ؟! زۆر زۆر خراپ‌و ناپارە ئەوەی ئەوان حوکمی پێ ئەکەن ! هەرگیز

نە ژیانیان وەکوو یەکەو نە مردنیان • ژیانی نامەردەکان بە زیاندانە لە بێ تاوانەکانو ، ژیانی موسوڵمانەکان خزمەتو دڵسۆزییە بۆ بەندەکانی خوداو ، بەندەییە بۆ خوداو ، خۆگرتنە لە بەرابەری زەحمەتدا • وە مردنی نامەردەکان گیانەرچوونێکە بە هەزار دەردو داخەوەو ، مردنی موسوڵمانەکانیش بەوەیە کە فریشتەی بارەگای لێ گردئەبنەوەو ئیلهامی خێری ئەکەنو موژدەی بەهەشتی پێئەدەن • وە پاش مردن ئەمان لە خۆشیدانو ، ئەوان لە دۆزەخدا •

وە خودا ئاسمانەکانو زەوی بە حەق دروستکردوە بۆ پەرە پێدانو بەرزکردنەوەی پلەی خودابەیەکناسیو فەرمانبەریو خوو رەوشتی جوان ، وە بۆ ئەوە هەرکەسێ بە گوێرەی کردەوەی خۆی پاداشی بدرێتەوەو هەرگیز ئەوانە ستەمیان لێ ناکرێ •

(اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوَاهُ ، وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ . وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ ، وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً . فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ ؟ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ!؟)(٢٣)

هەوالّم بدەرێ کەسێ کە خودای خۆی بە هەوای خۆی کردبێو خودا گومڕای کردبێ لەگەڵ زانستداو ، دڵو گوێچکەی مۆر کردبێو پەردەی دابێ بەسەر چاویا ئایا ئیتر کێ دوای خودا شارەزای ئەکا ؟ حاشا کەس نیە شارەزای بکا بێجگە لە خودا •

(وَقَالُوا : مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا ، وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ ، وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ . اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ (٢٤) وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ

حُجَّتَهُمْ ِالاَّ اَنْ قَالُوا : ائْتُوا بِآبَائِنَا ِاِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٢٥) قُلِ : اللهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ ِالى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، لا رَيْبَ فِيهِ ، وَلكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ (٢٦) وَلِلهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ (٢٧) وَتَرَى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ، كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعَى ِالى كِتَابِهَا ، اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٢٨) هذا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ، ِانَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ ما كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) (٢٩)

ئەو کافرانە ئەڵێن : زیندەگانی هەر زیندەگانی دنیایەو بەس ، ماوەیێ لە دنیادا ئەژینو پاش ماوەیێ ئەمرینو ، کەس لە ناومان نابا زەمانە نەبێ ! وە ئەو کەسانە کە ئەم قسە بێتامانە ئەکەن هیچ زانستیان نیەو هەر گومان ئەبەنو بەسو گومانیش سوودی نیە • وە کاتێ ئایەتەکانی ئێمەیان بەسەرا ئەخوێنرێتەوەو بانگیان ئەکەین بۆ باوەڕکردن بە پاشەڕۆژو بە تێگەیشتن لە حسێبو کتێب •• هیچ بەڵگەیەکیان بۆ بەرهەڵستی ئێمە نیە ئەوە نەبێ کە ئەڵێن : مادام ئێوە سوورن لەسەر ئەم بانگی خۆتانە باوکو باپیرە پێشوەکانمان لە گۆڕ بۆ دەرکەنو بە زیندوویی بۆمان بێتنەوە ئەگەر راست ئەکەن ! وە نافامن کە ئێمە داوای ئەم زیندووبوونەوە ناکەین لە خۆمانەوە بەم مەعنا خۆمان بیکەین • بەڵکو ئەی خۆشەویست تۆ بڵێ : خودا زیندووتان ئەکاتەوەو بە زیندوێتی ئەتانژێنێ لە ماوەی دنیادا ، پاش ئەوە کە ماوەیێ هەر مادەی وشکی بێگیان بوون ، جا پاش ئەو ژیانی دنیایە ئەتانمرێنێ ، جا پاش ئەوە کۆتان ئەکاتەوە بۆ رۆژی قیامەتو ، پاش لێپرسینەوە ئەتێررێن بۆ جێگەی ئاگرینی خۆتان لە دۆزەخاو ، ئەم وەزعە گومانی تێدا نیە ،

بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەمە نازانن • واتە هەرچەن بیستوویانە بەڵام باوەڕیان پێی نیە • وە دارایی ئاسمانەکانو زەوی هەر بۆ خودایەو لەو ڕۆژەیشا کە قیامەت دێتە جێ ئەوانە کە خاوەن کاری پووچ بوون زیانکارو خەفەتبار ئەبن • هەموو ئومسەتێ بە گردەوەبوویی ئەبینی • یاخود ئەیان‌بینی کە بەچۆکا هاتوونو دانیشتوونو سەرکزو داماون • وە هەموو گەلو کۆمەڵێ بانگ ئەکرێن بۆ لای کتێبی خۆیانو ، پێیان ئەوترێ : ئێمڕۆ پاداشی کردەوەکانی خۆتان وەرئەگرن • وە پێیشیان ئەڵێن : ئەم کیتابانە کە وەکوو پەلەوەر دێنەخوارەوە بۆ سەرتان ئەوە کیتابی ئێمەنو شایەتی ئەدەن لەسەرتان بە راستی • بێگومان ئێمە کردەو ڕەفتاری ئێوەمان ئەنووسیو ئامادە ئەکرانو ، وا ئەمڕۆ ڕووبەڕوو ئەبنەوە لەگەڵیانا •

(فَاَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ (٣٠) واَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا : اَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ ، فَاسْتَكْبَرْتُمْ وكُنْتُمْ قَوْماً مُجْرِمِينَ ؟) (٣١)

جا ئەو کەسانە کە ئیمانیان هەیەو کردەوەی باشیان کردوە خودا ئەیانخاتە ناو میهرەبانی خۆیەوەو ئەم حاڵە گەیشتێکی ئاشکرایە بە میهرەبانی خودا •

بەڵام ئەوانە کە کافرن پێیان ئەوترێ لە لایەنی فریشتەی فەرمانبەری خوداوە : ئەوە نەبوو کە ئایەتەکانی ئێمەتان بەسەردا ئەخوێنرایەوە کەچی ئێوە فیزتان ئەکردو گوێتان بۆ نەدەگرتو ئێوە گەلێکی تاوانبار بوون •

(وَإذا قِيلَ : إنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ ، والسَّاعَةُ لا رَيْبَ فِيها ، قُلْتُمْ : ما نَدْرِي مالسَّاعَةُ ، إنْ نَظُنُّ إلاَّ ظَنّاً ، وما نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ! (٣٢) وبدا لَهُمْ سَيِّئاتُ ما عَمِلُوا ، وحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٣٣) وقِيلَ : اليَوْمَ نَنْساكُمْ كَما نَسِيتُمْ لِقاءَ يَوْمِكُمْ هذا ، ومأْواكُمُ النَّارُ وما لَكُمْ مِنْ ناصِرِينَ (٣٤) ذلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آياتِ اللهِ هُزُواً ، وغَرَّتْكُمُ الحَياةُ الدُّنْيا، فَاليَوْمَ لا يُخْرَجُونَ مِنْها ولاهُمْ يُسْتَعْتَبُونَ (٣٥) فَلِلّهِ الحَمْدُ رَبِّ السَّماواتِ ورَبِّ الأَرْضِ رَبِّ العالَمِينَ (٣٦) ولَهُ الكِبْرِياءُ فِي السَّماواتِ والأَرْضِ وهُوَ العَزِيزُ الحَكِيمُ) (٣٧)

وە کاتێ کە پێتان ئەوترا : بێگومان بەڵێنی خودا بە هاتنی رۆژی قیامەت راستەو گومانی تێدا نیە ئەتانوت : ئێمە نازانین قیامەت چیەو باوەڕیشمان پێی نیە باوەڕێکی لاوازی پێهێز نەبێو ئێمە دڵئەستوور نین لەم شتەدا ! جا ئیمڕۆ کە قیامەتە پاداشی کردەوەی ناباری خۆیان ئەبینێو ئەو سزاو تۆڵە کە لە دنیادا گاڵتەیان پێئەکرد گەمارۆیان ئەداو پێیان ئەوترێ : ئیمڕۆ ئێوە فەرامۆش ئەکەین وەکوو ئێوە لە دنیادا گەیشتن بەئێمەتان فەرامۆش کردبوو ، وە شوێنو مەڵبەندتان ئاگری دۆزەخەو کەس نیە لەم رۆژەدا یارمەتیتان بدا • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە کاتی خۆی ئێوە ئایەتەکانی خوداتان ئەکرد بە شوێنی گاڵتەو ژیانی دنیا بایی‌کردبوون • دەی ئەمڕۆ نە لە ئاگری دۆزەخ دەرئەکرێنو نە داوای ئەوەیشیان لێ ئەکرێ کە

خودا لە خۆیان رازی بکەن ؛ چونکی کاتی بەسەرچوە • واتە خودا لەخۆڕازیکردن بە کردەوەی باش ئەبێو ئەوەیش لە دنیادا ئەبوو دنیا رابوردوەو ئیمڕۆ قیامەتە •

دەی هەموو ستایش‌و سوپاسێ بۆ خودایەکە کە پەروەردگاری ئاسمانەکان‌و زەویەو پەروەردگاری هەموو جیهانە • وە گەورەیی هەر بۆ ئەوە لە ئاسمانەکاناو لە زەویداو هەر ئەو خاوەن عیززەت‌و خاوەن حیکمەتە لە پاداش‌و تۆڵەدا •

سوورەتی ئەحقاف ، لە سوورەتە مەکییەکانە ، ئایەتەکانی دەو ، پازدەو ، بیست نەبێ ، سێو پێنج ئایەتە ، دوای سوورەتی جاثیە هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) ما خَلَقْنَا السَّماواتِ والْأَرْضَ وما بَيْنَهُما إِلَّا بِالْحَقِّ وأَجَلٍ مُسَمًّى ، والَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ (٣) قُلْ : أَرَأَيْتُمْ ما تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ أَرُونِي ماذا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ ؟ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّماواتِ ائْتُونِي بِكِتابٍ مِنْ قَبْلِ هذا أَوْ أَثارَةٍ مِنْ عِلْمٍ . إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ (٤)

ئەم سوورەتە حامیمە ، ئەم قورئانە لە لایەنی خودایەکەوە هاتوەتەخوارەوە کە خاوەن حیکمەتو خاوەن عیززەتە لە کارەکانیا ، ئێمە ئاسمانەکانو زەوی نێوانی ئەوانمان دروستنەکردوە لەگەڵ حیکمەتدا نەبێو لەگەڵ بڕیاری وادەیەکی دیاریکراودا نەبێ • وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان بە خودا نیە لائەدەنو باوەڕ ناکەن بەو سزایە کە ئەوانی پێ ئەترسێنرێت • واتە باسی هەر وەزعێکی پاشەڕۆژ بکرێ دەربارەی پاداشی بیروباوەڕو کردەوەی باشو خراپ ئەوان گوێی پێنادەن ؛ چونکی

باوەڕیان پێی نیە • جا تۆ ئەی ڕەهبەری خۆشەویست بفەرموو بەو کافرانە : ئا خەبەرم پێ بدەن ئەوانە کە ئێوە پێجگە لە خودا بانگیان ئەکەن نیشانم بدەن کام شتیان دروستکردوە لە زەویدا ؟ کێوە ، یا کانە ، یا بەردە ، یا دارە ، یا دەریای بێپەی ، یا چەشمەو روبار ...؟ یاخود بەشێکیان لە ئاسمانەکانا هەیە ؟ ئەگەر وایە کتێبێکم بۆ بێنن لە پێش قورئاندا هاتبێتە خوارەوەو ئەمەی تێدا بێ ، یا ریوایەتێکی راستی واقیعی بێ کە عیلمی بێو ئەم بەشداریە بگەیەنێ ئەگەر ئێوە راستگۆن •

(وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ مَنْ لا يَسْتَجِيبُ لَهُ اِلى يَوْمِ الْقِيامَةِ ، وهُمْ عَنْ دُعائِهِمْ غافِلُونَ ؟ (٥) وَاِذا حُشِرَ النّاسُ كانُوا لَهُمْ اَعْداءً ، وكانُوا بِعِبادَتِهِمْ كافِرِينَ (٦) وَاِذا تُتْلى عَلَيْهِمْ آياتُنا بَيِّناتٍ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمّا جاءَهُمْ : هذا سِحْرٌ مُبِينٌ (٧) اَمْ يَقُولُونَ : افْتَراهُ ، قُلْ : اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللهِ شَيْئاً ، هُوَ اَعْلَمُ بِما تُفِيضُونَ فِيهِ ، كَفى بِهِ شَهِيداً بَيْنِي وبَيْنَكُمْ ، وهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (٨)

ئەوە کێ لەو کەسە گومڕاترە کە لە خودا لائەداو بانگ لەو شتانە ئەکا کە هەتا ڕۆژی قیامەت ناتوانن وەڵامی بانگەکەیان بدەنەوە وە ئەوانەیش هەر ئاگایان لە بانگکردنەکە نیە ؟ واتە بتەکانیان دارو بەردنو نافامن چ جای ئەوە کە وەڵامی بانگی ئەوان بدەنەوە •

وە کاتێ کە ئادەمیزادیش گردبکرێنەوە بۆ لێپرسینەوەی ڕۆژی قیامەت ئەو بتانە ئەبن بە دوژمنی ئەوانو ئینکاری ئەوە ئەکەن کە بەندەیی

ئه‌وانیان کردبێ • وه کاتێ ئایه‌ته رووناکه‌کانی ئێمه‌یان به‌سه‌را ئه‌خوێنرێته‌وه ئه‌و کافرانه به‌رابه‌ر به قورئانی پیرۆز ئه‌لێن : ئه‌م کتێبه‌و خوێندنه‌وه‌ی کار له دڵ ئه‌کا وه‌کوو جادوو • یا ئه‌لێن : خۆی هه‌ڵی‌به‌ستوه به ده‌می خوداوه • تۆ بڵێ : ئه‌گه‌ر من به شێوه‌ی هه‌ڵبه‌ستن هه‌ڵم‌به‌ستبێ ئێوه دارای هیچ نین بۆ من له لای خوداوه • واته ئه‌گه‌ر خودا تۆڵه‌م لێ‌بکاته‌وه ئێوه ناتوانن هیچم لێ لابده‌ن ، ده‌ی من چۆن ئه‌وێرم درۆ به ده‌می خوداوه هه‌ڵبه‌سم ؟ خودا خۆی زاناتره له ئێوه لەم مه‌به‌سته‌دا که ئێوه قسه‌ی تێدا ئه‌که‌ن‌و له سه‌ری ئه‌ڕۆن • واتـه خودا ئه‌زانێ کـه قورئانی پیرۆز که‌لامی خۆیه‌تی‌و پەیوه‌ندی به که‌سه‌وه نیه‌و ، خودا به‌سه بۆ شایه‌تی له‌سه‌ر حه‌ق له نێوان ئێمه‌و ئێوه‌داو خودا تاوانبه‌خش‌و میهره‌بانه •

(قُلْ : مَا كُنْتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ . وَمَا اَدْرِي ما يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ ، اِنْ اتَّبِعُ اِلاَّ ما يُوحى اِلَيَّ ، وَمَا اَنَا اِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ (٩) قُلْ : اَرَاَيْتُمْ اِنْ كانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ ، وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي اِسْرَائِيلَ على مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ؟ اِنَّ اللهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) (١٠)

ئه‌ی خۆشه‌ویست تۆ پێیان بڵه‌رموو : وه‌نه‌بێ من پێغه‌مه‌رێکی (شاذ)بم له ناو پێغه‌مه‌راناو له رێگه‌ی ئه‌وان لابده‌مو داوای شتێ بکه‌م که ئه‌وان داوایان نه‌کردبێ •• هه‌موومان هه‌ر داوای خودابه‌یه‌کناسی‌و باوه‌ڕ به رۆژی قیامه‌ت ئه‌که‌ین‌و ، من هه‌ر دوای ئه‌و یاسایانه ئه‌که‌وم که به وه‌حی له لای خوداوه پێم گه‌یشتووه‌و ، من پێغه‌مه‌رێکی ترسێنه‌رم‌و به‌س ، خه‌ڵك لـه سزای خودا ئه‌ترسێنم‌و ترساندنه‌که‌یشم موعجیزه‌ی له‌گه‌ڵدایه •

تۆ پێیان بڵێ : ئا پێیم‌بڵێن : ئەگەر ئەم قورئانە لە لایەنی خوداوە بێ‌و ئێوە بە نامەردی ئینکاریتان کردو شایەتێکی راستگۆی قسەڕەوا لە کۆمەڵی بەنی‌ئیسرائیل شایەتی دا لەسەر ئەوە کە کەلامی خودایەو ، کابرا باوەڕی بەوە کرد کە ئەم قورئانە کەلامی خودایەو ئێوە باوەڕتان پێ‌نەکردو خۆتان بە زل گرتو ، دەمارکردن لە حەقی لادان ئەوسا چۆن لە تۆڵەی خودا دەرئەچن ؟ وە یاخود چ سوودێ لەم کوفرو ئینکارییە وەرئەگرن ؟ بەڵام بە داخەوە ئەمانە ستەمکارن قسە سوودیان پێ‌نادا ؛ چونکی بە راستی خودای تەعالا ستەمکارەکان شارەزا ناکا .

(وقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا : لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ! وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ : هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ (١١) ومِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا ورَحْمَةً ، وهذا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا ، وبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ (١٢) إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا : رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ ولا هُمْ يَحْزَنُونَ (١٣) اولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا ، جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١٤)

وە کافرەکان بەوانە ئەڵێن کە باوەڕیان کردوە : ئەگەر ئەم باوەڕکردنە خێر بوایە ئەو کۆمەڵە کە باوەڕیان کردوە لە ئێمە پێش نەدەکەوتن لەو باوەڕکردنەدا . وە چونکە خۆیان باوەڕیان نەکردوە بە ناو خەڵکدا ئەگەڕێن‌و ئەوپڕو پاڵاتە پووچە بڵاو ئەکەنەوەو ئەڵێن : ئەم قورئانە درۆیەکی هەڵبەستراوی کۆنە .

ڕیوایەتکـراوە : ئـەوانە باوەڕیان نەکـرد بریتی بوون لـە هـۆزی بەنی‌عامیرو ، غەطەفانو ، ئەشجەع • ئەوانەیش باوەڕیان کرد بریتی بوون لە هۆزی : جوهەینەو ، موزەینەو ، ئەسلەمو ، غیفار • جا ئەوانە بەمانیان ئەوت : دینی ئێوە راست نیەو قورئانەکەتان دەستهەڵبەستە ، ئەنا ئەگەر دینەکە حەق بوایێو ئەو قورئانەیش کەلامی خودا بوایێ ئیمە زوو لە پێش ئێوەدا باوەڕمان پێئەکرد •

وە لە ریوایەتێ ترا کافرەکان جوولەکە بوونو موسوڵمانەکانیش چەن کەسێ بوون لە جوولەکە وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلامو هاوڕێکانی •

جا خودا بەڕپەرچی داواکەیان ئەداتەوەو ئەفەرموێ : قورئان وتاری خودایەو ، دینەکەیش راستەو ، لە پێش ئەم قورئانەیشا کتێبی موسا کە تەوراتە هاتـەخوارەوە بوو بـە پێشەواو ڕەحمەتو میهرەبانی خودا بۆ جیهان • وە ئەم قورئانەیش کتێبێکە تەصدیقی تەوراتو کتێبە ئاسمانییەکانی تر ئەکاو ، بە زمانی عەرەبی هاتوە بۆ ئەوە ستەمکارەکان بترسێنێو ، ببێ بە هۆی موژدە بۆ ئەو کەسانە کە خاوەن چاکەن •

ئەو کەسانە کە ئەڵێن : خودای ئێمە بەس (الله)یەو لەسەر ڕێبازی دینەکەیان ئەڕۆنو ئەملاولا ناکەن ، ئەوە ترسی پاشەڕۆژیان نیـەو لەسـەر شتی رابوردوویش زویر نابن ؛ چونکی بەرابەر بەو نیعمەتانە وان لە پێش دەمیاناو بەرابەر بەو نوورو میهرەبانی خودایە کە داگیریان ئەکا نرخو بایەخ بۆ هیچ شتێ نامێنێ •

(ووَصَّيْنَا الإنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَاناً ؛ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهاً ، ووَضَعَتْهُ كُرْهاً ، وحَمْلُهُ وفِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً ، حَتَّى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً ، قَالَ : رَبِّ

اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ ، وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ ، وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ، اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ ، وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (١٥) اُولَائِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي اَصْحَابِ الْجَنَّةِ ، وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ) (١٦)

ئامۆژگاری ئادەمیزادمان کردوە بەوەی رەفتارو وتاری خۆی لەگەڵ باوکو دایکیدا باش بکا ، بە تایبەتی دایکی ؛ چونکی لە سکیا بە ئازارو زەحمەتەوە هەڵی گرتوەو ، بە ئازارو ئێشەوە داینارەو بوویەتیو ، ماوەی هەڵگرتنەکەی لەگەڵ ماوەی جیابوونەوەی لەبەرۆکی دایکیو بڕینەوەی لە مەمك ماوەی ٣٠ مانگە • شەشی بۆ هەڵگرتنیو بیستو چوار مانگیش بۆ شیرپێدانی ، هەتا کاتێ گەیشتە هێزو تەوانایی رەسایو گەیشت بسە چل ساڵ وتی : خودایە مۆڵەتم بدە بۆ ئەوە سوپاسی نیعمەتەکانی تۆ بکەم کە داوتن پێم لە نیعمەتی : دروستکردنو ، رێنومایی بە عەقڵو ، رێنیشاندان بە هۆی رەهبەرەوەو • سوپاسی ئەو نیعمەتەیش کە داوتە بە باوکو دایکم لەسەر بناغەی ئەوە کە دینت پێداون • وە ماوەم بدە کردەوەی چاکی وەها بکەم تۆ پێی رازی بیو ، خۆپارازتنو ترسان لە سزای تۆ بکە بە بارەم بۆ نەتەوەیشم ، بە راستی من بۆ لای تۆ گەڕاومەتەوەو لە موسوڵمانانم •

جا ئەم جۆرە پیاوە موسوڵمانانە ئەوانەن کە کردەوە جوانو باشەکانیان لێ وەرئەگرینو چاوپۆشی ئەکەین لە کردەوەی خراپو ناباریان لە ناو یارانی بەهەشتا • وە ئەم بەڵێنە بۆ ئەوان ئەو بەڵێنە راستەیە کە لە دنیادا پێیان دەدرا •

بژانن ! ئـەم ئایـەتە دەربارەی حـەزرەتی ئـەبوبـەکـری صـەدیق هاتەخوارەوە ؛ چونکی هـەر ئـەو بوە لـە یاران کە خۆی‌و باوکـو دایکی هەموو موسوڵمان بووبن •

(وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ : اُفٍّ لَكُمَا ! اَتَعِدَانِنِي اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي ؟ وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللهَ : وَيْلَكَ آمِنْ ! اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَيَقُولُ : مَا هَذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ (١٧) اُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ . اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ (١٨) وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا ، وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ ، وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) (١٩)

وە ئـەو کەسەیش کـە پاش ئەوەی باوکـو دایکی تـەمێیان کـردو رێنومایی دینیان کرد پێی وتن : هاوار بۆ ئێوە ! ئایا وەعدە ئەدەن بە من کە لە گۆڕ دەربکرێم‌و زیندووبکرێمەوەو بڕۆم بۆ لێپرسینەوە لەگەڵ ئەوەدا چەنهای قەرن‌و چەرخ لە پێش مندا رابوردوە ؟ واتە عەقڵ نایگرێ ئەم هەموو خەڵکە زۆرە زیندووبکرێنەوەو باوکـو دایکەکەیشی ئەڵێن : پەنا بەخودا لە دەستی تۆ ، هـاوار بۆ تۆ ، ئیمان بێنە ! بـە راستی بەڵێنی خودا راسـتە • ئەویش ئەڵێ : حاشا ئـەم کتێبە کـە لای ئێوەیە هەر ئەفسانە پێشوەکانەو بەس • جا ئەو کەسانە کە ئەم جۆرە قسە ئەکەن لەگەڵ باوکـو دایکیانا لە وەڵامی ئەوەدا کە ئەوان داوای باوەڕکردنی لێ ئەکەن ئەوانە کەلیمەی سزا دامەزراوە لەسەریان لەگەڵ چـەن گەلێکی تردا لـە پەری‌و ئادەمیزاد کـە لەمـەوپێش رابوردوون ، بە راسـتی ئەوانە زیانکارن • وە بۆ هـەر کۆمەڵێ لە ئەهلی کوفرو ئیمان چەن پایەو پلە هەیە بە بەرزی‌و نزمی بۆ

کـردەوەیان ، وە خـودا مۆڵەتیان ئـەدا تا رۆژی خـۆی ئەوسـا پاداشی کردەوەکانیان بە تەواوی پێئەداتەوەو ئەوانە ستەمیان لێ ناکرێ •

بزانن ! ئەم ئایەتە دەربارەی بەندەیەکی کافری خراپ بۆ باوکـو دایکی هاتوەتەخوارەوە • باوکـو دایکەکەی زۆر لەگەڵی تێکۆشیون بۆ باوەڕکردنو ئەو باوەڕی نەکردوە •

وە هـەندێ وتوویانـە : دەربارەی عـەبدوڵلای کوڕی ئـەبوبەکری صـەدیق ـدـ هـاتوەتـەخـوارەوە • وە هـەندێ وتوویانـە : دەربارەی عەبدوڕەحمانی کوڕی ئەبوبەکر لە پێش ئیسلامبوونیا • بەڵام زاناکان ئەم قـسەیان داوەتە دواوە ؛ چونکی عەبدوڵلا یا عەبدوڕەحمان موسوڵمان بوون • وە ئایەتی (اولئك الذین حق علیهم •••) بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە ئەو کەسە هەتاهەتایە لە سزادا ئەبێ • کە وابێ پێویستە بڵێین هەر دەربارەی بەندەیەکی کافری خراپ بۆ باوکـو دایکی هاتوەتە خوارەوە •

وە ئەو کەسانە کە سوورن لەسەر ئەوە کـە دەربارەی عەبدوڕەحمان هاتوەتەخوارەوە وەڵام ئەدەنەوەو ئەڵێن : سـەرەتای ئایەتـەکە دەربارەی عەبدوڕەحمانەو کۆتاییەکەی عامە • واتە با هۆی هاتنەخوارەوەی ئایەتەکـە خاص بێ بە عەبدوڕەحمانەوە ، بەڵام ئاخرەکەی مەفهوومێکی عامە بۆ گەڵێ کەس دەست ئەدا • کە وابێ هەڵئەگرێ لەبەر ئـەوە عەبدوڕەحمان ئیمانی هێناوە عەبدوڕەحمان مەبەست نەبێ لە عوموومی ئایەتەکە •

(وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ : اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا ، وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ، فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ) (٢٠)

وە لـەو رۆژەدا کە کافرەکان رائەنوێرێن بەسەر ئاگری دۆزەخا سزا ئەدرێنو لە لایەنی فریشتەوە پێیانئەوترێ : ئێوە هەرچی کە دڵتان خواستی لـە شـتی بەلەزەت لـە دنیـادا وەرتان گرتو راتانبواردو خۆشی خۆتان دەستکەوت . وە ئەبێ ئیسرۆ پاداشتان بدرێتەوە بە سزایەکی سووکەکەرو ئابروووبەر بە هۆی ئەو فیزو دەماوەوە ئەتانکرد بەسەر فەقیرو هەژارا لەسەر زەویدا بە ناحەقو بە هۆی ئەو خراپیو بەدخوویەوە کە لە دنیادا ئەتانکرد •

(واذْكُرْ اَخَا عَادٍ ۭ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ ۚ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ : اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ (٢١) قَالُوْٓا : اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ (٢٢) قَالَ : اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۡ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ ۙ وَلٰكِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ (٢٣) فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا : هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۭ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ۭ : رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ (٢٤) تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۭ بِاَمْرِ رَبِّهَا ۡ فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ) (٢٥)

تۆ ناوی حەزرەتی هوودی برای عـاد بیـە ، کاتێ گەلەکـەی لـە (ئەحقاف)دا ترساند • واتە وڵاتێ کە نزیکی لێکی درێژە بە مەعنا وڵاتی یەمەنە ، لەگەڵ ئەوەدا چەن رەهبەری خەڵکترسێن لە نزیکی ئەو زەمانەوە یا لـە دوورەوە رابوردبوون • حەزرەتی هوود فـەرمووی : بەندەیی بۆ غەیری خودا مەکەن ، بە راستی ئەترسم سزایەکی گەورەتان بەسەردا بێت •

جا گەلەکەی وتیان : ئایا تۆ هاتووی بۆ ئەوە کە ئێمە لە پەرستنی خوداکانی خۆمان هەڵبگێڕیتەوە ؟ دەی فەرموو ئەگەر راست ئەکەی ئەو سزا کە ئەیڵێیت بیهێنە بۆ سەرمان • جا هوود فەرمووی : زانستی لە حەقیقەتا هەر لای خودایەو هەر ئەو ئەزانێو ، من راگەیاندنم لەسەرەو بەس . ئەوەی خودا ناردوومی پێیو فەرمانی راگەیاندنی پێداوم ئەیگەیەنمو هەر ئەوەم پێ سپێرراوە • بەڵام من ئێوە بە گەلێکی نەزانو نەفامو تێنەگەیشتوو ئەزانم ؛ چونکی ئەگەر زاناو فامیدە بوونایێ بەر لە هەموو شتێ تەماشای قسەکانی منتان ئەکرد بە دڵ ، تا حاڵی بوونایێ کە مەعقوولن یا نە ، وە پاش ئەوە بۆتان دەرکەوت قسەکانم رەوانو ئەچن بە دڵەوە ئەتانتوانی بۆ دڵئەستووری خۆتان داوای بەڵگەو موعجیزەم لێ بکەن ، نەڵێ هەر بەر لە هەموو شتێ داوای زووهاتنی سزای خودا بکەن • جا کاتێ ئەو سزا دانراوەیان بۆ هاتو ، لە ئاسمانەوە چاویان بە پەڵە هەورێك کەوت ، ئەو گەلی عادە وتیان : ئەوە کە وا بە ئاسمانەوە هەورێکە بارانمان بەسەرا ئەبارێنێ • حەزرەتی هوودیش فەرمووی : نەخەیر ! هەور نیە ، بەڵکو ئەو سزایە کە ئێوە پەلەپەلتان بوو بۆ هاتنی ، ئەوە بایەڵو شەپۆلەهەوایەکی ئاسمانییە سزایەکی سەختی تیایە • ئەو بایە بەسەر هەر شتێکدا بێ بەفارمانی خودا وێرانی ئەکا • جا ئەو بایە هات دای بەسەر گەلی عادا بە جۆرێ ئەو وڵاتەی وێران کرد کە تەنیا وڵاتەکەو شوێنەوارەکەیان مایەوەو ، یەکێ کە بە ناچاری لەو شوێنەدا دانیشتایێ ! ئێمە ئا بەو جۆرە گەلە تاوانبارەکان سزا ئەدەین تا بین بە پەند بۆ خەڵکی دیکە •

(ولَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ ، وجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعاً وابْصَاراً وافْئِدَةً ، فَمَا اغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ ولا

اَبْصَارُهُمْ وَلا اَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ . اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللهِ ، وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (٢٦)

بـه راستی ئێمـه ئـەو گەلی عادەمان لـه هێزو تەوانایيەکی وەهـادا دامەزراندبوو کە ئێوەمان تیادانەمەزراندبوو ، وە بریارمان دابوو کە لە عیزەتا بژین ، وە ئەو گەلەمان کردبوو بە خاوەنی دڵی فامیدەو ، خـاوەن گوێچکەی شتیس و ، خاوەن چاوی بینا ، کەچی لەبەر بەدبەختی خۆیانو لەبەر خۆشویستنی شوێنکەوتی پێشووانیان نە گوێچکەیانو نە چاویانو نـه دڵیان هیچ جۆرە سوودێکیان پێ نەئەدان • لـه بـەر ئەوە ئینکاری قورئانیان ئەکرد ، جا تۆڵەی ئـەو کردەوانە کـه زوو گاڵتەیان پێئەکردن دەورەی دان •

(وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى ، وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ ، لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٢٧) فَلَوْلا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ، بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ، وَذَلِكَ اِفْكُهُمْ ، وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) (٢٨)

بە راستی ئێمە بەربادمانکرد ئەو دێهاتانەی بە دەوری ئێوەدا بوون ؛ وەکوو حیجری ثەموودو ، دێهاتی قەومی لوط • وە ئایەتەکانی خۆمان هێناو بردو بە چەن شێوە خوێندمانەوە بەسەرتانا ئەی خەڵکی شاری مەکە ؛ بـه هیوای ئەوە کە بگەڕێنەوەو واز لەم تاوانبارییە بهێنن و هەر نەگەڕانەوە تا نەوتان • دەی جا ئەوە بۆچی ئەو بتانە کـه بە دەوریانا ئەسوو ڕێنەودو . بێجگە لە خودا ئەیانپەرستن و ، ئەیانکەن بە هۆی نزیکبوونەوەتان لە خودای تەعالا •• یارمەتی نەدان و لە دەستی ئێمە رزگاری نەکردن ؟ بەڵکو ئـەو

بتانە هەر لە پێش چاویان گوم‌بوون • وە ئەم سزایە جەزای درۆو جەزای ئیفتیرایانە •

(وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَراً مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ ، فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا : أَنْصِتُوا! فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ (٢٩) قَالُوا : يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ . يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ (٣٠) يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللهِ وَآمِنُوا بِهِ . يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ . وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ (٣١) وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ . وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ . أُولَائِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) (٣٢)

باسی ئەو کاتە بکە کە لە (وادی النخلە)دا کاتێ لە طائیف گەڕایتەوە نۆ کەس لە (جن)مان هەڵسووڕان بۆ لای تۆ ، هاتن کاتێ قورئانت ئەخوێند گوێیان لێ گرتی ، جا کاتێ هاتنەلات هەندێکیان بە هەندێکیان وت : بێدەنگ بین ، با بزانین ئەو ئایەتانە ئەیانخوێنێتەوە مەعنایان چیەو چۆنن • جا کاتێ قورئانخوێندنەکە تەواو بوو گەڕانەوە بۆ لای گەلەکەیانو ترساندنیان لە سزای خوداو وتیان : ئەی گەلی ئێمە بە راستی ئێمە کتێبێکمان بیستوە کە پاش موسا هاتوەتەخوارەوە . کتێبێکی وایە راستی ئەو کتێبانە ئەسەلێنێ کە لە پێشا هاتوونەتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەرە پێشوەکانو ، ئەو کتێبە خەڵک شارەزا ئەکا بۆ لای خوداو بۆ ڕێگەی راستیو ڕەفتارکردن بە ڕێگەی راست کە ئایینی ئیسلامە •

ئه‌ی گه‌لی ئێمه فه‌رمانبه‌ری ئه‌و پێغه‌مه‌ره بکه‌ن کـه خه‌ڵك بۆ لای خودای تاك‌و ته‌نیا بانگ ئه‌كاو ، ئیسانی پێ‌بێنن‌و باوه‌ڕی پێ‌بكه‌ن ، بازێ لـه تاوانه‌كانتان ئه‌پۆشێ‌و لـه سزای سه‌خت په‌ناتان ئه‌دا ، وه هه‌ركه‌سێ فه‌رمانبه‌ری ئه‌و بانگده‌ره نه‌كا ئه‌وه خۆ ناتوانێ له رووی خودادا بوه‌ستێ‌و به‌رهه‌ڵستی بكاو ، به‌رپه‌رچی كاره‌كانی بداته‌وه • وه بێجگه له خودایش دۆستێ نیه بۆ ئه‌و یاخی‌و نافه‌رمانه‌و ، ئه‌وانه له‌ناو گومڕاییه‌كی ئاشكرادان په‌نا به حودا •

ئه‌گێڕنه‌وه كه حه‌زره‌ت ـدـ له ته‌مه‌نی په‌نجا ساڵیدا بوو كه ئه‌بوطالیبی مامی‌و خه‌دیجه‌ی خێزانی كۆچی دواییان كرد ، پاش كۆچی ئه‌وان رۆیشت بۆ طائیف ماوه‌ی مانگێ خه‌ڵكی بانگ‌كرد بۆ ئیسلام ، به‌ڵام بێ‌سوود بوو • گاتێ كه گه‌ڕایه‌وه شه‌وێ له ڕێگه‌دا له (وادی النخلة) شه‌ونوێژی ئه‌كردو قورئانی ئه‌خوێند • خودا كۆمه‌ڵێ له جنۆكه‌ی ولاتی (نصیبین) كه گاتـی خۆی باوه‌ڕیان بـه حه‌زره‌تی موسا كردبوو •• ناردنی بۆ لای حه‌زره‌ت‌و ده‌نگی قورئان‌خوێندنی حه‌زره‌تیان بیست‌و ، پاش ئه‌وه رۆیشتنه‌وه بۆ ناو جینییه‌كان‌و ئه‌وه‌ی له ئایه‌ته‌كه‌دا باسی ئه‌كا گێڕایانه‌وه بۆ باقی جینه‌كان •

(اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ یَعْیَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى اَنْ یُحْیِيَ الْمَوْتَى ؟ بَلَى اِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِیرٌ (٣٣) وَیَوْمَ یُعْرَضُ الَّذِینَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ : اَلَیْسَ هذا بِالْحَقِّ ؟ قَالُوا : بَلَى وَرَبِّنَا : قَالَ : فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) (٣٤)

ئایا ئەو کافرانە نازانن ئەو خودایە کە ئاسمانەکانو زەوی دروستـ کردوەو ، بـە دروستکردنی ئەوانەوە ماندوو نەبوە تەوانایە لەسەر ئـەوە مردوەکان زیندووبکاتەوە ؟ بەڕێوەڵلا ! خودا تـەوانایە بەسەر هـەموو شتێکا ، لەو رۆژەدا کافرەکان رائەنوێنرێن بەسەر ئاگری دۆزەخدا ، واتە ئـەبرێن بۆ سـزاو ئازارەکـە حاڵی ئەبن •• لـە لای خـوداوە بە هۆی فریشتەکانەوە بانگیان لێئەکرێ : ئایا ئەم رۆژەو ئەم دۆزەخە حەق نیە ؟ ئەوانیش ئەڵێن : بەڵێ سوێند بەو کەسە کە ئێمەی دروست کردوە ! جـا خودا ئەفەرموێت : دەی سزای دۆزەخ بچێژن بە هۆی ئەو کوفرەوە کە ئەتانکرد •

(فاصْبِرْ كَما صَبَرَ اُولوا الْعَزْمِ مِنَ الرُسُـلِ ، وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ، كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ ما يُوعَـدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا اِلاَّ ساعَةً مِنْ نَهارٍ ، بَلاغٌ ، فَهَلْ يُهْلَكُ اِلاَّ الْقَوْمُ الْفاسِقُونَ ؟) (٣٥)

ئەفەرموێت : ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ لـە ڕەهبەرە خاوەن هیمەتەکانیو ، گەلەکەت گەلێ سزای دڵی تۆیان داوەو ئەیدەن ، بەڵام تۆ هاوڕێی کۆمەڵی پێغەمەرانی خاوەن هیمەتی کە بە (اولو العزم) ناسراون ، واتـە خۆگرو خاوەن ویسمان ، وە ئـەوان هەموو لەبـەر باری گەورەدا خۆیانگرت ، پێویستە تۆیش وەکوو ئەوان خۆگر بێ • بۆ نموونە : نوح خۆی لەبەر ئازاری گەلەکەیدا گرتو ، زۆر جار ئەوەندە سزایان ئەدا تا بێهۆش ئەکەوت • وە ئیبراهیمیان خسـتە ناو ئاگرەوەو ، ئامادە بوو بۆ سەربڕینی ئیسماعیلی کوڕی • وە موسا خۆی گرت لە بەرابەری زۆرداریو ستەمکاری فیرعەونەوە • وە عیسا خۆی گرت لەسەر ئازاری جووەکەو ،

پێویسته تۆیش خۆت بگرێ‌و پەلەپەڵ مەکە لەسەر سزادانیان • ئەو کاتە کە ئەو کافرانە تووشی سزای خۆیان دێن بە جۆرێ مەینەت داوێنگیریان ئەبێ‌و ئەکەونە ناو سزاوەو ، وەها دنیایان لێ تاڵ ئەبێ وەک ئەوە وایە کە ماوەیەکی کەم لە رۆژێک نەبێ لە دنیادا نەماونەتەوە • جا ئەمەی کە ئێمە بە تۆمان گەیاند بەڵاغەو بەسە بۆ تۆو یاخود ئەوەی تا ئیستە تۆ گەیاندووتە بەڵاغەو بەسە بۆ تۆو . تۆ ئەرکی سەرشانی خۆت بەجێهێناوە • وە یاخود ئەو کاتی گەیشتیان بە سزا کاتێکە واجبە پێی بگەنو بێگومان پێیئەگەن • جا ئیتر هەرکەسێ بە بەشی خۆی ئەگا رزگاربوون یان بەهیلاکچوون . بەڵام ئایا بە هیلاکدا ئەچێ لە کائیناتا بێجگە لەوانە کە لە فەرمانی خوداو دادو عەدلی ئەو دەرچوون ؟

سوورەتی موحەممەد لــە ســوورەتە مەدینەییەکانە ، ئایەتی سیازدە نەبێ ، ئەوە لە رێگەی کۆچدا بۆ مەدینە هاتوەتە خوارەوە ، ٢٨ ئایەتە ، دوای سوورەتی حەدید هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الَّذِينَ كَفَرُوا ، وصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ)(١)
والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وآمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ــ وهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ــ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّآتِهِمْ ، واَصْلَحَ بالَهُمْ (٢) ذلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الباطِلَ ، وأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ، كذلِكَ يَضْرِبُ اللهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ) (٣)

ئەو کەسانە کە ئینکاری خوداو پەیامی پێغەمەر ئەکەنو مەنعی خەڵک ئەکەن لە ڕۆیشتن بە ڕێگەی ڕەزای خودادا کە ئایینی ئیسلامەو بەرهەڵستی ئەو ئایینە ئەکەن ، وەکوو ئەو شەش دەوڵەمەندە کــە ژیواری سوپای کافرەکانیان گــرتە گەردنی خۆیان لــە جەنگی بەدرا وەکوو « عوتبە » و « شەیبە » کوڕانی ڕەبیعەو، (منبە)و (نبیە) کوڕانی حەجاجو ، ئەبوجەهڵو حاریث کوڕانی هیشام ، کــە هەرکام لەمانە ناندانی ڕۆژێکی ئــەو سوپایە گرتبوە ئەستۆی خۆی .. خودا کردەوەی چاکەی ئەمانەی بێ سوودو مایە کرد ، چونکی ڕەفتاری بەنرخ ئەوەیە سوودی بۆ ڕۆژی قیامەت هەبێ ، وە

کەسێ باوەڕی بە تەنیایی خودا نەبێو ئینکاری پەیامی پێغەمەری خودا بکاو باوەڕی بە قورئان نــەبێ •• ئەوە پاش مردنی زیانکــارو خەسارەتبارە ، هەرچەن کارەکانیان لە دنیادا لە شێوەدا جوان بێو خەڵك پێیان باش بێ •

وە ئــەو کەسانە باوەڕیان بــە خودای تاکو پێغەمەری خوداو رۆژی قیامەت کردوەو کردەوەیان باشەو باوەڕیان بەوە هەیە کە بۆ سەر حەزرەتی محەمەد ــدــ هاتوەتەخوارەوە ــ کە ئەوە حەقەو دامەزراوە لە لایەنی خودای خۆیانەوە ــ ئەوە خودا گوناهەکانیان ئەپۆشێو کارو باری بەرخیان لە دینو دنیادا رێك ئەخا • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە ئەوانە کە کافرن شوێن شتی پڕو پووچ و هەوایی کەوتوون • وە ئەوانە کــە باوەڕیان هــەیە شوێنی شــتی دامەزراوو کاکڵەدارو بە نرخی لای خودای خۆیان کەوتوون • بە کورتی ئەوەی ئەیکەن لەسەر فەرمانی خودا ئەیکەنو ، ئەوەیش نایکەن لەســەر مەنعی ئەو نایکەن • ئا وەها خودا ئەحوالی هەردوو تاقمەکە بۆ ئادەمیزاد روون ئەکاتەوە • یاخــود ئاوەها وێنەیان بەیانئەکا • کافر وێنــەی شتێکە لەســەر بۆش دانرابێ ، خــاوەن باوەڕ وێنــەی شــتێکە لەســەر بناغــەی دامەزراو بێ •

(فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ، حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً ، حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَــا ، ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ ، وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ، وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ (٤) سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ (٥) وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ) (٦) •

جا کاتێ لە جەنگدا گەیشتن بە کافرەکان بدەن لە گەردنیان هەتا کاتێ کە بە لێدانو بریندارکردن وە یا بە بەیدەسکردن ئەیانگرن بە دیل • ئەوجار بە دیل بیانگرنو باش چاوێریان بکەن تا را نەکەن ؛ خوای بە ماتڵکردن لە بەندیخانە ـ یا زنجیرکردن ئەگەر یاخیو نامەرد بێ ، یا بە جۆرێکی تر لەسەر بیری سەرۆکی سوپای ئیسلام • جا پاش ئەوە منەت بنێنە سەریانو بە خۆڕایی بەرەڵایان بکەن ، وە یا بیاندەن بە فیدیەی دیلەکانی خۆتانا کە لە لای کافرەکانن ، یا لە بەرابەری ئەندازەیێ ماڵەوە لێیان وەربگرن • تا باری قورسی جەنگ لائەچێو جەنگ تەواو ئەبێ • ئەمەیە حوکمی شەرعی کە بەیانمان کرد • وە ئەگەر خودا خواستی ببێ تۆڵە لەو کافرانە ئەکاتەوە بە بێ ئەوە کە ئێوە خۆتان ئازار بدەنو تووشی ناخۆشی ببن ؛ بەڵام خودا ئەیەوێ هەندێکتان بە هۆی هەندێکتانەوە تاقی بکاتەوە • جارجار ئێوە لەوان بدەنو ، جارجار ئەوان لە ئێوە بدەن • ئەمەیش بۆ زیادەپاداش ، وە ئەوانە کە کوژراونو ئەکوژرێن لە رێگەی رەزای خوداو بەرزکردنەوەی وشەی خودابەیەکناسیدا •• خودا کردەوەکانیان تەماشا ئەکاو هەمیشە دیارەو خاوەن دیدارە • وە خودا شارەزایان ئەکا بۆ رێگەی رزگاریو یارمەتیشیان ئەدا بۆ پێگەیشتنیو حاڵیشیان باش ئەکا • وە لە پاشەڕۆژیشا ئەیانخاتە بەهەشتەوە • ئەو بەهەشتەی لە دنیادا بۆی باس کردوون هەتا باش بۆی تێبکۆشن •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اِنْ تَنْصُرُوا اللهَ یَنْصُرْکُمْ وَیُثَبِّتْ اَقْدامَکُمْ (۷) والَّذِینَ کَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ ، واَضَلَّ اَعْمالَهُمْ (۸) ذلِکَ بِاَنَّهُمْ کَرِهُوا ما اَنْزَلَ اللهُ ، فَاَحْبَطَ اَعْمالَهُمْ) (۹)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان کردوە ئەگەر ئێوە بە راستی یارمەتی خودا بدەن لەسەر ئـەو یاساو رێبازە خودا داینـاوە بـە : زانیاری و ، کردەوەی جوان و ، یەکێتی هاودەردان و ، راوێژکردن بە خاوەن بەراوردان و ، بـە هەڵگرتن و مودارا لە کاتی بێدەستیداو ، بە کارکردن لە کاتی کارا •• ئەوە خودایش بە جۆرێ یارمەتی ئێوە ئەدا کە لە یاسای ئێرەتی بەدەر بێ : ماڵتان بۆ ئەێرێ و ، حاڵتان باش ئەکا • هەندێ دوژمنتان لێ دوورئەخاتەوە و هەندێکیان ئەکا بە دۆست ، تا مەبەستتان چنگ ئەکەوێ و پێتان لـە وڵاتا دائەمەزرێ وەها کـە بە سووکی نەکـەون • وە ئەوانەیش کافرن ئـەوە بەدبەختی و لەناوچوون بۆ ئەوانەو کارو کردەوەیان سووکو بێ بایەخ ئەبێ • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە ئەوانە حەزیان نەکردوەو حەز ناکەن لەو قورئانە کە خودا ناردوویە بۆ سـەر زەوی ، جـا کردەوەکانی ئەوانی سووکو پووچ کردوە •

(اَفَلَمْ یَسِیرُوا فِی الْاَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؟ دَمَّـرَ اللهُ عَلَیْهِمْ ، وَلِلْـکَافِرِینَ اَمْثَالُهَـا (۱۰) ذٰلِكَ بِـاَنَّ اللهَ مَوْلَی الَّذِینَ آمَنُوا ، وَاَنَّ الْکَافِرِینَ لَا مَوْلَی لَهُمْ) (۱۱)

ئایا ئەم بەدبەختە سەرسەختانە بەسەر زەویدا نەگەڕاون هەتا تەماشا بکەن و تێبگەن ئەنجامی ئەوانە چۆن بوە کەلە پێش ئەمانا رابوردوون ؟ کە خودا خانوەکانی بەسەرا وێرانکردوون •وە کافرانی تریش هاوێنەی ئەو سزایانە بۆ هەیە کە بۆ ئەوان بوە • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە خودا دۆستی خاوەن باوەڕەکانەو کافرو بێباوەڕەکان دۆستیان نیە •

(اِنَّ اللهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا ، وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ .والَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ ويَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الأَنْعَامُ . والنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ (١٢) وكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ ؟ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ (١٣) أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ ، واتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ؟) (١٤)

بە راستی ئەوانە خاوەن باوەڕنو کردەوەیان باشە خودا ئەیانخاتە ناو چەن بەهەشتو باخاتێکی وەهاوە کە جۆبار لە ژێریانەوە دەرئەچێ • وە ئەو کەسانە کە کافرن لە دنیادا رائەبوێرنو خواردەمەنی ئەخۆن وەکوو چۆن ئاژەڵ ئەلەوەڕێو ئەخواو دوایی جێگەی ئەو کافرانە ئاگری دۆزەخە • وە گەلێ گوندو ئاوەدانی کە لە گوندەکەی تۆ بەهێزتر بوون ، ئەو گوندەی کە خەڵکەکەی ئازاریان دایتو زویریان کردیو بوون بە هۆی دەرچوونت •• بەربادمان کردنو یارمەتیدەریان نەبوو !

ئایا کەسانێ کە لەسەر بەڵگەو رووناکی بن لە لای خوداوە ؛ بەم جۆرە قورئانیان بۆ هاتێتە خوارەوەو باوەڕیان پێ کردبێو ، کردێتیان بە دەلیلی رۆژو چرای شەویان •• وەکوو ئەوانە ئەبن کە کردەوەیان لە بیروباوەڕیان ناشیرینتر بێو ئەو کردەوە خراپانە لە پێش چاویانا جوان کرابێو شوێن هەوای خۆیان کەوتبن ؟ حاشا ئەم دوو کۆمەڵە وەکوو یەک نینو ، ئەوان وەک فریشتەو ئەمان وەک دێون •

(مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ : فِيهَا أَنْهارٌ مِنْ ماءٍ غَيْرِ آسِنٍ وأَنْهارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ، وأَنْهارٌ

مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ، وَأَنْهارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ، ولَهُمْ فِيها مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ ومَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خالِدٌ فِي النَّارِ ، وسُقُوا ماءً حَمِيماً فَقَطَّعَ أَمْعاءَهُمْ ؟) (١٥)

شێوەو حاڵی ئەو بەهەشتە کە بەڵێنی دراوە بەوانە کە خۆیان ئەپارێزن‌و لە خودا ئەترسن ئەمەیە کە : چەن جۆباری لە ئاوی نەگۆڕراو تیایەو ، چەن جۆباری لە شیری سافی پاکی وا تیایە کە تامی شیری‌ی نەگۆڕاوەو ، چەن جۆباری لە شەرابێ تێدایە کە هۆی تامو خۆشییە بۆ ئەوانە ئەیخۆنەوە ، وە چەن جۆبار لە هەنگوینی پاڵفتەکراو • وە زیاد لەمانە لە بەری هەر میوەیەك بیانەوێ‌و دڵیان ئارەزووی بکا هەیەو بۆیان ئامادە ئەکرێ • ئەمە لە (مادیات) • لە (مەعنەوییات)یش لێخۆشبوون لە لای خوداوە سەرەڕای نیعمەتەکانی تر • ئایا ئەو کەسانە کە ئەم نیعمەتانەیان هەیە وەکوو ئەو کەسانەن کە هەتا هەتایە لە ئاگری دۆزەخدا سزا ئەدرێن‌و ئاوی گەرمیان دەرخوارد ئەدرێ‌و ریخۆڵەکانیان پارچە پارچە ئەکات ؟

(ومِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ، حَتَّى إِذا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ : ماذا قالَ آنِفاً ؟ أُولئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللهُ عَلى قُلُوبِهِمْ واتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ (١٦) والَّذِينَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدىً وآتاهُمْ تَقْواهُمْ) (١٧)

وە لەو کافرانەیە کەسانێ کە حازری مەجلیست ئەبن‌و گوێ بۆ فەرموودەکانت ئەگرن ، بەڵام لەبەر عادەت نەك بۆ وەرگرتنی بەختیاری ، تا کاتێ کە لای تۆ دەرئەچن لە زانایانی یارانی حەزرەت ئەپرسن‌و ئەڵێن : ئەوە مەحەمەد ئیستە چی وت ؟ چونکە خۆی دڵی نەدابوویێ تا بزانێ چی

ئه‌ڵێ‌و لێی تێ‌بگا • وه یا هه‌ر به گاڵته‌وه ئه‌مه ئه‌ڵێ • جا ئه‌مانه خودا دڵی مۆر کردووه‌و خێری تێ ناچێ‌و شوێن ئاره‌زووی خۆیان که‌وتوون • وه ئه‌و که‌سانه که شاره‌زای حه‌قیقه‌ت بوون خودا زیاده‌شاره‌زاییان ئه‌داتێ‌و ترس‌و خۆپارازتنی دڵیان بۆ زیاد ئه‌کا به‌هۆی ئه‌و شاره‌زاییه‌وه •

(فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ؛ فَقَدْ جَاءَ اَشْرَاطُهَا . فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ؟) (١٨)

ئایا ئه‌مانه جگه له هاتنی رۆژی قیامه‌ت چاوه‌ڕوانی شتێکی دیکه ئه‌که‌ن که کوتوپڕ بێت به‌سه‌ریانا ؟ با قیامه‌ت خۆی نه‌هاتبێ وا نیشانه‌کانی هاتوون ؛ وه‌کوو هاتنی محه‌مـد ـدـ ، جا له‌و کاته‌دا که دێ چۆن بیر ئه‌که‌نه‌وه ؟

به کورتی ئه‌فه‌رموێت : ئه‌م کافرانه په‌ندیان وه‌رنه‌گرت به باسکردنی به‌ربادبوونی گه‌لانی کافری له‌مه‌وپێش‌و به هه‌ڕه‌شه‌ی خودا ، ئه‌ڵبه‌ته ئه‌ڵێن : تا خۆمان چاومان به رۆژی قیامه‌ت نه‌که‌وێ بیر له‌وه‌رگرتنی ئیمان ناکه‌ینه‌وه• ئه‌م پیره تاریکه‌یان شتێکی سه‌رسوڕهێنه‌ره ! ئایا له‌و کاته‌دا کـه کوتوپڕ قیامه‌ت دێ به‌سه‌ریانا ئه‌وان که‌ی ماوه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی تۆبه‌کردنیان ئه‌بێ ؟! ئـه‌نا ئـه‌وا قیامه‌ت خۆی نه‌هاتوه خـۆ نیشانه‌کانی هاتوون ، ده‌ی بۆ بیر ناکه‌نه‌وه‌و بۆچی موسوڵمان نابن ؟

لـه ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌گێڕنه‌وه ـ خودای لێ‌رازی‌بێ ـ کـه حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رموویه‌تی : من‌و قیامه‌ت به یه‌که‌وه هاتووین وه‌کوو ئه‌و دوو په‌نجه‌یه ، وه له‌و کاته‌دا به په‌نجه‌ی به‌رزو په‌نجه‌ی شایه‌تی ئیشاره‌تی کرد •

وه نیشانه‌کانی قیامه‌ت بریتین لـه هه‌نـدێ رووداوی پێش هاتنی زه‌لزه‌له‌ی قیامه‌ت •

وە لـە حوزەیفەی کوڕی ئوسـەیدی غیفـاریەوە ئەگێڕنـەوە کـە فەرموویە : حەزرەت بەلاماتا رابورد کاتێ باسی قیامەتمان ئەکرد ، حەزرەت فەرمووی : باسی چی ئەکەن ؟ عەرزمان کرد : باسی قیامەت • جا فەرمووی : ئێوە قیامەت نابینن هەتا دە نیشانە نەبینن • لەوێدا باسی دووکەڵێکی کرد کە دنیـا دائـەگرێ و ، دەججالو ، (دابـة الارض)و ، دەرچوونی رۆژ لـە خۆراواوە و ، هاتنەخوارەوەی عیسای کوڕی مەریەمو ، هاتنی یەئجووج و مەئجـووج و ، سێ رۆچوونی زەوی لـە رۆژاواو رۆژهـەڵاتو (جزیرة العرب)دا • دوای ئەمانە ئاگرێکە لە وڵاتی یەمەنەوە دەرئەچێ و خەڵکی لە دەستی رائەکەن بەرەوژوور بۆ لای شام •

وە لە نیشانەکانی قیامەتە : کەمبوونەوەی حەیاو شەرمو ، کەمبوونەوەی زانستی یاسـای دینی و ، زۆربوونی کوشـتن و بڕینی خەڵکی و ، نـەمانی ئەمانەت و راستی لـە ناو خەڵکاو ، زۆربوونی مالی دنیاو ، هێرشی تەماع بەسـەر ئینسانا و ، گردەوەبوونی ئادەمیزاد لە شارەکانا و ، کەمبوونەوەی ئاسایش لە دڵاو ••• جگە لەمانەیش کە لە کتێبی تایبەتیدا نووسراون •

وە یەکێ لەوانە هاتنی حەزرەتە ـدـ جا خودای تەعالا ئەفەرموێت :

(فاعْلَمْ اَنَّهُ لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ ، واسْـتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ والمُؤْمِنَـاتِ ، واللهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ ومَثْوَاكُمْ) (١٩)

واتە باوەڕی بـە هێزت بێ کە هیچ پەرستراوێکی تر نیە جگە لـەو خودایە کە ناوی (الله)یەو هەرچی صیفەتی باش و شیاو هەیە هەیەتی و ، دووڕە لە ناتەواوی • داوای تاوانپۆشی لە خودا بکە بۆ خۆت و بۆ پیاوان و ژنانی موسوڵمان • وە خودا هیچ شتێکی لێ ون نابێ و شوێنی هەڵسووڕانتان لە دنیاداو شوێنی دەوامتان لە قیامەتا ئەزانێ •

(ويَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا : لَوْلا نُزِّلَتْ سُـــورَةٌ ! فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وذُكِرَ فِيها الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ . فَأَوْلَى لَهُمْ (٢٠) طَاعَةٌ وقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ، فَإِذَا عَزَمَ الأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللهَ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ) (٢١)

ئەوانە کە ئیمانیان هێناوەو لە پایەی ئارەزووی جیهادا ئەڵێن : بۆچی سوورەتێ نەهاتوەتە خوارەوە داوای غەزاکردن بکا ؟ خۆزگا سوورەتێکی وەهـا ئەهاتەخوارەوە ! جا کاتێ سوورەتی دامەزراو هاتەخوارەوەو ناوی جەنگی تیابرابوو • واتە فەرمانی تێدا درابوو بە جیهاد •• ئەبینی ئەوانە کە نەخۆشینی نیفاق وا لە دڵیانا بۆ تۆ ئەڕوانن بە چاوی لاوازیو بێهەناوی و داماوییەوە ، وەکـوو روانینی کـەسێ کـە بێهۆشی بەسەرا هاتبێ لـە پێش مردندا • واتە وەك روانینی کەسێ کـە لـە سەرەمەرگدا بێ • دەی مردن باشترە بۆ کەسانێ کـە حاڵیان وەها خاڵی بێ لـە باوەڕو دڵیان پڕ بێ لـە خۆشەویستی دنیای بێسوود • یاخـود بڵێ : چاترو بەسوودتر بۆ ئەوان فەرمانبەری ئایەتی خودا بوو کە بڕۆن بۆ جیهادو خۆیان بکەن بە قوربانی لە ڕێگەی ئیسلامو دیناو ، قسەیەکی وا بکەن کە حەزرەت ـدـ پێی خۆش بێ • بۆ وێنە بڵێن : ئێمـە حازرین بۆ خزمەتی دینو جیهـاد لـە ڕێگەی خودادا •

جا کاتێ کار کەوتە وەختی بەجێهێنانیو جیهاد واجب بوو ئەگەر ئەوانە راستیانبکردایە لەگەڵ خوداداو جیهادیان بکردایە ئەوەیان چاکتر بوو •

(فَهَلْ عَسَيْتُمْ ، إِنْ تَوَلَّيْتُمْ . أَنْ تُفْسِـــدُوا فِي الأَرْضِ وتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ؟ (٢٢) اولائِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمْ

اللهُ ، فأَصَمَّهُمْ وأَعْمى أَبْصَارَهُمْ (٢٣) أَفَلا يَتَدَبَّرُونَ القُرْآنَ أَمْ عَلى قُلوبٍ أَقْفَالُهَا ؟) (٢٤)

سەیرەو جێگەی سەرسوڕمانە ! چاوەڕێی ئەوە لە ئێوە ئەکرێ ئەگەر ئێوە پشتتان لە ئیسلام هەڵکرد دەس بکەن بە خراپەو بشێوە لە وڵاتاو رشتەی خزمایەتی ببچڕن ؟ جا کۆمەڵێ وەها دوودڵو دڵپیس بن هەمیشە مەترسی ئەوەیان لێ بکرێ کە لە ئیسلام وەرگەڕێنەوەو دەس بکەن بە خراپەکردن ، ئەوانە خودا لە ڕەحمەتی خۆی دوور خستوونەتەوەو گوێی کەڕ کردوون لە بیستنی حەقو چاوی کوێر کردوون لە تەماشای ئایەتەکانی خودا بۆ ئەوە کە پەند وەربگرنو ڕوو بکەنە خودا • ئەوە بۆچی بیر لە قورئان ناکەنەوە هەتا تێبگەن کە هەمووی بانگکردنە بۆ پیرۆزیو بەختیاری هەردوو دونیا ؟ یا دڵیان قوفڵدراوەو حەقی تێ ناچێ ؟

(إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلى أَدْبَارِهِمْ ، مِنْ بَعْدِ ما تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدى ، الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وأَمْلى لَهُمْ (٢٥) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا ما نَزَّلَ اللهُ : سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الأَمْرِ ، واللهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ (٢٦) فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وأَدْبَارَهُمْ ؟ (٢٧) ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا ما أَسْخَطَ اللهَ ، وكَرِهُوا رِضْوانَهُ ، فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ) (٢٨)

ئەو کەسانە کە پاشەوپاش هەڵگەڕانەوە ، واتە لە دین وەرگەڕانەوە پاش ئەوە کە ڕێگەی ڕاستیان بۆ دەرکەوت ئەوە ئەوانە شەیتان ئەوەی بۆ ڕێکخستنو ئارەزوو هیوای درێژکردنەوە • ئەم دەردەیش لەبەر ئەوەیە

ئەیانوت بەوانە کە ڕقیان لەوە ئەیێتەوە کە خودا ناردوویەتیە خوارەوە وەکوو قورئان بێ : کـە لەمەولا لـە هەندێ کاردا وەکوو دانیشتن بێ لـە جیهاد فەرمانبەریتان ئەکەینو بەگوێتان ئەکەین • وەخودای تەعالا پەنامەکییەکانیان ئەزانێ •

جا ئەبێ حاڵی ئەو کافرانە چۆن بێ کاتێ کـە فریشتەی گیانکێشان گیانیان ئەکێشنو ئەدەن بە ڕوخساریاناو بە پشتیاناو ، ئەمەیش لەبەر ئەوەیە شـوێن هـەندێ کاری نابار کەوتوونو خودایان لـە خـۆیان ڕەنجاندوەو خۆشیان لـە ڕەزامەندی خودا نەهاتوە ؟ جـا خودایش کردەوەی چـاکی ئەوانەی ئاوساندوەو دوایی پووچەڵی کردوە •

(اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللهُ اَضْغَانَهُمْ ؟ (٢٩) ولَوْ نَشَاءُ لأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ ، ولَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ، واللهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ) (٣٠)

ئایا ئەو کەسانە کە نەخۆشی نیفاق لە دڵیانایە گومان وا ئەبەن کـە خودا کینەو دڵپیسی ئەوان دەرناخا ؟ با ئەو گومانە نەبەنو بزانن کە خودا زانایەو . ئەگەر ئێمە بمانویستایە هەر ئەو کافرانە خۆیانمان نیشانئەدانو بە شێوەو ڕوخسارا ئەتاننناسین ، وە ئەگەر سەرنج بدەن ئەوە بە دەموودوو شێوەی قسەکردندا ئەیاننناسیتو خـودای تەعالا هـەموو کـردەوەیەکیان ئەزانێ •

(ولَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ والصَّابِرِينَ ، ونَبْلُوَ اَخْبَارَكُمْ) (٣١)

بە راستی بەراوردتان ئەکەم تا زانیاریم (تعلق) بیەستێ بـە جیهادو کۆشش‌و خۆگرتنتانەوەو ، بزانم کێتان زۆری جیهـاد کردوەو کێ خـۆی گرتوە ؟ وە بەراوردی ساغی ئەو شتانە بکەین کە لە ئێوەوە ئەگێڕرێنەوەو دەنگوباستان بزانین •

(اِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا وصَدُّوا عَنْ سَبِیلِ اللهِ ، وشَاقُّوا الرَّسُولَ ، مِنْ بَعْدِ ما تَبَیَّنَ لَهُمُ الْهُدی •• لَنْ یَضُرُّوا اللهَ شَیْئاً ، وسَیُحْبِطُ اَعْمالَهُمْ) (٣٢)

بە راستی ئەو کەسانە کـە کوفریان بۆ خۆیان هەڵبژاردو نەیانهێشت خەڵك رێگەی خودا ــ کە دینی ئیسلامە ــ بگرنو ، بەرهەڵستی پێغەمەری خودایان کرد دوای ئەوە کە بۆیان دەرکەوت ئایینی ئیسلام راستەو هۆی شارەزایی ئادەمیزادە بۆ رزگاری وەکوو هۆزانی (قریظە)و (نضیر) یا ئەو کافرانە کە ژیواری کافرەکانی سوپای بەدریان گرتە ئەستۆی خۆیان •• ئەوانە هەرگیز ناتوانن بـەم کردەوە نابارانە کـە کردنیان زیان بـە خودا بگەیەنن‌و ، لەمەولایش هەر کردەوەیەکی بە دیمەن باشیان کردبێ خـودا پووچ‌و بێ بایەخی ئەکاو سوودی تێدا نابێ •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اَطِیعُوا اللهَ واَطِیعُوا الرَّسولَ ، ولا تُبْطِلُوا اَعْمالَکُمْ) (٣٣)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا کردوە فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودا بکەن‌و بە هۆی کوفرو پاشگەزبوونەوەو ناباریەوە کردەوە باشەکاتتان پووچ مەکەنەوە •

زانایانی دین فەرموویانە : لە دین‌وەرگەڕانەوەو پاشگەزبوونەوە ــ پەنا بە خودا ــ هەرچی بیرو باوەڕی باش‌و کردەوەی چاك هەیە هەمووی پووچ

ئه‌کاته‌وه‌و وای لێ ئه‌کا وه‌کوو هه‌ر له بناغه‌دا نه‌یکردبێ وایه • وه (عوجب) خۆبه‌چاکزانین‌و ، (ریا) به‌نده‌یی‌کردنی بۆ به‌رچاوی خه‌ڵك پاداشی هه‌موو کرده‌وه‌یه‌کی چاکه لائه‌به‌ن‌و هیچ خێرو بێرێکیان ناهێڵنه‌وه • وه منه‌ت‌نانه سه‌ر که‌سێك که نیعمه‌تێکت پێدابێ یا ئازاردانی دڵی ئه‌و که‌سه خێرو پاداشی هه‌موو چاکه‌و نیعمه‌ته‌که پووچ ئه‌که‌نه‌وه • وه هه‌رچی منه‌ت‌نانه سه‌ر خه‌ڵکه هه‌مووی خراپه منه‌ت‌نانی پێغه‌مه‌ر نه‌بێ له‌سه‌ر گه‌لی خۆی ، هه‌روه‌ها منه‌ت‌نانی باوك له‌سه‌ر نه‌وه‌ی خۆی‌و ، منه‌ت‌نانی مامۆستایێ له ڕێگه‌ی خوادا ده‌رز به شاگرده‌کانی بڵێته‌وه‌و ، منه‌ت‌نانی (مرشد)ێ له‌سه‌ر (مرید)ی خۆی •

به‌ڵام من باوه‌ڕم وایه نه مورشیدی موریدان‌و نه مامۆستایه‌ك که له ڕێگه‌ی خوادا ده‌رس بڵێته‌وه منه‌ت نایێنه سه‌ر پەیڕه‌وانی خۆیان ، قسه‌م له‌وه نیه که له ڕووی ده‌ربڕینی ده‌ردی دڵه‌وه قسه‌یێ بفه‌رموون ، ئه‌وه‌یش زۆر که‌مه ؛ چونکه ئه‌وانه‌ی که به ڕاستی پیاوی خودان :

هه‌ر کارێ بکه‌ن ساغ بۆ خودایه
منه‌ت له‌سه‌ر خه‌ڵك دووره له غایه
نانێ به شاگرد که بۆ خودا بوو :
من خزمه‌تم کرد ئه‌و بێ وه‌فا بوو

(اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ ماتُوا . وهُمْ كُفَّارٌ ، فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ (٣٤) فَلا تَهِنُوا وتَدْعُوا اِلَى السَّلْمِ واَنْتُمُ الأَعْلَوْنَ ، واللهُ مَعَكُمْ ولَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمالَكُمْ) (٣٥)

بـە راستی ئەو کەسانە کـە کافر بوون بـە خوداو پێغەمەری خوداو نەیانئەهێشت کە خەڵك رێگەی راستی بگرن کە ئایینی ئیسلامەو ، بـەو کوفرەیشەوە مردن ئەوە هەرگیز خودا لێیان خۆش نابێ •

دەی ئێوە کە خودا یارمەتیداون بۆ ئیسلام خۆتان بگرنو سست مەبن لە تێکۆشان لە رێگەی دینا مادام خەڵك بانگ ئەکەن بۆ حەق ، وە هەرگیز کەس بانگ مەکەن بۆ ئەوە لە بەردەمی کافرانا مل رابکێشێو سەرکز بێ • وە هەمیشە ئێوە بەرزترن ، مادام دامەزراوو خۆگر بن ، وە خودا لەگـەڵ ئێوەدایەو کردەوەو رەفتارتان زایە ناکاو هەموتان بۆ حسێب ئەکا •

(اِنَّما الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ، وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلا يَسْأَلْكُمْ اَمْوالَكُمْ (٣٦) اِنْ يَسْأَلْكُمُوها فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغانَكُمْ (٣٧) ها اَنْتُمْ هؤُلاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ ، وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّما يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ واللهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَراءُ ، وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ ، ثُمَّ لا يَكُونُوا اَمْثالَكُمْ) (٣٨)

ئەی ئادەمیزاد بە ژیانی جیهان بایی مەبن ، ئەگەر ئەم ماوەی ژیانـە لەگەڵ پیرو باوەڕی پاکو کردەوەی چاکا نەبێ ژیانێکی بێسەرو سوودەو ، بریتییە لـە ماوەی گاڵتـەی منداڵانی بچووکو فـەرامۆشکاری ئینسـانی مەشرەبچرووك • وە ئەگەر باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا ببێو لـە خودا بترسنو یاسای دین رابگرن •• هەرچی بە عادەت بتانکەوێ خـودا ئەتانداتێو زیاد لەوەیش ئەوەندەتان ئەداتێ نە بە دڵدا بێو نە چاو دیبێتی ،

وە خودا داوای دارایی ئێوە ناکا ، ئەگەر داوای دارایێتان لێ بکاو زۆر پێ بنێتە سەرتان بۆ وەرگرتنی ئێوە نایدەن ، وە کینەو قارتان بەرابەر بە پێغەمەرو بەرابەر بەوانە کە بەرپرسیاری وەرگرتنی ئەو مالەن •• دەرئەخا •

ئاگادارین ! ئێوە بانگ ئەکرێن بۆ ئەوە کە مالی خۆتان لە رێگەی خودادا ، لە غەزادا ، صەرف بکەن گەلێ لە ئێوە رژدی نیشان ئەدەنو هەرکەسێکیش کە رژدی بکا ئەوە رژدی لە خۆی ئەکاو ، خودا دەوڵەمەندەو ئێوە بەو نیازمەندنو هەموو شتێکتان لەوەوەیە • وە ئەگەر هەر پشت لە فەرمانبەری خودا هەڵبکەن ئەوە خودا ئێوە بەرباد ئەکاو گەلێکی تر دێنێتە رووی کارو ئەوانە وەکوو ئێوە نابن •

لە ئەبوهورەیرەوە ئەگێڕنەوە ـخـ فەرمووی : کۆمەڵێ لە یارانی پێغەمەر ـدـ وتیان : ئەی پێغەمەری خودا ئەو گەلە کێن کە خودا فەرموویەتی ئێمە پشت هەڵبکەین خودا لە باتی ئێمە ئەوان ئەهێنێ‌ودوایش ئەوان وەکوو ئێمە نابن ؟ ئەفەرمویت : لەو کاتەدا سەلمانی فارسی لە نزیکی حەزرەتدا دانیشتبوو ، جا لەوێدا حەزرەت دەستی دا بە رانی سەلماناو فەرمووی : « هذا واصحابه ، والذی نفسی بیده ! لو کان الایمان منوطا بالثریا لتناوله رجال من فارس ! رواه الترمذی • والله اعلم » وە ئەم فەرموودە پیرۆزە لەسەر زانایانی بەرزی ئایین تەطبیق ئەکرێ کە لە سەدەی یەکەمی ئیسلامەوە دەستی پێکرد تا دەوری سەدەی نۆهەم ، وەکوو بە تایبەتی سەدەی سێ‌و چوارو پێنج‌و شەش لە پێش هاتنی مەغۆل بەسەر دیاری ئیسلامدا • لە راستیدا بوون بە گەورەی جیهانی ئیسلام لە خزمەتکردنی ئایینەدا بە کتێب‌دانان‌و ، دەرزوتنەوەو ، رێنومایی وەکوو (امام الحرمین)و ئیمامی غەزالی‌و ، ئیمامی رازی‌و ، غەیری ئەوانیش ••• خودایان لێ رازی‌بێ‌و لە ئێمەیش بە پیرۆزی خزمەتی ئەوان •

سوپاس بۆ خودا لە کاتی بانگی عەصری رۆژی دووشەمەی چواردەهەمی (ربیع االثانی) ساڵی هەزارو سێیصەدو نەوەدو نۆدا لێبوومەوە لە نووسینەوەی ئەم سوورەتە ، لە حوجرەی دەرزوتنەوەی مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانیدا ـخـ • عەبدولکەریمی کوڕی محەمەدی کوردی شارەزووری لە هۆزی قازی •

سووڕەتی فەتح ، لە سووڕەتـەمەدینەییەکانە ، لە ڕێگـەی مەدینەدا
کاتی گەڕانەوەی حـەزرەت لە (حودەیبیە) هاتە خوارەوە ، ٢٩ ئایەتـە ،
دوای سـووڕەتـی جومعـە هاتوەتـەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً (١) لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنبِكَ . وما تَأَخَّرَ ، ويُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ ، ويَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً (٢) ويَنْصُرَكَ اللهُ نَصْراً عَزِيزاً) (٣)

ئەی پێغەمبەری خۆشەویست ئێمە بە هۆی صولحو ئاشتی حودەیبیەوە
زەرگـەی زانبوونو سەرکەوتنان بەسـەر مەکـەو ناوچەکانی دیکـەی
عەرەبیدا بۆ گوشاد کردیەوە .

وە یاخود پێگومان ئێمە شاری مەکەمان بۆ فەتح کردی ، لەبەر ئەوە
بەدام ئاشتی حودەیبیە بوو بە پێش‌قەرەوڵی ئەو فەتحە ئەوە وەك ئەوەیە
کە هەر لە ئیستەوە وڵاتەکەمان بۆ فەتح کردبێ .

ئەمەیشمان بۆیە بۆ کردی تا ببێ بـە هۆی بڵاوبوونەوەی دینەکەتو
زۆربوونی تاعەتو چاکەو . تا خودا لەو شتانە کە بەرابەر بە پایەی تۆ لە
تاوان ئەچنو کردووتنو ڕابوردوون ـ خۆش ببێ • هەروەها ئەو شتانەیش
کە لەمەولا دێن بەسەرتاو ؛ نیعمەتو میهرەبانی خۆی لەسەر تۆ تەواو بکا

بە دامەزراندنی ئایینەکەتو ، بە لەناوبردنی دوژمنەکانتو . بە زۆرکردنی پەیڕەوانی دینەکەت لە هەموو گەلو ولاتێکدا • وەشارەزات بکا بۆ یاسای راست کە دینی ئیسلامەو زاڵت بکا بەسەر ئەو دوژمنانەدا کە لە شیبەی جەزیرەی عەرەبیو ولاتانی دیکەی جیهاندا دامەزراون ••• بە کورتی ئاشتی حودەیبیە ، یا فەتحی مەکە بوو بە هۆی هەرچی پایەو مایەیەکە کە لە دنیاو قیامەتدا دەستی حەزرەتو یارانی کەوت •

لە واقیعدا ـ وەکوو زوهری فەرموویەتی ـ هیچ فەتحێ لە ئاشتی حودەیبیە گەورەتر نەبوو ؛ چونکە ئەم ئاشتیە بوو بە هۆی تێکەڵبوونی موسوڵمانان لەگەڵ کافراناو ئیسلامییەت چوە ناو دڵیانەوەو ، لەو ماوەی پێش فەتحی مەکەدا خەڵکێکی زۆر موسوڵمان بوون ، هەتا کۆمەڵی موسوڵمانان زۆر بوو ، پاش سێ ساڵ لەو رووداوە سوپای حەزرەت بە هەشت هەزار کەسەوە شاری مەکەیان لە بتپەرستیی رزگارکرد •

ریوایەتکراوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە ـخـ : کاتێ ئایەتی پیرۆزی (لیغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) هاتەخوارەوە بۆ سەر حەزرەت ـدـ لە گەڕانەوەیا لە حودەیبیە بۆ مەدینەی مونەورە حەزرەت فەرمووی : خودا ئایەتێکی ناردوەتە خوارەوە بۆ سەر من لە لام خۆشەویستترە لە هەرچی لەسەر زەویدایەو ، ئایەتەکەی خوێندەوە ، ئەوانیش عەرزیانکرد : یاخوا بە ساغیو سافیو رێز بێ ، باشە وا ئەوانەی داوە بە تۆ ئەی چی بۆ ئێمە هاتوەتەخوارەوە ؟ جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە : (لیدخل المؤمنین والمؤمنات ••• الآیة) •

واتە : با خودای میهرەبان موسوڵمانەکان لە پیاوو ژن بخاتە ناو چەن بەهەشتێکەوە کە جۆبار لە ژێریانەوە دەرئەچێو تیایانا ئەمێننەوە هەتا هەتایە •

وە ریوایەتکراوە لە عائیشەوە ـخـ فەرمووی : پێغەمەر ـدـ ئەوەندە لە شەونوێژدا ئەمایەوە هەتا پێکانی شەقیانئەبرد ، واتە ئەتەرەکین ، وە لە ریوایەتێکا ئاوسان • منیش عەرزی حەزرەتم کرد : بۆچی وا ئەکەی لـە خۆت ؟ خۆ خودا فەرموویەتی : (لیغفر لك الله ما تقدم •••) پێغەمەر لە وەلآمیا فەرمووی : ئایا حەز ناکەم بەندەیەکی سوپاسگوزاری خودای خۆم بم ! واتە ئەم حالە لە واجیباتی بەندەییە بەجێی دێنم •

(مجمّعی) کوڕی جاریە ، کە یەکێ بوە لە قورئان خوێنەکان ، ئەڵێ : لـە حودەیبیەدا لـە خزمەتی حەزرەتدا بووین . کاتێ حودەیبیەمان بەجێ هێشت تەماشام کـرد خەڵکی پەلە لـە وشترەکانیان ئەکەنو بـە خێرایی ئەڕۆن . جا خەڵکەکە بازێکیان بە بازێکیان وت : ئەمە چیە ؟ خودا وەحی بۆ حەزرەت ناردوە •

(مجمع) ئەڵێ : ئێمەیش بە پەلە ڕۆیشتین تا گەیشتین بە حەزرەت ـدـ لە (کراع الغمیم) لـە نێوان مەکـەو مەدینەدا . جـا کاتێ خەڵکەکە گردبوونەوە حەزرەت ـدـ (انا فتحنـا لك فتحـا مبینا •••)ی بەسـەرا خوێندینەوە • نەوێدا عومەر فەرمووی : ئەی پێغەمەری خودا ئایا ئەمـە فەتح بوو ؟ فەرمووی : بەڵێ سوێندم بەو کەسەی گیانی منی بەدەستە ئەمە فـەتح بوو • واتـە ئـەم صوڵحی حودەیبیە بوو بـە هۆی تێکەڵبوونی موسوڵمانان لەگەڵ کافراناو . گەلێ لە کافران بە باشیلە ئامانجو مەبەستی ئایینی ئیسلام گەیشتنو ، لە راستی ئایینی ئیسلام شارەزا بوونو خەڵکێکی زۆر لە عەرەب موسوڵمان بوونو ، ئەوەندەی پێ نەچوو کە حەزرەت بـە سوپایـەکی گـەورەوە هاتـەوەو شاری مەکەی گـرتو ، دوای صوڵحی حودەبیە فەتحی خەیبەری کردو غەنائمی شاری خەیبەر بەسەر بەشدارانی

حودەیبیيەدا بەش کرایەوەو ، ئەوانە کـە لـە حودەیبیيەدا حازربوون هـەر ئەوانەیش حازری خەیبەر بوونو خەیبەریان گرت •

وە بازێ فەرموویانە : ئەم کەلیمەی (فتحا مبینا) ە هەر مەبەس فەتحی مەکەیەو بەڵگەیشە لەسەر ئەوە کە مەکە بە جەنگو زۆر گیراوە ؛ چونکی ناوی (فەتح) بۆ گرتنی زۆربگیرەو ئەمە حەقیقەتی مەعنای کەلیمەکەیە •

وە بازێ فەرموویانە : کـە مەکـە بە شەڕ نەگیراوەو بـە دۆستیو صوڵح بوەو کەلیمەی (فتحا) لێرەدا مەجازە • یانی لە صوورەتا لە فەتح ئەچێو لە راستیدا ئەو زۆرو قارە لە کارا نەبوە •

﴿ هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ السَّكِينَـــةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ؛ لِيَزْدَادُوا اِيمَـــانًا مَـعَ اِيمَانِهِمْ ؛ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًـــا (٤) لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ، وَكَانَ ذَلِكَ عِنْـــدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا (٥) وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَـاتِ ، وَالْمُشْـــرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ، عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ، وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ، وَلَعَنَهُمْ ، وَاَعَـــدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (٦) وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾ (٧)

خودا خودایەکی وایـە ئارامیو دامەزرانو هێمنی ناردوە بۆ ناو دڵی موسوڵمانەکان هەتا پلە پلە باوەڕیان بە ئەحکام زیاد ببێ لەسـەر باوەڕی پێشوویان •

یه‌که‌م‌جار خـــودا ـ خودابه‌یه‌کناسینی واجب‌کـــردو موســـوڵمان وه‌ری‌گرت • جا نوێژی واجب‌کردو موسوڵمان به‌جێی هێنا • پاش ئـه‌وه ڕۆژووی فه‌رزکـردو موسـوڵمانان گرتیـــان • دوای ئه‌وه حـه‌جی داناو موسوڵمانان به‌جێیان هێنا • وه هه‌موو پله‌پله‌ی ئیمان به زیادکردنی نووری ڕه‌حمه‌تو ناردنی بۆ ناو دڵیان بوو • وه بۆ خودایه سوپای ئاسمانه‌کانو زه‌وی •

فریشته‌ی پیرۆز یا با یا باران
یاخود ره‌عدو به‌رق له‌سه‌ر دیاران
بۆ بازێ سوودن بۆ بازێ زیان
یا گیا ئه‌ڕوێنن ، یا ئه‌ستێنن گیان
دڵێ بـه نووری پـه‌روه‌ردگاری
مونـه‌وه‌ر نـه‌بێ ناباره بۆمـان

وه خودای ته‌عالا ئه‌م سوپای خۆیه بۆ ئه‌وه ئه‌خاته‌کار هـه‌تا خاوه‌ن ئیمانانی پیاوو ژن بیاته ناو به‌هه‌شتێکه‌وه که چه‌ن جۆبار له ژێریان ڕه‌وان ئه‌بن‌و هه‌تا به‌نده‌کانی خۆی هه‌ڵبژێ بۆ تـه‌وبه‌و په‌شیمانی‌و ئـه‌و کرده‌وه خراپانه ئه‌وان کردوویانه دایان‌پۆشێ ، وه ئه‌م تاوان‌داپۆشینه گه‌یشتن بـه پله‌و پایه‌و به‌شێکی گه‌وره‌یه له لای خودا •

وه هه‌تا خاوه‌ن نیفاقه‌کان‌و دووڕووه‌کان‌و کافره‌کان ، له پیاوو ژن ، ئه‌وانه گومانیان به خودا ناهه‌مواره‌و دیمایه ئه‌که‌ن‌و ئه‌ڵێن : موسوڵمانه‌کان له حوده‌ییبیه ناگه‌ڕێنه‌وه‌و کافره‌کان هه‌موویان ئه‌کوژن •• جا ئه‌م جۆره کافـرانـه‌و ئـه‌م جـۆره دووڕووانـه بـــه‌ڵای ناشـــیرین وا بـه ڕاسه‌ریانه‌وه ئه‌و به‌ڵایه که به خه‌یاڵی خۆیان بۆ موسوڵمانه‌کانیان دائه‌نا •

وە خودا قاری لێ گرتوونو لە میهرەبانی خۆیی دوورخستوونەوەو دۆزەخی بۆ ئامادە کردوونو دۆزەخ جێگەو شوێنێکی زۆر نابارە : وە سوپای ئاسمانو زەوی بۆ خودایەو خودا خاوەن عیزەتو حیکمەتە •

(إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً ومُبَشِّراً ونَذِيراً (٨) لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ ورَسُولِهِ ، وتُعَزِّرُوهُ ، وتُوَقِّرُوهُ ، وتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وأَصِيلاً) (٩)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئێمە تۆمان ناردوە بە حاڵێ کە شایەت بی لەسەر گەلەکەت بە حوزووری بەندەیی‌و فەرمانبەرداری‌و دووریی لە تاوانو یاخی‌بوون ، بۆ ئەوە باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا بکەنو ، هێز بە دینی خودا بدەنو ، ڕێزی ڕاستی بگرنو ، بەیانی‌و ئێوارە تەسبیحاتی خودا بکەنو ، بە گوێڕی توانا حەقی بەندەیی بۆ بەجێبێنن •

ڕیوایەت‌کراوە لە عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاصەوە -خ- ئەڵێت : ئەم ئایەتە پیرۆزە کە لە تەورئاندایەو ستایشی پێغەمەری ئاخرزەمان ئەکا کە ئەفەرموێ : (انا ارسلناك شاهدا •••) لە تەوراتیشدا هاتوەو بازێ زیادەی تێدایە ، ئەفەرموێت : ئەی پێغەمەر ئێمە تۆمان ناردوە بە شایەت لەسەر گەلەکەت بۆ چاکەو خراپەیانو ، بە موژدەدەر بە ڕەفتارباشانو بە ئەنا بۆ ئەو گەلە کە نەخوێندەوارن ، تۆ بەندەی منی‌و تۆ پێغەمەری منی ، ناوم ناوی بە (متوکل) یانی پاڵدەرەوە بە ڕەحمەتی خودا ، وە ئینسانێکی تووڕەو واتەگرانو دەنگ‌بەرزەوەکەر نیت لە بازاڕاو ، بەرابەری خراپەی بەدکار بە خراپە ناکەی ، بەڵکو چاوپۆشی ئەکەی ، جا خودای تەعالا چەن چاوێکی کوێڕی پێ ئەکاتەوەو چەن گوێیەکی کەڕی پێ بەرئەداو ، چەن دڵێکی لە پەردەی عەنادا داپۆشراوی پێ دەرئەکاو ، خودا نایمرێنێ هەتا

ئەو دینە لارە کە خەڵك وان لەسەری وەکوو هاوبەش بۆ خودا دانان بێ پێی راست ئەکاتەوە ، بەم جۆرە بۆ خودابەیەکناسی بڵێن : لا اله الا الله •

(اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعونَكَ اِنَّما يُبَايِعُونَ اللهَ . يَدُ اللهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّما يَنْكُثُ عَلى نَفْسِهِ ، وَمَنْ اَوْفى بِمَا عاهَدَ عَلَيْهُ اللهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْراً عَظِيماً) (١٠)

بێگومان ئەو کەسانە کە دەستیان نایە ناو دەستی تۆو پەیمانیان لەگەڵ بەستی ئەوە پەیمانیان لەگەڵ خودادا بەست ؛ چونکی مەبەست لەو پەیمانە خزمەتی ئایینی ئیسلامو رەزای خودا بوو ، جا هەرکەسێ ئەو پەیمانە بشکێنێ ئەوە لەسەر زیانی خۆی ئەیشکێنێو ، هەرکەسیش وەفا بکا بەو پەیمانەو لەسەری بڕواو ئەوەی کە عەهدی پێکردوە لەگەڵ خودادا تەواوی بکا •• خودا پاداشێکی گەورەی پێئەدا •

(سَيَقولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الأَعْرابِ : شَغَلَتْنا اَمْوالُنا وَاَهْلُونا . فَاسْتَغْفِرْ لَنا ، يَقولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ ما لَيْسَ فِي قُلوبِهِمْ . قُلْ : فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً ، اِنْ اَرادَ بِكُمْ ضَرّاً أَوْ اَرادَ بِكُمْ نَفْعاً ؟ بَلْ كانَ اللهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيراً (١١) بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلى اَهْلِيهِمْ اَبَداً . وَزُيِّنَ ذلِكَ فِي قُلوبِكُمْ ، وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ، وَكُنْتُمْ قَوْماً بُوراً (١٢) وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ . فَاِنّا اَعْتَدْنا لِلْكافِرِينَ سَعِيراً (١٣) وَلِلهِ مُلْكُ السَّماواتِ وَالأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشاءُ ، وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشاءُ ، وَكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (١٤)

پاش ئەوە کە تۆ قەبیلەکانی (ئەسلەم)و (جوهەینە)و (موزەینە)و (غیفار)ت بانگ کرد بۆ ئەوە گردبینەوەو لەگەڵ ئێوەدا بڕۆن بۆ مەکە بۆ (عومرە)و نەهاتنو . ئێـود رۆیشتنو بـە بێ زیان گەڕانەوە •• ئـەو دواکەوتووانە کە دواکەوتن لـە هاتن لەگەڵ ئێوەداو لـە گیانی خۆیانا لـە دینیشـدا دواکەوتوو بوون •• لـە لای تۆدا لـە رووی عوزرو بیـانوو هێنانەوەوە دەڵێن : لەو کاتەدا کـە ئێوە سەفەرەکەتان کـرد ماڵو ئاژاڵو ژیوارمانو منداڵو خێزانی پرژۆ بلاومان دەستو پێیان گرتینو مەشغوڵیان کردین بۆیە نەهاتین لەگەڵتانا • دەی داوای لێخۆشبوونمان بۆ بکە لـە خودا • ئیستە بە زمان شتێك ئەڵێن کە لە دڵیانا نیەو دڵیان وا نالێ ؛ چونکی ئەزانن بیانوەکەیان درۆیەو ، هۆی لاوازی ئیمانیان بوو نەهێشت پێیان رێ دابگرێو لەگەڵتانا بێنو ، تۆیش بەوە نازانن کـە بـە راستی پێغەمەری خودابیو بۆیان بپارڕێتەوە ، تۆ پێیان بڵێ : نەخەیر نەهاتنتان بەو بۆنەوە نەبوو بەڵکو ئیمانی لاوازتان رێگەی نەدان ، ئەگەرنا ئەگەر باوەڕتان بـە خودا ببوایە ئەتانزانی هەرچی خودا نەیکا نابێو ، کێ بـە راستی خاوەنی سوودە بۆ ئێوە کـەم یا زۆر ئەگەر خودا خواستی لەسـەر زیانێ بێ بۆ ئێوە ؟ وە یاخود خواستی لەسەر قازانجی ئێوە بێ • بەڵکو مەسئەلە لـە شوێنێکی ترایەو خودا ئاگاداری لەسەر ئەوە کە ئێوە ئەیکەن •

بەڵکو گومانتان وابو کە قورەیش ئامادەن بۆ جەنگ لەگەڵ حەزرەتو یارانو لێیانئەدەنو تاقیان دەرناچێو پێغەمەرو موسوڵمانەکان ناگەڕێنەوە بۆ لای ماڵو خێزانیان هەتاهەتایە ، وە ئەم باوەڕە شڕە لـە دڵتانا جوان کرابوو گومانتان برد بەم وەزعە نابارە • وە ئێوە گەلێکی بەربادو لەناوچوو نەماون ، وە هەرکەسێ باوەڕێکی ساغی بە خوداو پێغەمەری خودا نەبێ ئەوە کافرەو ئێمە ئاگرێکی بڵێسەدارمان بۆ کافرەکان ئامادە کردوە • وە

بۆ خودایە نەك بۆ کەسێ تر مولکی ئاسمانەکانو زەوی ، ئەبەخشێ ئەوانەی بیەوێ بیانبەخشێو سزا ئەدا ئەوانە بیەوێ سزایان بداو ، خودای تەعالا تاوانبەخش و میهرەبانە •

(سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ ـ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ـ : ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ، يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللهِ ، قُلْ : لَنْ تَتَّبِعُونَا ، كَذَلِكُمْ قَالَ اللهُ مِنْ قَبْلُ . فَسَيَقُولُونَ : بَلْ تَحْسُدُونَنَا ! بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا) (١٥)

لەمەولا ئەو هۆزە دواکەوتووانە لە سەفەری حودەیبیە بە ئێوە ئەڵێن ـ کاتێ ڕۆیشتن بۆ خەیبەرو بۆ داگیرکردنی ولاتو گرتنی تالانی ئەوێ ـ ئەڵێن : یێڵن با ئێمەیش شوێنتان بکەوینو لەو دارایی‌و ماڵەدا بەشدار بین ، ئەیانەوێ فەرموودەی خودا بگۆڕن ؛ چونکی خودا بەڵێنی دابوو بە یارانی حودەیبیە کە ماڵێکی زۆریان پێ بدا هەر بۆ خۆیان ، کە واتە ئەگەر بەشی کۆمەڵێ تریش لەو ماڵەدا بێ ئەوە فەرموودەکەی ئەگۆڕرێ ، یاخود مەبەست لە فەرموودەی خودا ئایەتی (قل : لن تخرجوا معی ابدا)ە • جا ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ پێیان بڵێ : هەرگیز ئێوە شوێن ئێمە ناکەون ، خودا لە پێش دەرچوونماندا بۆ خەیبەر وای فەرموە ، جا لەمەولا ئەڵێن : نەخەیر ئێوە حەسوودیمان پێ ئەبەن لە دەسکەوتی تالانا بۆیە نایەڵن لەگەڵتانا بێین بۆ خەیبەر •

ئەم گوفتوگۆیە پاش هاتنەوەی حەزرەت لە حودەیبیە بۆ مەدینەی مونەوەرە بو ؛ چونکی سەفەری حەزرەت بە خەیاڵی عومرە لەگەڵ یارانیا لە سالی شەشی کۆچیدا بوو ، وە پاش مەنعی قورەیش بۆ حەزرەتو

نووسینی نامەی صولح لە مانگی (ذی الحجه)دا هاتەوە بۆ مەدینە تا دوایی ئەو مانگەو چەن رۆژێ لە (محرم)ی سالی حەوتی کۆچی لە مەدینەدا بوو ، جا لەسەر فەرمانی خودا رۆیشت بە سوپای حودەیبیەوە کە هەزارو سێصەد کەس بوون بۆ خەیبەرو ، شاری خەیبەری گرتو تالآنەکەی بەسەر یارانیدا بەش کردەوە ، بەشی کەسی تری لێ نەدا ، لەبەر ئەوە عەرەبەکانی هۆزەکان گەلێ قسەی بێسوودو پڕوپووچیان کردو ئەیانویست لەو مالەدا بەشدار بن ، جا خودا فەرمووی : نەخێر ئەمانە هەر لەوانە نیە فامیدەو زانا بن و نافامن فامینێکی کەم نەبێ کە بریتیە لە فامی ژیوارو پایەو مایەی دنیایی •

(قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الأَعْرَابِ : سَتُدْعَوْنَ إِلى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ، فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللهُ أَجْراً حَسَناً ، وَإِنْ تَتَوَلَّوْا ـ كَما تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ ـ يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيماً (١٦) لَيْسَ عَلَى الأَعْمى حَرَجٌ ، وَلا عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ ، وَلا عَلى المَرِيضِ حَرَجٌ • وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهارُ ، وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَاباً أَلِيماً (١٧)

تۆ بەو دواکەوتووانە لە هۆزەکانی عەرەبی دەشتەکیو سارانشین بڵێ : لە داهاتووی نزیکدا لە لایەنی سەرۆکی موسوڵمانەوە بانگ ئەکرێن بۆ جەنگکردن لەگەڵ گەلێکی بەهێزی سەرسەختدا ، بۆ ئەوە کە جەنگیان لەگەڵدا بکەن یا خەیر موسوڵمان بین • جا ئەی عەرەبە دەشتەکییەکانی دواکەوتوو لە حودەیبیە ئەگەر فەرمانبەری ئەو سەرۆکە بکەنو بڕۆن بۆ جەنگ لەگەڵ ئەو گەلەدا ئەوە خودا پاداشێکی باشتان پێ ئەدا • وە ئەگەر

پشت لەم جەنگەیش هەڵبکەن وەکوو لەمەوپێش پشتتان هەڵکرد ئەوە خودا سزاتان ئەدا بە سزایەکی سەختو ئازاراوی •

ئیبنو عەبباسو موجاهیدو عەطاو ئیبنو ئەبی لەیلا فەرموویانە : ئەم گەلە خاوەن هێزە (فارس)ن • وە کەعبو حەسەنو عەبدوڕەحمان ئەڵێن : ئەم گەلە (ڕۆم)ن • وە ئیبنو جوبەیر ئەڵێ (هەوازین)و (ثەقیف)ن • وە قەتادە ئەڵێ : هەوازینو غەطفانە کە لە ڕۆژی حونەیندا جەنگیان لەگەڵا کرا • وە زوهریو موقاتیل ئەڵێن : ئەو گەلە بەهێزە بەنوحەنیفەی خەڵکی (یەمامە)ن • وە رافیعی کوڕی خودەیج ئەفەرموێت : ئەم ئایەتەمان ئەخوێندەوە : (ستدعون الی قوم •••) وە نەمانئەزانی ئەو گەلە کێن هەتا پاش وەفاتی حەزرەت ئەبوبەکری صەدیق ناردینی بۆ جەنگی بەنی حەنیفە ، جا زانیمان کە گەلەکە ئەوانن • وە ئەبوهورەیرە ئەڵێ : هێشتا ئەو گەلە نەهاتوون •

وە لە واقیما زانا شارەزاکان ئەڵێن : ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر خەلافەتی ئەبوبەکرو عومەر ـخـ لەبەر ئەوە ئەبوبەکر یارانو هۆزەکانی بانگکرد بۆ جەنگی بەنی حەنیفەو عومەر بانگی کردن بۆ جەنگ لەگەڵ فارسو ڕۆمدا •

بەڵام ئەو ڕایە کـە دەڵێ : ئـەو گەلە هەوازینو غەطفانن لـە ڕۆژی حونەیندا •• ئەوە ڕاست نیە ؛ چونکە مەحاڵە بانگکەرەکەیان پێغەمەر بێ ، چونکی حەزرەت لەسـەر فەرموودەی خودا فەرمووی : (هەرگیز لەگەڵ مندا دەرناچنو لەگەڵ مندا شەڕ لەگەڵ دوژمنا ناکەن) کەوابو ئەبێ داعیە حەزرەت، نەبێ ـ د ـ وە ئاشکرایە پاش کۆچی دوایی حەزرەت کەس ئـەو هۆزانەی بانگ نەکردوە بۆ جەنگ ئەبوبەکرو عومەر نەبێ ـخـ •

بزانن ! هەر بانگێ کرابێ بۆ جەنگی موسوڵمانان لەگەڵ موسوڵماناندا بەر ئەم ئایەتە ناکەوێ ؛ چونکی فەرموویەتی : (تقاتلونهم او یسلمون)وە ئەو گەلە لە گیانی خۆیانا موسوڵمانن •

واتــە : ئەوانە کە کوێرن ، یا شەلن ، یا نەخۆشن کولفەتو عەییان لەسەر نیەو بەر ئەو هەڕەشە ناکەون کە بەشداری ئەو جەنگانە نەبوون ، وە هەرکەسێ فەرمانبەرداری خوداو پێغەمەری خــودا بکا ئــەوە خــودا ئەیخاتە ناو چەن باخاتێکی وەهاوە کە جۆبار لــە ژێریانا رەوان ئەبێ ، وە هەرکەسێ پشت هەڵبکا خودا سزای ئەدا بە سزایەکی سەختو بەئازار •

(لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَــــايِعونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ، فَعَلِمَ مَا فِي قُلوبِهِمْ ، فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ ، وَاَثَابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً (١٨) ومَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَها ، وكَانَ اللهُ عَزِيزاً حَكِيماً (١٩) وَعَدَكُمُ اللهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها. فَعَجَّلَ لَكُمْ هذِهِ ، وكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ ، ولِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ويَهْدِيَكُمْ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً (٢٠) واُخْرى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْها ، قَدْ اَحاطَ اللهُ بِها ، وكَانَ اللهُ على كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً (٢١) ولَوْ قاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الأَدْبَارَ ، ثُمَّ لاَ يَجِدُونَ وَلِيّاً ولا نَصِيراً (٢٢) سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ، ولَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلاً) (٢٣)

به راستی خودای تەعالا رازی بوو لەو موسوڵمانانە لە کاتێکا پەیمانیان لەگەڵ تۆدا بەستو دەستیان نایە ناو دەستت لە ژێر دارە (سمرە) کە لە حودەیبیەدا ، وە عیلمی تەعەللوقی بەست بەوەوە وا لە دڵیانا لــە باوەڕو

دڵسۆزی‌و راستی لە پەیماناو ، هێمنی‌و دامەزراوی خستە ناو دڵیانەوەو ، پاداشی دانەوە بە فەتحێکی نزیك بۆ شاری خەیبەرو ، هەروەها پاداشی دانەوە بە تاڵانێکی زۆر کە ئێوە ، ئەی ئەهلی حودەیبیە ، وەری‌ئەگرن ، وە بەم زوانە ئەم تاڵانی خەیبەرەتان دەست ئەکەوێ ، وە مەنعی دەستی جوولەکەی لێ‌کردن تا یارمەتی دین بدەن‌و بۆ ئەوەیش ئەم گرتنی خەیبەرە ببێ بە نیشانەیەکی گەورە لەسەر زاڵبوونی ئێوە بەسەر کافراناو ، وە شارەزاتان بکا بۆ رێگەی راست کە باوەڕە بە فەزڵو میهرەبانی خودا • وە بڕیاری تاڵانی‌و دەسکەوتێکی تری گەورەیشی بۆ داون کە تا ئیستە دەستتان نەڕۆیشتوە بەسەریاو ، خودا زانایەو ئاگای لە هەموو لایەکیەتی‌و ، خودا تەوانایە بەسەر هەموو شتێکدا ، وە ئەو تاڵانە بڕیتییە لە تاڵانی هەوازین لە ڕۆژی جەنگی حونەیندا پاش گرتنی شاری مەکە لەمەولا لە سااڵی هەشتی کۆچیدا •

وە ئەگەر خەڵکی مەکە جەنگیان لەگەڵ بکردایەن‌و صوڵحتان نەکردایە هەر ئەوان ئەشکان‌و پشتیان هەڵئەکردو کەسیشیان دەست نەدەکەوت کە دۆستیان لەگەڵا بکا ، یاخود یارمەتییان بدا • ئەمە یاسای خودایە ، ئەو یاسایە کە ڕابوردووەو بڕیتییە لە زاڵبوونی پێغەمەران بەسەر دوژمنانی بانگی ئایینداو هەرگیز گۆڕان لە یاسای خودادا نابینی •

(وهو الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ، وكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا (٢٤) هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الحَرَامِ ، وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ، وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ

تَعْلَمُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (٢٥)

خودا ئەو خودا میهرەبانەیە مەنعی دەستی کافرەکانی کرد لە ئێوەو مەنعی دەستی ئێوەیشی کرد لەوان لە نزیکی شاری مەکەدا لە پاش ئەوە کە ئێوەی زاڵکرد بە سەر ئەوانا ، وە خودا بینایە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن وە ئەهلی مەکە ئەو ئینسانە نابارانەن کوفری خودایان کردو باوەڕیان بە ئایینی ئیسلام نەکردو ئێوەیان مەنعکرد لە سالّی حودەیبیەدا لە چوونەناوی (مسجد الحرام)و لە طەوافی کەعبەو سەعیو هاتوچۆی نێوان صەفاو مەروەو ، مەنعی حەیوانو وشتری (هدی) راگیراویان ، کرد لەوە کە بگاتە حەرەمی مەکەو سەربڕێ • وە ئەگەر چەن پیاوێکی خاوەن ئیمانو چەن ژنێکی خاوەن ئیمانی داماوی وەها نەبوایە کە ئێوە پێیان نەزانیو بە نەزانی بێن بەسەریاناو بەسەر جێگەو رێگەیاناو زیانیان پێ بگەیەنن لە مالّو خێزانیان ، جا بە هۆی ئەوەوە زەحمەتێکی دینیو زەحمەتێکی مالی لە واجببوونی (دیە)ی ئەوان لە کوشتنیانا تووش ببوایەن بە بێ ئاگاییو نەزانی •• ئەگەر لەبەر ئەوانە نەبوایە دەستی ئێوەم بەرەلاّ ئەکرد بۆ کوشتنیانو وازم لێئەهێنان با جەنگیان بکردایە ، ئەوسا ئەوەی لە موسوڵمانەکان ئەکوژرا خودا ئەیخستە بەر بەزەییو میهرەبانی خۆییو بەشو بارەی باشی ئەدایێ بە ئارەزووی خۆی •

وە یاخود ئەو پیاوانو ژنانی موسوڵمانە ببوونایێ بەلاّم خۆیان جیابکردایەتەوە لە کافرەکان ئەوە کافرەکانمان بە دەستی تۆو یارانی تۆ سزا ئەدا بە سزایەکی سەخت •

ئەم ئایەتە لەسەر ئەو رووداوە هاتوەتەخوارەوە کە لە ساڵی حودەیبیەدا ڕووی داوە • ئەگێڕنەوە : ساڵی حودەیبیە عەکرەمەی کوڕی ئەبوجەهل بە سەرۆکایەتی (٥٠٠) کەسەوە دەرچوون بۆ حودەیبیە هەتا جەنگ لەگەڵ سوپای پێغەمەرا بکەن لە حودەیبیەداو ؛ حەزرەت دە فەرمانی دا بە خالیدی کوڕی وەلید لەگەڵ کۆمەڵێ لە یارانا ڕۆیشتن بەرانگاریان بوونو شکاندنیانو ڕاویان نان هەتا کردنیانەوە بە ناو شاری مەکەدا •

وە ریوایەتێکی بێ هێزیش هەیە لەسەر ئەوە ئەم ئایەتە باسی هەرای ڕۆژی فەتحی مەکە ئەکاو ئەیکا بە بەڵگە لەسەر ئەوە مەکە بە جەنگ گیراوە • بەڵام ئەم قسە بێ بایەخە ؛ چونکی ئەم سوورەتە لە کاتی گەڕانەوەی حەزرەت لە حودەیبیە هاتوەتەخوارەوە •

(إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (٢٦)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست باسی ئەو کاتە بکە کە ئێوە لە حودەیبیەدا بوون بە عەزمی عومرە ڕۆیشتبوونو کافرەکانی قورەیش عەیبو عارو دڵگەرمی نەزانی کەوتە دڵیانەوەو بە لایانەوە نەنگ بوو کە ڕێگە بدەن ئێوە بڕۆنە ناو کەعبەوە ، جا بەرابەر بەو عەنادە کە لە دڵی ئەوانا بوو خودا ئەدەبو دامەزراوی و خۆگری خستە دڵی پێغەمەری خۆی و دڵی موسوڵمانانەوەو ، وشەیەکی لکاند بە دڵی ئەوانەوە کە سەبەبە بۆ پارێز لە سەرپێچی لە فەرمانی خودا لە دنیاداو بۆ پارێز لە سزای دۆزەخ لە قیامەتا ،

ئەو وشەیش بریتییە لە (لا اله الا الله محمد رسول الله) • واتـە رێگەی فەرمانبەری پێغەمەریان گرتو هەرچی دەربارەی صولحی حودەیبییە فەرموو پێی رازی بوونو سەرپێچییان دەرنـەبڕی ؛ چونکی باوەڕیان بـە تەنیایی خوداو بە پەیامی پێغەمەر بوو ، لە واقیعدا ئەوان لە هەموو کەس زیاتر شیاوی ئەو کەلیمە بوون بە بەڵگەی (کنتم خیر امة اخرجت للناس) • وە ئەوان لەبار بوون بۆ بەجێهینانی پێویستیەکانی ئەو وتە پیرۆزەو ، خودا لە ئەزەلەوە تا ئەبەد زانایە بـە هـەموو شتێو ئەزانێ کێ شیاوی هەڵگرتنی یاسای ئیسلامە •

ئـەو زاتە خاوەن کەمالی زاتـە
دارای صیفاتی سەلبو ئیثباتە
دارای صـیفاتی زاتیـەو شـانە
پـەروەردگاری هـەردوو جیهـانە
لە پاش ئیجادی سەراسەر عالەم
دایناـا کۆمەڵێ بۆ عیلمو عـەلەم
یەکـەم تاقمی خاوەن کـەرامەت
ئەصحابەکان بوون لە هەموو ئوممەت
(خیـر امـة اخـرجت للنـاس)
(احق بهـا) بە بێ دەنگوباس
کەلیمەی تەقوا بـە شەهادەتەین
بوو بە (راس المال) لە بۆ (جنتین)
کەلیمەی تەقوا بە شێوەی ئیخلاص
بۆ بالای ئەوان کرا بە لیباس
ئەگەرنا بۆچی بە فەیضی مەدەد
بوون بە دڵدارو یاری محـەمەد

فیداکاری بوو شیعاری ئەوان
خوداداری بوو شوعووری ئەوان
نەفس و دارایی و ئەولادو پایە
بۆ جیهادی حەق کردیان بە مایە
(هم الاشداء علی الکفارِ)
(هم الرحماء مع الابرار)
کشتی بەهەشتی خاوەن ئەمەر بوون
زەرعی مەزرەعەی دینی رەهبەر بوون
(رضی الله عنهم اجمعین)
(وبسری الرضا الی التابعین)
بەڵکو سانمێ لە رەزای خودا
بگا بە ئێمەیش لە بەر ئیهتیدا
(نامی) ئەڕواتە پەنای یارانی
بۆ نمی فەیضی فیداکارانی

★ ★ ★

لە (روح المانی)دا ئەفەرموێت : لە چەن رێگەوە گێڕراوەتەوە : حەزرەت لەگەڵ یارانیا لە مەدینە دەرچوو بەرەو حودەیبیە کەوتە رێ ، کاتێ گەیشتە (ذو الحلیفة)ی ناسراو بە (بیری عەلی) گەردنبەندی کردە ملی حەیوانی دیاری بۆ (بەیت)و نیشانەی کردنو لەوێوە ئیحرامی بۆ عومرە پۆشیو ، لە پێش خۆیەوە پیاوێکی لە هۆزی (خوزاعە) نارد بۆ ئەوە هەوالی قورەیشی بۆ بێنێتەوە ، تا کاتێ حەزرەت گەیشتە (غدیر الاشطاط) لە نزیکی (عەسفان)دا کابرا هاتەوە بۆ لای وتی : قورەیش خۆیان ئامادە کردوەو سوپایان گردکردوەتەوە بۆ ئەوە جەنگت لەگەڵدا بکەنو نەیەڵن بڕۆی تەوافی ماڵی خودا بکەی .

ئەویش لەگەڵ یارانیدا کەوتە راوێژ بۆ ئەوە بڕوا بەسەر (مەکە)داو بەسەر ماڵو خێزانی ئەوانەدا کە یارمەتی قورەیش ئەدەن •

جا ئەبوبەکر ـدـ فەرمووی : ئەی پێغەمەری خودا ئێمە نەهاتووین بۆ جەنگ‌و هاتووین بۆ (عومرە) ، بەڵێ ئەگەر کەسێ لە رووماناوێسا ئێمە جەنگی لەگەڵدا ئەکەین ، جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : لەسەر پیرۆزی ناوی خوداو ، رۆیشتن هەتا گەیشتنە لاژوورووی حودەیبیە لەوێدا بەدیلی کۆڕی وەرقای خوزاعی هات بۆ خزمەتی حەزرەت لەگەڵ تاقمێ لە گەلەکەیاو وتی : من هاتووم بۆ لای تۆو کەعبی کۆڕی لووەیی‌و ، عامیری کۆڕی لووەی وان لە دوامەوە بە کۆمەڵێ پیاوی جەنگییەوەو ، هەموو ئەوانە جەنگت لەگەڵدا ئەکەن‌و مەنعت ئەکەن لە (کعبة الله) • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : نەهاتووین جەنگ لەگەڵ کەسدا بکەین‌و بۆ عومرە هاتووین • قورەیشیش بە هۆی جەنگەوە ماندوو بوون ، ئەوان چ زیانێ ئەکەن ئەگەر حەقیان نەبێ بەسەر ئێمەوەو ، رێگەمان بدەن من‌و باقی عەرەب چی ئەکەین بیکەین ؟

ئەگەر عەرەبەکان زاڵبوون بەسەرمانا ئەوە مەبەستی قورەیش دێتە دی ، وە ئەگەر خودا منی زاڵکرد بەسەر ئەوانا ئێوە داخڵی ئیسلام ببن • ئینتر قورەیش چییان لە من ئەوێ ؟

وەڵلاهی من جەنگیان لەگەڵدا ئەکەم بۆ وەرگرتنی ئەوەی کە خودای تەعالا منی لەگەڵا ناردوە هەتا یا ئەوان لەناو ئەچن یا ئێمە ! جا بەدیل وتی : من ئەڕۆم قسەکانی تۆیان بۆ ئەگێڕمەوە • ئەو رۆیشت وەڵامەکەی پێگەیاندن •

جا عوروه‌ی کوڕی مه‌سعوودی ثه‌قه‌فی وتی به قوره‌یش : من ئه‌ڕۆم بۆ لای محـه‌مه‌د قسـه‌ی له‌گـه‌ڵدا ئه‌کـه‌م • ئه‌ویش هاتو بـه توندی‌و هه‌ڕه‌شه‌وه ، وه‌کو به‌دیل ، له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا دووا •

لـه‌و کاته‌دا یارانی حه‌زره‌تی بینی کـه زۆر ڕێزی لێ‌ئـه‌گرن ، کاتێ گه‌ڕایه‌وه بۆ لای قوره‌یش ئه‌وه‌ی دیبووی بۆی گێڕانه‌وه‌و ، وتی : بـه ڕاستی من بیرێکم هه‌یه‌و لام وایه بیرێکی باشه‌و به‌گوێم‌بکه‌ن •

جا پیاوێ له به‌نی‌که‌نانه وتی : وازم لێ‌بێنن من ئه‌چم قسه‌ی له‌گه‌ڵ ئه‌کەم • کاتێ هاتو لێیان‌دەرکه‌وت حه‌زره‌ت فه‌رمووی : ئه‌مه فلانی کوڕی فلانه ، له هۆزێکه زۆر حه‌ز له وشتری گه‌وره ئه‌که‌ن ، وشترێکی گه‌وره‌ی بده‌نێ • جـا کۆمه‌ڵی یاران زیاد لـه ئه‌ندازه ڕێزیان لێ‌گرت • ئـه‌ویش ڕۆیشته‌وه وتی بـه قوره‌یش : ئـه‌و کۆمه‌ڵه ئینسانه شـیاوی ئـه‌وه نین ده‌ست بێنرێته ڕێگه‌یان‌و نه‌یه‌ڵرێ ته‌وافی که‌عبه بکه‌ن با بێن ته‌واف بکه‌ن •

پاش ئه‌مه پیاوێ هات ناوی (مکرز)ی کوڕی حه‌فص بوو وتی : وازم لێ بێنن ، من ئه‌ڕۆم بۆ لای • جا کاتێ ده‌رکه‌وت حه‌زره‌ت فه‌رمووی : ئه‌مه مرۆڤێکی به‌دو ناباره ! که هات ده‌ستی کرد به قسه‌کردن‌و ، له کاتی قسه‌کـردنیا سـوهه‌یلی کوڕی عـه‌مر له به‌نی‌عامیر هـات • جـا حه‌زره‌ت فه‌رمووی (قد سهل لکم من امرکم) ئه‌م زه‌لامه قوره‌یش ناردوویه بۆ لای ئێمه‌و پێیان‌وتوه : بڕۆ بۆ لای‌و صولحی له‌گه‌ڵ بکه ، وه له صولحه‌که‌یا ئه‌وه بڕیار بده‌ن که ئیمسال نه‌یه‌ت • وه‌للاهی نابێ عه‌ره‌ب بڵێن : محه‌مه‌د به زۆر هات به‌سه‌ر قوره‌یشدا ! کاتێ سوهه‌یل هات زۆر قسه‌ی له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا کـردو ، ئه‌نجـام گه‌یشتنه سه‌ر ڕێکه‌وتن‌و نووسینی نامه‌یێ لـه‌م ڕوه‌وه •

جا حەزرەت عەلی بانگکردو فەرمووی : بنووسە (بسم الله الرحمن الرحیم) . سوهەیل وتی : ئێمە ئەمە نازانین ، بنووسە (باسمك اللهم) حەزرەت فەرمووی : بنووسە (باسمك اللهم) . دوایی فەرمووی : بنووسە (هذا ما صالح علیه محمد رسول الله) . سوهەیل وتی : ئەگەر باوەڕمان ببوایە کە تۆ رەوانەکراوی لە لای خوداوە رێگەی ماڵی خودامان لێ نەدەگرتی و جەنگمان لەگەڵدا نەدەکردی . ناوی خۆت و باوکت بنووسە . جا پێغەمبەر فەرمووی : من پێغەمبەری خودام با ئێوەیش باوەڕم پێ نەکەن و بە درۆم بخەنەوە . دوایی نامەی صوڵحی حودەیبیەیان نووسی کە ئەمە دەقەکەیەتی بە کوردی :

ئەم نووسراوە نامەیەکە محەمەدی کوڕی عەبدوڵلاّو سوهەیلی کوڕی عەمر ـ کە وەکیلی قورەیشە ـ لەسەری رێکەوتوون و ، رێکەوتنەکەیش بەم جۆرەیە :

جەنگ لە نێوانیانا هەڵبگیرێ بۆ ماوەی دە ساڵ و لەو ماوەدا لە یەکتری ئەمین بن و ، کەس دەس نەبا بۆ کەس .

لەو ماوەدا هەرکەسێ لە قورەیش هات بۆ لای محەمەد ، بێ رەزامەندی خاوەنەکەی ، بنێررێتەوە بۆیان .

هەرکەسێ لەوانەی کە لەگەڵ محەمەدان ، ئەگەر چوو بۆ لای قورەیش ، نەینێرنەوە .

وە لەناومانا (جانتای داخراوبێ) . واتە چڵۆن بەرگ و پۆشاك ئەخرێتە ناو جانتاوە و دەرگاکەی کلیل ئەدرێ و ئەو بەرگە دەرناکەوێ وەها هەر فڕوفێڵ و مەکرو شتێ هەیە ونبکرێ و ، دەرگای دابخرێ و ماوەی دەربڕینی نەدرێ . واتە کەس فێڵ لەکەس نەکا .

وه شیر رووت‌کردن له به‌رانبه‌ری یه‌که‌وه نه‌بێ‌و ، کراسی زرێ‌پۆش نه‌بێ • یانی شه‌ڕو ئاژاوه نه‌بێ •

وه هه‌رکه‌س بیه‌وێ بێته ژێر په‌یمانی محه‌مه‌د با بێت‌و ، هـه‌رکه‌س بیه‌وێ بێته ژێر په‌یمانی عه‌ره‌ب با بڕوا •

ئه‌مسا‌ڵ محه‌مه‌د له حوده‌یبیه‌وه ئه‌گه‌ڕێته‌وه‌و ناچێته ناو مه‌که •

سا‌ڵێ تر محه‌مه‌د دێته‌وه‌و خه‌ڵکی مه‌کـه له‌شـار ده‌ربچن‌و محـه‌مه‌د به‌خۆی‌و یارانیه‌وه بێنه مه‌که‌و سێ شه‌وو رۆژ بمێننه‌وه چه‌کی سواریان پێ بێ . واته پێویستی خۆی بۆ به‌رگری نه‌ك چه‌کی زۆر بۆ جه‌نگکردن له‌گه‌ڵ دوژمندا ، وه شیریان له کیلانا ده‌رنه‌یێ ، به بێ ئه‌م وه‌زعه نه‌یه‌نه ناو مه‌که‌وه •

ئه‌م ئاشتی‌نامه له ناو ئه‌هلی ته‌فسیرو سیره‌تی پێغه‌مه‌ردا بـه فه‌تحی موبین ئه‌ژمێرری‌و ، دربڕه‌ی ئه‌م باسه له کتێبه سیره‌ته‌کاندایه •

(لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ : لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الحَرَامَ ، إِنْ شاءَ اللهُ ، آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ ومُقَصِّرِينَ لاَ تَخَافُونَ ، فَعَلِمَ ما لَمْ تَعْلَمُوا ، فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذلِكَ فَتْحاً قَرِيباً (٢٧)

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى ودِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ، وكَفَى بِاللهِ شَهِيداً (٢٨)

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ، والَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ، تَرَاهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً ، يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ

اللهِ وَرِضْوَاناً ، سِيماهُمْ فِي وجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ، ذلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ • ومَثَلُهُمْ فِي الإِنْجِيلِ : كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْأَهُ ، فَآزَرَهُ ، فاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوى عَلى سُوقِهِ ، يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ ، لِيَغِيظَ بِهِمُ الكُفَّارَ ، وعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً واَجْراً عَظِيماً) (٢٩)

ریوایەتکراوە : پێغەمەر ـدـ لە پێش سەفەری حودەیبیەدا لە خەوا بینی : کە خۆی و ، یارانی چوونە مەکەو بە ئەمینی مەناسیکەکانی ئەو شوێنەیان بەجێ ئەهێناو ، بازێ سەریان تاشی و بازێ مووی سەریان کورتکردەوە • وە لەو رۆژەدا ئەم خەوەی گێرایەوە بۆ ئەصحابەکانی ، ئەوانیش گەلێ شادمان بوون و باوەڕیان وابوو ئەو خەوە هەر لەو ساڵی حودەیبیەدا دێتە جێ • جا کاتێ رۆیشتن بۆ حودەیبیەو مەجالی ئەوەیان پێ نەدان بڕۆن بۆ طەوافی بەیت ، بازێ وتیان : ئەمە چۆن وابوو ؟ نە تەوافی بەیتو ، نە سەرتاشینو ، نە مووکورتکردنەوە ! جا ئەم ئایەتانە هاتنەخوارەوە •

واتە بە راستی خودا راستی کردوە لەگەڵ پێغەمەرەکەیا لەو خەوەدا کە نیشانی داوە •

بێگومان ئەڕۆنە ناو ماڵی خوداوە لەسەر خواستی خودا ، بە هێمنیو ، حاڵتان وایە بازێکتان سەرتان ئەتاشنو بازێکتان موەکانی کورتئەکەنەوەو ، لە کەس ناترسن لە دواییدا رێگەتان لێ بگرن ، جا وا خودا ئەو شتانە ئەزانێ کە ئێوە نایانزانن ، وە دوای ئەوەیش فەتحێکی نزیکی لە سەفەری حودەیبیەوە بۆ بڕیار داون •

خودا ئــەوە نیە کــە هەندێ باوەڕ لاواز بیری لێ‌ئەکاتەوە ، حاشا ! بەڵکو خودا ئەو خودایە کە پێغەمەری خۆی ناردوە لەگەڵ بەش‌و بارەی شارەزاکردنی نەزانانا بۆ ڕێگــەی راستی‌و ، ناردوویــەتی لەگــەڵ ئایینی ئیسلامدا بۆ ئەوە کە بەرزی بکاتەوە بەسەر هەموو دینێکا ، وە خودا بەسە بۆ شایەتی لەسەر پەیامی پێغەمەر ــدــ •

محەمەدی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی عەبدولموطەلیبی هاشمی قورەیشی کــە دایکی ناوی ئامینەی کچی وەهــەبەو لــە نــەوەی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمە •• پێغەمەری خودایە بۆ سەر هەموو پەری‌و ئادەمیزاد بە پەیامێ کە لە پاش ئەو پەیام نابێ • وە ئەو یارانەیش کە وان لەگەڵ ئەوا بە دڵ‌و بە ڕەفتارو بە گوفتار کۆمەڵە ئادەمیزادێکن جیاکراونەتەوە لــە جیهانا بۆ خزمەتی ئەو پێغەمەرەو ڕاوەستاون لەسەر حەق‌و راستی‌و ، بە تین‌و هێزن لەســەر کافرەکان‌و ، میهرەبان‌و نــەرمن لەگــەڵ یەکتردا لــە ناو خۆیانا ، ئەیان‌بینی لــە ڕوکووع‌و سوجوودا • واتــە : هەمیشــە خــەریکی نوێژو بەجێهێنانی فەرمانی خودان‌و داوای بەش‌و بارە لە خودای خۆیان ئەکەن ، وە نیشانەی لەسەر راستی‌و خێرو فەرمانبەرداری‌و سەلامەتی بیرو باوەڕ لە ناو تەوێڵی جوانیانا دیارە لە شوێنەواری دەوامی سوجدەبردنەوە بۆ خودا • ئەم نیشانەو سیفەتە کە باس‌کرا دەربارەی ئەوان ئەمە ئەوەیە کە لە تەوراتا بوەو هەیە • بەڵام وێنەو نیشانەیان لە (ئینجل)دا ئەمەیە : ئەوانە وەکوو کشتێ وان لقی دەرکردبێ‌و ئــەو زەرعەو لقــەی قائیم‌و ئەســتوور کردبێ ئەویش خۆی گرتبێ لە هەموو لاو تەنیشتێکەوەو گەیشتبێ بە ئەندازەی عادەتی خۆی‌و ڕاوەستابێ لەسەر ساقی ئــەو لقە لــە زەوی دەرئەچێ بــە جۆرێ کــە کشتەوان ئەخاتــە شادمانییەوە بۆ ئەوە کــە قاری کافرەکانی پێ‌هەڵبــەێنێ • وە خودا وادەی داوە بەوانە کە باوەڕیان هێناوە بە حەزرەتی

محەمەدو کردەوەی باشیان کردوە لە : دەوامی بەندەیی بەدەنیو ، ئەدای واجبو ، دەس‌هەڵگرتن لە حەرامو ، جیهاد لە ڕێگەی خودادا ... کە ئەو کەسانەیش ئەو یارە جوانڕەفتارانەن .. وادەی پێداون بە چاوپۆشی لـە کەمو کووڕیو ، وادەیشی پێداون بە پاداشێکی گەورە .

ئەجرێ گەورە بێ بە لای خوداوە
حسێبی نیـە لـە ڕووی دنیاوە

سوورەتی حوجورات لە سوورەتە مەدینەییەکانە ، هــەژدە ئایەتە ، دوای سوورەتی موجادەلە هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ ورَسُولِهِ ، واتَّقُوا اللهَ ، اِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) (١)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا کردوە ! هیچ کاری سەربەخۆ مەهاونە پێش حوکمی خوداو پێغەمەری خودا ، واتە : بە بێ وەرگرتنی فەرمانی خودا هیچ حوکمو کارێ مەکەن . یاخود مەکەونە پێش خوداو پێغەمەرەوە ، واتە سەرپێچی لە فەرمانیان مەکەن .

لە عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر دەگێڕنەوە ـخـ دەفەرموێ : وەفدێ لە بەنی تەمیم هاتن بۆ خزمەتی پێغەمەر ـدـ . جا حەزرەتی ئەبوبەکر عەرزی حەزرەتی کرد : کە قەعقاعی کوڕی مەعبەد بکە بە گەورەیان ، وە عومەر عەرزی‌کرد : کــە ئەقرەعی کوڕی حابیس بکە بــە گەورەیان . ئەبوبەکر دڵگران بوو ، وتی : تۆ هەر مەبەستت بەربەرەکانێی من بوو لەم قسەدا ! عومەریش وتی : شتی وام مەبەس نەبوەو ، کەوتنە هاوردوبردی قسەوەو دەنگیان بەرزبوەوە . لەو کاتەدا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە :

(يا اَيُّهــــا الَّذِينَ آمَنُوا ! لا تَرْفَعُوا اَصْواتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ، ولا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ ، اَنْ تَحْبَطَ اَعْمالُكُمْ واَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ (٢) اِنَّ

الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رسولِ اللهِ اولائِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوى ؛ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ) (٣)

ئەی کەسانێ باوەڕتان هەیە بە خوداو پێغەمەری خودا ! دەنگ بەسەر دەنگی پێغەمەرا بەرزمەکەنەوەو ، بە دەنگی ئاشکراو نابار ، وەکوو بازێکتان قسە لەگەڵ بازێکتانا ئەکەن ، قسە لەگەڵ پێغەمەرا مەکەن ، نەکا تووشی بێئەدەبی بین‌و کردەوە باشەکانتان بە زایەو بێسوود بڕواو ئێوە بە خۆتان نەزانن ، بێگومان ئەوانە کە دەنگیان نزمئەکەنەوە لە لای پێغەمەری خوادا ئەوانەن کە خودا دڵی پوختەکردوون بۆ تەقواو پارێزگاری ، وە ئەوانە لە لای خوداوە خۆشبوون لە تاوانیان‌و پاداشی گەورەیان بۆ بڕیاردراوە •

جا (ابن الزبیر) ئەڵێ : ئیتر عومەر لە لای حەزرەتدا قسەی نەدەکرد تا پێغەمەر پرسیاری لێ نەکردایە •

وە لە ئەنەسەوە دەگێڕنەوە کە حەزرەت ـدـ پرسیاری لە ثابیتی کوڕی قەیس کردو هەواڵی پرسی ، پیاوێ عەرزی حەزرەتی کرد : من ئیستە بۆت ئەدۆزمەوە • ڕۆیشت بە شوێنیا ، تەماشای کرد وا لە ماڵی خۆیا دانیشتوەو سەری داخستوە • کابرا لێیپرسی : ئەوە بۆچی واتکردوە لە خۆت ؟ وتی : شەرمەزاری هاتوە بەسەرماو تووشی خراپەو بەدی بووم ؛ من دەنگم بەرزکردوەتەوە بەسەر پێغەمەراو هەر کردەوەیەکم کردوە پووچ‌و بێبایەخ بوە • ئەویش هاتەوە بۆ خزمەتی حەزرەت‌و قسەکەی بۆ گێڕایەوە ، پێغەمەر فەرمووی : بڕۆ پێی بڵێ تۆ لە خەڵکی بەهەشتیت‌و لە خەڵکی ناگر نیت !

(اِنَّ الَّذِينَ يُنادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لا يَعْقِلُونَ (٤) ولَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ . واللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (٥)

بـه راستی ئەو کەسانە کە لـە پشتی هۆدەکانەوە بانگت لێ ئەکەن زۆربەیان فامی شێوەی ئـەدەبیان نیـەو ، نازانن بانگکردنی وەها شیاوی شانی تۆ نیە ، وە ئەگەر ئەوانە پەلەیان نەکردایەو خۆیان بگرتایە هەتا تۆ خۆت ئەچوویتە دەرەوە بۆ لایان ئەوە بۆ ئەوان چاکتر ئەبوو لـەم جۆرە بانگکردنە ، بەڵام هەرچۆن ببێ خودا تاوانبەخش‌و میهرەبانە .

جەلالەدینی سیووطی ـخـ ئەفەرموێت : ئەم ئایەتە دەربارەی وەفدێك هاتەخوارەوە هاتن بۆ خزمەتی حەزرەت لە کاتی نیوەڕۆداو نەیانزانی وا لە چ ژوورێکدا لە ژوورەکانی خێزانەکانی‌و ، هەر یەکێ لەو وەفدە لە پشتی هۆدەیەکەوە بە دەنگی بـەرز بانگیان لێکـردو ، پاش ئـەوە ئـەم ئایـەتە هاتەخوارەوە . وە دەرئەکەوێ کە واجبی هەموو موسوڵمانێ ئەوەیە هـەر وەکوو لە کاتی ژیانی پێغەمەرا ئەدەب کراوە لە عاستیاو ، پێویست بوە بە دەنگی نزم لە خزمەتیا قسە بکرێ .. پاش وەفاتیشی ئەبێ ئەدەبی لێ بکرێ ؛ چونکی پێغەمەر ـدـ وەکوو باقی پێغەمەران لـە گۆڕا ژیانی بەرزەخییان هەیە گەلێ بەهێزتر لە ژیانی شەهیدان‌و باقی پیاوچاکان .

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا ! اِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوا اَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلى مَا فَعَلْتُمْ نادِمِينَ) (٦)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا کردوە ! ئەگەر فاسقێ هەواڵێکی بۆ هێنان لێی بکۆڵنەوە ، تا باش تێی‌بگەن ئەو باسە درۆیە یا راسە ، نەوەك گەلێ تووشی دەردو ئازار بکەن بە هۆی نەزانینەوەو ئەوسا لە کردەوەی ئاباری خۆتان پەشیمان بینەوە • بەڵام کاتێ کە پەشیمانی سوود نادا •

دەگێڕنەوە حەزرەت ـدـ وەلیدی کوڕی عوقبەی نارد بۆ ناو بەنی‌موصطەلەق زەکاتیان لێ وەربگرێ ، وە لە تێوان ئەوو بەنی‌موصطەلەقدا ناخۆشییەك بوو ، کاتێ لێیان نزیك بوەوە هاتن بە دەمیەوە ، ئەمیش وای زانی خەیاڵیان خراپە ، گەڕایەوە بۆ مەدینەو عەرزی حەزرەتی کرد : کە ئەو گەلە لە دین وەرگەڕاونەتەوەو زەکات نادەن ! حەزرەت ویستی بڕوا بۆ سەریان • لە ئەنجاما خالیدی کوڕی وەلیدی ناردو ئەوانیش پێشوازییان کردو زەکاتەکەیان داو ، خالید هاتەوە بۆ مەدینە ، جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

(واعْلَمُوا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الأَمْرِ لَعَنِتُّمْ ، ولكِنَّ اللهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الإِيمَانَ وزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ ، وكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الكُفْرَ والفُسُوقَ والعِصْيَانَ ، اولائِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (٧) فَضْلاً مِنَ اللهِ ونِعْمَةً ، واللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) (٨)

ئەی موسوڵمانەکان بزانن ! پێغەمەری خودا وا لەناوتانا ئەگەر لە گەلێ کارا پەیڕەوی ئێوە بکا بەهیلاکدا ئەچن‌و ، ئێوە لەو پلەدا نین کە لە هەموو فرمایشکدا بە گوێتان بکرێ‌و پەیڕەویتان بکرێ ، بەڵام ئەوەندە هەیە کە خودا بە کەرەم باوەڕی لە دڵی ئێوەدا جوانکردوەو خۆشەویستی

کردوه له دڵتاناو ، کوفرو به‌دخوویی‌و به‌دڕه‌وشتی‌و تاوانباری لا ناشیرین کردوون • جا ئه‌وانه که خزمه‌ت ئه‌که‌نو باوه‌ڕیان به‌لاوه باش‌و په‌سه‌نده ئه‌وانه باشن‌و له‌سه‌ر ڕێگه‌ی راستن ، ئه‌مه‌یش ته‌نها بـه مه‌حزی فه‌ضل‌و نیعمه‌ت‌و که‌ره‌می خودایه‌و بـه‌س • وه خـودا زانایه بـه هـه‌موو کارێ‌و حیکمه‌تی هه‌یه له هه‌موو ته‌شریعاتی خۆیا •

(وَ اِنْ طَائِفَتَـانِ مِنَ الْمُؤْمِنِـيْنَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ، فَاِنْ بَغَتْ اِحـداهُمَا عَلَى الْاُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ اِلَى اَمْرِ اللهِ . فَاِنْ فَـاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ . وَاَقْسِطُوا . اِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ) (٩)

ئه‌فه‌رموێت : ئه‌گـه‌ر دوو تاقم لـه خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کان جه‌نگیان بوو شه‌ڕیان له‌گه‌ڵ یه‌کدا ئه‌کرد ئه‌وه ناوبژیان بکه‌نو گرێی ناوبه‌ینیان بکه‌نه‌وه ، جا ئه‌گه‌ر یه‌کێ له‌و دوو گرۆهه هه‌ر بایی بوو ملی نه‌داو نه‌هاته سه‌ر ڕێگه‌ی راست‌و وتی : من گوێ بـه‌و ناوبژییه نادەم ئه‌وجار جه‌نگ له‌گه‌ڵ ئـه‌و گرۆهه یاخییه‌دا بکه‌ن ، جا ئه‌گه‌ر ملی داو هاته‌وه بۆ سه‌ر ڕێگه ئه‌وسـا پێوانیان باش بکه‌نو ئاشتیان بکه‌نه‌وه به گوێره‌ی حوکمی خودای ته‌عالاو چاودێری عه‌داله‌ت بکه‌ن بۆ هه‌ردوو لایان ، بێگومان خودا ئه‌و که‌سانه‌ی خۆش ئه‌وێ که به عه‌داله‌ت ره‌فتار ئه‌که‌ن •

له ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌گێڕنه‌وه که : عه‌رزی حه‌زره‌تیان کرد : بڕۆ بۆ لای عه‌بدوڵلاّی کوڕی ئوبـه‌یی کوڕی سه‌لوول‌و بانگی بکـه بۆ سه‌ر ئایینی ئیسـلام ، حـه‌زره‌ت سواری ولاّخێ بوو ڕۆیشت بۆ لای ، کاتێ دابـه‌زی عه‌بدوڵلاّ قسه‌یه‌کی بێ نه‌زاکه‌ت به ده‌میا هات ، یه‌کێ له یارانی ئه‌نصاری به توندی وه‌لاّمی عه‌بدوڵلاّی دایه‌وه‌و ، یه‌کێ له کۆمه‌ڵه‌ی عه‌بدوڵلاّ به‌رپه‌رچی

یارۆی ئەنصاری دایەوەو ؛ بوو بشێوەو کۆمەڵی هەردوو لا چوون بە گژ یەکاو بە دارو شەپلاخە دایان بە سەرو گوێلاکی یەکداو حەزرەت کەوتـە بەینیانەوەو خامۆشی کردنەوە • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە (باغی) = یاخی خاوەن باوەڕەو بە کافر ناژمێررێ ؛ چونکی پاش ئەوەی فەرمووی : (وان طائفتان •••) فەرمووی (فان بغت احداهما على الاخرى ، فقاتلوا التي تبغي •••) •

هەروا بەڵگەیە لەسەر ئەوە هەر کە دەستی لەشەڕ هەڵگرت ئیتر وازی لێ ئەهێنرێ •

هەروەك بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە پێویستە لەسەر موسوڵمانان یارمەتی ئەو لایەنە بدەن کە دەسدرێژی کراوەتە سەری •

(إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ؛ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ، وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (١٠)

کۆمەڵی موسوڵمانانو خاوەن باوەڕان برای یەکترن ، برایەتی حەسەبو رەفتار لەسەر یەك دەستوور کە قورئانی پیرۆزە ، باوکیان لـە دەستوورا باوەڕی خودابەیەکناسیو پەیامی پێغەمەری خودایەو ، دایکیان لە دەستوورا رەفتار بە یەك شەریعەتە •

یاخود باوکیان لە دامەزراندنی ئایینا (محمد المصطفى)یەو • دایکیان خێزانەکانی ئـەوە • وەکوو بە ئایەتی (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم ، وازواجه امهاتهم) ئیشارە بۆ ئەمە کراوە ، هەرچەن باوك‌و دایکی نەسەیش نەبن •

جا که له‌سه‌ر ئه‌م یاسا موسوڵمانان برای یه‌کترن ده‌ی ئاشتی‌و کۆکی بخه‌نه ناوبه‌ینی براکانتانه‌وه و . له خودا بترسن‌و ، سه‌رپێچی نه‌فرمانه‌کانی مه‌که‌ن‌و خۆتان له خراپه بپارێزن ، هیوا وایه له‌لای خوداوه ره‌حمتان پێ بکرێ •

ئاخ بۆ برایێ بـه حەق برایێ
بۆ رووناکی دڵ وێنه‌ی چرا بێ
له رۆژی جه‌نگا مایه‌ی وه‌فا بێ
لـه شه‌وه‌زه‌نگا پایه‌ی صه‌فا بێ
له ماوه‌ی ژینا هاوبیرو را بێ
له رێی ئایینا به‌نده‌ی خودا بێ
له پاش مردنت وه‌فات رابگرێ
دۆعات بۆ بکا هه‌تاکوو ئـه‌مرێ
ئه‌گـه‌ر ده‌س‌که‌وێ برایێ وه‌هـا
سه‌رو گیان‌و ماڵ بۆ ئه‌و به ته‌نها

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا : لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ . وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ . وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ . وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ . بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ . وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) (١١)

ئه‌ی که‌سانێ که باوه‌ڕتان به خوداو پێغه‌مبه‌ری خودا کردوه : با کۆمه‌ڵێ له پیاوان گاڵته نه‌کا به کۆمه‌ڵێ له پیاوان ، له‌وانه‌یه که گاڵته‌پێکراوه‌کان له گاڵته‌که‌ره‌کان باشتر بن • وه با کۆمه‌ڵێ له ژنان گاڵته

بـە کۆمەڵێ لـە ژنان نەکا ؛ لەوانەیە ئەو ژنانە بـە سووکی تەماشا ئەکرێن باشتر بن لە گاڵتەکەرەکان • وە تانە لە خۆتان مەدەن ، واتە کاتێ یەکێ لە ئێوە تانە لـە یەکێکی تر بدا وەکوو ئەوە وایە کە تانەی لـە خۆی دابێ ؛ چونکی موسوڵمانان وەکوو یەك نەفس وەهان •

وە یاخود مادام کە تۆ تانە لەو بدەی ئەویش تانە لە تۆ ئەداو ، ئیشەکە وای لێ دێ وەك ئەوە وایە کە خۆت قسەت بە خۆت وتبێو خۆتت سووك کردبێ •

وە ناتۆرە بۆ یـەکتر فڕە مەدەن ! بـە ئادەمیزادێکی چاوکز مـەڵێن : شەمشەمەکوێرە ••• زۆر ناشیرینە ناوو ناتۆرەو قسەیەك کە پێچەوانەی یاسای ئیسلام بێ دوای ئەوەی کە ئینسان باوەڕی کردو بە ئایین خۆی پاك‌کردەوە • وە هەرکەس تۆبە لـەم کارانە نـەکا ئـەوە لـە ستەمکاران ئەژمێررێ •

ئەبوجەیرەی کوڕی ضەحاك ئەڵێ : وا ئەبوو پیاوێ لە ئێمە دوو یا سێ ناوی هەبوو ، جا بە بازێ لەو ناوانە بانگ ئەکرا ئەویش پێی ناخۆش ئەبوو • لەم رووەوە ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە (ولا تنابزوا بالالقاب) •

واتە : با بازێکتان بانگ لـە بازێکتان نەکا بە جۆرێو بە ناوێ کـە حەزی پێ نەکا ؛ وەکوو بە بازەکەسێ ئەڵێن : (دێوە) ، (گورگە) ، (هەڵۆ) •••! ئەم ناوانە هەرکەس پێی ناخۆش بێ بانگی لێ بکرێ پێیان حەرامە بۆ خەڵك بەکاریان بێنێ بەرانبەری •

ئەبوداود لە ئەدەبدا ئەگێڕێتەوە : کاتێ پێغەمەر هات بۆ لامان پیاوێك نەبوو لە ئێمە دوو سێ ناوی نەبێ ! جا پێغەمەر ـدـ بـە ناوێك لەو ناوانە

بانگی نە زەلامێك ئەكرد ئەیانوت : نە ، وا نا ، ئەی پێغەمەری خودا ، ئەو زەلامە بەو ناوە تووڕەو قەڵس ئەبێ • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

﴿ یا اَیُّهـا الَّذِینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا کَثِیراً مِنَ الظَّنِّ ! اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ. ولا تَجَسَّسُوا ، ولا یَغْتَبْ بَعْضُکُمْ بَعْضاً، اَیُحِبُّ اَحَدُکُمْ اَنْ یَاْکُلَ لَحْمَ اَخِیهِ مَیْتاً ؟ فَکَرِهْتُمُوهُ، واتَّقُوا اللهَ ، اِنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَحِیمٌ ﴾ (١٢)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە خوداو پێغەمەری خودا ! خۆتان بپارێزن و لابگرن و دوورپکەونەوە لە زۆرگومانی خۆتان بە خەڵك ، لەبەر ئەوە کە بازێ گومان گوناحەو راست نیە گومانت وایە کابرا دزە ، یا داوێن پیسە . یا دەم پیسە • وە لەبەر ئەوە کە گومانبردن بە خەڵك جارجار ئینسان ئەخاتە هەڵەوە پێویستە ئینسان لە صەد گومانا لە نەوەدو نۆیان دوورپکەوێتەوە •

زانایان فەرموویانە : بازێ گومان پێویستە ئینسان شوێنی بکەوێ ؛ وەکوو حوکمی عەمەلی وەها بەڵگەی قەطعی تێدا نەبێ لە ئادابی عیبادەت ، وەکوو نوێژو رۆژوو زەکاتو حەجو وێنەی ئەوانە ••• وە بازێ گومان کەوتنەشوێنی حەرامە ، وەکوو گومان لە (اعتقادیات)ا لە باسی خوداو سیفاتی خوداو پێغەمەرا ـدـ • واتە باوەڕ پێویستە بە بەڵگەی قەطعی وەربگیرێ • هەم وەکوو گومانی خراپ بە ئینسانی موسوڵمانی وەها کە مولازمی ئادابی دین بێ ، واتە موسوڵمانێ حاڵی وابێ کە نوێژو رۆژوو بەجێ دێنێو لە گوناح تەرێز ئەکا بە قسەی ئینسانێکی فاسق گومان مەبە کە عارەق ئەخواتەوە •

وە بازێ گومان رەوایە ؛ وەکوو گومان بەوە کە فلاّن مامەڵەچی پاش دە رۆژی تر شێوەی فرۆشتنی شتومەك ئەگۆڕێ لەبەر ئەوە ساڵەکە سانی گرانییە •

وە با بازێ لە ئێوە ناوی کەسێ نەبا لـە پاش‌ملە بـە جۆرێ خاوەن عەیبەکە پێی‌ناخۆش بێ ؛ وەك بڵێن : فلاّن زۆر ئەدوێ ، زۆر ئەخوا ، جلەکەی بەری پێی ناکەوێ ، ئەسپەکەی بەدڕەسەنە • ئایا یەکێ لە ئێوە پێی خۆشە گۆشتی برای خۆی بە مردوویی بخوا ؟ دیارە کە ئێوە حەز لە شتی وا ناکەن •

وە مەکەونە هەواڵپرسی لە عەیبو عاری خەڵکی ؛ تا بزانی کوڕەکەی چۆنەو ، کچەکەی چی ئەکاو ، ژنەکەی قسە لەگەڵ کێ دەکا • حەزرەت ـتـ فەرموویەتی : هەرکەسێ شوێنی عەیبی خەڵکی بکەوێ بۆ ئـەوە بڵاوی بکاتەوە ئەوە خودا عەیبی بڵاو ئەکاتەوە با لە ناو خانووی خۆیشیا بێ • وە لە خودا بترسن‌و بزانن خودا تەوبە وەرئەگرێ لە هەرکەسێ تەوبە بکا بۆ خودا **میهرەبانە** •

(یا اَیُّهـا النَّاسُ ! اِنَّا خَلَقْنَـاکُمْ مِنْ ذَکَرٍ وانْثی ، وجَعَلْنَاکُمْ شُعوباً وقَبَائِلَ لِتَعارَفُوا ، اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عِنـد اللهِ اَتْقَاکُمْ ، اِنَّ اللهَ عَلِیمٌ خَبِیرٌ) (١٣)

ئەی ئادەمیزاد ئێمە ئێوەمان دروستکردوە لە نێرێ‌و لە مێچکەیێ ؛ لە پیاوێك‌و ژنێ ، لـە ئادەم‌و حەووا • وە ئێوەم کردوە بە چەن گەلێ کـە بناغەن بۆ هۆزو تیرەو ، لەو گەلە چەن تیرەیەکم دروست‌کردوەو ، لە هەموو تیرەیێ چەن (عەمارە) یێو ، لە (عەمارە) چەن (بەطن)ێو ، نە هەر

بەشێ چەن (فخذ)ێ‌و ، لە هەر (فخذ)ێ چەن فەصیلەیێ ... بۆ ئەوە کە نە ناو خۆتانا بژین‌و یەکتر بناسن ، بۆ خاتری یارمەتیدانی یەکتر لە دین‌و دنیدا . نەك بۆ ئەوە کە بازێکتان فیز بەسەر بازێکدا بکاو خۆی بە گەورە دابنێ بەسەر بازێکدا ، چونکی گەورەیی ئەوەیە لە لای خودادا ڕێزو پایەی بێ ، ئەودیش بە پارێزو فەرمانبەرداری‌و خزمەتەو ، گەورەترتان‌و بەڕێزترتان لای خودا ئەو کەسەیە تەقواو پارێزو لەخوداترسانی زیاتر بێ .

عەبدوڵلای کوڕی عومەر ـخ ـ ئەڵێ : حەزرەت ـدـ لە رۆژی گرتنی شاری مەکەدا فەرمووی : ئەی ئادەمیزاد بە راستی خودا خۆپەرستی زەمانی پێش ئیسلامی لەسەر لابردن‌و ، خۆگەورەکردن بە هۆی گەورەیی باوك‌و باپیرەوە نەماوە لە ئیسلاما . ئینسان لە ئیسلامدا دوو کەسە : یەکەم : ئینسانێ خاوەن چاکەو پرێزو کەرامەت بێ لە لای خودا . دوەم : ئینسانێکی بەدکاری بەدڕەوشتی نەحەق لادەری سووك‌و بێ‌نرخە بەلای خوداوە . ئادەمیزاد هەموو نەتەوەی ئادەمێ‌و ئادەم لە گڵ دروستکراوە . وەکوو لە ئایەتەکەدا فەرموویەتی .

ترمذی ریوایەتی کردوە کە حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : (الحسب المال ، والکرم التقوی)وە ئەمە ئەگەڕێتەوە بۆ فەرموودەی خودا : (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) وە ریوایەت کراوە کە حەزرەت فەرموویەتی : هەرکەس پێی خۆشە بەڕێزترینی خەڵك بێ با خۆی بپارێزێ‌و لە خودا بترسێ .

وە طەبەری لە کتێبی (آداب النفوس)دا ئەگێڕێتەوە ئەڵێ : حەزرەت لە حکی (مونا)دا خوتبەی خوێندەوە لە (ایام التشریق)دا لەو کاتەدا سواری وشترێ بوو ، فەرموی : ئەی خەڵك بزانن خوداتان یەکێکەو ،

هەموو تان لـە یەك بابن و ، زیادە فەضل و پایەیەك نیـە بۆ عەرەب بەسەر عەجەماو بۆ عەجەم بەسەر عەرەباو ، پایەو پلە نیە بۆ رەش بەسەر سووراو بۆ سوور بەسەر رەشدا بـە پێی تەقواو پارێز لـە سزای خودا نـەبێ • ئاگادارین ! ئایا ئەم پەیامەم گەیاند ؟ دوایی فەرمووی : با ئەوانەی لێرەن رای بگەیەنن بەوانەی لێرە نین •

وە لە تەفسیری طەبەریدا لە مالیکی ئەشـعەرییەوە ئەگێڕێتەوە کـە پێغەمەر ـ د ـ فەرموویەتی : خودا بۆ مالّو رەگەزو بنەچەو لەشو لەختو داراییتان نارِوانێ ، بەلاّم بۆ دڵتان ئەڕوانێ ، جا هەرکەسێ دڵی باش بێ خودا خۆشی ئەوێو خۆشەویستی ئەکا • ئێوە هەموو تان لە ئادەمن ، کامتان زیاتر خۆی بپارێزێو لە خودا بترسێ ئەو کەسەتان لای خودا لە هەموان خۆشەویستترە •

(قالَتِ الأَعْرَابُ : آمَنَّـــا ، قُلْ : لَمْ تُؤْمِنُوا . وَلَكِنْ قُولُوا : اَسْلَمْنَا ، ولَمَّا يَدْخُلِ الإِيمَـــانُ فِي قُلوبِكُمْ . وَإِنْ تُطِيعُوا اللهَ ورَسُولَهُ لا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْئاً . إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (١٤)

ئەم ئایەتە دەربارەی وەفدێ لە بەنی ئەسەد هاتەخوارەوە ، لە سالیکی قاتیو بێبارانیدا هاتن بۆ مەدینەی مونەوەرەو دوو کەلیمەی شەهادەتیان دەربڕیو خۆیان بە موسوڵمان نیشانداو ، عەرزی حەزرەتیان کرد : ئێمە هاتووین زەحمەتی خێزانو ژیانمان خستوەتە سەر شانی تۆو خدمەتی تۆمان نەکردوە ، بـەلاّم جەنگیشمان لەگـەڵ نەکردوویی و ئازارمان نەداوی وەك عەرەبەکانی دیکە ئازاریان داوی •

جا خودا ئەفەرموێت : عەرەبە دەشتەکییەکان ئەڵێن : ئێمە ئیمانمان هێناوە ، تۆ بڵێ بەوانە : ئیمانتان نەهێناوە ، بەڵام بڵێن : بە دیمەن ملمان شۆڕکردوەتەوەو ، هێشتا باوەڕ نەڕۆیشتوەتە ناو دڵتانەوە ، وە ئەگەر ئێوە بە راستیو تەواوی فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودا بکەن ئەوە خودا هیچ لە پاداشی کردەوەی باشتان کەم ناکاتەوەو هەموو تان بە تەواوی بۆ حسێب ئەکا لە یەکێبەدە تا یەکێبە حەوصەد • بە راستی خودا تاوانبەخشیو میهرەبانە •

بزانن ! (ئیمان) باوەڕو تەصدیقە بە دڵ بۆ حەزرەتی محەمەد ـدـ لەوەدا کە هێناویەتی لە لای خوداوە ، وە ئەم باوەڕە بەکار نایێو سوودی نیە هەتا کردەوەیەکی دڵی لەگەڵا نەبێ کە بریتییە لە ئیسلامو ملکەچی بە دڵ ، کە لەمەوە پێویست ئەبێ ئەو کەسە پێغەمەری خۆش بوێتو ، خزمەتی دینەکەی بکا بە ئەندازەی تەوانای خۆی • کەوابوو باوەڕو ئیسلام لە ماناو مەفهوومادا لە ذاتا لە یەک جیان : ئیمان عیلمەو کەیفە • ئیسلامیش کرداری دڵە ، بەڵام لە ئیعتیبارا هیچ کام لەوان بە بێ ئەوی تریان سوودی نیە • واتە تەصدیقو باوەڕی دڵ بە بێ خزمەتو خۆشەویستی حەزرەت ئینسان ناکا بە ئەهلی رزگاری • وە ئیمان ، بە دەم بڵێ : ئیمانم هەیە • یا ئیسلام بە دیمەن کابرا فەرمانبەری حەزرەت بکا ئەمە بێسوودە ، مادام لە دڵا ئەو ئیسلامو ملکەچییە نەبێ ، وە ئەو تەصدیقو باوەڕە نەبێ • جا خودا ئەفەرموێت : ئەمەی ئێوە داوای ئەکەن هەر ئیسلامە بە دیمەنو فەرمانبەری روالەتییە ، ئەنا ئیمانی راستی نیەو ملکەچی واقیعی نیە • بۆیە ئیسلامەکەتان بێ بایەخە • هەرچی وەکوو (شهادتین) ئەوە مەرجە بۆ ئیجرای ئەحکامی ئیسلامیو لە ماهییەتی ئیمان بەدەرە •

بە کورتی : خودا بە حەزرەتی فەرموو : تۆ بەو عەرەبانە بڵێ : ئێوە ئیمانتان نەهێناوە ؛ چونکی ئیمان تەصدیقو باوەڕکردنە بە دڵ لەگەڵ دامەزراوی‌و خۆشەویستی ئایینداو ، ئێوە ئەمەتان نیە ، ئەگەرنا منەتتان نەئەنایە سەر حەزرەتو شانازیتان بەسەردا نەدەکرد بە هاتنتان بۆ لای بە تایبەتی لەم ساڵەگرانییەداو ، نەتانئەوت : ئێمە جەنگمان لەگەڵ نەکردووی ؛ چونکە ئەوە شتێکە لەم باسە بەدەرە ، **بەڵام بڵێن : موسوڵمانین** بە دەربڕینی دوو کەلیمەی شایەتی‌و داخڵبوون بۆ ناو موسوڵمانان ، وە **هەرکاتێ ئێوە دڵی خۆتان لەسەر دین دابمەزرێنن خودایش هەموو** کەرەمێکتان لەگەڵا ئەکا .

(اِنَّما الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ . ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ، وجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ، اولَائِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (١٥) قُلْ : اَتُعَلِّمُونَ اللهَ بِدِينِكُمْ واللهُ يَعْلَمُ ما فِي السَّمَاوَاتِ ومَا فِي الأَرْضِ ؟ واللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٦) يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا . قُلْ : **لا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسلامَكُمْ ، بَلِ اللهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَداكُمْ** لِلْإِيمَانِ ، اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (١٧) اِنَّ اللهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ والْأَرْضِ ، واللهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) (١٨)

بێگومان خاوەن ئیمانانی ساغ ئەو کەسانەن کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمبەری خودا هێناوەو پاش ئەو ئیمانە ناکەونە ناو دوودڵی‌و بێباوەڕییەوە ، وە ئەوانەن کە جیهاد ئەکەنو تێئەکۆشن لە ڕێگەی خودادا بە خەرجی دارایی‌و بەقوربانیکردنی گیانی خۆیان ، واتە یا لە جەنگی کافرانا

بکوژرێن ، یا لە بەرهەڵستی بیدعەتا ، یا لە فەرماندان بە چاکەو نەهی کردن لە خراپەدا بکوژرێن ، بە مەرجێ ئەصڵی ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپەکەیان شەرعی بێ •• ئەمانەن راستو راستکارن لە لای خودا •

تۆ بەوانە بڵێ کە ئەڵێن ئێمە خاوەن باوەڕین : ئایا هەواڵ بـە خودا ئەدەن دەربارەی ئایینو باوەڕی خۆتان • کـە ئەڵێن ئێمە ئیمانمان هەیە ، لەگەڵ ئەوەدا کـە خودا زانایە بـە هەرچی وا لـە ئاسمانەکانو هەرچی وا لەزەویدا لە دەرەوە یا لەناوەوەو خودا ئاگاداری هەموشتێکە ؟!

منەت بەسەر تۆدا ئەکەن بەوە کە ئایینی ئیسلامیان وەرگرتوە ! تۆ پێیان بڵێ : بە ئیسلامی خۆتان منەت مەنێن بەسەر منا ، بەڵکو خودا منەتتان بەسەردا ئـەکا لەبـەر ئـەوە کـە هیدایەتی داون بۆ ئیمـانو دڵی ڕووناك کردوونەتەوە ئەگەر لە داوای ئیمانەکەتانا راست ئەکەن •

بە ڕاستی خودا زانایە بە هەرچی لە ئێوە پەنهانەو ، لـە ئاسـمانەکانو زەویداو ئەوەیش وا لە دڵی ئێوەدا لە باوەڕو حاڵەکانی ترتان هەمووی لـە خودا وێن نابێو ئاگای لە هەموویانە •

ئەی خودای زانا بە سیرێ نیهان
غەیبو شەهادەی سەراسەر جیهان
بەشێکمان بدە لە ئیمانی ساغ
بیشمانپارێزە لە فیتنەی پەنهان

سووره‌تی قاف ، له سووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، ئایه‌تی سێ هه‌شت نه‌بێ ، پەنجاو پێنج ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی مورسه‌لات هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(ق• والقُرْآنِ الْمَجِيدِ ! (١) بَلْ عَجِبُوا اَنْ جاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ، فقَالَ الكَافِرُونَ : هذا شَيْءٌ عَجِيبٌ ! (٢) أإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُراباً ؟ ذلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ! (٣) قَدْ عَلِمْنَا ما تَنْقُصُ الأَرْضُ مِنْهُمْ ، وعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ (٤) بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ، فَهُمْ فِي اَمْرٍ مَرِيجٍ) (٥)

(ق) له پێته سه‌ره‌تاییه‌کانی سووره‌ته‌کانه ، وه‌کوو (ص)و (ن)و گه‌لێ قسه‌ی له مه‌عنایان کراوه‌و ، راستتر ئه‌وه‌یه ئه‌م پێتانه چه‌ند ره‌مزێکن له نێوان خوداو پێغه‌مه‌را ـ د ـ پێغه‌مه‌ر مانای زانیون •

به‌م موناسه‌به ، له‌م رۆژانه‌دا پیاوێکی موسوڵمان هاته‌لام وتی : له‌م شه‌وانه‌دا به خزمه‌ت پێغه‌مه‌ر گه‌یشتم‌و عه‌رزم کرد : مه‌عنای (ق) چییه ؟ ئه‌ویش له وه‌ڵامدا فه‌رمووی : (علم الله الانسان كلمات ، وهذه منها) ، جا پرسیاری لێ کردم : مه‌عنای ئه‌م فه‌رموده چییه ؟ منیش وتم : مه‌به‌ستی له له‌فزی (الانسان) زاتی خۆیه‌تی‌و مه‌به‌ستی ئه‌مه‌یه که خودا چه‌ن که‌لیمه‌یه‌کی نیشانی به‌نده‌ی خۆی ـ که محه‌مه‌ده ـ داوه (ق)یش یه‌کێکه له‌وانه ، واته ئه‌میش ره‌مزه وه‌کوو ئه‌وانی تر •

واتە : سـوێند بەو قورئانە کە دارای رێزو شـەرافەتە ! تۆ لـەو پێغەمەرانەی کە رەوانەکراون بۆ رێنومایی هۆشیاران لە جیهانا ، وە ئـەو کەلامەیش کە رەوانەکراوە بۆ لای تۆ کەلامی خودایەو پەیامی تۆ جێگەی سەرسوڕمان نیە •

نەخەیر کافرەکان سـەریان لەوە سـوڕئەمێنێ کە پێغەمەرێکی ئادەمیزادترسێن لە خۆیان هاتوە بۆ لایان کە بیانترسێنێ لە سزای خودا • جا کافرەکان وتیان : ئەم وەزعە کە هاتنی ئادەمیزادێکە لە خۆیان بۆ لایان شتێکی سەرسوڕمانو نائاساییە ؛ ئایا ئێمە کاتێ بووین بە خۆڵ جارێ تـر زیندووئەکرێینەوە ؟ ئەمە گەڕانەوەیەکی دوور لە عادەتە •

ئێمە زانایـنو ئەزانین بەو ئەندازە کە زەوی ئەیخوا لـە لەشی ئەوانو لە لای ئێمەدا کتێبێ هەیە کە هەموو تەفصیلاتی کائیناتی تیا هەیە • جا ئێمە کە زانا بین بەو ئەندازە لە لەشیان کە زەوی ئەیخواتو ، خاوەنی کتێبێکی وەها بین هیچ شتێ نەبێ تیایا نەبێ ، هیچ لە یاسا بەدەر نیە کە ئەو ئینسـانە مردوە زیندوو بکەینەوە تا بە حەقی خۆی بگا •

نەخیر ئەوانـە گەلێ ناهـەموارنو بێباوەڕییان دەربڕی بەرابەر بـە کارێکی راستو دامەزراو کە پەیامی پێغەمەرو هاتنەخوارەوەی قورئانە بۆ لایو ، بە زیندووبوونەوەیان لە رۆژی قیامەتا کاتێ ئەم باسانەیان بۆ هاتو حاڵیبوون • کە وابێ ئامۆژگاری کاریان لێناکا وە ئەوان وان لە حاڵەتێکی پەرێشانا ؛ هەر رۆژێ بە جۆرێ رەخنە لە حەزرەت ئەگرن : جارێ ئەڵێن : شاعیرەو ، کاتێ ئەڵێن : جادووگەرەو ، کاتێ تر ئەڵێن : کاهینە ••• هـەروا رەخنە لە قورئانی پیرۆز ئەگرنو ، رەخنە لە باسی قیامەت ئەگرنو ، گومانیان وایە کە ئینسان پاشمردن زیندوو نابێتەوە •

(اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ ؟ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وما لَهَا مِنْ فُرُوجٍ : (٦) والأَرْضَ مَدَدْنَاهَا واَلْقَيْنَا فِيها رَوَاسِيَ وانْبَتْنَا فِيها مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (٧) تَبْصِرَةً وذِكْرى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ (٨) ونَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ ماءً مُبارَكاً فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وحَبَّ الحَصِيدِ (٩) والنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ (١٠) رِزْقاً لِلْعِبَادِ . واَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً. كذلِكَ الخُرُوجُ) (١١)

ئایا ئەم کافرە بەدبەختانە نارِوانن بۆ ئاسمان کــــە ها بە راسەریانەوە تــا تەمــاشای بکەن ؟ چۆن دامانمـــەزرانــدوەو بــەرزمانکردوەتــەوەو ئارایشمانداوەو لە پێش چاودا جوانمان کردوە بەو هەموو ئەســـــــــتێرە پڕتەوبەخشانە ، وە ئەوانە هیچ کۆڵانو درزو کەلەبەرێکیان نیە کە بکرێ بە رێگەی هاتوچۆ ؟ وە چۆن زەویمانکردوە بە فەرشـــــــێکی راخراوو پانمانکردوەتەوەو درێژمان کردوەتەوەو چەن کێوێکی بەرزی گەورەمــان تیا داناوەو . لــە زەویدا لــە هەموو جۆرە دارێ جووتێکی جوانمان لـــە هەموو بەشێ رواندوە ، بۆ ئەوە کە ئەو مادە دروستکراوانە ببن بە هۆی چاوڕووننکردنەوەو بیرکردنەوە لە شتی بەسوودا بۆ هەموو بەندەیەکی وا کە هۆش‌و بیری گەڕانەوەی بۆ لای خودای پەروەردگار بێ • وە لـــە ئاسمانەوە ئاوێکی پیرۆزو بەکەڵکمان باراندوە . جا بەو ئاوە چەن بەهەشتی جوانو چەن جۆرە کشتی خاوەن دانەی ئایابمان رواندوە لە کشتێکی وا کە درەو نەکرایێت ، ئەوسا پاك ئەکرێتەوە لە کاو خەوش‌و خاڵ ، وە چـــەن دارخورمای درێژمان رواندوە کە چەن لق‌و چڵی چین لەسەر چینی هــەیــە هەتــا وان لــە ناو بەرگەکانا ، کــاتێ لـــە بەرگەکە دەرچوون لـــە یــەك

جیاتەبنەوە •• ئەمانەم دروستکردوە بۆ ئەوە بین بە هۆی ژیواری بەندەکانم ، هەروا زیندووم کردەوە بەو ئاوە کە لە ئاسمانەوە باراندووەمانە ولاتێکی وێرانی بێ کشتوکاڵ ، وە سەرزەوی جوان ئەبێ بە گیاو گوڵو کشتوکاڵ • وە دەرچوونیشتان لە گۆڕو زیندووبوونەوەتانو رۆیشتنتان بۆ کۆمەڵگای لێپرسینەوە هەر وەکوو رواندنی گیاو گوڵو کشتوکاڵەو ، بە لای ئێمەوە یەکسانن و هیچ لایەکیان گران نیە •

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نوحٍ ، وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمودُ (١٢) وعادٌ ، وفِرْعَوْنُ ، واخْوَانُ لُوطٍ (١٣) وَاَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وقَوْمُ تُبَّعٍ ، كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ ، فَحَقَّ وَعِيدِ !(١٤) اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الأوَّلِ ؟ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) (١٥)

ئەم کوفرو ئینکاری قورەیشە شتێکە لە زەمانی پێشوویشا وێنەی بووەو رابوردوە • ئەوەتا لە پێش ئەوانا گەلی نووح نووحیان بەدرۆخستەوە لە عیراقدا ، هەتا خودا بە تۆفان بەربادی کردن ، وە ئەو گەلەیش بە دەوری بیری (رەس)دا بوون ، کە بیرێ بوو لە ولاتی یەمامەداو گەلەکەی دەوری پێغەمبەرەکەیان ، کە ناوی حەنظەلەی کوڕی صەفوان بوو ، بەدرۆخستەوە • وە بازێ ئەڵێن : ئەو بیرەیە کە حەبیبی نەجارِیان لە لادا کوشت • وە ثەموود حەزرەتی صاڵحیان بەدرۆخستەوە • وە گەلی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە • وە فیرعەونو قیبطییەکان موسایان بەدرۆخستەوە • وە خزمەکانی لووط لووطیان بەدرۆخستەوە • (ئەصحابولئەیکە) = خاوەن پێشەکان شوعەییان بەدرۆخستەوە • وە گەلی (تبع) لە ولاتی یەمەندا توببەعیان بەدرۆخستەوە ••• هەموو ئەم

گه‌لانه پێغه‌مه‌ره‌کانیانیان به‌درۆخسته‌وه‌و ، هه‌ڕه‌شه‌و سزای من که‌وته سه‌ریان • جا ئایا ئێمه به‌دروستکردنی ئه‌وانه‌وه یه‌کەم جار ماندوو بووین تا ئێستر نه‌توانین پاش مردن‌و رزینیان جارێکی تر زیندوویان بکه‌ینه‌وه‌و دروستیان بکه‌ینه‌وه ؟! نه‌خه‌یر ئه‌وان ئه‌زانن که دروستکراون ، به‌ڵام وان له گومانا له دروستکردنه‌وه‌یه‌کی نوێدا •

(ولَقَدْ خَلَقْنا الإِنْسانَ ونَعْلَمُ ما تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ، ونَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ (١٦) اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ (١٧) ما يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ (١٨) وجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ) (١٩)

به راستی ئێمه له‌سه‌ر خواستی خۆمان ئینسانمان دروستکردوه‌و زانا‌و ئاگادارین به‌وه‌ی که نه‌فسی وه‌سوه‌سه‌ی پێ ئه‌کا‌و له دڵیا ئه‌جوڵێته‌وه ، وه ئێمه نزیکترین به‌و له دوو شاڕه‌گه‌کانی راست‌و چه‌پی گه‌ردنی ؛ چونکه ئه‌و ره‌گانه عیلمیان نیه‌و ئێمه عالمین ، وه ئه‌وانه دوورن له دڵیه‌وه‌و ئێمه زۆر نزیکین لێیه‌وه به زانیاری‌و ئاگاداری‌و راگرتن‌و ته‌رییه‌ی هه‌تا ئه‌مرێ •

خودای ته‌عالا زانایه به حاڵی ئینسان له‌و کاته‌دا که دوو فریشته‌ی مه‌ئموری سه‌ر ئینسان ئه‌گه‌ن به‌یه‌ك له لای راست‌و چه‌په‌وه ، یارۆی لای راست چاکه‌کانی ئه‌نووسێ‌و ، یارۆی لای چه‌پ خراپه‌ی ئه‌نووسێ‌و به لای ئینسانه‌وه دائه‌نیشن •

ئه‌گێڕنه‌وه له حه‌دیثی ئه‌بوئه‌مامه‌وه ـ خ ـ که حه‌زره‌ت ـ د ـ فه‌رمویه‌تی : نووسه‌ری چاکه وا له لای راستی ئینسانه‌وه‌و ، نووسه‌ری

خراپە وا لە لای چەپەوەو ، نووسەری چاکە سەرداڕە بەسەر نووسەری خراپەدا ؛ هەرکاتێ کردەوەی باشی کرد نووسەری چاکە بە یەك بە دە ئەینووسێ ، وە هەر کاتێ کردەوەی خراپی کرد ئەو نووسەری لای ڕاستە بەم ئەڵێ : وازی لێ بێنە هیوای وایە تەسبیحی خودا یا داوای لێخۆشبوونی بکا •

وە ئینسان هیچ وتارێکی لە دەم دەرناچێ ئیللا فریشتەیێ وا بە لایەوە چاودێرێ ئەکاو ئەو قسە ئەنووسێ ؛ ئەگەر چاکە بێ یارۆی لای ڕاستو ، ئەگەر خراپە بێ یارۆی لای چەپ ئەینووسێ • وە ئینسان بەم جۆرە ئەژیو ژیان بەسەر ئەبا هەتا کاتی ئاکامی دێ • جا سەختیو زەحمەتی مردن دێتە سەر ئینسان بە ڕاستیو ، پێی ئەوترێ : ئەم حاڵە لەم کاتەدا ئەوەیە کە تۆ خۆت لێ لائەداو لە دەستی ڕاتئەکرد •

ئەگێڕنەوە عائیشە ـ خ ـ دەفەرموێ : کاتێ پێغەمەر ـ د کەوتە کاتی کۆچکردن لە دنیا دەفرێ ئاو لە بەردەستیا بوو جارجار هەردوو دەستی ئەکرد بە ئاوەکەداو ڕووی موبارەکی خۆی پێ فێنك ئەکردەوە • وە ئەیفەرموو : (لا اله الا الله ، ان للموت سكرات) لە پاشا دەستی بەرز ئەکردەوەو ئەیفەرموو : (في الرفيق الاعلى) تا ڕۆحی پیرۆزی وەرگیراو دەستی پیرۆزی شل بووەوە کەوتە زەوی •

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ (٢٠) وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ (٢١) لَقَدْ كُنتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ (٢٢) وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ (٢٣) أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ (٢٤) مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ (٢٥) الَّذِي

جَعَلَ مَعَ اللهِ الهاً آخَرَ ، فَأَلْقِياهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ (٢٦)
قالَ قَرِينُهُ: رَبَّنَا مَا اَطْغَيْتُهُ ولكِنْ كانَ فِي ضَلالٍ بَعِيدٍ(٢٧)
قالَ: لا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ (٢٨)
ما يُبَدَّلُ القَوْلُ لَدَيَّ ، وما اَنَا بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ) (٢٩)

وە کاتێ ئاکامی ئەم جیهانە هات لە لایەنی ئیسرافیلەوە فوو ئەکرێ بە صوورا ، جا ئەم کاتە رۆژی هاتنی ئەو هەڕەشانەیە کە لە لایەنی پێغەمبەرانەوە بە فەرمانی خودا بە ئادەمیزاد گەیێنرابوون ، جا ئەم فوو بەصوراکردنە بریتییە لە فووکردنی جری دووەم کە بۆ زیندووکردنەوەی مردووکانە بە پێی : (وجاءت کل نفس ...) .

وە هەموو بەرەو سارای لێپرسینەوە دەکەونە رێو هەر یەکێ لەوانە دوو فریشتەی لەگەڵدایە ، یەکێکیان ئەکەوێتە شوێن کابرا کە زیندووبوونەوەو ئەیبا بۆ کۆمەڵگای لێپرسێنەوە ، ئەوی تریشیان شایەتە ، شایەتی لەسەر کردەوەکانی ئەدا چاك بن یا خراپ . وە لە لایەنی فریشتەوە بانگی لێ ئەکرێ : کە بێگومان تۆ لە دنیادا لە ناو بێهۆشیو بێئاگایی ئەم رۆژەدا بووی و ، ئەمەت هەر لە بیرچووبووەو رۆچووبیو لە دنیاخواهیو دنیابینیو شتی بەرچاویداو هۆگری دنیای بەدو نابار بووبوویت . وە ئیمڕۆ پەردەی سەرچاوی تۆمان لابردووەو چاوت تیژەو هەمو مەبەستێکی مەشرووع بە چاوی خۆت ئەبینی .

وە ئەو فریشتە کە مەئمووریەو لەگەڵیایە ئەڵێ : ئەم زەلامە کە لە لای منداید باش ئامادەکراوە بۆ دۆزەخ . جا لە لای خوداوە فەرمان دێ بۆ ئەو فریشتانە وان لەگەڵ شەخصەکەدا ئەڵێ : ئەی فریشتەکان هەرچی کافری سەرسەختی ناپارە بیانخەنە ناو دۆزەخەوە ، ئەو کافرانە کە گوێیان

بە حەق نەئەداو خۆیان لە فەرمانی خودا نەئەگەیاندو ، زۆر مەنعی خێریان لە داماوان ئەکردو ، لایانئەداو دەسدرێژییان ئەکردو ، لەگـەڵ وجوودی خودادا چەن خودایەکی تریان بۆ خۆیان دانابوو •• جا ئەوانە بخەنە نـاو سزایەکی سەختەوە •

وە ئەو شەیتانە کە هاوڕێی کابرایەو لەگەڵیایـە هاوار ئەکـاو ئەڵێ : ئەی خودای ئێمە من ئەو کابرامە گومڕاو یاخیو بایی نەکردوەو ئەو هـەر خۆی لە گومڕاهییەکی زۆر دوور لەمەبەستدا بوە •

جا خودا ئەفەرموێت : لای منداکێشـــەو هاوردوبرد مەکەن • من پێشتر هەڕەشەم ناردوەتە سەرتانو فەرمانو حوکمی من ناگوێڕێو چی بوە رابوردوە ، من ستەمکار نیمو ستەم لە بەندەکانی خۆم ناکەم •

وە جابیر ـ خ ـ ئەفەرموێ : گوێم لێبوو حەزرەت ـ د ـ فەرمووی : بە راستی ئادەمیزاد لە بێئاگاییو فەرامۆشکاریدایە لەو شتەدا کـــە خودا بۆی دروستکردوە ، کە ئەمەیە بە راستی زاتی (واجب الوجود) تـاقـــە کەسێکەو بێجگە لەو خودایەکی تر نیە •

خودا کاتێ خواستی دروستکردنی بەندەیەکی کرد بە فریشـــــــتە ئەڵێ : رۆزیو ئاکامو کردەوە بنووسەو ، بنووســـــە (شـــــەقی) یـا (سەعید)ە • پاش ئەوە ئەم فریشتە ئەڕوا ، خودا فریشتەیەکی تر ئەێرێو چاودێری ئەکا تا پێئەگا ، پاش ئەوە دوو فریشتە ئەێرێ تا چاکەو خراپەی بنووسن • جا کاتێ وادەی مردن هات ئەو دوو فریشتە ئەڕۆنو فریشتەی فەرمانبەری مرانـدن دێتو رۆحی وەرئەگرێ • جا کـــاتێ خرایـــە نـاو گۆڕەکەیەوە رۆحەکەی دەێررێتەوە بۆ ناو لەشەکەی • جا فریشـــــــتەی مراندن دەڕواتو دوو فریشتەی گۆڕ دێنو پرسیاری لێئەکەن ، ئەمجـار

ئەوانیش ئەڕۆن • جا کاتێ ڕۆژی قیامەت دێ فریشتەی نووسینی چاکەو خراپە دائەپەڕنو ئەو دەفتەری کردەوە کە وا لە ملیا ئەیکەنەوەو لەگەڵیا ئەڕۆن بۆ سارای لێپرسینەوەو ، یەکێ لەو دوانە ئەیباو لێخوڕێ (سائق)یەتیو ، ئەوی تریان شایەتەو شایەتی لێ ئەدا • خودا فەرموویەتی : (لقد كنت في غفلة من هذا فكشفنا عنك غطاءك فبصرك اليوم حديد) •

وە لەم ئایەتانەدا دوو قسە هەیە :

یەکەم ئەمەیە : عامە بۆ هەموو موسوڵمانو کافران • وە ئەمە رای کۆمەڵو زۆربەی زانایانە •

دوەم ئەمەیە : کە تەنها بۆ کافرەکانە • ئەمە قسەی (ضحاك)ەو ، ظاهیری ئایەتەکان پشتگیری ئەم قسە دووهەمە ئەکەن •

(يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ : هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ : هَلْ مِن مَّزِيدٍ ؟ (٣٠) وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ (٣١) هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ (٣٢) مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ ، وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ (٣٣) ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ، ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ (٣٤) لَهُم مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا ، وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ) (٣٥)

واتە : باسی ئەو ڕۆژە بکە کە بە دۆزەخ ئەڵێین : ئایا تۆ پڕ بوویی ؟ ئەویش لە وەڵامدا ئەڵێت : ئایا بێجگە لەمانە زیاتر کەس هەیە بیخەیتە ناومەوە ؟ وە ئەو ڕۆژە بەهەشت نزیك ئەکرێتەوە بۆ ئەهلی تەقواو پارێزو لە واقیعدا دوور نیە لەوانەوە • وە ئەم جۆرە پاداشە باشەو ئەم جۆرە جەزادانەوە شتێکە بەڵێنتان پێ ئەدرێ نەك بۆ کۆمەڵێکی تایبەتی بەڵکوو بۆ هەموو کەسێ کە زۆر زۆر بۆ لای خودا بگەڕێتەوە • واتە ئەگەر لە

رۆژێکا چەن جار گوناحی بۆ هەڵبکەوێ لە هەموو جارەکانا زوو ئەگەڕێتەوە بۆ لای خوداو یادی خودا ئەکا بە مانیع لەو گوناحانەو نایانکا • وە ئەو کەسانە کە بۆ لای خودا ئەگەڕێنەوە ئەوانەن کە لە خودای خۆیان ئەترسن لە پەنامەکی عالەما ، واتە وەکوو لە ناو خەڵکا شەرم ئەکاو گوناح ناکا هەروا لە پەنامەکیشا گوناح ناکا • وە بە دڵێکی نەرمو خاوەن گەڕانەوەوە بۆ لای خودا هاتوەتە مەیدانی کارەوە •

جا لەو رۆژەدا پێیان ئەوترێ : بچنە بەهەشتەوە لەگەڵ هێمنی لە سزاو توانجو تۆڵەدا • ئەم رۆژە رۆژی ئەبەدییە بۆتان هەتا هەتایە ، وە بۆیان هەیە لە بەهەشتا چی خواستیان ببێو ، لە لای ئێمەیش زیاتر لەوەیان بۆ هەیە کە ئەوان داوای ئەکەنو بە خەیاڵیانا دێو نایێ •

وە لە ریزی ئەوانەدایە گەیشتن بە خودای تەعالاو بینینی بە چاو •

لە ئەبوهورەیرە دەگێڕنەوە ــ خ ــ ئەڵێن : بەهەشتو دۆزەخ گفتوگۆیان بوو • دۆزەخ وتی : من پیاوە گەورەکانم بۆ دانراوە • جا خودا بە بەهەشتی فەرموو : تۆ رەحمەتی منی کراوی بە شوێنی بەندە باشەکانم ، وە بە دۆزەخیشی فەرموو : تۆ سزای منی کراوی بە شوێنی بەندە نامەردەکان •

وە دۆزەخ داوای خەڵکی کرد هەتا خودا پێی عیزەتی نایە سەرو خامۆش بوو • وە بۆ بەهەشت خەڵکێ دروست ئەکاو بەوانە پڕی ئەکا وەکوو حۆریو غیلمان •

وە (أوابی حفیظ) کەسێکە کە لە کۆمەڵ هەڵسا بڵێ : (سبحانك اللهم وبحمدك ، لا اله الا أنت ، استغفرك وأتوب اليك) •

(وكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشاً ؟ فَنَقَّبُوا فِي الْبِلادِ : هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ؟ (٣٦) اِنَّ فِي ذلِكَ لَذِكْرى لِمَنْ كانَ لَهُ قَلْبٌ ، اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ) (٣٧)

وه گەلێکمان له پێش قوره‌یشدا له خەڵکی چەرخه پێشـــــوه‌کان لەناوبرد که ئەوان لەمان بەهێزتر بوون له هەڵمەت‌و زۆرو جموجووڵداو ، ئەوانه بەشاره‌کانا گەڕان ، یاخود دەستیان گرت بەسەر شاره‌کانا : جا ئایـا پەناو شوێنی رزگاری بۆ ئەوان بوو کاتێ که ئەو بەڵایان بۆ نێرراو پێیان گەیشت ؟

جا به راستی هەیه لەو باسانەدا که باسمان کردن لەم ســـــووره‌تی قافەدا ئاگادارکردنەوەو بیرخستنەوه بۆ کەسێ کـه خۆی دڵێکی وای بێ که خۆی بیربکاتەوەو رێگەی چاکو خراپ لەیەك جیابکاتەوەو ، له رێگەی خراپ دووربکەوێتەوەو رێگەی چاکه بگرێته بەر • یاخود ئەگەر دڵێکی زانای وای نەبوو گوێ له موسوڵمانێکی عاقڵی دڵسۆز بگرێو خۆیشـــی حازر بێو ئاگای له قسه بیسراوەکان بێو به ساغی وەریانبگرێ •

ئەگەر نازانن کێیه بەختیار ؟
شەخصێکه زاناو تەواناو هۆشیار
یا نەزانێکه گوێ بگرێ بـه دڵ
وەربگرێ پەندی مامۆستای زانیار
بێ دڵی بێ گوێ پێی مەڵێ ئینسان
بەدبەختەو سەرسەخت له جینسی گیاندار

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ، وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ (٣٨) فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ (٣٩) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ ، وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴾ (٤٠)

بە راستی ئێمە ئاسمانەکانو زەوی‌و نێوانی ئەوانمان دروستکردوە لە ماوەی شەش رۆژا ، وەکوو لەمەوپێش چەن جار باسمانکردوە ، وە بەم دروستکردنیانە هیچ ماندوێتییەکمان پێ نەگەیشتوە .

جا مادام ئێمە ئەوەندە تەواناو زانایین‌و تۆیش پێغەمەری ئێمەیی‌و وای لەبەر چاوی نیگاداری‌و پارێزی ئێمەدا خۆت بگرە لە بەرابەری واتەی ناپەسەندی ئەو کافرانەدا ، چونکی کەسێ ئەوەندە تەوانا بێ ئەم جیهانە دروستبکا ئەتوانێ تۆڵەی دۆستی خۆی لە دوژمنەکەی بکاتەوە . وە خودای خۆت بە دوور بگرە لە عەیب‌و تەقدیسی بکە بەر لە خۆرکەوتن‌و لە پێش ئاوابوونیا . واتە لە کاتی بەیانی‌و عەسرا . وە لە بازێ لە شەویشدا هەر تەسبیحی بکەو لە پاش نوێژەکانیش .

وە بازێ لە خاوەن تەفسیرەکان فەرموویانە : مەبەس لە تەسبیح نوێژکردنەو ، مەعنای ئایەتەکە ئەمەیە : کە نوێژ بکە لە پێش دەرچوونی رۆژا . واتە نوێژی بەیانی بکە . وە لە پێش ئاوابوونی رۆژیشدا . واتە نوێژی نیوەڕۆو عەسر بکە . وە لە شەویشدا هەر نوێژ بکە . واتە مەغریب‌و عیشا . وە مەبەس لە پاش سوجوود پاش نوێژە فەرزەکانە . واتە ئەو سوننەتانە کە دوای نوێژە فەرزەکان هەن .

جەریری کوڕی عەبدوڵلا ـ خ ـ ئەڵێ : لە خزمەتی حەزرەتدا دانیشتبووین لە شەوێکدا • جا تەماشای مانگی کرد لە شەوی چواردەدا فەرمووی : بێگومان ئێوە لەمەولا خوای خۆتان چاو پێئەکەوێ وەکوو چۆن ئەم مانگی شەوی چواردە ئەبینن • وە کەستان ئەرکێکی پێ ناگا لە تەماشاکردنیا • واتە مەنعناکرێ لە تەماشاکردنی • جا ئەگەر ئەتوانن نوێژێ لە پێش دەرچوونی رۆژاو ، نوێژێ لە پێش ئاوابوونی رۆژا بکەن بیکەن ، جا ئەم ئایەتەی خوێندەوە : (وسبح بحمد ربك) •

وە ئیبنو عەباس ـ خ ـ تەفسیری (وادبار السجود)ی بە تەسبیحاتی پاش نوێژەکان کردوەتەوە •

﴿ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ (٤١) يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ، ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ (٤٢) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ ، وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ (٤٣) يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعاً ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ (٤٤) نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ ، وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ ، فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ) (٤٥)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست گوێ بگرە لەو رۆژەدا کە جارچی لە شوێنێکی نزیکەوە بانگ لە هەموو خەڵکی ئەو کۆمەڵگای لێپرسینەوە ئەکاو ئەڵێ : ئەی خەڵك ئامادەبن بۆ پرسیارو نامەی کردەوەتان لەلای خوداوە • ئەو رۆژە رۆژێکە دەنگی ئیسرافیل بە راستی ئەبیسنو ، ئەو رۆژە رۆژی دەرچوون لە گۆڕەو جارچی بانگ ئەکاو ئەڵێ : ئامادە بن بۆ لێپرسینەوە •

ئێمە ئەوەندە تەوانایین کە مردوو زیندووئەکەینەوەو زیندوو ئەمرێنینەو گەرانەوەو ئاکامی عالەمی زینـــــدوو بۆ لای ئێمەیە • ئەو رۆژە رۆژێکە زەوی لەت ئەبێو ، ئەوانیش بە پەلەپەل دەرئەچن ، ئـەم کاتـــە کـــاتی کۆکردنەوەی خەڵکەو ئەوە کارێکی ئاسانە بە لای ئێمەوە • ئێمە زاناترین بەوەی کە ئەوان ئەیڵێن • وە تۆ زۆرت بەسەر ئەوانا نیە • دەی ئامۆژگاری بکەو پەند دابدە یادی خودا بخەرەوە پیری ئەوانەی کە لە ئامۆژگاری من ئەترسن •

سوورەتی (الذاریات) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ٦٠ ئایەتە ، دوای سوورەتی (الاحقاف) هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْواً (١) فَالْحَامِلاتِ وِقْراً (٢) فَالْجَارِيَاتِ يُسْراً (٣)فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرا ! (٤) اِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِقٌ (٥)وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ (٦) وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ (٧) اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ (٨) يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ(٩) قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ(١٠) الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ ساهُونَ (١١) يَسْأَلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ؟ (١٢) يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ (١٣) ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ ! هذا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ) (١٤)

سوێند بەو بایانە کە خۆڵ بەرزئەکەنەوەو بلاوی ئەکەنەوە بە رووی زەویدا • وە یا بەو ژنانە کە منداڵ فڕێئەدەنو بلاوی ئەکەنەوە بە ولاتا • یاخود سوێند بەو فریشتانە کە بە وەزیفەی جیا جیاوە دێن بۆ عالەم ، جوبرەئیل وەحی دێنێ بۆ پێغەمبەران • میکائیل بژیوو رۆزی بۆ گیانلەبەران بلاوئەکاتەوە • عیزرائیل گیانی گیانداران ئەکێشێ • ئیسرافیل فوو ئەکا بە (صوور) ا ؛ دووجار • یەکەم بۆ وێرانکردنی کەژو کۆسار • دووهەم بۆ زیندووکردنەوەی گیاندار •

جا سوێند بەو بایانــە کــە باری قورسی هــەورو باران هەڵئەگرن • وە بەوانە کە بە ئارامی ئەشنێن بە جیهاناو بە دەشتاو بە بیاباناو بە هەردەو کۆسارانا ، یا بەو کەشتییانە کە بە ئاسانی بەسەر رووی دەریاکانا ئەڕۆن • جا سوێند بەو فریشتانە کە ئیش‌و کاری ئەوزاعی دنیا بەش‌ئەکەنــەوە بــە فەرمانی خودا : باران بۆ شوێنێ‌و ، قاتی بۆ شوێنێ تر • خۆشی‌و ئارامی بۆ وڵاتێ‌و جەنگ‌و بشێوە بۆ وڵاتێ تر • ساغی بۆ وڵاتێ‌و نەخۆشی بۆ وڵاتێ تر • سوێند بەو کەسە کە ئەمانەی هەموو لە ژێر دەستایە ! ئەوەی بەڵێنتان پێدراوە لە : پاداش‌و ، تۆڵەو ، خۆشی‌و ، ناخۆشی لــە گۆڕاو لــە رۆژی قیامەتداو ، لە مەیدانی لێپرسینەوەو ، لە دۆزەخ‌و لە بەهەشــــتدا ••• هەمووی راســتەو ڕێکی واقیعەو ، پاداشی کــردەوەو بیرو باوەڕ دێنــە جێــگە •

وە سوێند بەو ئاسمانە کە ڕێگەو کۆلانی زۆری تێدایە بۆ هاتوچۆی ئەستێرەکان ، یا خاوەنی جیهاتی زۆرە لەو (اعتبارات)ە کە ئەکرێن بــە بەڵگە لەسەر وجوودی خودای تەوانا ! بێگومان ئێوە ، ئەی دانیشــتوانی مەککەو غەیری مەککە وان لە ناو گوفتارو وتووێژی جیاجیــادا • بازێــك ئەڵێ : محەمەد شاعیرەو • بازێ ئەڵێ : جادووگەرەو • بازێ ئەڵێ : شێتەو قسەی لەسەر خۆی نیەو ؛ پاش مــردن زیندووبوونەوەو بەهــەشــتو دۆزەخ نیە ! لاێەدرێ لەو قسە نابارانە ئەو کەســە کە موەفقەو خوابۆی ڕێك‌ئەخا لێیان لابدرێ •

خودا بیانگوژێ‌و بکوژرێن ئەو گەزاف‌چییانە ، ئەوانە کــە وان لــە ناو گێژی نەفامی‌و نەزانیدا بێهۆشانەو سەرگەردانانە ئەســــووڕێنەوەو پرسیار ئەکەن : کەی‌و چ کاتێ رۆژی تۆڵە دێتە پێشەوە ؟ بەوانە بڵێ : کە رۆژی تۆڵە ئەو رۆژەیە ئەوان لەســــــەر ئاگری دۆزەخ رائەگیرێن‌و

ئەسوو تێنرێن و ، له لایەنی فریشتەی سزاوە پێیان ئەوترێ : بچێژن سزای خۆتان ، ئەم سزا ئەو سزایە کە ئێوە پەلەپەلتان بۆ ئەکرد •

﴿ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (١٥) آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ، إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ (١٦) كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ (١٧) وَبِالأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (١٨) وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (١٩) وَفِي الأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ (٢٠) وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلا تُبْصِرُونَ ؟ (٢١) وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (٢٢) فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ ! إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴾ (٢٣)

بێگومان ئەوانە کە خاوەن تەقواو پارێزن لە تاوان وان لە ناو چەن بەهەشتو سەرچاوەیەکداو حاڵیان وایە ئەوەی کە خودا پێیداون وەری ئەگرن ، چونکە بەراستی لە پێش ئەم رۆژەدا ، واتە لە دنیادا ، خاوەن چاکە بوونو حاڵیان وەهبوو لە کەمێ لە شەوا ئەنووستن ، ئیتر خەریکی شەونوێژو بەندەیی بۆ خودا ئەبوون ، وە لە کاتی بەرەبەیانا بە دڵی فراوانو خۆشەوە داوای تاوانبەخشییان لە خودای خۆیان ئەکردو ، لە جۆرەها ماڵو دارایی خۆیانا بەشیان بۆ داواکەرانو بۆ نادارا و نائومێدان داناوەو بەشیان ئەدان با خۆیشیان داوایان نەکردبێ •

وە بزانن هەیە لە زەویداو لە (تصرفات)ی خودا لە زەویدا بە وشکیو تەڕیو بە زەلزەلەو ئارامیو ، بە فیتنەو (مصالحە) ••• چەن بەڵگەیێ بۆ گەورەیی خودا بۆ ئەوانە کە ئەهلی باوەڕو بەقین ، یا بۆ ئەوانەیش کە بە یەقین شوێنەواری ئەو مەوادە زۆرانە

ئەناسن • هەروا لە نەفسی خۆیشتانا لە هەیکەلو پەیکەرو ، شـــــێوەی جوانو ، جیاوازی ئاوازو نەغمەو ، جیاوازی خوو رەوشـــــتو ، چلۆنی تەرکیبی ئێسقانو رەگو گۆشت لەگـەڵ یەکتراو ، لـــە تەرتیبی جیهازی ورگو گەدەو دڵو گورچیلەو ••• دیمەنی ئینسان بە شادیو خەمناکیو ، حاڵەتی دڵی بە گوشادیو گیراویو ، ئامادەی گیانی بۆ گەیشـــــتن بە زانیاریو پیشەسازیو دۆزینەوەی شتی نایاب ••• لـــە هەموو ئەمانەدا بەڵگە هەیە لەسەر وجوودی زاتو صیفاتی کەمالاتی خودا بۆ ئەو کەسانە تەماشا بکەنو وردبینەوە • جا ئایا هێشتا بیرناکەنەوەو ناڕوانن ؟ وە رۆزیو بژیوی ئێوە لە ئاسمانایە ، وە ئەوەیش کە ئێوە داوای ئەکـــەن لە پاداشو چاکە ؛ چونکی بەهەشت وا لە ژوور ئاسمانەکانەوە •

جا سوێند بە پەروەردگاری ئاسمانو زەوی ئەمە کـــە باســـم کرد بۆ ئێوە هەمووی حەقەو راستە وەکوو چۆن خۆتان قســـــە ئەکەنو دەنگی خۆتان ئەبیسن •

(هَلْ اَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ (٢٤) اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ ، فَقَالُوا : سَـــلاماً ، قَالَ : سَـــلامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ (٢٥) فَرَاغَ اِلى اَهْلِهِ ، فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ (٢٦) فَقَرَّبَهُ اِلَيْهِمْ ، قَالَ : اَلا تَأْكُلُونَ ؟ (٢٧) فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ، قَالُوا: لا تَخَفْ ، وبَشَّرُوهُ بِغُلامٍ عَلِيمٍ (٢٨) فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فِي صَرَّةٍ ؛ فَصَكَّتْ وَجْهَهَـــا ، وقَالَتْ : عَجُوزٌ عَقِيمٌ ! (٢٩) قَالُوا : كَذلِكِ قَالَ رَبُّكِ ، اِنَّـــهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ) (٣٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئایا هاتوەتە لای تۆو پێت گەیشتوە باسی ئەو میوانە بەڕێزانە ؟ کاتێ کە چوونە ماڵەوە بەسەریاو ، سەلامیان لێ کرد • ئەویش بە دڵ وەڵامی گەرمتری دانەوەو فەرمووی : عەیب نەبێ ناتان ناسم ! جا گورج تەشریفی بردو چوە ماڵەوەو گوێرەکەیەکی ناسك و قەڵەوی سەربڕیو ، گۆشتەکەی پێگەیاندو لەسەر یاسای نانداتان بۆ میوان لێی نزیك کردنەوە ، بەڵام ئەوان لە نانەکەیان نەخواردو ، ئیبراهیم فەرمووی : ئایا لەو نانە ناخۆن ؟ بە هیوای ئەوە شەرم نەکەنو رووییان بکرێنەوەو نانەکەیان بخۆن • ئەوان لەسەر نەخواردن دەوامیان کرد • جا حەزرەتی ئیبراهیم ـ د ـ لەم رەفتارەوە ترسو بیمێ کەوتە دڵیەوەو وەزعی تێك چوو : کاتێ فریشتەکان تێگەیشتن کە ئیبراهیم ترساوە • وتیان : مەترسە نەخواردنەکەمان لەسەر نەفرەتو دوژمنایەتی نیە ، بەڵکو لەسەر واقیعی حاڵو تەبیعەتەو ئێمە ناخۆین • وە موژدەیشیان پێدا بە پەیدابوونی کوڕێکی زانای بەهرەمەند • کاتێ خێزانەکەی بەم وەزعەی زانی ڕووی کردە حەزرەتی ئیبراهیمو بە دەنگێکی ناڕازیەتیەوە وتی : من پیرەژنێکی نەزۆکم لەم تەمەنەدا چۆن ئەم موژدەم ئەدەنێ بە بوونی منداڵ ؟! فریشتەکانیش فەرموویان : خودای تۆ وای فەرموە ، بە راستی خودا خاوەن حیکمەتە لە کردەوەکانیاو زانایە بە هەموو کارێ •

﴿ قَالَ : فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ؟ (٣١) قَالُوا : إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ (٣٢) لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ (٣٣) مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ (٣٤) فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (٣٥) فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٣٦) وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ) (٣٧)

جا پاش ئەوە تێگەیشت کە ئەوانە فریشتەن لێی پرسینو فەرمووی : ئەو ئیشە گرنگە چییە کە ئێوە بۆی هاتوون ، ئەی فریشتە رەوانەکراوەکان لە لای خوداوە ؟ ئەوانیش فەرموویان : ئێمە رەوانەکراوین بۆ سەر گەلێکی تاوانبار هەتا ببارێنین بەسەریانا بەردێك کە لە قوڕەوە دروستبوەو وەکوو بەردی لێهاتوە ! ئەو بەردانە لە لای خوداوە دیاری کراون بۆ ئەوانە کە لە یاسای حەق دەرچوون بە بەدخوویی‌و بەدڕەوشتی • جا ئێمە دەرمانکرد لەو ئاوەدانییە ئەوانە تیایا بوون لە خاوەن باوەڕەکان . بەڵام ماڵێك زیاتر موسوڵمانمان تیا دەستنەکەوت ! جا وڵاتەکەمان بەردەباران کردو وێرانمان کردو ، دوایی لەو وڵاتەدا نیشانەیەکمان لەسەر گەورەیی خۆمان بەجێهێشت بۆ ئەو کەسانە کە لە سزای سەختی ئێمە ئەترسن لە دنیاو قیامەتا •

(وفِي مُوسى ٰ اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٣٨) فَتَوَلّى بِرُكْنِهِ ، وقالَ : ساحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ (٣٩) فَاَخَذْنَاهُ وجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ •وهُوَ مُلِيمٌ) (٤٠)

وە لە حەزرەتی موسای کوڕی عیمرانیشا نیشانەیەکی گەورە هەیە لەسەر هێزو تەوانایی خودا لەو کاتەدا کە ناردمان بۆ لای فیرعەون بە بەڵگەیەکی دیاری‌و موعجیزەیەکی کارییەوە • واتە کاتێ کە ناردمان بۆ لای بە عاسای عاصی‌کوژەوە ، ئەویش پشتی هەڵکرد لە وەرگرتنی دەعوەتەکەی موساو ، وتی : ئەم ئینسانە یا جادووگەرە یا شێتەو ، ئێمە بۆ شێتێ یا بۆ جادووگەرێ جێگەو رێگەی خۆمان تێکنادەین ! جا ئێمەیش قارمان نێ گرتو خۆی‌و سوپاکەیمان گرتو فڕەماندانە ناو دەریاوەو ونمانکردن‌و بێسەرو شوێن تیاچوون ، فیرعەون نەبێ ، ئەومان بە لەشەکەیەوە خستە

سەر ئاو . تا کەس نەڵێ : فیرعەون ماوە لە دنیادا • فیرعەونیش لەو کاتەدا لە حاڵێکدا بوو خۆی سەرزەنشتی خۆی دەکرد ؛ چونکی کردەوەکـــەی ئەوەی هەڵدەگرت •

(وفِي عادٍ ؛ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ (٤١) ما تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلاَّ جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ (٤٢) وفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ : تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ (٤٣) فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ ؛ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وهُمْ يَنْظُرُونَ (٤٤) فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيامٍ ، وما كانُوا مُنْتَصِرِينَ (٤٥) وقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ . إِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ (٤٦) والسَّماءَ بَنَيْناها بِأَيْدٍ ، وإِنَّا لَمُوسِعُونَ (٤٧) والأَرْضَ فَرَشْناها . فَنِعْمَ الْماهِدُونَ (٤٨) ومِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) (٤٩)

وە لە گەلی عادیشدا نیشانەیەکی گەورە هەیە ، لەو کاتـەدا قارمـــان لێ گرتن ؛ بایەکی وەهامان ناردەسەریان هیچ خێرو بێرێکی تێـــدا نەبوو ، بایەکی وەها بو بەسەر هەرچیدا ئەهات ئەیکرد بە خۆڵەمێش •

وە لە باسی گەلی ثەمودیشا نیشانەی گەورە هەیە لەســەر گەورەیی ئێمە ؛ لەو کاتەدا پێیان وترا : رابوێرن لـــە جێگەی خۆتـانـا تـا کاتێکی دیاری کراو کە سێ رۆژ بوە ، ئەوانیش لە فەرمانی خـــودا لایـانـدا ، جا تریشقەیێ لێیدانو ئەوان سەیری ئاسمانیان ئەکردو ئەیانڕوانی ، ئیتر توانای ئەوەیان نەما لە جێی خۆیان راستبینەوەو لەوانە نەبوون کـــە لـە لایەنی کەسەوە یارمەتی بدرێن •

وە باسی گەلی نووح بکە کە لە پێش عادو ثەموودا بوون ؛ بە راستی ئەوان گەلێکی بەدو نابار بوون • وە ئێمە ئاسمانمان بە هێزو بە تین دروستکردوەو ، ئێمە خاوەن هێزین لەسەر ئەوەی بسانەوێ بیکەین • وە زەویشمان راخست بۆ ژیواری ئادەمیزادو ئێمە جێگە رێکخەرو جێگەرِاخەرێکی باش بووین • وە لە هەموو صینفێ دوو هاولقمان دروستکردوە بە هیوای ئەوە کە بیر لە هێزو توانایی خودادا بکەنەوە • وە ئەوە بکەن بە هۆی نەکردنی حەرامو کردنی واجبو مانەوە لەسەر رێبازو یاسای پێغەمەری خودا ـ د ـ •

(فَفِرّوا اِلَى اللهِ . اِنّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ" (٥٠) وَلا تَجْعَلُوا مَعَ اللهِ اِلهاً آخَرَ ، اِنّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ" (٥١) كَذلِكَ ما اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلاّ قالُوا : ساحِرٌ" اَوْ مَجْنُونٌ" ! (٥٢) اَتَواصَوْا بِهِ ؟ بَلْ هُمْ قَوْمٌ" طاغُونَ (٥٣) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَما اَنْتَ بِمَلُومٍ (٥٤) وَذَكِّرْ ، فَاِنَّ الذِّكْرى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ) (٥٥)

ئەی ئادەمیزاد رابکەن بۆ لای خوداو پەنای پێ ببەن . بەراستی من ترسێنەرم بۆ ئێوەو ئەتانترسێنم لە سزای خودا • وە لەگەڵ خودادا خودای تر بڕیار مەدەن ، بەراستی من ترسێنەرێکی دیاریو ئاشکرام بۆ ئێوەو ، لە لای خوداوە ئەوەم پێسپێراوە ئێوە لە سزای خودابترسێنم • کار ئاوایە . لەمەوبەریش پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێك نەهاتوە بۆ لایان ئیللا ـ وەك چۆن ئیستە بە تۆ ئەڵێن ـ پێیان وتوە : ئەم پێغەمبەرە شێتە یا جادووگەرە ؛ جا ئایا ئەو گەلە پێشووانە لەناو خۆیانا ئامۆژگاری یەکتریان کردوەو وەصیەتیان بۆ یەك کردوە تا بە درێژایی مێژوو بەم قسە پڕوپووچانە رۆژ

بەرنەسەرو لەسەر ئەم شێوە دەوام بکەن ؟ نەخەیر ئەم کارە هۆی وەصیەتکردن نیە ، بەڵکو هەر خۆیان گەڵێکی لەیاسابەدەرن ، دەی تۆیش پشت لەوان هەڵبکەو گوێیان پێمەدە ، تۆ لۆمە ناکرێیت • رێنومایان بکەو خودایان بیر بخەرەوە ؛ چونکی خودا بیرخستنەوە سوودی هەیە بۆ خاوەن باوەڕەکان •

(وما خَلَقْتُ الْجِنَّ والإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ (٥٦) ما أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ ، وما أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ (٥٧) إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ (٥٨) فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوباً مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحابِهِمْ ، فَلا يَسْتَعْجِلُونِ (٥٩) فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) (٦٠)

وە من کە پەروەردگاری جیهانم بێ نیازم لە عالەم ، بوونو نەبوونی عالەم بە نیسبەتی منەوە جیاوازی نیە ، بەڵام کە ئیرادەم هاتە سەر دروستکردنی عالەم ئیرادەی خۆم جێبەجێ کرد ، وە لە عالەما جینو ئینسم بۆ ئەوە دروستکردوە کە بەندەیی من بکەن ، وە لەبەر ئەوە کە بەندەیی بە بێ زانست ناکرێ پێویستە ئینسان لە هەموو شتێکدا خودا بناسێ ، ئەوجا بەندەیی بۆ بکا • وە من خواستم نیە ئەوان بژیوو رۆزیم بۆ بێنن ، وە نامەوێ کە خۆراکم بدەنێ ، من موحتاجی خواردنو خواردنەوە نیم ، وە بە راستی خودا رۆزیدەرە بە هەموو گیانلەبەرێ و خاوەن هێزەو نەگۆڕاوە ، وە وەها مەزانن کەس لە دەستی من دەرئەچێ ، وا نیە • وە بە راستی بۆئەوانە کە ستەمکارن دۆڵچەیێ هەیە وەکوو دۆڵچەی هاوێنەکانیان لە چەرخی کۆنا •

ئەم عیبارەتە لە شوێنی هەڕەشەدا بەکاردێ‌و ، کاکڵەکەی ئەمەیە : هەر کەسێ‌و هەر گەلێ‌ کاتی تایبەتی هەیە بۆ ئەوە تۆڵەی لێ‌بسێنرێتەوەو ئەو کاتەی هەر دێتەپێش‌و لە دەستی دەرناچێ‌و ئیتر پێویست بەوە ناکا پەلەپەلی بۆ بکا • جا وەیل‌و هاوار بۆ ئەوانە کافر بوون لە ترس‌و بیمی ئەو رۆژەیان کە وەعدەیان پێدراوەو هەر بۆیان دێتەجێ‌و لێی رزگار نابن !

سوورەتی طـوور ، لـە سوورەتە مەککەییەکانە ، (٤٩) ئایەتە ، دوای سوورەتی سەجدە هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(والطُّورِ (١) وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ (٢) فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ (٣) والبَيْتِ المَعْمُورِ (٤) والسَّقْفِ المَرْفُوعِ (٥) والْبَحْرِ المَسْجُورِ ! (٦) إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ (٧) ما لَهُ مِنْ دافِعٍ (٨) يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْراً (٩) وتَسِيرُ الْجِبالُ سَيْراً (١٠) فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ (١١) الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ) (١٢)

خودای تەعالا بۆ تەئکیدو تەحقیقی سزای تاوانباران سوێند ئەخواو ئەفەرموێت : سوێند بەو کێوی طوورە کە جیلوەی خوایەتی خۆمی تیـا دەرکەوت بۆ موسای کوڕی عیمرانو گوفتوگۆم لەگەڵدا کرد ! وە بـەو کتێبە کە لە ناو پێستێکی بڵاوکراوەدا نووسراوەتەوە ، وەکوو ئەو قورئانە کە لە زەمانی ئەبوبەکرو عوثماندا ـ خ ـ نووسراوەتەوە ! وە سوێند بـەو هۆدە خانوە کە ئاوەدانە بە ئەهلی زیکرو تاعەت وەکوو کەعبەی پیرۆز بێ. یا وەکوو (بیت المعمور) کـە لـە ئاسـمانی چوارەمایەو زیارەتگای فریشتەکانە ! وە سوێند بەو دەریا کە پڕە لە ئاوو بوە بە سەرچاوە بۆ ئاوی دنیا وەکوو دەریای (موحیطی ئارام) ، یا ئەو دەریایە کـە ئەکوڵێ وەکوو

ئەو دەریا ئاگرە کـە وا لەژێرەوەو لـــە ناو کوورەگەی زەویداو دەورەی دراوە بە (غیلافی قیشری قائیم) • یاخود سوێند بەو دەریا کە دێتە جۆش و کوڵ لە کاتی بورکانی زەویدا لە سەرەتای هاتنی قیامەتەوە ! واتە سـوێند بەو خودایە کە تەوانایە بەسەر ئەم کارە گەورانەدا کـە هەر خودا ئەتوانێ بیانکا ! بێگومان سزای بۆ ئەو تاوانبارانە کە کوفری خودا ئەکەنو دیـن وەرناگرن ، وە یاخود موبالات بە حاڵی خۆیان ناکەنو گوناح ئەکەن لـە کاتی خۆیا •• هەیەو راستەو موافیقی حەقە • وە هیچ هێزێ نیـــە چارێ بکاو بەرگری لێبکاو نەیەڵێ بێتە جێگە ، لەو رۆژەدا کە مەوادی ئاسمانی لە ئەستێرەو غەیری ئەستێرە دێنە هاتوچۆو ، کێوەکان لە زەویدا لە شوێنی خۆیانا نامێنێو ئەبن بە تۆزو ئەڕۆن بە فەزای جیهانا • جا هاوارو ئەنجامی ناهەموار هەیە لەو رۆژەدا بۆ ئەو کەسانە کە پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستوەتەوەو باوەڕیان پێنەکردوون ، ئەوانە کە وا گاڵتە ئەکەنو خۆیان ئەخەڵەتێنن بـە رۆچوون لە کاری بێسوودو یاسای دوور لە ئەخلاقا •

(يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا (١٣) هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ (١٤) اَفَسِحْرٌ هٰذَا ؟ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ؟ (١٥) اِصْلَوْهَا : فَاصْبِرُوا اَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ ، اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) (١٦)

ئەو رۆژە رۆژێکە پاڵ بە تاوانبارانەوە ئەنرێ بۆ لای ئاگری دۆزەخ بە پاڵێکی تووندو بە هێزو ، پێیان ئەوترێ لە لایەنی فریشتەکانی سـزاوە : ئەم ئاگرە ئەو ئاگرەیە کە ئێوە باوەڕتان پێنەدەکردو بە درۆتان ئەزانیو ، بەرانبەرکێتان لەگەڵ رەهبەرەکانا ئەکردو ئەتانوت : شتی وا نیە • ئـایـا چاوکەوتنتان بەم ئاگرەو ئەم ئاگرە خۆی جادوو و چاوبەنـــدە ؟ یا خەیر

ئەستەیش نای‌بینن وەکوو لە دنیادا نەتانئەبینی‌و چاوتان پێی نەدەکەوت ؟ نە یانلا بڕۆنە ناویەوە ! خۆبگرن یا خۆنەگرن ، بێدەنگ بن یا هاوار بکەن ... وەکوو یەك وایە بۆ ئێوە . لە هیچ حاڵێکداو بە هیچ بارێکدا لێی رزگار نابن‌و فەرمانی خودا لەسەرتان یەکسانەو ، هەرگیز ستەمتان لێ ناکرێ‌و ناحەقیتان لەگەڵدا ناکرێ‌و پاداشتان نادرێتەوە بەوە نەبێ کە خۆتان ئەتانکرد •

بزانن ! ئەم چەن کەلیمە وەکوو : طوورو ، کیتاب‌و ، (رق منشور)و (بیت معمور)و (سقف مرفوع)و (بحر مسجور) زاناکان بە گوێرەی ئاگاداری خۆیان گەلێ تەفسیریان بۆ نووسیون • ئەوەی کە من نووسیم مەعنای دیارو ئاشکرایە •

بەیضاوی ئەڵێ : (رق منشور) ئەوپێستەیە کیتابی لەسەر ئەنووسرێ‌و بە خواستەمەنی هێنراوە بۆ هەر شتێ کە کیتابی لەسەر بنووسرێ ، کاغەز بێ یا پێست بێ یا غەیری ئەوانە • بەڵام من ئەوە کەوتە دڵمەوە کە خودا زانایە بەوە قورئان کتێبی پیرۆزی ئایینی ئیسلامەو ئەم ئایینە دەوامدارەو لە یاش کۆچی حەزرەت ئەکەوێتە دەستی خولەفای راشیدین - خ - و خەلیفەکانیش لەسەر پێستی حەیوان ئەینووسنەوە • جا بەو ئیعتیبارە مەرمووی : (وكتاب مسطور في رق منشور) •

﴿ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ (١٧) فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (١٨) كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (١٩) مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٢٠) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ

ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ . وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ ، كُلُّ امْرِيءٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ) (٢١)

بێگومان ئەوانە کە خاوەن تەقوان لە رۆژی دواییدا وان لە ناو چەن بەهەشتێکدا کە هەرکام لەوانە وەکوو دەشتێکە ، وە وان لە لای سەرچاوە ئاوی زۆری گەوارای سافی زەلاڵا • وە رائەبوێرن بەو نیعمەتانە کە خودا پێیداون ، وە خودا ئەیانپارێزێ لە سزای دۆزەخو ، لە لایەنی دەرگاوانی بەهەشتەوە پێیان ئەوترێ : بخۆنو بخۆنەوە خواردنەوەیەکی گەوارا بە هۆی پیرۆزیو جەزای ئەو کردەوە باشانەوە کە ئەتانکردن • وە حاڵیان وایە لە کاتی دانیشتنا پاڵ ئەدەنەوە لەسەر چەن تەختێکی بەرێزدانراو • وە جووتم کردنو هاوجووتم بۆ دانان لە بەهەشتا لەو ژنە جوانانە کە مەشهوورن بە (حووری عین) . واتە ژنانی سافی سپی چاو گەورە •

وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان کردوە بە باوەڕێکی بەهێز ، وە بوون بە هۆی باوەڕکردنی نەتەوەکەیانو نەتەوەکەیان شوێنیانکەوتن لە باوەڕاو ئەوانیش باوەڕیانکرد •• ئەوە لە پاشەڕۆژا ئەو نەوەو نەتەوانە ئەبەینە پایەو ریزی باوکەکانیان بۆ دڵخۆشکردنی ئەوان هەرچەند کردەوەیشیان وەکوو باوکەکانیان نەبێ • وە ئەمە بێ ئەوەی کە لە پایەو پاداشی باوکەکان شتێ کەم بکەینەوە ، چونکی هەموو کەسێك بەسراوە لە پایەدا بە کردەوەی خۆیەوە ، وە مادام باوکەکان خاوەن باوەڕو کردەوەی باشن پاداشی خۆیان بە ساغیو تەواوی وەرئەگرن • وە گەیاندنی نەتەوەو ئەوڵادیان بە پایەی ئەوان بە یاسای فەضڵو رەحمەتە •

(وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢٢) يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ (٢٣) وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ) (٢٤)

وە بە میهرەبانی خۆمان زیاد ئەکەین بۆ ئەهلی بەهەشت نیعمەتی خۆمان لە میوەو گۆشتی ناسکی جوان لەوەی ئارەزووی ئەکەن . وە نە ناو خۆیانا پیالەی شەرابی پاکی حەلاڵ دەس بەدەس ئەکەنو ئەیخۆنەوە لە حاڵێکدا نە قسەی بەتاڵو پووچو نە کاری تاوانباری لێو خواردنەوەدا نیە • واتە : خواردنەوەی بەهەشت دووڕە لە کاری زشت • وە چەن غولامێ بە دەوریانا ئەگەڕێن بۆ خزمەتکردنیانو ، ئەو غولامانە پاکو خاوێنن لە هەموو خراپەیەک ، کاتێ تەماشایان ئەکەن بە شێوەیێ دێنە بەرچاوتان وەک ئەوە وان کە دوڕی جوانو پاریزراو بن لە ناو صەدەفا •

(وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ : (٢٥) قَالُوا : اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ (٢٦) فَمَنَّ اللهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ (٢٧) اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ ، اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ) (٢٨)

وە لە کاتی دیدەنی یەکتردا دائەنیشن و بازێکیان ڕوو ئەکەنە بازێکیانو پرسیار لە حاڵی یەکتر ئەکەنو ئەڵێن : چۆنن و لەمەوپێش چۆن بوون ؟ ئەوانیش ئەڵێن : ئێمە کاتی خۆی لەناو خۆمانا ئەترسایینو ترسان لە سزای خودا زۆر بوو ، جا خودای تەعالا منەتی نایە سەرمانو پارازتینی لە سزای گەرمی سەموم • بێگومان دۆعامان زۆر ئەکردو لە خودا ئەپارایەوە ، چونکی هەر خودایە خاوەن چاکەو میهرەبان •

(فَذَكِّرْ ، فَمَا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ (٢٩) اَمْ يَقُولُونَ : شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ؟ (٣٠) قُلْ : تَرَبَّصُوا ! فَاِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ (٣١)

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا . أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ؟ (٣٢) أَمْ يَقُولُونَ : تَقَوَّلَهُ ؟ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ (٣٣) فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ !) (٣٤)

دەی ئەی رەهبەری خۆشەویست دەوام بکە لەسەر بیرخستنەوەو ئیرکردنی خەڵکو بانگکردنیان بۆ خوداپەیەکناسیو بەندەییو دڵسۆزی ، وە گوێ بە قسەی کەس مەدە • تۆ بە پیرۆزی نیعمەتی خوداوە لەسەرت نە ئینسانێکی شێتو عەقڵپەرێشانیو ، نە عاقڵێکی وای کە عەقڵت نێکەڵی جادوو و کەهانەو خوو رەوشتی نابار بێ ، بەڵکو تۆ ئینسانێکی پوختەو پاکیو . خاوەن عەقڵی سافو دڵڕووناکیو بە فەیضی خودای تەعالاوە وەحیت بۆ دێ لە لای زاتی خوداوەو ئالای پیرۆزی رێنومایيت هەڵکردوە •

نەخەیر ئەو کافرە بێهۆشانە ئەڵێن : ئەو زاتە شاعیرێکەو ماوەیێ چاوەڕێی هاتنی بەلای مردن ئەکەین بۆی بێت تا بمرێو لە دەستی رزگار ببین • جا تۆ پێیان بڵێ : چاوەڕێ بکەن منیش لەگەڵ ئێوەدا چاوەڕێ ئەکەم بۆ بەربادبوونی ئێوە • جا با بزانم ئێوە سەرئەکەون بە مردنی من یا من سەرئەکەوم بە بەربادبوونی ئێوەو بڵاوبوونەوەی دینەکەی من بەجیهانا ؟

جا ئەم قسە پووچانە ئەوان ئەیانکەن کە زۆربەیان دژی یەکنو ناڕاستن عەقڵیان پێیان ئەڵێ : بیانکەن ، یاخود ئەوان گەلێکن لە کێشو بارێ عەقڵو بەڵگەهێنانەوە لایاندراوەو هەرچی بە خەیاڵیانا بێ شوێنی ئەکەون ، یا خەیر ئەڵێن : ئەم وتارە ئەو ئەیخوێنێتەوە خۆی بە دەم خوداوەی هەڵبەستوە ؟ ئەمانە هیچیان نیە ، بەڵکو ئەمانە هەر باوەڕیان بە

خوداو بە رەهبەری تۆ نیە ، ئەگەرنا ئەگەر راست ئەکەنو بە قسەی هەڵبەسراوی ئێرەتی ئەزانن فەرموون با کەلامێکی وەکوو قورئان دانێن ! بزانین ئەتوانن ؟!

بە کورتی خودا بە خۆشەویستی ئەفەرموێت : تۆ خەریکی بانگکردنو رێنومایی‌کردنی هۆشیاران بەو ، بە راستی تۆ خاوەن بیرو باوەڕی راستو کردەوەی چاکیو ، ئەو وتارەیش کە تۆ ئەیخوێنیتەوە کەلامی خودایەو ، بێجگە لەمە هەرکەسێ هەرچی بڵێت هەمووی پووچو بێ بایەخە ؛ چونکی تۆ کە عالەم بانگ ئەکەی بۆ رێگەی خێر خۆت ئینسانێکی عاقڵو ژیری • شێتی دووڕە لە ئینسانێکەوە وتارو رەفتاری هەموو لەسەر یاسای مەعقوول بێ • کە وابێ بێگومان تۆ عاقڵی‌و ئینسانی عاقڵ هەر قسەیێ بکا یا درۆ ئەکا یا راستو ، درۆ دووڕە لە ئینسانێ کە لە ئەوەڵی ژیانیەوە بە راستگۆ ناسرابێ • کە وابێ قسەکانت راستنو قسەی راست یا شیعری بە کێش‌و رێکە ، یا پەخشانە ، ئەم کەلامە تۆ ئەیخوێنیتەوە لەسەر شێوازی شیعر نیە ، کە وابێ ئەبێ پەخشان بێ • وە پەخشانی راست یا لە بیری ئێرەتییەوە دەردێ یا لە بیری نائێرەتێو خراپەوە ، یا لە هەوالدانو گەیاندنی هەوالدەری راستەوە • وە دیارە کە ئەم کەلامە تۆ ئەیخوێنیتەوە کە بانگی عالەم ئەکا بۆ رێگەی راست نە بیری ئێرەتی پیاوێکی نەخوێندەوارەو ، نە کەهانەتی ئینسانێکی‌فرۆفێڵبازە کە بە درێژی زەمانو لێکدانەوەی زۆر هەندێ شتی بۆ حەڵ کرابی • کە وابێ کەلامەکەی تۆ کەلامێکە لە لای خوداوە بۆت ئێرراوەو راستو بێ‌گومانە •

(اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ ؟ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ؟ (٣٥) اَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ ؟ بَلْ لَا يُوقِنُونَ (٣٦) اَمْ

عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ ؟ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ؟ (٣٧) اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ؟ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٣٨) اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ؟ (٣٩) اَمْ تَسْأَلُهُمْ اَجْراً فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ؟ (٤٠) اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ؟ (٤١) اَمْ يُرِيدُونَ كَيْداً ؟ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ (٤٢) اَمْ لَهُمْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللهِ ؟! سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ !) (٤٣)

ئایا ئەم کافرانی قورەیشە دروستکراونو بە بێ کەس و دروستکەر پەیدابوون وا سەربەستن ؟ یاخود هەر خۆیان خالیقی خۆیانن بۆیە بەندەیی بۆ خودا ناکەن ، وە ئەگەر بە هۆی خەیاڵی پووچەوە بڕیاری خالیق بۆ خۆیان نادەن ئەی بۆ ئاسمانو زەوی چی ئەڵێن ؟ ئایا ئەوان ئاسمانو زەوییان دروستکردوە ؟ خۆ دیارە داوای ئەوە ناکەن . کە وابوو لە بەرچی ئەوەندە بێ باکن و ، بۆچی دان ناێنن بە بوونی خودای تاکی تەنیادا ؟ خەیر ئەمانە زانیارییەکی راستەقینەیان نیە بەوە کە پەروەردگار بۆ جیهان پێویستە . ئەگەرنا بەم ئەندازە بێباکو چاوقایم نەدەبوون بەرابەر بەخوداو هاوڕێو هاوبەشیان بۆ دانەدەنا . یا خەیر خەزێنەکانی خودا لای ئەوانن ، واتە : خەزێنەی مەعنەوییات بە لای ئەوانەوەیەو تا ئەوان خواستیان نەبێ کەس نابێ بە پێغەمبەر بۆیە وا دانناێن بە پێغەمبەرێتی رەهبەرا ؟ یاخود ئەوان زاڵن بەسەر هەموو شتێکداو ئەبێ هەر خۆیان تەدبیری هەموو کارێ بکەنو ، ئیستە کە تۆ دەڵێی : من پێغەمبەری خودام ئەوان رازی نابن ؟ یا خەیر پەیینجەیان هەیە بۆ ئەوە پیایا سەرکەون بۆ ناو فریشتەکانو لەوێدا فەرمان وەرئەگرنو گوێچکە رائەگرن ؟ جا با گوێڕاگرەکەیان بێتو

بەڵگەی خۆی بنوێنێ ، بەڵام بەڵگەیەکی دیاریو رووناك با هەمووماں تێیبگەین •

یا خەیر پێویستە خودا هەر کچی ببێو ئێوە کوڕتان ببێ ؟ یا خود داوای کرێیەکی زۆر ئەکەن بەرابەر بە راگەیاندنی دینو ئەوانیش بە هۆی دانی ئەو کرێ قورسەوە باریان گران بوە ؟ یاخود دەفتەری غەیب لە لای ئەوانەو ئەوان ئەینووسنەوەو بە چاك‌و خراپو بە راستو لاری عالەم ئەزانن ؟

یا خەیر هەر مەبەسیان فڕوفێڵکردنە بۆ لەناوبردنی پێغەمەر ـدـ هەتا دەعوەتی حەق لە جیهانا نەمێنێ ؟ ئەگەر مەبەسیان ئەمەیە با بزانن کافرەکان گیرۆدەی مەینەت بوونو ئەوان بەرباد ئەبن نەك محەمەدو دینی حەق • یا خەیر خودایێ تریان هەیە بێجگە لە پەروەردگاری جیهان بەودا ئەنازنو فەرمانی کەس وەرناگرن ؟ جا ئەگەر ئەمە ئەڵێن ئێمە لەبەر سەرسوڕمان لە نەزانیی ئەوانە ئەڵێین : پەروەردگاری جیهان پاکەو دوورە لەو هاوبەشو هاوڕێیانە کە ئەوانە بۆی دائەنێن •

بزانن ! ئەنجامی مەبەست لەم ئایەتە پیرۆزانەدا ، هەر لە ئایەتی (ام یقولون •••) تا ئاخری (سبحان الله عما یشرکون) ئەمەیە ئەو کافرانی قورەیشە بیر بکەنەوەو بگەڕێنەوە بۆ سەر خەتی راستو واز لە نەفامیو نەزانیو لاساری بێنن • وە ئەنجامی ردکردنەوەی گومانی کافرەکان ئەمەیە کە ئەو لادانو نافەرمانی خودایانە یا لەبەر رەخنەیە لە وەزعی پێغەمەر ـدـ ئەوە بزانن عەیب روو ناکاتە ئەو زاتە ، چونکە عاقڵەو شێت نیەو ، عاقڵێکی راستەو بە پێچەوانەی واقیع قسە ناکا • وە ئەگەر لەبەر کەلامەکەیە کە ئەیخوێنێتەوە •• ئەوە هەڵەن ، چونکی قسەکانی شیعرو هۆنراوەی عادەتی

نین‌و بە زیادەڕەوی گەزاف جوان‌نەکراون ، وە پەخشایێکی وایش نیە گومانی تێکەڵ بێ‌و وەکو وتاری کاهینەکان نیە ، وە وتارێکی هەڵبەسراوی ناحەقیش نیە ، ئەگەرنا بۆچی ئەوان ناتوانن وتارێکی وا بڵێن ؟

وە یا لادان‌و یاخی‌بوونەکەیان لەبەر ئەوەیە کە باوەڕیان بە پەروەردگار نیە ، ئەوە ئەو کاتە دەبێ یا بەبێ پەروەردگار پەیدا بووبن وە یاخود خۆیان خۆیان دروستکردبێ ، ئەم بیرانەیش بە ئاشکرا دیارە کە پووچن ؛ چونکی دروستکراوو شتی پەیدابوو بە بێ وەستاو پەیداکەر مەحاڵە • وە تەئثیری شتیش لە خۆیا ، بەم رەنگە خۆی دروستکەری خۆی بێ ، ئەمەیش وەکوو یارۆی پێشوو هەر پووچە ؛ چونکی پێویست ئەکا شت لە کاتی نەبوونیا بووبێ‌و تەئثیر لە خۆیا بکا کە نەبوەو هێنایێتی بۆ بوون ! ئەمەیش هەر مەحاڵە ؛ چونکە پێویست ئەکا مەعدووم فاعیل بێ‌و ، مەوجوود پاش وجوود موحتاجی فاعیلی موجید بێ •

وە بۆ رووڕنکردنەوەی پووچی ئەم بیرە کە خۆیان دروستکەری خۆیانن ئەمە بەسە کە ناتوانن کار بکەنە سەر عالەمی بالاّ کە ئاسمانەو ، نایشتوانن کار بکەنە سەر عالەمی نەوی کە زەوییە •

وە ئەگەر یاخی‌بوونەکەیان لەبەر ئەوەیە کە دروستکەر هەیە بەڵام ئەوان خۆیان خەزێنەی هەموو رەحمەتێکی خودایان بە دەستە ، یاخود هەر خۆیان بالاّدەستن بەسەر هەموو کارێکداو پەیام‌و پێغەمەری بە دەست ئەوانە •• خۆ ئەمەیش رووڕو ئاشکرایە کە پووچە ؛ چونکی خۆیان ئەزانن خەزێنەی دارایی‌و نیعمەت لای ئەوان نیەو ، تەسەرِوفاتی دنیا بە دەست ئەوان نیەو ناتوانن تنۆکێ باران لە ئاسمانەوە ببارێننە خوارەوە •

وە ئەگـەر لەبـەر ئەوەیە بـە پەیینجە سەرکەوتوون بۆ ئاسـمانو فەرمانیـان وەرگرتوە بۆ ئـەم یاخیبوونو لادانـە ، یا نەڕۆیشتوون بۆ ئاسـمان بەڵکو غەیزانو لەبـەر زانیاری بـە غەیب ئـەم حاڵی خۆیانـە وەرئەگرن .. ئەوە خۆیان ئەزانن کە نە رۆیشتوون بۆ ئاسمانو ، نـە غەیبیش ئەزانن . وە ئەگەر هەر مەبەستیان فڕوفێڵە با بزانن کـە ئەوان دەرەقەتی خودا نایەنو لـە ئەنجاما لەناوچوونو فەوتان بۆ ئەوانە . وە ئەگەر هەر بە بێ بەڵگەو لەسەر شوێنکەوتنی کوێرانە ئەڵێن فریشتەکان کچی خودانو ئەوان هاوبەشی خودان ئەڵێین : پەنا بە خودا ! خودا دوورو بەرییە لەو هاوڕێو هاوبەشانە کە ئەوان بڕیاریان ئەدەن .

(وَإِنْ يَرَوْا كِسْفاً مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطاً يَقُولُوا : سَحَابٌ مَرْكُومٌ (٤٤) فَذَرْهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ (٤٥) يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ (٤٦) وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَاباً دُونَ ذَلِكَ ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٤٧) وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ ، فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ (٤٨) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) (٤٩)

ئەم کافرانی قورەیشە ئەوەنە سەرسەختو نەفامن ئەگەر چاویان بە پارچەیێ بکەوێ لـە ئاسمان داکەوێتە خوارەوە دڵیان لـە سزای خـودا ناترسێو ئەڵێن : ئەو پارچە پارچەیێ هەوری سەریەکنیشتوەو نالێن ئەو پارچە پارچەیەک سزایەو ، خودا قاری لێگرتووینو ئەیخا بەسەرماندا ! دەی وازیان لێبێنە هەتا ئەگەن بەو رۆژەیان کە تیایا بێهۆش ئەکەون لە

کاتی فووبەصووراکردنی یەکەمدا . یا کاتی سەرەمەرگیان ، کە ئەو رۆژە رۆژێکە فرۆفێڵی ئەوان سوودیان پێنادا و یارمەتی نادرێن • وە بە بێ گومان ئەو کەسانە کە ستەمکارن سزایێ تریشیان هەیە لە دنیادا یا لە گۆڕا ، کەمترە لە سزای پاشەڕۆژ ، بەڵام زۆربەی ئەوان ئەمە نازانن ، بەڵێ بازێکیان ئەم قسەیانە بیستوە ، بەڵام لەبەر ئەوە کە دڵیان رەشبوەتەوە بە هۆی لاساریەوە ئەم باسانە ناگێڕنەوە بۆ کەس •

تۆ ئەی خۆشەویست خۆت لەبەر فەرمانی خودای خۆتا بگرە کە بڕیاری داوە جارێ مۆڵەتی ئەو کافرانە بدا ؛ چونکی وای لە بەرچاوی چاودێری منداو ، تەسبیح بکە بۆ خودا لەگەڵ سوپاسو ستایشدا لە کاتێکدا لە خەو هەڵئەستی لە هەر شوێنێ ، یا کاتێ هەڵئەسی بۆ نوێژ ، وە لە هەندێ کاتی شەویشدا تەسبیحاتی بکە بە شەونوێژو لە پاش ئاوابوونی ئەستێرەیش لە بەرەبەیانا • واتە سوننەتی پێش نوێژی بەیانی ، یاخود نوێژی فەرزی بەیانی •

ترمذی ریوایەتی کردوەو ئەفەرموێ : مەبەس لە تەسبیحی (ادبار النجوم) دوو رکاتی پێش نوێژی بەیانییەو ، مەبەس لە (ادبار السجود) دوو رکاتی دوای نوێژی مەغریبە •

سوورەتی نەجم ، لای جومهوور مەشهوورە کە لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتی سیودوو نەبێ ئەوە لە مەدینە هاتوەتە بخوارەوە . وە بازێ فەرموویانە : هەمووی مەدینەییە .

لەگەڵ ئەوەدا بازێ لە زاناکان ئەڵێن : ئەم سوورەتە لە سااڵی پێنجەمی پێغەمبەرێتی حەزەتدا هاتوەتەخوارەوە . جا ئەم چەن ئایەتەی سەرەتای سوورەتەکەیان بە ئیشکال داناوە . چونکە بە ظاهیر ئەوە نیشان ئەدەن کە دوای رووداوی ئیسراو میعراج هاتبنەخوارەوە . وە لە حەقیقەتا ، وەکوو بازێ زانا ئەڵێن ، هەر ئایەتێ کە مێژووی هاتنەخوارەوەی بە رووتی نەزانرابێ ئینسان ناتوانێ لەگەڵ بیری بێ تەحقیقدا بڕواو پێویستە ببرێ بۆ سەر مێژووی موناسب بۆ مەعنای ئایەتەکە . کە وابوو ئەم سوورەتە ئایەتی (٣٢)ی نەبێ هەمووی مەکییە ، بەڵام بازێکیان لە ئایەتەکانی پاش گاتی (اسرا)ن تا ئایەتی هەژدەهەم تەواو نەبێ .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(وَالنَّجْمِ اِذا هَوىٰ ! (١) ما ضَلَّ صاحِبُكُمْ وَمَا غَوىٰ (٢) وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوىٰ (٣) اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْيٌ يُوحىٰ) (٤)

خودای تەعالا سوێند بە (نەجم) ئەخوا . وە لە مەعنای نەجمدا گەلێ قسە کراوە ؛ ئاخۆ لە جینسی ئەستێرەی ئاسمانە ، یا (ثریا) ئەستێرەی (کۆ)یە ؛ چونکی عەرەبەکان بە هەڵهاتنو ئاوابوونیا کاتی

سەرماو گەرمای هەوایان ئەزانی • وە یا ئەستێرەی (شعرا)یە کە بەرەی خەزاعە پەرستوویانە ، یا خود مەبەس چەن ئایەتە لە قورئان کە بە حارێ دێنەخوارەوە ، یاخود گیای بێساقە لەسەر زەویدا ؟

بەهەرحاڵ • خودا بە خواستی خۆی ئەتوانێ بە هەر شتێ بیەوێ سوێند بخـوا • لـە واقیعدا (مضاف محذوف)ە ، واتـە : سوێند بـە پەروەردگاری هەموو ئەستێرەکان ، یا ئەستێرەی کۆ ، یا شەعرا ، یا سوێند بەو کەسە لەسەر موناسەبە هەندێ ئایەت دەێرێتە خوارەوە • وە ئەگەر مەبەست لە نەجم ئەستێرە بێ مەبەست لە (اذا هوی) ئاوابوونیانە ، وە ئەگـەر ئایـەتی قورئان بێ مەبەست هاتنەخوارەوەیانە ، وە ئەگـەر مەبەست گیای بێ لق‌و پۆپ بێ مەبەست کەوتن‌و وشکبوون یا راکشانی بەسەر زەویداو سوودلێوەر گرتنی خەڵکە •

خودا سوێند ئەخوا بەو کەســـە ئەم شتە عەجایبانەی دروستکردوە کە زانست بە تەواوی نایان دۆزێتەوەو ناگاتە تەواوی مەبەســتو بنج‌و بناغەیان • جا سوێند بەوانە ئەخوا کـە ئەم (صـــاحیب) دەعوەتەو ئـەم پێغەمەرەی ئێوە گومڕا نەبوەو گومڕا نیەو پیاوێکی هۆشـــیارو فامیدەو ژیـرە •

هەروەها ئـەو پێغەمـــەرە چ لـــە وتـــاری پەیوەندیدار بـــە بیرو باوەڕەوەو ، چ لە وتاری پەیوەندیدار بە حەڵاڵو حەرامەوە لە خۆیـــەوە قســـــە ناکاو چی ئەڵێ بە وەحی لە لای خوداوە بۆی دێ‌و ، جوبرەئیل فێری ئەکا •

زاهیری (وما ینطق عن الهوی) هەموو وتارێ ئەگرێتەوە ، بەڵام بە بەڵگەی رووندو ئاشکرای (عەقڵی‌و نەقڵی) تایبـــەت کراوە بەو وتارانەوە

پەیدەنیان بە بیرو باوەڕو کرداری خەڵکەوەیە • جا ئەبێ حەزرەت ـ د ـ بۆ کەسبی حوکمێکی عەمەلی دینی ئیجتیهادی نەکردبێ • وە هەر ئیش و کارێکی تر وەکو کشتوکاڵو جەنگو ••• وتارێکی فەرموویێ کە لە شێوەی (اجتهاد) ا بێ ئەوە تەنها دەربڕینی بیرو رای خۆی بوە وەکوو هەر رۆشنبیرێکی ترو ئیجتیهاد نەبوە •

جا بزانن ! لە ئایەتی : (علمه شدید القوی)وە هەتا (أفرأیتم اللات •••) بازێ لە خاوەن تەفسیرەکان لەسەر ئەوە رۆیشتوون کە مەبەس لە (شدید القوی) جوبرەئیل بێ • وە ئەو (ضمیر)انە کە بەرانبەری حەزرەتن هەموو ـ ضەمیری (عبده) نەبێ ـ بۆ جوبرەئیل ئەگەڕێنەوە • وە بازێ لەسەر ئەو رایەن کە (ضمیر)ەکان بۆ خودا دەگەڕێنەوە •

جا بـا لەســـەر شـــێوەی یەکەم لەگـــەڵ ئایەتەکەدا بڕۆین :

(عَلَّمَهُ شَدِیدُ القُوی) (٥)

ئەو جوبرەئیلە کە خاوەن زانستو هێزێکی گەورەو بێ ئامانـە ئـەو وەحیەی بۆ پێغەمەر هێناوەو فێری کردوە •

(ذُو مِرَّةٍ)

خاوەن ئیستیقامەتەو دامەزراوو نەگۆڕاوە •

(فَاسْتَوی (٦) وهُوَ بِالأُفُقِ الأَعلی) (٧)

راوەستا لە سەر شێوەی واقیعی خۆی لـــە حاڵێکدا کە لە کەناری ئاسمانا بوو لە بەرزەوە لە لای رۆژهەڵاتەوە ، بە جۆرێ کە رووی ئاسمانی گرت هەتا لای رۆژاوا بە شەشصەد باڵەوەو ، حەزرەت لە (جیاد) ا بو لە نزیکی ئەشکەوتی (حرا)دا •

(ثُمَّ دنَی فَتَدَلَّی (٨) فَکانَ قابَ قَوْسَیْنِ اَوْ اَدْنی (٩) فَاَوْحی اِلی عَبْدِهِ ما اَوْحی) (١٠)

پاش ئەوە جوبرەئیل لە زەوی نزیکبوەوەو خۆی داپەڕاند وای لێ هاتو ئەوەندە لە پێغەمەر نزیک بوەوە کە بێوانیان بە قەد دوو کەوان یا کەمتر بوو • کە دوو کەس بە یەکەوە دانیشتایەنو کەوانەکانیان لە بێوانی خۆیانا دانایێو بیانگەیانایەن بەیەک • لەو شوێنەدا وەحی کرد بۆ لای بەندەی خودا کە پێغەمەرە ئەوەی کە وەحی کرد بۆی • کەخودا ئەیزانێو ئێمە نایزانین ، ئەوە نەبێ کە بەسەر ئێمەیا خوێندەوە لەو کارانەی پێویستە رایانبگەیەنێو بە ئێمەیان بڵێ •

(ما کَذَبَ الفُؤادُ ما رَأی) (١١)

دڵی پێغەمەر درۆی نەکرد لەگەڵ چاویا لەوەدا کە بە چاو بینی • واتە : ئەوەی کە دڵی حەزرەت پێی زانی چاویشی هەر ئەوەی نیشانداو ئەوەی بینی ، یانی مەعنەوییات لە پێشا دڵ پێیئەزانێ ، دوایی دڵ ئەیدا بە چاو • واتە : هەرچی بە دڵ تێیگەیشت هەر ئەوە بوو کە بە چاویش بینی •

(اَفَتُمارُونَهُ علی مَا یَری ؟ (١٢) ولَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً اُخْری (١٣) عِنْدَ سِدْرَةِ المُنْتَهی (١٤) عِنْدَها جَنَّةُ المَأْوی (١٥) اِذْ یَغْشَی السِّدْرَةَ ما یَغْشی (١٦) ما زاغَ البَصَرُ وما طَغی (١٧) لَقَدْ رَأی مِنْ آیاتِ رَبِّهِ الکُبْری) (١٨)

ئایا ئێوە موجادەلە لەگەڵ پێغەمەرا ئەکەن لە راستیو دروستی ئەوەدا کە دیویەتیو ئەیبینێ ؟ لەگەڵ ئەوەدا کە جارێکی دیکەیش لە داپەڕینێکی

دیکەدا لە لای (سدرة المنتهی)دا جوبرەئیلی بینی لە ژووری ئاسمانی حەوتەمەوە لەسەر شێوەی واقیعی خۆی بە شەشصەد باڵەوە ، لەو شوێنەدا کە (جنة المأوی) لەوێدایە • (جنة المأوی) ئەو بەهەشتەیە کە شوێنو ئارامگای هەموو موسوڵمانانە لە رۆژی قیامەتا ، وە یا ئەو بەشە لە بەهەشت کە شوێنی گیانی موسوڵمانانە لە کاتی مردنیانەوە تا رۆژی لێپرسینەوە •

حەزرەت ـ د ـ لە کاتێکا جوبرەئیلی بە چاو بینی کە داری (سدرة المنتهی)ی داگرتبو ئەوەی کە دایگرتبوو لە فریشتەکانی خودا • وە بە هۆی بینینی ئەو دارەو ئەو فریشتانەوە کە لە دەوریان چاوی پێغەمەر ـ د ـ لای نەدا بۆ تەماشاکردنی ئەملاو ئەولاو ، لە کاری خۆیشی لای نەدا وەکوو چاوێ کە ماندوو ئەبێ ئیتر ئەوەستێو شت نابینێ •

بە راستی لەم کاتەدا پێغەمەر گەلێ نیشانەی گەورەی لەو نیشانانە دی کە بەڵگەی گەورەییو هێزو تەوانای خودان • پۆلپۆل فریشتەی لە ئاسمانەکانا بینی • (سدرة المنتهی)ی بینی کە دارمۆردێکی گەورەی زۆر گەورەیە لە ژووری ئاسمانی حەوتەمەوە لە لای راستی عەرشەوە ، وە ئەو دارە ئەوپەڕ شوێنی هاتوچۆی جوبرەئیلو فریشتەکانی تره • بۆیە لە شەوی میعراجدا کاتێ جوبرەئیل لە خزمەت حەزرەتدا گەیشتنە ئەو جێگە جوبرەئیل لەوێدا وەستاو پێی بەر پێ نەناو ، حەزرەت فەرمووی : بۆ لەگەڵما سەرناکەوی ؟ ئەویش وتی : ئەگەر بە قەد سەری پەنجەیێ لەم شوێنە سەرکەوم ئەسووتێم •

وە (جنة المأوی)ی بینیو ، خەڵکی بەهەشتو نیعمەتەکانی بەهەشتی بینی • وە شێوەی ئەهلی سزای بینی ، وە رەفڕەفی بینی کە بۆیان هێناو سواری بوو ، جا بەرزەوە بوو بۆ ئەو شوێنە کە خودا ویستی بڕوا •

جا ئەم مەعنایە بە رووتی ئینسان تێئەگەیەنێ کە ئەبێ ئەم چاوپێکەوتنی حەزرەتە پاش کاتی میعراج بووبێ؛چونکی خودا ئەفەرموێت:موجادەلە لەگەڵ محەمەدا مەکەن لەم دینتی جوبرەئیلەدا لە (أفق أعلی)دا ؛ چونکی جارێ تر حەزرەتی محەمەد ـ د ـ لە لای (سدرة المنتهی)دا جوبرەئیلی دیوە • مانای وایە ئەو جارە لە سەردەمی میعراجدا بوە ، وە جاری دوەمیش لە مەکەدا هەر لە (أفق أعلی)دا جوبرەئیلی دیوە ، کاتێ حەزرەت ـ د ـ لە ئەشکەوتی حیرا هاتەدەرەوە • بەم جۆرە دەبێ ئەم ئایەتە دوای ئیسراو میعراج هاتبێتە خوارەوە •

وە لەسەر باری دووهەم مانای ئایەتەکان ئەمەیە : ئەوەی کە صاحیبەکەی ئێوە ئەیڵێ وەحیەو بۆی کراوەو تێگەیەنراوەو مانای ئەو وەحیەی پێوتراوە نە لای خودایەکەوە کە خاوەنی هێزو تەوانایەو خاوەن حیکمەتو ئیستیقامەتە لە کارەکانیا ، وە ئەو خودایە دەستی بەسەر جیهانا گرتوەو ئەو وا لە پلەو پایەیەکدا لەوە بالاترە عەقڵی ئێمە پێی بگا • ئەمجار بزانن ئەو خودای تەوانایە بە جیلوەی کەرەمو ئیحسانی خۆی لە صاحیبەکەتان نزیک بوەوە وەها کە بێوانی ئەوان بە ئەندازەی دوو کەوان بوون کە بەڵێنە دەمیەک •

جا ئەو خودایە وەحی‌کرد بۆ لای بەندەکەی خۆی ئەوەی کە خواستی وەحی بکا بۆی • وە دڵی صاحیبەکەتان درۆی نەکرد لەگەڵ ئەوەدا کە بە چاو بینی • واتە : ئەوەی کە بە دڵ تێگەیشتو ئەوەی کە بە چاو بینی یەکێ بوون •

جا ئایا ئێوە موجادەلە لەگەڵ محەمەدا دەکەن لەو شتەدا کە ئەو دیویەتی ؟ لەگەڵ ئەوەدا کە محەمەد جارێکی دیکە خودای دیوە کاتێ کە

محەمەد لە لای (سدرة المنتهی)دا بوو ئەو سیدرەیە کە (جنة المأوی)ی لە لادایە ، لەو کاتەدا کە سیدرەی داگیرکردبوو ئەوەی داگیری کردبوو • رە بە هیچ جۆرێ چاوی محەمەد بەملاو لادا لای نەداو ، تەجاوزی نەکرد لەو ئەندازە کە بۆی بڕیاردراوە • وە بە راستی نیشانەی گەورەی زۆر بینی لە نیشانەکانی خودا • وەکوو ئەو نیشانانە لە پێشەوە باسمان کردن •

وە تەفسیری یەکەم لەسەر ئەو بناغەیە کە پێغەمەر ـدـ خودای چاوپێ نەکەوتوە نە لە شەوی میعراجاو نە پێش ئەو شەوەو نە لە پاش ئەو شەوە وە ئەم بیرە بیری گەلێ لە یارانی پێغەمەرە •

وە تەفسیری دووهەم لەسەر ئەو بناغەیە کە پێغەمەر ـدـ خوای بینیوە •

من لەم شوێنەدا بۆ دەربڕینی دڵخوازی خۆم ئەنووسم :

خودا خودایە بۆ هەردوو جیهان
زانایە لە بۆ دیاریو پەنهان
ذاتی کاملەو (منبع الاحسان)
بەسەریا نایێ خەڵڵو نوقسان
قادرە لەسەر مومکینات هەموو
خواستی بوو ئەیکا بە بێ یەکو دوو
بینینی خودایش لە مومکیناتە
چ لەو بساتاو چ لەم بساتە
چون یەک حەقیقەت نابێ ناوابێ :
ئیستە مەحاڵو ، ئەوسا رەوا بێ
ئەگەر مانیعیش ضیعفی ئینسانە
قووەتپێدانی گەلێ ناسانە

مانیعی عادییش نابێ بـــە مانیـــع
بـــە ئیستیدلالی بورهـــانی لامیع
کـــە وابوو مادام ثابتـــە خەبـــەر
لەسەر بینینی بۆ خودای ئەکبەر
شوبهە نامێنێ بۆ مەردی هۆشیار
رەهبەر بینیویە خالیقی موختار
قیاسی غائیب لـــــە ذاتی شاهید
کەس نایکا مەگەر بوجەهلی جامید
نابینی ئیسراو میعراجی رەهبەر
بە یاسای عادەت بۆت ناچێتە سەر
هەروا روئیەتیش بە وێنەی حەیات
وەکـــوو کـــەلامو مابافـــی صـــیفات
هەرکامیان بگری بە یاسای مەشهوود
سەرگەردان ئەبی و ناگەی بە مەقسوود
دەی وا باوەڕت هـــەیە بـــەوانە
روئیەتی خودایش وەهـــا بزانـــە
مادام خەبەری موسنەد مەوجوودە
روئیەتی خودا بۆ ئەو مەشهوودە
بە (تاج الاصول) یا (فتح الباری)
مەرهەم ئەهێنی بۆ زامی کاری
بەش بە حاڵی خۆم وەها ئەزانم
وا داوا ئەکا وەزعی ئیمانم :
هەرچۆن کە بیستی حەزرەتی کەلیم
کـــەلامی زاتی حەزرەتی کـــەریم
یانـــی بێ جیهەت لـــە هـــەموو لاوە
لە لای شەجەرەی طووری سیناوە

وەها محەمەد (ختم المرسلين)
بە چاو بینیویە (رب العالمين)
(نامی) وا ئەڵێ بە بێ (لیت)و (لو)
ئەمە خەڵاتە لە بۆ زاتی ئەو
رەبی پڕتەوێ لە نووری لیقا
بدە بە دڵمان بە فەناو بەقا !
لادە لە دڵمان پەردەی پڕ حیجاب
تا نایل ببێ بە نووری صەواب
نوورێکی وەها کاشیف بێ بۆ دڵ
ببێ بە حەڵاڵ بۆ گرێبی موشکڵ
مونەووەر بکا دەماخی سەرمان
ببێ بە سورمە لە بۆ بەصەرمان
هەتا ببینین ڕێگەی سەلامەت
بە سەریا بڕۆین بە ئیستیقامەت
تاج ئەڵێ وایە عەقیدەی جومهوور
ئیتر مەپرسە لە بیری مەهجوور

* * *

(اَفَرَاَيْتُمُ اللاّتَ وَالعُزّٰى (١٩) وَمَنٰوةَ الثّالِثَةَ الاُخْرٰى ؟ (٢٠)
اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الاُنْثٰى ؟! (٢١) تِلْكَ اِذاً قِسْمَةٌ ضِيزٰى! (٢٢)
اِنْ هِيَ اِلاّ اَسْماءٌ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَآباؤُكُمْ مٰا اَنْزَلَ اللهُ
بِهٰا مِنْ سُلْطٰانٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلاَّ الظَّنَّ وَمٰا تَهْوَى الاَنْفُسُ
وَلَقَدْ جاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدىٰ) (٢٣)

ئادەی هەواڵم بدەنێ ئایا (لات)و (عوززا)و (مەنات) ، کە سێیەمی ئەو بتانەیەو لەوان دواکەوتوە ، قابیلیەتی ئەوەیان هەیە کە ئێوە بەندەیان

بۆ بکەن ؟ وە ئایا ئێوە ئەی عەرەبی ئقورەیش شیاوی ئەوەن کە نەوەی ئێرینە بەشی ئێوە بێو هەر بۆ ئێوە بێ هەتا بڵێن : فریشتەکان کچی خودانو ، ئەم بتانە هەر یەکەیان ژێکی جنی وا لە پێخەکەیاو ، ئەو کچانەیش هەم کچی خودان ؟! پەنا بە خودا ئەگەر بەشو بەشکردن وەهابێ ! ئەم بەشکردنە بەشکردنی دوور لە عەدالەتەو ناڕەوایە •

ئەم بتانە ئەوە نەبێ کە چەن ناوێکن ئێوە داتانناونو بڕیارتانداونو کردووتانن بە ناو بۆ ئەو دارو بەردانە هیچی دیکە نین • ئەمانە کە ئێوە ئاوا ڕێزتان بۆ داناونو کردووتانن بە خودای سەر زەوی هیچ نینو هەر ئەوەن کە باوکو باپیرەکاتتان ناویان لێ ناون بێ ئەوەی خودا هیچ بەڵگەیەکی ناردبێ بۆ ئێوە لەسەر ئەوە کە ئەم بتانە هیچ بایەخو نرخێکی واقیعییان ببێ • وە ئەو باوکو باپیرەیشتانە هەر ئەوەیە شوێن گومانێکی دوور لە ڕاستی کەوتوونو ، شوێن شتێ کەوتوون کە نەفسی ناتەواو ئارەزووی ئەکا ، کەچی لەگەڵ ئەوەدا کە ئەمە ڕەفتاریانە لە لایەنی خودای خۆیانەوە قورئانێکیان بۆ هاتوە کە ئەبێ بە هۆی شارەزاییو ڕێگەدەرکردن بۆ مەبەستی بەکەڵك ، کە خوداناسیو بەندەییکردنی پاکو ڕاستە بۆ خودا •

بزانن ! لات بتی هۆزی (ثەقیف)و ، عوززا بتی قورەیشو بەنی کەنانە بوەو ، (مەنات) بتی بەنی هیلال بوە • وە (هشام) ئەڵێ : مەنات بتی قەبیلەی هوذەیلو خوزاعە بوە • جا حەزرەت ـد ـ لە سالی فەتحی مەکەی موکەڕڕەمەدا عەلی کوڕی ئەبوطالیبی نارد ئەو بتەی ڕووخاند ، پاش ئەوە چوون لاتیان کرد بە بتی خۆیان لە (طائیف)دا وە لات بەردێکی چوارگۆشە بوەو خزمەتکارەکانیان لە ثەقیف بوونو خانوویان لەسەر کردنەوەو ، قورەیشو عەرەبەکانی دیکە ڕێزیان لێ ئەگرت ، وە لە شوێنی منارەی

مزگەوتەکەی طائیفـدا بوە هـەتا حەزرەت موغیرەی کوڕی شوعبەی نارد ڕوخاندی‌و سووتاندی •

(اَمْ لِلْاِنْسَانِ ما تَمَنّٰى ؟ (٢٤) فَلِلّٰهِ الْآخِرَةُ والأولى (٢٥) وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰاوٰاتِ لاتُغْنِي شَفٰاعَتُهُمْ شَيْئاً الاّٰ مِنْ بَعْدِ اَنْ يَاْذَنَ اللهُ لِمَنْ يَشٰاءُ ويَرْضى ! (٢٦) اِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ المَلائِكَةَ تَسْمِيَةَ الأُنْثى!(٢٧) وما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ . اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلاّٰ الظَّنَّ : وَاِنَّ الظَّنَّ لا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئاً (٢٨) فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنٰا وَلَمْ يُرِدْ اِلاّٰ الْحَيٰاةَ الدُّنْيٰا (٢٩) ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ . اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ، وهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدى) (٣٠)

یا خـەیر ئـەو کافرانە وا ئەزانن کە ئادەمیزاد هەرچی ئارەزوو بکاو بیەوێ بۆی هـەیەو ، بە خواستی خۆیان هاوڕێ بڕیار ئەدەنو فریشتەو بتەکان بۆ خودا دائەنێن بـە بێ فامو هۆش‌و بە بێ بەڵگەیەکی روونا‌ك ! حاشا وا نیە ، خودا پاشایەو دارایەو لە هەموو غەیری خۆی بێ نیازە ، وە دنیاو قیامەت‌و سەرەتاو کۆتایی کائینات وا لەبەر هێزی تەوانایی خوداداو ، بە بێ فەرمانی خودا هیچ ناکرێ • وە گەلێ فریشتە هان لە ئاسمانەکانا کە تکاکردنی ئەوان هیچ سوودێ بە کەس ناگەیەنێ مەگەر لە پاش ئەوە کە خودا ڕێگەی تکاکردن بدا بۆ کەسێ کە خۆی ئەیەوێ •

وە ئەوانە کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ نیەو هەست بە لێپرسینەوە ناکەن فریشتەکان بە مێینە ناوئەبەن‌و بە کچی خودایان دائەنێن ، وە لەم بابەتەوە

هیچ زانستێکیان نیە ، بەس دووی گومان ئەکەونو گومانیش هەرگیز کەس بێ نیاز ناکا لە یەقین • وە هەزار گومان بە بەڵگەیەکی راستو رووبەڕوو بەرباد ئەبێ • دەی تۆ ئەی خۆشەویست وازبێنەو خۆت لادە لە رێنومایی ئەوانە کە بە تەواوی پشتیان لە زیکرو یادی ئێمە هەڵکردوەو ، جگە لە ژیوارو ژیانی دنیا هیچی تریان مەبەست نیە • ئەوانە ژیانی دنیا دواپلەیە کە زانستیان پێی گەیشتوەو ، بێگومان خودای تۆ لە هەموو کەس زاناترە بەو کەسانە کە گومڕا بوونو رێگەی خوداناسییان ونکردوە • وە ئەو زاناترە بەو کەسانەیش کە هیدایەتدراونو رێگەی رزگاری پێداون •

(وَلِلّٰهِ ما فِي السَّمَاواتِ ومَا فِي الْأَرْضِ ، لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَساؤُا بِمَا عَمِلُوا ، ويَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بالْحُسْنى (٣١) الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الإِثْمِ والفَوَاحِشَ ، اِلاَّ اللَّمَمَ ، اِنَّ رَبَّكَ واسِعُ المَغْفِرَةِ ، هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَأَكُمْ مِنَ الأَرْضِ ، واِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ ، فَلا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقى) (٣٢)

بۆ خودایە بە موڵکایەتیو بە تەسەڕوف هەرچی وا لە ئاسمانەکاناو وا لە زەویداو ، هەر ئەو فەرماندەرو خاوەن یاسای ئایینە • جا با ئادەمیزاد رێگەی خۆیان بگرنو رەفتار بکەن چۆن خۆیان بۆ خۆیانی هەڵئەبژێرن ، تا خودا تۆڵە لەوانە بکاتەوە کە خراپە ئەکەنو پاداشی ئەوانەیش بداتەوە کە چاکە ئەکەن •

ئەو کەسانە کەنار ئەگرنو خۆیان لە گوناهە گەورەکان ئەپارێزن وەکوو : هاوبەش بۆ خودا دانانو ، کوشتنی بێتاوانو ، داگیرکردنی مالو

دارایی بێدەستان ... وە خۆیان لە کاری نابارو بێناموسی دەپارێزن جارێ لە جاران نەبێ بە قەزاو قەدەر لێی‌بقەومێ‌و دواییش نەگەرێتەوە بۆ سەری .. ئەوە بێگومان خودا دائیرەی تاوانبەخشی بۆ ئەوانە گوشادە • جا خودا خۆی لە ئێوە باشتر ئاگاداری کردارو کارتانەو لە خۆتان باشترتان دەناسێ • لەو کاتەوە لە زەوی دروستی کردوون بە یاسای دامەزراوی خۆی ، وە لەو کاتەوە ئێوە بەچکە بوون لە سکی دایکتانا ، ئیتر خۆتان بە پاك دامەێن ، خودا زاناترە بەوانە خاوەن تەقوان •

بێداربن ! لەفزی (کبائر الاثم) لەم ئایەتەدا بریتییە لەوە کە هەرەشەی تایبەتی لەسەر کرابێ ، وە بەم مەعنا (فواحش) ئەگرێتەوە ، بەڵام لەبەر زیادەگرنگی‌پێدان تەصریحی پێ کراوە ؛ چونکی فەواحیش بریتییە لە تاوانی بێناموسی‌ی •

وە (لەمەم) بەوە تەفسیرکراوەتەوە کە بە قەزا جارێ لە جاران کرابێ‌و دوایی تەرك‌کرابێ • وە لەسەر ئەم تەفسیرە (استثناء) بە (الا اللمم) (استثنای) موتتەصیلە ، واتە : تاوانبارە نابارەکان بێجگە لەوانە جارێ بە قەزا لێیان قەوماوە ، ئەوە خودا تاوانبەخشی بۆ ئەوانە گوشادە •

وە بازێ (لەمەم)یان بە تاوانە بچووکەکان مانا لێداوەتەوە ، وەکوو تەماشایێ بۆ ژنی بێگانەو ، پاشملەدوین‌و ، جنێوو ... بەڵام من ئەو مانام لەلا دوور بوو بۆیە پشت‌گوێم خست •

(اَفَرَاَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى (٣٣) وَاَعْطَى قَلِيلاً وَاَكْدَى ؟ (٣٤) اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى ؟ (٣٥) اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى (٣٦) وَاِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ؟ (٣٧) اَلاَّ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرَى (٣٨) وَاَنْ لَيْسَ لِلاِنْسَانِ اِلاَّ مَا سَعَى (٣٩)

وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى (٤٠) ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى (٤١)
وَاَنَّ اِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى (٤٢) وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكَى (٤٣)
وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا (٤٤) وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
وَالْأُنْثَى (٤٥) مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنَى (٤٦) وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ
الْاُخْرَى (٤٧) وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنَى وَاَقْنَى (٤٨) وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ
الشِّعْرَى (٤٩) وَاَنَّهُ اَهْلَكَ عَاداً الْاُولَى (٥٠) وَثَمُودَ فَمَا اَبْقَى (٥١)
وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ ؛ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغَى (٥٢)
وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوَى (٥٣) فَغَشَّاهَا مَا غَشَّى (٥٤) فَبِاَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَى ؟) (٥٥)

فەرموودەی خودا : (افرایت الذی تولی ...)

ئەم ئایەتانە دەربارەی وەلیدی کوڕی موغیرە هاتنەخوارەوە • جاربەجارێ ئەکەوتە شوێنی پێغەمبەر ﷺ ، جا یەکێ لە کافرەکان ڕەخنەی لێ گرتو پێی وت : عەیب ناکەی واز لە ئایینی باوکو باپیرەی خۆت دێنێو بە گومڕایان دائەنێیو شوێن محەمەد ئەکەوی ؟! ئەویش وتی : من لە سزای خودا ئەترسم • کابرایش پێی وت : هەر گوناهێکت لەسەرە من هەڵی ئەگرم بە مەرجێ بازێ مالم پێبدەی • ئەویش بەمە رازی بوو ، پاشگەز بوەوە لە ئایینی ئیسلامو چوەوە سەر دینەکەی پێشووی ، بەڵام مەرجەکەی بەجێهێناو کەمێ لە مالی خۆی ئەدا بە کابرا •

جا خودا ئەفەرموێت : ئا هەوالم پێبدە لە حاڵی ئەو کابرایە کە پشتی لە تۆ هەڵکردو گەڕایەوە بۆ لای کافرەکانو ، کەمێ دارایی خۆی دا بە کەفارەتی گوناهەکانیاو ئەو دواکەی نەدا ؟ ئایا زانیاری غەیب ئەزانێو ، بە

دڵ ئەزانێ یا بە چاو ئەڕوانێ کە یەکێ تاوانی یەکێ تر هەڵئەگرێ ؟ یاخود ئاگادار نەکراوە بەو یاسایە کە لە تەوراتی موسای کوڕی عیمراندا نووسراوە ، یا لە صەحیفەکانی ئیبراهیمی بەوەفادا هەیە ، کە هیچ باربەرێ لە بارێ خۆی زیاتر هەڵناگرێ و ، هەر کەس کۆڵی خۆی وا بە کۆڵیەوە ، وە ئینسان بە یاسای دادگەری هەر ئەوەی بۆ هەیە کە بە تێکۆشانی خۆی چنگ خۆی خستبێ و کردبێتی و ، لەوە بەولاوە هەر شتێکی بۆ دەس بدا لە پایەو مایە بە میهرەبانی خودایەو ، ئەو هەوڵو کۆششەیش لەمەولا ئەبینرێ و دەست ئەکەوێ و لە پاشان بە گوێرەی ئەو کۆششە پاداشی ئەدرێتەوە و ، لەسەر نیەتو قەصدی خۆی پاداشی ئەدرێتەوە لە لای خوداوە بە پاداشێکی زۆر رەساو ، گەڕانەوەی هەموو کەس بۆ لای پەروەردگارە ؟

وە ئایا نازانێ کە هەر خودایە دڵ خۆش ئەکاو ئینسان دێنێتە پێکەنین و ، هەر خودایە دڵ دێشێنێ و ئینسان دێنێتە گریان و ، هەر خودایە لە پاش زیندوێتی ئینسان ئەمرێنێ و لە پاشەڕۆژدا زیندووی ئەکاتەوە و ، هەر خودایە لە نەبوونەوە ژنو مێردی دروست کردوە بۆ ئەوە زاوزێ بکەن و بە هۆی تۆوێکەوە کە لە لای مێردەوە ئەڕواتە منداڵدانی ژنەوە نەتەوە پەیدا ببێ ، وە هەر ئەو خودایە کە دروستکردنی یەکەمی داناوەو گیانلەبەرانی لە نەبوونەوە هێناوەو ، دروستکردنی دووهەمیش هەر لەسەر ئەوەو ، ئەو گیانلەبەران زیندووئەکاتەوە بۆ لێپرسینەوەی پاشەڕۆژو بۆ وەرگرتنی پاداشو تۆڵەی چاکەو خراپە بە دۆزەخو بەهەشتو ، هەر خودایە کە ئینسان دەوڵەمەند ئەکاو داراو خاوەن دەستی دەکا ، وە یا ئینسان بە ئەندازەی پێویست ئەژیێنێ و بەشی خۆی ماڵی پێ ئەداو زیادەی ناداتێ ، وە هەر ئەو خودای پەروەردگارە دروستکەری ئەستێرەی گەورەی (شعری)یە کە ناوئەبرێ بە : (عبور)و لە (غمیصاء) روونا کترە ؟؟

لە حاشیەی (جمل)داو لە شەرحی قاموسیشدا ئەفەرموون : (شیعرا) دوو ئەستێرەن یەکێکیان ناوی (شعری العبور)ە کە ئەوە مەبەستە لە ئایەتەکەداو ، هۆزی خوزاعە ئەیانپەرست • وە (ابو کبشة) کە یەکێ لە گەورەکانیان بوو بەندەیی ئەو ئەستێرەی بۆ دامەزراندن ؛ ئەیوت : هەموو ئەستێرەیێ ئاسمان بە باری پاناییدا دەبڕێ بەلاّم شیعرا بە باری درێژاییدا دەیبڕێو ، لە هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان جیاوازە ، مانای وایە گەورەو بە دەستەلاّتە • وە ئەو ئەستێرەکەیان ناوی (غمیصاء)ەو ، بە ئەفسانەی عەرەب ئەلێن : ئەم دوو ئەستێرە خوشکی (سوەیل) بوونو (عبور) رۆیشتوەو (غمیصا)ی بەجێهێشتوەو ئەمیش ئەوەندە گریاوە چاوی کزبـوە • وە ئەم (شعری العبور)ە لە پاش (جەوزاء) لە کاتی تینی گەرمادا دەردەچێ • وە پێی دەلێن : شیعرای یەمانی ؛ چونکی لە جەنووبەوە دەرئەکەوێ •

(ریاضیە)کانی ئیمرۆ ئەلێن : شیعرا ملیۆنێ جار لە رۆژ گەورەترەو ، گەلێ لە رۆژەوە دوورە بۆیە وەکوو رۆژ پڕتەوی ناگاتە سەرزەوی •

وە ئایا نازانن‌و نەیان‌بیستوە کە گەلی عادی یەکەم لەسەر بنئەدەبی‌و تاوانباری خۆیان لە ولاّتی (ئەحقاف) لە نزیکی (یەمەن)دا بە بایەکی بە تین لەناوبران ؟ وە نازانن کە عادی دووهەم ، کە بە گەلی ثەمود ناسراون ، لە بەشی عادن‌و لە پاش لەناوچوونی عاد کۆچیان کرد بۆ شیمالی جەزیرەو لە

نزیکی (ئەردەن)دا دانیشتن‌و ، خودا صالحی بۆ ناردن‌و ئینکاریان کردو ، خودا ئەوانیشی لەناوبردو ئەو پایەو مایەو هێزو قەرەبالغیەی بەربادکردن‌و نەیهێشتنەوە ؟

وە نازانـن گەلی نووح لە عیراقدا لە نێوان موصڵ‌و بابلدا کە لە پێش عادو ثەمودا بوون •• ئەوانیشمان لەناوبرد ؟ چونکی ستەمکار بوون‌و

زۆر لە سنووری دین دەرچووبوونو ، لـە رێگە لایاندابوو ؛ حەزرەتی نووح نزیکی هەزار ساڵ رێنومایی کردنو ئەوان هیچیان لێ وەرنەگرتو زۆر ئازاریان دا ؛ هەتا دۆعای لێکردنو خودا بە لافاو خنکاندنیو بەربادی کردن .

وە ئایا نازانن وڵاتی (لوط) کە بە (مؤتفکە) ناسراون خودا فڕەی دایە خوارەوە ؟ واتە : ئەو وڵاتەی لە شوێنی خۆیا بەرزکردەوەو هەڵگێڕایەوەو دایەوە بـە زەویدا ! جا ئـەو وڵاتەی داگیرکرد ئەوەی داگیری کرد لـە بەردو خاکو خۆڵ .

وا ئەگێڕنەوە : کـە خودای تەعـالا ئـەو وڵاتەی بـە بوومەلـەرزەو بورکانێکی توند لە جێگەی خۆی هەڵکەندو بەرزی کردەوە بۆ ئاسمانو لەوێوە هەڵگێڕایەوەو دایەوە بە زەویدا ! وە پاش ئەوەیش بەردەبارانی کردن . جا ئیتر ئەی ئادەمیزادی سەرسەخت لە چ بەڵگەو ئایەتێکی توانایی خودادا گومانت هەیەو ، لە کام نیعمەتی خودادا موجادەلە ئەکەیت ؟

خـودایێ وابێ هێـزو تـەوانای
بە حەق بێپەرسە تۆ ئەگەر دانای

بزانن ! ظاهیری ئایەتی : (وان لیس للانسان الا ما سعی) ئەوەیە کە کەس سوودێ وەرناگرێ لە کردەوەو کۆششی خۆی نەبێ ، یا کردەوەی کەسێ کە وەکوو خۆی وابێ ؛ وەکوو وەکیلێ لە خێرو چاکەدا . یا کوڕێکی کـە چاکەی بۆ بکا . یا قوتابییەکی کـە چاکەی پێنیشاندابێو خوێندنی فێرکردبێو ئەویش خەڵك فێر بکا . وەکوو ئەو حەدیثە کە حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : (اذا مات ابن آدم انقطع عمله الا عن ثلاث ...)

وە زاناکان لەم ئایەتەدا گەلێ وەڵامیان داوەتەوە :

یەکەم : فەرموویانە : ئـەم ئایەتە باسی شەریعەتی زەمانی حـەزرەتی ئیبراهیم ئـەکاو شەریعەتی ئیمە واسیعترە • واتـە : کەڵك لـە کردەوەی خۆیشمانو خەڵکیش وەرئەگرین •

دوەم : ئـەم ئایەتە بەیانی یاسای عەدل ئەکا • واتە بـە یاسای عەدل هەرکەسێ کەڵك لە کردەوەی خۆی وەرئەگرێ ، بەڵام خودا یاسای فەضلی هەیە کە لەسەر ئەو یاسایە لەوانەیە ئینسان سوود لە خێرو چاکەی غەیری خۆی وەربگرێ •

سێهەم : ئەم ئایەتە مەخصووصە ، واتە : هەرچەند ظاهیرەکەی ئەمەیە کـە لـە غەیری خۆی کەڵك وەرنەگرێ ، بەڵام چەند مادە هـەن لـەمە جیاکراونەتەوە :

أ ـ دۆعای غەیری خۆی لە موسوڵمانان • بە ئیجماع دۆعای خێر سوودی هەیە بۆ ئەو کەسە دۆعای بۆ ئەکرێ ؛ خوا لە کاتی ژیانا وەکوو حەزرەت ـنـ کاتێ عومەری کوڕی خـەطابی نارد بۆ حەج فـەرمووی : (لا تنسنا من دعائك يا اُخيّ !)وە عومـەر فەرمووی : ئـەم کەلیمەی حەزرەتە کەلیمەیەکە حەز ناکەم بە هەموو دنیای بگۆڕمەوە • وە یاخود لە پاش مردن بێ ، وەکوو خودا بە زمانی حەزرەتی ئیبراهیمەوە ئەگێڕێتەوە . (ربنـا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقـوم الحساب) • وە تاریفی موسوڵمانانی چینی دوای ئەصحابە ئەکا بەوە کە فەرموویەتی : (والذين جـاؤا من بعـدهم يقولون : ربنـا اغفـر لنـا ولاخواننـا الذين سـبقونا بالايمان ...) • وە نوێژی جەنازە کە فەرزی کیفایەیە لەو دۆعایانەیە کە قازانجی بۆ مردوەکان هەیە •

هەروا دۆعای مەلائیکە بۆ موسوڵمانانو داوای لێخۆشبوونیان بۆ ئەهلی زەوی کە لە قورئانی پیرۆزدایە •

ب ـ شەفاعەتی حەزرەت ـدـ بۆ خەڵکی مەوقیفی کۆمەڵگا لە پاشەڕۆژا بۆ ئەوە کە زوو حسابیان بکرێ ، ئەمجار بۆ دەرکردنی بازڕگانان لە ئاگری دۆزەخ ، دوایی بۆ خەڵکی بەهەشت بۆ بەرزکردنەوەی پایەیان •

ج ـ موسوڵمانی مردوو خێری دەست ئەکەوێ بە هۆی هەرکەسێکەوە کە خێرو چاکەی بۆ بکا ، بە تایبەتی لە لایەنی خزمانی خۆیەوە بە گوێرەی فەرمایشتی پێغەمبەرو ئیجماعی موسوڵمانان •

د ـ بە گوێرەی فەرمایشتی پێغەمبەر حەجی فەرز لە کۆڵی ئینسان ئەکەوێ ئەگەر یەکێ لە خزمەکانی خۆی حەجەکەی بۆ بکا •

هـ ـ حەجی مەنذوور یا رۆژووی مەنذوور لە پاش ئەوە کە ئەو کەسە نەذرەکەی کردوە بمرێ •• ئەگەر یەکێ تر بۆی بکا بە گوێرەی فەرموودەی پێغەمبەر ـدـ دروستە • دیارە ئەمەیش سوودوەرگرتنە لە کردەوەی خەڵك •

و ـ هەر قەرزارێ لە زیانیا یا لە پاش مردنی هەرکەسێ قەرزەکەی بۆ بدانەوە قەرزدکە لەسەر قەرزارەکە ئەکەوێ • ئەمەیش کەڵكوەرگرتن لە کردەوەی غەیرە •

ز ـ مردوویەکی قەرزاریان دانا ، حەزرەت فەرموی : نوێژی لەسەر ناکەم تا قەرزەکەی نەدرێتەوە ، جا ئەبو قەتادە قەرزەکەی بۆ دایەوە ، ئەوسا پێغەمبەر ـدـ نوێژەکەی بەسەرەوە کرد • وە لە ریوایەتێکی تردا حەزرەتی عەلی قەرزەکەی دایەوە •

ح ـ هەرکەسێ حەقی خەڵکی لەسەر بێ هەرکاتێ ئەو کەسەیان ئازاد کرد ئەم کەسە ئازاد ئەبێ •

ط ـ دراوسێی باش‌و چاك مادام کردەوەی چاك بێ ئینسان سوودی لێ وەرئەگرێ •

بەم بەڵگانەو بە گەلێ بەڵگەی تر پێویستە ئەو ئایەتە یا بەس باسی قانوونی عەدل بکا • وە یا ئەگەر هەموو یاسای دین بێ پێویستە بڵێیت : ئەو ئایەتە مەخصووصە بەم ماددانەو ، لە واقیعا گەلێ کەس ئەبن بە هۆی خێرو چاکە بۆ گەلێ کەس وەك خودا لە ئایەتی سێ‌و سێی سوورەتی ئەنفالا ئەفەرموێ : (وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم) •

(هذا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الأُولى (٥٦) أَزِفَتِ الآزِفَةُ (٥٧) لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللهِ كَاشِفَةٌ (٥٨) أَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ؟ (٥٩) وَتَضْحَكُونَ وَلا تَبْكُونَ (٦٠) وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ ؟ (٦١) فَاسْجُدُوا لِلهِ وَاعْبُدُوا) (٦٢)

ئەم قورئانە پیرۆزە ، یا ئەم پێغەمبەرە رابەرە ، عالەم ترسێنێکە وەکوو کەلامەکانی پێغەمبەرەکانی پێشوو ، یا وەکوو نەفسی پێغەمبەرە پێشووەکان • وە رۆژی دوایی نزیك بوەتەوە • وە رەوانەکردنی پێغەمبەری ئاخرزەمان وەکوو محەمەد ـ د ـ یەکێکە لە نیشانەکانی ، وە غەیری خودا کەس کەشفی موصیبەتەکانی ناکات ، بەڵێ خودا خواستی لێ‌بێت بە ئاسانی دێت‌و ئەڕوات • جا ئایا ئێوە لەم قورئانە سەرسام ئەبن‌و پێ‌ئەکەنن‌و ناگرین‌و ئەوەندە بێ‌هۆش‌و خامۆشن گەورەیی‌و نرخی ئەم قورئانە نازانن ؟ دەی سوجدە بۆ خودا ببەن‌و بەندەیی بۆ بکەن •

ئەگێڕنەوە لـە ئیبنو عەباسـەوە ـخـ فەرموویەتی : حەزرەت ـدـ دوای ئـەم ئایەتی سەجدەیە سەجدەی بردو [هەرچیش لـە لایابوو] لـە موسوڵمانو کافرو جینو ئینس هەموو سەجدەیان برد لەگەڵیا .

تەفسیری سوورەتی (نەجم)م تەواوکرد لە رۆژی سێشەنبەی ٢٩ی (ربیع الثانی)ی ١٣٩٩ی کۆچی لـە حوجـرەی دەرسوتنەوەی مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانی لە بەغدا .

عبدالکریم محمد المدرس

سوورەتی (قەمەر) لــە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایاتەکانی ٤٤و ٥٤و ٤٦ نەبێ ، پەنجاو پێنج ئایەتە ، دوای سوورەتی (طارق) هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ ، وانْشَقَّ القَمَرُ (١) وَاِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ (٢) وَكَذَّبُوا واتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ (٣) وَلَقَدْ جاءَهُمْ مِنَ الأَنْبَاءِ ما فِيهِ مُزْدَجَرٌ (٤) حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَما تُغْنِ النُّذُرُ (٥) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلى شَيْءٍ نُكُرٍ (٦) خُشَّعاً اَبْصارُهُمْ ، يَخْرُجُونَ مِنَ الاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ (٧) مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ ، يَقُولُ الْكَافِرُونَ : هَذا يَوْمٌ عَسِرٌ !) (٨)

واتە : هەتنی کاتی تاییەتی بۆ تێکچوونی ئەم دنیاو دەرکەوتنی جیهانێکی تازەی نەبڕاوەی هەتاهەتایی نزیکەوە بوە ، وە مانگ لەت بوو بە داواکردنی پێغەمەری ئاخرزەمان بۆ ئیقناعی ئەوانەی داوای موعجیزەی ئاسمانییان کرد . وە ئەم کافرە سەرسەختانە ئەگەر چاویان بە کارەساتێ بکەوێ کە نیشانەی تەوانایی خودا پێتو راستی رەهبەری دین دەربخا .. باوەڕی پێ ناکەنو لێی لائەدەنو پشتی تێئەکەنو ، لەخۆیانەوە ئەڵێن : ئــەم جۆرە کارە جادووگەرییو چاوبەستێکەو هەمیشە لە جیهانا بوەو ئەبێ ! وە ئــەو

کافرانە پێغەمەریان بەدرۆخستەوەو باوەڕیان بەوە نەکرد کـە ئەو لەتبوونی مانگە موعجیزەیەکی خودایی بێ٫و ، شوێن ئارەزووی خۆیان کەوتن لـە بتپەرستی٫و ، مەستی٫و ، سەربەستیدا • بـەڵام تۆ گوێ بـە ئینکارەکەیان مەدە ، هەموو کارو بارێ جێگەی خۆی ئەگرێ٫و ، ئەم ڕێنومایی تۆو ئـەو سەرسەختی ئەوانە ئەنجامیان دەرئەکەوێ •

وە ئەو کافرانە لە هەواڵی گەلە پێشوەکان کە بە هۆی لادانیانەوە لـە ڕاستی بەربادکران٫و لەناوبران •• ئەوەندەیان بۆ هات کـە ببێ بـە هۆی پەندو ئامۆژگاری٫و ، بە بیستنی ئەوانە لە سزای خودا بترسن٫و لە خراپە دوورببکەونەوە • وە بـە ڕاستی قورئانی پیرۆز خاوەن پـەندو دەرزێکە لەوپەڕ پایەی بەرزی ئامۆژگاریدایە ، وە چونکە ئەوان پەند وەرناگرن ئیتر سوودێ لـە ترساندنی ئەوانەدا نیـە • جـا تۆ وازیان لێبێنـەو ، پشتیان لێهەڵبکەو سەر مەنێ سەریان • وە بیر لەو ڕۆژە بکەرەوە کە فریشتەی بانگکەر لـە گیانلەبەران بانگیان ئەکا بۆ شتێك کە بـە لایانەوە ناپارە ؛ وەکوو لێپرسینەوەو کێشانەی کارو کردەوەیان بێ . لەو کاتەدا ئەو کافرانە چاوشۆڕو سەرکزو داماون٫و ، لە گۆڕەکانیان دەرئەچن بەو دەنگە کە بانگیان ئـەکا کـە دەنگی بۆڕی (صـور)ە کـە فووی پیائـەکرێ٫و ، شـێوەی دەرچوونەکەیان ئەڵێی کوللەی بڵاوەبوە ، بە پەلە بەرەو دەنگەکە دەڕۆن ، لەو کاتەدا کافرەکان ئەڵێن : ئیمڕۆ ڕۆژێکی سەختە •

خەڵکی مەکە وایان ئەزانی پێغەمەر هەر موعجیزەیەکیان پیشان ئەدا لـە جادوو بەولاوە نیە • جا داوای موعجیزەیەکی ئاسمانییان لـە پێغەمەر کـرد ـدـ دوایی ڕێکـەوتن لەسـەر ئـەوەی موعجیزەکەیان لـە مانگـدا دەربکەوێ • وە لە ناو خۆیانا شەوێکیان بڕیارداو گردبوونەوە ، کە ئـەو

کاتە هات حەزرەت فەرمووی : بڕوانن جا هەموویان تەماشایان کردو چاویان کەوت بە مانگ بوو بە دوو پارچەوەو هەرکام لەوانە بە تەنها مایەوە • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : تەماشا بکەن ، کە ئەو کارەساتەیان دی وتیان : بە راستی محەمەد جادووی لە ئاسمانیش کرد ! (ان هذا الا سحر مستمر) •

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ . فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا . وَقَالُوا : مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ (٩) فَدَعَا رَبَّهُ : أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ (١٠) فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ (١١) وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا . فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ (١٢) وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ (١٣) تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا . جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ (١٤) وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟ (١٥) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ؟ (١٦) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (١٧)

واتە : لە پێش ئەماندا گەلی نووح ـ نووحیان بەدرۆخستەوە ؛ هاتن ئەو بەندە پاکە دڵسۆزەی ئێمە کە نووح بوو بەدرۆیانخستەوەو ، وتیان : شێتەو ، مەنعکرا لە گەیاندنی دین بە ئەنواعی مەنع • نووحیش لە پاش ئەو مەنعە لە خودا پارایەوەو ، وتی : خودایە من مەغلووبو ناتەوانم بە دەست ئەوانەوە ، تۆ حەقم بسێنەو یارمەتیم بدە ! ئێمەیش هاتین دەرگای ئاسمانمان لەسەر کردنەوە بۆ دارژاندنی بارانی خورزمو ئاوی بەخورِ هاتەخوارەوەو ، سەرچاوەکانی زەویشم تەقاندو ئاوم لێهەڵقوڵاندن • جا ئاوی ئاسمانو زەوی لە هەموو لایەکەوە یەکانگیر بوون بەو شێوە خودا داینابوو و بڕیاری دابوو ، وە نووحمان بەسەر چەن تەختەو بزمارێکەوە هەڵگرت •

واتە : لە ناو ئەو کەشتیەدا کە بە تەختەو بزمار دروستکرابوو • وە ئەو کەشتیە بەسەر ئاودا ئەڕۆیشت بە چاودێری ئێمە ، تا ببێ بە هۆی رزگاری موسوڵمانەکانو خنکاندنی کافرەکان ، لەبەر جەزادانەوەی ئەوانە کە کوفری خودا ئەکەن ، وە ئەو کەشتیمانە کرد بە نیشانە لەسەر تەوانایی خۆمان ئایا کەسێ هەیە کە بیر بکاتەوە ؟ ئایا سزاو تۆڵەی ئێمە چۆن بوو بۆ ئەو کەسانە کە سەرپێچییان لە فەرمانی ئێمە کرد •

وە ئێمە قورئانمان ئاسانکردوە بۆ خوێندنەوەو ، لە خوێندنەوەیدا پەندو دەرسی زۆر هەیە ، جا ئایا کەسێ هەیە پەند لەم قورئانە وەربگرێ ؟

(كَذَّبَتْ عادٌ فَكَيْفَ كانَ عَذابِي ونُذُرِ؟ (١٨) إِنَّا أَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ(١٩) تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ (٢٠) فَكَيْفَ كانَ عَذابِي ونُذُرِ ؟ (٢١) ولَقَدْ يَسَّرْنَا القُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٢٢)

هۆزی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە ، جا بزانە سزاو ترساندنی من بۆ ئەوان چۆن بوو ؟ بە راستی ئێمە بایەکی تووندو سەختمان نارد سەریان لە رۆژێکی شوومی ناپیرۆزا ، وە ئەو شومییەی درێژەی کێشا هەتا ئەو هۆزەی لەناوبرد • ئەو بایە ئەوەندە بەهێز بوو زەلامی هەڵئەگرتو فڕەی ئەدا وەک چۆن بنە دارخورمای هەڵکەنراو فڕە بدرێ ! جا بڕوانن بزانن سزاو ترساندنی من بۆ ئەوان چۆن بوو ؟ وە ئێمە قورئانمان ئامادە کردوە بۆ خوێندنەوەی و بیرکردنەوە لە مەعنایا ، ئایا کەسێ هەیە بیر بکاتەوە ؟

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ (٢٣) فَقالُوا : أَبَشَراً مِنَّا واحِداً نَتَّبِعُهُ ؟ إِنَّا إِذاً لَفِي ضَلالٍ وسُعُرٍ ! (٢٤) أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ

عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا ؟ بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ! (٢٥) سَيَعْلَمُونَ غَداً مَنِ الْكَذَّابُ الأَشِرُ ! (٢٦) اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ ، فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ (٢٧) وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ (٢٨) فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ ، فَتَعَاطَى فَعَقَرَ (٢٩) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ؟ (٣٠) اِنَّا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً . فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ (٣١) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٣٢)

هۆزی ثەمود باوەڕیان بە ترساندن نەکردو بـە درۆیان دانا ، وە صالحیان بەدرۆخستەوەو وتیان :ئێمە چۆن ئەکەوینە شوێن تاقە زەلامێ ؟ ئەگەر ئێمە کاری وا بکەین دیارە واین لە گومڕاهیدا ! ئایا لەناو ئێمەدا بە تەنها وەحی بۆ ئەو هاتوەتە خوارەوە ؟ شتی وا نابێ ، بەڵکو ئەو زەلامێکی زۆر درۆزنەو بایی‌و هەوابازە • ئەوان داوای وشترێکیان کـرد کـە لـە شوێنێکی دیاریدا کە ئەوان بۆی ئەچوون بۆ سەیران لە بەردێ دەری‌بکەین •• بۆمان دەرکردن‌و کردمان بە هۆی تاقیکردنەوەو گیرۆدەبوونی ئەوان • جا ئەی صالح خۆت بگرەو چاوەڕوان بەو ، هەواڵ بە گەلەکەت بدە کە : ئەو ئاوە لە لایانا هەیە لە ێوانیانا بەش‌کراوە ؛ رۆژێ بۆ وشترەکەو ، رۆژێ بۆ ئاژەڵەکەی ئەوان • وە لە هەر جارێکـدا ئەبێ خاوەن نۆبە حازر بێ تا کەس ستەم لە کەس نەکا •

ئەوانیش چـەن رۆژێ بـەم یاسا دەوامیان کرد ، لـە ئەنجاما تووڕە بوون‌و ، پیاوێکیان لە خۆیان بانگ‌کرد بۆ کوشتنی ئەو وشترە ، ئەویش

قسەکەی وەرگرتو وشترەکەی پەی‌کرد • جا بزانن سزاو ترساندنی من چۆنە ؟ ئێمە یەك دەنگی سامناكو بەهێزمان ناردە سەریان ، کە ئەو دەنگە گەیشتە سەریان ئەو گەلەی کرد بە پووشی خاوەن ئاژەڵێ کە پووش لە (پەچە)دا هەڵبگرێ • بە راستی ئەم قورئانی ئێمە ئامادەیە بۆ ناوی خوداو بۆ یادی خودا ، ئایا کەس هەیە بیر بکاتەوە ؟

(كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ (٣٣) إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا ـ إِلَّا آلَ لُوطٍ ـ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ (٣٤) نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا . كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ (٣٥) وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا . فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ (٣٦) وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ . فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ . فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٧) وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌ (٣٨) فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٩) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٤٠)

وە گەلی لووطیش باوەڕیان بەو ترساندنە نەکرد کە لووط ترساندنی پێی . جا ئێمەیش قارمانلێ گرتنو ، بایەکی وەهامان ناردەسەریان بەردی هەڵئەگرتو ئەییاران بەسەریانا ـ ماڵو منداڵەکەی لووط نەبێ ، ئەوانمان بەیانی زوو دەرکردو لەو بەردبارانەمان رزگار کردن • ئەمەیش نیعمەتو میهرەبانی بوو دەرباری ئەوانەمان کرد ، ئاوەها بەو شێوە پاداشی ئەو کەسانە ئەدەینەوە کە سوپاسگوزاری ئێمەن • وە بە راستی لووط گەلەکەی خۆی لە هەڵمەتی قاری ئێمە ترسان ، کەچی ئەوان لە قاری ئێمە کەوتنە گومانەوە • ئەو گەلە هاتوچۆی زۆریان کرد لەگەڵ لووطا لە بارەی میوانەکانیەوەو

وێستیان بە بێشەرمی دەستیان بۆ بەرنو کردەوەی بەدیان لەگەڵدا بکەن ! منیش رووناکی چاویانم هەڵگرتو کوێراییم داهێنان ، دەی سا بچێژن سزاو ترساندنی من ، بە راستی سزای ئێمە لە بەرەبەیاندا دای بە سەریانا بەڵام سزایەکی جێگرو دامەزراوو کوشندە ! دەی سزاو ترساندنی من بچێژن • وە بە راستی ئێمە قورئانمان ئامادەکردوە بۆ ئەوە ببێ بە هۆی ناوبردنی خودا بە خودابەیەکناسیو یادکردنی خودا بۆ فەرمانبەریی لە بەندەییدا ، جا ئایا کەسێ هەیە بیر بکاتەوە ؟

(وَلَقَدْ جاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ (٤١) كَذَّبُوا بِآياتِنا كُلِّها . فَأَخَذْناهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ) (٤٢)

بە راستی ترساندنی من هات بۆ لای گەلی فیرعەونو بۆ فیرعەون پەرستەکانو ، ئەوانیش هەموو ئایەتەکانی ئێمەیان بەدرۆخستەوە . جا ئێمەیش ئەوانمان گرت وەکوو گرتنی گەورەیەکی خاوەن دەستەڵاتی وا کە هەرگیز نەشکێو کەس بەرانبەری نەکا •

(أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولائِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَراءَةٌ فِي الزُّبُرِ ؟ (٤٣) أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ (٤٤) سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (٤٥) بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهى وَأَمَرُّ) (٤٦)

جا ئەی گەلی عەرەبی مەکە ، ئایا کافرەکانتان باشترن لە رەوشتاو ، بەهێزترن لە داراییداو ، بە دەستەڵاتترن لە سوپادا لە هۆزەکانی دەوری نووحو ، عادو ، ثەمودو ، گەلەکانی دیکە هەتا ئێمە دەستان بۆ نەبەین ؟ یا خەیر نامەی رزگاریتان لە ئاسمانەوە وەرگرتوە ؟ یان ئەڵێن : ئێمە

کۆمەڵێکی هاوبیرو کارو کردەوەین‌و هەمیشە سەرکەوتوو ئەبین ؟ بزانن ! لەمەولا ئەو کۆمەڵە ئێوە پێیان ئەنازن ئەشکێن‌و پشتهەڵئەکەنەو رائەکەن • جا هەر سزای دنیایشیان نابێ‌و بەس ، بەڵکو کاتی تۆڵەسەندنەوەو سزایان پاشەڕۆژەو پاشەڕۆژ بەڵایەکی گەورەو کاتێکی تووش‌و سەخت‌و تاڵەو ، لە هەموو سزایەك نابارتر‌ە •

لە ئیبن‌و عەباس دەگێڕنەوە کە پێغەمەر لە رۆژی جەنگی (بەدر)دا لە خێوەتێکدا بوو فەرمووی : خودایە داوات لێ ئەکەم ئەو بەڵێنە بەجێبێنی کە داوتە بۆ سەرخستنی موسوڵمانان‌و ئەو بەڵێنە کە داوتە بۆ دامەزراندنی ئایینی ئیسلام بەجێی بێنە • خودایە ئەگەر ئیمڕۆ کۆمەڵی موسوڵمانان بەربادبکەی ئیتر کەس نات‌پەرستێ‌و بەندەییت بۆ ناکرێ • جا ئەبوبەکری صدیق دەستی موبارەکی حەزرەتی گرت‌و عەرزی‌کرد : بەستە ئەی پێغەمەری خودا زۆر ئیلحاحت کرد لەسەر خوداو بە گەرمی داوات لێ‌کرد •

حەزرەت لەو کاتەدا جل‌وبەرگی جەنگی لەبەردا بوو ، جا حەزرەت لە شوێنەکەی خۆی دەرچوو ئەیفەرموو : (سیهزم الجمع ویولون الدبر !) •

(اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ (٤٧) يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ : ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ! (٤٨) اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (٤٩) وَمَا اَمْرُنَا اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ (٥٠) وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا اَشْيَاعَكُمْ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟ (٥١) وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ (٥٢) وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ (٥٣) اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ (٥٤) فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ) (٥٥)

بێگومان ئەو تاوانبارانە وان لە ناو گومڕاهیو نەفامیدا لە دنیاداو لە پاشەڕۆژیشدا وان لە ناو ئاگری بڵێسەداری دۆزەخدا • وە لەو ڕۆژەدا کە لـە ناو ئاگری دۆزەخدا لەپەوڕوو بەسـەر دەموچاودا رائەکێشرێن پێیان ئـەوترێ : بچێژن گـەرمی دۆزەخ ، کـە پـەیدا ئەبێ لـە بەیەکگەیشتنی ئاگرەکەیو پێستی لەشدا • بێگومان ئێمـە هەموو شتێکمان لـە سـەر زانیاریو بڕیاری خۆمانو لە سەر حیکمەت دروستکردوە • واتە : ئێمە بەهەشتمان دروستکـردوە بۆ ئـەهلی طاعـەتو ، دۆزەخیش بۆ لارانو نافەرمانان ، جێو ئادەمیزادمان بۆ بەندەیی کردن دروستکردوەو ، عەقڵم پێـداون بۆ فامێو ، بۆ دۆزینـەوەی ڕێگـەی پیرۆزی ، وە ڕەهبەریشم ڕەوانەکردوە بۆ ئامۆژگاریان لە بەر ئەوەی بیانوویان نەمێنێو ، موعجیزاتیان پیشاندەون تا گومانیان نەمێنێو بەهانەی نافەرمانییان نەبێ •

وە پاشەڕۆژ دێنمەپێشەوە بۆ ئەوە هەرکەسێ بە پاداشی خۆی بگا ، وە بەجێهاتنو هـاتنی پاشەڕۆژو کاتی تۆڵەو پاداش ئەوەندەی ئیشارەیەك بەچاوو چاوترۆکاندێکەو بەس • وە لەم لایشەوە گەلێ هاووێنەی ئێوەم لە نافەرمانان لەناوبردوە ، جا ئایا ژیرێ هەیە بیرێ بکاتەوە ؟

وە هەرچی ئـەو کافرانە کردوویانە هەمووی وا لـە دەفتەراو تۆمار کراوەو کەمو زۆر لە ئێمە ون نابێو لەوانیش ناشارێتەوە ، هەمووی بـە شایەتو بەڵگەوە لـە کاتی خۆیا دێتـەجێو ، ئەندامەکانی لـەشی خۆیان شایەتییان لێ ئەدەنو ، گەورەو بچووکی کردەوەیان نووسراوە •

وە بێگومـان خـاوەن پارێزو ترسـەکانیش وان لـە ناو باخو ئاوو چەشمەسارا ، لە جێگەدانیشتێکی دیاریدا ، لە شوێنی ڕەزامەندی پاشای کائیناتی خاوەن دەستەلاتا •

خودایە بە میهرەبانی خۆت بەهەشت بکەی بە جێگەمان !

سووره‌تی (الرحمان) له سووره‌ته مه‌دینه‌ییه‌کانه ، حه‌فتاو هه‌شت ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی (ره‌عد) هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(الرَّحْمَانُ (١) عَلَّمَ الْقُرْآنَ (٢) خَلَقَ الْإِنْسَانَ (٣) عَلَّمَهُ الْبَيَانَ (٤) الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ (٥) وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ (٦) وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا . وَوَضَعَ الْمِيزَانَ (٧) أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ (٨) وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ) (٩)

واتە : ئەو پەروەردگاری جیهانە کە یەکێ لە ناوە جوانەکانی (رحمان)ەو مەعناکەی ئەوەیە کە خودا خاوەن نیعمەتو میهرەبانە .. بۆ دەربڕینی میهرەبانیو کەرەمی خۆی لە هۆشیارانی جیهان قورئانی پیرۆزی فێری پێغەمەری خۆی کرد ، بۆ ئەوە ئەو مەعنایە وا لەو قورئانە خاوەن مەعنا بێ کۆتاییەدا بگات بە دڵی موسوڵمانان . وە تێبکۆشن لەوەدا کە ئادەمیزاد ئەبێ صیفەتی وابێ رەفتار بکا بەو قورئانە . وە هەر وەکوو قورئانی فێری حەزرەت کرد کە یەکەم نیعمەتە لە جیهانا ئادەمیزادیشی دروستکردو لەفزگەلێکی وای فێرکرد کە بتوانێ بە هۆی ئەوانەوە چی وا لە دڵیدا دەری ببڕێو ، بە ئاسانی مەبەستی خۆی رابگەیەنێ .

وە پاش ئەوە کە بۆمان دەرکەوت فێربوونی قورئان زۆر گەورەیەو ئادەمیزادیش تەشریف‌کراوە بـە فێرکردنی بەیان ، کە بـە نەفزو وشەگەلی جوانو رەوان بەیانی ئـەو نیعمەتانە ئەکا کـە ئادەمیزاد بێ ئەوانە ژیوار ناکـا •• وە فـەرمووی : مانگ‌و رۆژ ، کـە دوو ئەستێرەی گەورەن • بەئاسمانەوە خاوەن حسێبو ، خاوەن پایەو مایەو میزانێ وانە ئەگەر ئەوان نـەبن ئادەمیزاد ژیوار ناکـاو ، کاتی دین‌و دینداری دەرناکەوێ • وە لـە بەرانبەری ئەو دوو نیعمەتە ئاسمانییەوە دوو نیعمەتی زەمینیش بەیان ئەکا • کە (نجم)و (شجر)ن ، واتە : گیای بێ ساق ؛ وەکوو : پەنێینەو ، گیای ساقدار ؛ وەکوو : گەنمو ، جۆو ، زەرزات بە هەموو بەشێکەوە •

وە ئەم چوار مەخلووقە بناغەی ژیانی ئادەمیزاد تەواو ئەکەن ؛ هەرچی گیا لە زەویدا هەیەو ئادەمیزاد ژیواریان پێ ئەکا ، ساقدارن یا بێ ساق ، پێویستیان بە تاوی رۆژو مانگ هەیە •

جا خـودا فـەرمووی : خـودا ئاسـمانی بەرزکردوەتەوە بۆ دەوامو هەڵسوورانی ئـەم کەوکەبانە ، وە میزانیشی داناوە بۆ هـەموو کەوکەبی ئاسمانی لە میقداری وجوودا و ، لە جوولاندا لە رۆژهەڵاتەوە بۆ رۆژئاوا یا بـە پێچەوانەوەو ، لـە مەداردا ، لـە : تونديو بێ هێزی هاتوچۆی ئـەو ئەستێرانەدا •

وە یاخود مەبەست دانانی ترازووی (عەدل)ە لە هەموو شتێکداو ، لە هەموو شوێنێکداو ، لە هەموو کاتێکدا • واتە : بە گوێرەی خواستی خۆی هەر زاتێکی بە جۆرە صیفەتێکەوە داناوەو بە هەموو شتێك حەقی خـۆی پێداوە هـەتا کارو باری ژیانو زیندووبوونەوەو کاتی ژیانو پاش مردن رێك‌و لەبار بێ • وە هەرکەسێ بـە ئارەزووی خۆی تەماشای ئـەو

ترازوە نەک ئەوە خۆی سەرگەردان کردوە • وەکوو خودا خۆی فەرمووی : خودا ئاسمانی بەرزکردوەتەوەو ترازووی داناوە بۆ ئەوە کە ئێوە – ئەی هۆشیاران – بایی نەبن و لە سنوور دەرنەچن و ئاگاداری ئەو ترازوە بکەن •

چۆن حەق وەرئەگری وەهایش حەق بدە
لە باتی جێوێ دوو جێو مەدە
تۆ کەس مەکوژە با کەس نەتکوژێ
خوێنت بە دەشتا بەتاڵ نەڕژێ
چاو هەڵمەێنە بۆ ناموسی کەس
تا بۆ ناموست کەس نەێنێ دەس
نانی کەس مەبڕە تا نەبڕێ نانت
مەشکێنە شانێ تا نەشکێ شانت
دڵسۆزی خەڵکی دڵسۆزی خۆتی
ئاگات لەوان بێ بێکەس ناسووتی
میزان ئەمەیە بە گوێرەی قورئان
قورئان میزانە بۆ دین و ویجدان

جا لەبەر ئەوە کە چاودێری کێشانە لە موعامەلاتا بەشێکی گەورەیە لە چاودێری میزانی عام خودا فەرموویە : ئەی ئادەمیزاد کێشانەی شتومەک بە ڕاست ڕابگرن نەک ڕاستی بە تەبیعەت بەڵکو ڕاستی بە عەدالەتو هەرگیز زیان بە میزان مەگەێنن •

ئەوەی غەش ئەکا بە وەزنی کێلۆ
چاوی دێتە ژان ئەخرێتە مێلۆ
ئەو مێلۆ چارەو تۆڵەی دنیایە
صەد یەکی تۆڵەی (دار البقا)یە
ئیتر بۆ کەسێ کە خاوەن فامە
کەلامێکی حەق (حسن الختام)ە

(والأَرْضَ وَضَعَهَا لِلأنَامِ (١٠) فِيها فاكِهَةٌ والنَّخْلُ ذاتُ الأكْمَامِ (١١) والْحَبُّ ذُو العَصْفِ والرَّيْحَانُ (١٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟) (١٣)

خودا ئـەم زەوییە پانو دریژەی داناوە بۆ هـەموو گیانلەبەرێ بـە تایبەتی بۆ ئادەمیزاد تیا هەیە ؛ میوە بۆ تەرەخۆریو ، دارخورمای خاوەن (کەمامە) ـ گۆپکە ـی تیایە کە ئەبێ بە شوێنی خورما ، وە لـە زەویدا دانەی خاوەن کا هەیە وەکوو گەنمو جۆ ، تا (کا)کەی بۆ ئاژەڵو (کۆ)کەی بۆ ئادەمیزاد بـەکاربێت • وە دانـەی بێنـدار وەکـوو گوڵاڵەکانی باخو گوڵزار ، جا ئیتر کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بـە درۆ ئەزانیو بـە درۆی ئەخەنەوە ؟

تەکذیبی لەفزو مەعنای قورئانی

یاخود تەکذیبی لەهجەی بەیانی ؟
تەکذیبی رۆژو مانگو ئەستێرە
کە عالەم لەبەر پرتەویان تێرە ؟
تەکـذیبی عـەدلو میزانی دادی
یاخود تەکذیبی زەوی گوشادی ؟
تەکذیبی قووتو ژیواری پەرداخ
یاخود تەکذیبی ریحان بۆ دەماخ ؟

(خَلَقَ الإنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالفَخَّارِ (١٤) وخَلَقَ الجَانَّ مِنْ مارِجٍ مِنْ نَارٍ(١٥)فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟(١٦) رَبُّ المَشْرِقَيْنِ ورَبُّ المَغْرِبَيْنِ (١٧) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (١٨)

خودا ئادەمی لــە قوڕێکی وشکەوەبووی وەکوو سوالّەت دروست کردوەو ، (جان)ی ، کە باوکی نەوعی جینە ، لە ئاگرێکی پاکو پوختەی بێ دووکەڵ دروستکردوە • وە هــەر وەکوو ئادەمی دروستکرد ، جۆرەهــا نیعمەتی مادیو مەعنەوی پێداوەو ، بــە ئامادەکراوی بۆ گەلێ فەضائیل ڕازاندوویەتیەوە •

هەروا (جان)ی دروستکردوەو پلەپلە بەرزی کردوەتەوە تە کەمالاتا بە پێی نەوعی خۆی ؛ چونکی (فطور) نیە بۆ خەلقی خودا • جا ئێوە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوە ؟

وە خودا خاوەنی دوو خۆرهەلّاتو دوو خۆرنشینە لە هەموو ولاتێکا ؛ خۆرهەلّاتی سەرەتای زستان کە ڕۆژ ئەکەوێتە ئەوپەڕەوە لە (خەتیئیستیوا) لە جەنووبی مەسکوونەی کیشوەری عیراقەوە هەلّدێ • وە خۆرهەلّاتی سەرەتای هاوین ، کــە لەســەر مەداری (سەرەطان)ەو ئەوپەڕ دەرەجەی نزیکی ئەوە لە ڕاسەری ئێمەوە لە عیراق بە مەسافەی دوازدە دەرەجە یا کەمتڕە • وە لە ڕۆژەکانی دیکەی سالّدا لە ئێوانی ئەم دوو خالّەدا هەلّدێ • وە خودا خاوەنی دوو خۆرنشینە لە هەموو ولاتێکدا بەرابەر بە دوو نوختەی خۆرهەلّات ، وە بە دڕێژایی ڕۆژگار بەم جۆرە لە ولاتی ئێمەدا هەلّدێو ئاوا دەبــێ • وە لــە ولاتی حیجازا کــە جێگــەی داپــەڕینــی وەحــی ئاسمانەو بە هۆی ئەم دوو خۆرهەلّاتو خۆرنشینەو مابەینەکانیانەوە وەرز ئەگۆڕێو کارو باری ژیوارو کشتوکالّو ئیشو کار جێبەجێ ئەبێ • جا ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆ ئەخەنەوەو باوەڕتان پێی نیە ؟

(مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (١٩) بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لا يَبْغِيَانِ (٢٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٢١) يَخْرُجُ

مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ (٢٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ (٢٣) وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالأَعْلاَمِ (٢٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٢٥)

خودا ئەو خودایە کە دوو دەریا بەرەڵا ئەکا ، هەر یەکێ لە لایەکەوە تا ئەگەن بە یەك ، وە ئەو دوو دەریا لە سیفاتی شیرینیو سوێریدا جیاوازن لەگەڵ ئەوەدا خودا بەردە لە نێوانیاتا دائەنێ ، هیچ کام لەوانە ناچێ بەسەر ئەوی تراو ، ئاوە شیرینەکە سوێر نابێو ، سوێرەکە شیرین نابێ • ئیتر ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوەو باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە لوئلوءو مەرجان لە هەردو دەریاکەوە دەرئەچێ • جا ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوەو باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە بۆ خودا هەیە کەشتی ڕەوان لە دەریادا بە بەرزی وەکوو کێو وەهان • جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا باوەڕ ناکەن ؟

بزانن ! زانایانی تەفسیر (بەحرەین)یان بە دەریای فارسو دەریای ڕۆم مانا لێداوەتەوە ، لەسەر ڕێبازی کۆن ، کە لە نزیکی (باب المندب) لە جەنووبی یەمەنەوە ئەگەن بە یەك • وە لە واقیعا مەرج نیە کە مەبەست ئەو دوو دەریایە بێو ، ڕاست ئەوەیە کە خودا بەیانی هێزی خۆی ئەکاو ئەفەرموێت : خودا ئەوەندە تەوانایە دوو دەریای گەورە ، یا دوو ڕوبار ئەگەیەنێ بە یەك لەگەڵ ئەوەدا هیچ کام لەوانە لە صیفەتی تایبەتی خۆی ناشۆڕێتەوە ، شیرین بێ یا سوێر •

وە بازێ لوئلوء بە دوڕی گەورەو ، مەرجان بە دوڕی بچووك مانا لێ ئەدەنەوە • وە بازێ تر دەڵێن : مەرجان دوڕێکی سوورباما لە دەریا دەرئەچێ • وە هەندێ ئەڵێن : لوئلوء هەر لە دەریای سوێر دەرئەچێ •

به‌ڵام زانایانی دوایی گه‌یشتوونه‌ته ئه‌و ئه‌نجامه که دوڕو مه‌رجان هه‌ردوکیان له دەریای سوێرو شیرین پەیدا ئه‌بن •

به هه‌رحاڵ خودا به‌یانی ته‌وانایی خۆی ئه‌کا که نایه‌ڵێ ئاوی سوێرو شیرین تێکه‌ڵ بین • وه به‌یانی نیعمه‌تی خۆی ئه‌کا کـه ئه‌و دوڕو مه‌رجانه جوانانه لـه‌و دەریایانه دەرئه‌کا بۆ ئه‌وه ئێوه به‌کاریان بێنن‌و ، خۆتان یا ژناتتان به‌و دوڕانه جوان بکه‌ن •

(كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ (٢٦) وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالإِكْرَامِ (٢٧) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٢٨)

ئه‌ی ئاده‌میزاد ! ئه‌م جیهانی ئه‌مرۆ ماڵی هه‌میشه‌یی که‌س نیه‌و هه‌رکه‌س به‌سه‌ر ئـه‌م زه‌ویيه‌وه‌یه هه‌موویان لـه‌ناو ئه‌چن‌و له‌خودا به‌ولاوه کـه‌س نامێنێته‌وه ، ئه‌و خودایه که خاوه‌نی بێ باکی‌و بێ‌نیازی‌و ، خاوه‌نی نیعمه‌تی گشتییه • ئیتر به کام نیعمه‌ت له نیعمه‌ته‌کانی خودا باوه‌ڕتان نیه ؟

(يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ . كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ (٢٩) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٣٠)

هه‌رچی وا له ئاسمانه‌کان‌و زه‌ویدا هه‌موو داوای نیعمه‌ت‌و ره‌حمه‌ت‌و کردنه‌وه‌ی گرێ‌و لادانی ئازار ••• له خودا ئه‌که‌ن • وه خودا هه‌میشه له جێ‌به‌جێ‌کردنی کارێ له‌و کارانه‌دایه که کاتی خۆی بڕیاری داون • واته : خودا هه‌ر له سه‌ره‌تاوه هه‌رچی ویستوه ئیراده‌ی کردوه ، وه هه‌ر کارێ له داهاتوودا ده‌کرێ‌و دێته جێگه هه‌مووی جێ‌به‌جێ‌کردنی ئه‌و ئیراده کۆنه‌یه که کردوویه‌تی • (ما شاء الله كان وما لم يشأ لم يكن) •

خـــودا ئـــەزەلیو لایـــەزالییە
لـــە وێنـــەو میثـــال موتەعالییە
عیلمی ئـــەو جامی جیهانیومایـــە
وێنەی مەوجوودی هەموو تێدایە
ئەوەی لە عیلما موراده بۆ ئەو
لە پاش ئیرادە دێتە بەر پرتەو
یانی دێتـــە روو لـــە ناو جیهانا
چ بـــە دیاری چ لـــە پەنهانا
(شان) بە مانا تەنفیذی حەقە
(هو فی شأن)وا موحـــەقـــەقە

(سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ (٣١) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٢) يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ فَانْفُذُوا ! لا تَنْفُذُونَ إِلا بِسُلْطَانٍ (٣٣) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٤) يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ . وَنُحَاسٌ فَلا تَنْتَصِرَانِ (٣٥) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ !) (٣٦)

خودا لـــە مەقامی هەڕەشەکردن لـــە پەریو ئادەمیزادا ، بـــە یاسای تەشبیهـ بە کەسێ بیەوێ سزای گەلێ بداو بۆ هەل بگەڕێ ئەفەرموێ : ئەی پـــەریو ئادەمیزاد بۆ فـــەرمانبەری ناکەنو بۆچی باوەڕ ناکـــەن ؟ بێگومان لەمەولا دەستمان خاڵی ئەبێ بۆتان • واتـــە : وادەی سزاتان لـــە دۆزەخدا دێت • ئیتر بـــە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ کـــە من ئیستە ئەتوانم سزاتان بدەم کەچی دوای ئەخەم بۆ پاشەڕۆژ •

•••

وه به هه‌ڕه‌شه ئه‌فه‌رمووێت : ئه‌ی کۆمه‌ڵی په‌ری‌و ئاده‌میزاد ! ئه‌گه‌ر ئه‌توانن ده‌رچن له ئه‌طرافی ئاسمانه‌کان‌و زه‌وی‌و خۆتان له ده‌ست من رزگار بکه‌ن فه‌رموون بڕۆن ! به‌ڵام ناتوانن ده‌رچن به هێزێکی له یاسا به‌ده‌ر نه‌بێ زوو ده‌رتان‌بکا ، ئه‌نا بڵێسه‌یێ له ئاگرو مسی تواوه‌تان بۆ ره‌وانه ئه‌کرێ که به ته‌واوی بتان‌سووتێنێ •

وه له فه‌رزێکدا ئه‌و هێزه‌یشتان ده‌ست‌که‌وێ‌و له‌و سنووره ده‌رچن خۆ له سنووری ده‌سته‌ڵاتی من ده‌رناچن‌و ، له هه‌ر لایێ بین هه‌ر مووڵکی منه‌و جێگه‌ی ده‌سته‌ڵاتی منه • جا من له‌گه‌ڵ ئه‌م هه‌موو نافه‌رمانی ئێوه‌دا هه‌ر ئامۆژگاریتان ئه‌کـه‌م • ئیتر بـه چی نیعمـه‌تێ لـه نیعمه‌ته‌کانی من باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟

(فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ (٣٧) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٨) فَيَوْمَئِذٍ لا يُسْأَلُ عَنْ ذَنبِهِ إِنسٌ وَلا جَانٌّ (٣٩)فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟(٤٠) يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ . فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالأَقْدَامِ (٤١) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٢) هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ (٤٣).يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ(٤٤)فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٤٥)

کاتێ جیهانمان وێران کردو ئاسمان لـه‌ت بوو ره‌نگی وه‌کوو رۆنی گه‌رمکراوی تواوه ، یا وه‌کوو چه‌رمی سوور ـ سوور ئه‌بێ • ده‌ی به کام نیعمه‌تی ئه‌و خودا کـه ئه‌وه‌نده خاوه‌ن ده‌سته‌ڵاته باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ ئا لـه‌و رۆژه‌دا که ئاسـمان که‌رت ئه‌بێ‌و ره‌نگی ئه‌گۆڕێ‌و سوورهه‌ڵئه‌گه‌ڕێ ••

لەو رۆژەدا هیچ کەسێ لە جێو ئادەمیزاد پرسیاری لێناکرێ لەو تاوانەی کردوویەتی ؛ چونکە هەموو کارو کردەوەیەك دەرکەوتوەو ، هەرکەس تاوانی خۆی زانیوە • دەی کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بە درۆ ئەزانێو باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە لەو رۆژەدا تاوانبارەکان بە نیشانەی دەمو چاوو دیمەنیاندا دەناسرێنەوە ، جا تووکی سەرو پێیان ئەگیرێو رائەکێشرێن بۆ ناو ئاگری دۆزەخو پێیان ئەوترێ : ئەمە ئەو دۆزەخەیە کە کاتی خۆی تاوانبارەکان لە دنیادا باوەڕیان پێ نەدەکرد • وە تاوانبارەکان لە نێوان ئاگرو ئاوێکی زۆر گەرمدا ئەسووڕێنەوە • واتە : ماوەیێ بە ئاگر سزا ئەدرێنێو ماوەیێ بە ئاوی زۆر گەرم کە ئەکرێ بەسەریانا • پەنا بە خودا ! جا بە لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟

(وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ (٤٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٧) ذَوَاتَا أَفْنَانٍ (٤٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٩) فِيهِما عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ (٥٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٥١) فِيهِما مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ (٥٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٥٣) مُتَّكِئِينَ عَلى فُرُشٍ بَطَائِنُها مِنْ اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ (٥٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٥٥) فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ (٥٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٥٧) كَأَنَّهُنَّ الْياقُوتُ وَالْمَرْجَانُ (٥٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟(٥٩) هَلْ جَزَاءُ الإِحْسَانِ اِلاَّ الإِحْسَانُ ؟(٦٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟) (٦١)

وە هەیە بۆ ئەو کەسە کە ئەترسێ لە گەورەیی خوداو ، لە ئاگاداری ئەو بەسەر تاوانی بەندەکانیدا دوو بەهەشت ، دوو باخو سەرا ؛ یەکێکیان لەسەر ئەوە هەرچی فەرمانیان پێدراوە بیکەن کردوویانە ، ئەوی دیکەیشیان لەسەر ئەوە هەرچی وتراوە مەیکەن نەیانکردوە • یاخود یەکێکیان لەسەر بیرو باوەڕی باشو ، یەکێکیان لەسەر کردەوەی باش • ئیتر بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟

پێغەمەر فەرموویەتی : دوو بەهەشتی وا کە قاپو قاچاخو ئەوەی وا لەناویانا هەمووی لە زیوە • وە دوو بەهەشت کە قاپو قاچاخو ئەوەی وا لەناویانا لە ئالتوونە • وە نیە لە ناو ئەوانو تەماشاکردنی زاتی خودادا ئیللا پەردەی گەورەیی نەبێ لەسەر زاتی ئەو لەو بەهەشتی (دار الاقامة)دا ، هەر ساتێ وێستی هەموو خەڵکی بەهەشت ئەڕوانن بۆ زاتی بەو شێوە کە شیاوی فەضڵو کەرامەتی ئەوە •

وە ئەو دوو بەهەشتە داری بەری زۆریان تێدایەو ، بەریان زۆرە • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە هەیە لە هەر یەکێ لەو بەهەشتانەدا دوو سەرچەشمەی ئاوو هەردوکیان ڕەوان ئەبن • ئیتر بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا هەیە لە هەموو جۆرە میوەیێ دوو نەوع : یەکێکیان ناسراوەو ، یەکێکیان نەناسراوو . نەبیسراوو ، نەبینراوە • ئیتر بـە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکـەن • وە پاڵ ئەدەنەوە لەسەر چـەن فەرشێ کـە ناوەخنەکەیان لە حەریری قایمە • وە میوەی ئەو دوو بەهەشتە نزیکن لـە دەستی ئەو کەسانەوە دەستیان بۆ ئەبەنو ئەیانەوێ بیانخۆن • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا چەن حۆرییەك هەیە کە هەمیشە چاویان بڕیوەتە هاوسەرەکانی خۆیانو لە مێردەکانی خۆیان

بەولاوە بۆ ئادەمیزادی تر ناڕوانن • پێش خاوەنەکانی خۆیان کەس نەچوەتە لایان نە ئادەمیزادو نە پەری • وە ئەو حۆرییانە لە سافیو سوورو سپێتی ڕەنگو ئاوداریاندا لە یاقووتو مەرجان ئەچن • [دەی خۆزگەم بەو کەسە کە خاوەنی ئەو بەشەیە !] ئیتر بە چ نیعمەتێ لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ جا ئایا پاداشی چاکە لە چاکە بەولاوە ئەبێ ؟ واتە : ئەو بەندانە لە دنیادا خزمەتی گەورەی خۆیانیان کردوەو خودایش لە ڕۆژی قیامەتا پاداشی ئەو بەندانە ئەداتەوە • دەی بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی باوەڕ ناکەن ؟

﴿ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ (٦٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٣) مُدْهَامَّتَانِ (٦٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٥) فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ (٦٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٧) فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ (٦٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٩) فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ (٧٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧١) حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ (٧٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٣) لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ (٧٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٥) مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ (٧٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٧) تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ) (٧٨)

وە لە خواری ئەو دوو بەهەشتەوە کە دانراون بۆ ئەوانە لە خودای خۆیان ئەترسن دوو بەهەشتی تر هەیە کە شیاوی غەیری گەلی پێشوە •

ئەو دوو بەهەشتە لە دووڕەوە ڕەش‌بام دەرئەکەون لە بەر زۆری‌و سەوزی • ئیتر بە کام نیعمەتی خودا باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا دوو چاوگە هەیە کە فوارە ئەکەن‌و ئاوەکەیان بە ئاسمانا بەرز ئەبێتەوە • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕتان نیە ؟ وە هەیە لەو بەهەشتانەدا هەر جۆرە میوەیێ دێ ئارەزووی بکاو ، هەروەها دارخورماو هەنار • جا بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا حۆری جوان شێوەو خۆش ڕەوشت هەیە • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە ئەو جوانانە چەن حۆرییەکن وان لە شوێنی تاییەتیدا لە ناو خێوەتا • ئیتر بە چ نیعمەتێ لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە ئە پێش خاوەنەکانیانا هیچ کەسێ لە پەری‌و ئادەمیزاد دەستیان بۆ ئەو حۆرییانە نەبردوە • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە پاڵ ئەدەنەوە لەسەر چەن پشتی سەوزی شایاو بۆ بەهەشتی ، وە لەوانە کە لەبەر نایابی پێیان بوترێ (عبقری) واتە : لە شاری (عەبقەرە)وە ـ کە شاری جنۆکەکانە ـ هاتوون • جا بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ زۆر گەورەیە ناوی پەروەردگاری خۆت کە خاوەنی پاکییە لە عەیبو . خاوەنی ئیکرامە بۆ ئەو کەسانە زانیویانە چۆن خزمەتی خودا ئەکەن •

بزانن ! (عەبقەرە) بە خەیاڵ ناوی شارێکە لە شارانی جنۆکە ، کاتی خۆی عەرەب ئەگەر شتێکی جوانی نایابیان چاوپێبکەوتایە ئەیانوت : ئەم شتە (عەبقەرییە) ، واتە : ئەم شتە ئەوەنە نایابە لە خاکی ئادەمیزادانا دەس ناکەوێ مەگەر لە شاری جنۆکەکانا •

جایێ ئەگێڕێتەوە : کە پێغەمەر ـدـ هاتەدەرەوە بۆ ناو یارانی‌و سووڕەتی (الرحمان) لە سەرەتاوە تا دوایی بەسەردا خوێندنەوە ئەوانیش

بێدەنگ بوون • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : من ئەم سوورەتەم خوێندەوە بەسەر جیندا لەو شەوەدا کە جنیم بانگکرد بۆ ئایینی ئیسلام ، ئەوان لە ئێوە جواتر ئەم سوورەتەیان وەرگرت : من هەر کاتێ ئایەتی : (فبای الاء ربکما تکذبان)م ئەخوێندەوە جنییەکان ئەیانوت : ئەی خودا هیچ نیعمەتێکت نیە ئێمە باوەڕی پێ نەکەین • یەعنی ئەبوو ئێوەیش لای کەمی وەها بوونایێ ئەوتانە بوتایێ •

جا لەمەوە دەرئەکەوێ ئەگەر ئادەمیزاد لە کاتی بیستنی ئەو ئایەتەدا بڵێت : (یا رب لا نکذب بشیء من آلائك) ئـەوە باشـەو خێرو پاداشی هـەیە •

پەروەردگارا ! ئەی خاوەن کـــەرەم
ئەی خاوەن رەحمەت ئەی خودای ئەکرەم
ئێمـــە سەراسەر خۆمان نیعمـــەتین
خۆمـــان کلیلی دەرگـــای رەحمەتین
ئێمەت دروستکرد لـــە بۆ عیبادەت
بۆ جـــاویدانی فـــەیضو سـەعادەت
عەقڵت بۆ نادرین لـە بۆ هۆشیاری
پێغـەمەریشت نـــارد بـــە دیـــاری
یـانی هـــەدییەی ئیحســـانی باری
بـــۆ دڵی هۆشـــیار بـــۆ بەختیاری
گـەیاندی پێمـــان پەیغـامی صـــەفا
شارەزای کردین بۆ ڕێگـــەی وەفـــا
ڕێگـــەی ئەخلاقو رەوشـــتی بوڵەند
ڕێگەی سەربەرزیو پایەی ئەرجومەند
ئێمە (راسب) بووین تۆ چاوپۆشیت کرد

ئێمە فاسید بووین تۆ ئیسلاحت کرد
ئەوەی پێویستە بۆ سلووکی دێ
تەسلیمت کردین ئەوەی پێویست بێ
کە وابێ ئێمە هەموو ڕەحمەتین
سەر تا بە پایین هەموو نیعمەتین
سوپاس بە ئیخلاص بۆ بارەگای تۆ
ئەناو ستایش بۆ کیبریای تۆ
درود بۆ ڕەهبەر چرای دنیاو دین
ناردت بە ڕەحمەت لە بۆ عالەمین
ئەپارێینەوە بە لاڵەو پاڵە
لە بەر دەرگایێ پڕ لە کەماڵە
تەوفیقمان بدە بە ئیستیقامەت
بۆ خزمەتی دین بە بێ مەلامەت
(نامی) لە ڕیزی خزمەتکارانا
حەشری بفەرموو لەگەڵ یارانا

سوورەتی (واقیعە) لـــە سوورەتە مەکەییەکانە ، نەوەدو شەش ئایەتە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(إِذَا وَقَعَتِ الوَاقِعَةُ (١) لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ (٢) خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ (٣) إِذَا رُجَّتِ الأَرْضُ رَجّاً (٤) وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسّاً (٥) فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثّاً (٦) وَكُنْتُمْ أَزْوَاجاً ثَلاثَةً) (٧)

کاتێ ئەو رۆژی قیامەتە هاتەجێ کە لە عیلمی ئێمەدا ئەوەندە دامەزراوە بەر لە بوونی وەکوو بوو وایە • بۆ هاتنەجێگەی ئەو رۆژە هیچ نەفسێکی درۆزن ناتوانێ بڵێت : ئەمە رۆژی قیامەت نیە •

کاتێ کە غائیب بۆت هاتە بەرچاو

نامێنێ قسەی پووچی ناتـــەواو

ئـەم قیامەتە کارەساتێکە بازێ کەس دائەنەوێنێ بـە سەرشۆڕیو شەرمەساریو ، بازێ کەسیش بەرزئەکاتەوە بەڕێزو بەختیاری • کاتێ کە تەکان درا بە زەوی بە تەکانی شیاوو کێوەکان داڕزێران وەکو سورمەی هاڕاو ، جا ئەو کێوە بەرزانە بوون بە گەردی رووی هەواو بڵاوکرایەوە بـە فەزاداو ، ئێوەیش ئەی هۆشیارانی خودا بانگکردوو بوون بـە سێ کۆمەڵ •• ئـەو رۆژە هەموو راستییەك دەرئەکەوێو ، تاوانبار ســەری دائەنەوێو ، فەرمانبەر لە خۆشیدایەو سەربەرزە •

(فَأَصْحابُ الْمَيْمَنَةِ ما اَصْحابُ الْمَيْمَنَةِ ؟ (٨) واَصْحابُ الْمَشْأَمَةِ مَا اَصْحابُ الْمَشْأَمَةِ ؟ (٩) والسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ (١٠) اولائِكَ الْمُقَرَّبُونَ (١١) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (١٢) ثُلَّةٌ مِنَ الأَوَّلِينَ (١٣) وقَلِيلٌ مِنَ الآخِرِينَ) (١٤)

ئەو سێ کۆمەڵێکیان خاوەن پیرۆزین ، بەڵام نازانن ئەو کۆمەڵە چۆنن چونکە ئەوەندە پایەیان بە مایەیە • کۆمەڵێکیشیان خاوەنی شوومیو نەگبەتینو بێ پایەو مایەن ، بەڵام نازانن ئەو کۆمەڵە چەند بەدبەختن !

وە ئەوانەیش کە پێشکەوتوون لە مەیدانی دڵسۆزیو باوەڕی راستو جیهادا ئەوانەن کە خۆیان کردوە بە قۆچی قوربانی بۆ پیرۆزیو کامەرانیو جاویدانی •• ئەوانەن نزیکانی بارەگای رەحمەتی خودای میهرەبانو وان لە ناو ئەو بەهەشتانەدا کە پڕن لە نیعمەتی مادیو مەعنەوی ، وە ئەمانە کۆمەڵێکی زۆریان لە پێشکەوتووانی هەموو ئوممەتێکە ، وە کەمێکیان لە دواکەوتوانی ئەوانەیە •

بۆ نموونە : لە ئادەمەوە هەتا حەزرەتی خاتەم ــ د ــ لە کۆمەڵەی زۆربەی پێشینان لە سابیقینو کەمێکیان لە دواکەوتووانن • وە لە ئوممەتی پێغەمەری ئێمە زۆربەی سابیقین لە چینە پێشووەکانە کە یارانو کۆمەڵانی دوای ئەوانو ، کۆمەڵانی دوای ئەوانیش لە خەڵکی ئەو چەرخانە کە حەزرەت شایەتی ئەوەی بۆ داون کە چاکترینی چەرخن ، وە کەمی سابیقین لە یەکەیەکەی چەرخە پاشکەوتوەکان لە زانایانی راستو ، پیاوچاکانو ، لێپرسراوانی دادگەر • خودا لەوانیشو لە ئێمەیش رازی بێ •

(على سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ (١٥) مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ (١٦) يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ (١٧) بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ (١٨) لا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلا يُنْزِفُونَ (١٩) وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ (٢٠) وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢١) وَحُورٌ عِينٌ (٢٢) كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ (٢٣) جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٢٤) لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلا تَأْثِيماً (٢٥) إِلاَّ قِيلاً : سَلاماً سَلاماً) (٢٦)

وە ئەو پێشکەوتوە زێکانە وان بەسەر چەن تەختێکەوە کە بە ڕێسانی ئالتوون چراون ، ئەو بەختەوەرانە لە بەرابەری یەکەوە بەسەر ئەو تەختو شوێنە نایابانەوە پاڵئەدەنەوەو ، چەن غولامێکی دەوام‌کردووی پایەدار بەسەریانا ئەگەڕێن بۆ خزمەتکردنیان ، چەن کووبی شەرابی بێ دەستو لوولەو چەن مەسینەو پیاڵەی پڕ شەرابی صافیان پێیە ؛ شەرابێکی وەها کە بە خواردنەوەی سەریان ناێێشێو سەرخۆش نابن ، هەروەها ئەو خزمەتچیانە میوەی باش لەوەی کە خۆیان بە باشی ئەزانن‌و هەڵئەبژێرن‌و ، گۆشتی پەلەوەر لەوەی ئارەزووی ئەکەن بۆیان دێنن • وە هەروەها بۆ لەزەتوەرگرتن ئەگەڕێ بە دەوریانا چەن حۆرییەکی لە ڕەنگا سوورو سپی چاو قەوی کە لە سافی‌و ئاوداریدا وەکوو دوڕی پارێزراو لە تۆزو غوبار وەهان • ئەمانەیان کە دەستئەکەوێ لەبەر پاداشدانەوەیە لەسەر ئەو کردەوە باشانە کە لە دنیادا کردوونیان •

وە لە بەهەشتا قسەی پووچ‌و بێسوود نابیسن ـ قسەیێ نەبێ کە بڕیتییە لە سەلامکردنی گەرم لەگەڵ ڕێزدا ـ ئەگەر ئەمە لە ڕزی قسەی

پووچدا بێ • ئەم (استثنا)یە لە بابەتی تەئکیدی مەدحە بە هاوونێنەی زەم • وەکوو ئەڵێ : ئەو گەلە قسەی خراپیان نیە مەرحەبای گەرم نەبێ •

(وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ ! (٢٧) فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ (٢٨) وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ (٢٩) وَظِلٍّ مَمْدُودٍ (٣٠) وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ (٣١) وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ (٣٢) لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ (٣٣) وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ (٣٤) اِنَّا اَنْشَاْنَاهُنَّ اِنْشَاءً (٣٥) فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًا (٣٦) عُرُبًا اَتْرَابًا (٣٧) لِاَصْحَابِ الْيَمِينِ (٣٨) ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ (٣٩) وَثُلَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ) (٤٠)

وە ئەوانە کە خاوەنی پیرۆزین‌و لە کۆمەڵی دووهەمن نازانن چۆن کۆمەڵێکن‌و خودا چ نیعمەتێکی پێداون ! وان لە ناو داری سیدر ـ مۆردی بێ دڕکاو لە ناو مۆزی بەسەریەکاکەوتووی وەکوو پەنجەی گوشراودا ، وە وان لە سێبەری خەستی درێژاو لە لای ئاوی داڕژراودا ، [واتە : لە سێبەری ئاوڕشێنکراوا]و میوەیەکی زۆری بێئەندازەیان لە لادایە ؛ نە خۆیان لە تەواوبوون دێن‌و ، نە لەکەسیش ئەگیرێنەوە ، فەرش‌و رایەخی بەرزکراوە ؛ جا لەبەر زۆری تووك ، یا لەبەر زۆری راخستنی رایەخ لەسەر رایەخ ، یاخود بەرزن لە نرخ‌و قیمەتا ، لەم جێگە خۆشەو ، لەسەر ئەم رایەخە بەرزو نەرمانە لەگەڵ ئەو حۆرییە جوانە دەس‌بۆنەبراوانەدا رائەبوێرن • ئێمە ئەو حۆریانمانە دروستکردوە بە دروستکردێکی تایبەتی‌و سەربەخۆ ، وە کردوومانن بە چەن کچێکی دەستبۆنەبراوی خۆخۆشەویستکردوو لە لای مێردیاناو ، کردوومن بە هاوتەمەن •

دەگێڕنەوە : خۆیان‌و مێردەکانیان هەموو وان لە تەمەنی سی‌وسێدا •

وه ئه‌مانه‌م داناوه بۆ (اصحاب الیمین) که کۆمه‌ڵێکن له پێشینانو کۆمه‌ڵێکن له دواکه‌وتووان • واته له هه‌موو ئومسه‌تێکدا کۆمه‌ڵێ له (اصحاب الیمین) هه‌یه له سه‌ردتاوه‌و کۆمه‌ڵێکیش له کۆتاییه‌وه • واته : کۆمه‌ڵێ له پێشینانو کۆمه‌ڵێ له پاشینان •

وه بازێ فه‌رموویانه مه‌عنای ئایه‌ته‌که وایه : ئه‌وانه که له سابیقین کۆمه‌ڵێ گه‌وره‌یانه له هه‌رچی ئوممه‌تی پێشینانه‌و کۆمه‌ڵێ که‌میان له ئوممه‌تی دواکه‌وتووانه ، وه‌کوو ئوممه‌تی پێغه‌مه‌ری ئێمه • واته : له هه‌رچی ئومسه‌تی پێغه‌مه‌رانی پێشوو له ئاده‌مه‌وه هه‌تا عیسا ـد کۆمه‌ڵێ له سابیقین پەیدا ئه‌بن‌و کۆمه‌ڵه‌که‌یان گه‌وره‌یه • وه به ته‌نیا له ئوممه‌تی پێغه‌مه‌ری خۆمان کۆمه‌ڵه‌یێ سابیقین پەیدا ئه‌بێ به‌ڵام له کۆمه‌ڵی پێشینان که‌متر •

جا ئه‌مه هه‌رچه‌ند له ئه‌وه‌ڵه‌وه یه‌کێ ته‌ماشای بکا پێی‌خۆش نیه له‌به‌ر ئه‌وه که سابیقین له گه‌ڵی پێغه‌مه‌ری خۆمانا که‌متر ئه‌بن له سابیقینی هه‌موو گه‌لانی پێغه‌مه‌رانی پێشوو ، به‌ڵام له راستیدا جێگه‌ی شانازییه ؛ چونکی به هه‌موو گه‌له پێشوه‌کان کۆمه‌ڵێ سابیقین پەیدا ئه‌بێ‌و به ته‌نیا گه‌ڵی پێغه‌مه‌ری ئێمه کۆمه‌ڵێ پەیدا ئه‌بێ • جا با که‌متر بێ له سابیقینی پێشوو ؛ چونکه ئه‌وان نه هه‌موو گه‌له‌کان ئه‌و کۆمه‌ڵه‌یان لێ ته‌واو بوه •

ئه‌مه ده‌رباره‌ی سابیقین ، به‌ڵام بۆ (اصحاب الیمین) به قه‌طعی نه‌ئه‌ڵه‌ر له‌وه که له سابیقین بن کۆمه‌ڵێ گه‌وره له ئوممه‌ته پێشوه‌کان‌و کۆمه‌ڵێ گه‌وره له ئوممه‌تی حه‌زره‌تی محه‌مه‌ده ـد •

عوروه‌ی کوڕی روه‌یم ئه‌ڵێ : که ئایه‌تی (ثلة من الاولین وقلیل من الآخرین) هاته‌خواره‌وه عومه‌ری کوڕی خه‌ڵاب گریاو فه‌رمووی : ئه‌ی

پێغەمەری خودا باوەڕمان پێکردی‌و تەصدیقمان کردی • لەگەڵ ئەوەیشدا ئەوەی نە ئێمە ررگار ئەبێ کەمە ! جا خودا ئایەتی (ثلة من الاولین وثلة من الآخرین)ی نارەخوارەوە •

جا حەزرەت ـدـ عومەڕی کوڕی خەطابی بانگکرد و فەرمووی : ئەی عومەر لە هۆی ئەوەوە کە تۆ قسەتکرد خودا ئایەتی نارەخوارەوە (فجعل ثلة من الاولین وثلة من الآخرین ، فقال عمر : رضینا عن ربنا وتصدیق نبینا ، فقال رسول الله ـصـ : من آدم الینا ثلة ، ومنی الی یوم القیامة ثلة • ولا یستثنها الا سودان من رعاة الابل ممن قال لا اله الا الله) •

(وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا اَصْحَابُ الشِّمَالِ ؟ (٤١) فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ (٤٢) وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ (٤٣) لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ (٤٤) اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ (٤٥) وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ (٤٦) وَكَانُوا يَقُولُونَ : اَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً اَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ؟! (٤٧) اَوَآبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ؟!) (٤٨)

وە ئەوانە کە خاوەن شووم‌و نەگبەتین‌و نامەی کردەوەیشیان نە لای دەستی چەپەوە بۆ دێت‌و بە دەستی چەپ وەری‌ئەگرن •• نازانن چەندێ بەدبەختن ! ئەوانە وان لە ناو گەرمایەکی ژاراوی وادا کە گەرماکەی کار لە بنی مووی لەشی ئادەمیزاد ئەکا • وە وان لە ناو ئاوێکی زۆر گەرمی نارِاداو وان لە ناو سێبەرێکدا کە لە دووکەڵێکی گەرم پەیدا ئەبێ ، ئەو سێبەرە نە ساردە وەکوو سێبەرەکانی دیکەو . نە قازانجێکیشی هەیەو . نە شوێنەکەی شیاوی رێزە • ئەمەیان لەبەرچی بۆ بڕیاردراوە ؟ لەبەر ئەوە ئەم ئادەمیزادانە لە دنیادا لە کاتی ژیانا خاوەن نیعمەت‌و خاوەن رابواردن بوون ، ئەوانە

بوون کە بەردەوام بوون لەسەر ئەو تاوانە بێوێنە گەورە کە کوفرو هاوڕێدانانە بۆ خوداو ، هەمیشە ئەیانوت : ئایا ئێمە کاتێ مردینو بووین بە گڵو ئێسك .. ئایا تازە ئێمە زیندوو ئەکرێینەوە ؟! ئایا لەگەڵ باوكو باپیرە پێشوەکانیشمانا ؟

(قُلْ : إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ (٤٩) لَمَجْمُوعُونَ إِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ (٥٠) ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ (٥١) لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ (٥٢) فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ (٥٣) فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ (٥٤) فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ (٥٥) هَذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ) (٥٦)

تۆ ئەی رەهبەر بفەرموو : نەك تەنیا ئێوەو باوكو باپیرەکانتان بەڵکو هەرچەن گیانلەبەر بوەو . هەرچی ئادەمیزادو پەری بوون لەمەوبەرو لەمەولایش هەموو لە کاتی رۆژێکی دیاریدا گردئەکرێنەوە . جا پاش ئەو گردبوونەوە ـ ئەی گومڕاهەکانو . ئەی باوەڕنەکردوەکان بە ئایینی ئیسلام لە داری زەقووم ئەخۆن . یانی لە بەرەکەی ئەخۆنو سکی خۆتانی لێ پڕئەکەن . ئەمجار ئاوی گەرمی زۆری بە سەرا ئەخۆنەوەو . ئەخۆنەوە وێنەی خواردنەوەی وشترێ کە دەردی (هیام)ی گرتبێو . بە هیچ ئاوێ تینوێنی نەشکێو . ئەم خواردەمەنیو خواردنەوەیانە بۆ ئامادەکراوە وەکوو چێشتی میوانی بە حورمەت . جا خواردەمەنییەك ئاوا بێ ئەبێ بخۆرەکەی کێ بێ ؟

(نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ . فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ : (٥٧) أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ؟ (٥٨) أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ (٥٩)

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ . وما نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ (٦٠) على اَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي ما لا تَعْلَمُونَ (٦١) ولَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الأُولى ، فَلَوْلا تَذَكَّرُونَ !) (٦٢)

ئێمە ئێوەمان دروستکردوە لەسەر بناغەی زانیاری‌و خواستکاری‌و تەوانایی لە نەبوونەوە بۆ بوون‌و لە نەزانینەوە بۆ زانیاری‌و ، لە هەیکەلی ئێوەدا چەن هێزێکی نادیاریسان داناوە وەکوو : زانیاری‌و ، ئازایەتی‌و ، داوێن‌پاکی‌و ... سیفەتەکانی تر . وە چەن هێزی دیاریشمان داناوە وەکوو : هەڵمەت‌و ، گرتن‌و ، قسەکردن‌و ، بیستن‌و ، بینین .. ، بە جۆرێ هەر هۆشیارێ بیر بکاتەوە لەوانەدا ئەزانێ کە ئەو کەسە ئەوانەی دروست‌کردوە زیندووکردنەوەی مردووی لە لا ئاسانە ، دەی بۆچی باوەڕ ناکەن کە خالیق هەر خودایەو ئەو خودا لەسەر هەر مومکینێ تەوانایە ؟ هەوالم بدەنێ لەو مادەی تۆمە کە ئێوە فڕەی ئەدەن بۆ ناو منداڵدانی ژن ـ ئایا لەسەر زانیاری‌و خواست‌و تەوانای خۆتان دروستی ئەکەن‌و ئەیکەن بە کوڕ یا بە کچ‌و ، جوان یا ناشیرین‌و ، خاوەن خوو ڕەوشتی پەسەند یا ناپەسەند ؟ یا ئێمە دروستی ئەکەین ؟

وە ئێمە لە پاش دروستکردنی ئێوە مردنمان لەناوتانا بڕیار داوەو هۆو کات‌و ساتێکمان بۆ دیاری‌کردوە‌و ، ئێمە بێ‌دەستەڵات‌و دەستەوسان نین لە لە باتی ئێوە هاووێنەی ئێوە لە ئینسانییەتا دروست‌بکەین‌و ، ئێوە دروست‌بکەین‌و داتان‌بمەزرێنینەوە لە ناو شێوەو سیفەتێکا کە ئێستە بە پیرو خەیاڵتانا نایێ . وەکوو ئاژەڵێکی ناشیرین . وەك چۆن شێوەی بەنی‌ئیسرائیلیەکانی گۆڕی بە شێوەی مەیموون‌و بەراز ئەتوانین شێوەی ئێوەیش بگۆڕین بە شێوەی گیانلەبەرێ بێجگە لە ئادەمیزادو ، کۆمەڵێ ئادەمیزادی تر دروست بکەین‌و لە شوێنی ئێودیان دابنێین .

وه بێگومان ئێوه بـه به‌ڵگه‌و بـه گێرانه‌وه‌ی هه‌واڵده‌ری راستگۆ ئه‌حواڵی خۆتان له نه‌شئه‌ی یه‌که‌مدا ئه‌زانن ؛ که چۆن ئێوه‌مان له تنۆکێ ئاوه‌وه کرد بـه ئاده‌میزادێکی جوان • ده‌ی ئه‌وه بۆچی بیرناکه‌نه‌وه لـه‌و ئیجاده‌دا هه‌تا به ئاسانی بزانن خودا ته‌وانایه به‌سه‌ر ئه‌وه‌دا که له پاش‌مردن‌و رزینی له‌شتان دروستتان بکاته‌وه وه‌کوو ئینسانه‌که‌ی جاران ؟

ئه‌وه‌ی ئاوی کرد به ئینسانی پاك
ئینسانیشی برد کردیه‌وه به خاك
ئه‌توانێ خاکیش هـــه‌م بکاته‌وه
به‌و ئینسانانه وان بـــه لاته‌وه

خودا فه‌رمویه‌تی : (نحـن قـدرنا بینکم المـوت ••• الآیة) • ئه‌بوبه‌کر ـخـ فه‌رمووی : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا پیر بووی ! فه‌رمووی : به‌ڵێ (هود)و (الواقعة)و (المرسلات)و (عم یتساءلون)ه‌و (اذا الشمس کورت) پیریان کردم ؛ چونکه ئـه‌م سووره‌تانه باسی زۆری به‌ربادکردنی گه‌له پێشوه‌کان‌و ، په‌ندو ئامۆژگاری‌و رێنومایی‌و به‌ڵگه‌ی روونا‌ك‌و ، باسی مردن‌و به‌هه‌شت‌و دۆزه‌خیان تێدایه •

(أفَرَأيتُمْ ما تَحْرُثُونَ ؟ (٦٣) ءأنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ؟ (٦٤) لَوْ نَشـــاءُ لَجَعَلْنَـــاهُ حُطاماً فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ(٦٥) اِنَّا لَمُغْرَمُونَ (٦٦) بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ(٦٧) أفَرَأيْتُمُ المَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ؟ (٦٨) أأنْتُمْ اَنزَلْتُمُوهُ مِنَ المُزْنِ ، أمْ نَحْنُ المُنْزِلُونَ ؟ (٦٩) لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجاً، فَلَوْلاَ تَشْكُرُونَ (٧٠) أفَرَأيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ؟ (٧١)

أَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا ، اَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ ؟ (٧٢) نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً ومَتَاعاً لِلْمُقْوِينَ (٧٣) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) (٧٤)

هەوالّم بدەنێ لەو تۆمەی ئەیوەشێنن : ئایا ئێوە خۆتان ئەیڕوێنن ، یا ئێمە ئەیڕوێنین ؟ ئەگەر خواستمان بێ ئەیکەین بە پووشێکی وشك ؛ جا ئەوسا قسەتان ئەکردو ئەتانوت : بـە راستی ئێمـە قەرزاری مەسرەفی کشتەکەی خۆمانین ، بەڵکوو ئێمـە گەلێکی بێ بـەش**و نائومێدین ! وە** هەوالّم بدەنێ لەو ئاوەی ئەیخۆنەوە،ئایا ئێوە دایئەپەڕێنن لە ئاسمانەوە یا ئێمە دایئەپەڕێنین**و** ئەیکەین بە باران ؟ ئەگەر خواستمان ببوایە ئەمانکرد بـە ئاوێکی تاڵو سوێر • دەی بۆ سوپاسی خودا ناکەن لەسەر ئەوە کە ئاوێکی زەلاڵو سافە ؟

وە هەوالّم بدەنێ لەو ئاگرە هەڵی**ئ**ەگیرسێنن**و** ئەیکەنەوە : ئایا ئێوە ئەو دارانەتان دروستکردوە وەکوو داری (مەرخ)**و** (عەفار) کە ئەیاندەن لە یەك**و** هەڵئەگیرسێن**و** گڕیان لێ ئەبێتەوە ؟ یا ئێمە دروستمان کردوون ؟ ئێمە کردوومانن بـە هۆی بیرکردنەوە لـە گەورەیی خوداوە ، بـە هۆی ژیوارو رابواردن بۆ ئەو کەسانە کە چۆڵگەردن**و** لە دەشت**و** دەرا پێویستیان بە ئاگرە بۆ خۆگەرمکردنەوە • وە یا بە هۆی تێربوون بۆ ئەوانە سکیان چۆڵەو بەو ئاگرە ئەیکەنەوە نان دروست ئەکەن**و** ، چێشت ئەکوڵێنن**و** ، چایی**و** قاوە دەم ئەکەن • دەی هەمیشە تەسبیحی ئەو خودای گەورەی خۆتە بکەو بە دووری بگرە لە ناتەوانی**و** کەم**و** کووڕی لە صیفات •

(فَلا اُقْسِمُ بِمَواقِعِ النُّجُومِ (٧٥) وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ (٧٦) إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ (٧٧) فِي كِتَابٍ

مَكْنُونٍ (٧٨) لا يَمَسُّهُ اِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ (٧٩) تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ العَالَمِينَ (٨٠) اَفَبِهذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ؟ (٨١) وتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ !) (٨٢)

ده‌گێڕنه‌وه‌ له‌ ئیبنو عه‌باسه‌وه‌ ـخ ـ : که‌ جارێك حه‌زره‌ت له‌گه‌ڵ یارانیا له‌ سه‌فه‌رێکدا بوو تینوویان بوو ، هاوڕێکانی عه‌رزیان‌کرد : دۆعا بکا بارانیان بۆ ببارێ • فه‌رمووی : پێم‌بڵێن : ئه‌گه‌ر دۆعام کردو باران باری نه‌ڵێن : به‌ هۆی فلاّن ئه‌ستێره‌وه‌و ، له‌ فلاّن بورجا بارانمان بۆ باری ! ئه‌وانیش عه‌رزیان‌کرد : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئیسته‌ کاتی ئه‌و ئه‌ستێرانه‌ نیه • جا حه‌زره‌ت دوو رکات نوێژی کردو له‌ خودا پاڕایه‌وه‌ ، جا بایێکی توند هات‌و هه‌ورێکی باشی کردو بارانیان به‌سه‌را باری ، تا ئاوی شیوه‌کان هات‌و ئاویان خوارده‌وه‌و ، جه‌وه‌نده‌یان پڕ کردو ، له‌ پاشان ڕۆیشتن به‌سه‌ر پیاوێکدا به‌ کاسه‌یێ ئاوی هه‌ڵئه‌گۆزی‌و ئه‌یوت : له‌ فلاّنه‌ بورجدا بارانمان لێ باری‌و ، نه‌یوت : له‌ که‌ره‌می خوداوه‌ • جا ئه‌م ئایه‌تانه‌ هاتنه‌خواره‌وه‌ •

واته‌ : سوێند ئه‌خۆم به‌ کات‌و ساتی ئه‌ستێره‌کان له‌ ئاوابوون‌و هه‌ڵهاتنیاندا ! وه‌ ئه‌مه‌ سوێنێکی گه‌وره‌یه‌ ؛ چونکه‌ سوێندم له‌سه‌ر خواردوه‌ که‌ ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر هێزو ته‌وانایی ئه‌و په‌روه‌ردگاره‌ ئه‌کا که‌ ئه‌م ئه‌ستێرانه‌ی دروست‌کردوه‌و هاتوچۆیان پێ ئه‌کات • جا ئه‌گه‌ر ئه‌م کارو نهێنیه‌ وردانه‌تان بزانیایێ زۆر باش بوو •

ئه‌م قورئانه‌ که‌ دێته‌خواره‌وه‌ بۆ سه‌ر ره‌هبه‌ری خۆشه‌ویست قورئانێکی به‌ڕێزو خاوه‌ن پیرۆزییه‌ ، له‌ لای خوداوه‌ بۆی هاتوه‌ • وه‌ ئه‌م قورئانه‌ وا له‌ناو نووسراوێکی به‌ڕێزدا ، که‌ (لوح المحفوظ)ه‌و ، پارێزراوه‌و شارراوه‌ته‌وه‌ له‌ ده‌ست‌و ده‌سته‌ڵاتی خائینان‌و ، که‌س ده‌ست نادا له‌و

قورئانە لە (لوح المحفوظ)دا فریشتەکان نەبێ کە پاکن‌و پاککراونەتەوە لە تاوانباری • وە نابێ لە زەویشدا کەس دەستی لێ بدا ئەو موسوڵمانانە نەبێ کە پاکن لە لەشیسی‌و بێدەستنوێژی • وە لە لایەنی پەروەردگاری جیهانەوە نێرراوەتە خوارەوە • ئایا ئێوە بێ موبالاتی بەم قورئانە بە حورمەتە پیرۆزە ئەکەن‌و ؟ رۆزی‌و بژیوی خۆتان ئەکەن بەوە کە بێ باوەڕی بەو قورئانە دەرئەبڕن ؟ دیارە زۆر ستەم لە خۆتان ئەکەن کە ئەم جۆرە کارە ئەکەن !

یاخود مەبەس لە (مواقع النجوم) کات‌و شوێنی موناسبە بۆ هاتنەخوارەوەی چەن ئایەتێ لە قورئان کە بە (نجم) ناوئەبرێن • یاخود مەبەس لە مەواقیعی نوجووم کات‌و شوێنی هاتوچۆی ئەستێرەکانی ئاسمانە ، بەو موناسەبەوە هەر پارچەیێ لە ئایەت وەکوو ژمارەیێ ئەستێرە وایە لەوەدا کە ئەوان کائیناتی مادی رووناك ئەکەنەوەو ئایەتەکانیش گیان‌و دەروونی موسوڵمانان رووناك ئەکەنەوە •

بزانن ! ئیبن‌و حەجەری عەسقەلانی لە شەرحی حەدیثی : (مطرنا بنوء کذا) دا ئەفەرموێت : زەمکردنی ئەم وتارانە لەسەر بناغەی بیری جاهیلییەت‌و بیرو باوەڕی تاریکی ئەو چەرخەیە کە وایان داناوە ئەو ئەستێرانە لە هەڵهاتن‌و ئاوابوونیانا تەئثیریان لە دنیادا هەیە • ئەگەرنا ئەگەر شتەکە بە نیشانەیێ دابنرێ کە خودا داینناوە بۆ ئادەمیزاد هەتا لە کارو باری خۆیان بگەن‌و کات‌و شوێن بزانن • بۆ نموونە لە بورجەکانی بەهارا باخ‌و بێستان‌و کشتوکاڵی بەهاری‌و هاوینی پەروەردە بکەن‌و ، لە هاوینا جۆرە کاسبێکی ترو ، لە پایزدا خۆئامادەکردن بۆ گەڕانەوە بۆ ولاتی گەرمەسێرو ، لە زستانا ئاژەڵ بکەنە شوێنی گەرم‌و ••• ئەوە عەیبی تیا نیەو جێگەی قسە نیە • خودا فەرموویەتی : (والشمس والقمر بحسبان)و

فەرموویەتی : (وعلامات ، وبالنجم هم یهتدون) ، وەفەرموویەتی : (وجعلنا اللیل لباسا وجعلنا النهار معاشا)و فەرموویەتی : (وآتیناه من کل شیء سببا فاتبع سببا) •

بە کوردی : ئایینی ئیسلام هۆشیاران بانگ ئەکا بۆ ئەوە کە هەموو کارێو هەموو کارتێکردنێ لە خوداوە بزانن‌و کارتێکردن بۆ هیچ شتێکی تر دانەنێن • (وقل : الحمد لله الذي لم یتخذ ولدا ، ولم یکن له شریك فی الملك ، ولم یکن له ولی من الذل • وکبره تکبیرا) • ئیتر ئایینی ئیسلام بەوە رازی نیە کە ئینسان جیاوازی لە نێوان گەرماو سەرمادا نەکاو ، تەماشای نیشانەو ئەسباب نەکاو ، گوێ بە بەرگری نەدا • حاشا ! خودا فەرموویەتی : (واتوا البیوت من ابوابها) • پێویستە زانایانی هۆشیار ئەم دەرزانە باش بە منداڵانی موسوڵمانان بڵێن تا لە مەعنای یاسای ئیسلام حاڵی ببن •

﴿ فَلَوْلَا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ (٨٣) وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ! (٨٤) وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ ، وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ (٨٥) فَلَوْلَا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ (٨٦) تَرْجِعُونَهَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ !) (٨٧)

ئەی ئادەمیزادی سەرسەخت ئەگەر راست ئەکەن هیچ شتێ لە ئارادا نیە هێزی مادییات‌و ئەستێرەو وەزعی رۆژگار نەبێ ، خۆ باش ئەزانن کە ئینسان لە هەموو شتێ زاناترو تەواناترە،دەی بۆچی کاتێ گیان ئەگەتە گەرووی خۆشەویستێکتان‌و لەوەدایە بمرێ‌و ئێوە بە دەوریدا دانیشتوون‌و ئەڕوانن‌و منیش لە ئێوە نزیکترم لێیەوە ـ ئەگەرچی ئێوە نامبینن ـ ئەوە بۆچی ئەگەر ئێوە لە ژێر هێزو دەستەڵاتی پەروەردگارا نین‌و خۆتان شتێکتان پێ ئەکرێ

ئەو گیانی شیرینی خۆشەویستی خۆتانە ناگیڕنەوە ؟ ئەوە بۆچی دێڵن بە بەرچاوتانەوە گیانی دەربچێو بسرێ ئەگەر راست ئەکەنو شتێکتان لە باردایە ؟

جا بزانن خودا پەروەردگاری جیهانە بە کەمو زۆریو ، ئادەمیزدان بەندەی خودانو ، هەرکەسێ ئەمرێ بە فەرمانی خودا ئەمرێ لە کاتی ئاکامی دیاری خۆیداو ، هەرکەسێ کە مرد لەسەر بیرو باوەڕو کردەوەی خۆی رەفتاری لەگەڵ ئەکرێ وەکوو خودا ئەفەرموێ •

(فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ (٨٨) فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ (٨٩) وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ (٩٠) فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ (٩١) وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ (٩٢) فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ (٩٣) وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ (٩٤) إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ (٩٥) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) (٩٦)

واتە : پاش ئەوە کە ئەو ئادەمیزادە گیانی دەرچوو ئەگەر لەسەر بیرو باوەڕو کردەوە لە نزیکانی بارەگای خوداو لە کۆمەڵانی پێشکەوتووی مەیدانی خوداپەرستی بێ ئەوە پاداشەکەی ئاسایشو بێنی خۆشو ئارامییە لە بەرزەخداو ، بەهەشتی خاوەن نیعمەتە لە قیامەتا • وە ئەگەر لە پایەی نزیکانی بارەگای خودا کەمتر بێ بەڵام بیرو باوەڕ باش بێو کردەوەی رێکی حەق بووبێ ، بەم مەعنایە لە یارانی دەستەڕاستو خاوەن پیرۆزی بێ ئەوە سەلام بۆ تۆیە • یا صاحیب یەمین لە (اصحاب الیمین)ەوە واتە لە هاووێنەتەوە • وە ئەگەر لەوانە بێ کە باوەڕی بە ئایینی ئیسلام نەبێو ،

ڕێگه‌ی ڕاستی ونکردبێ •• ئه‌وه ماده‌ی حه‌میمی بۆ ئاماده‌کراوه له‌گه‌ڵ هاوبته ناو دۆزه‌خ له پاشه‌ڕۆژا •

بێگومان به‌شکردن به‌م شێوه‌و به‌م سێ به‌شه بۆ هۆشیارانو ، به‌یانی ئه‌حوالیانو ، دیاریکردنی پاداشیان ئه‌وه له به‌یانه راسته‌کانه به (علم الیقین)و بـه بێ گومان • ده‌ی ئـه‌ی پێغه‌مه‌ر تۆ ته‌سبیحی خودای خۆت بکه‌و ، په‌روه‌ردگاری خۆت به دوور بگره له‌وه‌ی که کافره‌کان ئه‌یده‌نه پاڵی لـه هاوبه‌ش‌و هاوڕێ • (تعالی عنه علوا کبیرا) •

سووره‌تی (حـه‌دید) له سووره‌ته مه‌دینه‌ییه‌کانه ، بیست‌و نۆ ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی (زه‌لزه‌له) هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(سَبَّحَ لِلهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ . وهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (١) لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ . يُحْيِي ويُمِيتُ . وهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢) هُوَ الأَوَّلُ والآخِرُ والظَّاهِرُ والبَاطِنُ . وهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (٣)

تەسبیحی پەروەردگاری (واجب الوجود)ی پەرستراوی بە راستی ئەکا کە ناوی (الله)یە هەرچی وا لـە ئاسمانەکانو زەویدا ، جا هەر شتێ لەسەر ئەو یاسایە دانراوە بۆ تەسبیح‌و تەقدیس بە موناسبی زات‌و صیفاتی خۆی . وە ئەو خودایە شیاوە بەو تەسبیحەو ئەو خودایە خاوەن عیزەتە لە زاتاو . خاوەن حیکمەتە لە کرداراو ، هەموو ئاسمانەکانو زەوی موڵک‌و دروستکراوی ئەون ، واتە : هەرچی بەروبەرزییەو ، هەرچی بەرەونزمییە بە نیسبەتی هەموو مەوجوودێکەوە •• هەمووی دروستکراوی ئەوەو لـە ژێر دەستەڵات‌و توانای ئەودایە •

وە ئەوەندە خاوەن دەستەڵاتە مردوو زیندوو ئەکاتەوە لە قیامەتاو ، زیندوو ئەمرێنی لە دنیادا • وە دەستەڵات‌و توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیەو هەموو مەوجوودێك لە ژێر باری هێزو تەوانای ئەودایە • هەر ئەوە

پێشکەوتوو لەسەر هەموو مەوجوودێك ؛ چونکی وجوودەکەی زاتییەو لە کەسەوە نیە • وە ئاخرەو دوای هەموو مەوجوودێ هەر ئەمێنێتەوە • واتە : هەر ئەو لەوانەیە بمێنێتەوە لە پاش لەناوچوونی هەموو مەوجوودێ ؛ چونکی وجوودی زاتی لەوانە نیە لەناو بچێ • وە هەر ئەوە لەوانە نەبێ لە هیچ کاتێکدا لەناو بچێ • وە ظاهیرو ئاشکرایە لەبەر چاوی ئەوانەدا کە شوێنەوار ئەکەن بە بەڵگە لەسەر بوونی پەروەردگاری تەوانا • وە باطینە لە بەرچاوی ئەوانەدا کە هەر تەماشای کونهی زات ئەکەن ؛ چونکی ئیدراکی کونهی باری تەعالا لە توانادا نیە ، یان زۆر زەحمەتە •

وە بازێ ئەڵێین : ظاهیرە لەبەر عەقڵی مودریکی ئەهلی شوهوودو حوضوورا • وە باطینە لەبەر عەقڵی ئەهلی بەڵگەهێنانەوە بەشوێنەوارا • لەبەر ئەوە بەڵگە ئەگەر مووجیبی (علم الیقین)بێ حوضوور مووجیبی (عین الیقین)ە •

وە بازێ ئەڵێین : ظاهیرە لە پاشەڕۆژا لە پاش (رؤیة) • وە باطینە لە دنیادا لەبەر مەستوورییو غەیبەت •

وە زانایە بە هەموو شتێکیش کەمو زۆرو مادەو مەعنا •

(هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ، ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى العَرْشِ ، يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا • وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ • وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٤) لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ (٥) يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ • وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ • وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) (٦)

خودا ئه‌و خوایه که له شه‌ش رۆژدا زه‌وی‌و ئاسمانه‌کانی دروست‌کردووه . نه پاش ئه‌وه ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر عه‌رشدا کردووه ، زانایه به هه‌ر شتێ به ره‌وێدا بڕواته خواره‌وه ، وه‌کوو : تۆوو ، ئاوو ، جڕوجانه‌وه‌ر • وه به‌وه‌ش که له زه‌وی ده‌رئه‌چێ ، وه‌کوو : دارو ، گیاو ، کشت به‌ه‌موو جۆرێکیه‌وه • وه به‌وه‌ی که له ئاسمان دێته‌خواره‌وه وه‌کوو : به‌فرو . باران‌و . ته‌رزه‌و . گه‌زۆو . شۆکه‌و . نه‌و . شه‌خته‌و ••• وه به‌ه‌رچی به ئاسمانا به‌رزئه‌بێته‌وه وه‌کوو : بوخارو ، باو ، دووکه‌ڵ‌و ، هه‌ورو . به‌له‌وه‌رو ••• وه غه‌یری ئه‌مانه وه‌کوو : ساروخ‌و ، فڕۆکه‌و ئه‌و شتانه‌ی دیکه که به‌رزئه‌بنه‌وه ، وه له هه‌ر شوێنێکدا بین خودا له‌گه‌ڵتانایه‌و خودا بینه به‌وه‌ی که ئێوه ئه‌یکه‌ن •

وه هه‌ر ئاسمانه‌کان‌و زه‌وی هه‌ر بۆ خوایه‌و ، هه‌موو کارێ هه‌ر بۆ لای خودا ئه‌گه‌ڕێته‌وه ، له‌کاته‌کانی شه‌و ئه‌خاته سه‌ر رۆژو ، له کاته‌کانی رۆژ ئه‌خاته سه‌ر شه‌وو . زانایه به‌و خه‌یاڵانه که به دڵی ئینسانا ئه‌گه‌ڕێ ، ئه‌و دڵه که وا له سینه‌دا •

(آمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ . وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ . فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ (٧) وَمَا لَكُمْ لا تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ ، وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ؟) (٨)

باوەڕ به خوداو پێغه‌مه‌ری خودا بکه‌ن‌و . له‌و مانه‌و دارایيه سه‌رف‌بکه‌ن له ڕێگه‌ی خودادا که خودا داویه‌پێتان‌و کردوونی به جێگه‌داری

پێشینان لە تەسەرِوفکردن تیایانا • بە راستی ئەو کەسانە لە ئێوە کە باوەرِ بە خوداو پێغەمەری خودا ئەکەنو لە مالّو دارایی خۆیان لە رێگەی خودادا خەرج ئەکەن لە پاشەرِۆژدا پاداشێکی گەورەیان هەیە •

وە چ سوودێکتان دەستئەکەوێ کاتێ باوەرِ بە خودا ناکەن کەچی رەهبەری خودایی بانگتان ئەکا بۆ باوەرِکردن بە پەروەردگاری خۆتانو خودایش پەیمانی لێ وەرگرتوون ئەگەر ئێوە لەوانەن کە باوەرِ بکەن لەبەر بەلّگەو نیشانەیێ؟ واتە: مادام ئێوە لەوانەنکە چاوەرِێی دەلیلو (موجب)بکەن بۆ باوەرِکردن موجیب لەوە باشتر نابێ کە پێغەمەری خودا بە فەرمانی خودا بانگتان ئەکا بۆ باوەرِکردنو خودا عەقڵو زانستیشی پێداونو سوودو زیان لە یەك جیا ئەکەنەوە •

(هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ، وَإِنَّ اللهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ (٩) وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلِلهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ؟ لا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ، أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ، وَكُلاًّ وَعَدَ اللهُ الْحُسْنَى ، وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (١٠) مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ؟) (١١)

خودا خودایەکە ئایەتی خۆی ئەێێرێتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەری خۆی هەتا لە تاریکستانی نەزانیو بێباوەرِی دەرتان بکا بۆ رووناکی زانیاریو ئیمانداری • وە پێگومان خودا زۆر میهرەبانو خاوەن رەحمەتە •

چیتان دەست ئەکەوێ کە ئێوە مانّ سەرف ناکەن لە رێگەی خودادا لەگەڵ ئەوەدا هەر مانّو داریيەك لە زەوی‌و ئاسمانداية هەمووی بۆ خودايەو مولکی ئەوەو ئەتوانێ دەرگای رێژەنی بکاتەوە لە هەر کەسێ خواستی لێ بێ ؟ وە بزانن وەکوو يەك نين ئەوانە کە مالّی خۆيان لە پێش فەتحی مەکەدا خەرج کردوە لە رێگەی خودادا و جەنگيان لەگەڵ کافرانا کردوە نـە پێش فەتحدا لە حالّی لاوازی موسوڵمانانا •• وەکوو يەك نين لەگەڵ ئەوانەدا کە لـە پاش فەتحی مەکـە مالّی خۆيان صەرف ئەکەنو جەنگ لەگەڵ کافرانا دەکەن لە رێگەی خودادا • ئەوانە کە لە پێش فەتحدا مالّو گيانيان بەختـ کردوە پاداشيان زۆرترەو ؛ پايەيان لە لای خودا گەورەترە لەوانە کە لـە پاش فەتح مالّيان صەرف کردوەو مەيداريیان کردوە • وە خودا وادەی پلەی بەرزو پاداشی چاکی بە هەردوو لايان داوەو ؛ خودا ئاگای لە هەموو کردەوەکانی ئێوە هەيە •

ئەوە کێيە ئەو بەختيارە کە قەرز ئەدا بە خودا بە قەرزێکی جوان ؟ واتە لە رێگەی خودادا بێ هيچ مەبەستێك‌و دوور لە هەموو هيوايەك جگە نـە رەزامەندی خودا •• هەتـا خودا پاداشی دووقات بکاتەوە ، پاداشی چەندان قات بداتەوە ؛ لـە دوو دەرەجەوە هەتا دە دەرەجە هەتا حەوسەد هەتا زياتر ••• لەسەر میهرەبانی خۆی • وە ئەو پاداشە کـە خودا ئەيدا بەوانە کە قەرز ئەدەن بە خودا ، ئەو پاداشە لە گيانی خۆيا بە بێ چەندقاتـ کردنەوە پاداشێکی خاوەن رێزو نرخە چ جای ئەوە کەچەند قات بێتەوە •

(يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ : بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ؛ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٢)

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا : انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ ! قِيلَ : ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً ! فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ ، بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ ، وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ (١٣) يُنَادُونَهُمْ : أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ؟ قَالُوا : بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ ، وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ ، وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللهِ ، وَغَرَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ (١٤) فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ ، وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ، مَأْوَاكُمُ النَّارُ ، هِيَ مَوْلَاكُمْ ، وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) (١٥)

واتە : ئەو پاداشە بەنرخە هەیە بۆ موسوڵمانەکان لەو رۆژەدا کە موسوڵمانەکان لە حاڵێکدا دەبینی رووناکییان وەکوو چرا لە بەردەمیانەوە یا لە لای راستیانەوە لەگەڵیانا دەگەڕێ ، لە لایەنی فریشتەوە پێیان ئەوترێ : موژدەتان بێ بە چەن بەهەشتێ کە لە ژێر دارەکانیانەوە جۆبار ڕەوان تێدا بێ ، حاڵیان وایە بە هەمیشەیی تیایانا ئەمێننەوە . دیارە ئەمە گەیشتنە بە پایەیەکی گەورە **لە لای خوداوە** .

بڕاکان ! تەفسیری ئەو (نور)ە بە رووناکی مادی وەکوو رووناکی چرا ظاهیری ئایەتەکەیە . وە مادام ئایەتەکە بە ظاهیر ئەوە ئەگەیەنێ ئێتر تەئویلکردنی ئەو نوورە بە (هیدایەت) یا بە بیرو باوەڕ کردەوەی باش لە عەقڵەوە دوورە .

لە ئیبن ومەسعوودەوە دەگێڕنەوە : کە ئەو نوورەیان بە ئەندازەی کردەوەیان پێ ئەدرێ ؛ هەندێ کەس نوورەکەیان بە قەد دارخورمایەکەو ، هەندێ کەس نوورەکەیان بە قەد پەنجەگەورەی پێیەتی .

وە قەتادە ئەڵێ : بۆمان گێڕراوەتەوە کە : حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : هەندێ لە موسوڵمانان نوورەکەی ئەوەندە بەهێزە نێوانی مەدینەی مونەووەرەو شاری عەدەن رووناك ئەکاتەوەو ، هەندێ کەس نوورەکەی لەوە کەمترە • تا بازە کەسێکیان نوورەکەی ئەوەندە کزە بەس بەرپێی رووناك ئەکاتەوە . بۆ ئەوە کە بەسەر پردی صیراطا رابورێ •

وە حەسەن ئەفەرموێت : ئەو نوورەیان بۆ ئەوەیە کە بەرپێی خۆیان ببینن‌و رێگەی صیراط دەربکەن •

وە ئەو رۆژە کە موسوڵمانەکان وەها ئەبینی پیاوو ژنە مونافیقەکانیش ئەبینی کە بە موسوڵمانەکان ئەڵێن : بۆمان بڕوانن‌و لایەکمان بەلادا بکەنەوە بەڵکو تروسکاییەك لەو رووناکی بەردەمی ئێوە وەربگرین‌و رێگەی خۆمان بدۆزینەوە ! جا لە لایەنی فریشتەکانەوە ، یا لە لایەنی موسوڵمانەکانەوە پێیان ئەوترێ : بگەڕێنەوە بۆ دنیا لەوێوە چرای رووناکی بەردەمی خۆتان وەربگرن ! واتە : ئەو رووناکییە لە بەندەیی کردنی دنیاوە بۆ خودا بۆ ئێمە پەیدا بوەو ، ئێوە بەندەییتان بۆ خودا نەکردو ، هەلی خۆتان لەکیس دا ، تازە لەوانە نیە ئێوە رووناکی وەربگرن •

وە لە پاش ئەم پرسیارو وەڵامی نێوان موسوڵمان‌و مونافیقانە پەردەیێ لە نێوانیانا دروست ئەبێ‌و ئەو پەردە دەرگایەکی تیایە ، لەودیوی دەرگاکەوە رەحمەت‌و بەهەشت‌و شادمانییە ، وە لای دەرەوەیشی کە مونافیقەکانی تێدایە سزاو دۆزەخ‌و نائاسایشی‌و نەگبەتییە (پەنا بە خودا !) •

جا مونافیقەکان لەو دیوی پەردەکەوە بانگ لە موسوڵمانەکان ئەکەن : ئایا ئێمە لەگەڵ ئێوەدا نەبووین‌و هاوڕێ نەبووین ؟ ئیستە بۆچی ئێوە ئەڕۆن بۆ بەهەشت‌و ئێمە بۆ دۆزەخ ؟ ئەوانیش لە وەڵامدا ئەڵێن : بەڵێ

لەگەڵ ئێمەدا بوون بـە شێوەو دیمەن نەك بـە راستیو دڵو بیرو باوەڕ ؛ چونکە بـە نیفاقو دووڕوویی‌و بێباوەڕی خۆتان گیرۆدە کـردو کەوتنە شوێن دووڵی لە دنیاداو ، لەسەر ئەو شێوە بەدە مانەوەو هیواو ئارەزووی پڕوپووچ ئێوەی بایی کرد ، هـەتا فەرمانی خودا هات بۆ مردنتان • وە بایی‌بوونو شەیتان بایی‌کردن بە خوداو میهرەبانی‌و بەخششی خودا •

مادام بەدییەکەتان لـە خۆتانەوە بوو ئـەمڕۆ هیچ واسیطەیەکتان لێ وەرناگیرێو ، فیدیەو هاوارو پاڕانەوەیش سوودێ نادەن • وەك چـۆن فیدیە لە ئێوە وەرناگیرێ هەروا فیدە لە کافرەکانیش وەرناگیرێو هەموتان شوێنتان دۆزەخەو ئاگـر دۆستتانەو ئەتانکاتە باوەش ! وە ئاگری دۆزەخ مەڵبەندێکی زۆر ناهەمواره •

﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ، ولا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ ، فَطَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ ، فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ؟ وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (١٦) اِعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يُحْيِي الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ، قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) (١٧)

ئایا کاتی ئـەوە نەهاتوە بۆ ئەوانە کـە باوەڕیان کردوە بـە خوداو پێغەمەری خودا کە دڵیان بترسێو دانەوێو ئامادە بێ بۆ زیکری خوداو پەیرەوی قورئانی پیرۆزو ؟ بە وێنـەی ئەوانە مەبن کـە لە پێش ئێوەدا کتێبی ئاسمانییان پێدرابوو ماوەیەکی زۆریان بەسـەرا رۆییو ، دڵیـان رەق‌بوو ، وە گەلێ کەس لەوانە لە دینەکەی خۆیشیان لایان‌داوە •

بزانن ! کە خودای تەعـالا خاکی تۆزاوی وشکی بێفەڕ بـە بارانی رەحمـەت زیندووئەکاتەوەو ، دارو ، گیـاو ، گـوڵو ، کشتوکاڵی تێـدا

ئه‌ڕوێنێ • وه ئـه‌و خودایه تەوانایه کـه ئێوه‌یش لـه پاش مردن زیندوو بکاته‌وه • به ڕاستی هه‌موو به‌ڵگه‌و نیشانه‌کانی گه‌وره‌یی خوداماڵ بۆ ڕوونا‌ك کردنه‌وه به هیوای ئه‌وه هۆش‌بکه‌نه‌وه‌و له (ڕاستی) بگه‌ن •

عه‌بدوڵلاّ ـخـ ئه‌ڵێ . له نێوان موسوڵمان‌بوونی ئێمه‌و عیتابی خودادا له ئێمه به‌م ئایه‌ته ته‌نها چوار ساڵ هه‌بوو • واته : ئێمه که موسوڵمان بووین له گه‌دایی‌و بێ نه‌وایی‌و هه‌ژاریدا بووین‌و به دڵسۆزی ئیشمان ئه‌کرد . کاتێ ده‌رگای نیعمه‌تمان لێ‌کرایه‌وه که‌وتینه رابواردنه‌وه ، جا خودا به‌م ئایه‌ته عیتابی لێ‌گرتین •

(اِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ (١٨) وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ اُولَائِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ ، وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ . وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا اُولَائِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ) (١٩)

ئه‌و پیاوو ژنانه که صه‌ده‌قه‌ی واجب ئه‌ده‌ن له ڕێگه‌ی خودادا به پێشیاوان وه‌کوو زه‌کاتی ماڵ ، یا صه‌ده‌قه‌ی سوننه‌ت ئه‌ده‌ن به داماوان‌و ، قه‌رز ئه‌ده‌ن به خودا به قه‌رزی حه‌سه‌نه ، واته : خێری سوننه‌ت نه‌ك واجب ئه‌ده‌ن به داماوان •• ئه‌مانه پاداشیان بۆ چه‌ن قات ده‌کرێته‌وه‌و ، له پاشه‌ڕۆژا پاداشێکی به‌ڕێزیان هه‌یه‌و . ئه‌و که‌سانه که به بێ دوودڵی باوه‌ڕیان به خوداو پێغه‌مه‌رانی خودا کردوه ئه‌وانه که‌سانێکن به ناوی (صدیق) ڕاستگۆ ناسراون . چونکه باوه‌ڕیان به ڕاستی کردوه‌و شوێنی که‌وتوون به بێ زه‌حمه‌ت • وه ئه‌وانه‌یش که له ڕێگه‌ی خودادا کوژراون

ئەوانەیش بە شوهەدا ناسراون ؛ چونکی حازری جەنگ بوون لە ریگەی خوادا • یاخود پاش کوژرانیان فریشتە لە لایان حازربوە • وە هەر وەکوو لە ناو موسوڵمانا بە شەهید ناسراون بە لای خودایشەوە هەر وا ناسراونو ، ئەم شەهیدانە پاداشی خۆیان لە لای خودای خۆیان هەیەو ، لە پاشەڕۆژدا روونا کی بەردەمو لای راستیان هەیە • وە ئەو کەسانە کە کافربوونو باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە نەکردوە ئەوانە لە دۆزەخدان لە پاشەڕۆژاو یارو یاوەری ناو دۆزەخنو ئەوە بەش‌و بارەیانە •

﴿ اِعْلَمُوا أَنَّمَا الحَيَاةُ الدُنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الأَمْوَالِ والأَوْلادِ كَمَثَلِ : غَيْثٍ اَعْجَبَ الكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَاماً وفِي الآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ ، وما الْحَيَاةُ الدُنْيَا اِلاَّ مَتَاعُ الغُرُورِ (٢٠)

سَابِقُوا اِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ ، اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ ، ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ، واللهُ ذُو الفَضْلِ العَظِيمِ) (٢١)

خودای تەعالا بەم ئایەتە ئامۆژگاری ئادەمیزادو هۆشیارانی تر ئەکا بۆ ئەوە کە لە حاڵی فەرامۆشی لە خوداو پێغەمەر دەرچنو ، هۆش بکەنەوەو فەرمانبەری خوداو پێغەمەر بکەنو ، ئەفەرموێت : بزانن ! بە راستی ئەم ژیانی دنیاو ئەم ماوەی ژیانە کە ئەم قەرەبالغە بێ‌ئاگا تەواوی ئەکەن ماوەیەکە رائەبوێرێ لە (لعب)دا کە کارێکە ئینسان ماندوو ئەکاو ئەنجامێکی بەرزیشی نیەو ، لە لەهوا کە خۆڕزگارکردنە لە مەسئوولییەت بە هۆی

نوستن‌و رابواردن‌و سه‌رخۆشبوون‌و ... له زینه‌تا که خۆجوانکردنه به‌نه‌فسی خۆی ، یا به‌رگ‌و پۆشاکی ، یا خانه‌دان‌و شوێنی . یا ولاخی سواری‌و شت‌و مه‌کی دیکه‌ی . هه‌روه‌ها ئه‌م ژیانی دنیایه رائه‌بوێرێ به‌ته‌فاخور له نێوان یه‌کداو ، به زۆرگردکردنه‌وه‌ی دارایی‌و نه‌وه به هۆی ژن‌و ژنخوازییه‌وه . وه ئه‌م ژیانی دنیایه وه‌کوو نموونه‌ی بارانێکه بباڕێ‌و گیاو کشتوکاڵ بڕوێنێ ، به شێوه‌یێ که جووتیارو کیشاوه‌رزه‌کان بخاته سه‌رسوڕمانه‌وه ، یا ئه‌و کافرانه که په‌یوه‌ندییان له‌گه‌ڵ دنیادا زۆره . وه له پاش ئه‌و سه‌وزبوونه‌ی بکه‌وێته لق‌ڵێدان‌و به‌رزه‌وه‌بوون‌و ، گون‌کردن‌و پێگه‌یشتن . که‌چی له‌و کاته‌دا ته‌ماشای ئه‌که‌ی ئه‌بینی زه‌ردهه‌ڵئه‌گه‌ڕێ ، پاش ماوه‌یێ وشك ئه‌بێ‌و له زه‌ویدا ئه‌که‌وێ . وه ئه‌و که‌سانه که ژیانه‌که‌یان ئاوا به بێسوود به‌سه‌ر ئه‌به‌ن به بێ ده‌س‌مایه ئه‌مرن‌و ، له جێگه‌ی نه‌بڕاوه‌ی پاشه‌ڕۆژیشدا سزای سه‌خته بۆ کافران‌و تاوانبارانو ، تاوانبه‌خشین‌و ره‌زامه‌ندییه بۆ موسوڵمانان . جا که هاتین ته‌ماشای دنیاو ئه‌نجامه‌که‌یان کرد تێ‌ئه‌گه‌ین که ژیانی دنیا هه‌ر رابواردنێکه له ئه‌نجامدا ئه‌بێ به هۆی بایی‌بوون .

ئه‌ی هۆشیاره‌کان ! تێکۆشن له پێشکه‌وتن‌و کێبه‌رکێدا بۆ لای تاوانبه‌خشی خودای خۆتان‌و بۆ چوونه‌ناو به‌هه‌شتێ که ماوه‌ی گوشادی ئه‌و به‌هه‌شته وه‌کوو ماوه‌ی ئاسمان‌و زه‌ویيه . ئه‌و به‌هه‌شته که ئه‌مه شێوه‌و چۆنیه‌تییه‌تی ئاماده کراوه بۆ ئه‌و که‌سانه که باوه‌ڕیان کردوه به خوداو به پێغه‌مه‌ری خودا . ئه‌م به‌هه‌شته‌و گه‌یشتن به‌م به‌هه‌شته فه‌ضڵ‌و میهره‌بانییه له لایه‌نی خوداوه ئه‌یدا به هه‌رکه‌سێ خۆی ئاره‌زووی بێ . وه خودای ته‌عالا خاوه‌نی فه‌ضڵ‌و میهره‌بانی گه‌وره‌یه به جۆرێ که میهره‌بانی ئه‌و ئه‌گا به هه‌موو جیهانا .

بڕانن ! ئەم تەشبیهە بۆ ژیانی دنیا کە خودا بەیانی کرد بۆ ژیانی دنیای بێئاگاو بێهۆشانە ، ئەگەرنا دنیای ئینسانی هۆشیاری ئاگادار هەر لـە یەکەم ماوەی ئینسانەوە زانیاریو ، دینو دینداریو ، عەقڵو هۆشیاریو خزمەتە بە کۆمەڵی ئادەمیزاد بە میهرەبانیو دڵسۆزیو ، ئیصلاحە لە ناو خەڵکداو ، صیلەی ڕەحمـەو ، بڵاوکردنەوەی خوو ڕەوشـتی بـەرزەو ، ریشەکێشکردنی ڕەوشـتی پەسـتو بـەدە • وە بـە نیسـبەتی خـاوەن دەستەڵاتەکانەوە هەموو ئەمانە دەرئەکەون لە : دادگەریو ، چاکەکردنو ، بەجێهێنانی ئەحکامی ئیسـلام لـە بیرو باوەڕاو ، لـە کردەوەی خێرو ، دوورکەوتنەوە لـە شـەڕا ••• بـە کورتی ئـەم دنیـایە وەکوو جێگـەی کشتوکاڵێکە کە بەرەکەی نەبڕێتەوە • وەکوو حەزرەت فەرموویەتی : دنیا جێگەو شوێنی کشتی پاشەڕۆژە • وە خودا فەرموویەتی : (قل : من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق ؟) • کـە واتە پێویستی سەرشانی ئادەمیزادی هۆشیارە کە لە دینو دنیادا میانە بێو بە میانە ژیان بەرێنە سەر •

ئەو کەسە ئەژی لەسەر ئیعتیدال
بەختیارێکە ئـەژی بێ مـەلال
دینی وافییـە ، ژینی کافییـە
حاڵی لە دەردو زەحمەت صافییە
بە بێ ژیواری موناسب بۆ (حاڵ)
ئیقـامەی ئایین مەحاڵە مەحاڵ
بە بێ ئایینێ دامەزرێ لە دڵ
پیرۆزی بۆ تۆ موشکڵە موشکڵ
هەرگیز نەمانبیست ڕەسوڵی ڕەهبەر
مەنعی کەس بکا لە کەسبی بەفەر

ئەو (ذو النورین)ە بە مالّی دنیا
دوو جاری بەهەشت وەرگرت لە خودا
ئەو ئیبنو عەوفە دارای ئەموال بوو
لە بەر صەدەقات روو لە کەمالّ بوو
(الید العلیـا خیر) مەشهووره
لە ناو کتێبی ساغا مەسطووره
ژیوارو ، کارو ، تەعمیرو ، طاعەت
بە بێ دارایی زەحمەتە زەحمەت
بە درۆ مەبن بە سەرباری کەس
بین بە مەردی فەردی فریادڕەس
بین بە چرای روونای جیهان
مالّتان ببەخشن ئاشکراو پەنهان
ئەو تیکە نانە ئەیدەن بە فەقیر
ئەبێ بە مایەی رزگاری ئەسیر
(نامی) وەصیەتی ئەمەیە بۆتان
بەهەشت وەربگرن بە مالّ بۆ خۆتان

(ما اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الأَرْضِ ولا فِي اَنْفُسِكُمْ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَأَها، اِنَّ ذلِكَ عَلى اللهِ يَسِيرٌ (٢٢) لِكَيْلا تَأْسَوْا على ما فَاتَكُمْ ، ولا تَفْرَحُوا بِما آتاكُمْ ، واللهُ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (٢٣)

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ ويَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ، ومَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الغَنِيُّ الْحَمِيدُ) (٢٤)

ئەوەی بە هەرکەسێ بگا لە سەر زەوی لە بەڵاو مەینەت ، وەکوو بێ بارانی و . زیانی ماڵیاتو ، تەرزەی باخاتو ، کوللەی کشتوکاڵ ، یا لە لەشی خۆتانا بێ ، وەکوو : سەرئێشەو ، گوێئێشەو ، دانئێشەو ... هەمووی وا لە نووسراوی خودادا کە صەفحەی (لوح المحفوظ) لە پێش ئەوەدا ئەو مەینەتە روو بداو بقەومێ • وە پێگومان نووسینی شتی وەها لای خودا ئاسانە • جا مادام پێش رووداتی کارەساتەکە لە (لوح المحفوظ)دا نووسراوەو گۆڕانی تێدا نابێ ئیتر خەم مەخۆن بۆ شتێ کە لە دەستان دەرئەچێو ، شادیش مەبن بەوەی کە خودا پێیدان • وە خودا ئەو کەسانەی خۆش ناوێ کە خاوەنی فیزو دەمارن ، کە ئەوانەیش ئەو کەسانەن کە وا رژدی ئەکەن دەربارەی خۆیانو ماڵو خێزانیانو ، بە خەڵکیش ئەڵێن کە رژدی بکەن • وە هەرکەسێ پشت هەڵبکا لە خەرجکردنی ماڵا لە رێگەی رەوادا ، ئەوە بزانن خودا ئەو کەسەی ناوێ ؛ چونکی خودا دەوڵەمەندەو ، ستایشی ئەکرێ لە کارەکانیا • وە هەرکەسێ بە پێچەوانەی دڵخوازی ئەو ئینسانە خاوەن سەخاوەتانەوە کار بکا ئەوە خودا بێنیازە لەو کەسە ، با بۆ کوێ ئەڕوا بڕوات •

(لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ ، وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ ، لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ، وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ . وَلِيَعْلَمَ اللهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ، اِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) (٢٥)

ئێمە هەرگیز ئادەمیزادمان فەرامۆش نەکردوەو ، بێ سەرپەرشتی کەر بەرەڵامان نەکردوە ؛ بەڵکو هەمیشە پێغەمبەرەکانی خۆم لەگەڵ موعجیزاتا بۆ ناردوونو ، کتێبیشم لەگەڵ پێغەمبەرەکاندا ناردوەو . هەروەها میزانیشم بۆ

ناردوون ، بۆ ئه‌وه‌ی که ئاده‌میزاد خه‌ریکی جێ‌به‌جێ‌کردنی حه‌ق بن به‌ عه‌دالەت .

جا ـ به‌ر ئه‌وه‌ کـه‌ کتێبمان نارد بۆ به‌یانی ئه‌حکام لـه‌ بیروباوه‌ڕو کرده‌وه‌دا و . میزانیشمان نارد بۆ ته‌بیقی عه‌دڵ و ، ئاده‌میزادیش زۆربه‌یان سه‌رکێشی ئه‌که‌ن له‌ جێ‌به‌جێ‌کردنی عه‌دڵداو ، پێویسته‌ هێزێ ببێ که‌ به‌ ده‌ستی خۆیان حوکمو جیکسه‌ته‌وه‌ بێ . تا بتوانێ سه‌رکێشه‌کان رام بکا .. ئاسنیشمان بۆ ناردنه‌خواره‌وه‌ هه‌تا تیروکه‌وانو چه‌کی پاڵه‌وانی لێ دروست بکرێ و . به‌کاربێرێن بۆ ئه‌وه‌ عالەم دامه‌زرێ ، چونکه‌ ئه‌و ئاسنه‌ زه‌حمه‌تێکی زیادی تێدایه ، وه‌ له‌ لایه‌کی تریشه‌وه‌ قازانجێکی زۆری تێدایه :

یه‌کەم : ئاسن وه‌کوو بۆ چەك باشه‌ بۆ قاپو قاچاخو ، چه‌قۆو ، بێڵو . ته‌وڕو . تەورداس به‌کاردێ .

دووهەم : ئاسن ماده‌یه‌که‌ زۆر ده‌وام ئـه‌کا ، هه‌موو رۆژێ ئینسان پێویستی به‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی چەك نابێ .

ئه‌مانەم کرد بۆ به‌جێهێنانی عه‌دالەتو بۆ ئه‌وه‌یش هه‌تا عیلمو زانستمان ته‌عەللوق ببەستێ به‌و کەسانه‌وه‌ که‌ یارمه‌تی دینی خوداو پێغه‌مه‌ری خودا ئه‌ده‌ن بـه‌ بێ چاوکه‌وتن به‌ خودا ، بـه‌ راستی خودا خاوه‌ن هێزو خاوه‌ن عیززه‌تە .

بزانن ! لـه‌ ته‌فسیری (وانزلنا الحدید)دا فـه‌رموویانه‌ : (وخلقنا الحدید)و (وانشأنا الحدید) . ئیتر مانای ناردنه‌خوار مه‌به‌ست نیه‌ . وه‌ هه‌ندێ وتوویانه‌ : که‌ کاتی خۆی ئه‌م زه‌ویيه‌ زۆر گه‌رمو به‌ جۆش بوه‌و ، گه‌ێ بورکانی تێدا بوه‌و ، مانه‌ی مه‌عادین به‌و گه‌رما به‌تینه‌ تواوه‌ته‌وه‌ . جاربه‌جاریش هـه‌ر بوه‌ بـه‌ تـه‌مو مژ ، وه‌ به‌رزبوه‌ته‌وه‌ ، جا داپه‌ڕیوه‌ته

خوارەوە وەکوو باران بۆ ناو چاڵو چۆڵی زەوی • جا ساردبوەتەوەو بوە بەم کانانە کە ئیستە هەن ، وەکوو ئاسنو ، مسو ••• (والله اعلم) •

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً وِ ابْرَاهِيمَ ، وجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ والْكِتَابَ ، فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ، وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (٢٦) ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلى آثارِهِمْ بِرُسُلِنَا ، وقَفَّيْنَا بِعِيسى ابْنِ مَرْيَمَ ، وآتَيْنَاهُ الإِنْجِيلَ ، وجَعَلْنَا فِي قُلوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأفَةً ورَحْمَةً ورَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا ، مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلاَّ ابْتِغَاءَ رِضْوانِ اللهِ ، فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ، فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ، وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ) (٢٧)

بە راستی ئێمە نووحمان رەوانە کردو ، لە پاش زەمانی ئەو ئیبراهیمان رەوانە کردو ، لە نەتەوەی ئەوانا رەهبەریو کتێبی ئاسمانیمان بڕیار دا • جا هەندێ لەو گەلە هیدایەتیان وەرگرتو ، زۆریشیان لایان دا لە وەرگرتنی ئەحکامی خودا • پاش ئەوان چەن پێغەمبەرێکمان بە شوێن ئەوانا هێنا • وە لە پاش ئەوانیش عیسای کوڕی مەریەممان بە رەهبەری هێناو کتێبی ئینجیلمان بۆ ناردەخوارەوە • وە لەناو پەیڕەوەکانی عیسادا میهرەبانیو خۆشەویستیو یەکیەتیمان دانا • وە ئەو پەیڕەوانە بە بیری خۆیان بۆ زیادەبەندەییکردن رەهبانییەتیان دامەزراند ، کە بڕیتی بووە لە کەنارگرتن لە ئادەمیزادو ، داکەوتن بە کەمێ لە خوارادەمەنیو ، دوورکەوتنەوە لە ژنو منداڵو ، وازهێنان لە رابواردنی دنیایی • وە ئێمە ئەم رەهبانییەتەمان لەسەر دانەنابوون ، بەڵام ئەوان خۆیان گرتبوویانە

ئه‌ستۆی خۆیان له‌بەر داوای ره‌زامه‌ندی خودای ته‌عالا بە هۆی دوورکه‌وتنه‌وه‌وه لە ئه‌سبابی بێ‌ئاگایی‌و خۆ ساغکردنه‌وه بۆ به‌نده‌یی ، که‌چی چاودێرییان نه‌کردو وه‌فایان نه‌کرد به‌وه‌ی له ئه‌ستۆی خۆیان گرتبوو ، وه زۆریان لە یاسای ئایین دەرچوونو ، لە باتی ئه‌وه که لە راستانو راستگۆیان بنووسرێن لە درۆزنان نووسران • به‌ڵام ئه‌گەر بە راستی وه‌فایان به‌وه بکردایه که گرتبوویانه ئه‌ستۆی خۆیان ئه‌وه ئێمه به باشمان ئه‌زانی ؛ چونکی له بابه‌تی به‌نده‌یی بوو • جا ئێمه دامان به‌و که‌سانه که باوه‌ڕیان هێنابوو بە خوداو به عیسای مه‌سیحو ، لە زه‌مانی پێغه‌مه‌ری ئاخرزه‌مانیشا ئیمانیان به‌ویش هێنا ته‌واوی پاداشێ که بوویان به‌رابه‌ر به‌و به‌نده‌یی‌و ره‌هبانییه‌ته • وه زۆریان له یاسای راستی ئه‌و عیباده‌ته ده‌رچوونو به فاسق نووسران •

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وآمِنُوا بِرَسُولِهِ ، يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ . ويَجْعَلْ لَكُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ ، ويَغْفِرْ لَكُمْ . واللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٢٨) لِئَلاَّ يَعْلَمَ اَهْلُ الكِتَابِ اَلاَّ يَقْدِرُونَ عَلى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللهِ . واَنَّ الفَضْلَ بِيَدِ اللهِ ، يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ . واللهُ ذُو الفَضْلِ العَظِيمِ) (٢٩)

ئه‌ی ئه‌هلی کتێبێ که باوه‌ڕتان به پێغه‌مه‌ره پێشوه‌کان هێناوه ! لە خودا بترسنو باوه‌ڕ بە پێغه‌مه‌ری ئاخرزه‌مانیش بکه‌ن که مووساو عیسا موژده‌یان به هاتنی داوه • ئه‌گەر وا بکه‌ن خودا به میهره‌بانی خۆی دوو

بەشتان ئەداتێ ؛ بەشێ لەسەر باوەڕ بـە ئایینە پێشوەکەتانو ، بەشێکیش لەسەر باوەڕ بەم ئایینەو ردهبەرەکەی • وە رووناکیەکیشتان ئەداتێ وەکوو ئـەیدا بـە موسوڵمانانی ئایینی ئیسلامو ، تاواتان ئەبەخشێ ، وە خـودا تاوانبەخشو میهرەبانە • هەتا ئەهلی کیتاب بزانن کـە توانایان بەسەر هیچ جۆرە بەهرەیێ لە بەهرەکانی خودادا نیە ، وە ئەو بەهرانە بە دەست خودان ئەیاندا بە هەرکەسێ کە خۆی خواستی لەسەری بێ ، وە خودای تەعالا خاوەنی بەشو بەهرەو زیادەبەشی گەورەیە •

سەرباس و بابەتەکانی ئەم بەرگە

لاپەڕە	بابەت
٣	سوورەتی ئەحزاب
٥	زەیدی کوڕی حاریثە
٨	تەبەننی ـ کوڕی خەڵك بە کۆڕی خۆکردن ـ
٩	هۆی هاتنەخوارەوەی (النبی اولی بالمؤمنین ...)
١١	بزانن !
١٢	بزانن ! باسی جەنگی ئەحزاب
١٤	ژمارەی سوپای ئەحزاب
١٦	نەعیمی کوری مەسعوودو فێڵەکەی
١٧	حوزەیفەو چوونی بۆ لای سوپای ئەحزاب
٢٠	کردەو وتەی دووڕوەکان ـ مونافیقەکان ـ
٢٤	هەڵوێستی موسوڵمانەکان کە سوپای ئەحزابیان دی
٢٧	ئەنجامی جەنگەکە شکانی کافران بوو
٢٩	کارەساتی بەنی قورەیظە
٣٢	خێزانەکانی پێغەمەر ـ د ـ چییان داواکرد ؟
٣٠	بزانن ! لەم شوێنەدا چەن باسێ هەیە :
٣٥	خێزانەکانی پێغەمەر لە ئافرەتانی دیکە جیان

لاپـەڕە	بابـەت
٣٧	بزانـن لەم شوێنەدا چەن باسێ هەیە
٤٢	ان المسلمين والمسلمات ....
٤٨	باسی زەینەبو زەید
٥٢	ئەو ژنانەی بـۆ پێغەمەر رەوا دراون
٥٥	لەم شوێنەدا چەن قسـەیێ هەیە
٥٧	رێبازو یاسای چوون بۆ مالّی پێغەمەر
٥٩	بزانـن ! لەم ئایەتە پیرۆزەدا چەن کەڵکی گرنگ هەیە
٦١	لەم ئایەتەدا چەن باسێ هەیە :
٦٥	بزانن !
٦٧	خێزانو منداڵەکانی پێغەمەر
٦٩	ئەگەر موناڤیقەکان دەسبەردار نەبن
٧١	بـزانن !
٧٤	بزانن لێرەدا چەن قسەیێ هەیە :
٧٧	سـووڕەتی سـەبەء
٨٠	بەهرەی خـودا بـۆ داوود
٨٢	بەهرەی خودا بـۆ سولەیمان
٨٣	لێرەدا چەن باسـێ هەیـە :
٨٥	باسـی سەبەء
٩٢	هاوردو بردی قسە لە ناو کافراندا
١٠١	سووڕەتی فاطیر
١٠٥	رێزو عیززەت هەر لـە لای خودایـە
١٠٨	بزانـن !
١١٠	کەس کۆڵو باری کەس هەڵناگرێ

لاپەڕە	بابەت
١١١	کوێرە چاوساغ وەکوو یەک نین
١١٣	شیعر
١٢٣	سوورەتی یاسین
١٢٤	بزانن !
١٢٥	ئەم ئایەتانە دوو مەعنایان بۆ بەیان کراوە
١٢٧	باسی دێی ئەنطاکیە
١٣٢	چەند نموونەیەک لە تیشانەی دەستەلاتی خودا
١٣٢	زەوی یەکێکە لەوانە
١٣٣	شەویش
١٣٧	کەشتیی یەکەی نووحیش
١٣٩	کە فوو ئەکرێ بە صوور دا
١٤٣	محەمەدمان فێری شیعر نەکردوە
١٤٤	جا پێویستە بزانن
١٤٨	زیندووکردنەوەی ئینسان ئاسانە بە لای خوداوە
١٥٣	سوورەتی صافات
١٥٦	کە ستەمکارەکان حەشر ئەکرێن
١٥٨	بەشی بەندە ڕاستەکانی خودایش چۆنە ؟
١٦٢	باسی نووح
١٦٣	ئیبراهیم خودا دەدۆزێتەوە
١٦٧	ئیسحاق
١٦٨	موساو هارووون
١٦٨	ئیلیاس
١٦٠	باسی لووط

لاپـەرە	بابـەت
١٧٠	یونـــس
١٧٧	سووڕەتی صـــاد
١٨١	باسی داود
١٨٦	ســـولەیمان
١٨٨	بزانـــن !
١٨٩	باسی ئەییووب
١٩١	ئیبراهیمو ، ئیسحاقو ، یەعقووب
١٩٢	ئیسماعیلو ، یەسەعو ، زەلکیفل
١٩٢	بەشو باڕەی لە خوداترسەکان
١٩٣	بەشی زۆرداڕەکان
١٩٦	یاخیبوونی ئیبلیس
١٩٩	ســـووڕەتی زومـــەر
٢٠٢	مرۆ لە تەنگانەدا چۆن دەپاڕێتەوە ؟
٢٠٩	لەم قورئانەدا نموونـــەمان لـــە هەموو جۆرێ بۆ مرۆ هێناوەتەوە
٢١٦	ئەگەر ستەمگاران چی لە دنیادایە ....
٢١٧	با ئەوانەی زیادەڕەوییان کردوە لە میهرەبانیی خـــودا نائومێد نەبن .
٢١٩	درۆزنان ڕووڕەشـــی لای خودان
٢٢١	کە فوو ئەکرێ بە صوورا
٢٢٧	سوورەتی غافـــیر
٢٣١	بزانن !
٢٣٣	لە ڕۆژی قیامەتیان بترسینە
٥٤٦	

لاپەڕە	بابەت
٢٣٤	باسی موسا و فیرعەون
٢٣٧	پیاوە خاوەن باوەڕەکەی گەلی فیرعەون
٢٤٠	فیرعەون بە هامان دەڵێت تەلاری بۆ دروست بکات
٢٤١	جارێکی دیکە پیاوە خاوەن باوەڕەکە
٢٤٣	دۆزەخییەکان لە دەرگاوانی دۆزەخ دەپارێنەوە
٢٥٠	تۆ ناڕوانی بۆ ئەوانەی موجادەلە لە ئایەتەکانی خودادا دەکەن ؟
٢٥٣	ئایا بە زەویدا ناگەڕێن تا ئەنجامی گەلانی پێش خۆیان ببینن ؟
٢٥٧	سوورەتی (فصلت)
٢٥٩	خودا لە دوو رۆژدا زەوی دروستکردوە
٢٦٢	باسی عاد
٢٦٣	کاتێ دوژمنانی خودا حەشر دەکرێن ...
٢٦٦	کافرەکان وتیان : گوێ لەم قورئانە مەگرن
٢٦٧	بزانن !
٢٧١	بزانن ! لێرەدا چەن قسەیێ هەیە :
٢٧٣	لە نیشانەکانی دەستەڵاتی خودایە ...
٢٧٧	بزانن
٢٧٨	هەر خودا کاتی قیامەت دەزانێت
٢٧٩	مرۆ لە دۆعای خێر پەست نابێ
٢٨١	بزانن !
٢٨٥	سوورەتی شووڕا
٢٨٧	حوکمی هەموو جیاوازیەک بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە

لاپەرە	بابەت
٢٩١	خودا ئەو خودایە کە کیتابو ترازووی ناردوە
٢٩٦	بزانن !
٢٩٦	لە نیشانەی دەستەلآتی خودایە کەشتیی
٢٩٧	ئەوانەی خۆیان لە گوناهە گەورەکان دەپارێزن
٣٠١	خودا قسە لەگەڵ ئادەمیزاددا ناکات بە یەکێ لە سێ ...
٣٠٥	سووڕەتی زوخروف
٣١٩	کاتێ عیسا بە موعجیزەوە هات بۆ لای گەلەکەی
٣٢٠	ڕۆژی قیامەت دۆستایەتی نامێنێ بۆ خاوەن تەقواکان بەبێ
٣٢١	تاوانبارەکان لە سزای نەبڕاوەدان
٣٢٣	لە ئاسمانو زەویدا هەر خودا خودایە
٣٢٤	ئەگەر لێیان بپرسی : کێ دروستی کردوون ؟ دەڵێن : خودا
٣٢٧	سووڕەتی دوخان
٣٢٨	بزانن !
٣٣٠	ڕۆژێك کە دووکەڵ ڕووی ئاسمان دەگرێ
٣٣٢	پێش ئەوان گەلی فیرعەونسان تاقی کردەوە
٣٣٣	چەند باخو سەرچاوەیان بەجێهێشت ؟
٣٣٥	ئاسمانو زەویسان بە خۆڕایی دروست نەکردوە
٣٣٦	بەری داری زەقووم خۆراکی تاوانبارانە
٣٣٧	خۆپاراستووەکان لە شوێنێکی هێمندان
٣٤١	سووڕەتی جاثیە
٣٤٢	هاوارو ئازار بۆ هەموو درۆزنێکی تاوانبار
٣٤٥	تەوراتمان دا بە بەنیئیسرائیل
٣٤٦	خراپەکارەکان وا گومان دەبەن وەکوو باشەکان وابن ؟

لاپـەرە	بابـەت
٣٥٣	سـووڕەتی ئەحقاف
٣٥٤	کێ نەو کەسە گومڕاترە کە بێجگە لە خودا کەسێ بانگ ئەکـا کـە وەڵامـی ناداتـەوە •
٣٥٦	کافـرەکان بە موسوڵمانـەکانیان دەگـوت : ئەگـەر باوەڕکردن چاك بوایـە ئێوە تیادا پێشـمان نەدەکەوتن •
٣٥٧	ئامۆژگاریی مرۆڤان کردوە کە چاکە لەگەڵ باوکـو دایکیدا بکـات •
٣٦٠	بزانـن !
٣٦١	بەسی هوودی برای عاد بکە
٣٦٤	باسی ئەو کاتە بکە کە کۆمەڵێ لە جینسان نارد بۆ لات •
٣٦٦	ئەی پێغەمبەر تۆزیش وەك (اولوالعزم)ەکان خۆت بگرە
٣٦٩	سـووڕەتی محەمەد
٣٧٠	کە گەیشتن بە کافرەکان لێیانبدەن تا شەڵو پەتیـان دەکەن . ئەوسا دەستبکەن بە دەستبەستنیان •
٣٧١	ئەگەر یارمەتی خودا بدەن خودایش یارمەتیتان ئەدات
٣٧٣	دیمەنێکی بەهەشت
٣٧٦	هەندێك لە نیشانەکانی قیامەت
٣٧٧	خاوەن باوەڕەکان دەڵێن : کاشکی سووڕەتێ بهاتایەتـە خوارەوە !
٣٧٨	ئەوانەی لە دیـن وەرگەڕاونەتەوە
٣٨٠	ئەنجامی لە دیـن وەرگەڕانەوە
٣٨٢	ژیانی دنیا گەمەو گاڵتەیە
٣٨٣	گەلێك لە جیاتی گەلێك

لاپەرە	بابەت
٣٨٥	سوورەتی فەتح
٣٨٦	صولحی حودەیبیە لەهە موو فەتحەکان گەورەتر بوە
٣٩٠	باسی ناردنی محەمەد لە تەوراتیشدا .
٣٩١	دواکەوتوەکان لە جەنگ بیانوو دەدۆزنەوە
٣٩٣	دواکەتووان دەیانەوێ بڕیاری خودا بگۆڕن !
٣٩٤	بە دواکەوتووان بڵێ لەمەوڵا بانگدەکرێن بۆ شەڕکردن لەگەڵ کۆمەڵێکی بەهێزدا .
٣٩٥	ئەو کۆمەڵە بەهێزە کێن ؟
٣٩٦	بەیعەتی ژێر دار (سەرە) ــ بیعة الرضوان ــ
٣٩٧	خودا دەستی کۆتاکردن نە جەنگکردن لە ناو مەککەدا
٤٠٠	شیعر
٤٠١	باسی بەندەکانی صولحی حودەیبیە
٤٠٥	خودا خەوەکەی پێغەمبەری بە راست گێڕا
٤٠٩	سوورەتی حوجورات
٤١٠	دەنگ بەرزکردنەوە بەسەر دەنگی پێغەمبەردا حەرامە
٤١١	ئەوانەی لە پشتی پەردەوە بانگت دەکەن
٤١٣	ئەگەر دوو کۆمەڵ لە موسوڵمانان جەنگن ئاوبژیان بکەن
٤١٥	ئەی خاوەن باوەڕان گاڵتە بە یەکتر مەکەن
٤١٧	ئەی خاوەن باوەڕان خۆتان لە گومان بپارێزن
٤١٨	ئادەمیزادەکان ئێوەمان کردوە بە چەند گەلێ و کۆمەڵ تا ناسراوی و پەیوەندی دروست بکەن
٤١٩	هەندێك لە وتاری (حجة الوداع)

لاپەرە	بابەت
٤٢١	بزانن !
٤٢٥	سوورەتی قاف
٤٢٧	ئایا تەماشای ئاسمان ناکەن بە راسەریانەوە ؟
٤٢٨	باسی گەلی نووح و عادو ثەمووددو ...
٤٢٩	ئێمە ئادەمیزادمان دروستکردووەو دەزانین چی بە دڵیدا رادەبوورێ
٤٣٠	کاتێ فوو دەکرێ بە صوورا
٤٣٣	رۆژێك بە جەهەنەم دەڵێین : ئایا پڕ بوویت ؟
٤٣٥	چەند گەلان پێش ئێوە لەناو برد !
٤٣٧	گوێ بگرە لەو کاتەدا بانگکەر لە شوێنێکی نزیکەوە بانگ دەکات
٤٣٩	سوورەتی ذاریات
٤٣٩	سوێند بە بۆ بە ژنی سکپڕو فریشتەو ...
٤٤١	دیسەنی شوێنی لەخوداترسان لە بەهەشتدا
٤٤٢	ئایا باسی میوانەکانی ئیبراهیمت بیستوە ؟
٤٤٤	بەڵگەی گەوردیی خودا لە ناردنی موساوادا
٤٤٥	هەروەها لە گەلی عادیشدا کە بامان نارد سەریان
٤٤٧	ئادەمیزادو جینم بۆ پەرستیاری دروست کردوە
٤٤٩	سوورەتی طوور
٤٥٠	لە رۆژی سزادا تاوانبارەکان بە پاڵ دەبرێن بۆ دۆزەخ
٤٥١	بزانن !
٤٥١	دیسەنێکی دیکەی بەهەشت
٤٥٥	ئایا ئەم کافرانە هەر لە خۆیانەوە پەیدا بوون ؟

لاپەرە	بابەت
٤٥٧	بزانن !
٤٥٩	سەرسەختیی کافران
٤٦١	سوورەتی نەجم
٤٦٣	جا بزانن !
٤٦٤	ئایا گومانتان لەوەدا هەیە کە پێغەمبەر دەڵێ دیوەیە ؟
٤٦٧	شیعر
٤٦٩	ئادەی هەوالی لات و مەنات و ... بدەنێ
٤٧٠	بزانن !
٤٧١	ئەو کافرانە وا دەزانن ئادەمیزاد هەرچی بوێ بۆی دەلوێ ؟
٤٧٢	چی لە زەوی و ئاسمانایە هەموی هی خوایە
٤٧٣	بێدارین !
٤٧٤	فەرموودەی خودا : (افرأیت الذی تولی ...)
٤٧٧	بزانن !
٤٨٠	ئەم قورئانە پیرۆزە ترسێنەرو نیشانەیەکی پاشەڕۆژە
٤٨٣	سوورەتی قەمەر
٤٨٣	هاتنی قیامەت نزیك بوەتەوە
٤٨٥	گەلی نووح نووحیان بەدرۆخستەوە
٤٨٦	گەلی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە
٤٨٧	هۆزی ثەموودیش باوەڕیان بە ترساندن نەکرد
٤٨٨	هەروەها گەلی لوطیش
٤٨٩	ترسێنەر هات بۆ لای گەلی فیرعەون
٤٩٠	دیمەنێکی تاوانباران و سزاو لێپرسینەوەیان

لاپـــەڕە	بابـــەت
٤٩٣	سووڕەتی (الرحمان)
٤٩٦	خودا زەوی بۆ گیانلەبەران سازکردوە
٤٩٨	بزانـــن !
٤٩٩	هەرچی بەسەر زەوییەوەیە دەمرێ
٥٠٠	ئەی پەروەردگار ئادەمیزاد ... لەمەولا دەستسان خاڵی دەبێ بۆتان !
٥٠١	کاتێ ئاسمان لەت دەبێت ڕەنگی وەکوو ڕۆنی گەرمکراوی لێدێت
٥٠٣	ئەو کەسەی لە دەستەڵاتی خودا دەترسێ دوو بەهەشتی بۆ هەیە
٥٠٤	هەندێك لە نازو نیعمەتی بەهەشت
٥٠٥	بزانـــن !
٥٠٦	شـــیعر
٥٠٩	سووڕەتی واقیعە
٥١٠	بەشی کۆمەڵی دەستەڕاست
٥١٤	بەشو سزای کۆمەڵی دەستەچەپ
٥١٥	هەموو ئادەمیزاد لـــە ڕۆژێکی دیاریدا کۆدەکرێنەوە
٥١٧	ئایا تەماشـــای کشتو مەزراتان ناکەن ؟
٥١٩	سوێند بە کات و ساتی ئاوابوونی ئەستێرەکان
٥٢٠	بزانـــن !
٥٢١	کاتێ گیان دەگاتە گەروو
٥٢٢	جا ئەگەر لە نزیکانی لای خودا بێت ئەوە ...
٥٢٥	سووڕەتی حەدیـــد

لاپەڕە	بابەت
٥٢٦	خودا ئەو خودایە کە ئاسمانو زەوی لە شەش رۆژدا دروستکردوە
٥٢٧	باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا بکەن باشترە بۆ ئێوە
٥٢٨	خودا ئەو خودایە قورئان ئەنێرێتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەری خۆی تا ...
٥٣٠	لەو رۆژەدا موسوڵمانان دەبینی کە نوور لەگەڵیانا دەگەڕێ و موژدەیان پێ دەدرێ
٥٣١	ئەو نوورە چۆنەو چ نوورێکە ؟
٥٣٢	ئایا کاتی ئەوە نەهاتوە خاوەن باوەڕەکان دڵیان نەرم ببێ ؟
٥٣٤	بزانن ژیانی دنیا وەکوو گەمەو گاڵتە وایە
٥٣٦	شیعر
٥٣٧	هەر بەڵاو مەینەتیەکتان تووش دەبێ هەمووی نووسراوە
٥٣٩	بزانن !
٥٤٠	بە راستی ئێمە نووح و ئیبراهیمسان ناردوەو ...
٥٤١	ئەی خاوەن باوەڕان ! لە خودا بترسن و باوەڕ بە پێغەمەری خودا بکەن .

دانه‌ی به (دوو) دیناره

لـــه کتێبخانه‌ی نیشتمانیدا ژماره ١٦٠ی ساڵـی
١٩٨٤ی دراوه‌تێ

چاپخانه‌ی (دار الحرية) به‌غدا